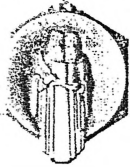

VII 1. 745

Умв.бр. 13992

УНИВЕРЗИТЕТ "Св. Кирил и Методиј"
Филозофски факултет - Скопје

**СЕМИОТИКАТА И СЕМАНТИКАТА
НА ЛЕГЛОТО
ВО СТАРОГРЧКАТА ПОЕТИКА**

- докторска дисертација -

ментор:
Проф. д-р Елена Колева

кандидат:
М-р Валериј Софрониевски

Скопје, 2000

СЕМИНАР ЗА КЛАСИЧНИ СТУДИИ

ПРЕДИСЛОВИЕ

...ἔπει μέγα σῆμα τέτυκται
ἐν λέξει ἄσκητῶ·

(Хомер, ψ, 188-189)

Зошто семиотика и семантика?

Во времето кога Фердинанд де Сосир во својот *Курс по општа лингвистика*, прв пат објавен 1916 година, проспективно ги изнесе своите претпоставки за создавање и развиток на една општа наука во чиј делокруг на интересирања централното место ќе го зазема знакот¹, не веруваме дека и во своите најсмели антиципирања претположи таков процвет на семиотиката², која, ќе се издигне и наметне како научна дисциплина, ќе навлезе во сите пори на науките и уметностите и, на единствен начин, ќе ја обележи или ќе ѝ даде знак на човековата мисловна и творечка активност во дваесеттиот век. Не случајно Сосировото инсистирање на примарноста на односите и ситемите на односи го поттикна Касирер да го спореди величието на Сосировото дело со она на Галилеј.

---

¹ "Може, значи, да се замисли една наука која би го испитувала животот на знаците во животот на заедницата... ние таа наука ќе ја наречеме семиологија, од грчкото σημεῖον 'знак'. Таа би не учела што се знаците, кои закони управуваат со нив. Бидејќи таа наука сèуште не постои, не може да се каже што ќе биде, но таа има право на постоење, нејзиното место однапред е определено. Лингвистиката е само дел од таа општа наука; законите што семиологијата ќе ги открие, ќе може да се применуваат и на лингвистиката..." (Ferdinand de Saussure, *Opšta lingvistika*, Beograd: 1969, стр. 86.)

² Употребата на терминот семиотика, кај нас е иницирана од дистинкцијата што во науката е направена меѓу него, кој ја имплицира "теоријата на знаците" и семиологијата како "теорија на значењето", иако некаде (во англосаксонската семиотичка школа) овој термин го подразбира доменот на семиологијата. Сепак, со оглед на клучниот проблем кој е предмет на нашите опсервации - леглото, неговата знаковност и значење, термилолошките поделби меѓу семиотиката и семиологијата не се секогаш толку строги, бидејќи сите тие, во крајна линија, како главен конституент на својот методолошки апарат го имаат "знакот". Во оваа низа неодминлив дел е и семантиката која ја проучува смислата на лингвистичките означители.

Следејќи го новиот пристап³ кон појавното со кој се метаморфозираа бројни дисциплини кон крајот на XIX и почетокот на XX век, во својата теорија на јазикот Сосир, како методолошки постулат ја прифати и практично ја примени философската стратегија според која односите ги создаваат и определуваат објектите, а не обратно. За човековата мисла светот веќе не беше збир од независни ентитети, самостојни објекти, туку низа од релациони системи; секој ентитет мораше да се разбере врз база на тоа како тој е испреплетен со останатиот дел на универзумот. Ваквото префрлување на тежиштето врз структурите и ваквата онтолошка предност на односите, што во крајна линија конвенира со теоријата на релативитетот, сфатена во најширока смисла, го фокусира изучувањето на човекот, човековата пракса и човековата култура воопшто, кон изучување на разновидните системи со кои тој и неговите култури го организираат светот и му даваат значење. Како суштество кое живее меѓу знаци човекот тежнее да го сфати нивното значење и да ги разбере конвенциите кои се причина за нивното значење. Интерпретирајќи ги нештата човекот активно, креативно произведува значења во категориите на одредени знаковни системи. Креативноста во толкувањето се зголемува онаму каде нештата делумно се оттргнуваат од семиотичките системи со кои стојат во некаква врска, меѓутоа, сепак, тие секогаш се во врска со некој систем. Толкувањето само по себе, лишено од други извори освен поимите со кои веќе живееме, необврзано со некакви конвенции и со едноставно припишување значења, би ги ограничило и направило стерилни откривањата и сознанијата за светот во и околу нас. Тешкотиите при толкувањата на нештата за кои сметаме дека му припаѓаат на некој систем што не можеме докрај да го разбереме се вистинскиот потстрек за напор, за откривање нови духовни пространства додека се качуваме по скалилата кон речиси недосежното. Во сложените семиолошки системи каков што е книжевноста,⁴ каде не постојат експлицитни кодови или утврдени знаци чиј облик секогаш има исто значење, туку истите влегуваат во рамките на ирационалното, на експериментално неповторливото, се укинува границата меѓу семантиката и синтаксата, а значењето симултано избликува од сите елементи на уметничките текст-пораки, кои, носејќи големо количество

³ Поместување на гледиштето од објектите кон односите.

⁴ За семиотичкото и структуралистичкото изучување на книжевноста v.: J. D. Culler, *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*, London: Routledge & Kegan Paul, 1975.

информации, служат за специфично моделирање и спознавање на стварноста. Ваквата семиотичка *differentia specifica* на книжевноста, отворена за разновидно комбинирање на знаците, овозможува постојано извлекување нови значења. Во неа лежи и мистеријата за долговечната "свежина" на релативно бесконечната нејзина толковност.

Во таа смисла, не само поради сè позачестениот интердисциплинарен пристап кон разрешувањето на проблемите и прашањата што ги наметнува или кои излегуваат пред научната мисла, туку и поради самата "знаковна природа" на уметничките дела, избраниот семиотичко-семантички модел во приодот при толкувањето на книжевните дела од антиката го сметаме за нужно орудие со кое "копањето удолу", во длабочините, станува и полесно и поосмислено. Од друга страна и загатнатиот проблем, кој својата суштина ја "изживува" токму низ сопствената полисемантичност од која, при најмало занишување, како бранови надоаѓаат новите значења, највпечатливо се конкретизира, генерира и актуализира во фокусот на семиотиката, а големиот спектар значенски бои речиси целосно се вообличува дури со минувањето на неговата таинствена светлина низ призмата на семантиката. Употребата на овие научни дисциплини не излегува од рамките на строго насочена методолошка постапка, пат по кој најбрзо се стигнува до богатата значенска ризница, во која, претурајќи по трагите или знаците кои му припаѓаат на минатото, се отвораат вратите за поинакви сознанија, нови толкувања на пишаните споменици од хеленското и светското културно наследство.

Зошто поетика?

Се разбира, зашто литературната поетика е пред сè сложен семиолошки систем или, во суштина - семиологијата е поетика: и според јазикот кој ѝ е иманентно миметичко средство во кое се симулира и се стимулира стварноста пресоздавајќи се во миметичка реалност во која суштински и содржински се вградуваат знаци според семиотички систем и се упатуваат многузначни

семантички пораки. Имено, се симулира онтолошка и идеална стварност⁵ низ означители - дејства (πράξεις), етички лица (ἦθη) и страсти/чувства/страдања (πάθη).⁶

Значи, литературната поетика е совршена семиологија: ако реалноста се објавува низ семифоричност, ако музиката се восприема низ самата себе, речиси без можност да се соопшти/толкува нејзината суштина и содржина во логос, ако сликарството има сложена семиотика која се искажува низ логос како толкувачки збор, медиум туѓ на нејзината природа, тогаш литературата општо, особено литературната поетика дејствува, и непосредно, и посредувано, само преку логос и во логос, дотаму што еден текст може да произведе бескрајна низа метатекстови во кои означителите стануваат означеници, означениците означители... во неограничен семиолошки простор во кој може да се прошируваат, да се менуваат и да се воведуваат нови идеи, пораки, нова стварност во нови поими и нов говор... Оваа семиолошка "игра" е присушта токму на литературата: можност да се разложуваат знаците во логосен систем со логос за да се отвори пат до логосната суштина; токму ова е и филолошка задача: пронаоѓање, разложување, толкување на обликот според системот знаци.

Зошто Лејлошо?

Понесена од трендовските движења во хуманистичките науки кои ја обележаа последната четвртина од дваесеттиот век, класичната научна мисла своите истражувачки хоризонти ги прошири и исполни со "проблемот" на нашето совремие - женското прашање, се разбира во научниот делокруг што таа го зафаќа - антиката. Во таа смисла, од бројни научници произлегоа и сè уште (во огромен број) произлегуваат најразлични студии кои го третираат прашањето на жената од антрополошки, социолошки, философски, или, било каков друг можен аспект, во кои се прават обиди да се дадат теоретски решенија

⁵ Аристотел, *За ѝоеѝикаѝа*, 1451a 36 - 1451b 5, 27-32.

⁶ Ibidem, 1447a 28, 1449b 24-28, 36 - 1450a 6, 16-22, 1450b 8-10a, 24-25, 1451a 31, 1451b 29, 1452a 13, 1452b 10-13, 1453b 1 - 1454a 13, 1456a 38 - 1456b 1.

и одговори на прашањето: какво и кое е местото на жената во античкиот свет и каква и која е нејзината улога во тој свет. Навистина, пишаните споменици кои останале до нас, во голема мерка можат, речиси егзактно, да понудат одговор на проблемот, гледано од историски, социолошки или, донекаде, антрополошки аспект, но, се чини, овие извори стојат неми пред женскиот микрокосмос, пред женската $\text{o}\beta\beta\alpha$ во рамките на духот на времето. Мистеријата на загатката за жената, останува вткаена во логосната продукција иманентна на самиот период, па оттаму и препознавањето и објавувањето е можно само преку нурнувањето во најдлабоките простори на античката мисла. Во нив, затскриена зад прашината на вековите, молкум стои и опстојува, според нас, најважната алка во синцирот што води до одговорот на прашањето за жената во антиката - Леглото.

Но, зарем е можно во една толку долговечна наука каква што е класичната филологија, стотици научници, филолози, класичари, книжевници, лингвисти и преведувачи два милениума да го превидуваат овој обелиск во античката книжевност и да го занемаруваат неговото исклучително значење. Се чини замката во која самите запаѓале се крие во играта на зборовите: значењето било пречка во согледувањето на неговото вистинско значење. Значењето на леглото станало примарно во толкувањето на текстовите, а "значенското" преведување само ги натрупувало слоевите зад кои било прикривано она што се наоѓа и пред самото значење - знакот. Потенцијалната метафоричност на лексемата речиси редовно била отелотворувана во означеникот, во феноменот што таа како сементема го означувала.

Доколку леглото го набљудуваме како издвоен предмет, тогаш за него важат особините што ги поседува како такво (материјалот од кој е изградено, неговиот облик, висина, должина, широчина итн.), но при проучувањето на човековото однесување кон него, значењето што тоа го има во однесувањето на членовите на некоја заедница не може едноставно да се отфрли како субјективен впечаток. Да се игнорираат значењата што објектите ги имаат во заедницата би значело да се затворат очите пред елементарните мисловни принципи според кои функционира *homo sapiens* како социолошка единка, според кои ги гради односите со другите единки и влегува во комуникација со нив и според кои го обликува светот во и околу себе. Во архаичните култури човековата околина е исполнета со ограничен (мал) број артифициуми, па

оттаму значењата што тие ги добиваат условени од митскиот начин на мислење се полисемантични, но истовремено "наменски" и речиси секогаш упатени на некаков култ, вклопени во ајтиолошката експликација на појавното која се движи по оската меѓу (поли)теоцентричното и антропоцентричното восприемање на светот. Во една ваква констелација, меѓу предметите, кои според својата егзистенцијална утилитарност заземаат централно место во човековиот живот (како копјето, огништето, домот, садот за готвење итн.), не било тешко свое место да најде и леглото со оглед на неговата поливалентна функционалност. На почетокот, веројатно, леглото не носело "женски" предзнак, но, со времето, созерцувањето на основните животни процеси што се одвивале во него, а кои митската свест ги врзувала за женските принципи кои владеат во козмосот, придонело леглото да се издвои како "женски предмет". Грчката култура го определила местото на леглото (во домот), а некако истовремено, со оглед на нејзината положба и улога во домот и семејството, и местото на жената, крај леглото. Леглото станува "женски објект", дел од светот на жената, кој понатаму, во митот, се востановува и како "женски субјект". Леглото станува знак кој ја означува жената и во кој се пресликуваат сите феномени на женското битие. Женската суштина целосно се пренесува врз леглото, му се потчинува на леглото, леглото доаѓа пред жената. Односот кон леглото е уникатен, упатува на сакралност, обоженост, покажува специфична, интерферентна релација меѓу легло и жена.

Со аплицирањето на новата димензионираност на леглото (којашто, всушност, произлегува од првичната толковност) врз парадигмите од хеленската книжевност, на митот или, поточно, на поимот жена во митот му го враќаме или возобновуваме изворниот семиолошки аспект. Зачестеноста во употребата на овие термини јасно укажува на суштинскиот однос и поимања во свеста на старите Хелени кон ова, пред сè, женско начело.

Со овој труд сакаме да ги приложиме нашите скромни размисли за она, за коешто сметаме дека во целост ја дефинира и детерминира жената во хеленската поетика, за медиумот со танатолошко-творечка моќ преку кој таа не само што општи со светот на мажите, туку ги моделира и менува настаните во него, за оној ἕρως τόπος , кој, обединувајќи ги точките на козмичката вертикала и земната хоризонтала служи како мост меѓу два света, меѓу два принципа, за оној

божествен олтар во кој таа се метаморфозира и кој пулсира во цикличните промени на животот и смртта и со чиешто нарушување на определената мерка се отвораат вратите за најголеми несреќи и зла. Доколку ова се има предвид, многу лесно се откриваат новите видици и толкувања на различните дела од античката литература. Поради овие факти и поради многу други сознанија што излегоа пред очи во текот на нашите истражувања, сметаме дека, со ова, бездруго, може да се даде одговор на прашањето: *шпио е женаиџа во античкаиџа (хеленскаиџа) книжевносиџ*, и, да се стави знак на равенство меѓу γυνή и Легло.

I. Леглото - семиотички модел

Со оглед на тоа што оската врз која се потпираат нашите истражувања е отсликана во Леглото - знак, пред да се зафатиме со било какви конкретни анализи на самите релати низ парадигмите на леглото во старогрчката поетика, неопходно е да воспоставиме одредени општи детерминанти, кои ќе ги дефинираат насоките на нашите испитувања. Во таа смисла, како нужно, се наметнува прашањето за основната семиолошка единица - знакот: што, всушност, е тој, какви се претпоставките за неговото постоење и кои се рамките во кои самиот е дефиниран како таков.

Тргувајќи од некои општи премиси, може да кажеме дека знак¹ е "секој феномен кој за човекот претставува, означува некој друг феномен, а кој не е тоа самиот."² Секое едно кое е достапно на сетилата и кое некогаш упатува на нешто друго, надвор од себе самото, претставува, всушност знак. За да може нешто да се оквалификува како знак "мора да има физички облик, мора да упатува на нешто друго одошто на самото себе и, дека ова го прави, мора да биде препознаено од други корисници на знаковниот систем."³ Оттука слободно е да се претпостави дека секоја појава за човекот може да претставува знак, бидејќи човекот не мора феноменот да го прифаќа во неговата примарна функција, туку преку него може да созерцава некаков друг феномен. Феноменот може да нема некое внатрешно, суштинско значење, но тој станува знак кога во него ќе се вложи и исполни со некакво значење. Така на пр., леглото не мора да го набљудуваме само во неговата примарна функција како место за легнување, туку како знак за брак, жена, полов однос итн. Како вакво, леглото означува нешто што тоа самото не е (се разбира, тоа го означува за некогаш), леглото е нешто друго, а не означениот феномен. Меѓутоа знаковноста на леглото во античката поетика е потврдено (како што подоцна и практично ќе видиме) не само со неговата изведена интерпретација како знак, туку и со конкретната

¹ Во науката најдобро е разработен лингвистичкиот знак, за кого имплицитно зборува Платон: οὐκ ἄλλο μὲν ἂν φαίης τὸ ὄνομα εἶναι, ἄλλο δὲ ἐκεῖνο οὐ τὸ ὄνομα ἔστιν; (*Крайшил*, 430a, Зарем не би рекол дека името е едно, а нешто сосема друго е она на кое името се однесува?)

² D. Škiljan, *U pozadini znaka*, Zagreb: 1985; стр. 8.

³ Graeme Turner, *British Cultural Studies: An Introduction*, London & New York: Routledge, 1996, стр. 17.

употреба, во која е јасна "намерата да соопшти некаква смисла".⁴ Иако првичната намера е несвесна и произлегува од заедница во која е присутен митскиот начин на размислување, токму заради тоа знаковноста е уште поизразена, бидејќи знаењето и однесувањето на заедницата "се базира на толкувањето на тие знакови".⁵

Пред да преминеме кон анализите на Леглото - знак, потребно е, како работна хипотеза (која подоцна може да се надополни) да ја определиме релацијата меѓу знакот и означениот феномен (*designatum* или *denotatum*). Засега, внимавајќи на економичноста на изложеното, релацијата ја ограничуваме на ниво легло - жена, иако повеќезначноста не е исклучена ниту од овој семантички објект. Ваквиот однос, како што ќе видиме од понатамошните истражувања, не е произволен⁶, површен и едноставен, ниту пак е непознат меѓу изучувачите на античката книжевност.⁷

Иако претставува семиотички знак⁸, своето суштествување леглото го нема во означувањето. Како артефакт тоа има своја основна намена - легнувањето, и, доколку го набљудуваме како издвоен предмет, тогаш за него важат особините што ги поседува како такво (материјалот од кој е изградено, неговиот облик, висина, должина, широчина итн.). Но, при проучувањето на човековиот однос кон него, значењето што тоа го има во однесувањето на членовите на некоја заедница не може едноставно да се игнорира и да се отфрли како субјективен впечаток. Семантизацијата како дел од човековото живеење е неминовност, а потврда за тоа наоѓаме и во примерот со леглото. Оваа функција-знак, како што ги нарекува Барт⁹ семиолошките знаци кои по потекло се утилитарни, т.е. функционални, како што ќе видиме во понатамошните анализи, има и своја антрополошка вредност, бидејќи ја претставува онаа единица во која доаѓа до поврзување меѓу техничкото и значенското.¹⁰ Следејќи

---

⁴ P. Giro, *Semiologija*, Beograd: BIGZ, 1975, стр. 26.

⁵ Ibidem, стр. 27.

⁶ Не во лингвистичка смисла.

⁷ Cf. N. S. Rabinowitz, *Anxiety Veiled: Euripides and the Traffic in Women*, Ithaca, NY: 1993; стр. 140 и passim. Исто и J.-P. Vernant, *Myth and Society in Ancient Greece*, trans. Janet Lloyd, Atlantic Highlands, NJ: 1980; стр. 62-66.

⁸ Во антиката Платон го зачнува проблемот на лингвистички знак, на ниво на јазикот; во *Крайил*, 422d, но во исто време и го искривува заведен од сопствената доследност во толкувањата на нештата низ призмата на миметиката (ibidem, 423b et passim).

⁹ R. Bart, *Knjizevnost, mitologija, semiologija*, Beograd: 1979; стр. 308.

¹⁰ Ibidem.

појмовно друга терминологија, но со иста конотација, леглото, како знак, може да го класифицираме во изведени, или секундарни знаци (за разлика од примарните, произведени со намера да означат некој друг феномен), кои ги опфаќаат феномените кои примарно вршат некоја друга функција, а секундарно може да се толкуваат како знаци. Во случајот со леглото интересно е што во одреден период тоа станува "прав" знак, а подоцна, уште во самата антика, губејќи ја врската со означеникот, престанува да егзистира како знак и преминува во рамките на утилитарноста.

Во семиотиката се познати и други типологии на знаците, кои, сведени на три основни категории, опфаќаат: слика, индекс и знак во потесна смисла¹¹ (понекогаш погрешно нарекуван и симбол)¹². Според оваа типологија Леглото - знак во периодот од антиката кој е предмет на нашите опсервации, влегува во групата "вистински знаци", каде што односот меѓу означителот и означеникот е произволен, т.е. конвенционален (за ова види подолу), иако би можеле да се направат обиди за разоткривање на "индексноста" на леглото и причинскиот однос меѓу означителот и означеникот, т.е. дека леглото на некој начин е директно поврзано со жената (физички или каузално): леглото значи жена, бидејќи жената е причина за неговото постоење во митскиот начин на мислење; или, можеби уште подобро, да се смести во групата статусни индекси или статусни симболи, бидејќи леглото можеби има причинска врска со жената, но конвенциите на заедницата го унапредиле во ранг на таков знак кој носи поголемо значење од она што неговата причинска природа првобитно му го овозможувала. Најпосле, леглото и перцептивно потсетува на означеникот жена, така што за него може да се зборува како за иконички знак. На пр., претставата на леглото во еден схематски облик: - потсетува на жена која се наоѓа во положба кога со грбот е свртена кон земјата, а со рацете и нозете се

¹¹ Некои семиотичари не ја прифаќаат ваквата поделба, како на пр. У. Еко, кој ја смета за "неодржлива трихотомија". (Umberto Eco, *A Theory of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press, 1976, стр. 178)

¹² Ваквата поделба според арбитрарноста/конвенционалноста на знакот која се огледува во односот меѓу означителот и означеникот, прв ја воведува американскиот "татко на семиотиката" Чарлс Сандерс Пирс. Во, според него замислената тријада во која знакот се остварува: претставител - интерпретант (со значење на мисла или референција) - објект (или референт), постојат разни начини на релации меѓу претставителот (т.е. обликот на знакот) и објектот (или референтот), кои, сведени на трите основни, функционираат како симболички, иконички и индексни. (Погледај: Ch. S. Peirce, *Peirce on signs: writings on semiotic*, edited by James Hoopes, Chapel Hill: University of North Carolina Press, c1991)

поткрева нагоре, за разлика од мажот, кој во истата положба со означените гениталии би изгледал вака: .

Семиолошкиот приод кон проблемот ја наметнува потребата за класификација на Леглото - знак според, во семиотиката, веќе утврдени методи. Обидите за негова класификација според карактеристиките на феномените кои во него се пресликани се многу несигурни, иако во понатамошниот текст правиме обид за нивно сведување под еден систем: жена - земја - хоризонтала, од кои произлегуваат разни потсистеми: раѓање - умирање, исполнетост - неисполнетост итн. Не многу прецизна би била и класификацијата според материјата во која се остварува планот на изразот (означителот)¹³ на Леглото - знак, бидејќи тоа (синхроно или дијахроно) делува на повеќе човечки сетила (визуелни, аудитивни и тактилни). Процесот на пресликување рефлектиран низ воспоставениот однос меѓу знакот и означениот феномен би можел да ја задоволи констатацијата дека истиот е повеќезначен и, што е нормално, редуктивен, а самата релација меѓу нив пулсира во границите на мотивираност и немотивираност (во извесна мерка ги содржи во себе карактеристиките и аналогиите на означениот феномен, т.е. жената, но, во исто време, не е условен со него).¹⁴ Определувањето на мотивираноста на знакот - легло не е ни толку едноставна бидејќи зависи и од тоа дали знакот "го набљудуваме дијахронски, од гледиште на неговата историја и потекло, или синхронски, од гледиште на неговото функционирање во една одредена култура".¹⁵ Во класификацијата не би можеле да се потпреме ниту на генетскиот критериум, бидејќи иако изворно е човечки производ, леглото дури надоместочно станува објект за негова интерпретација.

Како најсигурна, доволно едноставна, но, истовремено егзактна, се чини категоризацијата на Леглото - знак според неговата функција во светот и времето во кое егзистира. Неговата основна функција е функцијата на моделирање. На извесен начин тоа претставува модел на феноменот кој со него

¹³ Заради унифицираност со постоечките термиолошки состојби во македонската теорија на литературата, преводот на семиотичките термини "означител" и "означеник" ја преземаме од професорот Атанас Вангелов, кој ги употребува при преведувањето на француските *signifiant* и *signifié* во неговиот превод на *Поетикајџа* од Цветан Тодоров, и покрај тоа што сметаме дека неопределениот (среден) род на зборовите присутен во класичните и некои други современи јазици, дава голем простор тие да бидат корегирани и редефинирани.

¹⁴ За мотивираноста, аналогијата и воопшто, типологијата на знаците види кај Umberto Eco, *A Theory of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press, 1976, стр. 178, 190 et passim.

е означен (жената). Како модел леглото во себе го содржи поимот редуција, т.е. тоа не ги прикажува сите елементи и односи кои постојат во моделираниот објект (жената), туку само определени, избрани според одредени критериуми,¹⁶ но со тоа, барем виртуелно, ја сведува бесконечноста на феноменот жена (со сите свои животворни и деструктивни пројавувања) на сопствена конечност и служи како средство за класифицирање и средување на тој феномен. Преку леглото луѓето-реципиенти восприемаат една поинаква појава, со особеностите кои делумно се пренесени врз леглото - знак. Во времето кога се јавува како знак, леглото им помага на "актерите" во тој свет да го моделираат сопствениот универзум во согласност со своите можности. Воведувајќи ред во дадениот свет го претвора хаосот во козмос и го пополнува мозаикот на човечкото осознавање на универзумот. Занемарувањето на оваа реалност е можеби една од основните причини зошто леглото досега не го нашло вистинското место во исчитувањето на античките текстови.

Вака изложените претпоставки за Леглото - знак ја антиципираат сликата за неговото специфично делување и дејствување во светот на човекот, дејствување преку кое се пренесуваат информации и сознанија за еден друг облик на пракса, друг објект, однос или резултат. Иако неговото настанување не е врзано со комуникациска потреба, во периодот за кој говориме, тоа станува дел од еден комуникациски процес и, како секој знак во чие создавање учествува човекот, може слободно да го ставиме во групата знаци со комуникациска намена. На Леглото - знак не би смееле да му ги оспориме ниту когнитивните функции, како херменевтичката или хевристичката, бидејќи, неспорно, како знак, тоа учествува во човековото осознавање на светот околу себе и принесува нов квалитет во восприемањето на нештата и настаните. Слугинката во *Алkestида* преку леглото ја "гледа" волјата на боговите и, користејќи го изразот *λέχος*¹⁷, ја толкува и објавува судбинската определба: Алkestида мора да умре¹⁸; Пенелопа преку леглото го препознава Одисеј¹⁹...

---

¹⁵ P. Giro, op. cit., стр. 31.

¹⁶ За ова види подолу, кај поврзувањата на леглото со Земјата, жената, хоризонталата, бракот, смртта.

¹⁷ За значењето на грчките зборови види го второто поглавје од оваа книга.

¹⁸ Еврипид, *Алkestида*, ст. 175-176.

¹⁹ Хомер, ψ 183-233.

Иако, засега само теоретски, успеавме да ја потврдиме знаковноста на леглото, изготвувањето на неговата семиотичка "слика" не би била ни од далеку јасна и целосна доколку го изгубиме пред вид самиот процес на воспоставување релација меѓу ова Легло-знак и жената - означениот феномен. Овој процес, кој е тесно врзан со поимот пресликување, го дефинира, всушност, самото значење. Сепак, значењето не е фотографско пресликување на означениот феномен во знакот - модел, така што пред нас стои задача, која, за да биде целосна, треба, барем во границите на можното, да ги изнајде количествата на поклопувањата и разликите меѓу двата поима, со помош на какви механизми е воспоставена врската меѓу нив и, бидејќи не станува збор за процес кој е едноставен и линеарен, туку испреплетен и условен со колективното човечко искуство, да се согледаат влијанијата што заедницата ги имала во неговото детерминирање. Помошта при одговорите на овие прашања во најголема мерка може да ни ги пружи семиолошката семантика, за која се интересни токму односите меѓу знакот и означениот феномен. Меѓутоа, во нашите иследувања не помала важност имаат и влијанијата што Леглото-знак ги има врз луѓето кои го интерпретираат како таков, што би спаѓало под доменот на семиолошката прагматика. Најпосле, Леглото-знак може да се разгледува како знаковен систем, така што испитувањата на односите меѓу групата знаци во овој систем навлегуваат во просторот на семиолошката синтакса.²⁰ Сепак, поделбата за нас е само условна, а сите анализи ги вршиме во рамките на една универзална семиотичка дисциплина.

Тргувајќи од нормативните поставки во семиотиката и следејќи ја Сосировата терминологија може да кажеме дека секој семиолошки систем е составен од три елементи: пред сè знак ($\sigma\eta\mu\epsilon\iota\omicron\nu$, лат. *signum*), кој всушност претставува асоцијативен збир меѓу означителот ($\sigma\eta\mu\alpha\lambda\upsilon\nu\nu$, лат. *signans*, фр. *signifiant*) и означеникот ($\sigma\eta\mu\alpha\nu\omicron\mu\epsilon\nu\nu$, лат. *signatum* или *significatum*, фр. *signifié*). Во примерот со леглото гледаме дека тоа би требало да ја означи жената во еден период од антиката. И леглото и жената постоеле независно едно од друго пред да се спојат и да образуваат еден семиолошки систем. Леглото, како обичен

---

²⁰ Ваквите поделби имаат свој зачеток во семиотичката теорија на Морис, според кого знаковните процеси треба да се разгледуваат на три нивоа, синтаксичко, семантичко и прагматичко, а секој систем кој претендира да биде семиолошки, мора да ги содржи сите три заедно (Ch. Morris, *Osnove teorije o znacima*, Beograd: 1975).

означител, во себе носело потенција нешто да означува, но како такво, неврзано, само означител, тоа е празно, без носечка смисла. Дури со врзувањето за жената - означеникот, тоа добива полнина и смисла и станува знак.

          легло   +   жена   →   легло-жена
(означител)   (означеник)   (знак)

Бидејќи зборуваме за период кога не постојат високо развиени логички системи на значење, знакот-легло или системот на вакви знаци односите ги бара во реални, конкретни системи на значење. Поклопувањето со веќе структурираниот систем жена, иако е можеби само формално, "повлекува аналошки асоцијации меѓу тие два система во целина."²¹ Леглото и неговите функции во пазувите на "дивата мисла", како што го нарекува К. Леви-Строс овој митски начин на мислење, се поклопуваат со жената, нејзините функции, нејзината структурираност во животниот круг претставена во традиционалното паметење. Во тие аналошки системи на значење "супстанцијалните својства на означителот се пренесуваат на означеникот."²² Оттука лесно е да се согледа на кој начин во системот во кој жената е означена со зборот λέχος, зборот λεχώ станува знак за жена која раѓа, леунка, или пак, како λόχευσα станува пород, рожба или дете.

I. 1. Денотација и конотација

Во експериментирањата со леглото правиме обиди да ги откриеме модалитетите според кои тоа функционира како знак во сите апликабилни методи на една семиотичка анализа. Затоа, за миг може да си дозволиме да го профанизираме неговото место и значење и, менувајќи ја средината во која се извршува семиотичката вивисекција, да ја провериме неговата издржливост и издржаност во сопоставеноста со "митското" кое му припаѓа на "современиот (или надвремениот) мит", митот сфатен во најширока смисла, како говор, како

---

²¹ P. Giro, op. cit., стр. 64.

²² Ibidem.

систем на општење или порака. Задачата е, пред сè, да се верификува конотативната димензија на знакот - легло, па затоа ползувањата со Бартовите²³ опсервации за "митот" не би требало да се сфатат буквално и ad hoc да се пресликаат на старите митови кои се предмет на нашите истражувања. Меѓу другото, неговите извртувања на Сосировата дефиниција за семиологијата како наука за знаците која би била поширока од лингвистиката во наука која претставува само еден дел од општата лингвистика, се предизвикани од ставот дека нема семиолошки системи независни од јазикот. Во таа смисла, образецот за митот како изведен систем на значења се поклопува со образецот на книжевноста - за обете важат исти или слични механизми на функционирање. Предметот на семиолошката анализа не мора да биде митот, туку книжевноста сфатена во поширока смисла, а леглото за кое ние зборуваме припаѓа на еден дел од таа книжевност.

Во еден временски период леглото излегува од рамките на своето немо постоење и влегува во една говорна состојба каде што се става на располагање на заедницата и станува дел од митскиот говор. Меѓутоа, како дел од една материја која го сочинува митскиот говор, како митска материја, не треба да се заборава дека леглото припаѓа на еден претходен семиолошки систем, на ниво на јазикот во потесна смисла.²⁴ Зборот легло во тој систем е означителот или акустичката слика, како што вели Сосир, а психичката претстава за предметот легло е означеникот или поимот, додека односот меѓу нив го дава знакот, конкретниот ентитет, т.е. зборот или знакот "легло" со неговото значење на легло. Оттука следува дека во нашиот претходен схематски приказ, леглото како означител е всушност знак - легло од еден друг, првостепен семиотички систем. Р. Барт прифаќајќи го Хјелмслевовите²⁵ согледувања за различните редови на сигнификација или нивоа на значења (првото на денотација и второто

---

²³ R. Bar, op. cit., стр. 229-279.

²⁴ Се ограничуваме на јазикот со оглед на тоа што она со кое ние располагаме и од каде ги извлекуваме заклучоците се потпира на сочуваните текстови од антиката, меѓутоа првостепеноста на разгледуваниот феномен во семиолошкиот синџир не би била помалку валидна и доколку тој се базира на предметот - легло, граѓа за митската порака - говор.

²⁵ Во своите *Пролетомена за теоријата на јазикот*, данскиот лингвист Л. Хјелмслев првиот систем во кој планот на изразот (означителот) и планот на содржината (означеникот) не е некој друг знаковен состав, го нарекува денотативен систем, а вториот, во кој планот на изразот претставува некој денотативен состав во целина (или, и самиот е еден систем на значење), го нарекува конотативен систем. Целата схема на конотативниот систем изразена преку планот на изразот (И), планот на содржината (С) и процесот (релацијата) што ги поврзува (Р), т.е. самото значење, го добива следниот облик: (ИРС)РС.

на конотација), ги прикажува табеларно овие поместувања во првобитното значење²⁶, а нашето легло, вклопено во истата схема, би го добило следниот изглед:

мит јазик	1. означител зборот "легло"	2. означеник поимот "легло"
	3. знак "легло"	
	I. означител легло	II. означеник жена
III. знак (значење) легло		

Значи, леглото во овој митски говор зафаќа два семиотички система: првиот лингвистички систем, во кој, доколку ја следиме терминологијата на авторот, леглото би можеле да го наречеме легло-објект, бидејќи служи како граѓа со која митот се служи за да изгради свој сопствен систем; и вториот, на самиот мит, кого што Барт го нарекува метајазик, во кој се зборува за првиот јазик, а ние би можеле да го наречеме "металегло". Првиот систем за нас станува интересен во мигот кога леглото, како негов збирен елемент, како вкупен знак, почнува да навлегува во вториот систем, како негов прв член.

Но, да го проследиме ова поместување на првобитното значење и со еден пример. Во Еврипидовата "Хелена", Теоклимен на едно место вели: "Моето легло му го даде на друг."²⁷ Се разбира, реченицата има и граматичка и логичка смисла. Граматички е сосема конзистентна, доследна во сите морфолошки и синтаксички елементи, а претставата за давањето на леглото е издржана и проверлива според сите законитости на физиката и "здравиот разум". Меѓутоа, во контекстот на трагедијата и митот (дури и во аристотеловска смисла), реченицата ни кажува нешто друго: дека Теоклимен, употребувајќи го изразот λέκτρα мисли на жена, и тоа конкретна жена - Хелена, дека тој неа ја смета за своја жена и дека ја изгубил, бидејќи некој (неговата сестра) неа ја (пре)дал(а) во нечии други раце. Се разбира, како филолози, не би смееле да се ограничимо на преводот, бидејќи грчкиот оригинал навлегува уште подлабоко во одгатнувањето на суштината. Доколку на реченицата ги надоврземе зборовите

²⁶ R. Bart, op. cit., стр. 235.

²⁷ Еврипид, *Хелена*, ст. 1634.

искажани од самиот Теоклимен само еден стих погоре, целиот исказ за познавачите на митот и за гледачите во античкиот театар, ќе изгледа вака: ἦ με προὔδωκεν... τὰμὰ λέκτρ' ἄλλω διδοῦσα. Значи, Теоклимен вели: таа (сестра ми, Теоноја, за којашто претходно реков дека сакам да ја убијам) мене ме предаде (искажано преку еден перфект со кого што чинот добива завршено, заокружено, исполнето значење), давајќи ја (или, со тоа што ја даде - во времето исто една готова состојба, со оглед на тоа што партиципот сам по себе не носи ознака на временост, туку таа ја зема од основниот глагол) мојата жена (членувано и нагласено дека тој ја смета како своја) на друг. Како што гледаме, пред нас се појавува еден семиолошки систем остварен низ означителот: леглото се дава на некој друг (кое, всушност, самото е дел од еден претходен систем на ниво на јазикот); низ означеникот, како спој на жена, поседување, давање и предавство, и, самото значење, како присуство на означеникот низ означителот.

Доколку во изказот вниманието го задржиме на леглото, забележуваме дека во контекст на означителот²⁸ кој се однесува на второстепениот (или конотативниот) систем, тоа може да се толкува на двосмислен начин. Пред сè како знак од лингвистичкиот систем, кога има некаква смисла, некаква сетилна реалност, која претпоставува одредено сознание од минатото, сопствена вредност доволна самата на себе, со веќе изградено значење за претставата "легло". Но, кога преминува во вториот систем, сега веќе како означител, леглото го отфрла своето значење, тоа се испразнува, осиромашува, ограничува и затоа почнува да бара значење кое повторно ќе го исполни. За да се оствари тоа, потребно е да се отфрли бремето што го има добиено во лингвистичкиот систем и да му се овозможи да го прими својот означеник. Сепак, како означител од вториот семиотички синцир леглото не го исклучува сосема значењето од претходниот: тоа му е потребно за создавање ново значење. Иако ја губи вредноста, тоа претставува залог од минатото, потенцијален капитал кој може да се оплоди и реактивира врзувајќи се за нов означеник. Само навидум умира за да може да се роди во нов живот.

И сега доаѓаме до означеникот кој повторно го воспоставува причинско-последичниот синцир. Тој не е апстрактен, туку определен со реални состојби, со

---

²⁸ За означителот во конотативниот систем Барт го употребува терминот конотатор.

времето и просторот во кои егзистира.²⁹ Како поим за жена (конкретна, дефинирана во традиционалното паметење³⁰) тој во себе апсорбира еден свет, свет на женското битие, девственоста, свадбата, бракот, раѓањето, децата, љубовта, верноста, надземниот свет и нивните опоненти изразени преку амбивалентноста на хтонското суштество жена во митот - смртта, болеста, омразата, неверството, војните, подземниот свет... Означеникот се јавува како некоја недефинирана маса на сознанија врзани низ асоцијативни односи, кои се компримираат во еден поим - жена. Преку интеракцијата на двата ентитета го заокружуваме семиотичкиот синцир со резултатот кој е еднаков на значењето, третиот елемент или самиот мит. Но, за да дојдеме до него нема потреба да се повикуваме на некакво несвесно, бидејќи, во крајна линија, митот ништо не сокрива, ниту потиснува, тој само го искривува односот меѓу означителот и означеникот од една страна и знакот од првостепениот систем и означителот од второстепениот од друга. Бидејќи означителот - легло партиципира во лингвистичкиот систем како легло - знак, тој во себе веќе содржи дел од лингвистичката природа и, како таков, определена смисла која се искривува или изместува во односот со означителот, а потоа и со означеникот, но не се исклучува сосема. Значењето фрагментарно мотивирано според одредена аналогија со знакот - значител, се добива низ постојаната интерференција на овие елементи и постојаното кружно поместување во кое смислата од првостепениот систем исчезнува, се потиснува, и станува апсорбирана од означеникот кој на леглото му дава ново значење. Митот не го интересира буквалната смисла, тој не се потврдува низ вистината.³¹ Со добивањето значење леглото станува вредност, говор определен со некаква намера нешто да значи.

Токму на ова место, на ова второстепено ниво или, подобро низ оваа комбинација на двете нивоа, денотативното и конотативното, се продуцира

---

²⁹ Конотациите "не произлегуваат од самиот знак, туку од начинот на кој заедницата ги користи и вреднува означителот и означеникот." (John Fiske and John Hartley, *Reading Television*, London: Methuen, 1978, стр. 41) Во нашата култура одредени предмети конотираат значења кои отсутнуваат во некои други култури; во истата култура заедниците на "интелектуалци" и "бизнисмени" конотираат различни значења за ист предмет.

³⁰ v. *Women on the edge: four plays by Euripides*; translated and edited by Ruby Blondell... [et al.], NY and London: Routledge, 1999; стр. 227-230.

³¹ "Крајниот ефект на митовите е да го сокријат семиотичкиот механизам на текстуалните знаци и кодови (семиотички системи, н.з.). Денотациите се пројавуваат како толку вистинити што знаците изгледаат како да се самите нешта..." (Tim O'Sullivan, J. Hartley, D. Saunders, M. Montgomery and J. Fiske, *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*, London: Routledge, 1994, стр. 193.)

третото ниво на сигнификација, митолошкото или идеолошкото (како што го нарекува Барт), на коешто знакот ги одразува главните културно-менливи концепти кои поддржуваат одреден поглед на свет. Доколку денотативното ниво, кое тежнее знакот што повеќе да го натурализира, се јавува како примарно претставително и релативно самодоволно (релативно, бидејќи не постои чисто денотативно ниво без никаква конотација), конотативното - врзано со повеќе конвенционализирани и менливи асоцијативни значења, добиени од експресивните вредности прикачени на знакот³² тежнее кон флуидност во значењата, третото ниво на сигнификација ги сублимира историските и културните вредности, ставови и верувања кои одредена заедница ги прифаќа или отфрла и организирајќи ги заедничките начини на концептуализација на нештата, нив ги прави "природни", "очигледни", "здраворазумски", па дури и "вистинити". На ова трето ниво "идеологијата" на леглото во определена синтагма, реченица, дискурс или во некое литературно дело може да биде "женственост", "неженственост", "постојаност", "непостојаност", "верност", "неверност", "љубов", "омраза" итн. Во нашиот конкретен пример митолошкото би можело да го отсликува прашањето за "припадноста на хеленската жена" или "нејзината слобода во рамките на познатиот свет или во соодносот со мажите" и сл.

Сепак, кога говориме за митот во антиката, не треба да се заборава дека тој припаѓа на едно време кога функционира како вистина, а неговата употреба се доживува како оживување, актуализирање на настаните за кои тој зборува. Митскиот начин на размислување во митот гледа реалност која се доживува. Митот претставува образец за однесување и мерило на вредностите, па, како егземпларен, тој се јавува како призната институција која се наоѓа во средиштето на животот на заедницата и ја детерминира колективната свест.

Поради ова, семиотичкиот модел кој важи за "малограѓанските митови" не би можел така лесно да се аплицира на "блескавата и посветена ризница на

---

³² На нивото на конотација или во второстепениот систем, знаците се нешто повеќе "полисемички" и поотворени кон интерпретација. Примерот со жената што ние го зедовме е само една од можните конотации, но подеднакво валидна би била и онаа за брак, љубов, свадба, љубовно соединување итн., зависно од "гледистето" на корисникот на овој систем. Меѓутоа, иако на прв поглед може да се чини дека нивото на конотација е определено низ индивидуалната субјективност, сепак тоа "не е едноставно она што некој човек лично прави од знакот: тоа е она што кодовите (семиотичките системи, н.з.) до кои некој има пристап, прават од знакот." (Топу

последните тајни и први вредности"³³ каква што е митот за старите Грци. Кога говориме за античките митови, можеби подобра би била констатацијата дека патот по кој се одвива поврзувањето меѓу митското, конотацијата и денотацијата тече во обратна насока. "Митот е примарен јазички систем и на него се базира второстепената, профана функција на јазикот."³⁴ Во митското мислење јазикот извира од митот, така што функцијата на леглото во денотативниот систем е онтолошка, а не само естетска или хеуристичка како што ние, со својата детерминираност за рационализирање на нештата, ја гледаме во рамките на книжевноста. Да се биде легло, значи да се биде жена. Означеникот е примарен и тој го условува постоењето на означителот и на знакот - значење. Дури отпосле леглото се профанизира и означителот од конотативниот систем станува знак од еден јазички систем. Ваквата состојба е лесно согледлива во хеленската книжевност. Магијата на зборот легло кај Хомер и трагичарите е дел од митската реалност, која гради свет на вистински и потврдени вредности кои нема потреба да се проверуваат во јазикот; леглото кај Аристотел е дел од јазичкиот систем, бледа реминисценција на апсолутната доминација на означеникот. Оттаму, старите автори, чувствувајќи ја сакралноста на зборот, не се осмелуваат така лесно да го употребат означителот кој припаѓа на митските сфери (λέχος, λέκτρον, εὐνή), одбираат нов означител, во кој врските со првичниот означеник се избледени или сосема избришани - κλίνη, κοίτη и сл. Но и тука, во "чистата" книжевност, иако ја губи врската со означеникот, на знакот му останува хипостазираниот естетски означител, кој, исполнет со креативната моќ за накалемување на смислата кон претставата, доследно ја извршува својата "поетска функција" на ποιησις, на творење, и, дејствувајќи врз субјектот, го буди кај него чувството самиот да ја открива вистината, преку сопствената αἴσθησις да го восприема убавото, естетичкото - αἰσθητικός. На поетот му останува повторно да го открива знакот-легло, да ги напишува односите и да ги воскреснува низ подзаборавените аналогии, кои, можеби се сочувале и останале некаде затскриени во кодовите на колективното несвесно.

Thwaites, Lloyd Davis and Warwick Mules, *Tools for Cultural Studies: An Introduction*, South Melbourne: Macmillan, 1994, стр. 57)

³³ Ivan Čolović, *Vreme znakova*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1988, стр. 56.

³⁴ Ibidem, стр. 55.

I. 2. Јазик / говор

Исклучителното социолошко значење на дихотомискиот поим *јазик/говор*, кој ја зафаќа суштината на Сосировите лингвистички опсервации, отвори пат за многубројни металингвистички изведувања во разни области на науките, особено во философијата или, како на пример кај К. Леви-Штрос, во антропологијата. Очигледно е дека и леглото, како човекова творба, која предизвикува определени човечки постапки и односи, соопштува некакво значење и функционира како знак. Следствено, и за него "мора да постои еден фундаментален систем на конвенции и дистинкции кој го овозможува тоа значење. Каде што има знаци, таму има и систем".³⁵ Анализирањето на овој систем според лингвистичкиот модел станува апликабилно доколку се имаат предвид Сосировите размисли за произволноста и конвенционалноста на знакот.³⁶ Иако, на прв поглед знакот-легло може да се чини природен за учесниците во митот кои го прифаќаат како таков или "го ползуваат", или, пак, за слушателите и гледачите на некоја трагедија во античкиот театар, сепак, односот кон него (како премин во подземниот свет, како жена и сл.) не е нешто нужно и вродено, туку е израз на конвенционално значење. Не велиме дека леглото е во целост произволен знак, бидејќи не веруваме дека постои култура во која леглото би означувало огин или сонце, што значи дека постојат некакви ограничувања произлезени од функциите кои го условуваат даденото значење, но, сепак, во рамките на овие ограничувања може да се зборува за разни нијанси кои ги иницираат различните значења. Од друга страна и сосировскиот термин за арбитражноста на знакот, кој можеби функционира во релатите означител - означеник, не е сосема апликабилен во семиолошките системи (тие не се

³⁵ Dž. Kaler, *Sosir, osnivač moderne lingvistike*, Beograd: 1980, стр. 110.

³⁶ "...секое средство на изразување прифатено од една заедница во принцип се темели на колективна навика, или, што му доаѓа исто, на конвенција." (Сосир, *op. cit.*, стр. 86). Истите размисли потекнуваат од антиката, а ги наоѓаме кај Платон во *Крайшил*, 384d кој ги сведува под термините *συνθήκη καὶ ὁμολογία*, а малку подолу вели: *οὐ γὰρ φύσει ἐκάστῳ πεφυκέναι ὄνομα οὐδὲν οὐδενί, ἀλλὰ νόμος καὶ ἔθει τῶν ἐθισάντων τε καὶ καλούντων.* (Зашто ниедно име на ништо не му припаѓа по природа, туку по обичај и навика на оние кои го обичуваат и изговараат.) Уште и во 433e.

социолошки и историски арбитражни)³⁷, бидејќи, како што вели Леви-Штрос, знакот е арбитражен а priori, но престанува да биде арбитражен а posteriori - откако знакот ќе добие една историска егзистенција, тој не може произволно да биде сменет.³⁸ Но сепак, претпоставката за произволноста и конвенционалноста на знакот-легло ја инспирира потребата да се бараат конвенциите врз кои тој се базира, потребата за откривање еден фундаментален систем во кој се издвојуваат разликите и опозициите кои го носат значењето, т.е. диференцијалните обележја кои му даваат значење и вредност и да се идентификува еден систем на односи кон еден објект, когашто носителите на една култура го имаат во границите на потсвесното. Ова потсвесно знаење за леглото подразбира систем, кој им овозможува на луѓето во дадената заедница меѓусебно да се разбираат, да комуницираат и да го разбираат однесувањето на другиот. "Ако значењата, кои членовите на една култура им го припишуваат на објектите или постапките, не се некои сосема стихижни појави, тогаш мора да постои семиолошки систем на дистинкции, категории и правила на комбинирање кои, веројатно, ќе може да се опишат."³⁹

Така и ние, доколку го подведеме леглото под таа општа категорија јазик/говор имајќи ја на ум неговата апликабилност во еден систем на значења,⁴⁰ може да се обидеме врз него да го изведеме и развиеме ова сосировско диференцирање. На рамниште на јазикот леглото се вклопува во одредени нормативи, кои може да се поделат на⁴¹: 1) правила на исклучувања (леглото не смее да се допира, недопирливо легло, λέκτρων ἀθήκτων⁴² или не смее да се остави празно, неисполнето⁴³); 2) значенски опозиции меѓу атрибутите на леглото, чијашто промена повлекува промена на смислата (леглото може да биде љубено, мило ἐρατὸν... λέχος⁴⁴ или омразено, ненависно λεχέων στυγερῶν⁴⁵, или,

³⁷ Некои теоретичари дури ја отфрлаат арбитражноста и тврдат дека "знаците никогаш не се арбитражни", ставајќи ја во преден план мотивацјата на корисникот на знакот, пред онаа на самиот знак. (Gunther Kress & Theo van Leeuwen, *Reading Images: The Grammar of Visual Design*, London: Routledge, 1996, стр. 7)

³⁸ C. Lévi-Strauss, *Structural Anthropology*, Harmondsworth: Penguin, 1972, стр. 91.

³⁹ Dž. Kaler, op. cit., стр. 116.

⁴⁰ Се разбира, станува збор за сложен или конотативен систем.

⁴¹ Анализите се извршени според сличните на Р. Барт во *Елементи на семиологијата*, кои се наоѓаат во споменатиот превод *Književnost, mitologija, semiologija*, Beograd: 1979; стр. 296-302.

⁴² Еврипид, *Хијолиј*, ст. 652.

⁴³ Софокле, *Трахинки*, ст. 110-111.

⁴⁴ Еврипид, *Децајта на Херакле*, ст. 915-916.

⁴⁵ Еврипид, *Тројанки*, ст. 598.

легло на раѓање и легло на умирање); 3) правила на поврзување (легло-жена-деца, легло-деца-смрт); 4) протоколи на легнување, на приоѓање кон леглото, на разделба со него, почитување, т.е. "легловна реторика". Кога, пак, станува збор за говорот на леглото, може да се рече дека нему му припаѓаат сите лични (најчесто од страна на жена, но понекогаш и од маж), заеднички (од жена и маж), или, на поширока заедница варијации на употреба како место за раѓање, боледување, умирање, водење љубов, зачнување итн., меѓу кои односот на одредена жена кон него (на пр. Пенелопа) може да се смета како идиолект. Говорот на леглото се создава од една веќе постоечка структура (тој се содржи во јазикот на леглото, кој, пак, се создава врз основа на неговата употреба), но таа структура, зависно од мигот и корисникот, различно се исполнува низ слободни поврзувања и комбинации што говорникот ги употребува за изразување определена порака. Во понатамошните анализи ќе видиме дека богатството на јазикот и говорот на леглото е (релативно) големо, но, можеби слободата на изборот и комбинациите би можеле уште повеќе да се зголемат доколку леглото го разгледуваме и како чин, а не само како објект. Во тој случај, во односот кон леглото ќе може да најдеме на варијации во употребата на објектот, кои му припаѓаат на говорот.⁴⁶

I. 3. Синтагма / парадигма

Како и во лингвистиката, и во семиологијата односите кои ги поврзуваат членовите на еден систем, определени според одредени форми на ментална активност, бинарно претставени се развиваат на два плана: на ниво на синтагма⁴⁷, каде што членовите својата вредност ја добиваат во простирање, линеарно, со оглед на она што претходи или следи, што значи дека тие се

---

⁴⁶ Најпосле, може да се рече дека јазикот на леглото е всушност "логотехника", производ на одреден простор и време, на потесна или поширока заедница (неопределена и анонимна), па дури и во контекстот на одлучувачкиот фактор - жена, како дел од една колективна вообразба на определено време, која се наметнала на корисниците кои од него ги земаат пораките. Потврда за ова би било губењето на системот во времето кога доаѓа до промена на условите во заедницата, во кои се одржувало неговото постоење.

⁴⁷ За синтагматските односи на ниво на лексеми размислува и Платон (*Крайшл*, 418а).

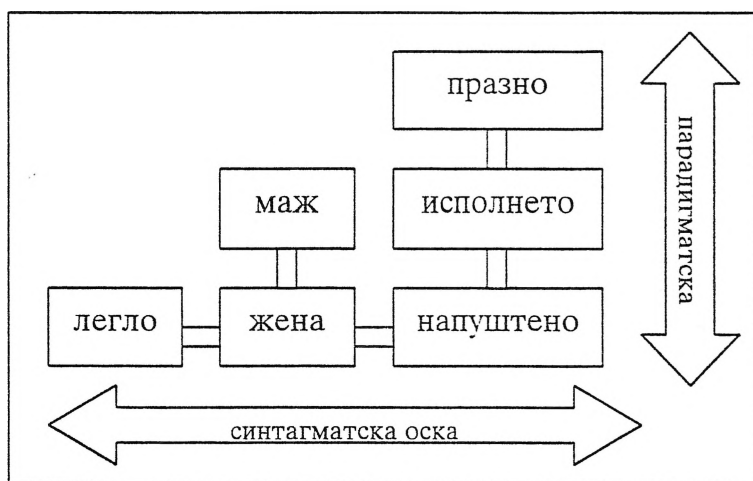
поврзуваат *in praesentia* (потесно врзани со поимот говор) и се добиваат по пат на комбинација, и, на ниво на парадигма, каде што членовите *in absentia* се поврзуваат според смисла, сеќавање или асоцијации (каде што важи принципот на селекција) и на тој начин образуваат групи во кои владеат различни односи (потесно врзани со поимот јазик).⁴⁸ "Во синтагмата значењето на единицата е детерминирано со взаемното дејство што таа го има со другите единици (интеракција), додека во парадигмата таа е детерминирана со тоа како се разликува од другите (дистинкција)."⁴⁹ Откривањето на овие значенски единици и правилата што владеат при нивното комбинирање и распоред, може да помогне во согледувањето на односите кои на леглото му овозможуваат да поседува некакво значење, т.е. да функционира како знак.

Во еден сложен семиолошки систем каков што е леглото во античката книжевност, поточно во митот, кој е помогнат и од лингвистички систем, синтагматските единици меѓу двата система не мора секогаш да се поклопуваат, па така на пр. една синтагматска единица на леглото може да биде предадена со повеќе пишани (или изречени) единици (кои му припаѓаат на јазикот). Исто така, во овој систем создаден врз база на еден семантички објект, кој по потекло е утилитарен и со таа утилитарност донекаде рационализиран, единиците се често покомплексни и се составени од една основна подлога на значењето (*λέχος*) и еден (или повеќе) диференцијални делови (*ἑρατόν / στρυγερόν*) - љубено / омразено легло. Смеслата врзана за леглото - знак проникнува во сите членови, што значи дека станува збор за значенска единица, меѓутоа, парадигматскиот план се протега само на првиот дел, како променлива вредност (*ἑρατόν / στρυγερόν*). Најпосле и со самото тоа што проблемот е разгледуван во рамките на книжевноста, работите се усложнуваат, бидејќи многу често треба да се води сметка за контекстот, конотацијата или, во крајна линија, за целата метафоричност на семиолошкиот систем - книжевност. Засега, би можеле да претпоставиме дека во планот на синтагмата влегуваат на пр. значенските синцири: легло-жена-убиство-деца, жена-легло-неправда-крвник, жена-легло-

⁴⁸ Р. Јакобсон во семиотиката ги воведува реторичките термини метонимија и метафора (кои често го генерираат конотативното значење) како адвекати на опозицијата синтагма - парадигма. Метонимијата, која е базирана на контигвитет, е синтагматска димензија на семиотичкиот систем (хоризонтална, комбинаторичка), додека метафората, базирана на сличноста, е парадигматска димензија (вертикална, супституционално асоцијативна).

⁴⁹ Tim O'Sullivan *et al.*, *op. cit.*, стр. 315.

ерос, жена-легло-предавник, жена-легло-јарем, жена-легло-моќ, жена-легло-почитување, клето-легло, недопрено-легло, несреќа-легло, жена-легло-брачна одаја, итн. Оваа оска, која, димензионално замислена, би се протегала во една хоризонтала, може да се надополни со вертикалната оска на парадигматскиот план во која свое место заземаат: можеби пред сè, лексемите кои во грчкиот јазик го носат значењето на легло, како λέχος, λέκτρον, εὐνή, δέμλιον, κοίτη, κλίνη и уште некои други, и, сите членови кои можат да заземат едно од местата во синтагмите, како на пр. единицата маж (маж-легло-јарем, маж-легло-предавник), потоа леглото како нечија припадност, мое, твое, мајчино, татковско, барбарско итн., или, воопшто, сите оние членови (како значенски основи) кои можат да се заменуваат, а со самото тоа и да го менуваат значењето.

Оттука се наметнува и заклучокот дека во интерферирањата меѓу двете оски, при измена на парадигматскиот план на означителите во синтагмите, доаѓа до промена на означениците. Во *Алкесѝида*, слугинката на Хорот му ги пренесува последните мигови од животот на Алкесѝида и во синтагмата "господарката отидува на креветот", го употребува означителот λέχος,⁵⁰ примерот со истата синтагма се повторува во *Ојдип Тиранин*, кога гласникот му прераскажува на Хорот за претсмртните постапки на Јокаста⁵¹. Означеникот во обата случаи е "смртта, место или време за умирање" и тоа има логична

⁵⁰ κάλειτα θάλαμον ἐσπεσοῦσα καὶ λέχος (Еврипид, *Алкесѝида*, 175).

⁵¹ ἔειπ' εὐθὺς πρὸς τὰ νυμφικὰ λέχη (Софокле, *Ојдип Т.*, 1242-1243).

подлога, бидејќи пораката доаѓа од гласници - преносители, кои не се директно инволвирани во настаните. Меѓутоа, кога за истата синтагма⁵² се наведуваат зборовите што ги искажала самата Алкестида, главниот учесник во настаните, планот на парадигмата почнува да функционира, се менува означителот (сега веќе λέκτρον⁵³), а со самото тоа доаѓа и до промена на означеникот: "брак, брачна постела, место или време за радост, за женско бивствување"⁵⁴. Понекогаш промените се случуваат и на планот на содржината (во некоја именка за леглото означеникот "брак" го заменуваме со идејата "љубов"), што доведува до промена на изразот, меѓутоа од семиолошки аспект ваквите промени се формални, бидејќи, во крајна линија, тие повратно влијаат единствено врз одредувањето на положбата на означителот. Овие примери покажуваат дека и за леглото, како семиотички знак и дел од еден (или самиот) семиолошки систем, важи принципот на комутација, на когошто Хјелмслев⁵⁵ (пред сè во лингвистиката), покрај принципот на супституција (кога се заменуваат изразите, на пр. λέχος / εὐνή, но не и смислата, или содржината), му даде соодветно место во утврдувањето на значенските единици од кои се изградени синтагмите во семиолошките системи.

I. 4. Значенско-комуникациски синцир

Идејата за леглото-знак во митот или делот од книжевноста кој е предмет на нашите опсервации, како што гледаме, ги добива своите контури и се наметнува како императив при толкувањето на античките текстови. Меѓутоа претставата за него како семиотички модел би била нецелосна доколку ја испуштиме пред вид комуникациската улога, што, како знак, имплицитно ја има, па затоа, би морале да се обидеме да го определиме неговото место во тој комуникациски процес. Ова најсигурно би можеле да го направиме низ еден модел преземен од теоријата на комуникациите и теоријата на информациите,

---

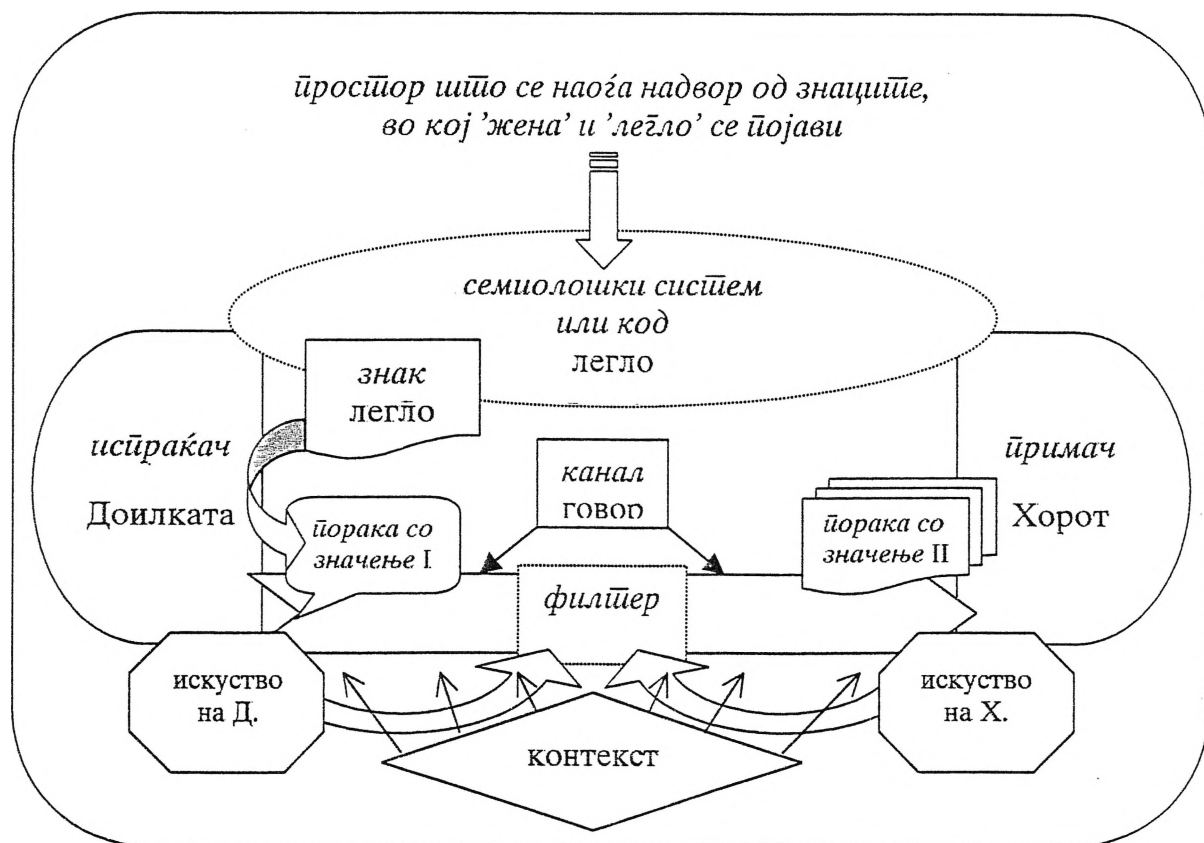
⁵² Се разбира, не станува збор за буквален редослед и употреба на лексеми, туку вредност на синтагма која произлегува од контекстот.

⁵³ Еврипид, *Алkestида*, 177.

⁵⁴ Жената која умира одбива во леглото да ја види сопствената смрт.

познат под името синдир на комуникацискиот процес, кого во лингвистиката и семиотиката го вовеле и разви Р. Јакобсон како модел на меѓусебна вербална комуникација, нагласувајќи ја при тоа важноста на кодовите и социјалниот контекст. Аплицирањето *in concreto* може на убав начин да ја потврди комуникациската функција на леглото, како инхерентна карактеристика на секој знак, а дополнувањето на процесот со неговата значенска димензија, да ни ги разјасни модалитетите за добивање на самото значење. Затоа, да проследиме еден пример.

Во Еврипидовата Медеја Доилката му вели на Хорот коринтски госпоѓи: "Леглото на тиранот него (Јасона) го држи, а господарката (Медеја) во одаите го топи животот."⁵⁶ За посликовита претстава на воспоставените релации, објаснувањето го започнуваме со една схема, на која се назначени главните елементи кои учествуваат во овој процес.

⁵⁵ Louis Hjelmslev, *Essais Linguistiques*, Copenhagen: 1959, стр. 103.

⁵⁶ Еврипид, *Медеја*, ст. 140-142.

Како што гледаме од сликата, целиот простор е обиколен со светот што не опкружува (реален и иреален), чиј дел зазема светот на знаците и знаковните системи со кои се означени феномените од тој свет. Бидејќи границите меѓу овие светови се двонасочно пропустливи, често се случува некој елемент од надворешниот⁵⁷ свет да продре⁵⁸ во светот на знаците (и обратно да исчезне како знак) и носејќи во себе пресликани делови од тој свет, да се востанови како негов супституент, т.е. поединечен знак или семиолошки систем. Макар што овој процес на семиоза на прв поглед се чини еднонасочен, не треба да се заборава дека и знаците имаат повратно влијание и учествуваат во начините на кои човекот ги восприема и осознава означените феномени.

Доилката, во чие искуство (како и на Хорот) е вграден семиолошкиот систем кој е веќе претходно востановен, сака да испрати некаква информација, која директно и индиректно е упатена кон Хорот (жени), во случајов - примач на таквата информација. Местата би можеле да ги дополниме или измениме, па наместо Доилката да го ставиме авторот на текстот, а на спротивната страна, место Хорот, да ги претпоставиме гледачите во театарот или читателот на оваа трагедија. Со оглед на тоа што знаеме дека информацијата е пренесена, што значи дека комуникацискиот синцир функционира, мора да претположиме дека и Хорот и Доилката ја познаваат структурираноста на семиолошкиот систем - легло, а истовремено и правилата според кои се одвива неговата употреба, т.е. реализацијата на конкретната порака во каналот. Ноетичкото поле на овој систем, кој врз себе има пресликано само еден дел од надворешниот свет (за разлика од јазикот во кого може да биде пресликан целиот универзум), т.е. збирот на сите виртуелни планови на содржината, значи им се добро познати на обете страни.

Со нашето тврдење дека и Доилката и Хорот ја познаваат структурираноста на семиолошкиот систем, ние всушност претпоставуваме дека тие го познаваат процедуралниот систем на поврзани конвенции⁵⁹ кој ги доведува во меѓусебен однос означителите и означениците. Затоа, преземајќи го

---

⁵⁷ Терминот надворешен е условен, зашто со него, покрај макрокосмосот, е опфатен и целиот човеков микрокосмос.

⁵⁸ Се разбира, под влијание на човековата пракса.

⁵⁹ Како што видовме, релацијата на корелатите означеник - означител во знакот легло е релативно арбитрарна, што значи дека за толкување на конвенционалното значење на знакот се потребни извесни познавања на соодветен збир конвенции.

терминот од теоријата на информациите може да речеме дека семиолошкиот систем, всушност, претставува код⁶⁰ (каде што конвенциите ги организираат знаците во еден значенски систем), на кој е упатен секој знак при неговото идентификување. Значењето на знакот е директно поврзано со кодот од кого што е тој дел и кој на знакот му обезбедува рамки во кои значењето добива смисла. Со ваквите претпоставки и поимот кодирање на знакот или семиолошкиот систем добива значење. "Кодирањето е производ на договор меѓу корисниците на знакот кои го признаваат односот меѓу означителот и означеникот и го почитуваат при употребата на знакот. (...) Колку што конвенцијата е понејасна, вредноста на знакот е поменлива, зависна од корисниците. (...) Колку што конвенцијата е поширока и попрецизна, знакот е повеќе кодиран."⁶¹

Доилката при креирањето на пораката го селектира и става во комбинација знакот легло во релација со кодот што му е познат на Хорот (или на гледачите), за да го ограничи "опсегот на можни значења што веројатно може да се генерираат"⁶² при одгатнувањето на пораката од нејзините реципиенти. Како членови на одредена култура, учесниците во овој значенски процес го разбираат⁶³ овој код, неговата релација со другите кодови и контекстот во кој тој се јавува како соодветен. "Одредени кодови можат... да бидат толку многу распространети во специфична јазична или културна заедница и можат да бидат научени на толку млада возраст, што доведува до можноста - дејството на артикулацијата меѓу знакот и референтот да изгледа дека не е конструирано, туку 'природно' дадено."⁶⁴ Нашето интерпретирање на античките текстови е врзано со познавањето (или учењето) на овие кодови, т.е. усвојувањето на античките вредности, претпоставки и гледишта што во нив биле "несвесно" вградени, а кои учествувале во конструкцијата на хеленскиот "реален" свет.

---

⁶⁰ Во лингвистиката тоа е јазикот.

⁶¹ P. Giro, op. cit., стр. 28-29.

⁶² Graeme Turner, op. cit., стр. 17.

⁶³ "...она што ние го учиме не е самиот свет, туку поединечните кодови во кои тој е структуриран, па така можеме да ги 'споделуваме' нашите искуства од него." (Lee Thayer, 'Human Nature: Of Communication, of Structuralism, of Semiotics', *Semiotica* 41 (1/4), 1982, стр. 30)

⁶⁴ Stuart Hall, 'Encoding/decoding', *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79*, London: Hutchinson, 1980, стр. 132.

Бидејќи е речиси неможно во исто време низ каналот да се испратат или реализираат сите знаци од еден систем, од овој знаковен состав⁶⁵ Доилката избира еден знак (или еден потсистем знаци) - легло-браќ, легло-жена или легло-жена-ќерка на тиранин и, како информација⁶⁶ го енкодира во пораката⁶⁷ (или, поточно, во потенцијалната пораќа), што се материјализира во еден канал, кој, иако, како и во лингвистиката, најлесно се аплицира на говорот, сепак, во нашиот случај, тој може да биде и самото легло.⁶⁸

Се разбира, испратената пораќа се однесува на некаков контекст, кој индиректно има влијание на целиот комуникациски процес и, поконкретно, на реализираната пораќа во каналот (значењето што таа го носи не е идентично во апстрактниот систем - легло и во конкретниот значенски процес). Иако значењето не е целосно детерминирано од контекстот, сепак тоа не е ниту слободно од контекстот. Смеслата на знакот од пораката и за примачот и за испраќачот е поврзана со овој контекст, кој се верификува во нивните искуства и кој, доколку биде отстранет, може да доведе до ситуација кога значењето "виси" или е упатено директно на сознанијата за апстрактниот семиолошки систем. Во таа смисла, отсуството на контекстот, за конкретниот пример, би го направил апсурдно постоењето на комплексниот знак "легло држи некого" и би го довел под прашање самото значење, разврзано од конкретен субјект и објект во пошироката синтагматска релација.⁶⁹

На крајот од овој комуникациски синџир се наоѓа Хорот кој остварената пораќа ја декодира, преку понудениот план на изразот ја согледува интердепенденцијата со планот на содржината, и имајќи ја пред себе гамата врски со означениот феномен, го сфаќа, т.е. прифаќа или делумно менува

---

⁶⁵ Или, од збирот на сите инваријантни единици со кои тој располага.

⁶⁶ Која сега веќе носи варијантна единица.

⁶⁷ Пораката е повеќеслојна и повеќедимензионална, но, основните нивоа на кои се гради е планот на изразот (можноста за реализирање во некаква материја, кај нас сементемата или предметот легло), планот на содржината (релацијата со означениот феномен, кај нас жена или браќ) и, во еден значенски синџир, планот на значењето, кој може различно да се толкува зависно од објективниот и субјективниот контекст во кој се врши интерпретацијата на знакот.

⁶⁸ Во ситуација кога леглото е поставено на сцената пред гледачите во античкиот театар, тоа може да ја преземе улогата на канал на испратената пораќа. Се разбира и како говор и како легло, каналот претпоставува структурираност која им е позната на обајцата учесници во овој процес.

⁶⁹ Може да кажеме дека речиси не постои значење без контекст. Во психологијата што се занимава со делот на перцепцијата се калкулира со пет базични фактори кои го определуваат начинот на перцепција: историскиот, социо-културниот, индивидуалниот, ситуацијалниот и структуралниот контекст.

значењето преку кое ја "исчитува" пораката: "(некој) маж е обземен со брак со жена од кралска фамилија" или, на повисоко семантичко рамниште, во кое улогата на контекстот е максимализирана: "понудата за брак со ќерката на тиранинот Креонт на Јасон му се гледа многу примамлива и тој, поради лични амбиции и алчност, е опседнат со неа, и, како неблагодарник за сторените добрини од Медеја, ги занемарува обврските што како сопруг ги има кон својата законска жена, која е крајно повредена и гледајќи ја својата несреќна судбина се измачува повлечена во своите женски одаи".

Интерпретацијата што ние ја даваме *ex post* не мора да коинцидира со интерпретацијата на Хорот, или гледачот во античкиот театар. Таа може да биде "проицирана низ конотациите на сопственото искуство, кои се однесуваат... или на самиот знак и неговиот систем, или на употребата на знакот или на некој акцидентален феномен од контекстот на знаковниот процес".⁷⁰ Бидејќи индивидуалните искуства се најразлични, секогаш постои можност за поинакво толкување на значењето, меѓутоа не треба да се заборава дека тие се условени и од едно колективно искуство на заедницата на којашто ѝ припаѓа единката, така што, сепак, истите варираат единствено во границите на факторите кои го определуваат таквото искуство. Затоа, нашите толкувања секогаш треба да се потпираат пред сè врз времето⁷¹ во кое се аплицираат дадените значења, а потоа и врз местото што реципиентот го зазема во заедницата (на кој пол му припаѓа, на која статусна групација, дали е родител итн.), дали значењето резултира со негово директно инволвирање во настаните (субјективен, објективен или индиферентен однос)⁷², каква е релацијата меѓу испраќачот и него (дали примачот сака да го прифати или не значењето), што индиректно влијае врз "точниот" пренос на информацијата.⁷³

---

⁷⁰ D. Škiljan, *op.cit.*, стр. 31.

⁷¹ Не само историското време, туку и линеарното време во самиот книжевен текст. Значењето на одреден знак може да биде едно на почетокот од некое дело, а сосема поинакво на крајот или во разврската на настаните.

⁷² Ова е поврзано со вниманието и учеството при декодирањето на пораката, со инетересирането на примачот за предметот на пораката. (P. Giro, *op. cit.*, стр. 17-19.)

⁷³ Факторите за кои ние зборуваме и кои го определуваат начинот на кој знакот е енкодиран во пораката, а потоа и декодиран, наоѓаат теориска подлога во Јакобсоновите анализи на моделот за интерперсонална вербална комуникација, во кои тој предлага шест фактори кои детерминираат различни функции на јазикот. Бидејќи јазикот е систем составен од знаци чија функција е да ги соопштуваат идејите преку пораки, овие функции можат да се аплицираат и во нашиот предложен систем. Функциите за кои Јакобсон зборува се: референцијалната (ориентирана кон контекстот, или референтот, според друга, по малку амбивалентна

Не треба да забораваме дека прагматиката на целиот процес е осмислена низ оформеното значење што прво го нанесува Доилката во испратената порака и кое на крајот го добива остварената порака. А тоа, како што веќе рековме, се обликува во релацијата меѓу знакот и означениот феномен, или, обратно, нивната интеракција се остварува токму на нивото на значењето. Доилката, како испраќач на пораката (потсистемот на знаци или избраниот знак), врз основа на критериумите⁷⁴ кои (и кај неа како и кај примачот) го условуваат формирањето на индивидуалното искуство определено со колективното искуство, е таа која одлучува кои карактеристики, елементи и релации на означениот феномен ќе ги пренесе на знакот, или, попрецизно, на планот на неговата содржина (пр. легло-жена или легло-брак). Од друга страна, Хорот, иако, како учесник во овој комуникациско-значенски синџир, тежнее значењето на знакот да биде што е можно послично, па дури и исто со она на учесникот од спротивната страна, сепак, условен од истите критериуми, слободен е да го толкува нешто поразлично, се разбира, повторно во границите на сознанијата за особините на знакот во апстрактниот семиолошки систем и во неговата конкретна употреба. Па така, иако планот на содржината (кој како и целиот знак учествува во формирањето на значењето) што го користи Доилката може да биде еднозначен, за Хорот пораката може да биде со многу различни значења. Разликите меѓу искуствата на поединците се одразуваат на виртуелните разлики во значењето. Оттука следува воведувањето нова компонента во овој синџир, постоењето на еден филтер, во кој се испреплетуваат влијанијата на индивидуалните искуства, се разбира, во голема мера условени од колективното искуство (на одредена заедница, во определено време), проицирано низ свеста на единките во размената на значенските пораки.

номенклатура), емотивната (која го одредува односот меѓу испраќачот и пораката), конативната (свртена кон примачот и неговиот однос кон пораката), фатичката (која се однесува на контактот, на неговото воспоставување, одржување или прекинување), металингвистичката (ориентирана кон кодот, упатувајќи го знакот на кодот кој му дава смисла) и поетската (ориентирана кон самата порака, кога таа престанува да биде средство за општење и станува негова цел). Во зависност од видот на комуникацијата или пораката, во преносот на информацијата може да преовладуваат едни или други функции, а какофонијата кај модерните интерпретатори, меѓудругото, е производ и на преголемата нагласка што е ставена врз некоја од овие функции. (За ова види кај P. Giro, op. cit., стр. 9-13.)

⁷⁴ Критериумите кои произлегуваат од познавањето на кодовите, сфатени како "збир на вредности и значења што ги споделуваат... произведувачот и читателот на текстот." (Tony Thwaites, Lloyd Davis and Warwick Mules, *Tools for Cultural Studies: An Introduction*. South Melbourne: Macmillan, 1994, стр. 75)

Застранувањето кај интерпретаторите на античките текстови при толкувањето на значењето, настанало токму при замената на местото на примачот со единка - филолог од "нашето" време. При декодирањето на испратената порака во каналот, поради сопствените современи индивидуални и колективни искуства на филологот, кои ги определиле спецификите на карактерот на "новиот" филтер - призмата низ која катахрестично се согледува процесот на редукција (што нужно се случува при пресликувањето на означениот феномен врз знакот), знакот од семиолошкиот систем и од потенцијалната порака кај примачот доаѓа како остварена порака со поинакво значење (премногу "изместено", до крајно симплифицирано значење). Од друга страна, не водењето сметка за бинарниот карактер на знакот - легло, толкувачите на античката книжевност често ги доведува во ќорсокакот да го земаат во обзир само планот на содржината и, поистоветувајќи го со означениот феномен, ex tempore да го аплицираат значењето, кое, повторно да кажеме, е детерминирано од критериумите на филтерот произлезени од нивното совремие. Сепак, оправдувањето за ваквата состојба доаѓаат и од самиот карактер на знакот, кој понекогаш (особено во книжевноста) навлегува во доменот на ирационалното и иреалното, па со самото тоа пред него стојат отворени вратите за накалемување (условно) безброј значења. Имено, да дозволиме знакот-легло да го разгледуваме во рамките на една порака која значењето го артикулира на ниво на експлицитни и социјализирани системи на конвенции (кодови), што значи дека знакот е технички или логички, а смислата на пораката е базирана на еден од овие кодови. "Логичката смисла е сосема кодирана, затворена и виртуално содржана во кодот"⁷⁵, на ниво на денотација тоа е легло, а на ниво на конотација - жена. Меѓутоа и оваа веќе означена смисла не запира тука, туку и самото легло-жена може да се обвие со нова смисла. Во синтагматската единица легло на тиранин, тоа може да биде знак на моќта на жената, на богатство, на живот во изобилие, а тоа пак да биде знак на субјективниот став на Јасон, како слабост кон овие искушенија итн. Како дел од книжевноста, леглото мора да го разгледуваме и како афективен или естетски знак, кој содржи "поетска смисла" изградена "врз основа на имплицитни системи, повеќе или помалку

---

⁷⁵ P. Giro, op. cit., стр. 47.

социјализирани и конвенционализирани со нивната употреба".⁷⁶ Оваа "естетска порака" носи естетска претстава која е "секогаш само делумно кодирана и останува во полето на односи, повеќе или помалку отворени за слободно толкување на примачот",⁷⁷ што значи дека станува збор за херменевтика. Вака разгледуван системот не ја исклучува докрај конвенционализираноста и социјализираноста, меѓутоа тие во него партиципираат на еден посуптилен, имплицитен, латентен и несвесен начин. Во која мерка тој ќе се кодира во изградена реторика на леглото, зависи од времето, културата или од жанрот на кој му припаѓа. "Несреќните" или инаквите толкувања на класичните филолози, произлегуваат од губењето на врската со конвенциите кои ја давале смислата во поетските кодови, но, од друга страна, слободата на интерпретациите или имплицитната индивидуална херменевтика е неприкосновена токму со постоењето на овој поетски код.

---

⁷⁶ Ibidem, стр. 46.

⁷⁷ Ibidem, стр. 47.

II. Етимологијата и семантиката на леглото

При секое истражување во кое зборот е носител на целата конструкција врз која тоа се гради, како нужна се наметнува потребата за утврдување на етимологијата на зборот, а покрај неа и семантиката што дијахроно истиот ја имал на едно базично рамниште, т.е. смислата на лингвистичкиот означител. Иако потеклото на зборот "легло" (согласно сосировската традиција за конвенционалноста на лингвистичкиот знак) нема корени во некаква априорна ментална условеност¹, сепак, повикувањето на неговата историчност отвора простор во кој преку согледувањето на промената на вредностите во рамките на јазичкиот систем, може да се антиципираат сигнификациите, т.е. контекстуалните реализации или манифестациите на значењата. Сознанието за метаморфозите што зборот ги доживува низ гласовните промени, ни овозможува да ги следиме промените во синтагматските релации на јазичните единици и на тој начин врските со нивните значења. Моделите според кои се воспоставувале врските со разни предлози и суфикси, се исто така огледало во кое се созерцаваат модалитетите² на остварување на зборот на семантичко ниво. А, како што веќе објаснивме, значењата, коишто се наметнувале во одделни периоди и простори (физички и логосни), за нас се од непроценлива важност, бидејќи од нив ги црпиме сознанијата за врските меѓу леглото и женската суштественост во античкиот период. Со оглед на богатството лексеми и облици кои во грчкиот јазик се врзани со поимите легло и легнување, а во исто време водени од интересите на темата што ја зафаќаме, навлегувањата во разгледувањето и запознавањето со етимологијата на овие основи ја задржуваме во границите на *sine qua non*. Се разбира, како и за многу лингвисти, и за нас се од исклучителна важност сознанијата што ни ги остава компаративната историска граматика, па така, повикувањето и потпирањето врз нив го сметаме за повеќе од нужно.

---

¹ На каква што се повикуваа философите и лингвистите од XVIII век, како на пример Кондијак (É. B. de Condillac, *An essay on the origin of human knowledge*, trans., with a new introd. by James H. Stam, New York: AMS Press, 1974)

² Се разбира, водени од одредени законитости, но не и телеолошки дадени.

II. 1. Λέχος и λέκτρον

Меѓу лексемите кои ги детерминираат насоките на нашето истражување, предводничкото место му припаѓа на зборот λέχος, кој со автентичната етимологија и семантика ги поврзува и обединува толкувањата за леглото како женски принцип. Токму затоа, изложувањето го почнуваме со оваа форма, која потекнува од индоевропската основа *legh- (првобитно само со аорисно значење "(си) легна, (се) положи", а подоцна, како дуратив "лежи") со номиналната верзија од оваа форма *logh-; истата се јавува и во продолжена степен *lēgh-/lōgh-. Овој корен го среќаваме речиси во сите индоевропски јазици, со основното значење "легнување за спиење или во гроб" (cf. во мак. легне, лега, легина, лежи).

Во грчкиот јазик³ глаголските облици од овој корен се застапени низ формите: λέχεται · κοιμάται (Hsch.)⁴, партиципот на перфектот λελο[γ]χῦτα · λεχῶ γενομένη (Hsch. и кај Antim. во *P. Milan.* 17 II 10), епските атематски форми, како аористот λέκτο (од стар сигматски аорист *λεχσ-то или од стар атематски презент), императивот λέξο (< *λεχσ-σο), партиципот -λέγμενος, инфинитивот -λεχθαι и на крајот λέξομαι, кој се јавува како коњунктив или како футур. Постојат бројни форми образувани со предлозите: παρα-, κατα-, προσ-, παρακατ-. Вербалната форма λέχεται кореспондира со готското lig-an "лежам" што е можеби иновација според готската паралела sitan "седам"; словенскиот е претставен преку *-ye-/-yo- со старословенското ležq; ирскиот има laigid, паралелно на saidid.

Номиналните форми од оваа основа во кои е присутен вокализам e, може да ги групираме околу две именки; λέχος и λέκτρον. Онаа, можеби најзначајната за нас, е формата λέχος, ους, η. со значење на "легло, кревети, лежиштите,

³³ При изработувањето на ова поглавје користени се следните дела: P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, I-IV, Paris, 1968-1977; É. Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris, 1923; H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, I-II, Heidelberg, 1954-1970; J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I, Bern und München, 1959; H. G. Liddell - R. Scott - H. S. Jones, *Greek-English Lexicon*, Oxford, 1996; F. Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1886; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, 1971-1974.

⁴ Кратенките за античките автори се дадени, главно, според кратенките во *Greek-English Lexicon* од Liddell-Scott-Jones.

ἰοσίηλα", често пати "брачно леḡло", а понекогаш и "мр̄шовечко леḡло, одар". Во сложенките, како прв дел се јавува во: *λεχε-ποίης*, "залегнат во трева" (за реките, со тревни брегови и за градовите, чие лежиште е на трева), со неочекувана форма во првиот дел, наместо очекуваната *λεχεσ-*, која можеби фигурира во микенското *re-ke-to-ro-te-ri-jo* (*λεχεστροπήριον), со значење на латинското *lectisternium*. Како краен дел во сложенките се јавува во обликот -*λεχής*, на пр. во *ὄρειλεχής* "кој лежи на гората" (Emp.), потоа *κοινολεχής* "кој лежи заедно во леглото, другар во леглото" (S.), *ὁμολεχής* "кој лежи во исто легло, кој дели исто легло" (Lug. adesp.), *ἀπειρολεχής* "неопитен во легло, неомженет" (Ag.) итн. Меѓу изведените зборови од оваа форма ги среќаваме: *λεχαῖος* "кој се однесува на леглото или гнездото" (Aesch., A.R.), *λεχήρης* "кој е врзан за леглото, кој почива во леглото" (E.), *λεχώιος* "кој се однесува на породувањето" (A.R., Call.), *λεχώ f.* "жена која раѓа, родилка или леунка" (E., Ag. итн.), со изразена гемината *λεκχώ* (Делфи, Schwyzer 323 D 13), покрај *λεχωῖς* (A.R., Call.) како едно проширување за *λεχώ* со суфиксот за ж.р. -*ιδ-* и *λεχωιάς f.* (Nonn.), сите со горенаведеното значење. Најпосле, можеби треба да се напомене дека на еден надгробен споменик зборот *λεχώ* е така употребен што се чини дека означува "смрт при пораѓање" (*Inscr. Cret.* 2 x 12).

Од истата основа, изграден со суфиксот -*τρο-*, потекнува и зборот *λέκτρον*, *n.* "леḡло, кревет̄и, брачно леḡло, брак", кој често се јавува во множина. Како сложенки од оваа форма фигурираат: *αἰνό-λεκτρος* "несреќно оженет, ᾗ-лекτρος "без легло, неомженет или несреќно оженет", *εὖ-λεκτρος* "пригоден за брачно легло, кој носи брачна среќа", како атрибут на Афродита, *κοινό-λεκτρος* "другар во легло", *ὁμό-λεκτρος* "кој дели исто легло, другар во леглото" итн. Од оваа основа со проширување -*ιτης* имаме изведенка *λεκτρίτη θρόνω · ἀνάκλισιν ἔχοντι* (Hsch.), веројатно еден вид почивалка. Истиот радикас се јавува во антропонимите *Λεχώ*, *Λεχίτας*.

Во една друга група зборови истата основа ја среќаваме со вокализам *ο*. Првиот пример е *λόχος*, *m.* со основно значење "место каде што се легнува". Овој збор Ајсхил го употребува за раѓање дете или животно (Aesch. *Suppl.* 177, Ag. 137), но, уште кај Хомер веќе е со значење на "заседа" или "чета во заседа" (N 277, 285 и др.); оттаму, кај историчарите влегува со значење на "мал одред пешадија" или "група, друштво", особено кога се зборува за Спарта.

Точното значење на зборот е запазено во неколку сложенки, како: ἄλοχος (< *sm-logh-) "онаа која го споделува леглото, онаа со којашто е ист креветот, сопруга" (Хом., поетите, ретко во прозата) и означува, пред сè, законска сопруга, но понекогаш е употребен и воопшто за жена. Постои и еден хомоним ἄ-λοχος "кој нема деца", како атрибут на Артемида, добиен со ἄ-privativum (Pl. *Th.* 149 b). Кај другите сложенки во βωμο-λόχος "оној кој е залегнат, кој се наоѓа во заседа крај жртвеникот, за да испроси, со правење гримаси, остатоци од гозбата", од каде што потекнува значењето на "палјачо, лакрдијаш"; од него постојат изведенките: βωμολοχέω "пита, проси" (Poll.), "прави шеги" (Plu.), βωμολοχία "питање" (Poll.), "шега, смешка" (Pl., Arist., итн.), βωμολοχικός "наклонет кон лакрдии" (Luc., Gal.); од друга страна βωμολοχεύομαι "правам лакрдии, се препуштам на будалаштини" (Ar., Isocr.) со βωμολόχευμα, во множина βωμολοχεύματα "скаредни шеги, подбишеги" (Ar.). Понатаму δειπνο-λόχος "паразит" и εὖλοχος "кој помага при породувањето". Како прв дел од сложенките во λοχαγός "водач на еден лох, на чета", заедно со λοχαγία "служба или достоинство на лохаг, λοχαγέω "предводам или водач сум на лох" (S., Th., X.) итн.

Изведенките се однесуваат или на поимот на породувањето или пак како дел од војничка терминологија: λόχιος "кој се однесува на породувањето" (E., Ar., итн.), ἡ Λοχία атрибут на Артемида (E., натп.), τὰ λόχια "постелка" по породувањето (cf. срп.-хрв. *ложа* "вулва кај животно, постелка кај жена", ст.слв. *ложесна* "матка, утроба"); λοχεῖος (E., Plu., итн.) и λοχαῖος (Arag., AP) со значењето на λόχιος. Старото име за "родилка, породилка, жена која раѓа или тукушто родила" - λεχώ, во хеленистичкиот период и подоцна било изменето во λοχώ или λοχός. За војничкиот речник се врзува λοχεός "заседа" (Hes. *Th.* 178) и λοχίτης *m.* "војник од ист лох, соборец, воен другар" (Aesch., S., X.).

Деноминативни глаголи: а) λοχάω, λοχάομαι "се наоѓам во заседа, дебнам во заседа" (Hom., поетите, доцна проза); отука подоцнежните именски форми λόχησις "напаѓање од заседа, уловување" (Suid.), λοχητικός "кој дебне, опасен" (Adam.). б) Во истото семантичко поле, фактитивот λοχίζω "ставам во заседа" (Th.), во пасив "паѓам во заседа" (Th.), "делам во лохови" (Hdt.), покрај λοχισμός "ставам во заседа" (Plu.). в) Во врска со термините кои се однесуваат на породувањето, раѓањето и леунството: λοχεύω, λοχεύομαι "донесувам на свет,

пораѓам", а се однесува на мајката или на бабицата; во пасив "донесен сум на свет, роден сум" (поетите); оттука *λόχευμα* "пород, рожба, дете, породување, раѓање" (Aesch, E.), *λοχεία* *f.* "раѓање, породување, помагање при породување"; од нив, подоцна изведено *λοχεύτρια* "жена што раѓа, родилка и жена што пораѓа, бабица". Во антропонимите оваа основа, како прв дел, ја среќаваме во *Λόχ-αγος*, *Λόχ-ανδρος*, а како втор во *Ἀμφίλοχος*, *Ἀντίλοχος*, *Ἀρχέλοχος*, *Εὐρύλοχος*, *Θερσίλοχος*, *Ἰπλόλοχος* и уште многу други.⁵

Во некоја друга група би ги ставиле зборовите (со назал) како *λόχη* *f.* "легало на диво животно, место каде што тоа залегнува, дувло" (cf. τ439) или "честар, густа шума, грмушка" (поетите, Arist. итн.), од каде што имаме *λοχηαῖος* "кој живее во честар" (Ag. Av. 737), *λόχημιος* со истото значење (AP), *λοχημώδης* "зараснат со грмушки" (Th., Thphr.); овде спаѓа и деноминативниот глагол *λοχημάζω* "засенувам, засенчувам, правам некому сенка, засолнувам" (доцна поезија).

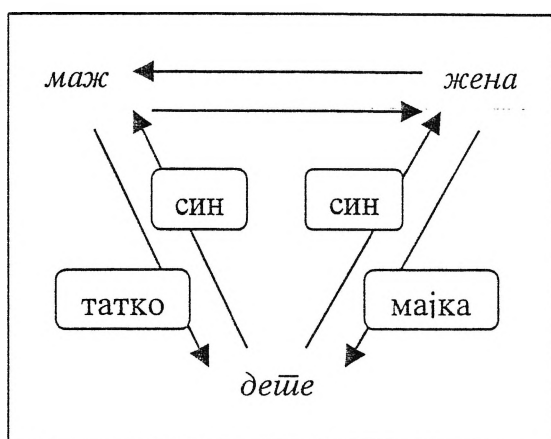
Значи од една страна имаме *λέχος*, *λέκτρον* со значење на "легло" и заедно со нив *λεχώ* како "родилка или леунка", а од друга *λόχος* околу кој постојат два одвоени развојни семантички патишта: од една страна зборовите групирани околу поимот "заседа", од каде произлегува и "војничкиот оддел, одред, чета, лох", а од друга оние групирани околу значењето на пораѓањето, раѓањето.

Номиналните форми се бројни и надвор од грчкиот, со различно значење. Во врска со коренот *logho- старонордискиот има *lág n.* "место, сместување"; во словенските, руското *лог* "долина, угар"; на *λόχιον*, *λόχια* одговара старословенското *ложѣ*, бугарското *лѳже* "легло" итн. На сложенката *ἄλοχος* му одговара старословенското *su-logŭ* = *σύκοιτος* "сопруга" (додека, пак, зборот сопруга потекнува од прасловенското **preng-* "впрегнува", преку апофонскиот степен **prong-*, така што тоа е, всушност, калк = *coniux*, *σύζυγος*; cf. ст.слв. *съпрагнѣти* *сѧ* "да се ожениш"); на *λέκτρον* му одговара старовисокогерманското *lehtar* "материца, родилка", во западнотохарскиот фигурира *leke,-i* "постела", а во источнотохарскиот *lake*, што може да се поврзе со *λέχος* и *λόχος*. Во останатите јазици постојат и имиња кои го означуваат леглото, а се градени со различни суфикси, како латинското *lectus*, готското *ligrs* со суфиксот *-ro- итн.

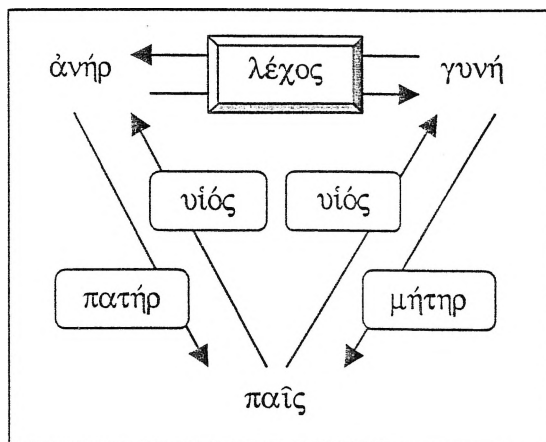
⁵ Повеќе за личните имиња од оваа основа види кај F. Bechtel, *Historischen Personennamen des Griechischen*, Halle: Max Niemeyer, 1917, стр. 287-288.

Во изложените примери гледаме дека оваа основа развила цела една гама значења, кои, посредно или непосредно се врзани за жената и процесите во природата, кои, во митското гледање на светот, функционираат според женските принципи. Но, како би можеле структурно да го претставиме патот според кој се развивале асоцијациите во рамките на "дивата мисла"? Да погледнеме за миг од еден генерички агол каква би била улогата на леглото во основната човекова заедница. Во "дивата мисла" семејството го сочинуваат маж, жена и дете. На една скица, тоа може да го претставиме вака:

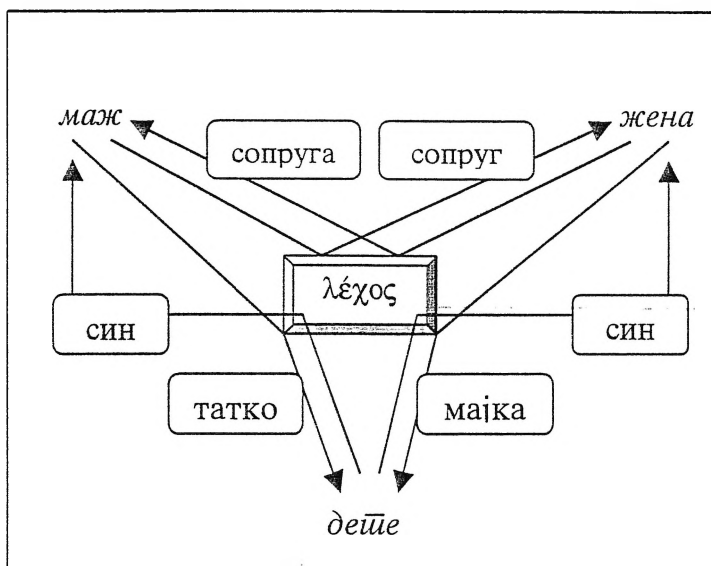

Цртежот кажува дека релациите татко (πατήρ), мајка (μήτηρ) и син (υἱός) се добиени во односите меѓу членовите на оваа тријада: маж (άνήρ), жена (γυνή) и дете (παῖς). Насоките на стрелките ги покажуваат насоките на воспоставената релација. Но, што би можеле да речеме за релацијата маж - жена. Се разбира, би се повикале на сопруг, т.е. сопруга. Но, како што знаеме, најчесто употребуваниот збор во грчкиот јазик што ја означува сопругата е ἄλοχος, кој семантички е врзан за λέχος. Другите означители за сопругата, како што подолу ќе видиме, се: ἄκοιτις, παράκοιτις, σύνευνος, συνευνέτις, συνευνίς итн., а за сопругот: ἀκοίτης, παρακοίτης, σύνευνος, σύλλεκτρος итн., сите во етимолошка и семантичка врска со поимот легло. Во таа смисла, местото за релацијата меѓу маж и жена би можеле да го исполниме со λέχος, па скицата би изгледала вака:

Тоа значи дека мажот преку леглото станува сопруг на жената, а жената преку леглото станува сопруга на мажот. Но, оваа релација (онтолошки) не е стерилна, не е затворена во себе; таа раѓа нови релации. Насоката која тргнува од мажот, преку леглото кон жената, води кон производ на нов член, дете, рожба или λόχευμα. И насоката која тргнува од жената, преку леглото, кон мажот, води кон истиот продукт. Причината за постоење на релацијата мајка е незамислива без релацијата λέχος. Причината за постоење на релацијата татко е исто така незамислива без релацијата λέχος. Или, со други зборови кажано, релацијата πατήρ е продукт на релацијата λέχος и релацијата μήτηρ е продукт на релацијата λέχος. Λέχος е она што мажот и жената ги прави татко и мајка. Во таа смисла би можеле да ги замениме местата на релациите татко и мајка, па да речеме дека άνηρ преку λέχος и γυνή станува πατήρ на παῖς, и, дека γυνή преку λέχος и άνηρ станува μήτηρ на παῖς. Да се биде татко, значи постоење некакво дете и постоење некакво легло, или πατήρ = παῖς + λέχος, и, соодветно μήτηρ = παῖς + λέχος. Се разбира и релацијата υίός е незамислива без постоењето на релацијата λέχος. И таа е продукт на релацијата λέχος. Детето му станува син на мажот преку релацијата λέχος со жената, или станува син на жената преку релацијата λέχος со мажот. Така што може да ги надолниме добиените резултати и да кажеме дека υίός = άνηρ (γυνή) + λέχος. Или, доколку односите ги воспоставуваме на ниво на релации, тогаш: μήτηρ = υίός + λέχος, πατήρ = υίός + λέχος и υίός = μήτηρ (πατήρ) + λέχος. Мора да постои едно исто легло за да можат да бидат воспоставени сите релации. Леглото е всушност извор на сите релации,

па затоа тоа треба да зазема централно место на ниво на функција, а релациите меѓу мажот и жената може да бидат дополнети со оние на сопруг и сопруга. Вака поставено леглото ги објаснува и оправдува односите што се воспоставуваат преку него, ги прави логични и осмислени.

Гледаме дека сите релации се воспоставуваат минувајќи низ функцијата легло. Тоа не е случајно и токму затоа грчката мисла развила цел систем зборови во кои се отсликани животворните процеси, зборови низ кои се отвораат вратите на чудесниот свет во кој женското битие со нераскинливи вериги праисконски е врзано за просторот каде царуваат божествата на плодноста, раѓањето, љубовта и смртта. Во митското мислење фалосната вертикала е спротивставена на легловната, женската, земјената хоризонтала. Хоризонталата на леглото лесно се поврзува со симболиката на вагинален женски принцип. Спојувањето, сплотувањето на просторните оски го создава животот. За да се создаде нов живот неопходно е фалосната вертикала (која во себе го содржи семето на животот, но само како $\delta\upsilon\nu\alpha\mu\iota\varsigma$, како потенцијална живототворност), откако ќе влезе во еден систем на односи, кој се вика брак ($\lambda\acute{\epsilon}\chi\omicron\varsigma$), да налегне ($\lambda\acute{\epsilon}\chi\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$) врз жената, сопругата ($\alpha\lambda\omicron\chi\omicron\varsigma$ или $\lambda\acute{\epsilon}\chi\eta$), да се изгуби во неа, да се сплоти со неа и хоризонталата во која се наоѓа таа, да легне во нејзиното легло ($\lambda\acute{\epsilon}\kappa\tau\rho\nu$) и во тоа брачно легло ($\lambda\acute{\epsilon}\chi\omicron\varsigma$), во таа матка ($\tau\acute{\alpha}$

λόγια) да го зачне детето, плодот (λέκτρα), кој понатаму ќе се развива во постелката (τὰ λόγια), и кој жената родилка (λεχώ или λεχωιάς), со помош на бабицата (λοχεύτρια или λοχιάς), во еден процес на раѓање (λοχεία) ќе го донесе (λοχεύειν) како рожба (τὸ λόχευμα) на овој свет, која (рожба) подоцна, во истото легло ќе го најде сопствениот одар, сопственото посмртно легло (λέχος). Веќе видовме дека сите наведени примери потекнуваат од иста индоевропска основа *legh-/logh- од која се изведени зборовите што се однесуваат на леглото и легнувањето.

II. 2. Εὐνή

Друг синоним за леглото во грчкиот јазик е зборот εὐνή. Постои едно несигурно толкување според кое εὐνή потекнува од *εὐδνή (cf. *εὐδω > εὐδω според ἦμαι, ἴζω). Но, ова се судира со две препреки: од една страна отсуството на аспиратата, а од друга, необичната обработка на -δν-. Исто така, недоволно објаснето се споредува со ирското (h)uam < *eu-ma "пештера, дувло, дупка" и авест. unā "дупка, скривница, пукнатина (во земјата)", а овие од IE *eumnā со радикалот eu "влегува во некаква обвивка, се вовлекува во нешто", од каде потекнува и лат. ind-uō, ex-uō. Се споредува и со ерменското оуп "навика, обичај", unim "поседувам, држам, фаќам" (< *оуп-і-т IE *eum-ē-mi), од една основа ewen(?) "недостасува, посакува", претставено во старовисокогерманското wonēn "да се навикнеш на нешто, да престојуваш", норманското unā "да бидеш задоволен", санскритското vānaḥ "недостиг, желба, дражест, милина" = латинското Venus, но и ова објаснување е отфрлено како несигурно.

Грчката варијанта на овој збор - εὐνή f. значи "место каде што се лежи" и тоа воопшто, кажано за војници, животни итн., и, се разликува од λέχος дотолку што овој повеќе ја означува дрвената конструкција на леглото, додека εὐνή во значењето повеќе се поврзува со *сламарицаӣа, мекиоӣ дел врз кој се лежи* (ψ179, γ403). Во поезијата се употребува и за *браќ и брачно легло*, а неколку пати со значење на *гроб*. Во речникот на морнарите зборот означува *големи камења кои служат како коӣви за бродовӣе* (Π., Od.), а аналогијата е добиена

веројатно според тоа што го смируваат коработ, за што сведочи Евстатииј кај Хомер (II. A'. p. 131). Во класичниот грчки јазик овој збор е доста редок и секогаш е со значење на "легло, место каде што се легнува", кажано за војници итн. (Th., Pl. R., Prt., Plt.).

Како прв дел од сложенките го наоѓаме во εὐνοῦχος (εὐνή, ἔχω) "чувар на постелата, евнух", со изведенките εὐνουχίζω "правам евнух", εὐνουχίας "кој е како евнух, неплоден, немоќен". Како втор дел од сложенките во χαμαι-εὐνης, -ου, m. (Il., Emp.), χαμαι-ευνάς, -αδος (Od.) "кој лежи или спие на гола земја", со дублетата χαμευνάς (Lucophr., Nonn.); како детерминативна сложенка χαμ-ευνάς f. "легло кое се наоѓа на земјата" (Nic., Th. 23); во ова значење, главно χαμ-εὐνη, -α (траг., итн.), χαμ-εὐνιον (Pl., итн.), χαμ-ευνίς (Theoc.), χαμ-ευνία (Ph., Philostr.); кај Хесихииј среќаваме χάμευνος "кој спие на земја", а кај Ph., Philostr. деноминативот χαμευνέω.

Од оваа основа постојат повеќе изведенки како: εὐνάιος "кој се однесува на постелата", особено врзано за бракот (траг.), εὐνια n. pl. = εὐνή (App.), εὐνέτης m. "сопруг, маж" (E., AP), со еквивалентите за женски род εὐνέτις (Hr., A.R.) и εὐνις, -ιδος (S., E.). Овде може да ги споменеме и сложенките кај трагичарите ὄμ-ευνέτης, -έτις f., συν-ευνέτης, -έτις f. и σύν-ευνος кој се однесува и за мажот и за жената, а сите се со слично значење - "содругар, соделител на постелата".

Постојат два деноминативни глагола кои околу себе опфаќаат одреден број изведенки. Првиот е εὐνάω "заспива некого, легнува некого во заседа" (Od., II. κατ-, само аор. εὐνησα), кој особено се среќава во медиопасив εὐνάομαι, εὐνηθῆναι "легнува, спие" (Хом. само во пасивен аорист, поетите), од каде потекнуваат изведенките кои се поврзуваат речиси секогаш со поимот за брак, како што е εὐνήματα "брак" (E., Ion 304 παρὰ), кое е можеби само едно проширување на εὐνή. Постојат различни форми на nomina agentis за означување сопруг или сопруга во јазикот на трагичарите: εὐνη-τήρ, εὐνατήρ; εὐνήτωρ, εὐνάτωρ, εὐνάτας (E., Med.); во женски род εὐνή-τειρα, εὐνάτειρα и εὐνήτρια (S., Tr.); најпосле εὐνατήριον "соба на младенците" (Aesch., Pers.). Вториот деноминативен глагол е εὐνάζω "сместувам во заседа" (Od.), "заспивам некого, успокојувам" (поетите, X.) или во медиопасив εὐνάζεσθαι "заспива, залегнува, спие", а се употребува и за однос меѓу маж и жена (Od., поетите), со аор. εὐνασθῆναι (Il., поетите). Оттука имаме изведени зборови како εὐнаστήρ "другар во постела, маж" (Luc.),

εὐνάστειρα λιθός "камен кој служи како котва" (Opp.); εὐνάσιμα *n. pl.* "место каде што животните може да лежат, да престојуваат" (X., *Cyn.*) аналогно на ἰπλάσιμος.

II. 3. Δέμνιον

Следниот збор во грчкиот јазик врзан за леглото е зборот δέμνια *n. pl.* "лежло, кревети" (*Il., Od.*, трагичарите), кој во еднина се среќава многу ретко. Кога се употребува во прецизното значење, тогаш овој збор е спротивставен на покривките за креветот и е со значење на *креветско покривче, душек* и сл. Како втор дел од сложенка го среќаваме во придавката ἐπιδέμνιος "на креветот" (*E., Hes.*), а во сложенката δεμνιότηρις (*Aesch., Ag.*) со значење "врзан, прикован за креветот, тешко болен".

Во науката се присутни две насоки за негово објаснување. Едната е претпоставката дека е изведен од δέμω "гради, сида", а другата од δέω < *deǵō (δέμα, δέσις, δεσμός) "врзува" од IE основа *dē/dǵ₁ "врзува", кое наоѓа потпора во κρήδεμνον "женска покривка за главата, вид вел" и што е поприфатливо; така δέμνια би можело да биде едно ιο изведување со π основа *deǵa или γ-π основа *δέ-μαρ "врвка, лента". Не треба да се заборава дека во градењето на креветот на Одисеј е употребен зборот λέχος, а станува збор за ремените кои ја образуваат пружината на креветот (ἰμάντα).

II. 4. Κοίτη

Од IE основа *kei- "лежи" во грчкиот јазик се појавува презентот κεῖμαι со соодветните парадигми во санскритското śéte, авестиското saēte "лежи, положен е" и од друга страна хетитскиот преку kitta, kittari. Номиналните форми на -t- и на -m- можеби кореспондираат со зборови и во другите јазици: со -t- брет. *argud* "лесен сон" < *are-koi-to.

Номиналните изведенки се различни и се однесуваат на значењето "легнат". Со вокализам *ο: κοῖτος* *m.* "лѐгло, креветӣ, с̄ишење, лежење, сон"; почест збор е *κοίτη* *f.* "лѐгло, креветӣ, брачен креветӣ, г̀нездо, лежење", па оттука и "ковче̄, сандак, ку̀шија, г̀роб" итн. Постојат голем број сложенки: *ἄκοιτος* "кој не лежи, кој не спие", *ἀλόκοιτος* "кој спие одделно, одвоено", од каде *ἀλοκοιτέω* "спијам надвор од своето место, некаде настрана" (D. 18,37), *δυσκολόκοιτος* "кој пречи да се спие" (Ag.), *ἡμερόκοιτος* "кој цел ден спие" (Hes., E.), *κατάκοιτος* "во кревет, спокоен" (Ibus.), *ὀψίκοιτος* "кој доцна легнува, кој до доцна бдее" (Aesch.), *πρόκοιτος* "чувар, кој стражари пред некое место" (Plb., итн.) со глаголот *προκοιτέω*; *σύκοιτος* "другар во креветот" (Pi., итн.). Зборот *ἄκοιτις*, *ιως*, *f.* "онаа која го споделува леглото, жена", било да е законска или не (за разлика од *ἄλοχος* кое отскокнува со своето благородно значење на законска жена), произлегува од *κοίτη* со копулативот *ἀ-*, каде што псилозата (*ἀ < *sm̄*) би можела да биде дијалектна или по аналогија со *ἄλοχος*. Машкиот род претставен преку *ἄκοίτης* е многу поредок; се чини дека е употребен со иронична конотација. Овој збор со предлог, како *παράκοιτις*, кај Хомер е употребен 16 пати, но како *παρακοίτης* само во *Il. Z,430* (кажано за Хектор од Андромаха), *Θ,156*, Hes., *Th. 928*. Се чини дека првичните форми се од женски род, па затоа се и многу почести; идејата за придружничка во креветот е поприродна, одошто онаа за придружник во креветот.

Различни изведенки: деминутивот *κοιτάριον* "креветче", потоа *κοιτών*, *-ῶνος* *m.* "соба за спиење", од каде потекнуваат и сите подоцнежни изведенки: *κοιτώνιον* демин. од *κοιτών*, *κοιτωνίσκος* како претходното, *κοιτωνικός* "кој се однесува на соба за спиење" (со *κοιτωνική* "прекривка за кревет"), *κοιτωνίτης* "собар", *κοιτατήριον* "соба за спиење", според *ἔστιατήριον*; *κοιταῖος* "легнат", *κοιτάριος* "кој припаѓа на креветот, за креветот", образуван со суфикс земен од латинскиот; со сосема друго значење *κοίτις*, *-ίδος* *f.* "кутија, сандак" (Men., J.) и дублетата *κοιτίδιον*. Деноминативен глагол *κοιτάζομαι* "спие, логорува", *κοιτάζω* "сместува во легло, сместува на некое место, во трло (за овци)" и "ја поделува земјата на парцели" (подоцнежнo), со изведенките *κοιτασία* "взаемно живеење", *κοιτασμός* "ставање животни во штала или трло".

Друга група зборови, веројатно произлезени од номиналната основа на *-m-* **κοίμα* или **κοῖμος*, кои изразуваат идеја на "легнувања заради спиење, сон"

итн., од каде што потекнува и деноминативниот глагол κοιμάω "прави да заспие, заспива, успокојува", со κοιάομαι (аор. -ήσατο и -ήθη) "легнува во кревет, заспива" итн. (Hom.), од каде κοίμησις "легнување за спиење" (Pl.); κοίμημα во pl. κοιήματα "легнување" (S.); κοιμητήριον "спална", а значењето на гробница е често во христијанските текстови. Понатаму κοιήθρα "место за одмор", κοιήτωρ "оној кој заспива". Паралелно на κοιάω има глагол на -ίζω, фактитивот κοιίζω "заспива некого, прави да заспие", неколку пати кажано за смртниот сон, фигуративно за "успокојува" итн. (S., Pl., X., поетите); κοιίζεσθαι во пасивно значење е ретко.

II. 5. Κλίνη

Уште една основа која во себе го содржи значењето на хоризонталната положба е IE *klei-. Во грчкиот претставена преку глаголот κλίνω (< *κλιν-ye/-yo), веројатно поврзан со словенското 'слонити' од една основа * kloi- и слојб < * kloyo-s. Санскритската паралела е śrayati "наслонува", латински clipeo и старовисокогермански (h)leitara. Од оваа основа (од κλι- без назал) е составен κλίσις со значење "лежалка", инаку "свивање, наведнување, свртување, свиок". Најчесто се јавува со предлози, особено ἀνα- "легнување, наслонување", κατα- "залегнување некого" итн. Зборот κλίμαξ добиен од κλίμα со еден суфикс -ακ- (долгата јота во коренот е добиено од -ει- [*κλειμα] според κλίνω, со значење "скала" (бидејќи се наведнува, се навалува косо скалата), "скали" (Od.), меѓудругото и "орудие за измачување" (Ag.), "хируршки инструмент" (Hr.), "воен плен" (S.), "градација" во реториката (Demetr.); оттука κλιμάκιον, κλιμακίς "мала скала" (Plb.), "жена која од себе прави скала, за да се качи некој преку нејзиниот грб во кола" (Plu. 2,50 d, Ath.); κλιμακτήρ со суфикс за инструмент "скалило, пречка на скалите", "критична точка во човековиот живот" во астрологијата (подоцнежнo), заедно со -τηρικός, -τηρίζω; најпосле κλιμακωτός (Plb.), -ώδης (Str.) "во вид на скали" и κλιμακίων = κλίμαξ. Со суфиксот за nomina agentis -σμος се образува κλισμός "наслонување, навалување" (Agist.), но и со значење "долга столица, стол со наслон за грбот, кревет" (Hom., Hr., поетите), заедно со κλισμίων

(Call.) и κλισμάκιον. Со суфиксот за nomina instrumenti се образува ἀνά- κλιθρον "потпирка, наслон" (Ptol.). Понатаму зборот κλισία, јон. - η (Hom., поетите) може да означува "место на кое се легнува" но почесто го означува збирот на греди или гранки исправени и навалени косо, "колиба, дрвена куќарка", па значењето често се заменува за σκήνη "шатор, чадор"; други значења "долга столица, кревет" (Od.), "гроб", "луѓе залегнати за јадење" (подоцнежно); заедно со κλισίηθεν и κλισίηνδε (Il.). Со суфикс за nomina agentis и со префикс παρα- κλίτης "сосед на маса, кој до некого на почивалка лежи" (X., Cyr. 2,2,28).

Со назален суфикс κλίνη "лежло, почивалка", особено "κλυῖα, почивалка крај маса за јадење" но и "носилка", потоа "οδάρ на кој лежи ἰπρυῖοι" и "дрвени делови на креветοῖοι". Има бројни изведенки: деминутиви: κλινίς, - ίδος f., κλινίδιον, κλινίον, κλινάριον; придавката κλίνειος "кој се однесува на леглото" (D.), κλινικός "лекар кој ги посетува болните во кревет" (подоцнежно), псевдоизведенката κλινήρης "кој лежи, кој е врзан за креветот, болен" (Ph., J.). Постојат бројни сложенки кои во значењето се врзани со правењето на креветот: κλινο- ποιός, κλινουργός, κλινοπηγός; како втор дел на сложенки: σύγ- κλιнос "другар на гозба"; ἐννεάκλιнос "со девет лежалки крај масата", δεκα-, τρίκλιнос итн.

Со суфиксот за nomina agentis или instrumenti постојат изведенки добиени од радикал на назал, каде квантитетот на јотата не може да се утврди: κλιντήρ, - ἦρος "легло, почивалка, наслонувач" (Od. 18,190, Theoc.), со κλιντήριον (Ar.) и ἀνακλιντήριον "перница, зглавник" (Erot.); - ίδιον (Phot.), - ίσκος (inscr. Samos), но ἀνακλιντήρ "сосед крај маса" (Ps. Callisth. 2,13), а исто и παρακλίντωρ (AP); најпосле ἐπί- κλιντρον "наслон, перница" (Ar.) и ἀνα- (Poll. 6,9).

III. Символиката на леглото

Символиката на креацијата на ὁ πρῶτος ἄνθρωπος е во тесна релација со човековото исправување, со застанувањето на нозе и поставување на човечкото тело во положба на Дрвото на животот. Еднаш веќе создаден и оживотворен со силите на козмичката вертикала, човекот, како и сите други живи суштества на Земјата, во исконската трка за живот и преживување, почнува да ги ползува нештата кои се наоѓаат во природата, и, обликувајќи се себеси како најсовершенно суштество, го менува светот во и околу себе, оддавајќи божеска ἐνέργεια при тоа макро и микрокозмичко метаморфозирање. Меѓутоа, во таа преобразба низ мака и труд, доколку продолжел да ја троши својата енергија, човекот би исчезнал во заборавот на вечноста, не можејќи да го надомести она што го губел во судирот со аморфната ὕλη. Затоа домовниците на меѓусветовите го испраќаат Ὑπνος - упокоител на душите и телата, да внесе спокој и починка кај сиот уморен човечки род. Во мигот кога Сонот ги обвиткал неговите истоштени гради, човекот ја приклонил главата, се потпрел со раката и го испружил телото во просторната хоризонтала, на местото, кое, според дејствието (само навидум пасивно, а во суштина многуплодно активно) ќе биде наречено Легло. Homo erectus станува "homo clinatus". Со ова на светот му била доделена уште една дихотомија во низата што започнува со темнина и светлина.

Оваа θέσις на козмичкиот такт според кој ритмично пулсира животот во целиот универзум, овој архетипски момент на исполнување на божеската промисла со која е детерминирано самото суштествување, претставува прапричина за раѓањето на поимот "легнување" и протослика во чиј одраз се огледува појавата на просторот во кој се остварува тоа легнување.

Податоците за појавата на првите легла исчезнуваат далеку зад хоризонтот на предисторијата, но, повеќе од веројатно, нивното јавување се совпаѓа со самиот почеток на човековото постоење. Познато е дека во целиот животински свет постојат такви места (легала, дувла, гнезда, брлози), кои служат за раѓање и отхранување на подмладокот, за престој и за заштита од разни грабливци. Можеби би била посоодветна нивната споредба со човековите

домови, меѓутоа семантиката на зборовите покажува дека и тие најчесто го обединуваат значењето на леглото.¹

Со развојот на човештвото се менуваат местоположбата, конструкцијата и самиот човеков однос кон леглото. Набљудувајќи ги промените што секојдневно се одвиваат врз тоа легло, човекот почнува да го согледува неговото значење и да му одвојува соодветно место во својата митска, религиска свест. Цикличните појави што се случуваат во природата, како што е промената на годишните времиња - слика на митот за вечното враќање и постојаното зимско "умирање" на вегетацијата, проследено со повторно "оживување" при доаѓањето на пролетта, може лесно да се поврзат со секојдневното легнување и исчезнување во светот на соништата и утринското будење, како чин на воскресување, воскреснување. Со неминовното заминување на сончевите кочи од небесниот свод постојано доаѓа нокта во која дебнат илјадници опасности за незаштитениот човек. Обземен од страв, во темнината што крие зло, тој се привива во своето легло и таму, врз самата почва,² ги ослушнува отчукувањата на Земјиното срце во длабочините. При ова легнување врската со Мајката Земја - родителка на сè, е најблиска и најсилно изразена. Испружувањето, простирањето врз просторот на залегнување е, всушност, момент на сплотување со неа, прививање врз нејзините гради и стопување со нејзината οὐσία.

III. 1. Легло - Земја

Во детската свест на "стариот" човек³, обликувана со претставата за неговата беспомошност и препуштеност на стихииите на природата, Земјата се

---

¹ Cf. II.1. и II.2.

² Веројатно, локациите на првите човекови легла биле најразлични (и на дрвјата, на пр.); меѓутоа, исто толку веројатно луѓето во почетокот лежеле на самата почва, врз гола земја, особено во пештери, во "утробата" на земјата.

³ Оваа свест е "детска" дотолку што е поетска, симболичка, миметичка, физио-логичко-митска; сите претстави на свеста на "стариот" човек се сочувани во уметнички, симболички, философско-митски, мистично-религиски облици. Се разбира дека на тоа рамниште и денес - "младиот" технолошки човек има таква симболичка свест, и стварноста ја твори низ сите рамништа на човечката свест - објавувајќи ја схематично, т.е. низ метонимии и метафори. Човек е animal symbolicum и засекогаш ќе биде "мито-творен", зашто тој простор е единствената негова вистинска стварност: стварност на условени или произволни знаци, симболи или фантазмагории.

јавува како најголемо божество, алфа и омега на сите нешта, онаа што го дава и го одзема најголемото богатство во универзумот - животот. Таа е *materia prima*, материјал, граѓа од која е создаден човекот, материца во која се зачнуваат сите извори, девица што се дефлорира од плугот или ралото, се оплодува од дождот - небеската сперма. Таа е *Tellus Mater* која ги донесува на свет сите суштества и Γαῖα од која се родени и самите богови.⁴ Символ е на плодноста и на обновата; од неа се раѓа - во неа се умира за да се роди за нов живот. Таа е хранителка на своите рожби, заштитничка од сите уништувачки сили. Најпосле, Земјата во себе ја содржи и негацијата на животот што го создава - смртта. Од една страна демијург, од друга - уништувач на своето дело, разградувач на изграденото, онаа што се храни со мртвите тела на своите чеда.

Проследувајќи ја оваа симболика која произлегува од функциите на Земјата, станува јасно дека се работи за женски принцип. Потврда за ова наоѓаме насекаде, во говорот и литературата (Мајка Земја, Земјина утроба⁵) и низ споредбите и поистоветувањата со поимот жена: обработувањето на земјата, орањето и сеењето со пенетрација и оплодување на жена, земјоделската работа со чинот на раѓање, собирањето плодови со доењето и сл. Со оглед на тоа што топиката на првите легла е самата земја, таа се јавува и како некој архетип на цивилизациското легло. Оттука доаѓа и првото поврзување на поимите Земја - Жена, хтонски битија и Легло, кое во себе ги обединува обете. Иако легнувањето им припаѓа на двата пола, леглото уште на самиот почеток се јавува како женски принцип, свет на жената и нејзин симбол.

Едно е феномен како "божја" појава, или "привидна", доколку човек воопшто може "чисто" да го перцепира, а друго е она што човек видува во феноменот, а тоа е - фантазма. Човек живее во фантазми, а негова најголема моќ е - да ги претвори во систем (научен, поетски) во кој ќе улови "идеја", која во мигови на вознес или просветлување, личи на "вистина".

⁴ Хесиод, *Теоџонија*, 116-186.

III. 2. Легло - хоризонтала

Основната функција на леглото, со која е поврзана и семантиката на самиот збор, е лежењето врз него, наклонувањето и простирањето на телото во хоризонтална положба. Ако симболиката на животот е претставена со исправеноста, со телесната спротивставеност на земјината тежа, со вертикалата насочена кон космичките височини, тогаш симболиката на смртта е срамнетоста, легнатата положба, хоризонталата на Земјата во која се протега и самото легло. Раѓањето е исправување, умирањето - легнување. Леглото е место на умирање, гроб во кој се положува телото лишено од исправеноста - животната вертикала.⁶ Легловната топка во хоризонталната рамнина ја определува и неговата симболичка функција на граничник⁷, кој одделува, разделува, но, истовремено и поврзува, спојува два света, простор Горе и простор Долу, свет на урански височини и свет на подземни длабочини, свет на живите и свет на умрените. Низ легловната хоризонтала се доаѓа на овој свет, низ истата се преминува во друг.⁸ Во хоризонталата не се живее, не се престојува постојано, но се исполнува повремено, кога се раѓа, кога се зачнува и кога се умира. Двонасочно пропустлива, хоризонталата е меѓупростор, *мосӣ* што поврзува две спротивставени топки, *скали* по кои се симнува и се искачува, *врска* меѓу она Таму и она Ваму, меѓу Отаде и Одовде, меѓу светлината и темнината, *ӣрезенӣ* во кој се престојува "сега" и од кој се отвора иднина или се заминува во минато, *ӣремин* што мора да се помине, *граница* во која се прави селекција, *дајмон* (како Хермес за душите), *лојкар* (како Харон) кој ги спроведува, ги посветува телата на (под) Земјата и ги донесува на (врз) Земјата. Најпосле, хоризонталата на леглото се потврдува и со симболиката на

---

⁵ Во Стариот Завет (1, 21) Јоб, легнувајќи на земја, извикнува: "Гол излегов од утробата на својата мајка; и гол онаму ќе се вратам".

⁶ Во овој контекст би ја споменале и симболиката на болесничката постела, како живот или смрт во потенција.

⁷ Глагол *ὄριζω* од кого потекнува зборот хоризонтала ја содржи семантиката на ограничување, делење, простирање.

⁸ Не само во светот на мртвите или живите, туку и во светот на боговите. Леглата на смртниците ги исполнуваат и боговите, каде се зачнуваат полубогови или хероји.

вагинален женски принцип, спротивставен на фалосната вертикала, за што веќе претходно говоревме.⁹

III. 3. Легло - брак ("Ερως πρὸς ἀθανασίας")

Поимот брачна постела во себе ги опфаќа основните животни функции на бракот. Тоа е простор што ги обединува телата на полово определените маж и жена, топос во кој се остварува помирување на два антагонизма, сплотување на машкиот и женскиот принцип, заради остварување зачеток на нов живот, со единствена цел - обезбедување бесмртност. Како вакво, леглото е место на кое се жртвува девственоста и се врши обредно ранување ("колење") на женското тело. Тоа е *олѿар* што ја влива крвта на сакрифицираната телесност, крвта како мистерија на животот, посветена на боговите на плодноста, во првата брачна ноќ, во чинот на величање на козмичкото создавање.

Но, од една страна Ерос кој тежнее по бесмртност, од друга, исто така Еротова епифанија, леглото ги обединува и уништувачките, разорните сили, акцелерирани од делот на легловната хтонска суштина. Ваквиот спој ја профилира легловната (на брачното легло) ерототанатолошка димензија. Над зачнувањето и раѓањето во убавина, во облик, надвиснува гибел или се протега страшна, врлетна бездна во која се стрмоглавуваат сите партиципенти на леглото, во мигот кога во него се зачнува во неубавина, кога се разбива схемата, се разобличува формата. Оние кои се наоѓаат во привид, во мним, не успеваат да ја созерцаат замката на двојната легловна суштина, и, занемарувајќи го врвниот императив - зачнување во облик-убавина, кој обезбедува бесмртност - ја разбиваат мерката и го пречекоруваат невидливиот раб кој ги води во пропаст. Историјата на човештвото (физичка и метафизичка) ги бележи единствено миговите кога брачното легло е доведено во дисхармонија, кога во него надвладуваат деструктивните еротови моќи. Ова е можеби една од причините зошто атрибутите на леглото или неговите метафори (во речиси сите јазици) секогаш алудираат на темната еротова страна, на неговата

---

⁹ Cf. II.1.

танатолошка димензија, а никогаш или многу ретко на светлата, среќната, добрата, убавата; во говорот постојат многу примери за синтагми како: "легло на разврат", "легло на страсти", "легло на зло", "легло на очај", "легло на ужас", на солзи, на смрт итн., но никогаш, или многу ретко "легло на добрина", "легло на среќа", на убавина и сл.

Ш. 4. Легло - ἱερὸς τόπος

Сумирајќи ги функциите на леглото, забележуваме дека тоа се јавува како некој *ἔρμιν* меѓу две состојби, *враӣа* низ која се влегува во овој свет и низ која се преминува во друг, *ḡраница* меѓу животот и смртта, видливото и невидливото, сакралното и профаното. Тоа е *меѓуḡпрос̄т̄ор* што постојано се исполнува во козмичката игра на животот, во вечното циклично струење на секогаш необјаснетото таинствено заминување и враќање, *ḡор̄ӣа* што наизменично се отвора и затвора во совршениот ритам на божествената симфонија на универзумот.

Ова свето средиште на тајните на животот, во антиката, поточно во митот или митскиот начин на мислење, зазема многу значајно мистериско и култно место, како центар на основните процеси и облици на животот, но, пред сè, како топос кој во најголема мерка му припаѓа на светот на жената. Примерите од литературата сликовито говорат за посебниот, особениот, пиететниот, сакралниот однос на жената кон ова свето место. Во *Илијада*, врховната божица Хера се колне во "...нашето брачно легло, него попустина јас не ќе го спомнам никогаш в клетва."¹⁰ Светоста на леглото е дури и над заклетвата: "Зашто судбински одредената постела, која е чувана со правото, за мажот и за жената е поголема (посвета) од заклетва."¹¹ За жената леглото е врвна заклетва; таа заколнува, преколнува, моли во името на леглото: "Те молам во она што ти е дома мило, рожба или легло или имот или бог."¹², го преколнува Антигона Хорот старци, или: "...те молам (...) во твојата постела со

¹⁰ Хомер, О, 39-40.

¹¹ Ајсхил, *Евмениди*, ст. 217-218.

¹² Софокле, *Ојдий на Колон*, ст. 250-251.

која беше соединет со мене..."¹³, му вели Текмеса на Ајант. Се чини, заклетвите доволно зборуваат за култното место што леглото го зазема во светот на жената. Меѓутоа, димензионираноста на значењето на леглото за жената, може да се илустрира и со многу други примери, а некои дури и сосема експлицитни, како во *Андромаха* кога Андромаха ја прашува Хермиона: "Та каква друга несреќа, додека децата уште не се родени, може да има жената освен некоја во леглото?"¹⁴ Менелај, во истата драма, вели: "Па и јас станувам сојузник на мојата ќерка, зашто сметам дека е сериозна работа да биде лишена од леглото..."¹⁵ Но, најсилно, оваа женска поврзаност со леглото се чувствува во *Медеја*: кога Јасон ја прашува Медеја, дали било вредно да ги убие своите деца поради леглото, таа одговара: "Зарем мислиш мала несреќа е тоа за жена?"¹⁶. Во истата драма Јасон вели: "Но вие, жените, дотаму сте дотерале, што, додека постелата е среќна, сметате дека имате сè, но доколку настане некаква несреќа во леглото, најдоброто и најубавото ви станува најомразено."¹⁷ Ваквото сознание Медеја не само што го потврдува, туку и го дополнува: "Зашто, жената, за многу други работи е полна страв и не може да гледа битка или оружје, но, кога ќе се затекне онеправдана во леглото, е тогаш нема покрволочен ум од нејзиниот."¹⁸

Како што гледаме, сите функции на леглото, од кои произлегува и целата негова симболика, ги обединува женскиот принцип. Тој е доминантен во сите облици или епифании на леглото. Оттаму сосема логично прозвучува заклучокот за равенството што во антиката е ставено меѓу Жена и Легло. За жената леглото е повеќе од симбол, тоа е знак што ја означува. Ова најдобро може да го согледаме проследувајќи ги примерите од античката книжевност.

---

¹³ Софокле, *Ајант*, ст. 491-493.

¹⁴ Еврипид, *Андромаха*, ст. 904-905.

¹⁵ Еврипид, *Андромаха*, ст. 370-371.

¹⁶ Еврипид, *Медеја*, ст. 1367-1368.

¹⁷ Еврипид, *Медеја*, ст. 569-573.

¹⁸ Еврипид, *Медеја*, ст. 263-266.

IV. Леглото во книжевното творештво на Хелените (Леглото во епопеите и епските песни)¹

Верификувањето на тезата за знаковноста на леглото во старогрчката поетика, најдобро може да биде реализирано низ обработката на пишаните споменици што до нас останале. Издвојувањето на примерите, нивното анализирање и класифицирање се најдобриот пат за утврдување на егзистирањето на овој $\sigma\mu\epsilon\lambda\omicron\nu$. Меѓутоа, би требало да напоменеме дека, иако под поимот книжевност, во современото значење на зборот, спаѓаат и сите куси записи и искази забележани на најразлични материјали, составени при секаква пригода и за секаква намена (епитафи, натписи на вазни, фибули, пророштва и сл.), сепак, предметот на нашите истражувања го ограничуваме на оној дел од книжевноста кој, кажано со аристотеловски зборови, содржи систаса на прагми. Но и така, во анализите не би било можно да се опфатат сите преостанати дела за кои знае класичната филологија, да се задржат минуциозните хронологиите во кои потпаѓаат текстовите кои претендираат да се сместат во една книжевност која го носи атрибутот "старогрчка", па дури ниту да се опфатат сите книжевни видови. Намерата на овој теориски потфат не е да се дадат статистички точни податоци за бројот на споменатите примери за "леглото" во рамките на хеленската книжевност, туку, пред сè, да се види како овој поим функционира во таа книжевност, колкави и какви се натрупаните слоеви нанесени од сферите на митската или "дивата мисла", какви се условите и кои се патиштата низ кои овој поим го добива својот означеник - жена, и, најпосле, дали може сликата за леглото да ја приближиме кон она што се нарекува "свет на жената" и, евентуално, да го ставиме знакот за равенство меѓу него и $\gamma\upsilon\nu\eta$. Како и во секоја аналитичка студија на дијахроно определена книжевност, логично е почетокот да не води кон нејзините првични творби, а за хеленската, тоа е секако Хомер.

---

¹ Мора да се прави разлика меѓу епопеја - епска мимеса на собитија, етички лица - дејствувачи, страсти, страдања, и еп - стихуван, метрички логос, главно фисико-логос или философски облик во дактилски хексаметар.

IV. 1. Леглото во епопејата *Илијада*

За Хомер и "хомерското прашање" се напишани стотици дела, а неговите епопеи се разгледувани и анализирани од речиси секаков аспект (книжевен, лингвистички, социолошки, културолошки, историски и уште многу други).² Без претензии да го обременуваме текстот со гледиштата и заклучоците на многуте класични филолози (и други научни и "ненаучни" профили) кои се занимавале со овој проблем, опсервациите ќе ги ограничиме на предметот на нашето истражување. Иако вистинската знаковност на леглото во сета своја раскошност избликнува во *Одисејајѝа*, држејќи се до нашироко прифатената констатација за дијахрониот примат на *Илијадајѝа*, и кај нас почетокот води токму кон неа.

Фреквенцијата на зборовите или означителите на леглото во *Илијадајѝа*, не условува да ги подредиме според одредени критериуми, а како првичен и донекаде прагматичен, се чини оној, според кој делото е поделено на пеења, дваесет и четири на број. Иако ваквата поделба, како што е општо познато, е од подоцнежен период (александриско доба) и наместа се пројавува како неиздржана, за нашите согледувања е заесга сосема доволна.

Илијада					
пеење	λέχος	λέκτρον	εὐνή	δέπνιον	вкупно
1	2		(1)*		2+(1)*
2			1		1
3	4		1		5
4					
5					
6			1		1
7					
8	1				1
9	3		3		6
10			3		3
11	1		(1)**		1+(1)**
12					
13					

² За овој проблем полезно е да се види Zdeslav Dukac, *Homersko pitanje*, Zagreb: Globus, 1988; во оваа книга може да се најде голем број референцијални единици кои упатуваат на посакуваните дирекции при анализата на ова прашање.

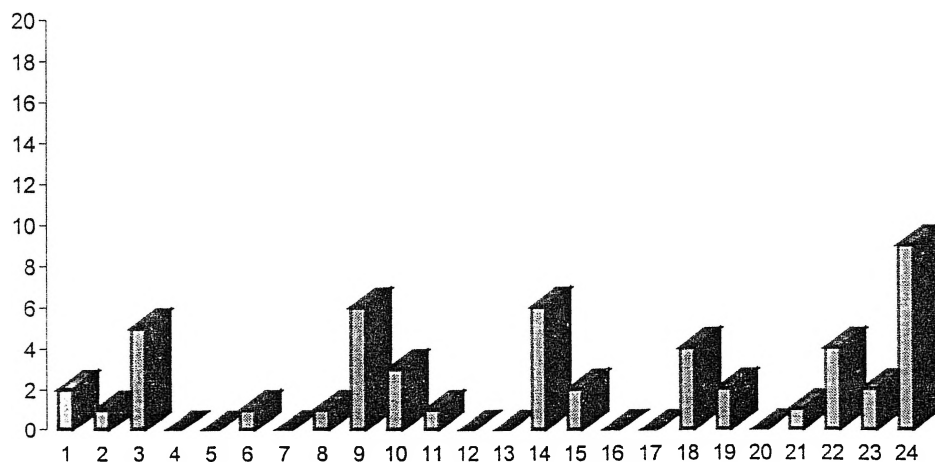
14			6+(1)*		6+(1)*
15	1		1+(1)**		2+(1)**
16					
17					
18	2		2		4
19			2		2
20					
21	1				1
22	2	1	1+(1)**		4+(1)**
23	2				2
24	6		2	1	9
вкупно	25	1	23+(2)*+(3)**	1	50+(2)*+(3)**

* Зборот е употребен во значење на 'камен кој служи како котва'.

** Зборот е употребен во значење на 'брлог, дувло, легло за животни и сл.'.

Веднаш забележуваме дека во епопејата доминираат означителите λέχος и εὐνή и тоа вториот, понекогаш со поинакво значење (на ниво на денотација). Гледаме отсуство на зборови кои во подоцнежниот период се употребуваат за леглото, но, тогаш веќе ослободени од "митските префикси" и сосема симболична употреба на други означители: λέκτρον и δέμνιον (само по еднаш, во последните пеења). Од друга страна, гледаме концентрација на зборовите по одредени пеења, што би можело да се претстави и со еден дијаграм, кој може да ни послужи во понатамошните анализи.

Леглото во Илијада

Пеење

При анализите на одделните лексеми се констатираа одредени состојби кои може да послужат како параметри за определување на начинот според кој леглото партиципира и функционира во *Илијада*. Па така, зборот λέχος се среќава 25 пати и тоа 16 пати во множина, а 9 пати во еднина, што значи плуралот доминира во однос 64% : 36%. Во акузатив го наоѓаме 10 пати (од тоа само еднаш во множина), во датив 11 пати (секогаш во множина), во генитив 3 пати (секогаш множина) и еднаш во номинатив (еднина). Зборот εὐνή се среќава 28 пати; од тоа 2 пати со значење 'камен кој служи како котва' и 3 пати со значење 'брлог или дувло'. Доколку ги елиминираме овие "изведени значења"³ лексемата во своето "природно" значење се среќава 23 пати и тоа 20 пати во еднина и само 3 пати во множина, што значи дека сингуларот доминира во однос 87% : 13%. Во акузатив го среќаваме 6 пати (два пати во множина), во датив 7 пати (секогаш во еднина), во генитив 8 пати (исто секогаш во еднина) и 2 пати во номинатив (еднаш во множина). Најпосле, како што видовме од претходната табела, λέκτρον го среќаваме еднаш, во датив множина, и δέμνιον исто така еднаш, во акузатив множина. Ете, ова е фондот на примерите со кои располага *Илијада*, кога станува збор за леглото.

Но, што може да ни кажат ваквите бројки? Се разбира, самите за себе тие и не зборуваат многу, но доколку ги врземе со текстот и ги групираме, да видиме што може од нив да извлечеме.

IV. 1. 1. Λέχος

Најнапред, да видиме колку пати зборот λέχος се употребува во значењето на обичен кревет, чијашто функција не е друга освен за одмор и спиење. Проследувајќи ги податоците доаѓаме до заклучокот дека, како таков, зборот се среќава 4 пати:

три пати во деветтото⁴:

³ Зборовите се само технички елиминирани, бидејќи не се врзани за човекот, иако етимологијата е издржана, а семантиката крајно логички изведена.

⁴ Преводот е даден според истиот на М. Д. Петрушевски, со исклучок на оние места, каде, за подобро разбирање, го приложуваме и нашиот превод.

- во 621 стих: "Рече и Патроклу оној со веѓите молком му мигна / да му ја *ἵοστῆλει ἰοј ἵοστῆλαιῖα цврσίа на Φοјник...*"⁵

- во 659 стих: "А на другарите пак и робинките Патрокло викнал / да му ја *ἵοστῆλαιῖи веднаш ἵοστῆλαιῖа цврσίа на Φοјник.*"⁶

- во 660 стих: "Тие послушале вчас и му *ἵοслале (ἵοστῆела), како шῖοо рекол / овчии руна и черга и теночок покривач ленски.*"⁷

и еднаш во дваесет и четвртото пеење, во 648 стих: "*веднаш им ἵοслале ἰοῖтем две ἵοστῆели брзо служејќи.*"⁸

Зборот редовно се врзува со глаголот *στόρνυμι* 'простирам, постилам' и гради формулаичен израз - 'постилам легло'. Два пати е врзан со придавка и употребен како формула *πυκινὸν λέχος*, со значење на легло врз кое се нафрлени голем број прекривки. Во 660 стих од деветтото пеење дури и е објаснето како изгледа посланото легло. Бројот (граматички) нема поинаква улога освен да го означи реалниот број на леглата. На ова место може да ја вклучиме и единствената употреба на *δέμνιον* кој има ист означеник како и претходните примери, а стои во однос со 648 стих од дваесет и четвртото пеење: "На слугине пак и слугинките Ахил им викна / да му ја *ἵοστῆλαιῖи ἰοδ ἰῖрем ἵοστῆλαιῖа*, покривки красни / порфирни пак да му дадат и губери врз ниф да прострат / и да му накладат згора и веленца руди преку ниф."⁹ И тука наидуваме на начинот на кој се постила леглото; зборот е употребен со глаголот *τίθημι* 'поставува', а бројот е во значење на сингулар. Во овие издвоени примери три пати маж (Ахил, Патрокло) наредува да се подготви легло и тоа секогаш за друг маж (Φοјник, Пријам). Никаде леглото не е врзано за жена.

Тука би го приброиле и примерот со *λέκτρον* во дваесет и второто пеење, кога Андромаха, оплакувајќи го Хектор, кажува за синчето, додека Хектор бил

⁵ Хомер, I, 620-622:

ἦ καὶ Πατρόκλω δ' γ' ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε σιωπῇ
Φοίνικι στορέσαι πυκινὸν λέχος,

⁶ I, 658-659:

Πάτροκλος δ' ἐτάροισιν ἰδὲ δμῶησι κέλευσε
Φοίνικι στορέσαι πυκινὸν λέχος ὅτι τάχιστα.

⁷ I, 660-661:

αἱ δ' ἐπιπειθόμεναι στορέσαν λέχος ὡς ἐκέλευσε
κάεά τε ῥήγός τε λινόιο τε λεπτὸν ἄωτον.

⁸ Ω, 647-648:

αἶψα δ' ἄρα στορέσαν δοιῶ λέχε' ἐγκονέουσαι.

⁹ Ω, 643-646:

Ἀχιλεὺς δ' ἐτάροισιν ἰδὲ δμῶησι κέλευσε
δέμνι' ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι καὶ ῥήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,

жив: "...а кога сон ќе го свладал и детски ќе прекине игри, / *сїиел в крвешчено свое*, на дојнички преградки мили, / в својата постела мека, задоволен в срце од сладост."¹⁰ Употребата е во денотативното значење на зборот, соодветна на погоре посочените примери.

Но, да ги разгледаме и другите места. Во првото пеење зборот е ставен во некаков однос со Севс: "А громобиецот олимписки Севс *в своја ѱосїѡѡља ѱошол*, / кај што си спиел и напред, штом слаткиот сон ќе му дојдел."¹¹ Иако на прв поглед се чини дека и овде леглото е употребено надвор од "светот на жената", веќе следниот стих кажува дека леглото му припаѓа на бракот во кој партиципира Хера: "Тамо си легнал и заспал, а крај него златната Хера."¹² Кај боговите, речиси е неможно *λέχος* да биде обичен предмет и секогаш, со сакрално значење, е тесно врзан со бракот. Потврда за ова наоѓаме во петнаесеттото пеење, кога Хера се колне во леглото: "Земјата сведок ми е и широкото небо од горе, / уште и водата Стиг, што под земјата тече и што е / најсилна најстрашна клетва сред вечните блажени бози, / твојата пресвета глава и *нашаїѡ ѱосїѡѡља брачна*, / *неа ѱоїѡсїѡїна јас не ќе ја сїомнам никоѓа в клеїѡѡѡ*."¹³ И уште една во единаесеттото пеење: "Зора од *леѓлаїѡ ѱак на ѱреславниоїѡ Тиїѡн се диѓна*..."¹⁴

Со едно друго значење, како дел од светот на жената *λέχος* го среќаваме седум пати, во следните примери:

Во првото пеење, кажано од Агамемнон за ќерката на жрецот Хрис: "...везден на разбој ткаејќи и *в ѱосїѡѡља мене чекајќи (ѱрисиїѡїѡѡѡѡѡ во моеїѡ леѡѡ)*."¹⁵

χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἕσασθαι.

¹⁰ X, 502-504:

αὐτὰρ ὄθ' ὕπνος ἔλοι, παύσαιτό τε νηπιαχεύων,
εὐδесκ' ἐν λέκτροισιν ἐν ἀγκαλίδεσσι πιθήνης
εὐνῆ ἔνι μαλακῆι θαλέων ἐμπλησάμενος κῆρ·

¹¹ A, 609-610:

Ζεὺς δὲ πρὸς ὃν λέχος ἦι Ὀλύμπιος ἀστεροπητής,
ἔνθα πάρος κοιμᾶθ' ὅτε μιν γλυκὺς ὕπνος ἰκάνοι·

¹² A, 611.

¹³ O, 36-40:

ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρύς ὑπερθεῖν
καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος
ὄρκος δεινότητος τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι,
σὴ θ' ἱερῆ κεφαλῇ καὶ ἠϊότερον λέχος αὐτῶν
κουρίδιον, τὸ μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ ποτε μάψ ὁμόσοαμι·

¹⁴ A, 1-2:

ἦώς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
ὄρνυθ'

¹⁵ A, 31:

Во третото пеење, кога Афродита ја повикува Хелена: "Ела ми ти, Александар те повикал, дома да дојдеш. / Тој е в одајаџа веќе и во изрезбаниоџи креветџи..."¹⁶. Потоа, кога Хелена ја одбива нејзината понуда, мислејќи дека оваа ја мами, за да ја одведе кај Менелај: "Онамо не одам јас, зар за осуда тоа би било; / со неџо леџло да дељам, а Тројките зад мене сите / да ми зборуваат лошо."¹⁷ Кога Парис ја убедил Хелена да си легнат, зашто го обзела страст: "Рече и в џосџеља џрв, а соџруџаџа џо неџо џошла."¹⁸ И, веќе во следниот стих: "Тие си легнале двата на своите џосџели сџројни..."¹⁹

Во осмото пеење, кога во битка Агамемнон го здогледува Тевкар кај храбро се бори, па го бодри, ветувајќи му разни нешта по освојувањето на Троја: "...или трножец скап или коњи и кола / или пак жена шџо со џебе в џосџеља ведно ќе сџие."²⁰

И, најпосле во 24 пеење, кога Андрوماха го оплакува убиениот Хектор и меѓудругото вели: "Хекторе, најмногу мене си м' оставил маки и бољки, / зашт' не си ми џодал раце на џосџеља в мир умирајќи..."²¹

Од изложените примери забележуваме дека, иако во леглото секогаш е инволвирана жена, сџуште не е издиференцирана припадноста, па така, може да се каже дека тоа повеќе му припаѓа на мажот, а жената во него "оди", "се качува", "го споделува" и сл. Можеби сингуларноста упатува на тоа, но сепак, ваквите заклучоци би биле премногу тенденциозни. Меѓутоа, множината во последниот пример не воведува во нова димензија на значењето на леглото. Таа навестува поинакво гледиште и однос кон леглото, како посмртно легло, одар, врата во подземниот свет. Примерите што следат ја потврдуваат фрекфентната употреба на ваквата конотација.

ἴστων ἐποικομένην καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσαν·

¹⁶ Γ, 391:

δεῦρ' ἴθ' Ἀλέξανδρός σε καλεῖ οἶκον δὲ νέεσθαι.
κεῖνος ὃ γ' ἐν θαλάμῳ καὶ διωτοῖσι λέχεσσι

¹⁷ Γ, 410-412:

κεῖσε δ' ἐγὼν οὐκ εἶμι· νεμεσητὸν δὲ κεν εἶη·
κεῖνου πορσανέουσα λέχος· Τρωαὶ δὲ μ' ὀπίσω
πᾶσαι μωμήσονται·

¹⁸ Γ, 447:

ἦ ῥα, καὶ ἄρχε λέχος δὲ κίων· ἅμα δ' εἶπετ' ἄκοιτις.

¹⁹ Γ, 448:

τῶ μὲν ἄρ' ἐν τρητοῖσι κατεύνασθεν λεχέεσσιν,

²⁰ Θ, 290-291:

ἦ τρίποδ' ἦε δῶα ἵππους αὐτοῖσιν ὄχεσφι
ἦε γυναῖχ', ἦ κέν τοι ὁμὸν λέχος εἰσαναβαῖνοι.

²¹ Ω, 742-743:

Два пати, врзано со телото на Патрокло, во осумнаесеттото пеење:

- во 233 стих: "тога со радост / г' извлекле Патрокла прво Ахајците надвор од бојот / и *ῥο ἵολοжили в одар*; другарите мили застаанаа / околу него тажејќи, а крај ниф и брзиот Ахил..."²²

- во 352 стих: "...па с' деветгодишна маст му г' исполнија раните нему, / и *ἵολαῖαјки в одар* го покрија с' тенконо платно / сиот од глава до пети, а озгора с' белиот покров."²³

Еднаш во дваесет и првото пеење, при убиството на Ликаон од страна на Ахил, кога овој гневен му вели: "...мајка ти тебе / *не ќе ἴε ἵολοжи в одар* да истажи, туку Скамандар / вирест ќе г' однесе внатре во ширната пазу'а морска."²⁴

Два пати во дваесет и второто пеење, во врска со Хектор:

- во 87 стих, кога мајка му го убедува Хектор да влезе во сидините пред налетот на Ахил и така да се спаси: "...зар ак' тебе те убие, *јас веќе нема / на одар да ми ἴε ἵлачам*, мој ластару, што ми те родиш, / ни многударната жена."²⁵

- во 353 стих, кога Хектор го моли Ахила неговото тело по неговата смрт да му го предаде на татко му и мајка му, но овој одбива: "...сепак *не ќе може мајка ἴи мила* / која те роди, *да в одар ἴε ἵολοжи* и да те плаче, / туку грабливите птици и пси ќе те раскинат тебе."²⁶

Два пати во дваесет и третото пеење, во врска со Патрокло:

---

²² Ἑκτορ· ἔμοι δὲ μάλιστα λελείπεται ἄλγεα λυγρὰ.
οὐ γάρ μοι θνήσκων λεχέων ἐκ χειῖρας ὄρεξας,

²³ Σ, 231-234:

αὐτὰρ Ἀχαιοὶ
ἀσπασίως Πάτροκλον ὑπ' ἐκ βελέων ἐρύσαντες
κάτθεσαν ἐν λεχέεσσι· φίλοι δ' ἀμφέσταν ἑταῖροι
μυρόμενοι· μετὰ δέ σφι ποδώκης εἶπετ' Ἀχιλλεύς

²⁴ Σ, 351-353:

ἐν δ' ὠτειλάς πλησαν ἀλείφατος ἐννεάροιο·
ἐν λεχέεσσι δὲ θέντες ἐανῶ λιτὶ κάλυψαν
ἔς πόδας ἐκ κεφαλῆς, καθύπερθε δὲ φάρεϊ λευκῶ.

²⁵ Φ, 123-125:

οὐδέ σε μήτηρ
ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος
οἴσει δινήεις εἴσω ἄλδος εὐρέα κόλπον·

²⁶ Χ, 86-88:

εἶ περ γάρ σε κατακτάνη, οὐ σ' ἔτ' ἔγωγε
κλαύσομαι ἐν λεχέεσσι φίλον θάλος, ὃν τέκον αὐτή,
οὐδ' ἄλοχος πολύδαρος·

²⁷ Χ, 352-354:

οὐδ' ὥς σέ γε πότνια μήτηρ
ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται ὃν τέκον αὐτή,
ἀλλὰ κύνες τε καὶ οἰωνοὶ κατὰ πάντα δάσσονται.

- во 25 стих, кога Ахил го оплакува Патрокло: "Рече и грозни дела на дивниот Хектор готвејќи, / кога го спружил ничкум *крај одаро̄ӣ Меној̄ӣадов* (крај одарот на Патрокло) / в праф."²⁷

- во 171 стих, на погребниот обред над трупот на Патрокло, кога Ахил, меѓудругото: "...потоа *ш̄уривал мед и мас̄ӣ во з̄олемиӣе врчки, / на одар с̄е ѱо̄ӣӣрајќи*;"²⁸

Четири пати во дваесет и четвртото пеење, секогаш за мртвото тело на Хектор:

- во 589 стих: "...околу него риза префрлиле и прекрасен покров; / *самио̄ӣ Ахил з̄о дӣгна и ѱоложи на одар ѱрӯӣо̄ӣ*; / потем на стројната кола го дигнале другите него."²⁹

- во 600 стих, кога Ахил му вели на Пријам: "Син ти е нареден веќе, ко ти што си нарачал, старче. / *Ене з̄о на одар лежи...*"³⁰

- во 702 стих, кога Пријам го носи Хекторовото тело во Троја и уште додека е пред ѕидините, сестра му Касандра: "*Бра̄ӣа си кога з̄о виде на маскине в одар кај лежи, / писна тогаш и силно низ целиот град си викна*."³¹

- во 720 стих, кога Пријам стигнува пред домот: "Кога го внесоа тие во славниот дом, тога него / *на изрезбанио̄ӣ ѱрон з̄о ѱоложија*, певците покрај, / тажалќи жалњи да почнат..."³²

Значи, дури единаесет пати зборот *λέχος* е употребен со значењето на одар, што покажува однос 44% : 56% наспроти сите други значења, или, речиси половина од значењата му припаѓаат на "одарот, посмртното легло". Лесно

---

²⁷ Ψ, 24-26:

ἦ ῥα καὶ Ἑκτορα δῖον ἀεικέα μῆδετο ἔργα
πρηνέα παρ λεχέεσσι Μενoitιάδαο τανύσσας
ἐν κονίῃς·

²⁸ Ψ, 170-171:

ἐν δ' ἐτίθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμφοροῦρας
πρὸς λέχεα κλίνων·

²⁹ Ω, 588-590:

ἀμφὶ δέ μιν φῶρος καλὸν βάλλον ἠδὲ χιτῶνα,
αὐτὸς τὸν γ' Ἀχιλεὺς λεχέων ἐπέθηκεν ἀείρας,
σὺν δ' ἔταροι ἤειραν ἐϋξέστην ἐπ' ἀπήνην.

³⁰ Ω, 599-600:

υἱὸς μὲν δὴ τοι λέλυται γέρον ὡς ἐκέλευες,
κεῖται δ' ἐν λεχέεσσ'·

³¹ Ω, 702-703:

τὸν δ' ἄρ' ἐφ' ἡμιόνων ἶδε κείμενον ἐν λεχέεσσι·
κάκυσέν τ' ἄρ' ἔπειτα γέγωνέ τε πᾶν κατὰ ἄστυ·

³² Ω, 719-721:

οἱ δ' ἐπεὶ εἰσάγαγον κλυτὰ δῶματα, τὸν μὲν ἔπειτα
τρητοῖς ἐν λεχέεσσι θέσαν, παρὰ δ' εἶσαν ἀοιδοὺς
θρήνων ἐξάρχους,

воочлива е редовната употреба на множината при користењето на зборот во ваквото значење. Атрибутот со кого еднаш го среќаваме е τριτός 'издупчен, издлабен, изрезбарен',³³ но треба да се напомене дека истиот, како формула го наоѓаме и во Γ, 448. Глаголите со кои го среќаваме се: κείμαι, τίθημι, ἐπιτίθημι, ἐντίθημι, κατατίθημι и κλίνω, а врзани се секогаш со поставувањето, ставањето, положувањето на мртвото тело врз одарот. Во врска со трупот за кој се зборува предничи оној на Хектор, а по него следува Патрокло. До петнаесеттото пеење се пројавуваат останатите значења на λέχος, но во натамошниот дел од епопејата, или, поточно од осумнаесеттото пеење, па до самиот крај, употребата на овој збор е речиси секогаш во значењето на одар (со исклучок на Ω, 648 и Ω, 743, иако последниов веќе навлегува во значењето на одар). Таквата состојба не е случајна и таа може да се поврзе со поделбата на *Илијада* во три одделни целини, од кои во последната се зборува за Ахиловото враќање во битката и неговата одмазда на мртвиот Патрокло.

Но, до какви заклучоци може да не доведат изложените податоци? Пред сè, кога станува збор за, условно земено, обичната жена (бидејќи во *Илијада* не постојат луѓе, туку богови и херои), знакот λέχος во значењето сèуште не е профилиран низ означеникот "жена" и, се чини, во тој однос меѓу мажот и жената, тој зазема неутрална позиција, па дури повеќе наклонета кон мажот. Ваквата диспозиција отсликува состојба во која не е развиена конотативната димензија, што не мора да значи дека таа не постои, но во *Илијада*, која е повеќе "машка" и зборува за гневот на мажот, таа не наоѓа подлога да се развие и да се пројави. Можеби поради ова зборот често го среќаваме само како лингвистички знак.³⁴ Меѓутоа, чувството за еден сакрален однос кон леглото и тоа она брачното, веќе постои; на тоа укажува примерот во Ο, 39-40. Не случајно оваа реченица е ставена во устата на боговите и тоа на бог - жена. Митот не ја извлекува сликата од "стварноста", туку обратно - реалноста произлегува од митот. "Митот е носител на 'измислена' многузначност и суштинска

³³ Значењето на τριτός не е со сигурност утврдено: според едни тоа означува нешто изрезбарено или со λέχος 'легло украсено со резби или со некакви додатоци'; според други тоа е легло со дупки, низ кои се протнуваат ремените што ја држат постелата; според трети тоа се дупките на ногарките на кои се набиваат пречките од креветната конструкција (ἐνήλατα).

³⁴ Терминот овде е повеќе утилитарен одошто детерминативен, бидејќи во книжевноста тешко може да се зборува за чист лингвистички знак.

означеност."³⁵ Кога митот вели дека брачното легло (λέχος... κουρίδιον) претставува "светиња" за една божица (и тоа врховната) и дека таа божица никогаш напразно не го споменува неговото име во своите заклетви, ваквите искази внедрени во митскиот начин на мислење не се повикуваат на "светоста на леглото" како нешто објективно дадено, туку ја создаваат претставата за "сакралноста" според која ќе биде моделирана секоја друга сакралност на леглото. Иако изолиран, овој пример зрачи со целата енергија за леглото - свет на жената, која ќе биде пренесена во целата подоцнежна логосна продукција, којашто како граѓа за своите уметнички облици го користи митот или реминисценциите на него.

Неординарноста на леглото е верифицирана и низ конотацијата што ја добива преку означеникот - одар, за да изгради знак кој ќе се вклопи во обредната реторика на погребувањето, нивелирање со хоризонталата на Γαῖα, врата низ која се минува во подземниот свет. Полагањето на телото во леглото - λέχος е полагање во матката - τὰ λόγια, враќање во утробата од која човек се раѓа како рожба - τὸ λόχυσμα. Да не се биде положен на леглото - одар е најголема несреќа за умрениот (Ф, 123-124, X, 86-87 и 352-353). Задобивањето одар проследено со жртвеното излевање солзи од најблиските е гаранција за патувањето во светот на умрените. Од седумнаесеттото пеење, па сè до крајот, епопејата зборува за агоните, надворешни и внатрешни, кои се водат со една цел - да се обезбеди легло за умрените, за Патрокло и за Хектор. Смирувањето на гневот, пресвртите или расплетите се врзани токму со задобивањето легла - едно за Хелените и друго за Тројанците. Градацијата на Хекторовата ἄρετή или κλέος е неспоредлива со онаа на Патрокло, туку со Ахиловата. Но, подражавањето на Ахил во облеката и оружјето, на Патрокло му обезбедуваат место наспроти Хекторовото. Ахил е причина за смртта на обајцата, а самиот е и оној кој обезбедува легла за обајцата. Леглото е всушност завршница, цел, смирување, најголемата задобиена победа.

Од претходниот дијаграм на кој беше означено присуството на леглото во *Илијада* во сите значења (со исклучок на 'котва' и 'дуvlo'), забележуваме речиси симетричен распоред кој градира, за да кулминира на самиот крај. Ваквата композитност не би требало да не води кон теоретски претпоставки за

---

³⁵ Е. Колева, *Сисијаса на йраџми како йоейичко начело*, Скопје: Ѓурѓа, 1992, стр. 93.

некаква високо систематизирана дискурзивност на делото, но можеби кон интуитивност на составувачот на целото, која не може, а да не го чувствува присуството на леглото кај луѓето и боговите и која, признавајќи го неговото право на егзистирање во светот на хероите и боговите, го следи телеолошкото метаморфозирање во неговата природ(е)на каузалност. Или, леглото-жена во кое се зачнуваме и раѓаме на овој свет, преку леглото-жена кое станува постојан и нужен придружник на човековата (ефемерна) $\tau\rho\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$, до леглото-жена-хтонско битие, леглото-гроб, низ кое преминуваме во еден друг свет. Над целата епопеја е надвиснато присуството на леглото-Хелена, причината за тројанската војна, но, ние би рекле, за самото дело е многу поважно леглото-Хрисеида (споменато еднаш во првото пеење, А, 31), событие кое предизвикува друго событие - леглото-Брисеида³⁶, кое, пак, е основната причина за "гневот". Гневот кој ги води настаните градира, кулминира и се смирува, но неговото задоволување има цена, резултат, тоа не́ приведува до последното легло, легло-одар, толку често споменувано во завршетокот на епопејата.

Присуството на жената низ леглото во *Илијада* е повтредено и со присуството на $\acute{\alpha}\lambda\omicron\chi\omicron\varsigma$ - дури 60 пати. Иако при споменувањето на сопругите според припадноста на страната: тројанската, хеленската или божеската, се застапени сите три, сепак, во таа застапеност далеку предничи сопругата - Тројанка (околу 60%) и тоа најчесто во ликот на Андромаха. Од божиците, најчесто е споменувана Хера, а меѓу Хелените - Хелена. Според пеењата, овој збор најмногу го среќаваме во шестото (13 пати), во кое се зборува за средбата меѓу Хектор и Андромаха, што е и логично, бидејќи во него присуството на жената е евидентно и самото стои некако "женски" во однос на другите пеења. Атрибутите со кои го наоѓаме се: $\phi\acute{\iota}\lambda\eta$ 'мила' (Е, 480, 688, Ζ, 366, 482, 495, Ο, 156, Ρ, 28, Σ, 514, Ω, 710), $\kappa\omicron\upsilon\rho\acute{\iota}\delta\iota\omicron\varsigma$ 'законска, права' (Α, 114, Η, 392, Ν, 626, Τ, 298), $\mu\eta\eta\sigma\tau\acute{\eta}$ 'испросена, венчана' (Ζ, 246, Ι, 399, 556, Λ, 242), $\iota\phi\theta\acute{\iota}\mu\eta$ 'силна, пресмела' (Е, 415, Τ, 116), $\alpha\acute{\iota}\delta\omicron\iota\eta$ 'честита' (Ζ, 250, Φ, 460), $\mu\omicron\lambda\acute{\upsilon}\delta\omega\rho\omicron\varsigma$ 'многударовна' (Ζ, 394, Χ, 88), $\theta\upsilon\mu\alpha\rho\acute{\eta}\varsigma$ 'која го радува срцето, мила, драга' (Ι, 336), $\acute{\alpha}\mu\phi\acute{\iota}\delta\rho\upsilon\phi\acute{\eta}\varsigma$ 'која од тага си ги изгребала образите' (Β, 700) и $\kappa\epsilon\delta\acute{\nu}\eta$ 'грижна, честита' (Ω, 730). Најголемиот број атрибути се врзани за Андромаха.

³⁶ Артикулацијата на зборовите $\chi\rho\eta\sigma\acute{\iota}\varsigma$ и $\nu\rho\eta\sigma\acute{\iota}\varsigma$, изразена преку пермутацијата на фонемите во морфемите - носители на семантичко обележје, за "дивата мисла" во говорената книжевност

Глаголскиот облик од овој корен - λέχεται се среќава 8 пати и тоа секогаш за обично легнување за одмор или спиење, освен во Ξ, 350, кога се зборува за љубовното легнување на Севс и Хера, и уште еднаш во истото пеење кога значењето е конотирано во "измамува".

IV. 1. 2. Εὐνή

А сега, да ја проследиме и втората лексема што често се јавува - εὐνή. Во значењето на обичен кревет за одмор или спиење, зборот го среќаваме 7 пати.

Еднаш во второто пеење, во 783 стих: "...кај што кажуваат за Тифоеј, дека леḡла си имал."³⁷ Но и тука значењето може да биде поинакво, како 'живеалиште' или 'љубовно гнездо'; како формулаична синтагма употребено е и во Ω, 615.

Еднаш во деветтото пеење, во 618 стих, кога Ахил му вели на Фојник: "Овие нека му јават, а ти ќе си останеш овде / в ἵοστῆεља мека да леḡнеш."³⁸

Три пати во десеттото пеење:

- во 75 стих, кога Менелај оди кај Нестор и: "...него крај чадорот тој и крај црниот кораб ḡо нашол / в ἵοστῆεља мека, а шарено оружје крај него било..."³⁹

- во 408 стих, кога Одисеј, заедно со Диомед, го заробува Долон и го испрашува: "Кај се стражарските места и легала од другите Тројци?"⁴⁰

- во 464 стих, кога Одисеј ја моли Атена: "...туку и повтур / ἱραῖιιι νέ ἴιιι δο ἱρακιјскиιιιε јуначки коњи и леḡла."⁴¹

може да биде само едно ниво на парадигма, така што функцијата на обата е идентична.

³⁷ В, 783:

ὄθι φασι Τυφώος ἔμμεναι εὐνάς·

³⁸ I, 617-618:

οὕτοι δ' ἀγγελέουσι, σὺ δ' αὐτόθι λέξεο μίμνων

εὐνή ἐν μαλακῇ·

³⁹ K, 74-75:

τὸν δ' εὖρεν παρά τε κλισίῃ καὶ νηϊ μελαίνῃ

εὐνή ἐν μαλακῇ· παρά δ' ἔντευ ποικίλ' ἔκειτο

⁴⁰ K, 408:

πῶς δαὶ τῶν ἄλλων Τρώων φυλακαὶ τε καὶ εὐναί;

⁴¹ K, 463-464:

ἀλλὰ καὶ αὐτίς

πέμπων ἐπὶ Θρηκῶν ἀνδρῶν ἵππους τε καὶ εὐνάς.

Еднаш во дваесет и второто пеење, во 504 стих, кога Андромаха, оплакувајќи го Хектор, кажува за синчето, додека Хектор бил жив: "...а кога сон ќе го свладал и детски ќе прекинул игри, / спиел в креветчено свое, на дојнички прегратки мили, / *в својата ѝосиџа мека*, задоволен в срце од сладост."⁴²

Еднаш во дваесет и четвртото пеење, во 615 стих, кога Ахил го кани Пријам да касне нешто и при тоа го кажува митот за Ниоба и нејзините деца, па ја споменува планината Сипил во Мала Азија и ја објаснува на свој начин: "...на Сипил, / *кај шиио* кажуваат дека *божицине имале леџла* - / Нимфине, коишто крај Ахелој си вијат оро..."⁴³

Она што засега може да го забележиме е дека леглото (постелата) се врзува со атрибутот *μαλακή* 'мека постела', што како формула го среќаваме на разни места од епопејата и дека во посочените примери корисникот на леглото е речиси секогаш маж (со исклучок на Ω, 615, но таму, можеби со конотирано значење). Бројот кај оваа именка е врзан со вистинскиот број на леглата што ги означува. Безмалку половината од наведените места отпаѓаат на десеттото пеење, познато како *Δολώνεια*, во кое се зборува за еден настан, од кого подоцна Еврипид зема граѓа при составувањето на својот *Рес*. Веројатно не случајно бројот на лексемата во оваа трагедија е толку чест (40% наспроти сите други знаковни облици на овој збор)⁴⁴, што значи дека постоел помал мит, или мотив, кој бил повторуван и пренесуван, со константна зачестеност на веќе еднаш утврденото присуство на *εὐνή*.

Доколку ги занемариме изведените значења на 'камен кој служи како котва' и 'брлог, дувло, легло за животни', ќе видиме дека во сите преостанати примери *εὐνή* е тесно врзано со жената и со љубовните уживања, или, соодносот наспроти "обичното" значење во полза на претходните е 70% : 30%. Да ги проследиме примерите во кои леглото се јавува со ова значење.

Во третото пеење зборот го среќаваме еднаш, во 445 стих, додека Парис ѝ кажува на Хелена дека никогаш не почувствувал таква страст за неа, дури ни кога ја пленил за прв пат од Лакедајмон: "...на морепловните бродој сам со тебе

---

⁴² X, 502-504:
αὐτὰρ ὅθ' ὕπνος ἔλοι, πάσαιτό τε νηπιαχέων,
εὐδασκ' ἐν λέκτροισιν ἐν ἀγκαλίδεσσι τιθήνης
εὐνή ἐνι μαλακῇ θαλέων ἐμπλησάμενος κῆρ·

⁴³ Ω, 615-616:
ἐν Σιπύλῳ, ὅθι φασὶ θεάων ἔμμεναι εὐνάς
νυμφάων, αἳ τ' ἀμφ' Ἀχελάϊον ἐρώσαντο,

назад броејќи, / кога в Кранајскиот остров *ѿе обљубиѿ* тебе за прв пат (се смешав во љубов и в леґло, н.з.)."⁴⁵

Еднаш во шестото пеење, во 25 стих, кога се говори за Буколион, кој со нимфата Абарбареа родил два сина: "...овој ја налеґнал неа (се смешал во љубов и в леґло, н.з.), крај овците свои седејќи..."⁴⁶

Два пати во деветтото пеење:

- во 133 стих, кога Агамемнон му вели на Нестор да му порача на Ахил дека згрешил и дека ќе му надомести со многу нешта, а меѓудругото: "...јас голема клетва ќе дадам, / дека не ќе леґнам веќе и не ќе ја обљубам неа (не ќе се качам во нејзиноѿ леґло и не ќе се смешам со неа, н.з.), / што е за мажи и жени законито право во светот."⁴⁷

- во 275 стих, кога Нестор, пренесувајќи му ја на Ахил пораката од Агамемнон, вели: "...и голема клетва ќе даде, / дека не ќе леґне веќе и не ќе ја обљуби неа (не ќе се качи во нејзиноѿ леґло и не ќе се смеша со неа, н.з.), / што е законито право за маж и жена, о цару."⁴⁸

Шест пати во четиринаесеттото пеење:

- во 207 стих, кога Хера ја бара од Афродита љубовната страст, за да отиде кај Океан и Тетида и да ги смири нивните кавги: "Зар веќе ѿдолго време од брачнаѿ ѿосѿела мила (од леґло и љубов, н.з.)/ се воздржуваѿ ѿѿе, штом срдина в срце им слегла."⁴⁹

- во 209 стих, Хера продолжува: "Ак' им го склонам на двата со зборови срцето мило / јас и ѿ враѿам в љубовнаѿ ѿосѿела, за да се здружаѿ (в љубов, н.з.), / ќе ме засакаат мене и секогаш ќе ме почитаат."⁵⁰

---

⁴⁴ Види ја табелата за леглото во поетиката на Еврипид (VII.3.).

⁴⁵ Г, 444-445:

ἔπλεον ἀρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσι,
νήσφ δ' ἐν Κραναῆ ἐμίγην φιλότῃτι καὶ εὐνή,

⁴⁶ Ζ, 25:

ποιμαίνων δ' ἐπ' ὄεσσι μίγη φιλότῃτι καὶ εὐνή,

⁴⁷ Ι, 132-134:

ἐπὶ δὲ μέγαν ὄρκον ὁμοῦμαι
μὴ ποτε τῆς εὐνῆς ἐπιβήμεναι ἠδὲ μιγῆναι,
ἢ θέμις ἀνθρώπων πέλει ἀνδρῶν ἠδὲ γυναικῶν.

⁴⁸ Ι, 274-276:

ἐπὶ δὲ μέγαν ὄρκον ὁμεῖται
μὴ ποτε τῆς εὐνῆς ἐπιβήμεναι ἠδὲ μιγῆναι
ἢ θέμις ἐστὶν ἀνάξ ἢτ' ἀνδρῶν ἢτε γυναικῶν.

⁴⁹ Ξ, 206-207:

ἦδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
εὐνῆς καὶ φιλότῃτος, ἐπεὶ χόλος ἐμπεσε θυμῶ.

⁵⁰ Ξ, 208-210:

- во 296 стих, кога Севс ја здогледува Хера и срцето му го обзема ерос:
"...како во првото време, ког' еднаш се љубеле *ἴηε* (се смешале в љубов) /
скришем од своите мили родители в *κρεвейῖ* одејќи."⁵¹

- во 306 стих, кога Севс ја прашува Хера, а таа му одговара дека пошла кај
Океан и Тетида, да ги смири нивните кавги: "Зар *βεκε* *ἰοδολῶ* време од
брачнаῖα *ἰοσίηε*ља мила (од *λεῶλο* и љубов, н.з.) / се *воздржува*аῖ *ἴηε*, зар
срдина в срце им слегла."⁵²

- во 336 стих: Севс, обземен од страст, сака да води љубов со Хера на врвот
од планината Ида, но таа стравува дека многу лесно може да ги види некој од
боговите и да им каже на сите останати: "Јас дома не би дошла повеќе назад, /
κοῶ би *σιῖ*анала од *ἰοσίηε*ља *јас*, оти срам би ми било."⁵³

- во 340 стих, кога Хера му вели на Севс дека, доколку навистина е толкава
неговата страст, тогаш да појдат во неговата брачна одаја што му ја направил
Хефајст: "...ај да си легнеме онде, *σιῖ*ом *срцеῖ*ο *љубов* *ἴηи* сака (коῶ *βεκε* *ἴηи* се
мили *λεῶλο*, н.з.)."⁵⁴

Еднаш во петнаесеттото пеење, во 32 стих, кога Севс, согледувајаќи ја
измамата на Хера ја потсетува на казната што ѝ ја приготвил порано, кога
висела во воздух: "Тоа јас ти го спомнаф, да изумиш измами итри, / *и* за да
*види*ши *ἴηи* дали *ἴηи* *ἰο*моῶна *љубов*ῖα *ἴη*воја (љубов и *λεῶλο*, н.з.), / што од
боговите скришем ме подмами мене и легна."⁵⁵

Два пати во осумнаесеттото пеење:

- во 85 стих, додека Ахил се жали на мајка си за убиениот другар
Патрокло, кого го убил Хектор и му го свлекол оружјето: "...што му го дале

εἰ κείνω ἐπέεσσι παραιπεπιθοῦσα φίλον κῆρ
εἰς εὐνήν ἀνέσαιμι ὁμωθῆναι φιλότῃτι,
αἰεὶ κέ σφι φίλη τε καὶ αἰδοίη καλεοίμην.

⁵¹ Ξ, 295-296:

οἶον ὅτε πρῶτόν περ ἐμισγέσθην φιλότῃτι
εἰς εὐνήν φοιτῶντε, φίλους λήθοντε τοκῆας.

⁵² Ξ, 305-306:

ἦδη γάρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
εὐνῆς καὶ φιλότῃτος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε θυμῶ.

⁵³ Ξ, 335-336:

οὐκ ἂν ἔγωγε τεὸν πρὸς δῶμα νεοίμην
ἐξ εὐνῆς ἀνστάσα, νεμεσσητὸν δέ κεν εἶη.

⁵⁴ Ξ, 340:

ἔνθ' ἴομεν κείοντες, ἐπεὶ νύ τοι εὐαδεν εὐνή.

⁵⁵ Ο, 31-33:

τῶν σ' αὐτῖς μνήσω ἴν' ἀπολλήξεης ἀπατάων,
ἔφρα ἴδη ἦν τοι χραίσμη φιλότῃς τε καὶ εὐνή,
ἦν ἐμίγης ἐλθοῦσα θεῶν ἄπο καὶ μ' ἀπάτησας.

Πελεју боговите подарок славен, / кога со смр̄иен маж ѿе с̄ѿавиле в ѿос̄ѿеља ѿебе (в ѿос̄ѿελα на смр̄иен маж, н.з.).⁵⁶

- во 433 стих, кога Тетида му се жали на Хефајст дека таа претрпела најмногу јадови од сите богови: "Од Нереидите сите со маж само мене ме врзал, / с' оној Πελεј, синот н' Ајак, што в ѿос̄ѿеља смр̄иен го ѿр̄ѿев (ѿр̄ѿев ѿос̄ѿελα на маж, н.з.) / бесмртна јас не сакајќи."⁵⁷

Два пати во деветнаесеттото пеење:

- во 176 стих, кога Одисеј пред Ахила вели за Агамемнон и Брисеида: "Нека се заколне сам сред Аргејците изјавувајќи, / никогаши со неа ѿој дека не леѓнал ниѿо ја г̄ибнал (дека никогаши не се качил во нејзиноѿо леѓло, ниѿу се смешал со неа, н.з.), што е законито право за маж и жена, о цару."⁵⁸

- во 262 стих, кога Агамемнон пред Аргејците се колне во Севс и други божества: "... дека не сум ставил рака на момата, на Брисеида, / ниѿо за в ѿос̄ѿеља јас сум ја ѿосакал, ниѿо за друго, / туку негибната таја во моите чадори седи."⁵⁹

Еднаш во дваесет и четвртото пеење, во 130 стих, кога Тетида го смирува Ахил кој плаче по Патрокло, па го прашува до кога вака ќе плаче: "...срце ќе с' изедеш свое и не спомнувајќи за храна, / ниѿо за ѿос̄ѿеља ѿи (за жена или за ѿолов однос со жена, н.з.); но со љубена жена е добро / ти да си легнеш, зашт' кус ти е животот..."⁶⁰

Забележуваме дека во посочените примери овој збор најчесто оди заедно со именката φιλότης, која може да ја преведеме како 'љубов, афекција', или, покрај εὐνή, како 'љубовно уживање, полов однос'. Но, интересно е што ваквата

⁵⁶ Σ, 84-85:

τὰ μὲν Πηληϊθεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα
ἤματι τῷ ὅτε σε βροτοῦ ἀνέρος ἔμβαλον εὐνή.

⁵⁷ Σ, 432-434:

ἐκ μὲν μ' ἀλλάων ἀλιάων ἀνδρὶ δάμασσεν
Αἰακίδῃ Πηληϊ, καὶ ἔτλην ἀνέρος εὐνήν
πολλὰ μάλ' οὐκ ἐθέλουσα.

⁵⁸ Τ, 175-177:

ὀμνύετω δέ τοι ὄρκον ἐν Ἀργείοισιν ἀναστάς
μὴ ποτε τῆς εὐνῆς ἐπιβήμεναι ἠδὲ μιγῆναι·
ἢ θέμις ἐστὶν ἀναξ' ἢ τ' ἀνδρῶν ἢ τε γυναικῶν·

⁵⁹ Τ, 261-263:

μὴ μὲν ἐγὼ κούρη Βρισηΐδι χεῖρ' ἐπένεικα,
οὔτ' εὐνῆς πρόφασιν κεχρημένος οὔτε τευ ἄλλου.
ἀλλ' ἔμην ἀπροτίμαστος ἐνὶ κλισίῃσιν ἐμῆσιν.

⁶⁰ Ω, 129-131:

σὴν ἔδεαι κραδίην μεμνημένος οὔτέ τι σίτου
οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότῃτι
μίσηγεσθ'· οὐ γάρ μοι δηρὸν βέη,

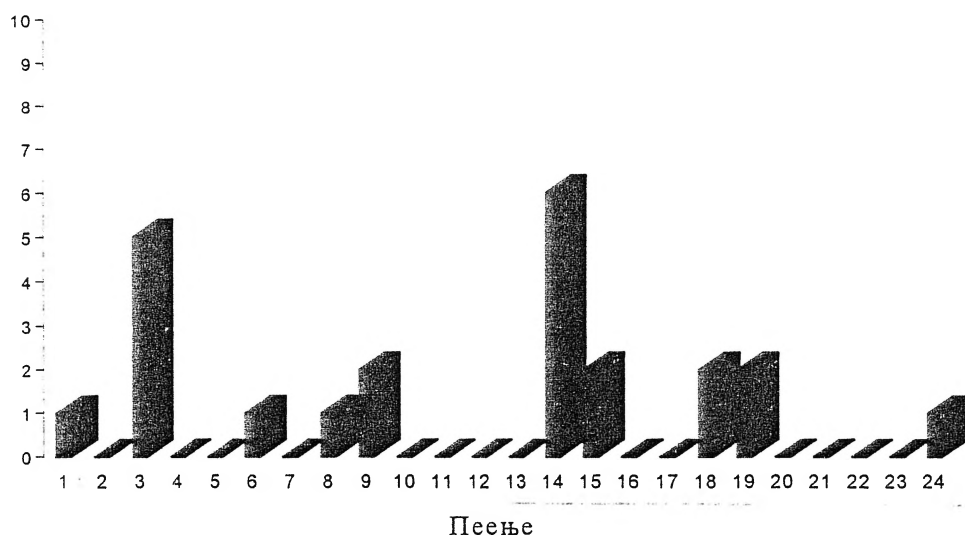
синтагматска комбинација секогаш е употребена во контекст на богови или божества. Од седум пати, колку што ја среќаваме, два пати се однесува на Севс и Хера (Ξ, 295-296, Ο, 32), три пати на Океан и Тетида (Ξ, 207, Ξ, 209, Ξ, 305-306)⁶¹, еднаш на Буколион и нимфата Абарбареа (Ζ, 25) и уште еднаш на Парис и Хелена (Γ, 445), на којашто традицијата ѝ ја потврдува нејзината бесмртна природа, како дете на Немесис или на Севс и Леда. И овде, како што погоре кажавме, се верификува примарноста на митот како образец за однесување. Божествата од митот го создаваат конотираното значење на εὐνή, а тоа се пресликува во светот на смртните и сè додека постои митски начин на мислење, тоа егзистира како такво. Кога веќе на врховните богови им "се мили легло" (Ξ, 340), па "се смешуваат во легло одејќи" (Ξ, 295-296), тогаш и другите божества не смеат да "се воздржуваат од леглото" (Ξ, 206-207, Ξ, 305-306), туку треба во него "да се здружат" (Ξ, 209), т.е. да станат ὄμοιοι или "да се мешаат" (Γ, 445, Ζ, 25); ова е "законито право и за (смртните) мажи и жени" (Ι, 134, Ι, 276, Τ, 177), затоа секој маж мора "да си припомнува за легло" (Ω, 129-130), да има "потреба од легло" (Τ, 262) и "да се качува" врз него (Ι, 133, Ι, 275, Τ, 176).

Од погоре наведените примери, најбројни се оние во четиринаесеттото пеење, во пеењето кое носи наслов - Διὸς ἄλκῆ. Дали ова има некаква логична оправданост? Да погледнеме еден друг дијаграм, на кој се назначени само оние места каде жената и женскиот свет се семантичкиот објект на знакот легло.

---

⁶¹ Но и овде, синтагмата секогаш ја користи Хера: два пати во разговор со Афродита и еднаш со Севс.

Легло-жена

Примерите се најбројни во 14 пеење, каде, како што рековме, се зборува за Севсовата измама: Хера го одвлекува Севса на планината Ида, каде што тој, изморен од љубовните уживања, заспива во нејзините преградки. Учесник во подготвувањето на измамата е и божицата Афродита, од која Хера, обидувајќи се и неа да ја измами, го добива појасот со љубовните страсти.⁶² Примерите од петнаесеттото пеење се врзани за настаните од крајот на претходното, така што се јавуваат на самиот почеток и во нив повторно фигурира измамата (О, 31). Во третото пеење примерите се концентрирани на крајот: уште еднаш се споменува измама (Г, 399), овој пат од страна на Афродита, по чиешто разоткривање, резултатот е - љубовно соединување меѓу Парис и Хелена. Тетида, жената на Пелеј, е причината што леглото со оваа функција фигурира во осумнаесеттото пеење. Таа му се жали на Хефајст што единствена од сите Нереиди, иако не сакала, морала да поднесува постела на смртен маж, што во крајна линија значи дека на некој начин била измамена. Примерите од деветтото пеење се врзани со оние од деветнаесеттото. Во сите се зборува за Брисеида - девојката, за која Агамемнон се колне дека не ја гибнал, иако имал "законско право" на тоа. Меѓутоа, првичните собитија кажуваат нешто друго: Ахил е измамениот со одземањето на Брисеида, а "правото" е доведено под знак прашање. Да

сумираме. На сите посочени места леглото се врзува за некаков привид. Никаде не се зборува за "чиста љубов", за подеднакво партиципирање на волјите на обата учесника во љубовната врска. Знакот леглото се повикува да означи привид, некој да помисли "ми се чини дека", да се протурка измамата како природна и една мним состојба да се претстави како стварна. Леглото-жена не е легло што актантите сакаат да биде δῆλον, тоа останува затскриено, тоа е производ на и продукт од измама, привид, тоа е свет, затворен и самодоволен, во кој учесниците влегуваат за да ја отелотворат својата измама. Во никој случај не би смееле да ги толкуваме прагмите споредувајќи ги со некои психоаналитички согледувања, бидејќи говориме за мит, за начин на мислење во кое леглото се наметнува како императив, кој ќе ги наложува однесувањата и постапките и ќе го диктира местото и улогата на жената во светот на луѓето.

IV. 1. 3. Други основи

Веќе кажавме дека во *Илијада* освен четирите именки произлезени од три различни основи, нема други кои го означуваат леглото; меѓутоа, од останатите основи врзани за леглото присутни се други граматички облици. Па така, од основата *kei- 'лежи' фигурираат сложенки од номиналните изведенки со вокализам *o*: ἄκοιτις, ιος, ἥ и παράκοιτις, ιος, ἥ 'сопруга, жена', ἀκοίτης, ου, ό и παρακοίτης, ου, ό 'сопруг, маж' и деноминативниот глагол произлезен од номиналната основа на -m- κοιμάω 'легнува, прави да заспие, успокојува' со сложенката κατακοιμάω со слично значење. Глаголот κοιμάω е употребен 14 пати, од тоа три пати во актив⁶³, кога е со значење "смирува, успокојува, успива, ублажува' и 11 пати во медиј или пасив. Доколку ги занемариме трите места на кои во заднината на контекстот можеби стои жена⁶⁴, но сепак не ни дава за право да заклучиме дека 'легнувањето' е врзано за некакви односи со жена, останува заклучокот дека овој глагол во *Илијада* е употребен за обично

⁶² Деноминативните глаголи од коренот на именката εὐνή, во *Илијада* евидентирани преку εὐνάω и κατευνάω (κατευνάζω), се среќаваат 10 пати, речиси секогаш во значење на 'залегнува заради полов однос', а најмногу во четиринаесеттото пеење (5 пати) и во третото (2 пати).

⁶³ M, 281, E, 236 и Π, 524.

легнување, за сон или одмор и тоа секогаш се однесува на некој маж. Слична е состојбата и со κατακοιτάω (се среќава три пати), со исклучок на В, 355, каде експлицитно е наведено 'легнување со жена заради полови односи', но и овој пат, секогаш од позиција на маж. Именките ἄκοιτις и παράκοιτις се употребени 19 пати, понекогаш врзани со атрибутите ἀμύμων 'беспрекорна', ἔκκυϊα 'достојна, прилежна, примерна', θαλερή 'млада, која цвета', ἐύζωνος 'краснопојасна', κυδρή 'славна' и αἰδοίη 'смерна', што значи со такви кои означуваат нешто добро, нешто убаво. Зборовите најмногу се употребени за Хера (6 пати), потоа за Хелена (4 пати), по еднаш за Андромаха и Тетида, а другите за помалку познати или "безимени" жени. Именките ἀκοίτης и παρακοίτης ги среќаваме три пати, два пати со придавката θαλερός, а употребени се по еднаш за Севс и за Хектор и еднаш безлично. Распоредот на употребата на именките според пеења е сличен со оној во претходно посочениот дијаграм, што значи присуството на знакот-легло, како легло-жена се потврдува и со овие изведени форми. На крајот ни останува да кажеме дека во *Илијада* наидуваме на уште една IE основа *klei- која во себе го содржи поимот на легнувањето, навалувањето, претставена во глаголот κλίνω, меѓутоа иако фигурира дури дваесет и седум пати, овој глагол е секогаш поврзан со навалување, положување, потпирање на луѓе и предмети (никогаш за "женско легнување") или со некое сосема поинакво конотирано значење.

---

⁶⁴ А, 610, Z, 246 и Z, 250.

IV. 2. Леглото во епопејата *Одисеја*

Во дваесет и третото пеење од *Одисеја* тиа Одисеј ѝ вели на Пенелопа: "...*голем знак* (μέγα σῆμα) е вграден во леглото..."⁶⁵, а малку потоа: "И ете, вака ти го кажувам *овој знак* (τόδε σῆμα)." ⁶⁶ А на Пенелопа "...ѝ се затресоа (разлабавија) колената и милото срце, кога *ѝи позна знациите* (σῆματ' ἀναγνούση) сигурни што Одисеј ѝ ги кажа."⁶⁷, за потоа да рече: "А сега, кога ми ги кажа"⁶⁸ *јасниите знаци* на нашето легло (σῆματ' ἀριφραδέα... εὐνής ἡμετέρης)..."⁶⁹, "ме убеди"⁷⁰. Никаде на друго место во целата античка книжевност, не е како овде јасно дефинирана знаковноста на леглото. Експлицитно е кажано дека леглото е знак и тоа не само обичен знак, туку еден цел семиотички систем, од кого може да се земе еден знак (или повеќе знаци) и да се кодира во порака, каква што Одисеј упатува кон Пенелопа. Примената и сфатена од неа порака недвосмислено укажува на постоење некаков код, кој го познаваат обајцата учесници во овој значенско-комуникациски синцир, а тоа, пак, значи дека целосно функционира дихотомијата јазик/говор. Мора да постои јазик на леглото, за да може Одисеј да разговара на него, да го употреби во говор. Во рамките на јазикот на леглото нему му стојат на располагање цела низа парадигматски единици, од кои тој, во еден говор, одбира и ги става во синтагматски однос. Слободата во користењето на парадигматскиот план кај учесниците во комуникацискиот процес е потврдена во синтагмата на декодираната порака од Пенелопа: таа вели εὐνή место λέχος. За нас целата *Одисеја* е, всушност, одисеја на знакот-легло, апотеоза на знакот-легло, негово величење и целосно врзување за жената во периодот од антиката, кога митскиот начин на мислење ги опседнувал духовите и душите на старите Грци. Но, да ги разложиме по ред ваквите тврдења.

⁶⁵ Хомер, ψ, 188-189.

⁶⁶ ψ, 202.

⁶⁷ ψ, 205-206.

⁶⁸ Формата κατέλεξας е 2 л. индикатив на аористот активен од глаголот καταλέγω, меѓутоа интересно е што кај Хесијид ваквата флексија е евидентирана и за καταλέχομαι (кој се јавува главно во медиопасив, со значење 'си легнувам, одам во кревет'), како активен аорист од καταλέγω со значење 'ставам во кревет, легнувам'; спореди го и нашето раз-ложувам.

⁶⁹ ψ, 225-226.

⁷⁰ ψ, 230.

Во табелата што следи сумирани се податоците за бројот на јавувањата на поимот легло во *Одисеја*, поделени според пеења.

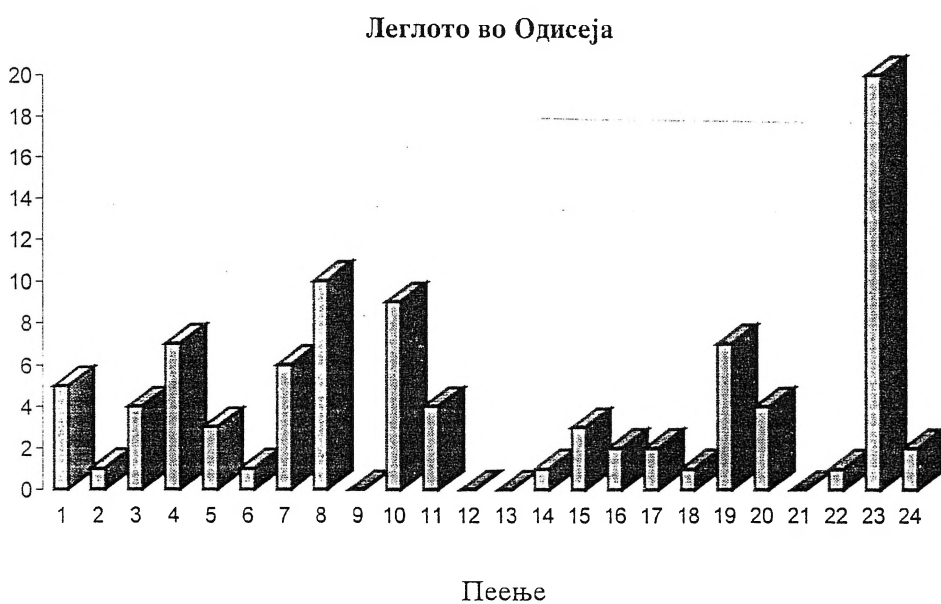
пеење	Οδισσεја					
	λέχος	λέκτρον	εὐνή	δέμμιον	κοίτη	вкупно
1	2	1	2			5
2			1			1
3	2		2			4
4	1		4+(1)**	2		7+(1)**
5	1		2			3
6				1		1
7	3		2	1		6
8	1	2	3	4		10
9			(1)*			(1)*
10	2		7			9
11			3	1		4
12						
13						
14			1+(1)**			1+(1)**
15			3+(1)*			3+(1)*
16			2			2
17			2+(1)**			2+(1)**
18	1					1
19		1	3	2	1	7
20		2	1	1		4
21						
22			1			1
23	9	3	8			20
24	2					2
вкупно	24	9	47+(2)*+(3)**	12	1	93+(2)*+(3)**

* Зборот е употребен во значење на 'камен кој служи како котва'.

** Зборот е употребен во значење на 'брлог, дувло, легло за животни и сл.'.

На самиот почеток се наметнува констатацијата за далеку поголемо присуство на поимот легло одошто во *Илијада* (речиси двојно повеќе), а бројката станува уште поизразена доколку се земе предвид фактот дека *Илијада* ја сочинуваат 15696 хексаметри, а *Одисеја* 12103. Употребата на λέχος е приближно иста, но затоа присуството на εὐνή е дуплирано ($47 + 2^* + 3^{**} : 23 + 2^* + 3^{**}$); λέκτρον и δέμμιον покажуваат рапиден пораст во јавувањата (соодветно $9 : 1$ за првиот и $12 : 1$ за вториот), а еднаш се појавува и лексемата κοίτη. Именката λέχος се среќава 13 пати во еднина и 11 пати во множина, што значи, за разлика од *Илијада*, сингуларот доминира во однос $54\% : 46\%$.

Соодносот на бројот кај λέκτρον е 67% : 33% во корист на еднината, а δέμιον, како што се чини, го среќаваме исклучиво во множина. Зборот εὐνή без значењата на 'котва' и 'дувло', го наоѓаме 42 пати во еднина и 5 пати во множина, или, во сооднос 89% : 11%, што значи сличен сооднос како во *Илијада*. Како што рековме, во епопејата еднаш се јавува и κοίτη и тоа во еднина. Присуството на овие зборови низ делото може да се илустрира и со еден дијаграм.

Она што веднаш паѓа во очи е нагласеното и, со мали варијации, константно присуство на поимот легло низ целото дело, со една експлозија во јавувањата при самиот крај. Ова, како што ќе видиме, не е случајно и говори за една поинаква, нова димензија на делото, досега занемарувана, димензија која произлегува од друга перспектива, од онаа на жената и начинот на кој таа партиципира во универзумот. Но, да ги разгледаме примерите по ред.

IV. 2. 1. Λέχος и λέκτρον

При првата средба со зборот λέχος наидуваме на една многу интересна ситуација. Асоцијацијата со жената кај оваа именка директно е исползувана само во три случаи. Во првото пеење, во 366 стих, кога се вели дека просците (откако Пенелопа, по пеењето на Фемиј, заминува горе во своите одаи) "...сите посакаа да леγнай̄ крај леγλοῖο (крај женαῑα, Пенелоῖα, крај неа во леγλο)." ⁷¹ и, уште еднаш, со идентичен стих во осумнаесеттото пеење ⁷², кога Пенелопа од своите одаи се симнува долу, меѓу просците. Првиот пат, кога таа им го врти грбот и заминува во одаите, кај леглото, нивната похота кон нејзиното легло останува неказнета, но кога од леглото, од одаите, доаѓа меѓу нив, свртена со лице, но со лик што го прекрива вел, нивната похота малку подоцна е казнета. ⁷³ Во *Илијада* ⁷⁴ ваквиот облик од именката најчесто означуваше одар или гроб; во *Одисеја* (к, 497) Одисеј седи и плаче на леглото (со иста флексија) знаејќи дека треба да замине во подземниот свет. За просците ова легло исто така ќе стане гроб; тоа, можеби, веќе го означува одарот што тие во незнаење го посакуваат, сакаат да легнат во него. Третиот пример се наоѓа во осмото пеење, кога Демодок пее за љубовните односи меѓу Арес и Афродита: "Кога прв пат кришум се смешал (ја обљубил) во домојте на Хефајст, / ѝ дал многу подароци и ги ѡсрамоῖтил леγλοῖο и ѡσῖηλαῑα / на господарот Хефајст." ⁷⁴ Секој што ќе го прочита преводот на оваа синтаagma веднаш "скокнува" во значењето, веднаш ја одгатнува и толкува. Доколку биде преведена на најразлични јазици, ќе се случи истото, ќе се употребат истите (преведени на друг јазик) зборови, а значењето ќе доаѓа само по себе. Секому е јасно што претставува знакот, кој е референтот, кој е означителот и кој е означеникот, каква е пораката итн. Речиси не постои друга метафора која така изворно е пренесена низ генерациите и, неизменета, врежана во човековиот ум. Како да постои

⁷¹ α, 366:

πάντες δ' ἤρησαντο παρὰ λεχέεσσι κλιθῆναι.

⁷² σ, 213:

⁷³ За паралелите што би можеле да се повлечат со митот за Иксион види кај P. Dil, *Simbolika u grčkoj mitologiji*, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1991, стр. 80-84.

⁷⁴ θ, 268-270:

универзален код што сите го разбираат, архетипски код, кој опстојува со милениуми. А посочениот пример⁷⁵ уште еднаш потврдува дека корените на овој развиен семиотички систем се наоѓаат длабоко во митот, во почетоците на мислењето и сфаќањето на светот.

Но, што е со другите примери? Во првото пеење, кога Телемах оди во својата одаја, ја соблекува кошулата и ѝ ја дава на старата слугинка, која ја обесува на клин кој стоел "...крај *ἵρηνουμένηο* леḡло...".⁷⁶ Во третото, при посетата на Пил, Нестор го сместува Телемаха под тремот "... на *ἵρηνουμένηο* леḡло...".⁷⁷ Во седмото пеење слугинките на Арета му постелуваат на Одисеј да си легне, па: "Така легнал да спие страдалникот божески Одисеј, / на *ἵρηνουμένηο* леḡло, под бучниот трем."⁷⁸ Исто и во десеттото пеење, додека Одисеј раскажува за островот на Ајол, за тоа како живееле заедно неговите шест синови и исто толку ќерки, вели: "А ноќе, пак, крај своите честити сопруги, / спијат на покривки и на *ἵρηνουμένηο* леḡла."⁷⁹ Во *Илијада* оваа синтаγμα ја сретнавме два пати, во Γ, 448 и Ω, 720, првиот пат врзано за жена, а вториот за одар. Во *Одисеја* може да се рече дека само последниот пример, кога станува збор за божества, упатува на присуство на жена. Меѓутоа, интересно е што останатите се дадени само во контекст на Одисеј и Телемах, мажот-сопруг-татко и детето-син, обајцата страдалници, обајцата во мигови кога се далеку од татковината, кога не се во домот, крај своето легло, не се крај Пенелопа, жената-сопруга-мајка. Можеби дупката, самотијата, отсуството, на и само еден член од триаголникот придонесува леглото да не биде "цврсто" како во домот. Па затоа, иако во седмото пеење, пред Одисеј да легне, слугинките на Арета: "...му *ἵρηνουμένηο* (набиено, со *ἵρηνουμένηο* покривки) леḡло..."⁸⁰, тој сепак

ὡς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἥφαιστοιο δόμοισι
λάθρη, πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ἤσχυνε καὶ εὐνήν
Ἥφαιστοιο ἀνακτος.

⁷⁵ За *λέχος*, во *Одисеја* единствен од овој вид и повторно ставен во контекст на боговите.

⁷⁶ α, 440:

παρὰ τρητοῖσι λέχεσσι

⁷⁷ γ, 399:

τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν

⁷⁸ η, 344-345:

ὡς ὁ μὲν ἐνθά καθέυδε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς
τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν ὑπ' αἰθοῦση ἐριδούπῳ·

⁷⁹ κ, 11-12:

νύκτας δ' αὐτε παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν
εὖδουσ' ἐν τε τάπησι καὶ ἐν τρητοῖσι λέχεσσι.

⁸⁰ η, 340:

αὐτὰρ ἐπεὶ στόρεσαν πυκινὸν λέχος ἐγκονέουσαι,

легнува на "продупчено", на онакво, на какво што легнува и неговиот син надвор од татковината.

Во третото пеење, во 403 стих, Нестор легнува внатре во високите дворци: "...каде *μήνο ἄσπιόγαίῃα σοῦρυζα* му *ὑοδῶῖβιλα* лежло и постела"⁸¹, а во седмото: "Алкиној легнал внатре во високиот двор, каде *μήνο ἄσπιόγαίῃα* жена му *ὑοδῶῖβιλα* лежло и постела."⁸² Присуството на *ἄλοχος* и *γυνή* е евидентирано, така што, иако навидум се работи за обичен предмет, бракот секако стои во заднината на претставите. Во четвртото пеење Пенелопа ги прекорува слугинките што, кога синот Телемах заминувал за Пил, не се сетиле: "... да ме разбуди*μή* од лежло*μή* (од соно*μή*)..."⁸³. Зборот е употребен во контекст на жена, и тоа Пенелопа, а како што ќе видиме подолу, леглото за Пенелопа никако не може да биде само предмет. Петтото пеење ги донесува стиховите: "Зора од лежла*μή* *ἵακ* на *ἱρ*еславнио*μή* *Τιμή*он се ди*μή*на..."⁸⁴, идентични на оние од *Илијада* во Λ, 1-2, за што веќе говоревме.

Во десеттото пеење, кога Кирка, по една година го пушта Одисеј и му кажува дека треба најпрво да оди во Хад, тој вели: "*Π*лачев седејќи на лежло*μή*, а срцето / не ми сакаше веќе да живее и да гледа светлост сончева."⁸⁵ Редок е овој пример во грчката литература, каде што гледаме маж кај плаче седнат врз леглото; тоа обично го прави жена.⁸⁶ Меѓутоа солзите се на вистинското место, бидејќи Одисеј треба да замине во подземниот свет, па, исто како Алкестида, плаче врз својот одар, врз хоризонталата - врата, низ која треба да премине во Хад. Од друга страна знаеме дека леглото врз кое седи, кое го користи, припаѓа на Кирка, на жена, но тоа не е неговото легло, неговата жена. Односот со Кирка не е "обичен", на што укажува фреквенцијата во употребата на другиот означител за леглото - *εὐνή*. Но, за тоа подоцна.

⁸¹ γ, 403:

τῶ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

⁸² η, 346-347:

Ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτρο μυχῶ δόμου ὑψηλοῖο,
πάρ δὲ γυνή δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

⁸³ δ, 730:

ἐκ λεχέων μ' ἀνεγείραι,

⁸⁴ ε, 1-2:

Ἦώς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
ᾠρνυθ'.

⁸⁵ κ, 497-498:

κλαῖον δ' ἐν λεχέεσσι καθήμενος, οὐδέ νύ μοι κῆρ
ἦθελ' ἔτι ζῶειν καὶ ὄραν φάος ἡελίοιο.

⁸⁶ Cf. Еврипид, *Алкесіида*, 175-176.

Во дваесет и четвртото пеење среќаваме два примера во кои фигурира λέχος и тоа, исто како и во *Илијада*, секогаш во значење на одар. Во 44 стих, во сликата кога душите на убиените просци се наоѓаат во Хад и таму го среќаваат Агамемнон како му зборува на Ахил за неговиот (на Ахил) закоп: "А потоа, од бојот, те однесовме на корабите / и *ἴτε σῆαβινμε на одар* и ти ја исчистивме убавата кожа / со млака вода и те помазавме."⁸⁷ И уште еднаш во 295 стих: Одисеј оди кај татка си Лаерт и, бидејќи не му се открива веднаш, овој му се жали за синот чиј гроб не му се знае: "А ниту сопругата многударовна, мудрата Пенелопа, / *не ḡо исῖлака на одароῖι својоῖι ḡοσῖοдар*, како што доликува, / ниту очите му ги затвори; зашто тоа е почест за мртвите."⁸⁸ Се разбира дека ваквата констелација не е случајна; таа се повикува на последното пеење во *Илијада*, а паралелите меѓу двете епопеи во завршната употреба на овој збор се очигледни. Сметаме дека влијанието на *Илијада* било пресудно за врзувањето на леглото со означеникот - одар во последното пеење, но можно е тоа да потекнува и од природната цикличност што епопејата, како израз на митското мислење, ја подражава, од сознанието дека животот завршува со смрт и дека последната функција со која леглото се соочува е онаа на посмртно легло, гроб во кој се положува безживотното тело.

Дваесет и третото пеење ни донесува девет примери во кои се сретнува овој збор и тоа концентрирани во 123 стихови (од 171 до 294 стих). Во нив, се разбира, леглото не е обичен предмет. Меѓутоа, поради важноста што тие ја имаат за новата димензија со која ни се открива *Одисеја*, ќе оставиме да ги разгледаме заедно со другите означители на леглото во ова пеење. А сега, да ја погледнеме другата лексема од истиот индоевропски корен, присутна во оваа епопеја.

Како што видовме од табелата зборот λέκτρον е евидентиран во девет случаи. Три од нив припаѓаат на дваесет и третото пеење, па нив ќе ги разгледаме подоцна. Од останатите, само во еден, во првото пеење, се чини леглото се врзува за обичен предмет: Телемах оди во својата одаја: "Ја отвори вратата од

⁸⁷ ω, 43-45:

αὐτὰρ ἐπεὶ σ' ἐπὶ νῆας ἐνεΐκαμεν ἐκ πολέμοιο,
κάτθεμεν ἐν λεχέεσσι, καθήραντες χροά καλὸν
ὔδατι τε λιαρῷ καὶ ἀλείφατι·

⁸⁸ ω, 294-296:

цврсто изградената ложница, / *седна на леḡλοιῖο* и ја соблече меката кошула."⁸⁹ Но, зошто леглото би имало некаква важност во контекстот во кој е употребено?

Примерите со *λέκτρον* во оваа епопеја, освен два кои се однесуваат на богови, секогаш се во релација со три лика: Одисеј, Пенелопа и Телемах. Видовме дека тоа, во најголем процент, беше случај и со *λέχος*. Во митот леглото ги обединува членовите на една семејна заедница.⁹⁰ Тие низ него се понижуваат, преку него се поврзани, па токму во или низ него можат да бидат споени (собрани, составени) или одвоени (извадени, одделени). Леглото ги трпи, поднесува овие состојби, но тоа не е отсутно, тоа секогаш постои. Животите на членовите од оваа заедница се испреплетени со леглото, а делото - мит - епопеја кое, всушност, е одисеја на леглото, постојано го нагласува присуството на леглото во животите на оние чиј составен дел е. Оттаму, не случајно леглото често се врзува и за Телемах. Доволно говори и овој пример, во чие непосредно опкружување поимот легло се среќава уште три пати.⁹¹ Од петте примери со леглото во првото пеење четири се употребени во контекст на Телемах. Би можеле да речеме дека во првото пеење леглото му припаѓа на Телемах. Тоа го најавува неговото патување во Пил, потрагата што ќе ја изведе по леглото. Да се најде таткото, значи да се најде или да се исполни леглото, да се најде она што ќе ги спои мајката и таткото. Испразнетото легло мора да се исполни со вистинските партиципиенти во него, бидејќи и неговото или заедничкото во кое и тој учествува, е неисполнето, нецело, неосмислено. Да се исполни, значи да се воспостави ред, козмос во бракот.

Осмото пеење донесува два примера каде се среќава овој збор. Во 292 стих, кога Арес, сакајќи да ја обљуби Афродита, ја повикува: "Ајде ваму, мила, *леḡнайῖι* в *леḡλο* да се веселиме."⁹², и, во 337 стих, кога Аполон му вели на Хермес: "Дали би сакал и ти, стегнат во цврсти вериги, / *да ἵοχивαι* в *леḡλο* крај

οὐδ' ἄλοχος πολύδωρος, ἐχέφρων Πηνελόπεια,
κάκυσ' ἐν λεχέεσσιν ἐὸν πόσιν, ὡς ἐπέφκει,
ὄφθαλμοὺς καθελοῦσα· τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

⁸⁹ α, 436-437:

ᾤειπεν δὲ θύρας θαλάμου πύκα ποιητοῖο,
ἔζετο δ' ἐν λέκτρῳ, μαλακὸν δ' ἐκδυνε χιτῶνα·

⁹⁰ Погледни ги скиците во второто поглавје.

⁹¹ α, 427, 433 и 440.

⁹² θ, 292:

δεῦρο, φίλη, λέκτρονδε τραπέιομεν εὐνηθέντες·

златната Афродита?"⁹³ Гледаме дека наведените места се однесуваат на богови и тоа во делот кога Демодок пее за прељубата на Афродита со Арес и замката што Хефајст им ја подготвува. Во овој дискурс се среќаваат и други лексеми кои го означуваат леглото, па, пред да проговориме за оваа целина, да ги погледнеме и нив. Веќе го споменавме примерот со λέχος во 269 стих, а во останатите наидуваме на означителот δέμνιον. Во 277 стих, додека Демодок пее како Арес го измамил Хефајст со Афродита, за Хефајст вели: "А кога ожолчен му подготви мамка (лукавство, коварна измама) на Арес, / отиде во ложницата, каде му беше ѱολοζηνο милоΰο му леζλο / и околу ногарките, насекаде во круг излеа пранги."⁹⁴, во 282 стих: "А кога ја излеа целата мамка околу леζλοΰο..."⁹⁵, во 296 стих, кога доаѓа Арес и ја повикува Афродита да легнат во креветот: "Двајцата влеζοα во леζλοΰο и засΰαα;"⁹⁶ и во 314 стих, откако Хефајст ги фаќа во својата замка, ги повикува бозите и Севс: "Туку, гледајте, кај двајцата спијат во љубовен преград, / качени во мојοΰι κρεвейΰ, а јас, гледајќи ги, се јадосувам."⁹⁷

Се сеќаваме дека и во *Илијада* леглото во контекст на боговите се споменува во врска со некакво мамење, некаква игра. Сепак, различно од неа, тука се говори за вистинска измама: измама на прељубата и измама (лукавство) на богот што ја доживеал измамата. Во целата слика леглото зазема централно место. Измамата што ја извршуваат прељубниците во *неζο* (во "милото му легло" на Хефајст), измамата што тој ја "излева" околу *неζο* и со која ги фаќа "на дело" во него и, најпосле, измамата на која е подложена целата ситуација, кога боговите, собрани околу *Хеφαјσΰοβοΰο леζλο* удираат во смеа (θ, 326 и 343), а, за Хефајста "болниот" чин го свртуваат во подбишега (θ, 333-342), велејќи дека би ризикувале нешто вакво само да можат да го споделат леглото со Афродита. Песната на Демодок, всушност, песната за едно легло и тоа божеско, му е "подметната" на Одисеј во време кога тој се наоѓа далеку од

⁹³ θ, 336-337:

ἦ ρά κεν ἐν δεσμοΰς ἐθέλοϰς κρατεροΰσι πιεσθεΰς
εΰδειν ἐν λέκτροϰσι παρὰ χρυσεΰη Ἀφροδίτη;

⁹⁴ θ, 276-278:

αΰτάρ ἐπει δὴ τεΰξε δόλον κεχολωμένοσ Ἄρει,
βῆ ρ' ἱμεν ἐσ θάλαμον, ὅθι οἱ φίλα δέμνι' ἐκειτο,
ἀμφὶ δ' ἄρ' ἐρμΰσιν χέε δέσματα κύκλω ἀπάντη·

⁹⁵ θ, 282:

αΰτάρ ἐπει δὴ πάντα δόλον περὶ δέμνια χεΰεν,

⁹⁶ θ, 296:

τῷ δ' ἐс δέμνια βάντε κατέδραθον·

⁹⁷ θ, 313-314:

своето легло, во мигови кога над него надвиснале други мажи кои сакаат да влезат во него. Но, таа има своја цел, да ја претстави и нагласи дијаметрално спротивната состојба во леглото на Одисеј, кај жената Пенелопа, неговото верување дека леглото му стои цврсто, неизвалкано од друг маж, зашто, како поинаку би се толкувале зборовите дека тој, слушајќи ја приказната, се веселел во срцето свое (θ, 367-368)?

Во деветнаесеттото пеење Пенелопа ја опишува својата несреќна положба и му го кажува на Одисеј својот сон, кој го навестува неговото враќање: "Но кога ќе дојде ноќ и сонот ќе ги обземе сите, / *јас лежам в леґло*, а околу моето треперливо срце / се собираат остри грижи и ме вознемируваат мене плачна."⁹⁸ Повторно леглото е употребено во контекст на Пенелопа, повторно е присутна релацијата легло - Пенелопа, повторно ја гледаме на леглото, осамена во ноќта, кога тоа е единственото друштво, доволно да ја потсети на одвоеноста од мажот и да предизвика кај неа грижи и плач. И уште еднаш во дваесеттото пеење, ноќта пред убивањето на просците, додека Атена го утешува Одисеј, па тој, ослободен од грижите, си легнува да спие: "...а неговата честита сопруга се разбуди грижна, / *ѝа седна на мекоѝо леґло* и почна да плаче."⁹⁹ Не може, а да не ја забележиме релацијата со κ, 497, каде што Одисеј, седнат на леглото, исто така плаче. Жена и маж, сопруга и сопруг, обајцата разделени, обајцата на самотни легла, плачат во копнеж дали некогаш ќе го видат вистинското, заедничкото легло.

Последниот пример од оваа низа (оние од дваесет и третото пеење ќе ги разгледаме подоцна) се наоѓа во дваесеттото пеење. Евриклеја му кажува на Телемах за Одисеј и вели: "Но тој, бидејќи е многу несреќен и беден, / *не сакаше да сѝие ниѝу на леґло*, ниту на покривки, / туку на нештавена волowska кожа и руна од овци..."¹⁰⁰ Одисеј е веќе дома, но одбива да спие во друго легло, кога е

ἀλλ' ὄψεσθ', ἵνα τὰ γε καθεύδεται ἐν φιλότῃ
εἰς ἐμὰ δέμνια βάντες, ἐγὼ δ' ὄρωον ἀκάχημαι.

⁹⁸ τ, 515-517:

αὐτὰρ ἐπὴν νύξ ἔλθη, ἔλησί τε κοῖτος ἅπαντας,
κεῖμαι ἐνὶ λέκτρῳ, πυκινὰ δέ μοι ἄμφ' ἀδινὸν κῆρ
ὄξειαι μελεδῶνες ὄδυρομένην ἐρέθουσιν.

⁹⁹ υ, 57-58:

ἄλοχος δ' ἄρ' ἐπέγρετο κεδνὰ ἰδυῖα·
κλαῖε δ' ἄρ' ἐν λέκτροισι καθεζομένη μαλακοῖσιν.

¹⁰⁰ υ, 140-142:

αὐτὰρ ὁ γ', ὥς τις πάμπαν οἴζυρος καὶ ἄποτμος,
οὐκ ἔθειλ' ἐν λέκτροισι καὶ ἐν ῥήγεσσι καθεύδειν,
ἀλλ' ἐν ἀδεψήτῳ βοέῃ καὶ κώεσιν οἰῶν

веќе толку блиску до сопственото, исто онака како што ја одбива понудата од Пенелопа во деветнаесеттото пеење, каде се наоѓа единствениот пример кога е употребен зборот κοίτη: "*Многу ноќи во нејприлично легло* / преспав и така ја дочекав сјајната краснотрона Зора."¹⁰¹ Со овој збор се опфатени сите легла што Одисеј ги делел во дваесетгодишното отсуство од домот, многубројни, во логори, под шатори, во пештери, на кораби, под отворено небо, на земја, туѓи, нечии, на други жени и божици, на други кралства и земји, биени од ветер и дожд, печени од сонце, сите тие срочени во една единствена синтагма - ἀεικελίῳ ἐνὶ κοίτη, наспроти посакуваното, бараното, сонуваното, очекуваното, единственото, вистинското - неговото, сопственото, Одисеевото, жениното, Пенелопиното, брачното.

И во *Одисеја* присуството на жената преку леглото е евидентирана низ именските и глаголските облици кои потекнуваат од истата индоевропска основа. Па така, лексемата ἄλοχος е потврдена во 48 примери, а од нив 21 се однесуваат на Пенелопа, шест на Клитајмистра, а другите, според бројот на јавувањата, се занемарливи. Според пеењата овој збор најчесто го среќаваме во дваесет и третото (шест), значи во препознавањето на знакот легло, и во единаесеттото (исто шест), каде се зборува за царството на мртвите, што дава интересна асоцијација меѓу поимот жена - хтонско битие и жената - легло. Атрибутите со кои го среќаваме овој збор кога се однесува на Пенелопа се: ἀντιθέα 'боголика' (λ, 117, ν, 378), μνηστή 'испросена или венчана' (λ, 177), κεδνή 'грижна' (υ, 57, ψ, 182, 232), φίλη 'мила' (χ, 324), θυμάρης 'мила, која срцето го весели' (ψ, 232) и πολύδωρος 'многударовна'¹⁰² (ω, 294); за Клитајмистра најчесто се врзува придавката οὐλομένη 'клета, гибелна' (δ, 92, λ, 410, ψ, 97) и еднаш μνηστή (α, 36). Од останатите атрибути, врзани за други жени, ги среќаваме: καλλικρήδεμνος 'со убав превез' (δ, 623), αἰδοίη 'честита' (κ, 11), ἰφθίμη 'силна, пресмела' (μ, 452), κουρίδιος 'законска, права' (ξ, 245, ο, 356), δαΐφρων 'искусна, вешта во уметнички изработки' (ο, 356) и уште два пати κεδνή (α, 432, χ, 223).

Глаголскиот облик од овој корен - λέχεται го среќаваме 12 пати, што покажува зголемено користење во споредба со *Илијада*, но секогаш во

¹⁰¹ τ, 341-342:

πολλὰς γὰρ δὴ νύκτας ἀεικελίῳ ἐνὶ κοίτη
ἄεσα καὶ τ' ἀνέμεινα ἐϋθρονον Ἦῳ δῖαν.

¹⁰² Веројатно "онаа која при свадбата има донесено многу дарови во новата куќа".

значење на обично легнување за одмор или спиење. Сепак, важен е податокот дека ликовите со кои најчесто се врзува ова дејствие се Одисеј, Пенелопа и Телемах или 67% наспроти сите други примери. Интересна е и концентрацијата на овој глагол во деветнаесеттото пеење (4 пати); на почетокот (50 стих), во кралскиот дом, при една од средбите на таткото и синот, кога Одисеј го советува Телемах да си легне и на крајот (595, 598 и 598), повторно во кралскиот дом, по разговорот меѓу Пенелопа и просјакот Одисеј, кога Пенелопа вели за себе дека ќе оди да си легне, а истото го советува и Одисеј. Како што гледаме, легнувањата веќе се одвиваат внатре, во куќата на Одисеј, распределени меѓу трите членови на семејната заедница, сè уште одделни, но веќе го навестуваат легнувањето во "вистинското" легло што треба да се случи во дваесет и третото пеење.

IV. 2. 2. Δέμνιον

Погоре споменавме четири примери од осмото пеење каде се јавува една друга лексема со значење на легло - δέμνιον. Сега да ги разгледаме и останатите кои ја содржат истата.

Во четвртото пеење овој збор го сретнуваме два пати:

- во 297 стих, кога Телемах и Пејсисрат, додека се кај Менелај, решаваат да си легнат: "...а Аргејката Хелена им заповеда на слугинките / *δα ᾧ ἰοσιῶαυῖι λεῖλοῖῖο* под тремот и убави зглавја / гримизни да нафрлат и да прострат озгора губери / и да стават волнени поњави озгора за загнување (да имаат со што да се загрнат)." ¹⁰³

- во 301 стих: "А овие (слугинките) излегоа од собата, а во рацете држеа факли / и *ᾧ ἰροςῖῖρεα λεῖλοῖῖο*;" ¹⁰⁴.

¹⁰³ δ, 296-299:

Ἄργεῖη δ' Ἑλένη δμῶησι κέλευσεν
δέμνι' ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι καὶ ῥήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἔσασθαι.

¹⁰⁴ δ, 300-301:

αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάρου δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι,
δέμνια δὲ στόρεσαν

Еднаш во шестото пеење, кога Атена пристапува кон леглото на Навсикаја, ќерката на Алкиној: "Таа, како здив на ветер *ἵριλεῖνα* кон *λεῖλοιο* на девојка*ῖα*..."¹⁰⁵.

Во седмото, во 336 стих, кога Арета, мајката на Навсикаја, им наредува на слугинките да му подготват легло на Одисеј (каде е употребен истиот формулаичен венец како во четвртото, 297 стих, присутен и во *Илијада**ῖα*, Ω, 644-646): "...а белолакта Арета им викна на слугинките / *δα ῖο ἰοσιῶαῖι* *λεῖλοιο* под тремот..."¹⁰⁶, итн.

Еднаш во единаесеттото пеење, кога, во подземното царство, Антиклеја му кажува на Одисеј за неговиот дом и за неговиот татко, па вели: "А твојот татко живее на друго место, / на село и не навратува в град. Нему почивалишта / не му се *λεῖλα* и поњави и зглавја сјајни, / туку зиме тој спие таму каде и слугите в куќи, / во правта близу огнот, облечен во лоша облека..."¹⁰⁷

Два пати во деветнаесеттото пеење:

- во 318 стих, додека Пенелопа сè уште мисли дека Одисеј е само некој туѓинец, па им вели на слугинките: "Туку, слугинки, измијте го и *ἰοσιῶεῖιε* ја постелата, / *λεῖλο* и поњави и зглавја сјајни..."¹⁰⁸

- во 599 стих, кога Пенелопа, зборувајќи со туѓинецот Одисеј, вели дека таа треба да си легне и тоа во горните одаи во своето легло: "Таму ќе си легнам. А ти ќе легнеш во куќата, / или простири нешто на земја, или *ἴιι* *намесиῶαῖι* *λεῖλο*..."¹⁰⁹

И еднаш во дваесеттото пеење, кога Евриклеја, на Телемах, кој ја прашува како мајка му го пречекала туѓинецот Одисеј и дали му подготвила

---

¹⁰⁵ ζ, 20:

ἡ δ' ἀνέμου ὡς πνοιῆ ἐπέσσυτο δέμνια κούρης,

¹⁰⁶ η, 335-338:

κέκλετο δ' Ἀρήτη λευκώλενος ἀμφιπόλοισιν
δέμνι' ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι καὶ ῥήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἔσασθαι.

¹⁰⁷ λ, 187-191:

πατήρ δὲ σὸς αὐτόθι μίμνει
ἀγρῶ, οὐδὲ πόλινδε κατέρχεται. οὐδέ οἱ εὖναι
δέμνια καὶ χλαῖναι καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα,
ἀλλ' ὅ γε χεῖμα μὲν εὐδῆι ὄθι δμῶες ἐνὶ οἴκῳ,
ἐν κόνι ἄγχι πυρός, κακὰ δὲ χροῖ εἴματα εἶται.

¹⁰⁸ τ, 317-318:

ἀλλά μιν, ἀμφιπόλοι, ἀπονίψατε, κάθθετε δ' εὐνήν,
δέμνια καὶ χλαίνας καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα,

¹⁰⁹ τ, 598-599:

ἔνθα κε λεξάιμην· σὺ δὲ λέξεο τῶδ' ἐνὶ οἴκῳ,
ἢ χαμάδις στορέσας, ἢ τοι κατὰ δέμνια θέντων.

легло, му вели: "Но кога си спомна на починак и сон, / таа (Пенелопа) им наложи на слугинките да му *ἵпросῖραι* леḡло..."¹¹⁰

Отсуството на овој збор од дваесет и третото пеење веќе самото по себе кажува дека нему не му се придава некаква особена важност или дека нема некакво сакрално значење. Обично (во пет од горенаведените примери) некој од домаќините заповеда на дојденецот (или дојденците) да му се подготви легло малку понастрана од тесниот, внатрешниот круг на оῖκος во кој спијат домаќините и при тоа целосно е опишан начинот на кој леглото се подготвува, се реди.¹¹¹ Кога во дваесеттото пеење, 129-130 стих, Телемах ја прашува Евриклеја дали туѓинецот е почестен "со легло в куќи" (ἐνὶ οἴκῳ εὐνή), таа одговора дека Пенелопа им наредила на слугинките да му прострат легло, но при тоа го употребува зборот δέμνια (υ, 139),¹¹² па и дека самиот тој не сакал да спие во легло (ἐν λέκτροισι, υ, 141). Телемах знае дека туѓинецот е неговиот татко, но тоа не го знае Пенелопа, а и самиот Одисеј, сè уште не сакајќи да биде поинаку третиран одошто како дојденец, го одбива леглото што законски би му следувало. Оваа разлика во значењата е потврдена и во λ, 187-188. Иако, како што гледаме, значењето на δέμνιον не зафаќа некое "посебно" место во *Одисејата*, сепак (со исклучок на ζ, 20) тој е или поврзан со боговите (во осмото пеење) или, пак, со членовите од семејството на Одисеј (во сите останати примери).

---

¹¹⁰ υ, 138-139:

ἀλλ' ὅτε δὴ κοίτοιο καὶ ὑπνοῦ μιννήσκοιτο,
ἢ μὲν δέμνι' ἄνωγεν ὑποστορέσαι δμῶϊσιν,

¹¹¹ Ова се едни од ретките примери за начинот на кој се подготвува леглото, т.е. постелата.

¹¹² Навистина и Пенелопа во τ, 317 им вели на слугинките да постават εὐνή или во τ, 598 му вели на Одисеј дека ќе си легне ἐνὶ οἴκῳ, меѓутоа Евриклеја не ги употребува овие зборови. За првиот може да се претпостави дека Пенелопа ја има на ум разликата меѓу постела и креветна конструкција (или пак го употребува безлично, како "место за спиење"), а за вториот да потсетиме дека куќата претставува поширок поим и во неа можат да спијат и слугите (cf. λ, 190);

IV. 2. 3. Други основи

Рековме дека 'сопругата' низ ἄλοχος е присутна во епопејата 48 пати. Од другите зборови со исто значење кои потекнуваат од основи во кои е означено легнувањето ги издвојуваме ἄκοιτις (со 12 примери) и παράκοιτις (со 9 примери). За првиот е интересно што до единаесеттото пеење е употребен за Клитајмистра (3 пати) и три пати за други жени, а од тринаесеттото па сè до крајот го среќаваме само во контекст на Пенелопа (значи 50% од вкупниот број), еднаш со придавката ἀμόμων 'беспрекорна' (v, 42). Ваквата состојба не е случајна, бидејќи во овие пеење (XIII-XXIV) е раскажано доаѓањето и престојот Одисеев на Итака. Вториот збор, кога се однесува на Пенелопа, го среќаваме само во два примера (φ, 158 и ψ, 92), а последниот заедно со атрибутот ἰφθίμη 'силна, пресмела'. Мажот-сопруг чија етимологија потекнува од овие корени е присутен во два примера низ именката ἀκοίτης, но не за Одисеј. Од истата основа присутна е и една друга именка - κοιτός со значење на 'починок, спиење, одмор, сон, легнување'. Ја среќаваме на 10 места и тоа речиси секогаш во контекст на Одисеј, Телемах или Пенелопа. Глаголот од оваа основа - κοιτάω го наоѓаме 27 пати; само пет пати во актив и речиси секогаш во значење на обично легнување за одмор, спиење, заспивање и еднаш за залегнување во заседа. Секогаш употребен во контекст на мажи, со исклучок на два примера, кога во легнувањето е инволвирана и жена: во θ, 295, за Арес и Афродита и во ψ, 255 за Одисеј и Пенелопа, но и во обата, повторно за "спиење"; иако за вториот знаеме дека подоцна бил "заменет" со љубовен однос, сепак, во моментот, не би било пристојно Одисеј да употреби поинаков израз.

Од основата *klei- во чие значење се содржи поимот на легнувањето, навалувањето, во *Одисејајѝа* го сретнуваме глаголот κλίνω, во 15 стихови, значи, речиси двојно помалку од истиот во *Илијадајѝа*. Но, за разлика од неа, значењата овде се побогати, поразвиени и поразновидни, и, за прв пат, дури четири пати ставени во контекст на жена. Од нив, на две места експлицитно врзани со леглото или Пенелопа, во конотирано, а не во значење на обично

но и самата Пенелопа прави дистинкција на просторот во куќата каде спие домаќинот, а каде дојденецот (τ, 594-595 и τ, 598-599).

легнување; во првотот пеење: "...сите посакаа да леḡнай̄ крај леḡлоῖο (крај женаῖα, Пенелоῖα),¹¹³ и уште еднаш, во идентичен облик, во осумнаесеттото пеење, 213 стих.

IV. 2. 4. Εὐνή

Од табелата видодме дека меѓу лексемите од оваа група најчесто се среќава εὐνή. Како и за останатите и за оваа примерите од дваесет и третото пеење ќе ги разгледаме подоцна. Но, што е со другите?

Веќе рековме дека на три места зборот е употребен со значење на 'дувло, брлог', а на две во значење на 'камен кој служи како котва'. Меѓутоа, примерите со првото значење, од една страна, наместа покажуваат сличности со оние од *Илијада*, но од друга, на два пати¹¹⁴, употребата на означеникот 'дувло' во споредбените венци стои во тесна врска со леглото на Одисеј и Пенелопа. Имено, во четвртото пеење се дадени зборовите на Менелај, а во седумнаесеттото истите се пренесени од Телемах; а тие се следните: откако се кажува дека бессилните просци сакаат да залегнат (εὐνηθῆναι) во леглото (ἐν εὐνῇ) на мажот, се прави споредба со кошута, која, заедно со своите млади, влегла во честарот (ξύλοχος) на лавот, а кога тој доаѓа во своето легало (ἐῖν εἰσήλυθεν εὐνήν), ги затекнува и ги убива; така и Одисеј, се вели понатаму, ќе им донесе грда судбина на оние (просците). Компарацијата е повеќе од јасна. Дури и врската меѓу конотациите на првото и второто εὐνή не е посредна, туку во мигот, поради близината, не го остава слушателот да ги диференцира, туку му се наметнува како идентична. Всушност, митот и не остава нештата да се различат, да се одвојат, за него тие се едно исто: споредбата меѓу лавот и легалото од една и Одисеј и леглото од друга страна не се одвива посредно; во митскиот начин на мислење врската меѓу нив се воспоставува на елементарно ниво, таа е директна. неусловена.

¹¹³ α, 366:

πάντες δ' ἤρήσαντο παρὰ λεχέεσσι κλιθῆναι.

¹¹⁴ δ, 338 и ρ, 129.

Но, што е со останатите примери? Да видиме најнапред каде би можело леглото да се јавува во значење на обичен предмет.

Во првото пеење, кога Телемах заминува во својата одаја, што се наоѓа на засолнето место, се вели: "...*ἵαμου οἴτιδε во ἰοσίελαῖα*, грижејќи се многу во своето срце."¹¹⁵ Веќе споменавме дека и Телемах во еден дел партиципира во леглото кое му припаѓа на тројството од кралското семејство на Одисеј. Леглото за кое овде се зборува, се наоѓа во домот на Одисеј и може да се претпостави дека го потсетува Телемаха на татковото, па логично е самата негова близина да создава грижи во неговото срце. Меѓутоа, на почетокот од второто пеење, за истото легло се вели: "А кога се појави ранородна ружопрста Зора, / *се крена брзо од ἰοσίελαῖα* милиот син на Одисеј..."¹¹⁶ Овие редови, кои, како формула, се повторуваат на неколку места, повеќе укажуваат на леглото како на утилитарен предмет.¹¹⁷ Па така, истите ги наоѓаме повторени за Нестор во третото пеење: "А кога се појави ранородна ружопрста Зора, / *се крена брзо од ἰοσίελαῖα* Герениецот, коњаникот Нестор..."¹¹⁸, за Менелај во четвртото: "А кога се појави ранородна ружопрста Зора, *се крена брзо од ἰοσίελαῖα* Менелај, добар во бојниот викот..."¹¹⁹ и за Алкиној во осмото пеење: "А кога се појави ранородна ружопрста Зора, / *се крена брзо од ἰοσίελαῖα* моќниот и силен Алкиној..."¹²⁰ Истото би можело да се рече и за δ, 294, кога Телемах, по разговорот со Менелај, вели: "Туку, ајде, *οἰηραῖιτε νέ в леῖλο*, за да / си починеме и да се наживаме со сладок сон."¹²¹

Постојат уште неколку места каде леглото не е врзано за жена. Во петтото пеење, кога Одисеј испливува во земјата на Фајакијците: "Веднаш *σι*

¹¹⁵ α, 427:

ἐνθ' ἔβη εἰς εὐνήν πολλὰ φρεσὶ μερμηρίζων.

¹¹⁶ β, 1-2:

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ἄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνήφιν Ὀδυσσεύος φίλος υἱός

¹¹⁷ Постои уште еден пример во υ, 124, кога е употребена формата εὐνήθεν, исто така за Телемах кој станува од леглото.

¹¹⁸ γ, 404-405:

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ἄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνήφι Γερένιος ἱππότης Νέστωρ,

¹¹⁹ δ, 307:

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ἄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνήφι βοήν ἀγαθὸς Μενέλαος

¹²⁰ θ, 1-2:

ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ἄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνήης ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο,

¹²¹ δ, 294-295:

ἀλλ' ἄγετ' εἰς εὐνήν τράπεθ' ἡμέας, ὄφρα καὶ ἤδη
ὑπνώ ὑπο γλυκερῷ ταρπόμεθα κοιμηθέντες.

ἄσπιδος αἰῶνα σφύρουσα му *ὑποδοῖν*вила легло и *ὑπὸ σπῆλαι*"¹²⁹ или, речиси идентично во седмото: "А Алкиној легнал внатре во високиот двор, / *καδὲ σπῆλαι* *ἄσπιδος* му *ὑποδοῖν*вила легло и *ὑπὸ σπῆλαι*."¹³⁰ За нив веќе зборувавме во примерите што ги објаснувавме во контекст на *λέχος*. Во четвртото пеење, додека Менелај раскажува за своите доживувања на островот Фар и за помошта од Ејдотеја, ќерката на Протеј, вели: "*Ἦν* *ἐν* *θαλάσῃ* *ἄσπετος* / и седна да чека."¹³¹ Делот во кој се наоѓа оваа реченица, а кој зборува за заседата што Менелај и неговата дружина му ја подготвуваат на Протеј, многу потсетува на заседата (*λόχος*) што Херакле, во Еврипидовата *Ἀλκесτίδα*, ѝ ја подготвува на Смртта. За да се фати некое божество¹³² кое припаѓа на просторот од светот кој се наоѓа под хоризонталата во кое се простира леглото на живите луѓе, потребно е човек да се изедначи со хоризонталата на земјата, да легне, да залегне, и од таа положба да го изненади и зграпчи божеството кое доаѓа од долу, во мигот кога истото ќе навлезе во хоризонталата на земјата-легло, бидејќи, како што вели Менелај: *ἀργαλέος γάρ τ' ἐστὶ θεὸς βροτῶ ἀνδρῶν δαμῆναι*.¹³³ Оттука, не случајно во оваа беседа на Менелај зборовите кои се изведени од индоевропските основи врзани за значењата на легло и легнување во само 75 стихови (од 388 до 463) се употребени дури 15 пати (во облиците *λοχάω*, *λόχος*, *κοιμάω*, *εὐνάω*, *εὐνάζω*, *κατευνάω*, *εὐνή*, *κοιμάω* и *λέχομαι*). Ејдотеја (божество) му помага на Менелај (човек) да го употреби леглото за поинаква цел и на тој начин *εὐνή* преку *λέχος* - легло, станува *λόχος* - заседа. Меѓу овие би го вброиле и примерот од петнаесеттото пеење: "А близу нив дојде Менелај, добар во бојниот викот, / *οἷκακο* *σπῆλαι* од *ὑπὸ σπῆλαι* крај убавокосата Елена."¹³⁴, иако сметаме дека присуството на жена не е врзано со присуството на леглото. И како последни од оваа низа, би го споменале примерот во деветнаесеттото пеење, кога Пенелопа, додека сè уште мисли дека Одисеј е само некој туѓинец, им вели

¹²⁹ γ, 402-403:

*αὐτὸς δ' αὐτὲ καθεῦθε μυχῶ δόμου ὑψηλοῖο·
τῶ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.*

¹³⁰ η, 346-347:

*Ἄλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῶ δόμου ὑψηλοῖο,
πάρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.*

¹³¹ δ, 438-439:

*εὐνάς δ' ἐν ψαμάθοισι διαγλάσασ' ἀλίησιν
ἦστο μένουσ'.*

¹³² Протеј е старец кој живее во длабочините на морето и ги извршува наредбите на Посејдон.

¹³³ δ, 397.

¹³⁴ ο, 57-58:

на слугинките: "Туку, слугинки, измијте го и *ἰοσιῶναι* ја *ἰοσιῶναι*, / кревет и поџави и зглавја сјајни..."¹³⁵ и оној од дваесеттото, кога Телемах станува од кревет и ја прашува Евриклеја за туѓинецот (Одисеј): "Μила мајче, *дали ἔο ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* / со *ἰοσιῶναι* и храна или, можеби незгрижен лежи?"¹³⁶. Бидејќи за нив веќе говоревме при изложувањето на примерите со *δέμνιον*, овде само би ја споменале невообичаено зголемената ревност со која мајката и синот се заложуваат за дојденецот и неговото сместување во легло; првата во незнаење, а вториот во знаење за неговиот идентитет.

Но, доколку за претходните примери се колебавме дали би можеле да припаѓаат на жената, љубовта итн., за оние што следат веќе нема никакво сомнение да се вбројат како такви. Уште во првото пеење, додека Телемах зборува за слугинката Евриклеја, вели дека неговиот дедо, Лаерт: "...неа во својата куќа ја почитуваше исто како честита сопруга / и *никога* не се меша во леѓло (не ја обљуби), избегнувајќи го гневот на жена си."¹³⁷ Во петтото пеење, кога Калипсо му вели на Хермес: "Така и кога со Јасион убавокосата Деметра / му попусти на своето срце и се меша во леѓло и во љубов / на три пати орана угар - нива."¹³⁸ Два пати во осмото: додека Демодок пее за љубовта меѓу Арес и Афродита: "Кога прв пат кришум се смешал (ја обљубил) во домојте на Хефајст, / и дал многу подароци и *ἔτι* *ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* *ἰοσιῶναι* / на господарот Хефајст."¹³⁹ и уште еднаш, кога Алкиној му објаснува на Одисеј каков народ се тие самите: "Секогаш нам ни се мили гозба, китара и ора, / а и менување руба, топли бањи и *ἰοσιῶναι*."¹⁴⁰ Еднаш во единаесеттото пеење, кога

ἀρχιμόλον δέ σφ' ἦλθε βοῖην ἀγαθὸς Μενέλαος,
ἀνστὰς ἐξ εὐνῆς, Ἑλένης πάρα καλλικόμοιο.

¹³⁵ τ, 317-318:

ἀλλά μιν, ἀμφίπολοι, ἀπονίψατε, κάτθετε δ' εὐνήν,
δέμνια καὶ χλαίνας καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα,

¹³⁶ υ, 129-130:

μαῖα φίλη, τὸν ξεῖνον ἐτιμήσασθ' ἐνὶ οἴκῳ
εὐνῆ καὶ σίτῳ, ἣ αὐτῶς κεῖται ἀκηδῆς;

¹³⁷ α, 432-433:

Ἴσα δέ μιν κεδνῆ ἀλόχῳ τίεν ἐν μεγάροισιν,
εὐνῆ δ' οὐ ποτ' ἔμικτο, χόλον δ' ἀλέεινε γυναικός·

¹³⁸ ε, 125-127:

ὣς δ' ὀπότε Ἰασίῳνι εὐπλόκαμος Δημήτηρ,
ᾧ θυμῷ εἷξασα, μίγη φιλόττη καὶ εὐνῆ
νειῶ ἐνὶ τριπόλῳ·

¹³⁹ θ, 268-270:

ὥς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἠφαίστιο δόμοισι
λάθρη, πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ἥσχυνε καὶ εὐνήν
Ἠφαίστιο ἄνακτος.

¹⁴⁰ θ, 248-249:

αἰεὶ δ' ἡμῖν δαΐς τε φίλη κίθαρις τε χοροὶ τε
εἵματα τ' ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί.

се споменуваат зборовите што Посејдон ги упатил кон Тиро, откако ја обљубил: "Радувај се на љубовта, жено; пред да помине една година, / ќе родиш славни рожби, зашто не се без пород *ἰοστῆλινῆε* (љубовниџе *ἰρεῖραιῆκι*) / на бесмртнициџе."¹⁴¹ И во петнаесеттото пеење, додека Евмеј му раскажува на Одисеј за својата младост и за слугинката која живеела во кралскиот двор на неговиот татко, вели: "Прво, кога еднаш белела платно, некој (од Фојникијците) крај коритестиот кораб *се смешал со неа / во легло и в љубов*, а ова им ги залудува умовите / на послабите (од мажите) жени, дури и ако се честити."¹⁴²

Прво што паѓа во очи е редовната употреба на леглото во значење на "водење љубов, полов однос".¹⁴³ Освен тоа, како и во *Илијада*, ја забележуваме честата употреба на синтагмата "се меша во легло и в љубов", со таа разлика што овде веќе не се употребува само за богови. Но, во исто време гледаме дека при нејзиното пренесување врз човечкиот род, пресликаната конотација останала во рамките на негативното искуство. Кај луѓето "мешањето во легло" е обљубување, неприродна, насилна љубов. Таа не му припаѓа на бракот, но за неа луѓето знаат, па дури, во добар дел, вината за таквите "смешувања" ја припишуваат на "слабоста на жената". Леглото припаѓа на светот на жената, тоа е негов составен дел и како такво, "природно" е "да ги залудува умовите на жените", тие да чувствуваат страст кон него, исто онака како што мажите чувствуваат страст кон коцјето, кон битките. Но, иако леглата подеднакво им се мили и на мажите и на жените, токму таа страст не ја остава жената-сопруга индиферентна доколку мажот во леглото "смеша" друга жена; тоа само го предизвикува нејзиниот гнев, што, како што сведочи Еврипидовата *Медеја*, може да резултира со страшни последици. Негативната конотација што се профилира во овој период на зачетоците од европската мисла, се рефлектира и во подоцнежното обликување на знакот-легло во западната цивилизација.

¹⁴¹ λ, 248-250:

χαῖρε, γύναι, φιλότῆτι· περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφάλοιο εὖναι
ἀθανάτων·

¹⁴² ο, 420-422:

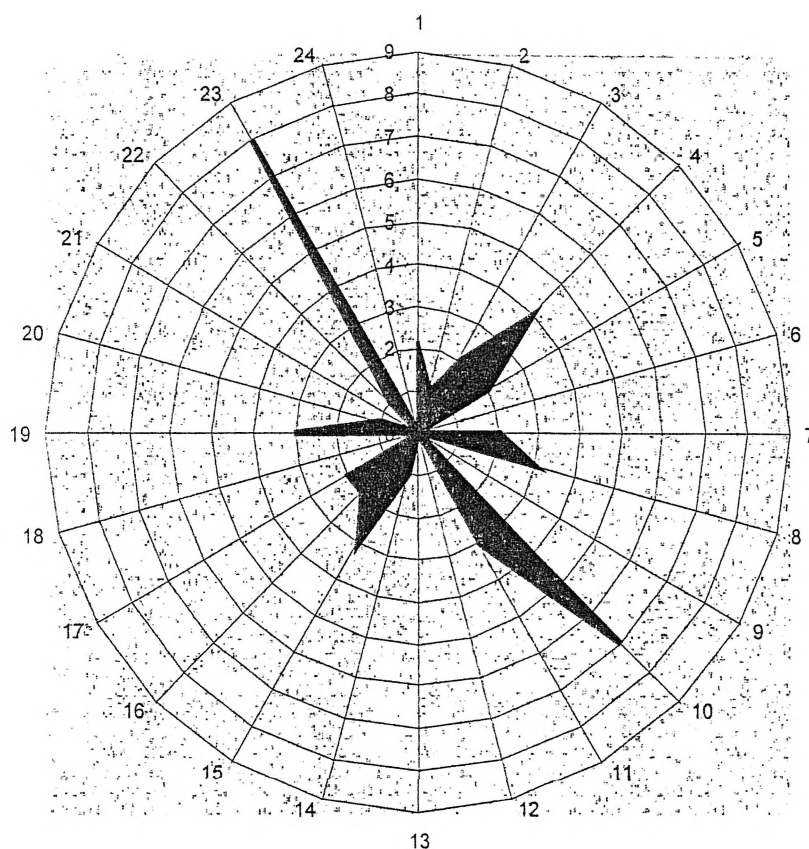
πλυνούσῃ τις πρῶτα μίγῃ κοίλῃ παρὰ νῆϊ
εὖνῃ καὶ φιλότῆτι, τά τε φρένας ἠπεροπεύει
θηλυτέρῃσι γυναίξι, καὶ ἢ κ' εὐεργὸς ἔησιν.

¹⁴³ Од истата основа на 16 места се среќаваат и некои глаголски форми, како εὖνάω, εὖνάζω, κατευνάω и παρευνάζομαι, и тоа само три пати во актив; со значење на 'водење љубов, залегнување за полов однос со маж или жена' употребени се 6 пати облици од εὖνάω и εὖνάζω и еднаш за 'обљубување' од παρευνάζομαι; другите се употребени за обично легнување или со друго, изведено значење, како 'смирува, ублажува' итн.

Имено, во современите јазици и културите кои водат потекло од старата грчка цивилизација, може да се сретнат синтагмите: "легло на разврат", "легло на страсти", "легло на желби", но не и "легло на добрина", "легло на убавина" итн.

Фреквентноста во ползувањето со зборот εὐνή во *Одисеја* (во значење на 'човечко легло'), може да ја претставиме и преку еден дијаграм.

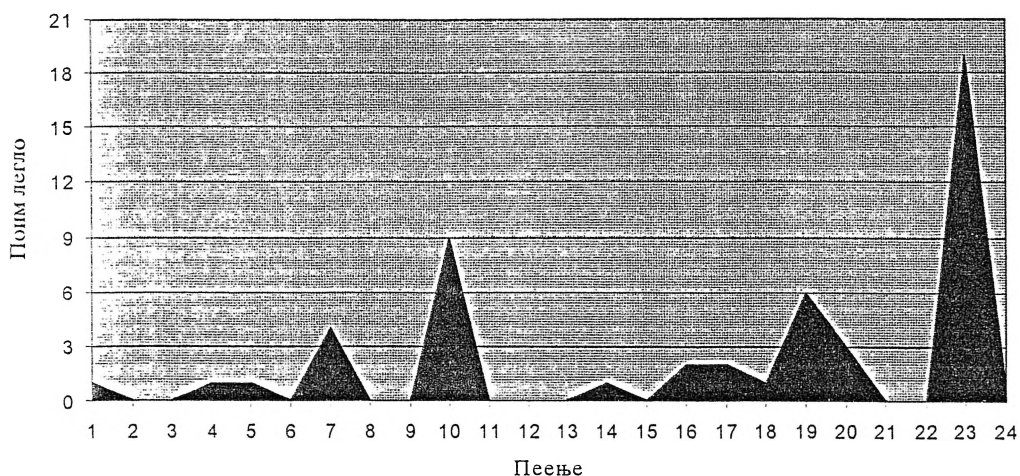
εὐνή во Одисеја

Добиваме интересна, речиси календоскопска слика, на симетрично спротивставени амплитуди, според пеењата во кои се јавува оваа именка. Во второто пеење (β, 2), го гледаме *Телемах* во *Иџака* како *сџанува од леґлојџо*, за подоцна да замине од островот во потрага по својот татко. Наспроти него стои четиринаесеттото пеење (ξ, 519), во кое Евмеј, на вратениот во *Иџака* *Одисеј*, му подготвува постела, за да може овој *да леґне во леґлојџо*. На зачестена употреба во третото и четвртото пеење, во кои се зборува за *Телемах*, неговото

заминување од Итака и престојот во Пил и Спарта (каде се обидува да дознае нешто за својот татко), одговара квантитативно сличната меѓу петнаесеттото и седумнаесеттото, каде е опишано враќањето на Телемах во Итака, престојот кај свињарот Евмеј и враќањето во градот Итака; во првите раскознавањето меѓу Телемах и Менелај, а во вторите прекознавањето меѓу Телемах и Одисеј; во едните плановите на просците да го убијат Телемах, а во другите плановите на Одисеј и Телемах како ќе ги казнат просците. Дури, на две места од седумнаесеттото пеење (ρ, 124 и ρ, 129) ги наоѓаме идентично пренесени стиховите од четвртото (δ, 333 и δ, 338). Бројот на примерите од седмото и осмото пеење приближно одговара на истиот во деветнаесеттото и дваесеттото. Во првите се зборува за престојот на дојденецот Одисеј на дворот на Алкиној, а во вторите за престојот на туѓинецот Одисеј на дворот на Пенелопа; во првите Арета им наредува на слугинките да му постават легло на Одисеј, а во вторите Пенелопа; во едните Одисеј се разделува од Навсикаја, а во другите се сретнува со Пенелопа; на Фајакијците Одисеј почнува да им ја раскажува вистинската приказна за своето потекло, а на Пенелопа измислената; и, најпосле, многу впечатливата опозиција меѓу неверството на Афродита, осрамотената Хефајстова постела (θ, 269) во првите, наспроти верноста на Пенелопа, почитуваната Одисеева постела (τ, 527), во вторите. Сепак, како најзначајна, е спротивставеноста на десеттото со дваесет и третото пеење. Првото на релација Кирка - Одисеј, а второто на релација Пенелопа - Одисеј. Во обете партиципира Одисеј, па оттаму бројот на εὐνή меѓу нив е сличен. Но, во првото е присутна Кирка, друга жена, друго легло, не она вистински Одисеевото, брачното, сопружничкото, тоа се наоѓа кај Пенелопа, во домот, во дваесет и третото пеење, таму каде што е присутна Пенелопа. Одисеј ги менува леглата, но не и Пенелопа. Одисеевите легла се присутни низ целата епопеја, но занемарливи во споредба со она коешто го споделува со Пенелопа. Привидот на рамнотежата што εὐνή ја воспоставува меѓу двете пеења се разбива доколку се проследат сите Одисееви легла во текот на целата епопеја.

Одисеевите легла во *Одисеја*

Евидентна е разликата меѓу дваесет и третото и десеттото пеење. Но, и овој дијаграм не ја дава целосната слика за релацијата Одисеј-Легло-Пенелопа. Пенелопа, со два исклучоци на самиот почеток, во леглото почнува да партиципира дури од шеснаесеттото пеење. А дури во последните две пресекот меѓу леглото на Одисеј и она на Пенелопа целосно се поклопува. Различијата на леглата што се пројавуваат во текот на целата епопеја се губат на крајот, леглата се поклопуваат, се вклопуваат, се помируваат, се спојуваат, стануваат едно, цело, исполнето легло.

Но, да се вратиме на присуството на εὐνή во десеттото пеење. Евидентирано е на седум места:

- во 297 стих, кога Хермес му објаснува на Одисеј како да постапува со Кирка: "А таа ќе се уплаши и ќе те повика да легнеш со неа; / тогаш ти *немој да ѝ одбиваш леḡλοιῖο на божицаῖῖα*, / за да ти ги ослободи другарите и тебе да те угости."¹⁴⁴

- во 334 и 335 стих, кога Кирка, надмудрена и беспомошна, му вели на Одисеј: "Туку, ајде, стави го мечот в корица, а потоа ние / *ќе се качиме на*

¹⁴⁴ κ, 296-298:

ἢ δέ σ' ὑποδείσασα κελήσεται εὐνηθηναί·
 ἔνθα σὺ μηκέτ' ἔπειτ' ἀπανήνασθαι θεοῦ εὐνήν,
 ὄφρα κέ τοι λύση θ' ἑτάρους αὐτόν τε κομίσση·

нашаῖα ἰοστῖελα, за да, смешани / в ἰοστῖελα и в љубов, се довериме еден на друг." ¹⁴⁵

- во 340 стих, додека Одисеј ѝ одговара на Кирка: "А сега, кога сум ти тука, смислуваш измами и ме тераш / да одам в ложница и да се качам на ἰβοјаῖα ἰοστῖελα, / за да ме соблечеш гол и да ме направиш бессилен и без својата машкост." ¹⁴⁶

- во 342 стих, продолжува Одисеј: "Не би сакал, божице, јас да се качам на ἰοστῖελαῖα ἰβοја, / ако не ми се заколнеш мене со голема клетва / дека веќе не ми смислуваш никакво друго зло." ¹⁴⁷

- и во 347 стих: "А кога се заколна и ја заврши заклетвата, / ἰοῶαи јас се качив на ἰρεубавοῖο леḡло на Кирка." ¹⁴⁸

Ликот на божицата - волшебничка Кирка е еден од главните женски ликови што се јавуваат во *Одисејаῖα*, и, како таков, многупати досега е разгледуван од разни книжевни теоретичари и филолози. Иако во крајна линија толкувањата се приближуваат кон она што и на обичниот читател, без митолошки предзнаења или психоаналитичка наобразба, веднаш му станува јасно, на сите аналитичари им е заедничко запоставувањето на улогата на леглото. Но, само преку него споредбите што се прават меѓу Кирка и Пенелопа добиваат смисла. Дури и бајковната композиција на целината, анализирана според структурата на Проповите функции¹⁴⁹ базирани на бројните мотиви (волшебен помошник, волшебен предмет, забрана итн.), би се распаднала доколку од неа се извлече главниот "волшебен" предмет, главниот мотив, главната функција - леглото. Одисеј постапува според инструкциите на Хермес и

---

¹⁴⁵ κ, 333-335:

ἀλλ' ἄγε δὴ κολεῶ μὲν ἄορ θεο, νῶϊ δ' ἔπειτα
εὐνῆς ἡμετέρης ἐπιβείομεν, ὄφρα μιγέντε
εὐνῆ καὶ φιλότῃτι πεποιθόμεν ἀλλήλοισιν.

¹⁴⁶ κ, 339-341:

αὐτὸν δ' ἐνθάδ' ἔχουσα δολοφρονέουσα κελεύεις
ἔς θάλαμόν τ' ἵεναι καὶ σῆς ἐπιβήμεναι εὐνῆς,
ὄφρα με γυμνωθέντα κακὸν καὶ ἀνήνορα θήης.

¹⁴⁷ κ, 342-344:

οὐδ' ἂν ἐγὼ γ' ἐθέλοιμι τεῆς ἐπιβήμεναι εὐνῆς,
εἰ μὴ μοι τλαίης γε, θεά, μέγαν ὄρκον ὁμόσσαι
μὴ τί μοι αὐτῶ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο.

¹⁴⁸ κ, 346-347:

αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ὁμοσέν τε τελευτήσέν τε τὸν ὄρκον,
καὶ τότε ἐγὼ Κίρκης ἐπέβην περικαλλέος εὐνῆς.

¹⁴⁹ За ова види V. Prop, *Morfologija bajke*, Beograd: Prosveta, 1982 и V. J. Prop, *Historijski korijeni bajke*, Sarajevo: Svjetlost, 1990.

го вади мечот од корицата.¹⁵⁰ Кирка се уплашува и го замолува да го врати мечот во корицата, по што го поканува да се качат во нејзиното легло и да се смешаат во легло и љубов. Одисеј, според упатствата од Хермес не го одбива леглото, зашто таквиот став може да му днесе пропаст, за што сведочи смртта на Хиполит, бидејќи тој самиот одбивал легло.¹⁵¹ Но, тој исто така ја согледува и опасноста што се крие доколку се соблече гол и влезе во нејзиното легло, во нејзината τὰ λόγια - ќе ја изгуби машкоста, ќе ја изгуби силата. Затоа, дури откако таа се заколнува дека нема ништо лошо да му стори, Одисеј се качува во нејзиното легло. Силата на својот меч ја вовлекува во корицата, а силата на својата машкост ја вовлекува во леглото. Успева да ги избегне волшебствата на Кирка, но затоа, маѓепсан од нејзиното легло, не успева да се отргне од неговата моќ. Цела година леглото на Кирка го држи во заборав за леглото на Пенелопа, и прв пат другарите го опоменуваат него, "мудриот Одисеј", дека треба да мисли на своето легло во Итака. Ние немаме право да размислуваме дали можел или не можел да го избегне понуденото легло, дали требало или не тоа да го направи, дали ја измамил Пенелопа или не. Не е наше да судиме и да зборуваме за моралната конотација на постапката. Не само затоа што таа му припаѓа на митот, туку и затоа што во *Одисејата* леглото ги диктира и води настаните, леглото ги осмислува и им дава значење, тоа е почеток, средина и крај, тоа е причина и цел, тоа е знак, печат на целото дело. "Совршениот облик - мит е создаден така што не допушта ни случаен почеток, ни случаен свршеток; меѓу почетокот и свршетокот се затвора единствената, за тој конкретен мит, цел, или целовитата идеја која го осмислува обликот."¹⁵² Во таа смисла епизодата со леглото на Кирка композициски целосно се вклопува во тактот што го одржува ритмот на леглото низ целата епопеја, стои во совршен сооднос, на вистинското место, како мерка, како споредба, паралела со речиси симетрично спротивставеното дваесет и трето пеење. Само во овие две пеења леглото го наоѓаме толку често споменувано, толку концентрирано, во толку мал број, толку збиени стихови. Но, леглото на Кирка има и една своја, автохтона функција. Тоа не е фрлено туку така, од никаде. Тоа е пресек и нов почеток. Тоа е воведување, насочување, тоа е знак, показ, поука, совет, врата,

---

¹⁵⁰ Не би сакале да ја прејудиираме асоцијацијата со фалус, но таа сама по себе се наметнува.

¹⁵¹ Еврипид, *Хиполит*, ст. 14.

¹⁵² Е. Колева, op. cit., стр. 94.

премин и мост до вистинското Одисеево легло. Без присуството на ова легло, Одисеј никогаш не ќе може да дојде до своето. Ова легло го поучува, упатува, советува како да ги совлада Скила и Харибда, како Сирените, како да помине низ сите губелни опасности што го дебнат. Тоа е Аријаднина нишка која ќе му го покаже патот низ лабиринтот што го создал "гневниот земјотресец", која ќе го врати во "старото", "многуљубено" легло.

А сега да ги погледнеме местата каде експлицитно се зборува за вистинското, единственото легло на Одисеј и Пенелопа. Во четвртото пеење Менелај, зборувајќи за просците на Пенелопа, вели: "Ох, колку многу во *ἰοστειλαῖα* на *βесῖραῖνιοῖ* јунак / *σακααῖ* да *λεῖγναιῖ*, а самите се бессилни страшливци."¹⁵³ Стиховите се повторени во седумнаесеттото пеење¹⁵⁴, кога Телемах ѝ раскажува на мајка си што му кажал Менелај. Гледаме дека преку нив веќе е определена припадноста на леглото и е направена дистинкција меѓу квалитетите што како *ἀρετή* ги поседува сопственикот и недостигот на *ἀλκή* кај оние што сакаат да го загрозат правото на сопственост врз леглото. Во овие редови, надополнети со стиховите што следат (споредбата со лавот и кошутата¹⁵⁵), навестена е нивната пропаст што нужно ќе следи при средбата со посилниот; завлегувањето во леглото на бестрашниот јунак мора да биде казнето со смрт.

Во шеснаесеттото пеење, Телемах, вратен од пат, го прашува свињарот Евмеј: "Дали мајка ми уште живее во дворојте, или, некој / друг од мажите веќе ја зел за жена, а *λεῖγλοῖο* на *Οδισεῖ*, / *ἰοκρυενο* со *ἰαῖα*жина, лежи некаде во *κοῖνε*ж *ἰο* оние кои се *ναοῖαῖ* во *ἰοστειλα*."¹⁵⁶ Малку чудно, но Телемах покажува колебливост за опстојноста на својата мајка, па прашува дали заминала со друг, оставајќи го леглото на Одисеј. Ваквиот сомнеж го потврдува и неколку стихови подолу, кога вели дека мајка му се колеба: "... дали да остане дома кај мене и куќата да ја чува, / *ἰοχίῖ*увајќи ја *ἰοστειλαῖα* на *μαχοῖ*"¹⁵⁷ и

¹⁵³ δ, 333-334:

ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ κρατερόφρονος ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ
ἤθελον εὐνηθῆναι ἀνάλκιδες αὐτοὶ ἔοντες.

¹⁵⁴ ρ, 124-125.

¹⁵⁵ Во ψ, 48 потврдени се резултатите од ваквата компарација со лавот.

¹⁵⁶ π, 33-35:

ἦ μοι ἔτ' ἐν μεγάροις μήτηρ μένει, ἦέ τις ἤδη
ἀνδρῶν ἄλλος ἔγημεν, Ὀδυσσεύος δέ που εὐνή
χῆται ἐνευναίων κάκ' ἀράχνια κεῖται ἔχουσα.

¹⁵⁷ За жената, почитувањето легло значи негово неменување, останување во него.

плашејќи се од гласот на народот...¹⁵⁸ или да замине со некој од просците кој нуди најмногу дарови. Последниот стих го презема и Пенелопа¹⁵⁹ кога на просјакот - Одисеј му ги кажува сопствените размисли, потврдувајќи ја на тој начин делиберативноста за нејзините понатамошни чекори. Телемах, како син, леглото на своите родители не може да го гледа поинаку одошто како легло на својот татко. Наведените стихови (π, 33-35), со концентрирана употреба на зборови кои го означуваат поимот 'легло' и 'легнување', донесуваат интересна слика, во која за прв пат леглото се јавува како некаков субјект; тоа копнее по оние што природно треба да се наоѓаат во него, како εὐνή чувствува недостиг,¹⁶⁰ неисполнетост, т.е. нецелост, несовршеност.¹⁶¹

А какво е тоа легло за жената кога во него недостига еден од оние што ја исполнуваат неговата содржина, кажува Пенелопа: "Телемаху, јас навистина ќе се качам во горните одаи / и ќе леѓнам во креветοίῳι, кој мене ми сίῳана леѓло на лелек, / секоѓаш исίρскано од μοιῳιε солзи, откако Одисеј / замина заедно со Атревите синови во Илиј."¹⁶² Истите зборви Пенелопа му ги пренесува и на дојденецот - Одисеј во деветнаесеттото пеење.¹⁶³ Од наведените примери забележуваме дека стиховите кои непосредно зборуваат за Одисеевото легло, речиси редовно се повторуваат, како да се има намера со нив да се постигне некаков ефект, да се потврдат, да се нагласат, да ги информираат сите учесници во семејното легло. И тоа не е случајно, бидејќи полека, засилувајќи ја сέ повеќе претставата за леглото, нé воведуваат во дваесет и третото пеење, каде што значењето, сигнификацијата на леглото доживува своевидна кулминација.

---

¹⁵⁸ π, 74-75:

ἢ αὐτοῦ παρ' ἐμοί τε μένη καὶ δῶμα κομίζῃ,
εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος δήμοιό τε φῆμιν,

¹⁵⁹ τ, 527:

εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος δήμοιό τε φῆμιν,

¹⁶⁰ Cf. II.2.

¹⁶¹ Преведувачите на Хомеровите дела, зборот ἐνεύναος го преведуваат како 'постела, постелнина', па оттаму кај нив го среќаваме прозаичниот превод: "во копнеж по постелнина". Меѓутоа, нашиот превод на придавката со основното значење: 'оној што се наоѓа во постелата', не го базираме единствено на важноста на леглото за целиот еп или самиот контекст, туку и врз присуството на εὐνή, така што се чини малку веројатно самата постела да чувствува недостиг од постела.

¹⁶² ρ, 101-104:

Τηλέμαχ', ἢ τοι ἐγὼν ὑπερώϊον εἰσαναβάσσει
λέξομαι εἰς εὐνήν, ἢ μοι στονόεσσα τέτυκται,
αἰεὶ δάκρυσ' ἐμοῖσι πεφυρμένη, ἐξ οὗ Ὀδυσσεὺς
ᾤχεθ' ἄμ' Ἀτρεΐδῃσιν ἐς Ἴλιον

¹⁶³ τ, 594-597.

Од табелата видовме дека поимот легло во дваесет и третото пеење се споменува 20 пати, што значи повеќе од една петина од сите пројавувања на овој термин во текот на целата епопеја или, статистички гледано, во истото пеење, приближно секој осумнаесетти стих го содржи по еднаш. За споредба, да кажеме дека името на Одисеј во ова пеење се споменува речиси на исто толку места (21), а на Пенелопа само осум пати, но затоа нејзиното присуство е потврдено уште на седум места преку изразите за сопруга, кои потекнуваат од леглото (*ἄλοχος* и *παράκοιτις*). Ваквата состојба, се разбира, нешто кажува. Но, да одиме со ред.

IV. 2. 5. *Одисеја* - ψ

Дваесет и третото пеење почнува со влегувањето на Евриклеја во горните одаи на Пенелопа, каде ја буди и ја крева од леглото¹⁶⁴, канејќи ја да види со сопствените очи¹⁶⁵, дека Одисеј е тука, дека дојденецот е Одисеј и дека ги убил сите просци. "Така рече, а таа се израдува и од *креветοῖσι* скокна, / ја гушна старицата и пушти солза од очите."¹⁶⁶ Потоа старицата накосо ѝ ги кажува настаните околу убивањето на просците, но Пенелопа не верува, туку мисли дека тоа го направил некој бог; таа не верува ни кога Евриклеја ѝ кажува за лузната, за знакот на ногата на Одисеј, по кој таа го познала, но и тогаш Пенелопа не сака да поверува, бидејќи, како што знаеме, самата знае за еден друг знак, многу посигурен.¹⁶⁷ Кога, најпосле, се симнува, Одисеј, здогледувајќи ја, прво што за неа помислува е како за *ἰφθίμη παράκοιτις* (92 ст.). Пенелопа, навистина, го видува со своите очи, како што ја канеше Евриклеја во 5-6 стих, и, за него размислува како за *φίλος πόσις* (86 ст.), меѓутоа, бидејќи не знае како да постапи, дали да зборува или да дејствува (86-87 ст.), не одбира ниту едно од двете, молчи и не презема ништо. Телемах се бунтува на неочекуваната ситуација, но таа го објаснува тоа со својата зачуденост (105 ст.) и најавата за

¹⁶⁴ ψ, 1 и 5 во кој се подразбира присуството на легло, бидејќи на тоа укажува 32 стих.

¹⁶⁵ ψ, 5-6.

¹⁶⁶ ψ, 32-33:

ὡς ἔφαθ', ἥ δ' ἐχάρη καὶ ἀπὸ λέκτροιο θοροῦσα
γρητὶ περιπλέχθη, βλεφάρων δ' ἀπὸ δάκρυον ἦκεν

¹⁶⁷ Тоа ѝ го кажува во 109-110 (*ἔστι γὰρ ἡμῖν / σήμαθ'...*).

искушувањето преку познатите знаци. Одисеј ја прифаќа понудата, а во меѓувреме ги упатува Телемах и присутните да создадат привид на свадбена веселба, сè дури не видат какво κέρδος ќе им додели Севс (140 ст.). Потоа Одисеј се искапува, облекува нови алишта, седнува на θρόνος наспроти својата ἄλοχος (165 ст.) и, откако сосема накусо ја прекорува Пенелопа за својата непопустливост, се обраќа кон Евриклеја: "Туку, ајде, мајче, *ἴρωςίρι ми леḡλο, за да и самиοῖ / си леḡнам*; зашто оваа има железно срце во градите."¹⁶⁸

Се разбира, малку нелогична изгледа Одисеевата желба, после само еден миг, откако претходно ревносно се подготвил за средбата со својата жена, па дошол и седнал на тронот за да разговара и да се види со неа, да замине после една куса забелешка за непопустливоста на својата ἄλοχος (165 ст.). Меѓутоа, ваквата постапка е длабоко осмислена, бидејќи тој ја прифаќа играта, го прифаќа предизвикот, знае дека ќе биде искушан токму преку леглото, зашто, во крајна линија, целото негово дваесетгодишно талкање и неговиот νόστος, беше враќање кон леглото. Неговата насмевка во 111 стих покажува дека тој веќе знае за знаците со кои двајцата сопружници треба да се препознаат. Токму затоа, тој самиот, прв го вовлекува леглото во таа семиотичка игра, за да може преку неа да проблесне и целата скриена семантика на брачното легло во самата епопеја. Не случајно вели: *στόρεσον λέχος, ὄφρα καὶ αὐτὸς λέξομαι*. Речиси веднаш, и Пенелопа ја прифаќа играта со знаците, па вели: "Туку, ајде Евриклеја, *ἴρωςίρι му нему цврσίο леḡλο, / надвор од добро изḡраденаίῃα ложница, шίῃο самиοῖ ја наῖрави. / И ῃἄμου каде шίῃο ќе му ḡο изнесεῖῃε цврσίοῖῃο леḡλο, φρλεῖῃε врз νεḡο ἰοσίηελα, / руна, поḡави и зглавја сјајни*."¹⁶⁹ Малку нелогични изгледаат забелешките на Дукат¹⁷⁰ за несоодветноста на импликациите што ги носи вториот стих од оваа низа. Инсистирањето за изнесување на леглото "надвор" е потврдено и со глаголската форма ἐκθεῖσαι или во стиховите 184-188 и 203-204. Одисеј минува десет години во војна и уште десет во талкање, надвор,

¹⁶⁸ ψ, 171-172:

ἀλλ' ἄγε μοι, μαῖα, στόρεσον λέχος, ὄφρα καὶ αὐτὸς λέξομαι· ἢ γὰρ τῇ γε σιδῆρεον ἐν φρεσὶ ἦτορ.

¹⁶⁹ ψ, 177-180:

ἀλλ' ἄγε οἱ στόρεσον πυκινὸν λέχος, Εὐρύκλεια,
ἐκτὸς εὐσταθέος θαλάμου, τὸν ῥ' αὐτὸς ἐποίει·
ἐνθα οἱ ἐκθεῖσαι πυκινὸν λέχος ἐμβάλετ' εὐνήν,
κῶεα καὶ χλαίνας καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα.

¹⁷⁰ Z. Dukat, op. cit., стр. 95-96.

низ светот, со една цел, да се врати внатре, во својот дом, во својата ложница, кај своето легло, а сега некој сака да го остави повторно надвор.

Но тој повторно ја прифаќа играта, го познава кодот според која таа се игра, ги знае знаците и на својата ἄλοχος (182 ст.) која го обидува, го искушува (πειρωμένη, 181 ст.) ѝ вели: "О жено, навистина многу срцеболна реч си ми рекла. / *Кoj ми го сѝтавил лежлојто на друго место?* Тоа тешко би му било / и на некој мошне голем зналец, освен ако не би дошол сам бог, / па лесно, според желба, би го пренел на друго место. / Но никој жив смртник од мажите, ни ако е во цутот на снагата, / не би го поместил лесно, *бидејќи е вграден голем знак / во вешието изработенојто лежло*; него јас го направив и никој друг."¹⁷¹

Εσσε τὸ σήμα, εσσε τὸ λέχος, што Одисеј сам го изградил. Но тоа не е обичен знак, тоа е систем, измислен и создаден од Одисеј, а потоа пренесен и на Пенелопа. Со тој семиотички систем комуницираат двајцата сопругници, меѓутоа, не само тие, со него комуницираат сите сопругници во античките митови, со него комуницираат сите учесници и корисници на митовите и сите оние кои сакаат да ја разберат суштината на бракот и улогата на жената во него, да ја воспостават врската меѓу жената и мажот и да осознаат како таа функционира. И, какво чудо, системот знаци е објаснет, прикажан од самиот Одисеј: "Растеше долголисна грмушка од *маслина внатре во оградата* (во дворот), / цврста и бујна; широка беше како столб. / *Околу неа јас ѝсѝтавив брачна ложница и ја градев, сѐ дури не ја завршив, / со густо наредени камења и ја засовдив убаво одозгора со кров / и ѝсѝтавив зглобена врата*, која беше *цврсто вклоена во ѕидот*. / И тогаш, потем, ја отсеков крошната на долголиската маслина / и пенушката ја поткастрив долу од коренот, а потоа го обделкав (измазнив) наоколу со бронзено орудие / добро и вешто и го израмнив според врвка, / (од пенушката) вешто изработив ногарка и целото го продупчив со сврдло. / *Оштуката ѝочнав да го градам лежлојто*, дури не го завршив, / а го украсив со злато, сребро и слонова коска. / Преку него протегнав црвен и сјаен ремен од вол. / *И ејше, вака ѝи го кажувам овој знак*; а не знам, / жено, дали

¹⁷¹ ψ, 183-189:

ὦ γύναι, ἢ μάλα τοῦτο ἔπος θυμαλγὲς ἔειπες·
τίς δέ μοι ἄλλοσε θῆκε λέχος; χαλεπὸν δέ κεν εἶη
καὶ μάλα' ἐπισταμένω, ὅτε μὴ θεὸς αὐτὸς ἐπελθὼν
ῥηιδίως ἐθέλων θείῃ ἄλλῃ ἐνὶ χώρῃ.
ἀνδρῶν δ' οὐ κέν τις ζῶς βροτός, οὐδὲ μάλα' ἦβῶν,

λεῖλοιο σέ υψίτε цврσίю ми сйюи на месйюйю, или веќе некој / од мажите го ставил на друго место, откако ја потсекол пенушката на маслината."¹⁷²

Никаде во античките текстови не е толку детално објаснето градењето некое легло. Но, се разбира, ова не е обично легло, ова е знак, кој ја држи целата конструкција на *Одисејајѝа*. Доколку се отстрани, епопејата би се распаднала како кула од карти. Овие стихови не враќаат, всушност, на почетокот, пред патешествијата на Одисеј, пред самата *Илијада*, повеќе од две децении наназад, на истото место, но во друго време. Одисеј одбира дрво со корени, врз кое ќе го изгради своето легло и својата ложница, Одисеј одбира цврста жена врз која ќе го изгради својот брак. Одисеј самиот го гради своето легло, самиот го гради својот брак. Цврстината на Пенелопината издржливост е отсликана во цврстината на изграденото легло. Секогаш прво се гради ложницата, а потоа во неа се внесува леглото, но не и за Одисеј. Одисеј прво го одбира местото на леглото, дрвото дебело како столб, дрвото со корен, па потоа околу него ја гради цврстата ложница; леглото не го внесува, тоа е веќе таму, определено да опстојува со децении. Леглото, основата врз која почива бракот, за него е примарно. Него почнува да го гради од земјата, од корените. Ногарката на неговото легло е длабоко зацврстена во земјата, и леглото не може да биде поместено, освен ако тоа не го сака некој бог. Истото важи и за Пенелопа: таа стамена, цврста, неподвижна, истрајна, стои на местото на кое тој ја оставил, одолевајќи им на искушенијата пред кои била ставена. Гаранцијата за неподвижноста на леглото (λέχος) е гаранција за стаменоста на неговиот брак (λέχος), неговата сопруга (ἄλοχος). Толкувачите на овој дел од *Οδισејајѝа* имаат обичај да го набљудуваат како некаква тајна што Одисеј ја открива. Но, тој,

---

ρεῖα μετοχλίσειεν, ἐπεὶ μέγα σῆμα τέτυκται
ἐν λέχει ἀσκητῶ· τὸ δ' ἐγὼ κάμον οὐδέ τις ἄλλος.

¹⁷² ψ, 190-204:

θάμνος ἔφυ τανύφυλλος ἐλαίης ἔρκεος ἐντός,
ἀκμηνὸς θαλέθων· πάχετος δ' ἦν ἠῦτε κίων.
τῷ δ' ἐγὼ ἀμφιβαλὼν θάλαμον δέμον, ὄφρ' ἐτέλεσσα,
πυκνήσιν λιθάδεσσι, καὶ εὖ καθύπερθεν ἔρεψα,
κολλητὰς δ' ἐπέθηκα θύρας, πυκινῶς ἀραρυίας.
καὶ τότε ἔπειτ' ἀπέκοψα κόμην τανυφύλλου ἐλαίης,
κορμὸν δ' ἐκ ρίζης προταμῶν ἀμφέξεσα χαλκῶ
εὖ καὶ ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνα,
ἔρμιν' ἀσκήσας, τέτρηνα δὲ πάντα τερέτρα.
ἐκ δὲ τοῦ ἀρχόμενος λέχος ἔξεον, ὄφρ' ἐτέλεσσα,
δαιδάλλων χρυσῶ τε καὶ ἀργύρῳ ἧδ' ἐλέφαντι·
ἐν δ' ἐτάνυσσ' ἱμάντα βοῶς φοῖνικι φαεινόν.
οὕτω τοι τόδε σῆμα πιφάυσκομαι· οὐδέ τι οἶδα,
ἧ μοι ἔτ' ἔμπεδόν ἐστι, γύναι, λέχος, ἧέ τις ἦδη
ἀνδρῶν ἄλλοσε θῆκε, ταμῶν ὑπο πυθμέν' ἐλαίης.

всушност, не кажува никаква тајна, никаде не се споменува некаква тајна. Тој само го кажува знакот, го употребува системот знаци што Пенелопа веќе го знае, зборува на јазикот на леглото, разбирлив за неговата сопруга. Тоа е идиолект кој му припаѓа на бракот, на брачните сопружници, семиотички систем што обајцата го познаваат. Пенелопа "ги препознава знаците" (σῆματ' ἀναγνώσθη, 206 ст.) што мажот ѝ ги кажува; не може да го препознае самиот Одисеј, но затоа го разбира јазикот на леглото на кој тој говори и затоа може да ја сфати пораката пренесена на истиот јазик. Сопружниците може да се разберат единствено на тој јазик, преку тој систем на знаци, што значи дека претходно постоел момент на кодирање, кога корисниците на знакот-легло се договориле за односот меѓу означителот и означеникот. Бидејќи постои систем, соодветен на јазик, нужно е да постои ниво на двојна артикулација. Припадноста на овој систем на еден веќе постоечки систем - јазикот, овозможува да разликуваме второ ниво на артикулација, во кое семиотичкиот код е поделен на диференцијални структурни единици (кои Хјелмслев ги нарекува *figurae*), кои претставуваат незначенски знаковни елементи, како што се фонемите или графемите во зборот λέχος; меѓутоа, доколку, за миг заборавиме на конотативната содржина на дискурсот и целиот систем го разгледуваме на ниво на денотација, како еден знак, тогаш за нас зборовите кои се искористени во објаснувањето на изградбата на леглото и деловите од кои тоа е составено, претставуваат минимални функционални единици од кои е составен тој знак, т.е. фонемите. Во една таква слика, зборовите како што се пенушка, маслина, ремен, па дури и цврсто, убаво, вешто, израмнето, обделкано, се јазички единици кои самите по себе не носат никакво значење, но нивната правилна комбинација доведува до изградбата на знакот-легло, комплетниот знак. Пермутацијата на една од вака сфатените фонемите, може да го измени знакот или неговото значење: замената на "цврсто" со "меко" ја менува целата смисла на леглото-знак. Се разбира, ваквите изместувања во гледиштето врз дискурсот се непотребни за да се утврди првото ниво на артикулација. Повторно, самото објаснување на изградбата на леглото, нуди можност знакот-легло да се разбие на најмали значенски единици или да се определат дистинктивните значенски обележја, т.е. семемите, што кај него може да ги разликуваме: легло може да се подели на брак, жена и, во случајов, цврстина.

Овој дел со изградбата на леглото може да се набљудува и од една друга перспектива. Знаеме дека *Илијада* зборува за Ахил, неговиот гнев и оружјето со кое донесува смирување на тој гнев. Оружјето е присутно насекаде во оваа епопеја, тоа "зборува" низ целото дело, но најзначајното, секако, е оружјето на Ахил. Оружјето е печат на Ахиловиот лик, тој се пројавува преку него, дејствува преку него и разврската на настаните ја донесува токму преку него. Затоа, не случајно, во осумнаесеттото пеење детално е прикажано ковењето, изработката, правењето на неговото оружје. Не може, а да не забележиме дека таа "изградба" потсетува на изградбата на леглото на Одисеј. Подробностите на кои авторот се задржува во сликањето на обете ракотворби е многу индикативна. Иако *Илијада* пее за μῆνις на Ахил, а *Одисеја* за ἀνὴρ, за Одисеј и неговото враќање, во првата гневот дејствува низ оружјето, а во втората мажот дејствува преку леглото и за леглото, бидејќи враќањето е враќање кон леглото. Во оружјето Ахил го задоволува својот гнев, а во леглото Одисеј го наоѓа своето враќање; обете се во функција на измирување, изедначување, израмнување на настанатиот дисбаланс, појавените аномалии, задобивањето на обете, придружено со делување преку нив, доведува до задоволување и исполнување на страствениот нагон за дејствување. Обете се постојано присутни низ двете дела, обете ги диктираат настаните и обете се и почеток и крај на настаните.

Но, да се вратиме на текстот. Рековме дека Пенелопа ја сфатила пораката, ги познала знаците, па сега веќе сигурна се фрла во преграт на милиот сопруг и кажува дека се плашела да не биде измамена од некој бог, бидејќи: "Ниту Севсовата ќерка, Аргејката Хелена, / никогаш не би се смешала во леѓло и в љубов со маж *Ἰουζίνεα*, / ако знаеше дека храбрите синови на Ахајците / пак ќе ја доведат назад дома во милата татковина."¹⁷³ Повторно забележуваме дека синтагмата "смешува в легло и в љубов" е употребена во контекст на боговите. Меѓутоа, споредбата што Пенелопа ја дава, во најмала рака е неумесна. Таа воопшто не одговара на ситуацијата во домот на Одисеј и, колку што ние

¹⁷³ ψ, 218-221:
οὐδέ κεν Ἀργεῖη Ἑλένη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
ἀνδρὶ παρ' ἄλλοδαπῶ ἐμίγη φιλότῃτι καὶ εὐνήι,
εἰ ἦδη ὁ μιν αὖτις ἀρήϊοι υἱεὶς Ἀχαιῶν
ἄξεμεναι οἴκονδε φίλην ἐς πατρίδ' ἔμελλον.

знаеме, Пенелопа не направила никакво *ἔργον ἀεικές*, освен ако самата таа знае за нешто за кое ние немаме сознанија.¹⁷⁴

Но, веднаш по овој споредбен венец што некако "виси", Пенелопа вели: "А сега, кога веќе ми ти кажа јасниите знаци / на нашето легло, коишто ниеден друг смртник не го видел, / освен јас и ти и само уште една слугинка, / *Аκτιόριδα*, која ми ја даде татко ми уште кога доаѓав ваму, / и која ни ја чуваше вратата од цврстата ложница, / го убеди моето срце, иако е тврдо."¹⁷⁵ Значи, Пенелопа потврдува дека ги разбира знаците на леглото. Во препознавањето не се потпира на видот, туку на јазикот на леглото. Сетилната стварност за неа е виртуелна реалност во која може да партиципираат и боговите. Но, затоа јазикот е примарен, врзан за мислата, за есенцијата на светот, тој ја обликува стварноста и стварноста постои само преку него. Таа целосно се потпира на семиотичкиот систем во кој е пресликана реалноста. Не им верува толку на сопствените очи, колку на сопственото, заедничкото легло. Преку леглото го видува Одисеј, во леглото го препознава својот сопруг. Не само што жената, Пенелопа е легло, туку и Одисеј е легло, леглото го окарактеризира Одисеј како маж на Пенелопа. Леглото е знак, не само на бракот, не само на Пенелопа, туку и на самиот Одисеј. На почетокот во него се вградува, а на крајот низ него се пројавува. Леглото го претвора од дојденец во сопруг. Срцето на Пенелопа е убедено, а примарноста на леглото засекогаш детерминирана. И низ овие стихови се потврдува дека јазикот на леглото, семиотичкиот систем, го познаваат само двајцата сопружници и една слугинка, која можеби никогаш не го видела, не го разбрала или научила, но знае за неговото постоење и го чува, како мистерија, за да не го види некој и да не го осквернави. Десет години Одисеј го бара патот до сопственото легло, го минува речиси целиот тогаш познат свет, за на крајот да го најде цело, негибнато, да ја најде жената стамена, како леглото со цврсти корени во земјата, да го најде бракот неизвалкан и сочуван, како леглото во камената ложница и преку тоа легло, да го најде патот до тврдото срце на Пенелопа. И не е чудно што после тоа почнал да плаче, држејќи

¹⁷⁴ За ова види: R. Grevs, *Grčki mitovi*, Beograd: Nolit, 1987, стр. 625-626.

¹⁷⁵ ψ, 225-230:

νῦν δ', ἐπεὶ ἤδη σήματ' ἀριφραδέα κατέλεξας
εὐνής ἡμετέρης, ἦν οὐ βροτὸς ἄλλος ὀπάπει,
ἀλλ' οἷοι σὺ τ' ἐγὼ τε καὶ ἀμφίπολος μία μούνη,
'Ακτορίς, ἦν μοι δῶκε πατὴρ ἔτι δεῦρο κίουση,
ἢ νῶϊν εἴρυτο θύρας πικινοῦ θαλάμοιο,

исц̄рави Одисеј / од мека̄ѣа̄ ѣос̄ѣла и ѣ упати реч на сопругата."¹⁸¹ Во следните четири стихови Одисеј со неколку зборови ја кажува суштината на целата одисеја, неговата и таа на својата жена. Пенелопа плачела за враќањето (νόστος) на Одисеј, а тој со разни јадови, од бозите бил одбиван од неговиот дом. "А сега, кога веќе обајца̄ѣа̄ дојдовме во мно̄ѣӯѣосакувано̄ѣо ле̄гло..."¹⁸², вели Одисеј, па кажува уште што треба да заврши во денот што следи.

Последниот стих ја донесува вистинската завршница на целата одисеја на леглото. Во него е затворен кругот, изедначена е причината и целта, почетокот и крајот; во леглото (εὐνή) е смирена и успокоена (εὐνώω) страста што митските херои ги тера на дејствување, заситен е недостигот што εὐνή го чувствува по оние што го исполнуваат. Задоволувањето на вистинската мерка во леглото, значи хармонија, спокој, заокруженост, целина; леглото ги предизвикува епските и трагичките собитија, но само кога е нарушена неговата мерка. Со помирувањето на дихотомиските начела престануваат причините за предизвикување такви собитија. На леглото не му е местото во епот или трагедијата доколку претставува дел од некоја буколичка идила. Со исполнувањето на мерката по која тоа постојано тежнее, се исполнува, завршува и епопејата.

Низ целата *Одисеја* лебди поимот враќање, кое подразбира пристигнување, доаѓање на некое старо, блиско, добро познато место. Местото на враќање, на пристигнување, е старото легло (λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἴκοντο, 296 ст.). Враќањето на Одисеј е враќање, пристигнување во старото легло. Но, не само за него. Враќањето кон леглото ѣ е својствено и на Пенелопа. "Обајцата пристигнавме во леглото", вели Одисеј, и тоа "сега", "кога веќе" или "најпосле пристигнавме во леглото". А какво е тоа легло, се кажува само еднаш, во овој последен наведен стих и никаде на друго место - πολυήρατον. Љубено, посакувано, полно ерос, кој единствено може да предизвикува собитија од рангот на оние прикажани во *Одисеја̄ѣа̄*. Такво е тоа легло врз кое е изграден светот на херојот Одисеј, кон кое постојано тежнее да се врати, такво е леглото

ὄπλοτε δὴ ῥ' Ὀδυσῆα ἐέλεπετο ὄν κατὰ θυμὸν
εὐνής ἦς ἀλόχου ταρπήμεναι ἠδὲ καὶ ὕπνου,

¹⁸¹ ψ, 348-349:

ᾤρτο δ' Ὀδυσσεὺς
εὐνής ἐκ μαλακῆς, ἀλόχῳ δ' ἐπὶ μῦθον ἔτελλεν

¹⁸² ψ, 354:

νῦν δ' ἐπεὶ ἀμφοτέρω πολυήρατον ἴκομεθ' εὐνήν,

на неговата сопруга, на нивниот брак. Пред нас се открива најсуштествениот момент, кога епопејата несебично ја отвора пред нашите очи тајната за неговото постоење: "Најпосле двајцата пристигнавме во многупосакуваното легло". Барањето на леглото завршува, враќањето кон леглото завршува, па така и одисејата завршува. А леглото продолжува да живее, заситено и исполнето со оние кои во него соделуваат, возвраќајќи им и исполнувајќи ги истовремено нивните животи, и, можеби, лежи по малку подзаборавено и занемарено, но постојано дебне и чека, сè до оној миг кога повторно ќе биде нарушено неговото мѐтров, за да ја покаже целата своја разорна моќ врз дрзниците кои се осмелиле да не ја почитуваат причината за неговото немо постоење.

IV. 3. Леглото во *Хомерскиите* химни

Под името на Хомер е зачуван и еден зборник *Химни*, напишани во хексаметар. Се претпоставува дека некои од нив се јавувале како уводи во јуначките песни на рапсодите (оттаму вистинското име им е *проо́ициа*), други како завршни песни, а трети како самостојни дела. Најстарите од нив потекнуваат од VII век пр. Хр., а најмладите од времето по александријците. Како и времето, и местото на настанувањето на овие химни е најразлично. Доколку се придржуваме кон поетичките начела и методологијата на историјата на литературата, овие песни не би требало да ги разгледуваме веднаш по Хомера. Но, бидејќи, според поетските техники, стилските обележја, јазикот, па дури и композициските решенија, на извесен начин тие ѝ се приближуваат на епската, митска стварност, на епските простор и време, а во голема мера и на самата Хомерова поезија, во следните редови вниманието ќе го задржиме врз нив и накусо ќе го разгледаме проблемот на леглото и во овие поетски творби.

Овој пат примерите ќе ги разгледаме според химните во кои се јавуваат, бидејќи, како што ќе видиме, главно се концентрирани во три, едни меѓу поголемите (*Кон Деметра*, *Кон Ајолон* и *Кон Афродија*) и во еден изолиран пример во химната *Кон Селена*.

Во *Химна̀ӣа кон Демей̀ра*, единствениот означител низ кој се пројавува знакот-легло е зборот *λέχος* и тоа главно со неговата "референцијална функција", која понекогаш е тешко да се различи од неговото "значење" (т.е. преносното значење).¹⁸³ Во таа смисла, именката речиси секогаш фигурира на ова денотативно ниво, се разбира, повеќе сфатено во книжевно-теориска, одошто во лингвистичка смисла на значењето на овој поим. Зборот го среќаваме три пати, најпрво во 143 стих, кога Деметра доаѓа во Елевсина и ги среќава ќерките на Келеј, владетелот во Елевсина, па откако им кажува приказна за своите талкања, ги благословува, па ги прашува и моли за некаква работа и сместување: "...би била добра дадилка и би се грижела за домот, / и би го ѱосѱилала леγλοѱо на γοςѱοδαροѱ̄и во δλαβοχιναιѱ̄и (во днойѱ̄о) на добро γραденαιѱ̄и ложница, / а жените би ги подучувала во работите."¹⁸⁴ Вториот пример се наоѓа во 285 стих: "Но, сестрите го слушнаа неговиот жален глас / и искокнаа од добро ѱοсланиѱ̄и леγλα;"¹⁸⁵. Примерот се однесува на моментот кога детето на Метанира е испуштено од лутата Деметра, а мајката го заборава и остава да лежи на подот. Иако кај двете наведени места можеби постојат паралели во Хомеровите епопеи на длабинско или на парадигматско ниво, сепак на синтагматски план тие се уникатни, и обете укажуваат на леглото како на обичен предмет¹⁸⁶. Меѓутоа, врската со жената и кај нив е присутна, во вториот експлицитно, а во првиот како брачно легло што се наоѓа во брачната ложница.

Третиот пример се однесува на моментот кога Хермес, испратен од Севс, доаѓа во Ереб, за да го придобие Хад да ја пушти Персефона, и го наоѓа Хад:

¹⁸³ "Треба грижливо да се разликува (...) значењето од референцијалната функција (понекогаш наречена денотација). Денотацијата не е однос меѓу означителот и означеникот, туку помеѓу знакот и референтот, т.е., во случај кој е најлесно да се замисли, вистинскиот предмет. (...) Треба да се додаде, од една страна, дека односот на денотација се однесува на знаците како конкретни реализации, а не на знаците како апстрактни ентитети; и, од друга страна, дека тој е многу поредок одошто се мисли: за нештата се зборува поскоро во нивно отсуство, одошто во нивно присуство; истовремено, тешко е да се замисли референтот на повеќето знаци." (Osvald Dikro i Svetan Todorov, *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku, I*, Beograd: Prosveta, 1987, стр. 176-177)

¹⁸⁴ Хомеровски химни, *Кон Демей̀ра*, 142-144:
καλὰ τιθηνοίμην καὶ δάματα τηρήσαιμι
καὶ κε λέχος στορέσαιμι μυχῶ θαλάμων εὐπύκτων
δεσπόσυνον καὶ κ' ἔργα διδασκῆσαιμι γυναῖκας.

¹⁸⁵ Хомеровски химни, *Кон Демей̀ра*, 284-285:
τοῦ δὲ κασίγνηται φωνὴν ἑσάκουσαν ἔλεινήν,
καὶ δ' ἄρ' ἄλ' εὐστράτων λεχέων θόρον·

¹⁸⁶ Оваа тенденција е потврдена со уште една именка од основите кои го означуваат леглото - κλισμός 'наслонувач со наслон за грбот', во 191 и 193 стих, па дури и низ единствениот пример со ἄλοχος во 156 стих.

"...седна̄ӣ на ле̄гло̄ӣо заедно со чест̄ӣӣӣа̄ӣа со̄й̄рӯџа (со̄й̄рӯџничка)..."¹⁸⁷

Синтагмата αἰδοίη παράκοιτις¹⁸⁸ не е нова и неа ја среќаваме и во *Илијада* и во *Одисеја*.¹⁸⁹ Но интересно е што, барем досега, флексивниот облик на именката честопати означуваше одар или место на кое се преминува во подземниот свет.¹⁹⁰ Од една страна, на ова ниво, можно е да се воспостават асоцијациите со Хад, а од друга, не само што е верификувано присуството на жената, туку леглото уште еднаш ја потврдува жената, ја објаснува или дообјаснува. Зарем случајно Хермес го наоѓа Хад седнат токму врз леглото, т.е. жената, во "бракот" со жената, со "онаа што се наоѓа крај него во леглото". Митот за Деметра и Хадовото легло во кое влегува Персефона отвора простори за понатамошни продлабочени согледувањето на врската меѓу жената - леглото - плодноста - земјата - раѓањето - смртта, но засега, нив ги оставаме за некои други простори и времиња.

Во *Химна* кон *Ајолон*, исто така наидуваме на три примери во кои е содржан поимот легло, но овој пат, покрај λέχος, употребен е и означителот εὐνή, а сите се концентрирани во неколку стихови. Хера, лута на Севс што без неа ја родил Атена, му се заканува дека и таа без него ќе роди дете, кое ќе биде посилено и од самиот Севс; му вели на Севс, ќе направам да ми се роди син: "...кој ќе се одликува меѓу сите бесмртни бози, / а нӣӣу ќе го̄ ӣосрамо̄ӣам ӣвое̄ӣо све̄ӣо ле̄гло, нӣӣу ӣак мое̄ӣо ис̄ӣо ӣака. / И нема в ӣос̄ӣελα да̄ ӣӣ навра̄кам, туку од тебе / далеку ќе бидам, меѓу бесмртните богови."¹⁹¹ И откако таа се помолува, земјата се затресува, давајќи ѝ знак дека ќе ги исполни нејзините молби. "Оттогаш потоа, цела година, / никога̄ш не о̄ӣшила во ӣос̄ӣελᾱӣа на мудро̄ӣӣ Севс..."¹⁹²

¹⁸⁷ Хомерски химни, *Кон Деметра*, 343:

ἤμενον ἐν λεχέεσσι σὺν αἰδοίῃ παρακοίτι,

¹⁸⁸ Од истата основа во 79 стих ја наоѓаме именката ἄκοιτις заедно со атрибутот θαλερά, во значење на "цветна, млада" (повторно кажано за Персефона како сопруга на Хад) и машкиот род ἄκοιτις (ст. 363) за Хад, како сопруг на Персефона.

¹⁸⁹ Φ, 479, γ, 381, 451.

¹⁹⁰ Cf. κ, 497, кога Одисеј плаче седнат на леглото, знаејќи дека треба да замине во Хад.

¹⁹¹ Хомерски химни, *Кон Ајолон*, 327-330:

ὅς κε θεοῖσι μεταπρέποι ἀθανάτοισιν,
οὔτε σὸν αἰσχύνασ' ἱερὸν λέχος οὔτ' ἐμὸν αὐτῆς.
οὔδέ τοι εἰς εὐνὴν παλήσομαι, ἀλλ' ἀπὸ σεῖο
τηλόθεν οὔσα θεοῖσι μετέσσομαι ἀθανάτοισιν.

¹⁹² Хомерски химни, *Кон Ајолон*, 343-344:

ἐκ τούτου δὴ ἔπειτα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτὸν
οὔτε πότ' εἰς εὐνὴν Διὸς ἦλυθε μητιόεντος,

И во овие неколку стихови лесно забележуваме серија украсни епитети што ги наоѓаме кај Хомера. Ваквата состојба е многу логична кога се знае дека времето на настанувањето на оваа химна е некаде на почетокот на VI век пр. Хр. Меѓутоа повикувањето на Хомеровите епопеи ни е потребно и во разјаснувањето на местото и улогата на леглото во овој дел од митот. Имено, од *Илијада* знаеме каква светиња претставува леглото за врховната божица Хера (О, 39-40). Одбивањето или воздржувањето од нејзиното легло за неа значи обесчестување (cf. 312 ст.) и тоа откако Севс неа ја направил "еднолегло" (ἄλοχος)¹⁹³. Леглото (λέχος) раѓа (λοχεύει) рожба (λόχευμα), но само кога е исполнето со бројот 2. Кога во него е еден, тоа не може да роди, па така е нарушена неговата основна функција, неговата смисла за егзистирање. Дури и кога тој еден пораѓа, а леглото не учествува, леглото трпи, поднесува, се деформира, тоа е повредено. Одземена му е природната детерминираност во рамнотежата што ја воспоставува. Жената леглото го чувствува како нешто свое, како дел од себе, а повредите врз него ги доживува како лични. Само така може да се толкува бурната реакција на Хера, иако самото легло останува негибнато, неизвалкано. Одмаздата што жената може да ја смисли доаѓа преку истото легло кое било повредено. Отсуството од леглото ќе го казни со ново отсуство. Леглото нема да биде посрамотено, но повторно ќе биде повредено и тоа од жената, која никогаш не смее да биде одвоена од него. Плодовите на таквата хибрис, кога леглото е заобиколено, кога е воспоставена директна врска меѓу жената-Хера и земјата-Гаја, без вистинскиот посредник λέχος, може да се претпостават - чудовиштето Тифон, страшно и за боговите и за луѓето.

Најголемиот број примери го наоѓаме во втората по големина химна - *Кон Афродити*. Можеби и од самиот наслов веќе се наметнува како логична претпоставката за ваквата застапеност на леглото во оваа песна, што донекаде е точно, меѓутоа, Афродита сама по себе не е причината за присуството на леглото. Веќе говоревме дека леглото е дел од светот на жената, но само кога во него се вклучени двајца. Во таа смисла и оваа химна подлогата за ваквата диспозиција на леглото ја има во темата што ја обработува - љубовта меѓу Анхис и Афродита.

---

¹⁹³ Стих 313. Оваа именка ја среќаваме уште на три места, со хомерски епитети, секогаш кажано за жени на смртните луѓе:

Уште еднаш леглото е столбот врз кој се гради еден дел од митот. Преку него, поточно преку она на Анхис, Севс ја казнува Афродита, зашто ги наведувала боговите и божиците на љубов со смртниците. Тој фрла во нејзиното срце слатка љубовна желба: "...со смртен маж да се смеша, за да што побргу / не биде единствената (од боговите) која е одвратиена (која не леѓнала во, која е невина од) од смртничка љосиела (љосиела на смртник, љубов со смртник)..."¹⁹⁴ Кога го здогледува Анхис, таа се вљубува во него, па му приоѓа и му вели дека е обична смртна жена, којашто Хермес ја довел кај него, и ѝ рекол: "И ми рече дека крај леѓлојѝо на Анхис ќе се нарекувам (ќе бидам) / венчана сојураѓа и тебе ќе ти родам сјајни рожби."¹⁹⁵ Откако Афродита му ја кажува желбата и одлуката да биде негова жена, тој од сè срце се согласува, и, дури вели: "О, жено слична на божици, јас потем волно, / шѝѝом еднаш се качам на ѝвојајѝа љосиела, би влегол и во дворците на Хад."¹⁹⁶ "Откако така рече ја зеде за рака; а милосмешливката Афродита, / со свртено лице и со соборени красни очи, дојѝолзе (ојѝиде) / до добројѝосланојѝо леѓло, каде што претходно за вождот беа / послани меки покривки."¹⁹⁷ "А овие, коѓа се качија на убаво најравенојѝо леѓло..."¹⁹⁸, а потоа е опишано како Анхис ѝ го симнува накитот, па облеката и на крајот стапуваат во однос: "А потоа според божеска судба и волја / смртничкојѝ леѓна крај бесмртнајѝа божица..."¹⁹⁹ Кога Афродита станува, му се појавува во вистинско светло, а тој ја моли да се смилува над него, "бидејќи ја губи животната сила мажот / кој со бесмртни божици залеѓнал"²⁰⁰. Оваа го

¹⁹⁴ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 46-47:

ἀνδρὶ καταθνητῷ μιχθῆμεναι, ὄφρα τάχιστα
μηδ' αὐτῆ βροτέης εὐνῆς ἀποεργμῆνη εἶη,

¹⁹⁵ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 126-127:

Ἀγχίσεω δέ με φάσκε παραὶ λέχεσιν καλέεσθαι
κουριδίην ἄλοχον, σοὶ δ' ἀγλαὰ τέκνα τεκεῖσθαι.

¹⁹⁶ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 153-154:

βουλοίμην κεν ἔπειτα, γύναι ἐικυῖα θεῆσι,
σῆς εὐνῆς ἐπιβὰς δῦναι δόμον Ἄιδος εἴσω.

Cf. θ, 335-342.

¹⁹⁷ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 155-158:

ὡς εἰπὼν λάβει χεῖρα· φιλομμειδῆς δ' Ἀφροδίτη
ἔρπε μεταστρεφθεῖσα κατ' ὄμματα καλὰ βαλοῦσα
ἔς λέχος εὐστρωτον, ὅθι περ πάρος ἔσκεν ἄνακτι
χλαίνησιν μαλακῆς ἐστρωμένον·

¹⁹⁸ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 161:

οἱ δ' ἔπει οὖν λεχέων εὐποιήτων ἐπέβησαν,

¹⁹⁹ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 166-167:

ὁ δ' ἔπειτα θεῶν ἰότητι καὶ αἴσῃ
ἀθανάτη παρέλεκτο θεᾶ βροτός,

²⁰⁰ Хомерски химни, *Кон Афродитѝа*, 189-190:

ἐπεὶ οὐ βιοθάλμιος ἀνὴρ
γίγνεται ὅς τε θεαῖς εὐνάζεται ἀθανάτησι.

смирува, велејќи му дека ќе има син, кој ќе владее со Тројанците: "Нему Ајнеј ќе му биде името, поради тоа што страотна²⁰¹ тага / ме обзеде, *ш̄ӣо̄ њ̄аднав в њ̄ос̄џела на смр̄џен маж*."²⁰² Потоа во митопејата му го кажува митот за љубовта меѓу смртникот Титон и Еос (Зората), која од Севс побарала бесмртност за својот љубеник, но заборавила да побара вечна младост; и така живееле заедно сè додека тој бил млад: "Но кога првите седи влакна се појавиле / на неговата убава глава и благородната брада, / *се ѡ̄р̄г̄нала од не̄гов̄а̄џа ѡ̄ос̄џела г̄ос̄џо̄га̄џа Еос*..."²⁰³

Митот (во аристотеловска смисла) е граден на антиномијата легло на смртник и легло на бесмртник. Загатнувањето на почетокот се наоѓа токму во оваа антиномија (cf. 50-53 ст.), а одмаздата во заплетот е извршена исто така преку оваа антиномија. Состојбата во која се мешаат леглата на смртници и бесмртници не е "природна". Таа постои, но во неа секогаш е вмешана нечија измама. Божествата тоа го прават само кога не се при себе. "Го изгубив умот, вели Афродита, и дете под појасот држам, *о̄џкако ле̄г̄нав со смр̄џник*."²⁰⁴ Во леглото може да влезат смртник и бесмртник, но тоа не трае долго. Леглото нужно раѓа плод, но не го одржува трајно собирањето два различни собираока. Разликите во човечката и божеската природа не го дозволуваат тоа. Крајот (кој претставува почеток на друг дел од митот за Анхис) донесува бајковна функција - забрана за "именување" на човечкото "мешање" во легло на божица (286-290 ст.). Боговите се апсолвирани од последиците, но за луѓето, божеското легло се надвиснува како губелна опасност, врата во Хад. За конотативната употреба на леглото нема потреба да зборуваме. На ниту едно место тоа не го носи значењето на обичен предмет. Жената, бракот, љубовта се референтите на кои постојано се однесува овој знак.

Ова е под влијание на некои азиски верувања, зашто кај Хелените не постоел страв од љубовна врска со божици (cf. Одисеј-Калипсо, Пелеј-Тетида)

²⁰¹ Авторот етимологијата на името Ајнеј ја изведува од αἰνός.

²⁰² Хомерски химни, *Кон Афродитџа*, 198-199:

τῷ δὲ καὶ Αἰνεΐας ὄνομα ἔσσεται, οὐνεκα μ' αἰνὸν ἔσχεν ἄχος, ἔνεκα βροτοῦ ἀνέρος ἐμπέσον εὐνή·

²⁰³ Хомерски химни, *Кон Афродитџа*, 228-230:

αὐτὰρ ἐπεὶ πρῶται πολῖαι κατέχυντο ἔθειραι καλῆς ἐκ κεφαλῆς εὐγενέος τε γενείου, τοῦ δ' ἦ τοι εὐνῆς μὲν ἀπείχετο πότνια Ἥως,

²⁰⁴ Хомерски химни, *Кон Афродитџа*, 254-255:

ἀπεπλάγχθη δὲ νόοιο, παῖδα δ' ὑπὸ ζώνῃ ἐθέμην βροτῷ εὐνηθεῖσα.

Како што досега забележавме, присуството на леглото секогаш е проследено со зборови изведени од основите на поимите легло и легнување. Тоа уште еднаш е потврдено и во оваа химна, каде наидуваме на пет примери (за Хера и Афродита) во кои е употребена именката ἄλοχος и уште по еден од глаголите κοῦάω и ἄλοκλίνω. Се разбира тоа не е случајно и има подлога во "легловната реторика" што се обидуваме да ја откриеме и разјасниме; од сите химни, примерите во оваа партиципираат со повеќе од половина.

Последното место каде експлицитно се зборува за леглото се наоѓа во *Химна на Селена*: "Со неа еднаш се смешал во љубов и ѝосѝела Кроновиоѝ син."²⁰⁵ Синтагмата, како што видовме, ја среќаваме на неколку места и во епопеите на Хомер. Од останатите зборови врзани за поимот легло, во сите други химни ги среќаваме уште ἄλοχος (*Кон Хера*, 3, *Кон Гаја*, 17), глаголот λοχεύω 'породувам, раѓам' (*Кон Хермес*, 230) и глаголот ἐγκλίνω, но последниот не е ставен во никаков контекст со леглото. Ете, во повеќе од триесет химни, кои го носат атрибутот хомерски, тоа е целата состојба со зборовите врзани за поимот легло.

IV. 4. Леглото во Хесиодовите епови

И во еповите на стариот овчар и мудрец од Аскра, прочуениот Хесиод, поимот легло го наоѓаме во мал број примери. Во *Дела и дни*, на пример, среќаваме само по една форма од зборовите εὐνή и δέμνιον, и тоа наведени во ист контекст. Лексемите ги среќаваме во делот кога се зборува дека на боговите им стануваат омразени луѓето кои чинат зли нешта и ги казнуваат, па, меѓу другото, се вели дека истото му се случува и на: "...оној кој се качува во леḡλοῖο на својоѝ браѝ / скришум во ѝосѝелаѝ на соѝруḡаѝа (во скришно леḡло на соѝруḡаѝа) и изврши непристојни нешта..."²⁰⁶ Го забележуваме присуството и на зборот ἄλοχος, но тоа е и единственото во целиот еп. Се разбира, сите се ставени

²⁰⁵ Хомерски химни, *Кон Селена*, 14:

τῆ ῥά ποτε Κρονίδης ἐμίγη φιλότητι καὶ εὐνῆ·

²⁰⁶ Хесиод, *Дела и дни*, 328-329:

ὅς τε κασιγνήτοιο ἐοῦ ἀνὰ δέμνια βαίνη
κρυπταδῆς εὐνῆς ἀλόχου, παρακαίρια ῥέζων,

во контекст на бракот, жената, љубовта, но исто така недвосмислено упатени на измамата, прељубата, на первертирањето на состојбата на леглото. Повредата на содржината на леглото е вршење *παρκαίρια ἔργα*, дела кои не се наоѓаат на правото место и време. Боговите ја казнуваат повредата на легловните простор и време, кои се "свето, неприкосновено право" на законски определените партиципенти во нив.

Од IE основа *legh-/logh- во 704 стих ја среќаваме и сложенката *δειπνολόχος*, кажано за некоја лоша жена, а во значење на 'алчна' или поточно 'онаа која лежи во заседа за да добие ручек, која чека како паразит, да јаде'. Низ овие основи жената е присутна уште само во именката *ἄκοιτις*, во 800 стих, додека другите скудни примери, како сложенките *ὕληκοίτης* 'кој живее, кој лежи во шумата' (529 ст., се однесува на шумските животни) и *ἡμερόκοιτος* 'кој дење спие' (605 ст., се однесува на маж), именката *κοίτος* 'спиене, лежење, одмарање' (574 ст.) и глаголот *εὐνάζω* 'легнувам, ставам во кревет', не покажуваат никаков однос со она што го нарекуваме "универзум на жената".

Состојбата е нешто подобра во *Теоџонија*, што има свое објаснување со оглед на темата што епот ја обработува - потеклото на боговите. Плодовите, рожбите - *τὰ λοχεύματα*, се неможни без учеството на *λέχος*. Па затоа оваа именка ја среќаваме пет пати и тоа:

Во 57 стих, кога се зборува како се родиле Музите, од Мнемосина и Севс: "Девет ноќи со неа се мешал мудриот Севс, / далеку од бесмртните *качувајќи (ύ) се во свειπῶπιο лежло*."²⁰⁷

Во 508 стих, кога се говори за Јапет и неговите синови: "Јапет ја зеде за жена Климена со убави глезни, ќерката на Океан / и *се качи (со неа) во испῶ (заедничко) лежло*."²⁰⁸

Во 798 стих, кога зборува за Стикс и се вели дека, ако некој од боговите излее вода од реката Стикс и криво се заколне, лежи без свест една година и не може да пријде кон амброзијата или нектарот: "...туку *лежи без здив и без глас / на σῆροςῖπρεν одар* и го покрива лош длабок сон."²⁰⁹

²⁰⁷ Хесиод, *Теоџонија*, 56-57:
ἐννέα γάρ οἱ νυκτὸς ἐμίσητο μητίετα Ζεὺς
νόσφιν ἀπ' ἀθανάτων ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνων

²⁰⁸ Хесиод, *Теоџонија*, 507-508:
κούρη δ' Ἰαπετὸς καλλίσφυρον Ὠκεανίην
ἤγαγετο Κλυμένην καὶ ὄμῶν λέχος εἰσανέβαινε

²⁰⁹ Хесиод, *Теоџонија*, 797-798:

Во 912 стих, кога се зборува за другите потомци на Севс: "А *ἰῶϊ* (*Севс*) *οἴηιδε во леḡλοῖο на мноḡухраниῖα Демеῖρα*, / којашто ја роди белолакти Персефона..."²¹⁰

И во 939 стих, исто така, кога се говори за останатите потомци на Севс: "А на Севс, ќерката на Атлант, Маја, му го роди славниот Хермес, / гласникот на боговите, *οἴηкако се качи во свеῖοῖο му леḡло*."²¹¹

Лесно може да се забележат сличностите со Хомеровите епопеи. Леглото може да припаѓа и на маж и на жена (бог - божица), а тие во леглото можат "да влезат" или "во него озгора да се качат" (во Хомеровите епопеи и во Химните фигурираше глаголот ἐπιβαῖνω). Во сите примери λέχος има единствена функција - λοχεύσθαι 'да роди'. Дури и осамениот пример со εὐνή е употребен во истиот контекст: "Фοјба, пак, *дошла во мноḡυῖοσαкуванῖα ἰοσίηλα*"²¹² на Κοј."²¹³ Единствено во 798 стих, каде леглото го преведовме со 'одар', неговата функција е поинаква. Боговите се бесмртни, но кривоклетството во водите на подземната река Стикс, ја донесува за нив најголемата казна: ги фрла во легловната хоризонтала, ги доближува до состојба на длабок сон, мирување или смрт, ги врзува цела година за леглото - врата низ која се преминува во Хад.

Во оваа козмичка генеалогичка реторика е потврдена и со присуството на други сложенки или изведенки од основите што постојано ги споменуваме. Па така, среќаваме извесен број именки за поимите 'сопруг', 'сопруга', но, за прв пат бројот на ἄλοχος е далеку помал од зборовите изведени од останатите основи. Имено, таа именка ја среќаваме само еднаш, додека именката ἄκοιτις 'сопруга' дури осум пати и по еднаш именките παράκοιτις, со истото значење, и παρακοίτης за машкиот род. Потпрени на резултатите од делата што веќе ги разгледавме, објаснувањето за ваквата состојба го гледаме во секундарноста на вистинската, законската брачна врска во ова козмичко создавање.

ἀλλά τε κεῖται ἀνάπνευστος καὶ ἄναυδος
στρατοῖς ἐν λεχέεσσι, κακὸν δέ ἐ κῶμα καλύπτει.

²¹⁰ Хесиод, *Теоџонија*, 912-913:

αὐτὰρ ὁ Δήμητρος πολυφόρβης ἐς λέχος ἦλθεν,
ἦ τέκε Персеφόνην λευκώλενον,

²¹¹ Хесиод, *Теоџонија*, 938-939:

Ζηνὶ δ' ἄρ' Ἀτλαντὶς Μαίη τέκε κύδιμον Ἑρμῆν,
κῆρυκ' ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβάσα.

²¹² cf. ψ, 354.

²¹³ Хесиод, *Теоџонија*, 404:

Φοίβη δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν.

Секој пример врзан за леглото во овој еп, пулсира со значењето на зачнувањето, раѓањето, создавањето. Дури и глаголите од овие основи ја имаат истата функција. Глаголот εὐνάω се среќава пет пати и секогаш со значење на 'залегнува заради полов однос'²¹⁴, а ист е примерот и со κοιμάω (213 ст.). Интересен е примерот со λόχος 'заседа', кој се јавува во уште еден облик λόχεος. Првиот во 174 стих, кога се кажува дека Гаја го сокрила Крон во заседа (κρύψασα λόχῳ) и вториот, малку подолу, кога Крон од заседата (ἐκ λοχέοιο) ја испружил левата рака и со неа го фатил татка си Уран за половиот орган, а со десната зел срп и го кастрирал, во мигот кога овој посакал да води љубав со Гаја (ἰμείρων φιλότητος). Не навлегувајќи во антрополошката подлога што митот можеби ја имал,²¹⁵ не може, а да не го забележиме присуството на релацијата легло²¹⁶ - жена - земја (и легло - мајчина утроба или матка), спротивставено на релациите легло - маж, легло - син и легло - фалус. Леглото повторно го обединува просторот на дејствувањето, на прагмите. Тоа го зазема централното место. *Соῦρυζαῖα*, со *μαῖκαῖα*, со *υῖρβαῖα*, во која се наоѓа *ἰλοδοῖ* во *заседа*, го прави *евнух*²¹⁷ *соῦρυζοῖ*. Веројатно, не треба да повторуваме за етимологијата и семантиката на грчките парадигми од претходната реченица. Тие просто "дишат" со поимот легло.

²¹⁴ Хесиод, *Теоџонија*, 133, 380, 634, 967 и 1019.

²¹⁵ Види R. Greys, op. cit., стр. 38-39.

²¹⁶ Проицирано во заседата и антиципирано во љубовниот однос меѓу Уран и Гаја.

²¹⁷ Види II.2.

V. "Лирското" легло

Запазувајќи ја донекаде хронологијата во појавата на книжевните видови во античка Грција, следното врз кое ќе го задржиме нашето внимание ќе биде издвоениот (од драмата) лирски облик на творештво. Поради спецификите на оваа *ποίησις*, во која, донекаде, сèуште се содржи митската граѓа, но истата, аналогно на автохтоната¹ книжевна диспозиција се предава низ други миметички средства, начин и предмет (главно миметика на чувства, страсти - *τὰ παθήματα*), состојбата со леглото е изненадувачки поинаква од онаа во досега разгледаните творби.

Па така, обичниот читател кој барем малку е запознаен со тематиката на поезијата на десеттата Муза - Сапфо, ќе помисли дека оваа поетеса веројатно често го користи знакот легло во своите мелнички песни. Меѓутоа, во нејзините целосно сочувани дела и во фрагментите, зборот *λέχος*, на пример, го среќаваме само еднаш, во 75.[20.]², кога таа вели дека ќе стекне ново, помладо легло, обележувајќи ја на тој начин повторно жената. Но, веќе во следниот и последен пример, наидуваме на присуство на еден друг, нов термин, употребен во синтагмата *στρώμν[αν ἐ]πὶ μολθάκαν*,³ кој може да го преведеме и 'на мекото легло' или, можеби уште подобро, 'на меката постела' (во контекст на обичен, утилитарен предмет), но сепак врзано за жената и љубовта.

Мимнерм, "првиот лирски творец на познатиот хеленски идеал - калокагатија"⁴ за кого "единствената доблест кон која копнее е - цутење во убавина, наслада во убавина, радост во убавина"⁵ во 1.[1.] донесува интересен пример во чиј контекст го среќаваме терминот *εὐνή*: "Животот што е, радоста што е без Афродита златна? / Нека бидам *μυῖον* кога за тоа веќе нема да се *ἔριζω*, / за потајна љубов, за дарови медни и за *ἰοσίμελα*."⁶ Карактеристиката

¹ "Субјективноста", на пр., не ѝ е својствена на древната хеленска лирика.

² Според T. Bergk, *Anthologia lyrica*, Lipsiae: Teubner, 1883.

³ Според *Poetarum Lesbiorum Fragmenta*, Oxford, 1955.

⁴ Е. Колева, 'Соографија на песната', во *Анџолоџија на хеленската лирика*, Скопје: Зумпрес, 1996, стр. 53.

⁵ Ibidem.

⁶ T. Bergk, *Anthologia lyrica*, Mimnermus, 1.[1.], 1-3:

*τίς δὲ βίος, τί δὲ τερπνὸν ἄτερ χρυσῆς Ἀφροδίτης;
τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι,
κρυπταδίη φιλότης καὶ μείλιχα δῶρα καὶ εὐνή·*

на неговата поезија произлегува од авторовото сознание за минливоста и непостојаноста на телесните облици и ужасот што наладата го предизвикува низ свеста за нејзиното исчезнување. Тој знае дека човек, "ловејќи налада уловува тага и горчина",⁷ па затоа "страсно посакувајќи го животот во полна убавина, страсно ја посакува и смртта како укинување на привидот и измамата"⁸. Интересно е што речиси само од овие стихови може да се насети целата еротологија на неговата поезија, целата "философична" димензија, и токму во нив е употребен поимот легло, но не како обичен збор, туку како знак што ги обележува поетовите интимни размисли, знак во кој се интерферираат радоста и тагата, наладата и болката, љубовта и смртта. Нивната дихотомиска даденост е обединета во леглото, а копнежот по него го сокрива и копнежот по одарот. Метаморфозата на леглото-љубов во легло-одар неминовно ја следи човековата природа, човековата метаморфоза, тоа отчукува според часовникот на човечката минливост, пропадливост, а врзувањето за леглото, значи врзување за секогаш присутната човекова био-танатолошка детерминираност. Ова измачување со леглото го наоѓаме и кај меличкиот поет Ибик, "најманичниот еротски поет" според лексиконот на Суда, кога вели дека *ἔρος... κατάκοιτος*⁹ *ἔρος* во леглото ја измачува неговата душа.

Кај Мимнерм зборот *εὐνή* го среќаваме уште еднаш, во 12.[9.], кога поетот пее за Хелиј: "А кога на починак иде, низ бранојте него го носи *издлабено, љепрасно (многуљубено) леґло, изработено со ракаиџа на Хефајсти, од скајоцено злато...*"¹⁰ Митолошката граѓа е евидентна во наведените стихови, а сличностите со Хомеровите епови може лесно да се утврдат. Досега забележавме дека леглото во лингвистичките знаковни пројави најчесто егзистира во сферите на митската мисла, па така и помладиот од претходните автори - Бакхилид, го користи во контекст на боговите. Во деветтата, немејска епиникија, наидуваме на зборот *λέχος*: "Кој не го знае добро изградениот град на темнокосата Теба, или многуславната Ајгина, која *оџиде во леґлоџо на*

⁷ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 54.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Anthologia lyrica*, Ibycus, 1.[1.], 6-7.

¹⁰ *Anthologia lyrica*, Mimnermus, 12.[9.], 5-7:
*τὸν μὲν γὰρ διὰ κῆμα φέρει πολυήρατος εὐνή
 κοίτη, Ἥφαιστου χερσὶν ἐλληλαμένη
 χρυσοῦ τιμήεντος,*

великиοῦ Σεῦς ἡ ροδὴ ἡρώϊ..."¹¹ И уште еднаш, во Дитирамбите, во седумнаесеттата песна, кога Тесеј му вели на Миној: "Ако и (можеби) тебе, највеликиот од смртниците, честитата красноимена ќерка на Фојник (Европа) те роди, οἷκακο се смеῖα во леῖλοιο на Σεῦς ὑπὸ βρωῖη на Ἰδα..."¹² Митската подлога е присутна и во употребата на другиот означеник, εὐνή: во Епиникиите, во деветтата, немејска: "...и колку многу други честити ќерки на старата жуборлива река беа скροῖηени во славниῖε леῖλα на βοῶνιηε."¹³ и во тринаесеттата, немејска, кога поетот, обраќајќи се кон божицата Ајгина, вели: "... (ти) којашто го роди коњаникот Пелеј и силниот Теламон, οἷκακο се смеῖα во ὑοσῖελα со Αἴακ."¹⁴ Леглото низ митот продолжува да пулсира и во елегиите на Кратес: "И навистина го видов Стилпона, кај тешки болови има, во Мегара, каде шῖιο, вελαῖη, се наοῖα ὑοσῖελαῖηα на Τιφον (cf. Ω, 615)."¹⁵ Но затоа, кај Симонид Амorigинецот, во неговата басновидна јамбографска песна *За жениῖε*, леглото е ослободено од митското бreme и употребено како знак со ругачка содржина според псогичните ајтиолошки метаморфози на "жена" - "животно". Така овој знак укажува на нешто друго одошто на самиот себе: говорeјќи за жената, која настанала од невестулка, Симонид ругачки вели дека таа нема ниту милност, ниту привлечност, ниту убавина, туку е сосем одбивна: "...има ῖολεμα ὑοχοῖηα за леῖλο сладοσῖρασно (леῖλο кое се однесува на љубовно

¹¹ Бакхилид, *Εῖνικη*, 9,53-56:

τίς γάρ οὐκ οἶδεν κυανοπλοκάμου
Θήβας ἐῦδατον πόλιν,
ἢ τὰν μεγαλῶνυμον Αἴγιναν, μεγίστου
Ζηνὸς ἀπλαθεῖσα λέχει τέκεν ἦρω

¹² Бакхилид, *Διῖτιραμβи*, 17,29-33:

εἰ καὶ σε κεδνῶ
τέκεν λέχει Διὸς ὑπὸ κρόταφον Ἴδα
μιγεῖσα Φοῖνικος ἐρα-
τῶνυμος κόρα βροτῶν
φέρτατον,

¹³ Бакхилид, *Εῖνικη*, 9,63-65:

ὄ]σαι τ' ἄλλαι θεῶν
ε[ὐναῖς ἐδ]άμησαν ἀριγνώτοις π[α]λαι[οῦ]
παῖδες αἰ]δοῖαι ποταμοῦ κελάδοντος·

¹⁴ Бакхилид, *Εῖνικη*, 13,97-99:

ἀ τ[ὸν ἰ]πλευτᾶ]ν ἔτι[κτε Πηλέα
καὶ Τελαμῶνα [κ]ρα]τ[α]ῖον,
Αἰακῶ μειχθεῖσ' ἐν ε[ὐναῖς·

Кај Бакхилид по еден пример среќаваме дури и од именките ἄκοιτις 'сопруга' и ἀκοίτης 'сопруг' и придавката ἄκοιτος, 2. 'кој е без одмор, без почин, без сон', како атрибут на Αργ. Сопругата (ἄκοιτις) ја наοῖаме еднаш и во дидактично-еротската поетика на елегичарот Теогнис во 187 стих.

¹⁵ *Anthologia lyrica*, Crates, 4., 1-2:

καὶ μὴν καὶ Στίλπων' ἔσιδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα
ἐν Μεγάρους, ὅτι φασὶ Τυφάεος ἐμμεναι εὐνάς·

уживање)..."¹⁶. Во овој поглед специфични се анакреонтските песни, од подоцнежен период, вклучени во Берговата *Анџолоџија*, во кои наидуваме на различни сложенки и изведенки од основите врзани за поимот легло. Па така, во нив ја среќаваме придавката φίλευνος, 2. 'кој си сака постела, похотлив': кога поетот кажува за Анакреонт, кој му дошол на сон, и вели: "Иако беше старец, беше убав, убав и *ἰσοχοῖμιβ*."¹⁷ Потоа именката σύνευνος 'другар, соучесник во постелата', кога поетот сакал да купи некој кип од Ерос, па му вели на продавачот: "Дај ми го, дај за драхма, *νεῖσο, убавиοῖι δρυζάρ во ἰοστῆλαῖια*."¹⁸ и по еднаш именката κοίτη, кога поетот вели дека не се грижи за богатство и пари, туку повеќе сака: "...*во нежни леḡла да водам љубов*."¹⁹ и именката λόχευμα: "...многу вешто изработен *ἰοροδ*."²⁰, а се однесува на трендафилот. Глаголот λοχεύω го среќаваме на две места, кога поетот вели да пиеме и да пееме песни за Бакх: "...заради кого пијанството *е родено*..."²¹ и кога вели за Афродита: "...*ја роди морето од пена*..."²² Глаголот εὐνάζω е употребен со поинакво значење, кога повторно поетот повикува да пиеме и да пееме песни за Бакх: "...заради кого *се усῖοκοјува* тагата (бремето)..."²³ Во едно сосема профано значење, но од друга страна и за прв пат употребен со друг означеник - κλίνη, терминот го среќаваме кај Алкман, меличарот и првиот хороводец од VII век пр. Хр., во 74 В. [17.], во флексивната форма κλῖναι со значење на "лежалки за ручање". Во истото значење терминот го употребува и елегискиот поет Дионисиј Халк во 3. (5 ст.).

Зборот λέχος го среќваме и кај софистот Критија, во неговите елегии и во фрагментите од една од неговите трагедии. Во елегиските дистиси, со профано значење, но врзано за бракот и жената, кога вели: "Тронот е тесалски изум, за

¹⁶ *Anthologia lyrica*, Simonides, 7.[8.], 53:

εὐνής δ' ἀληνής ἐστὶν ἀφροδισίης,

¹⁷ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 1.[65.], 6-7:

γέρων μὲν ἦν, καλὸς δέ,
καλὸς γε καὶ φίλευνος:

¹⁸ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 10.[77.], 12-13:

δὸς οὖν, δὸς αὐτὸν ἡμῖν
δραχμῆς, καλὸν σύνευνον.

¹⁹ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 34.[23.], 15-16:

ἐν δ' ἀπαλαῖσι κοίταις
τελεῖν τὰν Ἀφροδίταν.

²⁰ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 53.[53.], 38:

πολυδαίδαλον λόχευμα:

²¹ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 36.[41.], 7:

δι' ὃν ἡ μέθη λοχεύθη,

²² *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 53.[53.], 32:

ἐλόχευσε πόντος ἀφρῶ,

²³ *Anthologia lyrica*, Anacreontea, 36.[41.], 10:

δι' ὃν εὐνάζετ' ἀνία.

телото најраскошно столче; а *извонредна убавина има брачнојо легло од Милејѝ и Хиос*, приморскиот град на Ојнопион."²⁴ При тоа, заедно со λέχος ја употребува придавката εὐναίος кој се однесува на постелата или брачен. Вториот пат во фрагмент 1, стих 8, од трагедијата Пејритој, кога Херакле се наоѓа во подземниот свет и му се претставува на Ајак, па му кажува чиј потомок е: "Севс дојде кај мојата мајка, во *честѝијојо легло*..."²⁵, значи, овој пат како дел од митската граѓа на трагичкиот μῦθος, со конотирано значење.²⁶

Далеку најдобриот (првиот) меѓу лиричарите кои му припаѓаат на александрискиот Канон, како што го нарекува Квинтилијан²⁷ големиот мајстор на набожни оди и химни - Пиндар, во своите епиникии го возобновува или, подобро речено, го задржува присуството на леглото. Фреквентноста на овој поим во делата излеани од "светите усни на Музите"²⁸, од една страна може да се толкува со бројот сочувани песни, кој далеку го надминува оној на останатите лиричари од античкиот период, меѓутоа, од друга, авторовата исполнетост со бога, како што за него вели Платон²⁹, е секако една од причините што апотеизираното легло е почесто присутно во поезијата на овој бранител на митското предание. Зашто, како што пишува еден вдахновен херменевт на античката лирика, "Пиндаровата ода е космогониската и есхатолошката суштина на исонското Оро, кое во строфи и антистрофи, вртења и превртувања во екстаза кон бога ги твори таинствените врски на целокупната Стварност во самото свое вечно битие."³⁰ Невозможно е во било кој уметнички простор од античката поезија кој оддишува со бога и со митски прагми, да не биде вткаено леглото. Тоа едноставно е дел од митската свест, свештен топос низ кој се инвоцираат гласовите за божескиот поредок во универзумот. Од друга страна, Пиндаровата алка во "исонското Оро", во агоналната идеја присутна во светот на Хомеровите епски прагми, длабоко завлегува во колективната свест и

²⁴ *Anthologia lyrica*, Critias, 1.[1.], 4-6:

Θεσσαλικὸς δὲ θρόνος, γυίων τρυφερωτάτη ἔδρα:
εὐναίου δὲ λέχους ἔξοχα κάλλος ἔχει
Μίλητός τε Χίος τ', εὐναίος πόλις Οἰνοπίωνος·

²⁵ Critias, fr. 1. 8-9:

ἐμῆ γὰρ ἦλθε μητρὶ κεδνὰ πρὸς λέχη
Ζεὺς,

²⁶ Кај лиричарите на неколку места го наоѓаме и зборот ἄλοχος, употребен во контекст и на божици и на смртни жени.

²⁷ Quintilianus, *Institutio oratoria*, X, 1. 61.

²⁸ *Anthologia Palatina*, IX., 184.

²⁹ Платон, *Μενον*, 81.

низ тој колективитет делува во поимањето на митската стварност. Се чини таа свест е пресудна во реанимирањето на легловната реторика, наспроти онаа на субјективното, интимното, кај другите лирски поети.

Поради сето ова, во песните на Пиндар наоѓаме различие означеници на знакот легло. Зборот λέχος го среќаваме на девет места и уште на шест во фрагментите³¹. Именката λέκτρον три пати, а εὐνή осум и еднаш во фрагментите³². Κοίτη ја среќаваме два пати, δέμνιον еднаш и στρωμνή три пати. Да ги проследиме овие примери.

Во I Питијска ода поимот легло го среќаваме еднаш со означеникот στρωμνή, во 28 стих: "Како (Тифон) е врзан (окован) меѓу црнолисниите врвови на Ајтна и подножјето, а *οσι̅ρο̅ιο̅ λε̅ζλο̅ му̅ ζο̅ βο̅δε̅ целиο̅ι̅ νε̅ζο̅в̅ ἱ̅ρο̅ι̅ε̅ζ̅να̅ι̅* ζ̅ρ̅β̅."³³

Во II Питијска, го среќаваме два пати преку εὐνή. Во 27 стих: "Иако (Иксион) прими сладок живот меѓу милостивите деца на Крон, тој не истраја во благословената состојба за долго, туку *со̅ слудено̅ ср̅це̅ ја̅ ἱ̅ο̅σα̅κα̅ Χ̅ε̅ρα̅, на̅ која̅ суд̅бин̅ски̅ ἰ̅ бе̅ше̅ до̅дел̅ена̅ мно̅ζ̅у̅рад̅ο̅сна̅ι̅α̅ ἱ̅ο̅σι̅η̅λα̅ на̅ Сев̅с̅.*"³⁴ И во 35 стих: и понатаму за Иксион, се вели дека поднесува заслужена казна, со која отплаќа за два грева; првиот - што бил првиот маж кој се извалкал со роднинска крв, а вториот: "оти еднаш во пространата ложница се обидел (да ја обљуби) со сопругата на Севс. Човек мора секогаш да ја гледа мерката според себе (да ги одмерува нештата според местото што го зазема). *Не̅ι̅ρ̅ι̅ρο̅δ̅ν̅ι̅η̅ (ἱ̅υ̅ζ̅ι̅η̅) ἱ̅ο̅σι̅η̅ε̅λι̅ (не̅ι̅ρ̅ι̅ρο̅δ̅ν̅α̅ι̅α̅ ἱ̅ο̅χο̅ι̅α̅, ἱ̅ρ̅ε̅λ̅υ̅β̅ι̅η̅) ζο̅ φ̅ρ̅λα̅α̅ι̅ι̅ во̅ че̅σι̅η̅ι̅ νε̅во̅λ̅ji̅. И̅ на̅ него̅ до̅ј̅де̅ (та̅а̅, νε̅во̅λ̅j̅α̅та̅). Биде̅ј̅ќи̅ ма̅ж̅от̅, во̅ не̅зна̅е̅ње̅, б̅р̅ка̅ј̅ќи̅ сл̅ат̅ка̅ ла̅га̅,*

³⁰ Е. Колева, op. cit., стр. 106.

³¹ Во 52f,140 (λεχέων ἐπ' ἀμβρότων 'на леглата на бесмртните'), во 52k,35 (λέχει πέλας ἀμβροσίῳ Μελίας 'близу бесмртното легло на Мелија), во 52k,42 (λέχει), во 52u,14 (ἀπεπλος ἐκ λεχέων νεοτόκων), во 70d,15 (λέχεά τ' ἀναγκαῖα 'нужно легло') и евентуално во 169a,36 (ποικίλων ἐκ λεχέων 'од шареното легло').

³² Во 122,7 (ἐρατειναῖς <ἐν> εὐναῖς 'на љубените, дражесните постели').

³³ Пиндар, *Πιτυϊσка ода*, I,27-28:

οἷον Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις δέδεταί κορυφαῖς
καὶ πέδω, στρωμνὰ δὲ χαράσσοισ' ἅπαν νῶτον ποτικεκλιμένον κεντεῖ.

³⁴ Пиндар, *Πιτυϊσка ода*, II,25-28:

εὐμενέσσι γὰρ παρὰ Κρονίδαις
γλυκὺν ἐλῶν βίοντον, μακρὸν οὐχ ὑπέμεινεν ὄλβον, μαινομέναις φρασὶν
Ἦρας ὅτ' ἐράσσατο, τὰν Διὸς εὐναὶ λάχον
πολυγαθῆες·

залеѓна крај облак; зашто имаше изглед сличен на вишната небеска божица, ќерката на Крон."³⁵

Во III Питијска поимот го среќаваме три пати. Најпрво со лэктрон, во 26 стих: "Таква голема несреќа (измама) ја снајде дрзоста на краснорубата Коронида (мајка на Асклепиј). *Заишίο ῑαα леѓна во крeвeῑοῑ на ῑῡζῑνεц кој дојде од Аркадија (Исхис).*"³⁶ Потоа со коίτη, во 32 стих: Коронида, откако зачнува од Аполон, легнува со Исхис: "И тогаш, *коѓа дознал (Аполон) за ε̄οσῑινскоί̄ο леѓло (ῡρε̄λyба, залеѓнување) на Исхис, синот на Елат, и за безбожната измама, ја испратил сестра си (Артемида)...*"³⁷ И еднаш со λέχος, во 99 стих: "А пак, *ῑαῑκοί̄ο Севс ῑ дојде во ῑοσαкуваноί̄ο леѓло на белолакί̄α Τιона.*"³⁸

Два пати во IV Питијска ода. Еднаш со λέχος, во 51 стих: "А (Еуфем, синот на Посејдон) *во леѓлаί̄α на жени ῑῡζῑнки ќе најде одбран род (јуначко потомство), кои во чест на бозите ќе дојдат на овој остров и ќе родат маж, господар на темнооблачните полиња.*"³⁹; и уште еднаш со στρωμή во 230 стих: Ајет, таткото на Медеја, му вели на Јасон дека ќе му ја даде раката на неговата ќерка, доколку ги впрегне биковите со железни нозе и ги посее змаевите заби; прво самиот тој пред него го прави тоа, а потоа му препушта на Јасон, велејќи му: "Кралот, кој владее со коработ, ако ми го доврши ова дело, *нека ε̄ο земе неῑлениοῑ ῡокров, сјајноί̄ο руно со зλαί̄ни реси.*"⁴⁰

³⁵ Пиндар, *Πιτιјска ода*, II,33-39:

ὅτι τε μεγαλοκευθέεσσιν ἔν ποτε θαλάμοις
Διὸς ἄκοιτιν ἐπειράτο. χρῆ δὲ κατ' αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὄραν μέτρον.
εὐναὶ δὲ παράτροποι ἐς κακότητα' ἀθρόαν
ἔβαλον ποτὶ καὶ τὸν ἵκοντ'· ἐπεὶ νεφέλα παρελέξατο,
ψεῦδος γλυκὺ μεθέπων ἀιδρις ἀνήρ·
εἶδος γὰρ ὑπεροχωτάτα πρέπεν Οὐρανιαῖν
θυγατέρι Κρόνου·

³⁶ Пиндар, *Πιτιјска ода*, III,24-26:

ἔσχε τοι ταύταν μεγάλην ἀνάταν
καλλιπέπλου λῆμα Κορωνίδος. ἐλθόντος γὰρ εὐνάσθη ξένου
λέκτροισιν ἀπ' Ἀρκαδίας.

³⁷ Пиндар, *Πιτιјска ода*, III,31-32:

καὶ τότε γνοὺς Ἴσχυος Εἰλατίδα
ξεινίαν κοίταν ἄθεμιν τε δόλον, πέμψεν κασιγνήταν

³⁸ Пиндар, *Πιτιјска ода*, III,98-99:

ἀτὰρ λευκωλένω γε Ζεὺς πατήρ
ἤλυθεν ἐς λέχος ἱμερτὸν Θυώνω.

³⁹ Пиндар, *Πιτιјска ода*, IV,50-53:

νῦν γε μὲν ἄλλοδαπᾶν κριτὸν εὐρήσει γυναικῶν
ἐν λέχεσιν γένος, οἱ κεν τάνδε σὺν τιμᾷ θεῶν
νάσον ἐλθόντες τέκωνται φῶτα κελαινεφέων πεδίων
δεσπόταν·

⁴⁰ Пиндар, *Πιτιјска ода*, IV,229-231:

τοῦτ' ἔργον βασιλεὺς,
ὅστις ἄρχει ναός, ἐμοὶ τελέσαις ἄφθιτον στρωμνὴν ἀγέσθω,

Во IX Питијска поимот легло го среќаваме четири пати. Два пати со λέχος и два пати со εὐνή. Во 12 и 16 стих: Аполон ја грабнува нимфата Кирена и на златни кочии ја води во плодна земја да биде нејзина владетелка: "А сребреноногата Афродита го прими (прифати) делскиот гостин, допирајќи ја со лесна рака колата, направена од (за) бози. И на нивниите слајки ѝосиџели (ἰρεῖραικι) фрли љубен (мил, дражесен) срам, па ги спои заедно и во брак ги смеша богот и девојката (ќерката) на Хипсеј кој надалеку владее. (...) Него, еднаш, во славното подножје на (планината) Пинд, го роди Најадата Креуса, ќерка на Гаја, израдувана (развеселена, свеселена) во леґлоио на (богот на реката) Пенеј."⁴¹ И во 37 и 41 стих: кога Аполон ја здогледува Кирена како се бори со лав, кај него се јавува желбата да легне со неа, па го повикува кентаврот Хирон и, меѓу другото прашува: "Дали е божеско право (дали е праведно, дали на божество му е дозволено, дали јас смеам) да ја принесам кон неа мојата славна рака? И (дали е праведно) да го искосам меденоио билје (медениоџ цвеџ) од нејзиноио леґло?" А нему, моќниот Кентаур, насмевнувајќи се благо под ведрите веґи, веднаш му одврати со својот мудар совет: 'О Фојбе, клучевите на светата љубов се сокриени кај мудрата Пејтхо (Убедувањето) и, подеднакво и кај боговите и кај луѓето, срамот брани јавно (пред очите на сите) да ја добиеме (да легнеме во, да го земеме задоволството на) слајкаџиа ѝосиџела за прв пат."⁴²

Два пати во XI Питијска ода. Еднаш со λέχος и еднаш со κοίτη, во 24 и во 25 стих. Откако се кажува дека Клитајмистра ги убила Агамемнон и Касандра, се вели: "Дали Ифигенеја, заклана кај Еврипид, далеку од татковината, е таа која ја измамачуваше (Клитајмистра) и го поттикна кај неа гневот да ја крене тешката рака? Или, дали можеби (заради џџоа) беше џџокорена (се џџредаде, се

κῶας αἰγλᾶεν χρυσέῳ θυσάνῳ.

⁴¹ Пиндар, *Πιτιјска ода*, IX,9-17:

ὑπέδεκτο δ' ἀργυρόπεζ' Ἀφροδίτα

Δάλιον ξεῖνον θεοδμάτων

ὀχέων, ἐφαλτομένα χερὶ κούρα.

καί σφιν ἐπὶ γλυκεραῖς εὐναῖς ἐρατὰν βάλεν αἰδῶ,

ξυδὸν ἀρμόζοισα θεῶ τε γάμον μιχθέντα κούρα θ' Ὑψέος εὐρυβία·

(...)

ὄν ποτε Πίνδου κλεενναῖς ἐν πτυχαῖς

Ναῖς εὐφρανθεῖσα Πηνειοῦ λέχει Κρείοισ' ἔπικτεν,

Γαίας θυγάτηρ.

⁴² Пиндар, *Πιτιјска ода*, IX,36-41:

"ὅσια κλυτὰν χέρα οἱ προσενεγκεῖν,

ἦ ῥα; καὶ ἐκ λεχέων κείραι μελιηδέα ποίαν;"

τὸν δὲ Κένταυρος ζαμενής, ἀγανὰ χλαρὸν γελάσσαις ὀφρύϊ, μῆτιν ἐὰν

εὐθὺς ἀμείβετο· "κρυπταὶ κλαῖδες ἐντι σοφᾶς Πειθοῦς ἱερὰν φιλοτάτων,

Φοῖβε, καὶ ἐν τε θεοῖς τοῦτο κἀνθρώποις ὁμῶς

αἰδέοντ', ἀμφανδὸν ἀδείας τυχεῖν τὸ πρῶτον εὐνάς."

ἰοδλοжи) во дру̀го лѐло и дозволуваше да биде заведена од заеднички но̀кни с̀ишења (но̀кни ἰρὲзραὶики)? Ова е најомразен (најсрамен) грев за младите сопруги и тој не може да се сокрие од озборувањата на другите лу̀ге, зашто граѓаните сакаат да зборуваат за лоши работи."⁴³

Еднаш во XII Питијска, со λέχος во 15 стих: "Навистина тој (Персеј) донесе темнина за божествениот род на Форк (татко на Медуса) и *гибелен дар му ἰпринесе на Полидекτῖ* (му ἰλαῖιι на Полидекτῖ со *гибелен свадбен дар*⁴⁴) за *вечноῖιο ροῖςῖι* во мајка си и (за) *нужноῖιο лѐло* (и *нејзиноῖιο изнасилено брачно лѐло*), ја откина главата на убавообразната Медуса, синот на Данаја, за когошто, велат дека е создаден од златен дожд."⁴⁵

Три пати во I Немејска ода. Еднаш со δέμνιον во 3 стих: воспевајќи ја Ортигија (остров до Сиракуза), поетот вели: "Света оддишко на Алфеј, славен цвет (изданок, фиданка) на Сиракуза, Ортигијо, *лѐло* (ложница) на *Αρῖημιδα*, сестрата на Делос..."⁴⁶ И по еднаш со λέχος и στρωμνή во 49 и во 50 стих: малиот Херакле ги задавил змиите со своите раце, па: "Неподнослив страв ги погоди жените, *κοι ἰμοῖασι ἰ ἰμοαῖα* на Алкмена *крај лѐλοῖιο*; зашто и таа самата, боса и без облека, *искокну од ἰοσιῖελαῖια* и се обиде да го одбие дрскиот напад на чудовиштата."⁴⁷

Два пати во V Немејска ода, со λέκτρον и εὐνή, во 30 и 31 стих: поетот зборува како Музите пееле за Севс, за Тетида, па и за Пелеј, како лукавата

⁴³ Пиндар, *Πιῖιςκα ода*, XI,22-28:
πότερον νιν ἄρ' Ἰφιγένει' ἐπ' Εὐρίπω
σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισεν βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον;
ἢ ἑτέρω λέχει δαμαζομέναν
ἔννυχοι πάραγον κοῖται; τὸ δὲ νέαις ἀλόχοις
ἔχθιστον ἀμπλάκιον καλύψαι τ' ἀμάχανον
ἄλλοτρίασι γλώσσαις·
κακολόγοι δὲ πολῖται.

⁴⁴ Полидект, крал на Сериф, се вљубил во Данаја и го испратил Персеј да ја донесе главата на Медуса.

⁴⁵ Пиндар, *Πιῖιςκα ода*, XII,13-18:
ἦτοι τό τε θεσπέσιον Φόρκοι' ἀμαύρωσεν γένος,
λυγρόν τ' ἔρανον Πολυδέκτα θῆκε ματρός τ' ἔμπεδον
δουλοσύναν τό τ' ἀναγκαῖον λέχος,
εὐπαράου κράτα συλάσαις Μεδοίσας
υἱὸς Δανάας, τὸν ἀπὸ χρυσοῦ φαμὲν αὐτορύτου
ἔμμεναι.

⁴⁶ Пиндар, *Немејска ода*, I,1-4:
ἀμπνευμα σεμνὸν Ἀλφεοῦ,
κλεινᾶν Συρακοσσᾶν θάλας Ὀρτυγία,
δέμνιον Ἀρτέμιδος,
δάλου κασιγνήτα,

⁴⁷ Пиндар, *Немејска ода*, I,48-50:
ἐκ δ' ἄρ' ἀτλατον δέος
πλάξε γυναῖκας, ὅσαι τύχον Ἀλκμῆνας ἀρήγοισαι λέχει·
καὶ γὰρ αὐτά, ποσσὶν ἄπεπλος ὀρούσαισ' ἀπὸ στρωμνᾶς, ὅμως ἄμυνεν ὕβριν κνωδάλων.

Хиполита, ќерката на Кретеј, сакала да го заведе, па со ласкави зборови го убедила својот сопруг Акаст, измислувајќи лажна приказна: "...дека оној (Пелеј) се обидува (да ја обљуби) во леџлојто на свадбенајта ѱосѿела на Акасѿ."⁴⁸ А било сосема спротивното."⁴⁹

Еднаш во VIII Немејска ода, со лѣκτρον во 6 стих: по инвокацијата на Афродита и посакувањето да не се прејдат границите и да се постигне подобар вид љубов, вели: "Па така (таквата љубов, подобрите ероси), ѿасѿири(ѿиѿ) (чуварите) на даровиѿе на Афродиѿиѿа (со нив) ѳо оѿκρυѿиѿа леџлојто на Севс и Ајѳина."⁵⁰

Еднаш во IV Истамска ода, со лѣχος во 22 стих: "Земјотресецот Посејдон, кој живее во Онхест и кај морскиот мост пред сидините на Коринт, му ја дарува на тој род (таа фамилија) оваа чудесна песна, будејќи ја од нивниѿе леџла сѿиѿарѿиѿа слава за ѿодвиѿиѿа славни, која веќе беше потонала во сон."⁵¹

Два пати во VIII Истамска ода; прво со εὐνή во 30 стих: Севс и Посејдон сакаат да легнат со Тетида: "Зашто ги држеше ерос. Но, бесмрѿниѿиѿе умови на бозиѿе не им ѳо иςѿολνѿиѿа (не им дозволија да се исполни, да се изврши) ѿοј брак (ѿοοа леџло), бидејќи го послушаа божеското пророштво."⁵²; а потоа со лѣχος во 35 стих: Темида им кажува на Севс и Посејдон дека Тетида ќе роди дете, кое ќе биде посилно од својот татко, па им вели: "Затоа престанете со тоа; нека најде ѿοοа леџло на смрѿник и нека го види синот како ѿ умира во војна, кој во силата на рацете е сличен на Арес, а во брзината на нозете (е сличен) на молњи."⁵³

⁴⁸ И повторно леглото е брането од заседа, ἐκ λόχου (cf. Нем. IV, 60).

⁴⁹ Пиндар, *Немејска ода*, V,30-31:
ὡς ἄρα νυμφείας ἐπέιρα κείνος ἐν λέκτροις Ἀκάστου
εὐνάς. τὸ δ' ἐναντίον ἔσκεν·

⁵⁰ Пиндар, *Немејска ода*, VIII,6-7:
οἷοι καὶ Διὸς Αἰγίνας τε λέκτρον ποιμένες ἀμφεπόλησαν
Κυπρίας δόρων·

⁵¹ Пиндар, *Исѿамска ода*, IV,19-23:
ὁ κινητὴρ δὲ γὰς Ὀρχηστὸν οἰκέων
καὶ γέφυραν ποντιάδα πρὸ Κορίνθου τειχέων,
τόνδε πορῶν γενεᾶ θαυμαστὸν ὕμνον
ἐκ λεχέων ἀνάγει φάμαν παλαιᾶν
εὐκλέων ἔργων· ἐν ὕπνῳ γὰρ πέσεν·

⁵² Пиндар, *Исѿамска ода*, VIII,29-31:
ἔρωσ γὰρ ἔχεν.
ἀλλ' οὐ σφιν ἀμβροτοὶ τέλεσαν εὐνὰν θεῶν πραπίδες,
ἐπεὶ θεοσφάτων ἐπάκουσαν·

⁵³ Пиндар, *Исѿамска ода*, VIII,35-37:
ἀλλὰ τὰ μὲν παύσατε· βροτέων δὲ λεχέων τυχοῖσα
υἱὸν εἰσιδέτω θανόντ' ἐν πολέμῳ,
χεῖρας Ἄρεϊ <τ> ἐναλίγκιον στεροπαῖσι τ' ἀκμὰν ποδῶν.

Еднаш во VII Олимпијска ода, со означеникот εὐνή, во 6 стих: на самиот почеток прави споредба, во која својата поздравна и пофална песна до победниците во Олимпија ја споредува со златен пехар што некој како дар го дава на својот зет, правејќи му со тоа голема чест: "а кај присутните пријатели крева зависίи за неḡоваίια сложна ἰοσίηελα (брачна среќа)." ⁵⁴

Еднаш во IX Олимпијска ода, исто така со εὐνή, во 44 стих: поетот ѝ вели на својата усна да не зборува лоши работи за боговите: "Туку своите зборови насочи ги кон градот на Протогенеја, каде што по волјата на громодржецот Севс, Девкалион и Пира слегоа од Парнас и го изградија првиот дом и без ἰοσίηελα (без брачно леḡло) основаа исτίοродно ἰοἰἰομσίἰβο на камени деца. И камења (лаои) беа наречени (и според камењата беа наречени народ)." ⁵⁵

Лесно е да се забележи дека кај Пиндар леглото редовно носи митолошки предзнак, недвојбено се врзува за митските прагми и речиси секогаш е врзано за поимот жена. ⁵⁶ Од друга страна, како кај Хомера, кога пребива во митските сфери, најчесто упатува на некаква измама, негово исполнување, но вон бракот или на некаква несреќа за еден од партиципиентите во леглото. Можеби затоа е толку редуцирана и употребата на терминот ἄλοχος (само 6 пати ⁵⁷) од кои половината се неврзани за конкретна жена. ⁵⁸

Како што просците во *Одисеја* ги убива похотливата желба по леглото на Пенелопа, така и Иксион е казнет поради желбата да има легло кое "со жреб" судбината го определила за друг. Непочитувањето на "мерката" која

⁵⁴ Пиндар, *Олимпијска ода*, VII,5-6:

ἐν δὲ φίλων
παρεόντων θῆκέ νιν ζαλωτὸν ὁμόφρονος εὐνάς·

⁵⁵ Пиндар, *Олимпијска ода*, IX,41-46:

φέροις δὲ Πρωτογενείας
ἄστει γλώσσαν, ἴν' αἰολοβρόντα Διὸς αἴσα
Πύρρα Δευκαλίων τε Παρνασοῦ καταβάντε
δόμον ἔθεντο πρῶτον, ἄτερ δ' εὐνάς ὁμόδαμον
κτισσάσθαι λίθινον γόνον·
λαοὶ δ' ὀνόμασθεν.

⁵⁶ Исклучок прави означеникот στρωμή, чијашто семантика го чува етимолошкото потекло, па затоа или не е врзано за жена или, пак, се преведува на денотативно ниво. Интересно е што златното руно поетот го нарекува "нетлена постела", единствен пример во целата хеленска книжевност.

⁵⁷ *Πυθ.*, XI,25; *Исџам.*, VII,7; VIII,28; *Олимп.*, IX,62; X,86; *Нем.*, X,18.

⁵⁸ Конкретните ликови почесто се врзуваат за лексеми изведени од IE основа *kei-: ἄκοιτις 'сопруга', во *Πυθ.*, II,34; *Нем.*, I,71; V,36; ἄκοιτις 'сопруг', во *Нем.*, V,28. Од другите зборови врзани за поимот легло, кај Пиндар ги среќаваме κοιτάζομαι 'легнувам, спијам' (*Олимп.*, XIII,76), без коногативно значење, σύγκοιτος со значење 'сокретник, другар во постела', како метафора за сонот (*Πυθ.*, IX,23), σύνευος, ἢ 'сопруга, другарка во постела' (*Олимп.*, I,88), глаголот εὐνάζω повторно со значење на 'љубовно залегнување' (*Πυθ.*, III,26 и во fr. 193,2) и σύνευνάζομαι со исто значење (*Πυθ.*, IV,254).

владее во универзумот што го опфаќа леглото, човека го фрла во неволја; можеби самиот не е виновен, бидејќи тоа го прави во незнаење, во мним, привид, но, прифаќањето на играта што леглото постојано ја игра, не е оправдување, тоа е нешто "спротивно на обичајот, на начинот, на карактерот"; туѓото легло е παράτροπος, а залегнувањето во него, макар и крај облак, веќе го осквернува, повредувајќи го со мерка определениот законски όκοίτης. Но, несреќата доаѓа и врз жената која "залегнува во легло на туѓинец". Боговите љубоморно ги чуваат леглата за кои сметаат дека ги поседуваат штом еднаш залегнале во нив и секој смртник што ќе ја промени нивната воспоставена хармонија, бидува казнет. "Краснорубата Коронида", жената-легло, заминува во туѓо, гостинско легло и тоа е веќе лош предзнак: леглото не може да бара легло, не може да оди во легло, не може да се спои со друго легло; во тој случај неговата убавина е деформирана, а Аполоновата природа не може да опстојува крај нешто грдо и изобличено. Но, бидејќи бог, на Аполон му е дозволено да посакува нови легла. Па сепак, какво чудо! Самиот пророк, тој што "предвидува јасно што ќе биде и како ќе биде", бара пророштво од кентаврот Хирон. Прашува дали е "божеско право" да "искоси медено билје" од леглото на тесалската нимфа Кирена. Дури и нему, кога во леглото е вмешана "светата љубов", срамот му брани да посегне за прв пат по нејзиното легло. Но, Пејтхо е таа која ги разврзува душите, која го наоѓа патот до леглото, а Афродита, помогната од еросите, "пастирите на нејзините дарови", е онаа која, правејќи го срамот дражесен, помага двајца да се најдат во леглото. Меѓутоа и за боговите леглото може да биде губелно. Ерос ја разгорува желбата за легло кај Севс и Посејдон, но Темида, чуварката на вечните закони кои владеат во козмосот, спречува леглото да не ја наруши воспоставената олимпска рамнотежа. Таа дури помага да се возобнови човечкиот род, но, одбегнувајќи ја инцестуалната врска, при тоа го заобиколува леглото.

VI. Леглото во книжевноста која

τὰ γενόμενα καὶ τὰ καθ' ἕκαστον λέγει

Иако веќе запазениот дијакрон приод кон истражувањата на античката книжевност ни налага во продолжение да го рагледаме леглото кај трагичарите, сепак, за миг ќе го свртиме вниманието кон историографите, за да го евидентираме присуството на овој поим и да видиме дали неговата употреба има некаква врска со уметнички обликуваните прагми или пак во прашање е нешто друго. Имено, најстариот европски историограф - Херодот (с. 485-425 пр. Хр.), со животното и творечко време е близок до великаните на старогрчката трагедија, па интересно ќе биде да се види дали видот на книжевната материја искористен во логосната продукција влијае врз состојбите со поимот легло.

Податоците добиени од анализите на неговата *Историја* говорат дека зборот λέχος кај "таткото на Историјата" не се среќава ниту еднаш. Зборот λέκτρον исто така никаде не фигурира, а таква е состојбата и со δέμνιον и στρωμνή. Εὐνή се јавува само еднаш, на самиот почеток и никаде повеќе; авторот раскажува за Кандавал, кој го убедувал својот слуга Гиг да ја види жена му гола за да се увери во нејзината убавина: "А кога ќе зачекори од столот *накај леḡλοῖο...*"¹. Не е тешко да се забележи присуството на жената во овој изолиран пример. Сопругата, преку ἄλοχος е евидентирана исто така само еднаш и тоа сосема неопределено (VI,19,10). Со исклучок на единствената употреба на λεχελοίης во IX,43,5 (cf. Δ, 383), останатите примери од основата *legh-/logh-, се евидентирани преку термини од војничкиот јазик. Па така, во I,82,41 се споменува συλλοχίτης 'војник од иста чета, од ист лох, соборец'; во I,103,3 глаголот λοχίζω 'распределувам во лохови'. Четата, лохот, претставена преку лексемата λόχος се среќава на повеќе места: III,57,15, III,58,7, IX,53,8, IX,53,13, IX,57,5, IX,57,7, IX,57,11 и евентуално во V,121,7 каде значењето може да биде и 'заседа'. Последниот пример од овие основи е глаголот λοχάω 'ставам заседа, лежам во заседа' во IV,22,7, V,121,4, VI,37,4, VI,87,7 и VI,138,4. Од зборовите произлезени од εὐνή, на повеќе места ја среќаваме именката εὐνοῦχος 'евнух' и

¹ Херодот, I,9,3:

ἐπέαν δέ ἀπὸ τοῦ θρόνου στείχη ἐπὶ τὴν εὐνήν...

само еднаш глаголот συνευόμισι 'спијам со некого, лежам, залегнувам крај некого' (VI,69,12), но и тогаш врзано во контекст на жена и во собитија кои носат призивок на "фантастика".

За разлика од претходните примери, зборот κοίτη го наоѓаме десет пати.² Во I,10,2, I,10,6, III,134,3, V,20,6 и во V,20,21, каде што контекстот упатува на присуство на жена и во II,95,8, VII,15,2, VII,15,16, VII,16C,6 и VII,16C,15, каде тоа не може да се евидентира. Од оваа основа постојат уште две лексеми што ги наоѓаме во Херодотовата *Исџорија*: едната е παράκοιτις 'сопруга' во II,116,17, каде се наведени стихови од *Одисеја* (δ, 228), а другата κοίτος во значење на 'легло или спиење'; еднаш во I,9,9, кога Кандавал му кажува на Гиг, како да ја види неговата жена гола: "Откако ќе влезам јас, веднаш по мене и мојата жена ќе дојде во леѓлоиџо." (ή γυνή ή έμή ές κοίτον), и уште еднаш во VII,17,4: "...а потоа отишол на сџиење..." (μετά ταύτα κοίτον έποιέετο), каде нема евидентирано присуство на жена.

Од досега рагледуваните дела, во *Исџоријаиџа* на Херодот, за прв пат наидуваме на една поинаква лексема - κλίνη 'легло, кревет'. Неа ја среќаваме на десет места, со различна семантика, како 'легло', 'диван', 'одар' или 'носилка'. Примерите во кои се јавува овој збор се следните:

Во I,50,3, кога се кажува што Кројс жртвувал за богот во Делфи: "џосребрени и џозлаиџени дивани" (κλίνας τε έπιχρύσους και έπαργύρους);

во I,181,5 кога се исликува еден храм: "во храмот се наоѓа џолемо леѓло, убаво џослаџо..." (έν δέ τῷ νηῷ κλίνη μεγάλη κέεται εὔ έστρωμένη);

во I,182,3, повторно во контекст на храмот, кога авторот вели дека свештениците кажувале оти: "...тој бог одвреме навреме доаѓа во храмот и се одмора на диваноиџо..." (τὸν θεὸν αὐτὸν φοιτᾶν τε ές τὸν νηὸν και άμπαύεσθαι έπὶ τῆς κλίνης);

во VI,58,20, кога се зборува за обичаите при умирање на лакедајмонски крал: "Ако кралот загинал во војна, тогаш прават негова слика и ја изнесувааиџ на боџаиџо џросџиџрен одар (или носилка)." (δς δ' ἄν έν πολέμῳ τῶν βασιλέων άποθάνη, τούτῳ δέ εἶδωλον σκευάσαντες έν κλίνη εὔ έστρωμένη εκφέρουσι);

---

² Да потсетиме дека кај Хомер, Хесиод и во Хомерските химни, оваа лексема ја сретнавме само еднаш во τ, 341.

во VI,136,8, кога се зборува за Милтијад: "...додека тој *лежел* напред на носилка..." (προκειμένου δὲ αὐτοῦ ἐν κλίνῃ);

во VI,139,9: "Атињаните во пританејот *џо џослале најубавиоџи диван иџџо џо имале...*" (Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τῷ πρυτανίῳ κλίνην στρώσαντες ὡς εἶχον κάλλιστα);

во IX,16,7, кога се кажува дека на некоја гозба биле поканети Тебанци и Персијци, па: "...тие не биле легнати (седнати) одделно, туку *на секој диван* биле по еден Персиец и по еден Тебанец." (καί σφεων οὐ χωρὶς ἑκατέρους κλῖναι, ἀλλὰ Πέρσῃν τε καὶ Θηβαῖον ἐν κλίνῃ ἑκάστη);

во IX,80,6, кога се кажува што нашле хејлотите во некој логор, како плен: "...*џозлаџџени и џосребрени дивани...*" (κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους);

во IX,82,8: "...*злаџџниџџе и сребрениџџе дивани, убаво џослани...*" (κλίνας τε χρυσεᾶς καὶ ἀργυρέας εἰ ἐστρωμένας);

и во IX,118,3, кога се вели дека некои во некоја опсадната тврдина паднале во таква беда: "...така што ги вареле *ремениџџе од леџлаџџа* и ги јаделе." (ὥστε τοὺς τόνους ἔψοντες τῶν κλινέων ἐσιτέοντο).

Никаде ниту трага од женско присуство.

И, што може да заклучиме? Целосно напуштање на *λέχος*, *λέκτρον* и зборовите кои припаѓаат на истата основа врзани за жената, бракот, раѓањето; коренот продолжува да егзистира, но само во војнички термини. Напуштање и на *δέμμιον* и *στροφνή*, и, изолиран, единствен пример со *εὐνή*, сè уште ставен во контекст на жената. Само два примери за употреба на *κοῖτος* со задржана семантика, која, се чини, е главната причина што лексемата опстојува, но и тука во едниот ставена во контекст на жената, и, зголемено користење на *κοίτη*, со симетрично поделена употреба кога станува збор за женското присуство, идентична на онаа кај претходната именка.

И, најпосле, сосема нов означител, но и нов означеник. *Леџлоџо сџџанува обичен џредмеџџ*. Место каде што телото се навалува, наклонува, легнува. Без ниво на конотација, нешто утилитарно, обично, кое упатува на сосема обичен референт. Жената е исклучена, а леглото се испразнува, осиромашува, соголува, престанува да биде метафора, престанува да биде знак кој упатува на нешто друго; останува лингвистички знак, еднозначен, сиров, студен, сув, какво што е и самото легло без присуството на женското битие.

Но, дали е ова карактеристика на Херодотовиот стил, или, пак е во прашање нешто друго? Да погледнеме и во делото на најголемиот антички историчар, Тукидид (с. 460-400 пр. Хр.), и да видиме каква е состојбата со поимот легло во неговата *Историја за Пелопонескиите војни*.

Како и кај Херодот и кај овој историкограф лексемите *λέχος* и *λέκτρον* не наоѓаат место во неговите ракописи. Основата е евидентирана само во војнички термини, како на пример, на повеќе места именките *λόχος* со значење 'чета, лох' (I,20, IV,8, IV,43, IV,74 итн.) и *λοχαγός* 'водач на лох' (V,66 итн.), на неколку места глаголот *λοχίζω* 'ставам во заседа' (III,107 итн.), потоа *λοχάω* 'ставам заседа, лежам во заседа' (I,65 и III,94), *ναυλοχέω* 'со кораби дебнам некого, во заседа сум со кораби' (VII,4) и *προλοχίζω* 'претходно седнувам во заседа' (II,81, III,110 и III,112). Во Тукидидовата *Историја* место не наоѓаат ниту зборовите *κοίτη* и *δέμνιον*. Но затоа именката *εὐνή* ја среќаваме три пати³, но секогаш со значење на 'војничко легло, војничка постела' или, можеби, 'шатор'.⁴ Зборот *στρωμνή* го наоѓаме еднаш, со основното, денотативно значење во VIII, 81. Во такво семантичко поле влегува и именката *κλίνη*, која кај Тукидид ја среќаваме три пати: во II,34, кога се кажува како Атињаните приредувале погреб на државен трошок за оние кои загинале во војната: "*Α εден одар се носи ѱразен, ѱросѱрен (ϱοδδϱοϱβεν) за исчезнатите...*"⁵; во III,68, кога се зборува како било изградено некое свратилиште крај храмот на Хера: "...а од останатото, што го имало полно внатре меѓу ѕидините, (од) бакар и железо, *изградиле дивани* и ѱ ги посветиле на Хера..."⁶ и во IV,48, кога се кажува како некои се самоубивале со бесење: "*...со јажинѱа од некои креветѱи кои случајно се наоѓале внатре кај нив...*"⁷.

Хронолошкиот преглед на авторите не води до Ксенофонт од Атина (с. 430-355), во чиј богат книжевен опус место наоѓаат три историкографски дела и неколку дидактички, политички и филозофски списи. Неговото богато книжевно завештание ни овозможува уште еднаш да ја проследиме состојбата

³ Во III,112: "Во зората нападнал на Ампракиотите, *δοδεκα οβιε υϱιϱε биле во леϱλαϱα...*"; во IV,32: "Атињаните, првите стражари до кои дотрчале, веднаш ги убиле, *δοδεκα οβιε υϱιϱε биле во леϱλαϱα...*" и во VI,67: "...а половината (од војската) *била кај леϱλαϱα (кај шαιϱοριϱε), (разместена) во четириаголник...*".

⁴ Спореди ја употребата на *εὐνή* во Еврипидовата трагедија *Рес*.

⁵ Тукидид, *Историја*, II,34:

μία δε κλίνη κενή φέρεται εστρωμένη τῶν ἀφανῶν,

⁶ Тукидид, *Историја*, III,68:

καὶ τοῖς ἄλλοις δ' ἦν ἐν τῷ τείχει ἔπιπλα, χαλκός καὶ σίδηρος, κλίνας κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν τῇ Ἥρᾳ,

⁷ Тукидид, *Историја*, IV,48:

со поимот легло во пишаниот збор кој "кажува она што станало" и "она што е посебно"⁸, но и да ги подотвориме вратите за другите книжевни облици, како философските, дидактичките, географските и останатите списи, кои не зборуваат за "она што е можно според веројатност и нужност"⁹. Обработените податоци говорат дека во целокупните Ксенофонтони дела повторно нема место за лексемите λέχος, λέκτρον и δέμμιον, но затоа основите од првите две честопати се претставени преку термини од војничкиот вокабулар, како λόχος, λοχαγός, λοχίτης, λοχαγία и сл. За разлика од претходните, зборот εὐνή се јавува на повеќе места, но со следната семантика:

со значење на "место за одмор, место за легло, за легнување" во *Кируїедиа*, 5,2,15 или како "место за спиење, легло" во *Агесилај*, 5,2;

со значење на обично "легло, кревет", во *Кируїедиа*, 8,8,16, 8,8,19, во *Економија*, 11,14, па дури и како "војничко легло" во *Хеленска историја*, 2,4,6;

со значење на "легало, дувло" во *Сјомени*, 3,11,8 и во *За ловечкајџа вешијина*, 4,3, 5,9, 6,16, 10,6, 10,7, 10,9

со значење на легло, кое би можело да биде и "брачно легло" и со евидентирано присуство на жена, во *Економија*, 10,8, а во *Гозба*, 9,7 веќе сигурно како "брачно легло", но ставено во контекст на божества, Аријадна и Дионис.

Кај Ксенофонт ја среќаваме и лексемата κοίτη со значење на 'спиење, легло за спиење' во *Кируїедиа*, 2,3,1 и во *Хиерон*, 6,2 и како обично 'легло за спиење' во *Кируїедиа*, 7,5,59, во *Сјомени*, 2,3,16 и во *Ујайтсџа за хијархојџа*, 7,12, за војничко легло. Неколку пати го среќаваме и зборот κλίνη во значење на обично 'легло' или 'диван' и тоа во *Анабаса*, 4,4,21 и 7,5,14, во *Кируїедиа*, 5,2,15 (два пати), 8,2,5, 8,2,6 и 8,8,16 и во *Сјомени*, 2,1,30 (два пати). Ретко ја среќаваме и лексемата στῖβός со значење на 'легло од слама, лисја или рогоз, сламеница, рогозина, рустично, неугледно легло', а неколку пати и στρωμνή со основното значење 'прекривка, постелнина, постела'.

Состојбата со поимот легло е слична и во *Географијата* на Страбон (с. 63 пр. Хр. - 19 по Хр.), каде наоѓаме изобилство податоци за историски, митолошки, литерарни и природнонаучни поединости. И во ова дело не фигурираат зборовите λέχος и λέκτρον, а ἄλοχος и λόχος (заседа) ги наоѓаме само

ἐκ κλιῶν πινῶν αἱ ἔτυχον αὐτοῖς ἐνοῦσαι τοῖς σπάρτοις

⁸ Аристотел, *За џоеџикајџа*, 1451b, 4-7.

⁹ Аристотел, *op. cit.*, 1451a, 38.

кога авторот го цитира Хомер и λοχεῖα 'раѓање, породување' кога зборува за божеството Лето. Од друга страна наоѓаме термини од поморскиот и војничкиот речник како ναύλοχος, ναυλοχέω и λοχαγός. Лексемата εὐνή ја среќаваме само кога се наведуваат стихови од постари поети, а истото важи и за зборовите кои потекнуваат од оваа именка, освен εὐνοῦχος. Зборот κοίτη го има само еднаш, во 15,1,55 со значење на обичен кревет или место за спиење. Од неговата основа во 1,2,3 се среќава ἄκοιτις, а во 17,1,16 παράκοιτις, но обата во контекст на митолошки теми. Од истата основа фигурираат уште неколку интересни сложенки, како ἐνωτοκοίτης, ου, ὅ 'со уши големи да можеш да спиеш во нив', во 2,1,9 и 15,1,57, потоа στιβαδοκοιτέω 'спијам на сламарица', во 3,3,7 и χαμαικοίτης 'кој спие на земја', во 11,5,7, а на два пати и глаголот κοιτάζομαι 'спијам, легнувам', во 16,4,18 и 16,4,19. Именката στιβάς се среќава на неколку места, στρωμνή еднаш, со обичното значење, во 15,3,19, а δέμιον ниту еднаш. Лексемата κλίνη ја наоѓаме неколку пати, четири пати во значење на 'одар, легло', во 11,11,8, 15,1,68 и два пати во 15,3,7 и уште два пати во значење на обично 'легло, кревет' (15,1,45 и 16,4,19).

Но, да видиме каква е состојбата со овој поим кај философите. Во делата на Платон зборовите λέχος и λέκτρον повторно никаде не се среќаваат; ἄλοχος го наоѓаме во *Закони*, 680c, кога наведува стихови од Хомер и во *Теајџеј*, 149b, кога зборува за митски теми; на истото место се среќава и именката λοχεῖα 'раѓање, породување' и уште еднаш во *Државник*, 268b, во еден сосема тривијален контекст.¹⁰ Лексемата εὐνή се среќава три пати, но сосема неопределено, како 'место за лежење, место за спиење' и тоа секогаш во множина; еднаш во *Пройџагора*, 321a, во Протагориниот мит за Епиметеј и Прометеј, еднаш во *Држава*, 415e и уште еднаш во *Државник*, 272a, кога се зборува како живееле луѓето во времето на Крон. Оваа основа, покрај ретките примери со именката εὐνοῦχος, употребена е само уште на едно место, во *Симпосион*, 220d, преку сложенката χαμεύμιον 'легло на земја, место за лежење на земја', исто така во плурал. Зборот κοίτη го среќаваме во *Закони*, 942d, употребен со значење на обично "легло, кревет" и во *Симпосион*, 197c, кога се наведуваат стихови од некој постар поет. Од истата основа во *Крайтил*, 405d ги

¹⁰ Од истата основа се среќава глаголот ἐλλοχάω 'во заседа лежам, дебнам некого', но со преносно значење, (*Теајџеј*, 165d и *Симпосион*, 213b).

наоѓаме именките ἄκοιτις и ὀμόκοιτις, употребени при разјаснувањето на одредени лингвистички гледишта. Други изведенки или сложени од овој корен нема. Зборот δέμμιον не се среќава ниту еднаш, а στρωμνή два пати во *Прοίπαῖορα*, 321a и 322a, во Протагориниот мит за Прометеј и Епиметеј, и, уште еднаш во *Закони*, 679a, кога се говори како живееле луѓето во минатото. Именката στῖβάς се среќава еднаш во *Држава*, 372b. Во Платоновите дела поимот легло најчесто е претставен преку зборот κλίνη (околу триесетина пати), со семантика на "одар" или "лежалка, диван, кревет" за одмор, спиење или за обедување; од неговата основа постојат и многу изведени глаголски форми.¹¹ Меѓутоа, најважно од сè, поимот легло никогаш не е ставен во контекст на жена.

Слична е состојбата и кај најистакнатиот Платонов ученик - Аристотел. Зборовите λέχος и λέκτρον не ги наоѓаме на ниту едно место од неговиот обемен книжевен корпус. Од истата основа среќаваме ретки термини од војничкиот вокабулар, како λοχαγός, λόχος, λοχαγία и λοχαγέω; на две места именката ἄλοχος, кога наведува стихови од Хомер (*Eth. Nicom.*, 1180a и *Polit.*, 1252b) и уште еднаш во *Polit.*, 1253b, кога објаснува од што е составено секое домаќинство. На повеќе места се среќава βωμολόχος; кога зборува за животни ги употребува зборовите λόχια со значење 'вадење на постелката (плацентата) по породувањето' (*Hist. animal.*, 573a), λοχεία 'раѓање, породување' (*Hist. animal.*, 613a), λοχεύω 'раѓа, породува' (*Hist. animal.*, 616a) и уште еднаш (не за животни), кога го цитира Емпедокле (*De sensu et sensib.*, 438a). Зборот δέμμιον никаде не фигурира, а στρωμνή само еднаш, во плурал, со семантика на обично "легло, постела" (*Mirabil. auscult.*, 840b). Εὐνή го наоѓаме само на едно место (*Eth. Nicom.*, 1118b), кога наведува стихови од Хомер, а покрај честата употреба на εὐνοῦχος, од истата основа на едно место го среќаваме зборот εὐνοουχίας со значење 'како евнух, немоќен' (*De gen. animal.*, 746b) и εὐνάζομαι 'залегнувам', за парење на птици (*Hist. animal.*, 609b). Именката κοίτη е употребена само еднаш кога авторот зборува за легло на пајак (*Hist. animal.*, 623a), а од истата основа и глаголот ἐπκοιτάζομαι 'залегнувам', во истото дело (599a). Од друга страна лексемата κλίνη ја среќаваме почесто, со значење на обичен предмет, а во Аристотеловите

¹¹ Во *Држава*, 597a, 597b и 597d се среќава именката κλινοποιός 'мајстор за правење кревети'.

дела наоѓаме и бројни глаголски и именски форми од нејзината основа. Сепак, како и кај Платона, поимот легло никогаш не е врзан со светот на жената.

Имајќи ги предвид сознанијата за состојбите со "леглото" во епот и кај лиричарите, и, земајќи ја во обзир констатацијата за обилното користење на овој поим во делата на трагичарите (што бездруго ќе се види веќе од следното поглавје), до какви заклучоци може да не доведат изнесените податоци? Споменатите философи, историографи, географи итн., несомнено се запознаени со творештвата на вдохновените создавачи на уметничката книжевност¹² (впрочем, во старата Хелада не постоел човек кој не чул за делата на Хомер или кој не ги познавал митовите што циркулирале на таа почва) и, повеќе од сигурно, добро ја владеат митолошката тематика. Некои од нив се современици, па дури и пријатели на составувачите на уметнички прагми. Сепак, разликите меѓу едните и другите во овој домен се евидентни. Едноставно речено, за првите *λέχος* е несомнена реалност, а вторите не се обидуваат ниту "да се допрат" до него. Тогаш каде е причината за ова?

"Уметничкиот состав на прагми секогаш и во сите поетички видови е *μῦθος*; книжевниот, или, пошироко, говорниот облик, ако е уметничка творба, никогаш не е логос; логос е само неговото миметичко средство (едно од миметичките средства), додека делото, без оглед на градежната материја, е мит (*μῦθος*). Определувајќи го уметничкиот облик како мит, Аристотел не мисли ниту на митологема, ни на парче митологија."¹³ Се разбира, невозможно е да се изедначи митот (или, според други, *фабулата*¹⁴) во уметничкото дело, со

---

¹² "Природата на книжевноста најјасно се пројавува доколку ја набљудуваме од позиција на референцијалноста. Очигледно е дека јадрото на книжевната уметност треба да го бараме во традиционалните жанрови лирика, епика и драма. Сите тие не упатуваат на свет на измисленото, свет на вообразбата. (...) Поетското 'јас' е измислено, драмско 'јас' дури и во субјективната лирика. (...) Измисленоста', 'инвенцијата' или 'имагинацијата' е особена одлика на книжевноста (...) Ќе има, навистина, 'гранични' случаи, на дела како Платоновата *Држава*, на чии поединечни делови, барем оние во кои се изложуваат големите митови, тешко би можела да им се оспори 'инвенцијата' или 'измисленоста', иако тие се првенствено философски. (...) На некое големо и влијателно дело не му нанесуваме никакво зло ако го ставиме во областа на беседништвото, философијата или политичкиот памфлет; сите овие области можат да го постават проблемот на естетска анализа, стилистика и композиција - проблеми слични или исти на оние што ги поставува книжевноста - но од нив е отсутно средишното својство на измисленост. (...) Класифицирањето нешто како уметност треба да се разликува од вреднувањето." (R. Velek и O. Voren, *Teorija književnosti*, превод, Beograd: Nolit, 1985, стр. 47-48)

¹³ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 93.

¹⁴ Иако, терминот "фабула", соодветен на тезите на схолиастите и коментаторите, значи повеќе прераскажување, схолиастично раскажување митологема (= *ὑλόθεσις*), исклучувајќи го значењето на структурирање на обликот кое е вградено во *μῦθος* (= *σύστασις*), како авторска систаса според фикционална диспозиција.

митологемата. Меѓутоа, исто така е несомнено дека митологемата или митологијата во најголем процент е инволвирана во градењето или составувањето уметничките прагми во античката книжевност. А знакот-легло е присутен само онаму каде што е присутна митската димензија. Митолошкиот предзнак на делото му обезбедува присуство на леглото - знак. Леглото, во таа смисла, е врзано за митскиот начин на мислење. Тоа егзистира во *ποίησις*, која творечки подражава или вообличува во *εἶδος*, но, речиси секогаш *πρᾶξις* која потекнува од митската стварност¹⁵; како поетски, естетски знак леглото само ја отсликува таа стварност.¹⁶ Тоа се воспоставува како знак кој одразува една реалност и кој самиот гради цел систем знаци преку кој се соопштува таа реалност. Па така повторно се враќаме на Аристотеловото поимање за книжевноста. Книжевната, естетската, уметничката реалност е *μῦθος*. Знакот легло во *μῦθος* значи, значи нешто друго, значи нешто повеќе.¹⁷ Вон *μῦθος* знакот легло е само лингвистички знак. Меѓутоа, и во *μῦθος*, знаковноста на леглото доаѓа до израз само кога отсликува специфичен дел од митската стварност. Само кога во таа стварност е вклучена жена. Никогаш не треба да заборавиме дека жената го прави леглото знак, жената го означува, му вдахнува знаковен живот, жената ги создава и референтите и означениците, ги воспоставува релациите меѓу означителите и означениците, жената е есенцијата на овој

---

¹⁵ И басните на Ајсоп подражаваат една стварност, но не митска; дури и во ретките мигови кога се повикуваат на некои божества, тоа сепак не е митолошка стварност. Иако и тие претставуваат фикција, како што современите англосаксонски теоретичари ја дефинираат уметничката книжевност, сепак од нив е исклучена митологијата. Во нив нема ниту трага од *λέχος*, *λέκτρον*, *εὐνή*, *δέμμιον* и *στρωμνή*, единствено шест примери од *κοίτη* и два од *κλίνη*, со семантика на обичен предмет и, се разбира, ставени вон контекст од "светот на жената".

¹⁶ "Науката е ред што ѝ го наметнуваме на природата; уметноста е емоција што природата ја буди во нас; затоа естетските знаци се слики на стварноста. (...) Естетскиот знак се ослободува од секаква конвенција и смислата ја прилепува кон претставата. Токму тоа својство му ја дава креативната моќ. (...) Поетот е откривач (пронаоѓач) на знаци; на знаци кои допрва се создаваат, на израз на односи кои допрва се формулираат; на спонтани знаци, кои допрва се раѓаат и кои стекнуваат вистински семиолошки статус..." (P. Giro, op. cit., стр. 74-75).

¹⁷ Полисемичноста овозможува знакот легло да биде делумно пренесен и во *μῦθος* во кој е исклучена митологијата, но, бездруго, само кога во него е присутна "жената". Во еротскиот роман на Ксенофонт од Ефес (II или III в. по Хр.), вистина, не наоѓаме примери од *λέχος*, *λέκτρον*, *δέμμιον*, *κοίτη* и *στρωμνή*, но затоа го среќаваме *εὐνή*, пред сè на ниво на конотација, три пати како легло кое ѝ припаѓа на жена (2,1,5, 2,5,4 и 5,5,3), но со семантика која се приближува кон полов, љубовен однос; со истата семантика, но со припадност на маж во 3,5,3 и 5,9,12 и уште еднаш, со поинаква, кога маж се фрла врз него и плаче (3,9,3). Од друга страна, имаме ситуација кога врз "ефемерните" означители се пренесени "митските" означеници, па така *κλίνη* во 1,8,2 два пати е употребено со значење на 'брачно легло' и еднаш во 3,7,4 како 'легло, одар'. Преодот во значењето и нововоспоставените релации во самите знаци сигурно имаат свој историско-лингвистички континуум, меѓутоа следењето на ваквиот развој би не одвлекло далеку од нашата тема.

σημεῖον, и, бидејќи секогаш λέχος-σημα = μῦθος + γυνή, лесно може да се најде дефиницијата за жената во античкиот, митски начин на мислење, по која толку многу трагаат филолозите од нашето современе: γυνή = λέχος-σημα + μῦθος.

VII. Леглото во трагичката поезија

Ниту еден друг уметнички облик не го слави, воспфалува леглото и не ја ползува и потврдува неговата знаковност како што тоа го прави трагедијата. Овој поим својот кулмен го доживува и живее во петтиот век пр. Хр., во векот во кој "настанува најсложениот поетски вид - драма, имено - трагичка драма, облик со највисока аксиологија"¹ и тоа токму во овој вид творештво, кое во истиот век "го достигнува врвот, се исполнува во акмеизам, престанува да се развива", како што сведочи Аристотел, останувајќи на врвот како во метафизички расцут"², пред сè во и поради делата на тројцата великани на трагичката мисла - Ајсхил, Софокле и Еврипид. Трите "обрасци" на трагичкиот облик, кои ги детерминираат насоките на "светската" поетика, Аристотеловите парадигми за совршен миметички вид, го ставаат и оставаат белегот на леглото, совршено вткаен во $\mu\theta\omicron\varsigma$ - "душата на трагедијата", кој, можеби, токму поради тоа, два и пол милениума не можеше да биде расткаен, да биде исчитан и толкуван. Веројатно, не случајно, бидејќи е навистина тешко да се толкува "толкувачот", да се означува "означувачот", да се доживува "вдахнувачот на живот". Опасноста од овоплотување на друг, поинаков, различен носител на прагми одошто $\eta\theta\eta$, е предизвик достоин за почит, кој побудува страв пред новите, непознати длабочини. Но, да не се заплива, да не се открие, не значи дека "таму" ништо нема, не значи дека "таму" ништо не постои.

Би можеле да ги анализираме и разложуваме животните патишта на тројцата виртуози на "трагичкото перо", да ги согледуваме и споредуваме социјалните, политичките, морално-религиозните, статусните, историските, културните и уште какви не условености, контексти, атмосфери, претексти или влијанија, кои ги детерминирале нивните мисловни активности во најдлабоката, најфилософската и најстаречки мудречката $\rho\alpha\iota\eta\sigma\iota\varsigma$, па повторно не би дошле до одговорот на прашањето - чуму леглото во нивните драми. Се разбира, на моменти, разликите во употребата на овој поим имаат подлога во разликите на индивидуалните гледишта и размисли, меѓутоа причината која ги обединува е

---

¹ Е. Колева, "Определување на трагедијата", во Софокле, *Трахинки, Ајанџ, Елекџра*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 225.

веќе споменатата - $\mu\theta\omicron\varsigma$ во кој има митологија, $\mu\theta\omicron\varsigma$ кој произлегува од митскиот начин на мислење, и, се разбира женскиот принцип во тоа козмичко, митско устројство. Количеството со кое се дозирани овие две супстанции, создава средина од која зависи во колкава степен ќе се пројави знаковноста на леглото. Градирањето на ова дозирање почнува со Ајсхил, а завршува со Еврипид, $\tau\rho\alpha\upsilon\kappa\acute{\omega}\tau\omicron\tau\omicron\varsigma\ \tau\acute{\omega}\nu\ \lambda\omicron\iota\eta\tau\acute{\omega}\nu$, како што го нарекува Аристотел³. Прифаќајќи го ова градирање, кое се поклопува и со физичките егзистирања на трагедиографите, нашите анализи ќе ја следат ваквата реалност и ќе почнат со првиот, најстариот од тројцата, во чие творештво поимот легло е најмалку застапен.

VII. 1. Леглото во поетиката на Ајсхил

Присуството на знакот-легло во делата на овој автор е најмалку евидентирано, што лесно може да се согледа доколку се спореди табелата што ја принесуваме, со оние на другите двајца трагички поети.⁴ Бројот на трагедиите не е причина за ваквата состојба, бидејќи пресметаниот просек бргу би ги распрснал ваквите избрзани заклучоци. Па така, поимот легло кај Ајсхил, во просек е застапен со 4,14 во секоја трагедија, кај Софокле со 5,57, а кај Еврипид дури со 16,10 примери. Во ова разликување, како параметар кој ја приближува и заокружува затекнатата состојба, може да послужи и лексемата $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\mu\omicron\varsigma$, со значење на "брачна ложница", која, како место каде се наоѓа брачното легло, бездруго го дефинира поширокиот елементарен простор од светот на жената. Оваа именка кај Ајсхил ја среќаваме во само два примера, кај Софокле во пет, а кај Еврипид дури во триесет. Но, статистиката не може сè да објасни, а понекогаш дури може и да заведе, бидејќи не дава точна слика за вистинските состојби; на пример, терминот легло кај Ајсхил само во *Агамемнон* партиципира со 45% наспроти останатите проценти во сите други трагедии. Но, да ја погледнеме табелата.

---

² Ibidem.

³ Аристотел, *За поетиката*, 1453а.

Αἴσχιλος								
дело	εὐνή	λέχος	λέκτρον	κοίτη	χαμεύνη	εὐνατήριον	στρωμνή	вκυῖ.
Агамемнон	6	3	0	3	1	0	0	13
Персијци	1	0	3	0	0	1	0	5
Молителки	2	0	1	1	0	0	0	4
Оков. Пром.	0	3	0	0	0	0	0	3
Надгр. жртв.	1	0	0	0	0	0	1	2
Евмениди	1	0	0	0	0	0	0	1
Седуммина.	1	0	0	0	0	0	0	1
<i>Вкуῖно</i>	<i>12</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>29</i>

Забележуваме неприкосновен примат на εὐνή над останатите означители. Од друга страна, не наоѓаме примери за δέμνιον⁵, а κλίνη сè уште не се користи⁶ (последниот не го употребува ниту Софокле⁷, а кај Еврипид наоѓаме само еден изолиран пример⁸). Табелата можеби веќе создава некаква слика за состојбата со овој поим кај Ајсхил, но бездруго, ќе биде потребно да го разгледаме поединечно во секоја трагедија.

VII. 1. 1. Леглото во трагедијата

Агамемнон (Оресџија)

Бидејќи "трагедијата е мимеса на пракса (..) преку лица што дејствуваат"⁹, а преку подражавњето пракса и "подражавање на лицата што дејствуваат"¹⁰, овој пат нашиот поим ќе го анализираме според употребата на διάνοια и λέξις во дејствувањата на ваквите ἦθη. Новиот приод е нужен, зашто поетичкиот облик со кој се среќаваме, своите врати најшироко ќе ги отвори за нашиот проблем, само доколку пријдеме од она што е нему својствено и што го детерминира како таков.

⁴ Види ги поглавјата VI.2. и VI.3.

⁵ Меѓутоа имаме сложенки од оваа основа.

⁶ Дури и само една сложенка од основата на оваа именка во *Агамемнон*, 744.

⁷ Но затоа кај него среќаваме седум изведенки или сложенки.

⁸ И осум изведенки или сложенки од истата основа.

⁹ Аристотел, *За поетиката*, 1449b.

¹⁰ Ibidem, 1450b.

Па така, доколку ја расчлениме употребата на овој поим според лицата што го произнесуваат, ќе ја добиеме следната слика:

I.) **Хорот** аргејски старешини терминот го употребува шест пати и тоа:

а) два пати преку λέχος:

- во 50 стих: кажувајќи за почетокот на Тројанската војна и за многубројната аргивска војска која се кренала во поход, ја споредува со јастреб: "...која му кликаше бесно на силниот Ареј, како јастреби, кои во страшна бол, високо над леḡλαῖα (ḡνεδαῖα) βρῖαιῖ κρυḡοι, веслајќи со веслата на нивните крилја, бидејќи ја изгубиле (им била залудна) маката (мачниот труд) да се сочуваат пилците во гнездото (легло)".¹¹

- во 411 стих, кажувајќи за Елена и чинот на нејзиното заминување со кое ѝ донела пропаст на Троја, вели: "Тогаш дворските пророци речеа многу, велејќи го ова: 'Леле доме, доме и првенци, леле брачно леḡло и љубовни траги!'"¹²

б) еднаш преку εὐνή:

- во 1626 стих, кога му вели на Ајгист: "О жено, ти кој седиш дома и ги чекаш оние што се враќаат од битка, зарем додека му ја срамоῖеше ἰοσίηλαῖα на мажοῖ, смисли ваква смрт за мажот војсководец?"¹³

в) еднаш преку χαμεύνη 'легло на земја':

- во 1540 стих, гледајќи го сиот ужас околу себе, вели "О земјо, земјо, камо среќа де ме примеше пред да го видам него (Агамемнон) καῖ ḡο заφακα (се наοῖα во) леḡλοῖο на земја на опкованата со сребро када! (ἀργυροτοῖχου δροῖτης κατέχοντα χαμευναν)"

г) два пати преку κοίτη:

---

¹¹ *Агамемнон*, ст. 48-54:

μέγαν ἐκ θυμοῦ κλάζοντες ἄρη
τρόπον αἰγυπῶν, οἳτ' ἐκπατίοις
ἄλγεσι παίδων ὕπατοι λεχέων
στροφοδινοῦνται
πτερύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι,
δεμνιοτήρη
πόνον ὄρταλίχων ὀλέσαντες:

¹² *Агамемнон*, ст. 408-411:

πολλὰ δ' ἔστενον
τόδ' ἐννέποντες δόμων προφήται·
ἰῶ ἰῶ δῶμα δῶμα καὶ πρόμοι,
ἰῶ λέχος καὶ στίβοι φιλόνορες.

¹³ *Агамемнон*, ст. 1625-1627:

γύναι, σὺ τοὺς ἦγοντας ἐκ μάχης μένων
οἰκουρὸς εὐνήν ἀνδρὸς αἰσχύνων ἅμα
ἀνδρὶ στρατηγῷ τόνδ' ἐβούλευσας μόρον;

- во 1494 стих, плачејќи за кралот Агамемнон, вели: "Лежиш во пајакова мрежа, од грозна смрт испушти душа, тешко мене, (*лежиш*) *на ова леѓло недосџојно за слободен човек* (*џпросџо, срамно*) совладан од сопругата, од раката со двосеклива секира."¹⁴

- во 1518 стих, Хорот ги повторува истите зборови како во 1494 стих.

Додаток:

Хорот употребува и други зборови од основите на овие именки, кои на некој начин се врзани за женскиот принцип¹⁵, како *λόχος* во 137 стих, но со семантика која ја среќаваме само кај Ајсхил - 'раѓање, породување'. Иако *λέκτρον* не е присутен во оваа трагедија, сепак Хорот ја користи придавката *αἰνόλεκτρος*, во 713 стих, кога вели дека по пропаста жителите на Троја го нарекувале Парис *несреќно оженеџи* или *зло оженеџи* (*Πάριον τὸν αἰνόλεκτρον*). Исто така и изведенката *δεμνιότηρης* 'кој држи, кој чува некого во кревет', еднаш веќе спомената во првиот пример од оваа низа (53 стих) и уште еднаш во 1449 стих, кога вели "камо среќа да ни дојде смртта без болки и *без човек да биде врзан во креветџоџи*" (*μηδὲ δεμνιότηρης*).

II.) **Касандра** поимот го употребува два пати и тоа:

а) еднаш преку *λέχος*:

- во 1224 стих: кажувајќи за убиството на децата на Тијест од страна на Атреј, кажува за проклетството на домот и новата несреќа што во своите пророштва ја гледа: "Поради ова, ви велама, дека некаков бессилен лав (Ајгист), *кој дома, безработен, се врџка во неѓовоџо брачно леѓло*, му смислува (му кова) одмазда, оф леле, на мојот господар при неговото враќање."¹⁶

б) еднаш преку *εὐνή*:

- во 1193 стих: зборувајќи за проклетството на домот, ги споменува Ериниите, кои, седнати во домот, пеат песни за првичниот грев: "По ред *џо*

¹⁴ *Агамемнон*, ст. 1492-1496:
κεἶσαι δ' ἀράχνης ἐν ὑφάσματι τῷδ'
ἄσεβεῖ θανάτῳ βίον ἐκπνέων,
ἴμοι μοι, κοίταν τάνδ' ἀνελεύθερον
δολίῳ μόρῳ δαμείς <δάμαρτος>
ἐκ χερὸς ἀμφιτόμῳ βελέμῳ.

¹⁵ Овој пат нема да ги разгледуваме лексемите од војничкиот вокабулар, а на нив ќе се повикуваме само доколку имаат смисловен контекст.

¹⁶ *Агамемнон*, ст. 1223-1226:
ἐκ τῶνδε ποινάς φημί βουλευεῖν τινα
λέοντ' ἀναλκιν ἐν λέχει στραφόμενον
οἰκουρόν, οἴμοι, τῷ μολόντι δεσπότη
ἐμῷ.

- во 13 стих, во прологот, додека стои на стража чекајќи го знакот за падот на Троја, за своето легло на стражарското место вели: "...несѝокојно (биено од ноќни бури), оросено леѓло, неѝосеѝено од соншиѝа..."²¹

- во 27 стих, кога ја здогледува очекуваната светлина во далечината, вели: "На жената на Агамемнон јасно ќе ѝ пратам гласен знак да се крене од ѝосѝелαιѝа, и што побрзо во дворецот да крене весел вик како поздрав на оваа светлина..."²²

V.) **Клитајмистра** поимот го употребува еднаш:

а) преку εὐνή:

- во 1447 стих: зборувајќи пред мртвото тело на Касандра вели: "Ми ја доведе како *сладок десерт* на (за) ѝосѝелαιѝа, зачин на мојата раскош."²³

Додаток:

- ὀψικόιτος: во 889 стих, кога му кажува на Агамемнон за непроспиените ноќи додека го чекала да се врати од Троја, вели дека исчезнал сјајот "во очите доцна склопени (доцна отидени на спиење), т.е. во очите кои ѝ стоеле несклопени до доцна во ноќта" (ἐν ὀψικόιτοις ὄμμασιν).

- λόχευμα: во 1392 стих Клитајмистра ја употребува синтагмата κάλυκος ἐν λοχεύμασιν во значење "при *раѓање* на пупките, кога пупките се отвораат".

- κοινόλεκτρος: во 1441 стих, покажувајќи на убиената Касандра, вели за неа дека оваа е κοινόλεκτρος τοῦδε "друшка в легло негова" (на Агамемнон).

- ξύνευνος: во 1442 стих Клитајмистра, над мртвите тела на Агамемнон и Касандра, за Касандра вели: "Ова е робинката гатачката и друшка в легло негова, *пророкувачка* верна *соложничка*."²⁴

- ἄλοχος: во 1499 стих Клитајмистра на Хорот му вели: "Не ме нарекувај веќе Агамемнова *соѝруѝа*!" (Ἀγαμεμνονίαν ἄλοχον).

---

²¹ *Агамемнон*, ст. 12-13:

νυκτίπλαγκτον ἔνδροςόν...

εὐνήν ὄνειροις οὐκ ἐπισκοπούμενην

²² *Агамемнон*, ст. 26-29:

Ἀγαμέμνωνος γυναικὶ σημαίνω τὸρῶς

εὐνῆς ἐπαντείλασαν ὡς τάχος δόμοις

ὄλολυγμὸν εὐφημοῦντα τῆδε λαμπάδι

ἐπορθιάζειν,

²³ *Агамемнон*, ст. 1446-1447:

ἐμοὶ δ' ἐπήγαγεν

εὐνῆς παροψώνημα τῆς ἐμῆς χλιδῆς.

²⁴ *Агамемнон*, ст. 1440-1442:

ἢ τ' αἰχμάλωτος ἦδε καὶ τερασκόπος

καὶ κοινόλεκτρος τοῦδε, θεσφατηλόγος

πιστὴ ξύνευνος,

Сумираните резултати може да ги прикажеме во табели, најпрво според ликовите, кои го произнесуваат овој поим:

	λέχος	εὐνή	κοίτη	χαμεύνη	вкупно	%
Хорот (м.)	2	1	2	1	6	46%
Касандра	1	1	0	0	2	54%
Гласникот	0	1	1	0	2	
Стражарот	0	2	0	0	2	
Клитајместра	0	1	0	0	1	

а потоа и според полот на говорителите:

	λέχος	εὐνή	κοίτη	χαμεύνη	вкупно
Машко	2 (х.м. 2)*	4 (х.м. 1)	3 (х.м. 2)	1 (х.м. 1)	10 (х.м. 6)
проценти	67% (67)	67% (17)	100% (67)	100% (100)	77% (46%)
Женско	1	2	0	0	3
проценти	33%	33%	0%	0%	23%

* х.м. = Хор мажи, хор составен од мажи

Како што веќе рековме оваа Ајсхилова трагедија стои некако "најлегловно" во однос на останатите, па би било логично во неа леглото да претставува некаква прагма околу која се "вртат" сите дејствувања. Имајќи ја предвид улогата на хорот (од кого и настанува трагедијата), нормираната употреба на глумците, како и временскиот период, кој стои блиску до почетоците на создавањето на трагедијата, сосема е оправдано тој да преземе голем дел од примерите со овој поим, особено поради фактот што кај Ајсхила хорот често пати активно учествува во самото дејствие или пак со длабоко сочувство ја следи судбината на оние што дејствуваат. Во седумте трагедии Хорот зборот легло го употребува дури 16 пати од вкупно 29, што значи повеќе од половината.

Сите го познаваат митот за Агамемнон, за неговото враќање од Троја, за прељубата на неговата жена и за неговото убиство. Оваа трагедија својот μῦθος го гради токму врз оваа митологема, но иако насловот на делото го содржи името на овој хеленски јунак, неговото активно присуство во драмата е најмалку евидентирано, а, како што забележавме, неговите усни ниту еднаш не го произнесуваат поимот легло.

За нас леглото е основната прагма, основниот заплет, основниот расплет, па дури и препознавањето во ова драмско дело. Без разлика дали Клитајместра се осмелува да го убие својот сопруг - соложник поради неговото жртвување на породот од нивната постела, младата Ифигенеја, дали поради доведената заробеничка која треба да го споделува нејзиното легло, или, пак, заради сопствената прељуба во леглото, секогаш причината за оваа несреќа е тесно врзана со нивното легло.²⁵ Тоа го знае Клитајместра, тоа го знаат и сите останати, но тоа не го прифаќа Агамемнон. Тој не може или не сака да знае дека леглото може да му донесе смрт. Токму затоа тоа останува надвор од неговите размисли, надвор од неговата λέξις.

Хорот, пак, за кого леглото никогаш не е обичен предмет, во почетокот го употребува овој знак за да ја означи казнетата хибрис на аргејската војска и нивниот предводник Агамемнон, преку една прекрасна метафора, во која високо кренатите јастреби, кружат над леглата, исполнети со болка заради занемареното долу легло, заради залудната, изгубената мака да се сочуваат во легло (δεμνιότηρη πόνον) оние кои во него биле чувани. Иако сè уште не се осмелува отворено да го посочи Агамемноновото легло, Хорот ја антиципира гибелта, несреќата што секое едно, родено низ брачна врска, во себе како потенција ја носи и низ лелек и редба пее за најгибелното, Хелениното (411 ст.), причината за илјадници разурнати домови и жртви, за кои страшното, Парисовото (713 ст.), станало најтемен кошмар кој секогаш ќе ги потсетува на неговата танатолошка моќ.

Забележуваме дека семантичкото поле на леглото се менува во текот на трагедијата, што не може да се припише на некаква случајност. За да ги согледаме основните знаковни содржини во кои тоа се остварува, полезно ќе биде да го прикажеме присуството на леглото преку една бар-код табела, која ќе ни помогне во изведувањето на заклучоците.

---

²⁵ Да потсетиме дека и кај Хомера и во останатите веќе разгледани дела, многу пати го сретнавме поимот легло (или изведенките од основите на овој поим) во контекст на митот за двајцата сопружници.

	1
	101
	201
	301
	401
	501
	601
	701
Стих	801
	901
	1001
	1101
	1201
	1301
	1401
	1501
	1601

Леглото
во *Агамемнон*

Со оглед на евидентираното присуство на леглото, целата трагедија може да ја поделиме на два начина: 1) како две значенски целини, едната до петтиот чин (1034 ст.), која завршува со средбата и разговорот меѓу Агамемнон и Клитајмистра и втората од петтиот чин па натаму, во која се извршени убиствата; 2) или, како четири значенски целини, со обзир на концентрацијата на поимот во групирани стихови. Првата поделба донесува две претстави за леглото: почетната, посредно неврзаната за она вистинското, брачното на Клитајмистра и Агамемнон, наспроти втората, во која тоа е директно инволвирано. Втората поделба, која се вклопува во нормативите на претходната, можеме подетално да ја разгледаме.

Почетокот, преку стиховите на Стражарот, донесува слика за едно неспокојно легло, исполнето со бессони ноќи (13 ст.), кое очекува знак и кое во многу потсетува на Клитајместриното. Кога знакот е добиен, ова легло испраќа знак до друго легло (27 ст.), кое треба да ја крене својата господарка да го пречека *moriturus coniux*. Во оваа целина се вклучени и мантичната пролепса и предупредување на Хорот, кој ја навестува несреќата што леглото ја носи (види погоре).

Втората целина ја исполнува Гласникот, кој зборува за судбината на аргејската војска, а со тоа и за Агамемноновите неприлични легла на копно и на море, во војна и на пат, далеку од татковината и од сопственото брачно легло.

Третата ја означува присуството на Касандра, која во делото го вплетува леглото на Ајгист, проклетството на лозата Пелопова, прељубничкото легло на Ајгистовиот татко Тијест, омразата и злосторствата меѓу него и братот Атреј и дрзоста која продолжува низ младиот потомок, дрзоста со која Ајгист влегува во леглото Агамемново. Касандра може да ја види и соделничката во вината за убиството (*ξυναιτία φόνου*, 1116), соложничката (*ξύνευνος*, 1116) која претсмртно ќе го искапе идниот мртовец, а потоа ќе го убие својот истокреветник (*ὀμοδέμνος*, 1108). Несреќната, залудна профетска дарба на Касандра, за прв пат ја извршува својата функција, за прв пат некој им верува на нејзините пророштва, но и за последен, како лебед, ја пее последната пророчка песна, пред сопствената смрт (cf. 1444-1445).

Четвртата, последна целина, ги сумира резултатите од извршените убиства. Доколку постојат сомневања околу поводот за извршените убиства, Клитајместра сега веќе јавно исповедува дека причината е повреденото легло, туѓите жени кои го исполнувале Агамемновото, наместо онаа која има законско право на тоа (1438-1442). Таа со презир, без милост и жал гледа над мртвиот осквернувач на леглото, онаа која се осмелила да биде κοινόλεκτρος (1441), ξύνευνος (1442), а која сега лежи мртва, што на Клитајместра ѝ причинува најголемо задоволство, за да може со краен сарказам за неа да рече: "сладок десерт кон задоволствата на *моейџо* легло" (εὐνής... τῆς ἐμῆς, 1447)²⁶ и да не посака никогаш повторно за себе да ја чуе синтагмата Агамемнова ἄλοχος (1499). И Хорот веќе не го споменува леглото во некакви метафорички алузии, туку недвосмислено ја врзува неговата знаковност со смртта, и тоа конкретна, плаче и тажи над Агамемноновиот труп, гледајќи го положен во легло-одар, "легло недостојно за слободен човек" (1494 и 1518), како зафаќа друг простор, поинаков од плодносната, брачна легловна хоризонтала, "легло на земја" (1540), простор близу земјата, кој ќе го внесе во длабочините на Хад. За Хорот се неважни оправдувањата што ги изнесува Ајгист, за него е примарно осрамотеното легло на мажот (1626), и, многу пострашно, осрамотено од жена, како што е наречен Ајгист, чиј злостор, бидејќи извршен низ легло и во легло, не може да остане неказнет.

Казнувањето на ова "срамотење на леглото" доаѓа во втората драма од трилогијата *Оресџија*, во трагедијата *Надџробно жрџвување*, каде наоѓаме само два примера (без никакви изведенки или сложенки) во кои фигурира поимот легло. Еднаш низ означеникот εὐνή, во 318 стих, кога го употребува Орест, додека вели: "О татко, злосреќен татко, со каков збор или дело оддалеку среќа да ти донесам и до тебе да допрам, *каде шџџо месџџџо за џочивка џџе држи*, светлина да спротивставам на твојата темнина?"²⁷ И уште еднаш во 671 стих,

²⁶ Хорот, гледајќи го положениот Агамемнонов труп во кадата, посакува смртта да ја дочека неврзан за леглото (1449), но во поширокиот дискурс ваквата изјава не може да се толкува како "лежење поради некаква болест", туку како "срамно врзување за неприлично легло", срамна смрт во срамно легло.

²⁷ *Надџробно жрџвување*, ст. 315-319:

ὦ πάτερ αἰνόπατερ, τί σοι
φάμενος ἢ τί βέξας
τύχοιμ' ἀν ἕκαθεν οὐρίσας,
ἔνθα σ' ἔχουσιν εὐνάι,
σκότῳ φάος ἀντίμοιρον;

преку στρωμνή, кога Клитајмистра им се обраќа на гостите, туѓинци, всушност на Орест и Пилад и ги прашува дали нешто им треба, бидејќи во нејзиниот дом има сè: "...и топла бања и леѓло - средства за смирување на маките..."²⁸

Централното место на трагичното дејство е жртвеникот - Агамемноновиот гроб, каде се излеваат клетвени, одмазднички жртви, каде се препознаваат Електра и Орест, и од каде "се тргнува до Дворецот по патот на измамата и одмаздата"²⁹. Оттука и единствените реминисценции на леглото-гроб³⁰ прозвучуваат токму на ова место, од устата на одмаздникот Орест. Заокружена е метаморфозата на Агамемноновото легло, но, бидејќи изнасилена, нужно е да се воспостави Дике.

Кога Орест и Пилад доаѓаат пред портите на дворецот, Орест повикува да излезе некој маж, и, "навистина" излегува "маж" (наспроти "жената" Ајгист), Клитајмистра, која, изговорувајќи ги првите реченици во ова дело, туѓинците ги пречекува со када и легло - средства за смирување на маките. Не може, а да не ја забележиме алузијата и споредбата меѓу Орестовото (по многу години) враќање и Агамемноновото, и пречекот на последниот за кого истите средства стануваат гибелни. Понуденото "гостопримство" би било фатално и за синот Орест, доколку не ја беше извршил одмаздата, за што сведочи Софокле во *Електира*, кога зборува за нескриената радост кај љубовниците, во мигот кога разбрале за Орестовата "смрт".

Третата трагедија од оваа трилогија поимот легло го користи само еднаш, но сосема доволно да го донесе и најави расплетот, да ја заокружи митологемата, да ја објасни и посочи вината и ајтиологијата, метаморфозата на Ериниите³¹ во милостиви и благи Евмениди и еднаш засекогаш да ја воспостави

²⁸ *Надгробно жртвување*, ст. 670-671:

καὶ θερμὰ λουτρά καὶ πόνων θελεκτήρια
στρωμνή,

²⁹ Е. Колева, *op.cit.*, стр. 177.

³⁰ Жртвеникот, т.е. Агамемноновите εὐναί се "Порта помеѓу Овој и Оној свет". (Е. Колева, *op.cit.*, стр. 178)

³¹ Единствената лексема произлезена од основата на поимот легло, што се среќава (2 пати) во оваа трагедија е λόχος. Неа еднаш ја употребува Питија, во прологот (46 ст.), кога кажува дека го видела Орест како бара заштита од пророчиштето во Делфи, и Ериниите кои ги видела испоседнати околу него: "Пред мажот чудна четира жени почива, седнати на столови" (πρόθεν δὲ τάνδρος τοῦδε θαυμαστός λόχος εἶδει γυναικῶν ἐν θρόνοισιν ἤμενος). Со метаморфозата што ја доживуваат низ делото, започнува ново време под праведниот суд на светиот Ареопаг, градот Атина станува посветен и заштитен, а Атина им оддава почит, застанува на чело на поворката и (во 1026 ст.) вели, нека излезе и тргне "славна четира од деца, жени и старици..." (εὐκλεῆς λόχος παίδων, γυναικῶν, καὶ στόλος πρεσβυτίδων).

неприкосновеноста на леглото во козмицката Дике. Ова го прави Аполон кога спори со Ериниите кои сакаат да докажат дека Клитајмистра не е виновна колку Орест, зашто не пролеала своја (роднинска) крв, а тој се противи на тоа и вели дека со оваа изјава тие ја навредуваат Афродита, Хера и Севс: "Зашто судбински (од судбинаӣа) одреденаӣа ѝосѝела (браќ), која е чувана со ѝравоѝо (со обичајоѝи, со законоѝи), за мајот и за жената е поголема (посвета) од заклетва."³² И токму тоа е одговорот на светлиот Пророк, тоа е законот според кој наизменично низ живот и смрт, низ казна и помилување, ритмично пулсираат судбините на Танталовите потомци, тоа е правото што го воспоставуваат трите божества врзани со браќот, со браќното легло, тоа е завршната праѓа што го исполнува скочанетото време во стариот мит. "За Фојбовата мудрост треба да се плати со страдање, а плата е исчезнување."³³ Таква τίσις добива Орест, "кој е Никој и Ништо (...) само алка во ланецот дејствувања" и чиј "крај не е траѓична смрт, но е 'одземање на судбината' - ἀτυχία."³⁴ Аполоновата соновидна виделина е "траѓична, разградувачка манија која спалува сѐ скверно, за да ја исчисти стварноста за нова хипнотичка цврстина."³⁵ Новата хипнотичка цврстина, вклопена во полисната Дике, за луѓето станува "судбински одредена постела, која е чувана со правото (со законот)", "за мајот и за жената посвета и од заклетва".

VII. 1. 2. Леглото во траѓедијата *Персијци*

Учесникот во битките кај Маратон и Саламина, лутиот непријател на Персијците, од чијшто меч заѓинува неговиот брат Кинајгир додека се бори за слободата на својата татковина, ја има составено речиси единствената уметничка траѓедија, која граѓата за својот митхос ја има преземено од

³² *Евмениди*, ст. 217-218:

εὐνή γάρ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μόρσιμος
 ὄρκου ὅτι μείζων τῆ δίκῃ φρουρουμένη.

³³ Е. Колева, *op.cit.*, стр. 179.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

современата историја.³⁶ Но, само навидум, бидејќи во составот на собитијата историското време е исклучено и "реално" сосидано во еден надвременски, утописки простор одрекувајќи се од "непријателското" гледање на историските настани, поради хеленското чувство за мерка кое се гади од "воскликнувањата над убиени луѓе", во трагичкиот мит дозволува страшната војна да биде прикажана низ дејствувањата, стравовите и страдањата на "долгокосиот Медиец", кој со своето етхос ќе ја искаже универзалната вистина, која живее во козмичките, суштински антитези на Хибрис и Дике, од кои се изродуваат и универзалните спротивности: неумереност и мерка, тиранија и демократија, војна и мир, слобода и ропство, насилство и казна, непромислена младост и мудра старост, пресликани во главната животна и метафизичка антиномија - живот и смрт. Сместувајќи го трагичкиот топос во престолнината на Големите Кралеви - Суза, која за него е навистина атопична, ниту видена, ниту доживеана, "поетот интуира стварност која се дистанцира од субјективната расположба и означува универзална вистина лишена од миговни, ефемерни расположенија и страсти"³⁷.

Во една ваква митска сфера, во која поетската миметика ги исцртува Персијците како "возвишени трагични личности кои се судираат со привидот на стварноста и во тој привид удираат на козмичката Дике"³⁸, во која "носители на севажечкото, 'архетипското', се сеништа и сеништа кои дејствуваат како исполнители на исконска ајтиологија"³⁹ и во која "трагичната судбина е - одземање на судбината"⁴⁰ и леглото отсликува аналогна, изместената, атопична и алогична стварност. И тоа е дел од сеништата и сеништата, сон и привид, простор на кој му е одземена ентелехичноста, топос лишен од топка, неисполнет со вистинскиот полнеж, судбина со одземена судбинска определба. И тоа семантиката ја добива во отсуството, во одземањето, во лишувањето, во изместеноста од основната функција, во атопичноста на детерминираната топка.

---

³⁶ Покрај несочуваните дела *Фојничанки* и *Заземањето на Милеј* од трагичарот Фриних, од кои последното било отфрлено како неуметничко, поради претераниот реализам.

³⁷ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 186.

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 187.

⁴⁰ *Ibidem.*

Хорот старци Медијци, објективниот носител на трагичната суштина, зборот легло го употребува три пати, два пати преку означителот λέκτρον и еднаш преку εὐνή:

- во 133 стих, кога говори за жените на Персијците, кои ги испратиле своите мажи во војна: "А леḡλαῖα се *исῑолнувааῖι* со солзи од *κοῖνε*ж по мажите."⁴¹

- и во 543 стих, кога повторно говори за жените на Персијците, но сега за оние, на кои мажите им загинале во војната: "А Персијките, нежно плачат во копнеж по мажите сакајќи да ја видат тукушто остварената врска (младиот сопруг), бидејќи ги оставиле (ги изгубиле, им опустеле) *ῑοῖῑελιῖε* со *μεκι ῑοκρивκι* на леḡλαῖα (*мекиῖε ῑοῖῑели* на леḡλαῖα) и уживањето (насадата) во нежната (раскошната) младост, па тажат со незаситлив лелек."⁴²

Духот на Дареј, хибристот кого судбината го казнува со привид, поимот го употребува еднаш, преку лексемата λέκτρον, во 704 стих, кога, обраќајќи ѝ се на Атоса, вели: "...благородна жено, *σῑαρα* брачна *δρουḡарке* (*ῑαριῖнерке, соделничке*) на *μοεῖο* леḡλο..."⁴³

Во сите наведени примери знаковноста на леглото во поширокиот дискурс е секогаш "безмажно легло". Во почетокот безмажно поради заминувањето во војна, а потоа безмажно поради смртта во војна. Леглото не е придвижувач на дејствието, тоа не може да ги контролира собитијата, но тоа ги трпи, поднесува последиците на трагичкото чинодејство. Најекспресивната слика која може да го исцрта резултатот на пречекорената мерка - ништењето, страдањата и жртвите, е токму неисполнетото, празното легло, кое копнее по оние кои го со-ставуваат, го со-чинуваат како τόπος τέλειος. Со исклучителната употреба на двата наведени означитела⁴⁴, како да се има намера да се потцрта единствената антиципирана димензија на леглото во целата таа изместена стварност, еднодимензионален простор кој се ограничува на "едно" брачно

---

⁴¹ Персијци, ст. 133-134:

λέκτρα δ' ἀνδρῶν πόθῳ
πίμπλαται δακρύμασιν

⁴² Персијци, ст. 541-545:

αἱ δ' ἄβρογοῖοι Перσίδες ἀνδρῶν
ποθέουσαι ἰδεῖν ἀρτιζυγίαν,
λέκτρων εὐνάς ἀβροχίτωνας,
χλιδαῖης ἤβης τέρψιν, ἀφείσαι,
πενθοῦσι γόοις ἀκορεστοτάτοις.

⁴³ Персијци, ст. 704:

τῶν ἐμῶν λέκτρων γεραῖά ξύνομ' εὐγενές γύναι,

легло, "едни" брачни сопружници, "една" улога и "една" функција, која навистина во трагиката на собитијата се сведува на еден полнеж, на еден исполнувач, на една содржина. Ретко каде во хеленската книжевност леглото е толку едно и еднозначно, толку само и осамено, толку пусто и напуштено. Знакот легло "блика" со своето значење, но, алогично, низ отсуството на својот референт. Совршено се вклопува во сликата за атопичноста, за отсуството, за привидот и сновидението, постои, а го нема, живее, а е мртво и страда, бескрајно страда поради врз него извршената измама. Дури и рудиментите во лексемите врзани за него, секогаш ја изразуваат оваа легловна не-исполнетост, оваа не-целост, ова не-имање, ова не-постоење. Хорот (137 ст.) зборува за Персијките "кои ги испратиле своите сопостелници" во војна (εὐνατῆρ' ἀποπεμψαμένα), за Атоса (157 ст.) вели дека е (била) "сопостелничка на богот на Персијците", т.е. Дариј (θεοῦ μὲν εὐνάτετρα Περσῶν), за градот Атина (289 ст.): "Атино, омразена на непријателите! (...) ...колку многу сопостелнички (невести) од Персијките направи залудно да бидат веќе безмажни!" (ὡς πολλὰς Περσίδων μάταν ἔκτισαν εὐνίδας ἢδ' ἀνάδρους), а Атоса, (160 ст.) одговорајќи му на Хорот, вели дека дошла затоа, зашто ја мачат грижи, та: "...ја оставив *заедничкајќиа* *ложница*⁴⁵, *моја и на Дареј* (τὸ Δαρείου τε κάμιν κοινὸν εὐνατήριον)⁴⁶. И секогаш безмажноста е потврдена, леглото е поделено, одвоено во самотничка судбина, во судбина на непостоење, само привидот на сновидението може да ја искриви стварноста и да ги измами и заведе Атоса и Дареј, за да речат дека леглото е заедничко, дека им припаѓа на двајца, дека е исполнето. Но, на крајот, и тоа е дел од утопијата во која е сместена целата трагичка стварност, дел од "...изместените' прагми во однос на реалните, историските..."⁴⁷ каде "...туѓото' се гради како 'свое', 'далечното' како 'блиско', 'надворешното' како 'внатрешно', времето што 'тече' историски, - како миговна и постојана сегашност..."⁴⁸.

⁴⁴ Па дури и низ изведенките од нивните основи. Види подолу!

⁴⁵ Семантиката на εὐνατήριον е 'ложница, брачна одаја' но и 'брачно легло'.

⁴⁶ Единствениот пример каде се среќава поинаква основа се наоѓа во 684 стих, кога Дареј вели дека близу гробот "ја гледа својата сопруга" (λεύσσω δ' ἄκοιτιν τὴν ἐμήν). Тоа се првите негови зборови при првото јавување во трагедијата, кога во првиот момент жена си ја препознава крај гробот како "онаа која сопочива крај него", "која почива заедно со него".

⁴⁷ Е. Колева, op. cit., стр. 187.

⁴⁸ Ibidem.

VII. 1. 3. Леглото во трагедиите *Молиџелки*, *Прикованиот Промеџеј* и *Седумџемина* *џроџив Теба*

Во 332 стих од Ајсхиловата трагедија *Молиџелки*, Хорот ќерки Данаеви, главниот протагонист и носителот на трагичкиот патос⁴⁹, за себе вели (велат): "Та кој се надевал дека овие стари сродни роднини, во бегство ненадејно, ќе се најдат во Арг, и во страв ќе бегаат со омраза кон креветниот брак (брачниот лежло, или со џнасење во страв ќе бегаат од брачниот лежло)." ⁵⁰

Можеби навистина Ајгиптовите синови се хибристи, бидејќи не ги почитуваат "светињите", ги изгазуваат правата и законите што ги заштитува *Zeus ξένιος*, меѓутоа, уште поважно, ќерките на Данај, во своето дејствување ја прават најголемата џмјртџа, родовски наследена од прамајката Ио, - стануваат богоборци против Афродита, и, бранејќи ја сопствената девственост и занемарувајќи ја козмичката детерминираност на женското битие, ја прегазуваат женската определеност за сплотување, за плодност, еротската за зачнување; на две места тие велат: "Моќното семе на великата мајка (Епаф, т.е. Апис) нека ме џџџрѓне од лежлаџа (џреѓраџкиџе) на мажиџе, ох, ох, без брак (невенчана), неомажена!" ⁵¹ Бунтувајќи се против Афродита, жените, ќерки Данаеви, како да ги заменуваат улогите со Ајгиптовите синови и го преземаат аполонскиот елемент на одвојување и разум, наместо дионисискиот на сетилност, учествување и предавање. Изгубени во бројот 50 како 1, занемарени како поединечни лица, предодредени се да го живеат основното дионисиско начело - слевање, спојување, губење, отклонување, претопување на субјективноста и заедничко учество (*μετεῖναι, συνίστημι*) во божественото за да се обезбеди бесмртност. Но, тие тоа го отфрлаат⁵² и во сочувувањето на својата

⁴⁹ Што укажува на архаичноста на оваа драма.

⁵⁰ *Молиџелки*, ст. 330-332:

ἐπεὶ τίς ἦϋχει τήνδ' ἀνέλλιστον φυγὴν
κέλσειν εἰς Ἄργος κῆδος ἐγγενὲς τὸ πρῖν,
ἔχθει μεταπτοιοῦσαν εὐναίων γάμων;

⁵¹ *Молиџелки*, ст. 141-143 и 151-153:

σπέρμα σεμνάς μέγα ματρὸς
εὐνάς ἀνδρῶν, ἔξ,
ἄγαμον ἀδάματον ἐκφυγεῖν.

⁵² Иако во третата трагедија од трилогијата на која џ припаѓа *Хикеџиди*, повторно се воспоставува кикличното дионисиско начело, кога бакханатски ги обезглавуваат мажите, во

девственост одат дотаму што, во спротивен случај, покажуваат волја да умрат, да се стрмоглават од карпа⁵³ и на тој начин, всушност, да го стрмоглават и самиот Ерос: "Нека дојде смртната судбина *ἔμπροσθέν* (да ме снајде) *ἑσθλοῦ* брачно леґло!"⁵⁴ Во трагедијата сè уште не се јасно етички издиференцирани и спротивставени Дике и Хибрис⁵⁵; поскоро може да се зборува за две Дике, за два Хибриса, за два Ероса. Оној на Данаевите ќерки вклопен во содржината на женските страсти (и страдања, бидејќи во трагедијата тие се поврзани, особено во оваа, каде се наоѓаат во самото средиште на трагичкото дејствие) е повеќе уривачки одошто творечки. Таквиот Ерос ги обзема кога на аргивскиот брег молат: "...нека згинат (Ајгиптовите синови), *ἔμπροσθέν* еднаш да се качат во неволниите леґла (на сила, *ἑσθλοῦ* од нивна иа волја, насилно да се качат во леґла иа) и да си го присвојат роднинството по чичко (да не земат нас, нивните роднини), што законот го брани."⁵⁶

Значи, уште еднаш, трагичките прагми својата нишка ја предат околу леглото.⁵⁷ Уште еднаш леглото е во средиштето на настаните, уште еднаш ја покажува својата разурнувачка моќ.

Прамајката на Данаевите ќерки⁵⁸, како што веќе споменавме, е "несреќната Ио", истата онаа "манична крава Ио", која во *Прикованиоῦ* *Промеῖ*еј, како еротска женска хипостаса, страдалнички се движи по нетрагичната хоризонтала спротивставена на еднонасочната Прометејева вертикала. Распнатоста на Прометеј соодветствува на земната, хоризонталната распнатост на Ио, неговите страдања на нејзините, слободата на двајцата е

првата брачна ноќ, кога ги враќаат во земјата, на почетокот од бескрајниот козмички круг: смрт - живот - смрт.

⁵³ И Ио во *Прикованиоῦ* *Промеῖ*еј посакува да се стрмоглави од карпа (747-750 ст.).

⁵⁴ *Молиῖ*елки, ст. 804-805:

ἔλθέτω μόρος, πρὸ κοι-
τας γαμηλίου τυχῶν.

⁵⁵ Во митот Хибрис е јаловост, а Дике - берба и богато потомство.

⁵⁶ *Молиῖ*елки, ст. 36-39:

ἄλοιντο,
πρὶν ποτε λέκτρων, ὧν θέμις εἶργει,
σφετερίζόμενοι πατραδέλφειαν
τήνδ' ἀκόντων ἐπιβῆναι.

⁵⁷ Во *Молиῖ*елки сите зборови кои го означуваат леглото ги кажува Хорот. Тоа важи и за останатите, изведените од нивните основи, како *ἄλοχος* во 61 (за сопругата на Тереј) и 302 стих (за Хера, сопругата на Севс), *λόχος* 'породување' во 677 стих (за породувањата кај жените помогнати од Артемида-Хеката), *εὐνάτος* 'кој се однесува на леглото', кој веќе го споменавме и *εὐνάτωρ* 'другар во постела, соложник' во 665 стих (за Арес, соложникот на Афродита).

⁵⁸ Во *Прикованиоῦ* *Промеῖ*еј, Прометеј додека раскажува за настаните врзани за педесетте ќерки на Данај употребува означител кој ја опфаќа семантиката на леглото и вели дека една од нив не го убила својот 'соложник, другарот во постела' - *σύνευνος* (866 ст.).

окована од неприкосновената власт на Севс⁵⁹ и обајцата страдаат поради оган - Прометеј од оној, на луѓето дадениот, а Ио заради Еросовиот. Во целата згуснатост на архачини претстави, митолошки агони меѓу митски начела, стихии, богови, божества и титани, одненадеж се појавува "човечкиот" лик на краволиката Херина свештеничка. Мигот во кој се спојуваат двете оски е миг во кој се преплетуваат судбините, начелата, човечките и божеските, смртните и бесмртните, женските и машките, но и миг во кој за миг се проговорува за едно легло одбиено, за еден трагички, гибелен Ерос, за еден белег што ќе го следи човештвото до века.

А мигот, всушност, почнува кога Хорот го прашува Прометеј: "Кој ти дошол од кусовеките на помош?" (544-545 ст.), за веднаш потоа да си припомни на легло и да рече: "А инаква песна на ум сега ми долета од онаа што крај бањата и *крај ѱвоеΐο брачно леγλο ѱи ја ѱеев* како восфалување на твојот брак, кога со свадбени дарови ни ја одведе сестрата Хесиона, откако ја придоби да ти биде сопруга, *друγάρκα во леγλοΐο (ιςΐοκρεвейΐνα σοΐруζα)*."⁶⁰ Та веднаш влегува Ио, чиј потомок нему ќе му донесе слобода (772 ст.), всушност нејзиното легло ќе го ослободи. Значи, почетокот му припаѓа на едно брачно легло, со свадбарски песни и дарови, средината на едно несреќно легло, јалово и со плач, и крајот, по заминувањето на Ио⁶¹, на простор без легло, на желба да го нема.

Но, во пресекот на оските, судбината на леглото на Ио се поклопува со таа на легнатиот врз карпата Прометеј. Нејзиниот дел доделен од Μοΐρα почнал да се плете и преплетува кога нејзе на сон ѱ доаѓале некакви привиденија, кои, сакајќи да ја убедат да се спои, состави и зачне со Севс, ѱ велеле: "Ти, дете, *не γο одбивај леγλοΐο на Севса...*"⁶² Неисполнетото, одбиеното легло станува причина за талкањата, за страдањата, толку страшни и жални што Хорот Океаниди извикнува: "Никогаш, никогаш, госпоѓи Наречници, да не сте ме виделе како

⁵⁹ Cf. 50 ст. од *Прикованиоΐ Промеΐεј*.

⁶⁰ *Прикованиоΐ Промеΐεј*, ст. 555-560:

τὸ διαμφίδιον δέ μοι μέλος προσέπτα
τόδ' ἐκεῖνό θ', ὅ τ' ἀμφὶ λουτρὰ
καὶ λέχος σὸν ὑμεναίου
ἰότατι γάμων, ὅτε τὰν ὀμοπάτριον ἔδνοις
ἄγαγες Ἥσιόναν πῖθὼν δάμαρτα κοινόλεκτρον.

⁶¹ Види подолу, ст. 894-896.

⁶² *Прикованиоΐ Промеΐεј*, ст. 651-652:

(Ио)
σὺ δ', ὦ παῖ, μὴ ἵπολακτίσης λέχος
τὸ Ζηνός,

друѓака во ѱοστ̄ελα (соложничка, соѱοστ̄ελничка) на леḡλοῖο на Σεε!"⁶³ Овој Дамаклов меч останува да виси над човештвото, а сознанието за него станува дел од човековото поимање на универзумот. Од самиот почеток, па сè до крајот, во *Прикованиоῖ Промεῖεј* се вклучени силите на природата во својот сликовен, конкретен облик (дури и Ио е земја, вид на Деметра или Месечево божество), а трагедијата "покажува дека идните херои, кои имаат човечка надворешност и човечки чувства, потекнуваат од непосредните овоплотувања на оганот, водата, воздухот итн."⁶⁴ Во оваа плазматична драма, подеднакво, како стихија, како ликовна прагма, се јавува и леглото, кое покажува дека идниот херој - жената, потекнува од непосредното овоплотување на леглото.

Како последна од Ајсхиловите трагедии ја наведуваме *Седумῖεμινα ἱροῖῖεε Теба*, во која поимот легло го среќаваме само во еден пример. Со оглед на тоа што делото говори за битка, за војна, во него среќаваме неколку термини од војничкиот вокабулар, изведени од основата *legh-/logh-, како λοχαγέτης 'водач на лох, четоводач' (42 ст.) за седумтемина мажи, четоводачи во војската која се бори против Теба и λόχος 'чета' (56 и 460 ст.) за четите на тебанските непријатели и уште еднаш во 112 стих за групата тебански девојки (παρθένων... λόχον), кои, исплашени, ги молат боговите да ги одмине ропството. Семиотиката и семантиката на леглото во оваа трагедија се пројавува токму низ овој страв. Страв да не се изгуби леглото, страв во него да не влезе некој друг, некој душманин, - несреќната судбина на леглата во секоја војна. И единствениот пример со εὐνή, ставен во устите на Хорот тебански девојки зборува за тоа: додека говорат за несреќите што се случуваат при секоја војна, па и оваа, велат дека младите жени, поробени, поднесуваат нови зла: "*бедна ѱοστ̄ελα со коије освоена* (т.е. мора да ја делай̄ ѱοστ̄ελαῖα со неῖριјай̄ελοῖῖ ἱοβεδник) од среќен маж, душман посилен, а надеж е да дојде ноќен свршеток, помошник на плачни болки (ноќта, која им помага на плачот и на болките)."⁶⁵ Стравот над своите

⁶³ *Прикованиоῖ Промεῖεј*, ст. 894-896:

μήποτε μήποτέ μ', ὦ
<πότνιαι> Μοῖραι, λεχέων Διὸς εὐνά-
τειραν ἴδοισθε πέλουσαν

⁶⁴ O. M. Frejdenberg, *Mit i antička književnost*, Beograd: Prosveta, 1987, стр. 405.

⁶⁵ *Седумῖεμινα ἱροῖῖεε Теба*, ст. 364-368:

τλάμον' εὐνάν αἰχμάλωτον
ἀνδρὸς εὐτυχοῦντος ὡς
δυσμενοῦς ὑπερτέρου
ἐλπίς ἐστι νύκτερον τέλος μολεῖν,
παγκλαύτων

легла, стравот што го распламтуваат војските кои се наоѓаат околу бедемите, го споредуваат со "растреперена гулабица, која е во голем страв пред змиите, *зλιίη δρυγари во ἰοσίελαίη*, во страв за рожбите *λεγνίηи во г̀нездоίη* (т.е. *кои се наоѓаат во легалοίη*)."⁶⁶ Леглото е потиснато во стравот, повлечено во стравот, неприсутно или одвај присутно. Речиси да нема место за леглото во трагедија која толку машки зборува за војната. Седум јунаци, седум побеснети мажи со раце измачкани во крвта на убиен бик се заколнуваат дека ќе го освојат градот - ἡ πόλις или ќе ја осквернават земјата со сопствената смрт и убиство. Нивното "железно срце пламти и оддишува со мажевност, како на лавови кои го гледаат Арес" (52-53 ст.). Седум чети мажи, седум водачи седнати на разбеснети коњи, како јавачи на апокалипсата, удираат на седумте порти на градот, како бран, како непобедлива вода која беснее во планините, со викот, врева, свекот и насекаде сеат смрт и само смрт. Леглото е претопено во градот (градот на грчки е од женски род), повлечено, сокриено, изгубено во него, жените се стопени во градот, сокриени треперат во страв. Тој "женски" страв што го чувствува градот е сеприсутен, а Хорот (хорот е женски) дејствува единствено низ него. Смртта ги исполнува сите катчиња и смртта го донесува и крајот на трагедијата. Загинатите двајца браќа ги оплакуваат нивните две сестри, крај кои стои Хорот девојки и во една необично архаична стихомитија "втемелена на поларност и паралелизам на репликите, на сликата на 'убиениот убиец', на нерасчленетиот актив-пасив кој го претставуваат двете сестри на двајцата браќа",⁶⁷ Антигона ја прашува сестра си каде ќе ги закопаат загинатите браќа и, откако оваа одговара "На нејчестито место", вели: "Оф, оф, гнев (тага, јад) (ќе биде тоа) за таткото, крај него да лежат." (ὠδὸν ἰώ, τῆμα πατρὶ πάρευνον, 1009 ст.). "Јад крајлегловен", "гнев крајпостелен", поради една клетва, поради една несреќа што го следи Лајевиот род, за кого животтно-смртната постела е домашно огниште што ја запалува и разорува куќата, средиште околу кое го гради своето проклетство, оставениот знак, белегот за сите поколенија.

ἀλγέων ἐπίρροθον.

⁶⁶ *Седуммѝемина ἰροίηиѝ Теба*, ст. 291-294:

δράκονταϑ ᾗϑ τϑ τέκνων
ὑπερδέδοκεν λεχαί-
ων δυσευνήτοραϑ
πάντρομοϑ πελειάϑ.

⁶⁷ O. M. Frejdenberg, op. cit., стр. 356.

VII. 2. Леглото во поетиката на Софокле

Додека кај Ајсхил леглото сè уште ги изнаоѓа и се обидува да ги дефинира правците и улогите на своето егзистирање преземајќи дел од козмосот за кого не е сигурно дека му припаѓа, кај Софокле тоа веќе почнува да се востановува како самобитно, кое ги диктира судбините на луѓето, внесувајќи хармонична дисхармонија во волевите дејствувања на трагичките јунаци. Бројот на неговите примери во преостанатите седум дела од богатата ризница драми напишани од перото на овој трагедиограф⁶⁸ покажува благ пораст во однос на Ајсхил со воспоставена предност на означителот λέχος во однос на εὐνή и воведување на δέμμιον, што за нас може да говори само за поголемата архаичност на Софоклевата мисла, за погледот на светот, кој многу повеќе се доближува до митскиот начин на мислење. Додека кај Ајсхил евидентираме предност во употребата на поимот легло од страна на машките ликови во однос 55% : 45%, овој сооднос кај Софокле се менува и станува 46% : 54% во полза на жените; трендот продолжува и кај Еврипид со мал пораст, и тоа 44% : 56% во корист на женските ликови кои го употребуваат овој поим. Се разбира статистиката може да помогне само донекаде, бидејќи секоја трагедија е посебен микрокосмос со свои специфики, во кој ваквите нормативи даваат сосема поинаква слика. Затоа, засега, без да навлегуваме во глобални анализи и заклучоци, да ги погледнеме резултатите од извршените испитувања за честотата на примерите со леглото кај Софокле.

Софокле							
дело	λέχος	εὐνή	κοίτη	λέκτρον	δέμμιον	εὐνατήριον	вкуп.
Трахинки	6	1	2	1	2	1	13
Антигона	4	2	0	1	0	0	7
Ојдип тиранин	3	1	0	1	0	0	5
Електра	0	3	2	0	0	0	5
Ојдип на Колон	1	1	1	1	0	0	4
Ајант	2	1	0	0	0	0	3
Филоктет	0	0	1	1	0	0	2
Вкупно	16	9	6	5	2	1	39

⁶⁸ Во Александриската библиотека под името на Софокле се наоѓале сто и триесет драми.

VII. 2. 1. Леглото во трагедијата *Трахинки*

Следејќи го веќе исползуваниот метод на изложување на примерите со поимот легло кај Ајсхила и сега, најнапред, да ги проследиме истите во Софоклевата драма каде нивната фреквентност е најизразена, трагедијата *Трахинки*, групирајќи ги според ликовите што го произнесуваат овој збор.

I.) **Дејанејра**, жената на Херакле, терминот го употребува пет пати⁶⁹ и тоа:

а) три пати преку *λέχος*:

- во 27 стих, во прологот, додека раскажува за својата судбина и кажува дека речниот бог Ахелој бил нејзин просец, но дека се појавил и Херакле, кој се впуштил во двобој со него и го победил: "Σεβς, судијата на дуели даде убав свршеток, ако е навистина убав. Зашто, *οἰῶκακο, како избрано, ῥο сосῑαβιβ λεῖλοῖο со Херакле (οἰῶκακο живеам со Херакле како неῖοβα избрана жена)*, постојано имам (чувствувам) еден страв по друг, загрижена за него."⁷⁰

- во 161 стих: му кажува на Хорот дека Херакле, кога последниот пат се подготвувал да замине од дома, во куќата оставил стара табличка напишана со знаци, кои претходно никогаш не ѝ ги разјаснил кога заминувал на некој од своите многубројни потфати, па вели: "Но одеше, како да ќе направи нешто, а не како да ќе умре. Но сега, како веќе да го нема, ми кажа *κακοβ ιμοῖῑ ῑρεβα да си земам* (ми следува) *οδ λεῖλοῖο (οδ браκοῖῑ, како жена)* и кој дел од татковата земја на кое дете ќе му го подели..."⁷¹

- во 920 стих, всушност, во репликата на Доилката, додека оваа ја раскажува разделбата на Дејанејра од леглото, и ги наведува точните зборови што таа ги изрекла врз својата брачна постела: "*Οῖ λοῖυ μοῖ* и одајо невестинска,

⁶⁹ Всушност, три пати, но во своите реплики Доилката на два пати (во 920 и 922 ст.) го споменува овој поим додека ги пренесува ги точните зборови што ги кажала Дејанејра.

⁷⁰ *Трахинки*, ст. 26-29:

τέλοσ δ' ἔθηκε Ζεὺσ ἀγώνιοσ καλῶσ,
εἰ δῆ καλῶσ. λέχοσ γάρ Ἡρακλεῖ κριτὸν
ξυστάσ' αἰεῖ τιν' ἐκ φόβου φόβον τρέφω,
κείνου προκηραίνουσα·

⁷¹ *Трахинки*, ст. 160-163:

ἀλλ' ὥσ τι δράσων εἶρπε κοὺ θανούμενοσ.
νῦν δ' ὥσ ἔτ' οὐκ ἂν εἶπε μὲν λέχοσ ὃ τι
χρείη μ' ἐλέσθαι κτήσιν εἶπε δ' ἦν τέκνοισ
μοῖραν πατρώασ γῆσ διαρετὸν νέμοι,

за до век збогум бидете, бидејќи веќе никогаш нема да ме примите на ова почивалиште (во овие преградки) како (негова) сопруга!"⁷²

б) два пати преку коίτη:

- во 17 стих, во прологот, кога вели: "Таков просец, јас несреќна, дочекав, па секогаш се молев да умрам побргу, пред да се доближам на ѱакво брачно леḡло."⁷³

- во 922 стих, повторно низ устата на Доилката, додека ги пренесува зборовите на Дејанејра упатени кон леглото, пред оваа да се самоубие: "Ој логу мој и одајо невестинска, за до век збогум бидете, зашто никогаш веќе нема да ме ѱримиие на ова ѱочивалишиие (во овие ѱреḡрайѱки) како (негова) сопруга."⁷⁴

II.) Доилката поимот легло го употребува три пати⁷⁵ и тоа:

а) еднаш преку εὐνατήριον = εὐνή:

- во 918 стих, додека раскажува за разделбата на Дејанејра со леглото: "Откако тоа го заврши, скокна одозгора, седна на средината од креветиоѱи и потоци од врели солзи пролеа и прозбори..."⁷⁶

б) два пати преку δέμνιον:

- во 901 стих, додека му раскажува на Хорот за Дејанејра: "Бидејќи кога дојде сама во куќата и го виде синот в двор кај ѱросѱира издлабена носилка, за да си го пречека татка си, се сокри каде што никој не би можел да ја види, кај олтарот се струпולי и ридаше што сега тој ќе остане пуст..."⁷⁷

---

⁷² Трахинки, ст. 920-922:

ῶ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμά,
τὸ λοιπὸν ἤδη χαίρεθ', ὡς ἔμ' οὐποτε
δέξεσθ' ἔτ' ἐν κοίταισι ταῖσδ' εὐνήτριαν.

⁷³ Трахинки, ст. 15-17:

τοιόνδ' ἐγὼ μνηστῆρα προσδεδεγμένη
δύστηνος αἰεὶ καθθανεῖν ἐπρυχόμην,
πρὶν τῆσδε κοίτης ἐμπελασθῆναί ποτε.

⁷⁴ Трахинки, ст. 920-922:

ῶ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμά,
τὸ λοιπὸν ἤδη χαίρεθ', ὡς ἔμ' οὐποτε
δέξεσθ' ἔτ' ἐν κοίταισι ταῖσδ' εὐνήτριαν.

⁷⁵ Всушност, пет пати, но ги исклучуваме зборовите што произлегуваат од Дејанејра, а таа само ги пренесува (920 и 922 ст.).

⁷⁶ Трахинки, ст. 917-920:

ὅπως δ' ἐτέλεσε τοῦτ', ἐπενθοροῦσ' ἄνω
καθέζετ' ἐν μέσοισιν εὐνατηρίοις,
καὶ δακρῦων ῥήξασα θερμὰ νάματα
ἔλεξεν

⁷⁷ Трахинки, ст. 900-905:

ἐπεὶ γὰρ ἤλθε δωμάτων εἴσω μόνη
καὶ παῖδ' ἐν ἀνλαῖς εἶδε κοῖλα δέμνια
στορνύνθ', ὅπως ἄψορρον ἀντῶν πατρί,
κρύψασ' ἑαυτὴν ἔνθα μὴ τις εἰσίδοι,
βρυχάτο μὲν βωμοῖσι προσπίπτουσ' ὅτι
γένονιντ' ἔρημοι,

- во 915 стих, додека ги раскажува последните мигови од животот на Дејанејра: "А кога со тоа заврши, ја гледам јас кај одеднаш во одаите Хераклови се втурнува. А јас во сенка засолнета ја гледам сал со поглед; и ја гледам жената кај *врз креветίοιι Хераклов* фрла прекривки распослани."⁷⁸

III.) **Херакле** поимот легло го употребува два пати⁷⁹ и тоа:

а) еднаш преку λέκτρον:

- во 791 стих, додека Хил, синот на Херакле, ѝ раскажува на Дејанејра за претсмртната агонија на својот татко и за неговите (на Херакле) зборови што ги изустил пред самата смрт: "Но кога капна, кутриот, фрлајќи се постојано на земјата и силно, низ плач викајќи, го колнеше, кутра, твоето *несреќно сојуружничко леѓло* и свадбената гоштемка од Ојнеј, која му спечали разурнувач(ка) на животот..."⁸⁰

б) еднаш преку λέχος:

- во 1227 стих, кога, оставајќи му ја Јола на синот Хил, му вели да ја земе за жена и: "Ниеден друг маж, освен тебе, нека не ја земе неа, која еднаш лежеше близу крај мојот бок, туку ти, мој сине, *зѝрижи ѝο ῑοα леѓло (ожени ја ῑιαα жена)*."⁸¹

IV.) **Хорот** трахински девојки поимот легло го употребува два пати и тоа:

а) еднаш преку εὐνή:

- во 110 стих: "Со копнежливо срце слушам за Дејанејра, за која се водеа кавги, дека како некоја тажна птица никогаш не го успокојува копнежот на очите по плач, туку, потхранувајќи го добро запомнетиот страв за патувањето

---

⁷⁸ Трахинки, ст. 912-916:

ἐπεὶ δὲ τῶνδ' ἔληξεν, ἐξάφνης σφ' ὄρω
τὸν Ἡράκλειον θάλαμον εἰσορμωμένην.
κάγῳ λαθραῖον ὄμμ' ἐπεσκιασμένην
φρούρου· ὄρω δὲ τὴν γυναῖκα δεμνίοις
τοῖς Ἡρακλείοις στρωτὰ βάλλουσαν φάρη.

⁷⁹ Всушност, еднаш, но во 791 ст. Хил ги пренесува зборовите на Херакле.

⁸⁰ Трахинки, ст. 789-793:

Ἐπεὶ δ' ἀπεῖπε, πολλὰ μὲν τάλας χθονὶ
ρίπτων ἑαυτὸν, πολλὰ δ' οἰμαγῆ βοῶν,
τὸ δυσπάρεινον λέκτρον ἐνδατούμενος
σοῦ τῆς ταλαίνης, καὶ τὸν Οἰνέως γάμον
οἶον κατακτήσαιο λυμαντὴν βίου,

⁸¹ Трахинки, ст. 1225-1227:

μηδ' ἄλλος ἀνδρῶν τοῖς ἐμοῖς πλευροῖς ὁμοῦ
κλιθεῖσαν αὐτὴν ἀντὶ σοῦ λάβῃ ποτέ,
ἀλλ' αὐτός, ὦ παῖ, τοῦτο κήδευσον λέχος.

на мажот, се испрошува (измачува) со безмажната постоела полна зрижи, надевајќи се, кутрата, на зла среќа."⁸²

б) еднаш преку λέχος:

- во 514 стих, додека зборува за просците на Дејанејра, па кажува дека едниот бил речниот бог Ахелој: "...а другиот, дете на Севса, од Бакхова Теба дојде, мавтајќи со лакот, копјата и боздоганот; овие двајца тогаш, собрани на едно место, се судрија на среде, *желни за леγλοῖο*; а Киприда, благонаклонетата божица кон брачното легло, стоеше на средина и им беше судија."⁸³

В.) Гласникот поимот го употребува еднаш, преку означителот λέχος, во 360 стих, додека ѝ ја кажува на Дејанејра вистината за робинката Јола и за Херакле: "Но, бидејќи не можеше (Херакле) да го убеди таткото (на Јола) да му ја даде ќерката, да ја има како *ῥαῖνα* *наложница* (за *ῥαῖνα* *наложница*, да *ῥο* има *λεγλοῖο* *ῥαῖνο*), тогаш измисли мала жалба и обвинение и завојува против нејзината татковина..."⁸⁴

Изложените примери може и табеларно да ги прикажеме, најпрво според полот на говорителот на односниот поим:

	λέχος	λέκτρον	εὐνή	κοίτη	δέμνιον	εὐνατήριον	εὐκυῖνο
Μαшико	2	1	0	0	0	0	3
%	33%	100%	0%	0%	0%	0%	23%
Женско	4 (х.ж. 1)*	0	1 (х.ж. 1)	2	2	1	10 (х.ж. 2)
%	67% (17)	0%	100% (100)	100%	100%	100%	77% (15)

* х.ж. = Хор жени, хор составен од жени

⁸² *Трахинки*, ст. 103-111:
ποθυμένα γὰρ φρενὶ πυνθάνομαι
τὰν ἀμφινεικῆ Δηϊάνειραν ἀεὶ,
οἶά τιν' ἄθλιον ὄρνιν,
οὔποτ' εὐνάζειν ἀδακρ-
ύτων βλεφάρων πόθον, ἀλλ' εὐ-
μναστον ἀνδρὸς δεῖμα τρέφουσαν ὁδοῦ
ἐνθυμίους εὐναῖς ἀνανδρώτοισι τρύχεσθαι, κακὰν
δύστανον ἐλπίζουσαν αἴσαν.

⁸³ *Трахинки*, ст. 510-516:
ὁ δὲ Βακχίας ἄπο
ἦλθε παλίντονα Θήβας
τόξα καὶ λόγχας ῥοπαλὸν τε τινάσσω,
παῖς Διὸς· οἱ τὸτ' ἀολλεῖς
ἴσαν ἐς μέσον ἰέμενοι λεχέων
μόνα δ' εὐλεκτρος ἐν μέσῳ Κύπρις
ῥαβδονόμει ξυνοῦσα.

⁸⁴ *Трахинки*, ст. 359-362:
ἀλλ' ἦνίκ' οὐκ ἔπειθε τὸν φυτοσπύρον
τὴν παῖδα δοῦναι, κρύφιον ὡς ἔχει λέχος,
ἔγκλημα μικρὸν αἰτίαν θ' ἐτοιμάσας,
ἐπιστρατεύει πατρίδα τὴν ταύτης,

а потоа и според испраќачот на информацијата во која е вклопен знакот легло:

	λέχος	λέκτρον	εὐνή	κοίτη	δέμνιον	εὐνατήριον	вкупно	%
Дејанејра	3 (или 2)	0	0	2 (или 1)	0	0	5 (или 3)	38% (или 23)
Доилката	0 (или 1)	0	0	0 (или 1)	2	1	3 (или 5)	23% (или 38)
Хор (ж.)	1	0	1	0	0	0	2	15%
Херакле	1	1 (или 0)	0	0	0	0	2 (или 1)	24%
Хил	0	0 (или 1)	0	0	0	0	0 (или 1)	
Гласник	1	0	0	0	0	0	1	

"На луѓето им е објавена древна реч - за човечката судбина не се знае пред да се умре, дали таа ќе биде честита или зла"⁸⁵, но принцезата Дејанејра, ќерката на кралот Ојнеј, сестра на херојот Мелеагар и жена на Херакле, парадоксално и хибристично вели дека "за својата, и пред да отиде во Хад, знае дека е несреќна и тегобна."⁸⁶ Уште во татковиот дом за невеста ја барал многуобличниот, безобличниот, течниот и измамнички речен бог Ахелој, како "болен знак на постојаната проточност, менливост и минливост, стихии кои ја уриваат убавината."⁸⁷ Убавицата поскоро сака да умре одошто "да се доближи на такво", безоблично и грдо, "*брачно леѓло*". Но, тогаш во мегдан со безобличноста и грдоста влегува прекрасниот Севсов син. Додека трае дуелот, срцето ѝ трепери од страв "убавината некогаш да не ѝ изнајде болка". Сепак, Херакле го победува Ахелој и ја освојува убавината - "убав свршеток, ако е навистина убав". Бидејќи "откако, како избрано, го сосџавила леѓлојто со Херакле", Дејанејра "постојано чувствува стравови, загрижена за него." Стравот за леглото е постојан, особено во ноќите (29-30), кога неговата близина и неговата неисполнетост најмногу се чувствуваат (cf. 148-150 ст.). Таа се изедначува со леглото и го (се) споредува со нива, која селанецот ја посетува одвреме навреме, само колку да ја посеи и да ја ожнее (32-33) - но не ја обработува постојано. Поради неисполнетото легло Дејанејра "никогаш не го успокојува (εὐνάζειν) копнежот на очите по плач" и "потхранувајќи го добро

⁸⁵ Трахинки, 1-3.

⁸⁶ Трахинки, 4-5.

⁸⁷ Е. Колева, op. cit., стр. 238.

запомнетиот страв за патувањето на мажот, *се испрошува со безмажната ѝостѝела ѝолна ѝрижи*". Стравот ја потхранува и оставената табличка на која Херакле, пред последното заминување ѝ означил "што треба да земе од *леѝлоѝо*", да го подели, да земе дел, иако како жена, таа никогаш не посакува да го жени, бидејќи знае - леглото "живее" само како целина, поделено - умира. И во мигот кога, како Телемах, синот Хил заминува да го бара татка си, доаѓа гласник со вест дека Херакле е жив и здрав и ќе дојде откако завет жртвен ќе му принесе на Севс, на евбојскиот брег. Радоста е голема и кај Дејанејра и меѓу Хорот Трахинки. Пристигнува гласникот Хила, водејќи робинки, а меѓу нив и убавицата од Ојхалија, Јола. Дејанејра се распрашува за нејзе, таа молчи, а Хила премолчува. Но гласникот ѝ ја кажува вистината: Ерос го разгорил огнот во срцето Хераклово да посака "*да ѝо има (држи) нејзиноѝо леѝло скришно*", Ерос Фанес (φάνεις) ги уништува градовите по Евбоја; само еднаш λέχος во устата на гласникот, но доволно да го распламти пожарот што ќе го уништи домот. Сепак Дејанејра ја познава разорната моќ на Ерос, кој "владее и со бози" и "со кого не е умно човек да влезе во двобој"; тој е "болест" од која боледува и Херакле. Гледајќи ја Јола таа ја жали "што нејзината убавина ѝ го уништила животот", и, бидејќи постојано во привид, иако од тоа стравува, сепак не согледува докрај дека и сопствената ќе ѝ донесе смрт. Навидум мирна и смирена го замолува Хила да почека додека подготви подароци што ќе му ги испрати на својот маж за да го пречека.

Хорот во меѓувреме повторно пее за двобојот меѓу Херакле и Ахелој, мегданот за ἄκοιτις (503), за онаа што ќе лежи крај нив во леглото, за тоа како двајцата "се судриле на среде, *желни за леѝлоѝо*", додека Афродита, "благонаклонетата божица кон брачното легло" (εὐλεκτρος, 515), "стоела на средина и им била судија", а Дејанејра настрана чекала кој ќе биде нејзин сопруг - соложник (ἄκοίτης, 525).

Но, Дејанејра, на Хорот му ги признава своите јадови, "колку страда" поради "бремето што го презела", кога ја примила младата Јола, па "сега две, а една прегратка чекаат под наметката" (539-540), та "која жена би можела со неа в иста куќа да живее и бракот би го делела" (545-546). Врзувајќи ја втората перипетија, таа го известува Хорот дека почнува со "љубовната" маѓија што еднаш ѝ ја препорачал Кентаврот Нес, додека умирал погоден од Херклевата

стрела, зашто посегнал по неговата εἰς (563) 'невеста, млада вереница'. Со "дарот" на Нес, засирената крв од смртоносната рана "кајшто удрила стрела натопена во црна жолч на ѕверот - Хидра Лернејска" - "маѓијата за љубовта Хераклева", таа премачкува кошула и му ја испраќа на својот сопруг како "љубовен лек" со кој ќе го заборава леглото на Јола.

Но, штом "двосмислениот подарок едносмислено го испраќа вљубената Дејанејра"⁸⁸, таа во ужас открива дека мевлемот има смртоносна моќ. Во исто време Херакле ги жртвува своите ветени дванаесет бикови (своите подвижнички дела, своите мачни години, своите последни месеци)⁸⁹ и додека жртвува тој пламнува, пламен го гризе неговото тело кое "се расточува во еротски пожар"⁹⁰, кого низ клетви до мајка си го објавува синот Хил: "Но кога капна, кутриот, фрлајќи се постојано на земјата и силно, низ плач викајќи, *ῶ κολνησε, κутρα, ἴβωειῖο несреќно соῖρjужничко леḡλο...*" (δυσπάρεινον λέκτρον).

Дејанејра, признавајќи ја грешката во своето дејствување, минувајќи од незнаење во знаење, во себе го созерцува убиецот на милиот сопруг и навлекувајќи го врз себе превезот на молчењето, ја навестува својата одлука да премине во царството на тишината. Како дел од трагичката етичност со која се исполнети ликовите на Софокле, во размислите на Дејанејра не постои колебање околу тоа "што треба да се изврши" и нејзиниот избор е сведен на "природна" нужност која треба да се исполни. Нејзината намера е јасна и непоколеблива; искупувањето за пролевање туѓа крв единствено е можно со пролевањето на сопствената. Смртта е прибежиште, засолниште и спас од ненамерно причинетата грешка. Волјата да се умре не е скриена желба, туку цврста одлука за прифаќање на неизбежното. Иако измамена, без вина виновна за несреќата во која го турнала сопствениот маж, таа со ниеден збор не се обидува да се оправда и "исчисти" во очите на другите. Нема, како Камиевиот Мерсо, до самиот чин на умирање не изустува ниту еден збор со кој би ја намалила сопствената вина и би ги покажала бескрајните болка и тага што ги носи во своето сопружничко срце. Тој завет на молчење го прекршува дури при средбата со брачното легло, со единствениот пријател што ги познава сите

---

⁸⁸ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 240.

⁸⁹ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 241.

⁹⁰ *Ibidem.*

нејзини маки и страдања, со светиот олтар кој ќе го прифати нејзиното безживотно тело.

Загадочниот лелек што се слуша од внатрешноста на дворецот го "разјаснува" Доилката; ја донесува веста, кажува "што видеела": Дејанејра "дојде сама во куќата и го виде синот в двор кај *ἵπροςίψιρα* издлабена носилка, за да си го пречека татка си, се сокри каде што никој не би можел да ја види, кај олтарот се струполи и ридаше...". И ридаше кога виде κοῖλα δέμνια, шупливо, празно легло... Каква иронија, каква трагика! Шупливо легло, празно легло, наместо она, од неа сонуваното, посакуваното, замисленото, од неа подготвеното - исполнетото, она со кое сакала да го пречеке својот сопруг - соложник. Наместо брачното, љубовното - безбрачното, безживотното, смртното.

"А кога со тоа заврши," продолжува Доилката, "ја гледам јас кај одеднаш во одаите Хераклови (Ἡράκλειον θάλαμον) се втурнува. (...) и ја гледам жената кај *врз кревейῶν* Хераклов (δεμνίους τοῖς Ἡρακλείους) фрла прекривки распослани. И откако тоа го заврши, скокна одозгора, *седна на срединаῖα* од *кревейῶν* (ἐν μέσοισιν εὐνατηρίοις) и потоци од врели солзи пролеа и прозбори: *Οἱ λοῦοι* мој и одајо невестинска (ὦ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμέ), за довер збогум бидете, бидејќи веќе никогаш нема да ме примите *на ова ἵπочивαλίσσιε* (во овие *ἵρεῖραιψκι*) (ἐν κοίταισι ταῖσδ') како (негова) сопруга (εὐνήτριαν)!"

За Доилката леглото е обично легло и во него таа не може да види λέχος како што тоа го чувствува Дејанејра. За Доилката леглото е Хераклево, ложницата е на господарот. Но, Дејанејра во леглото може да го види својот λέχος и κοίτη - мртвечки одар⁹¹, да се збогува со леглото⁹², да го чувствува како свое, да се простува како од најмило нешто. *Ποστिलाῖκι* прекривки (φάρη)⁹³ врз него, таа го постила својот мртвечки покров и градиклада на која ќе биде

⁹¹ Во грчкиот јазик семантиката на мртвечки одар е содржана во двете именки. Нив ги ползува Дејанејра, свесна што за неа претставува леглото, но тоа не може да го види и Доилката. Сосема различно, во Еврипидовата *Алkestида*, Слугинката може да го "види" идниот мртвечки одар, додека за Алkestида до самиот крај леглото останува λέκτρον, брачно легло (cf. *Алkestида*, 175-188).

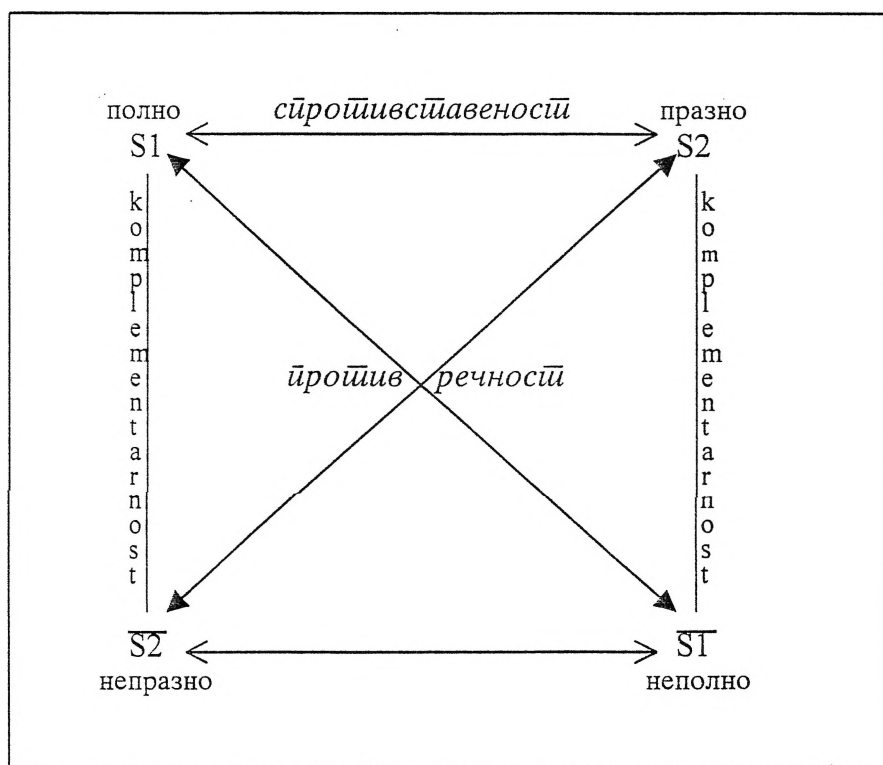
⁹² Оној што умира, при разделбата со овој свет секогаш тажи по најмилиот, најсаканото, по она што најмногу се провлекувало низ неговиот живот и го означувало како таков. Дејанејра пред смртта го повикува леглото: ὦ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμέ; Херакле пред смртта се повикува на она што за него е својствено, што го означува како Херакле: ὦ χέρες, χέρες, ὦ νῶτα καὶ στέρν', ὦ φίλοι βραχίονες (О, раце, раце! О, плеќи и гради, ој рамења и мускули! 1089-1090).

⁹³ Именката φῆρος може да значи и 'мртвечки покров'.

положено нејзиното тело. За неа леглото веќе не е *δέμιον*, туку *λέχος*, врата низ која ќе мине во подземниот свет.

Имајќи ги предвид бинарните семантички полиња кои знакот-легло ги спротивставува во митхосот на *Трахинки* и на тој начин ги зачнува перипетиите, ги развива дејствијата и ги обликува прагмите во трагедијата, за да ги скицираме и накусо да го објасниме нивното функционирање, ќе се послужиме со семиотичкиот квадрат на семиотичарот-структуралист А. Ж. Греимас⁹⁴ (преземен од "логичкиот квадрат" на схоластичката философија).

Веќе видовме дека трагедијата е градена врз антитетичките поими: убавина / грдотија, живот / смрт, Ерос-љубов / Ерос-деструкција, маж / жена, вид / привид итн., и, најважната, во која се обединети сите споменати: исполнетост / празнотија и тоа повторно и најмногу како семиотички единици од знаковната целина легло: полно легло - празно легло.

⁹⁴ A. Greimas: *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*, London: Frances Pinter, 1987, xiv, 49., W. Nöth: *Handbook of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press, 1990, стр. 319 и А. Ж. Греимас, "Елементи за една наративна граматика", во *Теорија на прозајта*, Скопје: Детска радост, 1996, стр. 97-99.

Оваа претстава покажува дека можностите за сигнификација во семиотичкиот систем легло се побогати одошто "или" од бинарната логика, но во истовреме се предмет на семиотички ограничувања - длабоки структури, кои ги обезбедуваат основните оски на сигнификација. Симболите $S1$, $S2$, $не\ S1$ и $не\ S2$, може да ги исполниме со конкретни или апстрактни поими. Ние тоа го направивме со леглото - празно или полно. Празното легло што еднаш веќе било полно и за кое Дејанејра очекува повторно да се исполни, на скицата означено со $S2$, како негација, стои во билатерална релација со полното легло, $S1$, како потврда, афирмација. Во долните агли се претставени позициите кои не можат да се објаснат со едноставна бинарна опозиција; имено, не-потврда ($не\ S2$) и не-негација ($не\ S1$). Хоризонталната релација претсатвува континуум во кој секој од лево поставените термини ($S1$ и $не\ S2$) се однесува како еднаков и спротивставен на неговиот десно поставен пар ($S2$ и $не\ S1$). Дијагоналната релација го означува присуството или отсуството на некаква информација или квалитет. Термините што се наоѓаат на врвот ($S1$, $S2$) претставуваат "присуство", додека оние на дното ($не\ S1$ и $не\ S2$), претставуваат "отсуство". Релациите што меѓу нив се воспоставуваат, Греимас ги дефинира како спротивставеност или спротивност ($S1 - S2$), комплементарност или импликација ($S1 - не\ S2$ и $S2 - не\ S1$) и противречност ($S1 - не\ S1$ и $S2 - не\ S2$).

Леглото на Дејанејра стои празно наспроти полното легло, меѓутоа, во комплементарна релација со непразно и неполно, гледаме дека тоа не е едноставна бинарна опозиција. Имено, доколку леглото е неполно, неисполнето, тоа не значи веднаш дека е празно, дека во него нема никаква содржина, дека во него никој не партиципира. Најпрост пример е тоа што во него се наоѓа Дејанејра, сама, па затоа неполно. Од друга страна, доколку леглото е непразно, тоа не наведува на заклучокот дека истото е полно. Првиот пример за тоа е привидот во кој се наоѓа Дејанејра кога "констатира" дека нејзиниот маж "е веќе тука" и го исполнува нејзиното легло, а другиот е учеството на младата Јола во него, што само по себе би можело да се заклучи дека е полно, но, во митските сфери на легловната реторика, видовме дека бројот три за леглото не е мерка, не е полнина, не е целина и заокруженост. Со оглед на тоа што леглото опфаќа и други семантички полиња, кон релацијата полно - празно легло, би можеле да ја додадеме и онаа знаковна нишка која завлегува во причинско

последичниот синџир кој ги нанижува собитијата во конкретната трагедија - Убавината. Имено убавината стои во релација на спротивставеност со грдотијата. Полното легло, подразбира убавина, брачна, како козмичка мерка, спротивставено на празното, грдото легло. Меѓутоа последното не поидразбира само по себе безбрачно легло, имено грдоста или, поточно, неубавината егзистира и во брачно легло, на кое му е одземена мерката, што значи во овој однос на сила стапува релацијата противречност или, евентуално, комплементарност. Дотолку повеќе што зборот убавина во грчкиот јазик нема соодветен претставник на спротивната страна, не постои посебен лингвистички знак со кој се означува грдоста. Понатаму, постои разлика меѓу исказите што може да ѝ ги припишеме како размисли на Дејанејра: таа сака да има легло, таа не сака да има легло, таа сака да нема легло и таа не сака да нема легло. Истите варираат во различни мигови од трагичките чинодејства, тесно врзани со минувањата од привид во вид и обратно, во наизменичните пројави на животот и смртта. Или, Дејанејра сака да има полно легло (почетокот), Дејанејра сака да има празно легло (во мигот кога го гледа леглото-одар што синот го подготвува за Херакле), Дејанејра сака да нема полно легло (исполнето со Јола) и Дејанејра сака да нема празно легло (поради што го извршува самоубиството). И животот и смртта се преплетуваат во значенската целина на дихотомијата полно - празно легло, па така, ако полното легло означува живот, а празното смрт, непразното означува некаква состојба на несмрт, а неполното на неживот. Особено, бидејќи во *Трахинки*, леглото, реално, никогаш не станува со мерка полно, со бројот два, ниту пак никогаш не станува сосема празно (се исполнува со телата на оние кои умираат во него).

Враќајќи се на стиховите каде застанавме, мора да посочиме дека во античката книжевност се исклучително ретки ваквите мигови каде гледаме целосно сплотување меѓу женското битие и леглото, згуснати зборови со набиена легловна семантика, соодветна на равенството меѓу $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ и $\lambda\acute{\epsilon}\chi\omicron\varsigma$. Постојано зборуваме за односот што во митскиот начин на мислење постои меѓу жената и леглото, меѓутоа тој однос никаде толку експресивно и недвосмислено не е потврден како овде во целата своја козмичко-есхатолошка значенска димензија. Оттука па натаму, леглото му е препуштено на Херакле и се среќава само на уште едно место, што може да се види од бар-код-табелата што следува.

Стих

1	
101	
201	
301	
401	
501	
601	
701	
801	
901	
1001	
1101	
1201	

Леглото во
Трахинки

Значи, како што гледаме, примерите со леглото наоѓаат свое место на самиот почеток, во еден згуснат дел, и ритмично, во симетрични парови кои се разводенуваат, продолжуваат сè до оној миг кога почнуваат френетично да пулсираат придвижени од високофреквентниот осцилациски напон меѓу животот и смртта. По смртта на Дејанејра, леглото се споменува само уште еднаш. Но затоа, во натамошните стихови среќаваме неколку лексеми од "легловната реторика" и сите, без исклучок, ставени во устата на Херакле. Сосема логично, бидејќи од оној миг кога Дејанејра умира леглото останува во рацете на полу-живиот или полу-мртвиот Херакле. Леглото што таа го подготвува станува негова смртна постела, та и во примерите што следат гледаме дека тоа најмногу се доближува до семантиката на смртта. Па така, во 1006 стих Херакле, обземен од неподносливите болки, извикува: "Пуштете ме, пуштете ме несреќник за последен пат, пуштете ме за последен пат *да ѱριλεḡнам (да οἰῖοчинам)*."⁹⁵ Го употребува глаголот εὐνάω, глагол кој често пати го среќававме во значење на полово соединување, а за него соединување со црната земја. Во 1041 стих, повторно истиот глагол, повторно тој извикува: "Сладок Хаду, брате Севсов, *леḡни ме да σῖιιјам, усῖιιј ме*, со брзолетна судба уништи го несреќникот!"⁹⁶ Во 1048 стих вели дека вакво зло не му смислила ниту Хера - ἄκοιτις ἢ Διός. Во 1149 стих ја бара мајка си Алкмена, "која е (сега веќе) залудно сопруга на Севс" (Διός μάτην ἄκοιτιν). Во 1166 стих, кажувајќи му на синот Хил дека татко му Севс му претскажал дека "смртта ќе ја најде од некој умрен", и дека знае и за друго пророштво кое се совпаѓа со претходното, вели: "Го запишав јас од татковиот даб со многу јазици кога бев во коријата на планинците Сели⁹⁷ *кои лежат на земја...*"⁹⁸; а пророштвото гласело: "маките ктo ми се пишани ќе прекратат на возраст токму оваа штом стасам. Мислев, ќе ми биде убаво, а тоа значело ќе умрам...". "Убавото бидување" е Смрт - Бидување

⁹⁵ Трахинки, ст. 1006-1007:

ἐὰτέ με, ἐὰτέ με δύσμορον ὕστατον,
ἐὰθ' ὕστατον εὐνάσθαι.

⁹⁶ Трахинки, ст. 1040-1042:

ὦ γλυκὺς Ἄιδας,
ὦ Διὸς ἀθαίμων, εὐνασον εὐνασον μ'
ἀκυπέτῃ μόρῃ τὸν μέλεον φθίσας.

⁹⁷ Стари жители околу Додона. Од нив се земале жреци за тамошното пророчиште, кои живееле како планински луѓе и пророчките сништа ги очекувале спиејќи на земи.

⁹⁸ Трахинки, ст. 1166-1168:

ὃ τῶν ὀρείων καὶ χαμαικοιτῶν ἐγὼ
Σελλῶν ἐσελθῶν ἄλσος εἰσεγραψάμην
πρὸς τῆς πατρώας καὶ πολυγλώσσου δρυός,

засекогаш; самото суштествување е 'дива болест'; на клада се 'исцелува трагичниот хибрист'.⁹⁹ Во 1227 стих е употребен единствениот експлицитен пример со леглото по смртта на Дејанејра и тоа токму низ λέχος, кога Херакле, оставајќи му ја Јола на синот Хил, му вели да ја земе за жена и: "Ниеден друг маж, освен тебе, нека не ја земе неа, која еднаш лежеше близу крај мојот бок, туку ти, мој сине, зџрижи го ѿоа леґло (ожени ја ѿаа жена)."¹⁰⁰ Леглото продолжува да живее, не се испразнува. ја исполнува вистинската мерка, пренесено врз поколенијата што доаѓаат, кои постојано треба да се потсетуваат на неговата разорна моќ, да не го отфрлаат, да не го занемаруваат, да не го одбиваат, како што наивно сака да го одбие младиот Јола, па го предизвикува татка си да се крене за последен пат и да рече: "Та ти *ме будиш од залеґнаѿоѿо* (*засѿаноѿо*) *зло*."¹⁰¹, од болката легловна, сега веќе залеґната и смирена во новоподготвеното легло што ќе го пренесе во Хад.

VII. 2. 2. Леглото во трагедијата *Анѿиѿона*

Совршената трагедија според строгите поетички начела на Аристотеловата теорија, Софоклевата *Анѿиѿона*, е изградена од митска материја која потекнува од тебанскиот круг, поточно од Лабдаковиот, т.е. Ојдиповиот и претставува крај на оваа митолошка област. Клетото татково легло, постојано присутно во судбините на неговите потомци, го заокружува својот пат и за последен пат "дејствува" низ последниот трагички херој од тебанскиот циклус, оставајќи уште еден знак, уште еден скаменет белег за неговото постоење.

Во средиштето на "пајаковата" мрежа во која се вплетени дејствувачките лица во тебанскиот митолошки циклус се наоаѓа "Атѿ, божицата на привидот, несреќата, измамата, пројавена и персонифицирана токму низ (во) леглото. "Оф

⁹⁹ Е. Колева, op. cit., стр. 243.

¹⁰⁰ *Трахинки*, ст. 1225-1227:

μηδ' ἄλλος ἀνδρῶν τοῖς ἐμοῖς πλευροῖς ὁμοῦ
κλιθεῖσαν αὐτὴν ἀντὶ σοῦ λάβῃ ποτέ,
ἀλλ' αὐτός, ὦ παῖ, τοῦτο κήδευσον λέχος.

¹⁰¹ *Трахинки*, ст. 1242:

σὺ γάρ μ' ἀπ' εὐνασθέντος ἐκκινεῖς κακοῦ.

мајчини заблуди (вини, слейо̄иши, несреќи, јадови) во ле̄гло̄ӣо, ох, ис̄ӣородни зале̄гнува̄ња (љубовни преградки) на несреќната мајка со (сопствената рожба) мојот татко..."¹⁰², крикнува Антигона. Оваа Измама ја измамува и страсната, живата Антигона, да се вљуби во мртвите и смртта, да копнее да стане вечна невеста на Адскиот Ахеронт, а нејзината ложница - гробница, да стане "невестинска Смртна одаја" (κόρης νεμφείων "Αἰδου, 1205 ст.). Исполнета со Ерос и самата Ерос, разорува сè што носи омраза и хибрис и со таа хибристочка љубов го израмнува светот на праведно рамниште. Иако, според полисната идеологија, се однесува како доблесен маж кој, чекорејќи по највисокиот праг на божествената Правда сака да воспостави хармонија спротивставувајќи се на дрзоста и насилството, според митската семантика таа е Ерос и Мајка Земја, Гаја, која настојува да се соедини, "вечно да лежи" крај својот брат Полинејк. "Со еден мистериски потег, подигајќи прав и пепел (во ист миг и Антигона и Мајката Земја подигаат прав, Антигона грст сува прашина, Земјата правлива бура што ја заслепува стражата) Антигона го чисти нечистото, го свети скверното; се посветува телесното во прав и пепел, за да се обезбеди 'вечно почивање Онаму'. Копнежот на Антигона е токму тоаа 'вечно', 'засекогаш', 'бескрајно' (αἰεῖ)."¹⁰³

Кога Антигона го здогледува телото на братот без правта со која го покрила, кога го видува "голиот мртовец" (ψιλὸν ὡς ὄρᾳ νέκυν, 426) "...силно списка со остар глас на ожалостена птица, која *зна̄ӣре*, во нејзино̄ӣо *ӣразно* *̄нездо*, *̄о* видела ле̄(а)ло̄ӣо *ос̄ӣавено* без *ӣилӣња* (*осиро̄ӣено*, *о̄ӣус̄ӣено*, *ӣразно*)."¹⁰⁴ Целиот Лабдаков род е бележен со знакот легло. Леглото постојано се провлекува кога треба да се означи некој негов потомок, секој бележен со леглото се пројавува и означува со леглото. Споредбата¹⁰⁵ што ја кажува Стражарот, го изедначува Полинејк со легло (и λέχος и εὐνή), со неисполнето, празно, опустошено легло, со легло без содржина, со мртвечко легло, во кого

¹⁰² *Антигона*, ст. 862-865:

ἰὼ ματρῶναι λέκτρον ἄται κοι-
μήματά τ' αὐτογέννητ'
ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός,

¹⁰³ Е. Колева, *Сисијаса на ира̄ми како ӣое̄ӣичко начело*, Скопје: Гурѓа, 1992, стр. 170.

¹⁰⁴ *Антигона*, ст. 423-425:

κἀνακκῶκει πικρᾶς
ὄρνιθος ὀξὺν φθόγγον, ἐς ὅταν κενῆς
εὐνῆς νεοσσῶν ὄρφανὸν βλέψη λέχος.

¹⁰⁵ Cf. Ајсхил, *Агамемнон*, 50 ст. и *Седумӣемина ӣро̄ӣив Теба*, 292 ст.

се наоѓа само еден полнеж - σῶμα на кого нужно му е потребна Γαῖα за да стане σῆμα (знак) - σῆμα (гроб).

Како Еротова епифанија, Антигона има "јасната дражест во трепките на *милобрачна* (*μιλολεῖσθαι*) *невесѝα*..." (ἐναργῆς βλεφάρων ἱμερος εὐλέκτρον νόμφας, 795-797) со која може да ја победи насилничката власт, но само кога е присутна Афродита. Меѓутоа, Антигониниот Ерос е стариот лирски Ерос, трагичкиот Ерос, "Антигона е отелотворување на Ерос и тоа во женски облик. Таквиот Ерос претставува предљубов, поточно, љубов во митолошка смисла, т.е. смрт."¹⁰⁶ Антигона го одбива леглото на живите - λέκτρον, таа себеси се нарекува ἄλεκτρος (917 ст.), која нема легло, која е без леглото на живите, без брачното легло на живите. За неа гробот е свадбена одаја (ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, 891 ст.), таа одбира да се венча со Ахеронт (Ἀχέροντι νυμφεύσω, 816), како Данаја, да биде затворена во ложница слична на гроб (ἐν τυμβήρει θαλάμῳ, 947), да отиде во ложница каде што сите починуваат, која сите ги успокојува (παγκοίτην... θάλαμον, 804), во Хад во кој сите починуваат (παγκοίτας Ἄϊδας, 811-812), знае дека и неа, како Ниоба, вечниот дајмон ја упокојува, ја залегнува (ἄ με δαίμων ὁμοιοτάταν κατευνάζει, 832-833).

Дури и Хајмон, преку Креонт, некој бог го советува дека "студена ќе му биде преградката" (ψυχρὸν παραγκάλισμα, 650) со таквата сопруга (ξύνευος, 651), соложница, која ќе лежи крај него. И повторно тој бог, гледајќи ја танатолошката димензија на Антигониниот Ерос, го тера Креонта да ѝ рече на Антигона: "Премногу ме оскрбуваш и ти и *ἰβροειῖο* *леῖλο* (*брак*)."¹⁰⁷ Само Хајмон не може пролептично да гледа во настаните, та затоа Ἄτῃ успева да го измами во леглото: "Зарем дојде оскрбен заради судбината на Антигона, неговата вереница, и, *οἰαλοειῖο* *од* *измаμαῖα* *за* *леῖλοῖο* (*ἰο* *ради* *измаμαῖα* *со* *οἰαλοειῖο* *на* *неῖο* *ваῖα* *надеж* *во* *венчавкаῖα*, *ἰο* *ради* *измаменаῖα* *надеж* *за* *ниβνιοῖο* *брак*)?"¹⁰⁸ Затоа крајот донесува катастрофична глетка - Антигона обесена во пештерата каде била жива засидана, "...а тој (Хајмон), како ја прегрнал околу половината, *οἰλαкуваῖο* *ῖο* *ἰροῖαῖα* *на* *леῖλοῖο* (*неῖο* *ваῖα* *невесѝα*), делата на

¹⁰⁶ O. M. Frejdenberg, op. cit., стр. 359.

¹⁰⁷ *Антигона*, ст. 573:

ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.

¹⁰⁸ *Антигона*, ст. 628-630:

ἄρ' ἀχνόμενος
τάλιδος ἦκει μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτης λεχέων ὑπεραλγῶν;

татка си и *несреќнојѝо* (*клејѝојѝо*) *ле̄гло* (брак).¹⁰⁹ Завршува тебанскиот циклус, Теба е израмнета и подготвена за нов почеток. Завршени се и исполнети метаморфозите на леглото во ликот на последниот трагички херој од Лабдаковиот митолошки круг. Леглото - Антигона ги синтетизира сите негови Еротови епифании, го гради единствениот семиолошки систем во кој многузначноста е сведена на само еден знак - σ̄ημα: леглото е жена, леглото е брак, леглото е смрт, леглото е Земја, леглото е хоризонтала, леглото е премин, порта, леглото е Ерос, спалител на сѐ, во чиј пожар изгоруваат сите оние кои, сакајќи да се здобијат со слава (δόξα), дејствуваат според сопственото мнение (δόξα), во привид, и, се приближуваат до неговите пламени јазици, станувајќи ништожност - (δόξα)¹¹⁰.

VII. 2. 3. Леглото во трагедиите *Ојдиј*

Тиранин и Ојдиј на Колон

"Клетото легло мајчино" споменато во *Анѝиѝона*, полнината на својата знаковна функција во поетскиот облик - драма, ја доживува во грандиозната трагедија на сознавањето - *Ојдиј Тиранин*. Токму во неа може да ја согледаме нужноста од неговото егзистирање во митската мисла и неможноста да биде занемарено или заобиколено: доколку го отстраниме, целиот тебански циклус би се распаднал како кула од карти.

На беспакето по кое тргнува "безимениот" Ојдип од Самопотрага до тиранска власт, се наоѓа Крстопатот на кој, и според Ананка и според сопствен избор, понесува трагична вина поради врвна хибрис - убиство (ништење на уште една хибрис, која со синоубиство сака да ја спречи божјата волја). И, станувајќи Победник - Силник, можеби неговата грешка не би била толку ужасна, доколку, дејствувајќи, не би се допрел до најсветиот предмет што боговите им го оставиле

¹⁰⁹ *Анѝиѝона*, ст. 1223-1225:
 τὸν δ' ἀμφὶ μέσση περιπετῆ προσκείμενον,
 εὐνῆς ἀπομύζοντα τῆς κάτω φθορᾶν
 καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος.

¹¹⁰ Семантиката на *δόξα* се движи од 'мнение, мислење, привид' кон 'слава', па сѐ до 'ништожност, празна слава'.

на луѓето. Сè уште во ἀτυχία, сè уште "слеп", во миговите кога најтешко го проколнува "непознатиот" убиец на Лај, Ојдип вели: "А сега, кога веќе случајно јас ја имам власта што претходно ја имаше тој и *ῶο ἰμαμ λεῖλοῖο* и жената што претходно ги имаше тој, заеднички од (*или на*)¹¹¹ заедничките деца ќе можеа да бидат создадени, доколку родот за оној не бидна кобен."¹¹² Значи, дрзоста има две лица: едното кога вели - ја имам власта, и другото, кога тврди - го имам леглото. Целата грдотија и целиот ужас на страшната ἀμάρτηα се открива кога се открива второто. Второто е поради првото, но првото е затемнето од второто. Во првото се крие убиство, миг, во второто, сквернавење, вечност. За Ојдипа, кој ова го изјавува во незнаење, леглото сè уште е λέκτρον, обична, брачна постела, неврзана за другите облици на многуобличното λέχος. Но кога веќе почнува полека да ја живее Аполоновата заповед - Γνωθι σεαυτόν, за него леглото добива нова семантичка димензија, па вели: "Та ова, оваа клетва, врз мене не ја свали никој друг, освен самиот јас. И *λεῖλοῖο на умрениοῖ* со *μοιβε ραце ῶο* осквернувам со истите со кои беше убиен."¹¹³ Лајевото λέκτρον се метаморфозира во Лајево λέχος. И понатаму, кога Јокаста го убедува да не зема ништо при срце, Ојдип го препознава клетото легло, но сега веќе како мајчино: "Та како не треба *да се ἰλασхам од (за) λεῖλοῖο на мајκαῖα*?"¹¹⁴ Колку што леглото се приближува кон светот на жената, стравот расте, се зголемува. Залудни се смирувањата на Јокаста: "Ти не плаши се од свадбата мајчина; зашто веќе многумина од смртниците, во соништата, *леῖнале заедно со својаῖα мајка*".¹¹⁵

¹¹¹ Со двојно значење: едното, дека децата родени од иста мајка би биле браќа и сестри и би ги зближиле врските меѓу Ојдип и Лај, на што, всушност, и мисли Ојдип и, другото, за кое тој не е свесен, дека од заедничкиот пород се всушност браќа и сестри на својот татко.

¹¹² *Οἰδιῦ Τυρανίν*, ст. 258-262:

νῦν δ' ἐπεὶ κυρῶ τ' ἐγὼ
ἔχων μὲν ἀρχὰς ἀς ἐκεῖνος εἶχε πρῖν,
ἔχων δὲ λέκτρα καὶ γυναῖχ' ὁμόσπορον,
κοινῶν τε παίδων κοῖν' ἄν, εἰ κείνῳ γένος
μὴ δυστύχησεν, ἦν ἂν ἐκπεφυκότα:

¹¹³ *Οἰδιῦ Τυρανίν*, ст. 819-822:

καὶ τάδ' οὔτις ἄλλος ἦν
ἢ γὰρ 'π' ἐμαυτῷ τάσδ' ἀρὰς ὁ προσπιθείς.
λέχη δὲ τοῦ θανόντος ἐκ χειρῶν ἐμαῖν
χραίνω, δι' ὧν περ ὄλετ'.

¹¹⁴ *Οἰδιῦ Τυρανίν*, ст. 976:

καὶ πῶς τὸ μητρὸς οὐκ ὀκνεῖν λέχος με δεῖ;

¹¹⁵ *Οἰδιῦ Τυρανίν*, ст. 980-982:

σὺ δ' εἰς τὰ μητρὸς μὴ φοβοῦ νυμφεύματα·
πολλοὶ γὰρ ἤδη κὰν ὀνειράσιν βροτῶν
μητρὶ ξυνηυνάσθησαν·

Како полисемично, видовме дека леглото врз себе презема бројни означеници, им дава конотирана димензија, но ретко кога експлицитно самото станува означеник. Во следните стихови наоѓаме прекрасни примери за таква диспозиција: "Ој славна главо Ојдипова, зар истото *ἵριστιάνισσι* беше доволно големо, за во него, како младоженец, да влезат и детето и таткото? Како ли, како, кутар, можеа *ἰθαίκοις* бразди да те поднесуваат толку долго, молкум, до сега?"¹¹⁶ Леглото е споредено со пристаниште (λιμὴν) и таткови бразди (πατρῶσι ἄλοκες), со парче море и парче земја. Толку блиски, едноставни и познати метафори, но, во истовреме, толку митски, архетипски, исконски. Во пристаништето секогаш се враќаат бродовите по (од) далечните патувања, за да најдат почин, да се прикотват, да најдат сигурно, цврсто место, засолнето од бури, место мирно и заштитено од ветришта и бранови, блиско и познато наспроти далечната, длабоката, непознатата, бескрајната морска шир. Во земјата, во браздите се сади, се сее, земјата се обработува, браздите носат плод, од нив живот се раѓа, од нив живот се продолжува и во нив животот завршува.

Кога конечно енигмата што води до самиот себе за Ојдипа е разрешена, тој си го одзема видот и навистина прогледува, станува Победник - Маченик, свој крвник и откупувачка жртва. Се распнува безимениот Ојдип "околу тетрагоналниот олтар пред кој се препознава Синот на Лај и гине Тиранинот Ојдип за да се роди стариот питач Ојдип кој блажено пропаѓа во лагот на Евменидите; од суштествување - несуштествување, низ трагично ἦθος, до херојско пре-бивање."¹¹⁷ А Јокаста? Доследна на својот женски, митски етхос, својствен на хероидите на Софоклевите трагедии, доследна на знакот што ја означува, на знакот што ја раѓа, живее и умира, доследна на претставата со која влегува во митскиот свет, решава да си го одземе животот и тоа токму таму, во брачната одаја, крај леглото, крај нејзиниот живот и прокоба. Како и секогаш гласникот ја носи веста за смртта, за умирањето: "Штом, како споулавена, го помина тремот и влезе внатре, *веднаш се здаде кон невесτισνικοῖο (брачноῖο) леḡλο* и почна со двете раце, со ноктите, да си ја кубе косата."¹¹⁸ "И ја

¹¹⁶ *Ојдип Тиранин*, ст. 1208-1212.

¹¹⁷ Е. Колева, *Систиаса на ἱραḡми...*, стр. 78.

¹¹⁸ *Ојдип Тиранин*, ст. 1241-1243:
 ὅπως γὰρ ὄργῃ χρωμένῃ παρήλθ' ἔσω
 θυῶνος, ἵετ' εὐθὺ πρὸς τὰ νυμφικὰ
 λέχη, κόμην σπῶσ' ἀμφιδεξιῶις ἀκμαῖς.

οἴλακυασιε ἰοσίηλαιῖα, каде што роди двојна несреќа, од мажот маж и деца од децата."¹¹⁹ И потоа се самоубива. Наполно свесна за својот избор, сакајќи да умре, да се венча со Хад, Јокаста се повлекува во парче козмос, парче што ја определува, што ја означува, ја создава како жена и ја распарчува, и таму, на постелата, го извршува својот последен претсмртен ритуал: врз постелата - божество кое се грижи за бракот (козмички и есхатолошки), положува откинати перчини од својата коса.¹²⁰ Овој обреден чин јасно укажува на нејзината одлучна намера - γαμεῖσθαι Θανάτῳ - и на нејзиниот однос кон постелата како кон божество кое ќе го овозможи и посвети тој брак со Смртта.

Врз леглото - божествен олтар Јокаста излева солзи. Леглото - светото и проклето место, Јокаста го плаче, го оплакува. Не го оплакува бракот (лексемата γάμος се среќава шест пати, еднаш и во многу интересна синтаagma ἄγαμος γάμος - брак небрак), не ја оплакува судбината, својата несреќна положба во која била доведена не по своја вина, туку леглото, постелата, свештениот топос во кој женското битие се пројавува во своите метаморфозирани облици како една мајка и една сопруга, а кој на Јокаста ѝ ја зачнува и разрешува загатката на себеспознавањето, на женската самопотрага, енигмата која се расплетува и ја открива, ја објавува како двојна мајка и двојна жена. Светот се урива под силниот притисок на изместената рамнотежа, легловниот козмички поредок е нарушен, мерката во леглото е надмината, хармонијата на женскиот број два со неговото мултиплицирање се претвора во страшна какофонија, леглото огрдува, станува грдо, се разобличува, станува безоблично, се разнебитисува, станува нелегло, станува ужасна многуоблична Горгона која ги скаменува оние што гледаат во неа.

Иако поетскиот здив во кој е создадена трагедијата Ојдип на Колон ја различува од поетската стварност на Ојдип Тиранин, сепак, старечки мудречката Софоклева драма претставува продолжување на совршената систаса на трагичкиот облик, трагичката парадигма како што Аристотел ја нарекува Ојдип Тиранин, и, како и таа, ја исполнува основната трагичка и трагична

¹¹⁹ *Ојдип Тиранин*, ст. 1249-1250:

γαῖτο δ' εὐνάς, ἔνθα δύστηνος διπλοῦς
ἔξ ἀνδρὸς ἀνδρα καὶ τέκν' ἐκ τέκνων τέκοι.

¹²⁰ Во традицијата на античките народи постоел обичај на свадбената церемонија, невестата, на божествата што се грижат за бракот да жртвува детски играчки (во Грција на Артемида), отсечени перчини од својата коса (cf. Еврипид, *Хијолија*, 1425-1426 ст.) и други дарови.

телеологија. Во еден метафизички простор на Τίσις Софокле пее побожна ода за старецот Ојдип, кој се помирува со судбината и бога во своето побожно патување кон исчезнувањето, се откажува од животната мојра поради сознанието за човечката немоќ, сознание кое ја раѓа моќта евдајмонично да се прифати - не суштествувањето, туку бивањето. Во овој химничен стасим полн чудесија, клетви, молитви и благослови, во овој претсмртен обред и погребни таинства, во оваа потрага по жртвеник и гроб, во ова посветување и мистерија, во оваа Метабаза (Катабаза и Анабаза), во оваа трагична прагматеја без крвави жртви и убиства, без трагични страдања, и леглото се овоплотува само како реч, реч болна, но и молбена, реч клетва, но и благослов.¹²¹

Антигона го моли Хорот старци од Колон за милосрдие кон нејзиниот татко: "Те молам во она што ти е дома мило, рожба или *легло* (жена, брак) или имот или бог."¹²², моли и заколнува во она најмилото, во сега веќе старечки мудречкото легло. Ојдип го моли истиот Хор за прошка, исповедувајќи ја несреќата во која паднал во незнаење, во која го довела измамничката "Ατη: "*Граδοῖι* ме врза со лошо *легло*, без ништо да знам, со измама влегов в брак."¹²³ Хорот прашува: "*Ζαρεμ*, како што слушам, *ἄο* *исῖο*лни *κλειῖοῖι*ο *легло* на мајка *ῖιι*?"¹²⁴ "Смрт е тоа да се чуе", одговора Ојдип. Од леглото останува само реч, откупувачка, одрекувачка, оправдувачка, смртна реч, која ќе го помири со гневните божици Еринии, ќе го претвори таинствениот утопичен Колонос во Ојдипов жртвеник и ќе го пресели правливото, изветвено, истрошено и од сè лишено старче во "царството на тишината" во "пределите без болка". Ојдип Туѓинец и Питач ќе ги уништи "сите олицетворенија на тиранската хибрис"¹²⁵ и ќе се роди во Нов, "Друг Ојдип, исчистен од привидот знаење и посветен во општото бескрајно царство на Ајдонеј, Подземниот Севс"¹²⁶. Мистериската катоптика ја пренесува Антигона, кажувајќи за "умирањето" на својот татко:

¹²¹ Види Е. Колева, "Превод како илузионистичко мајсторство", во Софокле, *Ојдип Тиранин*, *Ојдип на Колон*, Скопје: Мисла, 1991, стр. 16-24.

¹²² *Οῖδης на Колон*, ст. 250-251:
 πρὸς σ' ὅ τι σοι φίλον ἐκ σέθεν ἄντομαι,
 ἢ τέκνον ἢ λέχος ἢ χρέος ἢ θεός·

¹²³ *Οῖδης на Колон*, ст. 525-526:
 κακᾶ μ' εὐνᾶ πόλις οὐδὲν ἴδριν
 γάμων ἐνέδησεν ἄτα.

¹²⁴ *Οῖδης на Колон*, ст. 527-528:
 ἢ ματρώθεν, ὡς ἀκούω,
 δυσώνυμα λέκτρ' ἐπλήσω;

¹²⁵ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 23.

¹²⁶ *Ibidem*.

"Умре на туѓа земја, како што сакаше; *си го има добросенчесиојто леѓло под земја* и не остави (зад себе) неисплакана тага."¹²⁷ Конечно Ојдип го наоѓа вистинското легло, последното, вечното, козмичкото.

VII. 2. 4. Леглото во трагедијата *Електира*

Во есхатолошката миговна вечност кога се развива поетската прагматеја на *Електира*, и Агамемнон е веќе длабоко залегнат во своето вистинско, последно, вечно легло, отсутен со видот за привидот во кој се нанижуваат последните алки од одмаздничкиот ајтиолошки синцир во кој е окован целиот Пелопов род. Не ставај дарови и жртва на татковиот гроб од жена која му е омразена, ја советува Електра сестра си Хрисотемида, "туку или во ветар фрли ги или сокриј ги длабоко во правта, каде никогаш ништо од нив *не ќе дојде до илтиковойто леѓло (гроб)*."¹²⁸

Сместена во иста митологема како Ајсхиловата *Надгробно жртвување* и Еврипидовата *Електира*, но со сопствен печат во јасно детерминиран етички избор на епонимот на поетското дело, Софоклевата Електра, заслепена од жестоката светлина на одмаздата, три пати ја потврдува својата волја, својата етичка цврстина, низ трите искушенија со Хорот, Хрисотемида и Клитајмефра - копнежот по крв и одмазда е императив кој ја открива суштината во *libido moriendi*. Смртта станува и единствена инкарнација на леглото, женско, еротско само во својата уривачка димензија, женско, јалово, без род и пород, полно крв и солзи, женско - во реч секогаш само од жена речена.¹²⁹

Влегува прв пат на трагичката сцена Електра и веднаш го воведува своето легло, занемарено, запустено, неисполнето со вистинскиот полнеж, а

¹²⁷ *Ојдип на Колон*, ст. 1705-1708:

ὄς ἔχρηξε γὰς ἐπὶ ξένας
ἔθανε· κοίταν δ' ἔχει
νέρθεν εὐσκίαστον αἰέν,
οὐδὲ πένθος ἔλιπ' ἄκλαυτον.

¹²⁸ *Електира*, ст. 435-437:

ἀλλ' ἢ πνοαῖσιν ἢ βαθυσκαφεῖ κόνει
κρύψον νιν, ἔνθα μὴ ποτ' εἰς εὐνήν πατρὸς
τούτων πρόσεισι μηδέν·

¹²⁹ Петте примери со поимот легло што фигурираат во трагедијата, секогаш се наведени од жена.

исполнето со мирис на смрт: "*И моѝто бедно (клеѝто) ле̄ло во куќата претажна веќе знае за моѝте ноќни бденија, колку солзи пролеав по мојот несреќен татко...*"¹³⁰ Полно плач за друго, несреќно легло, полно плач за "непочестениот од Арес" татко, туку убиениот од нејзината "мајка и истокреветникот (содругарот во легло, прељубникот) Ајгист" (μήτηρ δ' ἡμῆ χά κοινολεχῆς Αἴγισθος, 97 ст.). Овоплотена од страст и страдање, Електра од самиот почеток ја губи козмичката мерка на еднакво, рамномерно палење и гасење, па мрачна и хадска ги повикува на помош подземните божества, Подземниот Хермес, Клетвата и "честитите божји чеда" - Ериниите: "...вие кои ги гледате оние кои неправедно умираат и *оние на кои им се скришно украдени ле̄лаѝа*, дојдете, помогнете, одмаздете го убиството на нашиот татко..."¹³¹ Хорот жени, пријателки на Електра, стари девојки од Микена кои веќе мирисаат на смрт, на моменти мудречки предупредува, советува, а на моменти долева жар на оганот што во материјалната густина ќе пламне како пустошен пожар: "Жален беше гласот при неговото враќање, да, *жален во ѝаѝѝиковоѝто ле̄ло (лежалка за зале̄гнување ѝри јадење)*, кога отспротива му дотрча ударот на бронзената секира."¹³² Хорот ги прифаќа молитвите на Електра и пее ода за Еринија со железен чекор, која прогонува за мајкоубиство: "Ќе дојде многунога (брза) и многурака (со голема моќ) Еринија бронзонога (со неуморни нозе), која се крие (дебне) во страшни заседи (λόχοις). Зашто ги завлече *безкревеѝна (ѧлектра, т.е. без законска свадба, во забрането легло), неовенчана (ἄνυμφα, т.е. без венчавка, во проколната венчавка, прељубничка) страст на окрвавениот брак (или, - зашто беа запалени од сѝрасѝ која ѝи одвлечка во забранѝто ле̄ло, во проколната венчавка, во брак извалкан со крв), иако божјиот закон го забранува тоа*".¹³³ Но тоа и не е

¹³⁰ *Елекѝра*, ст. 92-95:

τὰ δὲ παννυχίδων ἤδη στρυγεραὶ
ξυνίσασ' εὐναὶ μογερῶν οἴκων,
ὅσα τὸν δύστηνον ἐμὸν θρηνώ
πατέρ',

¹³¹ *Елекѝра*, ст. 113-116:

αἱ τοὺς ἀδίκως θνήσκοντας ὄραθ',
αἱ τοὺς εὐνάς ὑποκλεπτομένους,
ἔλθετ', ἀρήξατε, τίσασθε πατρὸς
φόνον ἡμετέρου,

¹³² *Елекѝра*, ст. 193-196:

οἰκτρὰ μὲν νόστοις αὐδά,
οἰκτρὰ δ' ἐν κοίταις πατρώαις
ὅτε οἱ παγγάλλκων ἀνταῖα
γενύων ἄρμάθη πλαγά.

¹³³ *Елекѝра*, ст. 488-494:

ἤξει καὶ πολύπους καὶ πολύχειρ ἅ δει-
νοῖς κρυπτομένα λόχοις

некоја "друга, надворешна" Еринија, тоа е Електра, маничната Еринија, која ја следи трагата на смртта, бара смрт, посакува смрт. Хорот ја впива одмаздничката реч на тханатолошката сладострасница, на еротската епифанија во час на венење и умирање, и, токму затоа Електра може нему да му рече: што мислиш, како ги минувам деновите, како се чувствувам "...кога ја гледам нивната крајна дрзост, *κρῦνικοῖι νη βο λεῖλοῖιο να ἰῗαιῗκα* со клетата мајка, ако мајка треба да ја нарекувам *онаα, која лежи заедно со неῗο.*"¹³⁴ Единствениот антитетичен лик на Електра, која, со својата крвожедност, како мијазма, ги заразува сите други, е Хрисотемида, Златестата, неспособна за дејствување и трпење, но способна за суштествување. Но и тоа малку суштествување се обидува да ѝ го "урне" нејзината сестра, да ја инфицира со семето на смртта, да ја убеди во праведноста на одмаздата, да направи "да прогледа" според нејзината мерка, дека изгубила сè, дека "...ти преостанува време само за тагување што до сега *σῖῗαρεειη (ῖῗηι μιनुва живοῖῗοῖι)* без *λεῖλο* (немажена) и без свадбарски песни."¹³⁵

Далеку е крајот на трагедијата, далеку е катастрофичниот расплет, но леглото тука се повлекува, исчезнува, не учествува во натамошните собитија. Ниту еднаш залудно употребен, фрлен во ветар, со застранувачко значење, знакот-легло го остава белегот, ја исполнува својата функција во самиот почеток¹³⁶ и отпаѓа веќе истрошен и непотребен. Но, како катализатор, во збиена густина, ја аугментира почетната сила на трагичките прагми, ги набива со "страв и жал" и, со страшен потисок, ги исфрла кон крајот, ги акцелерира кон ужасен завршеток, сит и полн крв и убиства.

χαλκόπους Ἐρινύς.
 ἄλεκτρ', ἀνυμφα γὰρ ἐπέβα μαιφόνων
 γάμων ἀμιλλήμαθ' οἷσιν οὐ θέμις.

¹³⁴ *Ελεκτῖρα*, ст. 271-274:
 ἴδω δὲ τούτων τὴν τελευταίαν ὕβριν,
 τὸν αὐτοένητην ἡμῖν ἐν κοίτη πατρὸς
 ξὺν τῇ ταλαίῃη μητρὶ, μητέρ' εἰ χρεῶν
 ταύτην προσαυδᾶν τῷδε συγκοιμωμένην·

¹³⁵ *Ελεκτῖρα*, ст. 961-962:
 πάρεστι δ' ἄλγεῖν ἐς τοσόνδε τοῦ χρόνου
 ἄλεκτρα γηράσκουσαν ἀνυμέναιά τε.

VII. 2. 5. Леглото во трагедиите *Ајанти* и *Филоклет*

Ликот на трагичниот самјак - Ајант, кој во својата хиперболична смелост не успева да ја препознае мерката, да ја согледа привидната, измамничка *δόξα*, што копнее да ја постигне лишен од свеста за заедништво, ликот на Ајант кој сака да "има", наместо да "суштествува", па затоа "бидува" и минува во "ништо", многу потсетува на епскиот Хомеров Ајант, кој исто така живее осамено и не успева да побегне од својата прокоба, та дури и во Хад пребива како молчалива осамена сенка затворен во својата лутина. Софоклевиот Ајант останат без божествениот дар - Ахилевото оружје, за кое смета дека како на беспрекорен Воин му припаѓа, во суровата игра што му ја приредува воинствената, но и мудрата божица Атена, се осквернува со мијазматична манија и во лудило и слепило станува касап на добиток, а, во исто време, станува самиот прогонет, уловен и понижен како животно.¹³⁷ Во почетокот Ајант - Воин, Ајант - Меч, подоцна препознава дека изедначувањето меѓу суштествувањето и оружјето е неможно и откривајќи ја својата *ἀτυχία*, лекот го бара во смртта, се очистува од мијазма со "крвавиот и црн меч" на Тројанецот Хектор, бездарен, но со нетлено име кое го стекнува, убивајќи го и победувајќи го единствениот мегдански противник - слепиот, хибристичниот Ајант.

Во просторот на трагедијата тој навистина нема трагичен противник, а единствениот женски лик (Атена е божица, речиси бесполова), Текмеса, пленичката и љубовницата Ајантова, е сострадалник, сведок на страдањата, која со љубов, нежност, жал и страв го одржува трагичниот херој на возвишено рамниште.¹³⁸ И, веќе може да се претпостави, леглото во трагичката прагматеја што од почетокот до крајот ја ткае маж, влегува токму преку неа, преку единствената жена. Но, иако споменато само три пати, леглото-жена е најдобриот, најсигурниот, најпрепознатливиот код што ја воспоставува и одржува комуникацијата меѓу светот надвор, она што "се гледа", и оној внатре, Ајантовиот, што "обичниот гледач" не може да го види. Токму затоа Хорот

¹³⁶ Поим легло (без изведените лексеми од неговата основа) последен пат се јавува во 436 стих.

¹³⁷ Види Е. Колева, "Определување на трагедијата", во Софокле, *Трахинки, Ајанти, Електира*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 246 et passim.

¹³⁸ Е. Колева, op. cit., стр. 247.

Саламинци, кога ја прашува Текмеса за новите моменти од случувањата во изминатата ноќ, вели: "... бидејќи жестокиот Ајант те засака, па сега го држи (го почитува) *освоеноί̄ο со кој̄је леḡло* (иако си негова пленичка тој те љуби и цени)." ¹³⁹

Сличностите меѓу поетскиот мит на *Ајант̄* и Хомеровите епови не запираат само на Ајантовиот лик. Воведувањето на леглото преку ликот на Текмеса се случува во една фина драмско-лирска материја, полна патхос и состраданија, во поетска слика која не само потсетува, туку, според изборот на лексичките, синтагматските, стилските, композициските и содржинските решенија, е речиси идентична со средбата и разделбата меѓу Хектор и Андромаха кај Хомера (cf. Z, 405-485 ст. и *Ајант̄*, 485-524 ст.). И токму тука, Ајантовата љубовница, во збиена лирска исповед и молитва, го употребува два пати едно по друго знакот легло ¹⁴⁰, за да ја означи смислата на своето постоење: "Па поради тоа, *бидејќи дојдов (влеḡов) заедно (се соединив) во ӣвоε̄ί̄ο леḡло*, ти мислам сал добро и те молам во Севс, чуварот на огништето и *во ӣβοја̄ί̄α ӣοσ̄ί̄ε̄λα со која беше соедине̄ӣ со мене*, не допуштај да чујам болна реч од твоите душмани, в раце ним не давај ме!" ¹⁴¹ Леглото-Текмеса, претопено во леглото негово, леглото Ајантово, го моли и преколнува во постелата, да не чини, да не дејствува, да не ги предизвикува боговите да го фрлат во пропаст. Се разбира, зборовите на леглото се неми за немиот *ἀνὴρ* Ајант, кој веќе мажевно решил да премине во царството на тишината, фрлајќи се не врз израмнетата постела, врз женските порти во Хад, туку врз мечот, забодениот во црната земја, исправениот, устремениот во оската на козмичката вертикала. ¹⁴²

¹³⁹ *Ајант̄*, ст. 212-213:

ἔπει σὲ λέχος δουριάλωτον
στέρξας ἀνέχει θούριος Αἴας·

Cf. Ајсхил, *Седумтеемина проί̄ӣε̄ Теба*, 364 ст.

¹⁴⁰ Во овој дел се наоѓа и една сложена изведена од основата на *εὐνή* - *ὀμενέτις* 'кој лежи заедно, истопостелник'; Текмеса вели дека некој за неа ќе рече: "гледајте ја соложничката, сопружничката на Ајант" (*ἴδετε τὴν ὀμενέτιν Αἴαντος*, 501 ст.). Подоцна, во 1301 употребена е уште една лексема со значење на 'сопруга' - *ζύγευος*, но кога Тевкар зборува за својата мајка Хесиона, како сопруга на Теламон.

¹⁴¹ *Ајант̄*, ст. 490-495:

τοιγαροῦν, ἔπει
τὸ σὸν λέχος ξυνῆλθον, εὖ φρονῶ τὰ σά,
καί σ' ἀντιάζω πρὸς τ' ἐφεστίου Διὸς
εὐνῆς τε τῆς σῆς, ἣ συνηλλάχθης ἐμοί,
μή μ' ἀξιώσης βάζειν ἀλγεινὴν λαβεῖν
τῶν σῶν ὑπ' ἐχθρῶν, χειρῖαν ἐφείς τι.

¹⁴² Во почетокот "Ајант лежи (κεῖται) заболен" (207), вели Текмеса, но, кога "матната зима" минува, тој се исправа и се фрла врз својот меч; "ден еден сал легнува (уριва, навалува,

Во трагедијата *Филокίηει* леглото го среќаваме само во два примера. Едниот кога Хорот морнари, другари на Неоптолем, ги споредува маките на Филоктет со оние на Иксион, па вели: "Од збор чув, но не видов, како *оној шпiо еднаш се приближи до ле̄лоӣо на Севс*, окован на тркало што брзо се врти, како го стави сесилниот Кронов син."¹⁴³ Но, Филоктет ни приближно не направил такво сквернавење, па сепак, долговечниот старец Софокле ни нуди споредба меѓу нивните страдања.

Во *Филокίηει* нема време, нема трагика, нема трагична евдајмонија, има само простор, островски простор кружно определен како тркалото на Иксион. Во овој "безвремен простор опстојува 'дивата болест' на Филоктет во кружно сменување топло - студено, светло - темно, цутење - венење, бура - тишина."¹⁴⁴ Просторот на неговото кружење, неговото криење, појавување и губење е определен на самиот почеток: "Ја гледаш куќата негова со двојна врата (двоен влез) и неговото *камено ле̄ло (со камено ле̄ло)*."¹⁴⁵, му вели Неоптолем на Хорот. Недејствениот етхос на Филоктет бесмислено копнее да излезе од своето "камено легло", но речиси против своја волја се избавува од островскиот круг на очај, бесмисленост и болест (сосема спротивно на Софоклевата Антигона која се стреми да влезе во "камената јама" без излез). Неговата рана, неговата болест се прифаќа како игра на боговите; каснат од змија и фрлен во каменото легло тој се чувствува измамен, не знае да пребива во него, врзан и означен единствено преку Херакловите Лак и Стрели. Не успева да се соочи со своето доделено легло, во него да прогледа, бидејќи нема никој "кој би му ги залегнувал, смирувал" (*κατευνάσειν*, 699 ст.) крвавите рани. Премногу "маж", слеп за трагичниот, хтонскиот ерос на каменото легло, не ја доживува трагичката катастрофа која ќе му дозволи животот да го замени со бесмртност; трагедијата завршува "среќно", а трагичната судбина се обесмислува.¹⁴⁶

полегнува, κλίνει) и повторно воздигнува (ἀνάγει) сέ човечко" вели Атена (131-132), но трагичкиот херој го легнува за привид-живот, а го воздигнува за вид-смрт.

¹⁴³ *Филокίηει*, ст. 676-680:

λόγῳ μὲν ἐξήκουσ', ὄπασα δ' οὐ μάλα,
τὸν πελάταν λέκτρων ποτὲ τῶν Διὸς
κατὰ δρομάδ' ἄμπυκα δέσμιον ὡς ἔβαλεν παγ-
κρατῆς Κρόνου παῖς·

¹⁴⁴ Е. Колева, *Сисίπασа...*, стр. 164.

¹⁴⁵ *Филокίηει*, ст. 159-160:

οἶκον μὲν ὄρας τόνδ' ἀμφίθυρον
πετρίνης κοίτης.

¹⁴⁶ Е. Колева, *op. cit.*, стр. 173.

VII. 3. Леглото во поетиката на Еврипид

Не постои сомневање дека жената е поетска материја што Еврипид далеку повеќе ја користи во составувањето на своите драми, за разлика од неговите претходници Ајсхил и Софокле. Имено, и самите наслови на делата говорат за тоа: во четиринаесетте преостанати трагедии од Ајсхил и Софокле, само пет носат наслови на жени или 36%, додека кај Еврипид, од сочувваните деветнаесет, дури дванаесет преземаат вакво именување или 63%. Од друга страна, кај Еврипид, меѓу овие наслови не постои таков, кој, слободно кажано, не соодветствува на вистинскиот носител на дејствието, што би можело да се рече за Софоклевата *Трахинки*. Затоа е нормално да се очекува бројот на примерите со леглото кај последниот од тројцата трагички мајстори да биде поголем. Па сепак, и најстраствените "লেখолози" би биле изненадени од податокот дека во неговите поетски дела леглото учествува со дури 306 јавувања, наспроти шеесетиосумте кај претходните двајца, или, на пример, поимот $\theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\mu\omicron\varsigma$ 'брачна одаја, ложница' (еден од оние за кои допрва својот збор треба да го даде научната мисла), исто така неоткинлив дел од светот на жената, во трагедиите на Ајсхил и Софокле се среќава седум пати, а во оние на Еврипид цели триесет пати. Воспоставувањето на апсолутната доминација на термините $\lambda\acute{\epsilon}\chi\omicron\varsigma$, $\epsilon\upsilon\nu\eta$, $\kappa\omicron\iota\tau\eta$ и $\delta\acute{\epsilon}\mu\iota\omicron\nu$ и враќањето на голема врата на $\lambda\acute{\epsilon}\kappa\tau\rho\nu$ во кругот на "возвишените" означители, јасно говори за митското гледање на светот во очите на последниот трагички великан.

Околу Еврипид долго се кршат копјата за "психолошката" димензија на неговите етички лица, за неговиот однос кон жената кој, во критичките дефиниции се движи по оската меѓу мизогинија и филогинија, за неговите строги или фриволни морални начела, за неговата побожност мерена според мерката со која (само навидум) ја мери жената, за антропоцентричноста или теоцентричноста на неговите ликови итн., потпрени секогаш на метафората за жената, но не и на знакот-жена, знакот што ја означува - леглото.

Со воведувањето на леглото како безусловен услов за восприемање на митската димензија со која оддишуваат Еврипидовите трагедии, се отвораат нови перспективи во толкувањето и одгатнувањето на "женската содржина" кај

Еврипид. Со воведувањето на леглото се отвора ново гледање на трагичката суштина, се нудат нови одговори на енигмите што ги поставува Еврипидовиот театар, нови чинители кои ги детерминираат катастрофичните пресврти, нови законитости според кои ликовите дејствуваат во определена насока, нови знаци со кои е означена трагичката супстанција. Леглото кај Еврипид веќе не е сомнабулен објект, кој талкајќи по трагичката материја само на мигови се јавува за да потсети на "божеска волја", "божеска Дике", туку, надминувајќи ги сите хилозоистички бариери, тоа "заживува" низ сопствена прџиц и станува нов субјект во "новото", недвојбено архетипско поимање на светот на трагичките херои. Востановувајќи се како самобитно, автохтоно, леглото не само што презема дел од козмосот за кој, сега веќе, е сигурно дека му припаѓа, туку се вовлекува во сите пори на прагматската систаса, а собитијата се детерминирани од неговото егзистирање. Знакот-легло станува цел семиотички систем легложена, код на мислење и дејствување, испраќач и воедно примач на порака со јасно значење, статусен симбол на ахиерархичната трагичка плазма, моќник кој ги диригира судбините на луѓето, си поигрува со нивниот кревок перцептибилитет на разлучување меѓу "правичност" и "дрзост", меѓу $\sigma\beta\alpha\varsigma$ и $\alpha\sigma\beta\epsilon\iota\alpha$, причина и последица, почеток и крај, љубов и омраза, радост и тага, живот и смрт, но, најмногу од сè, женски, трагички, митски, тханатолошки Ерос кој "без мерка" пали и гаси, која жари и опожарува, кој спалува сè што ќе се најде на неговиот пат.

Пред да преминеме на поединечна анализа на поимот легло во трагедиите на Еврипид, како репер, но и како јасен знак кој ќе ги означува насоките на нашите размисли, нека послужи следната табелата во која се сумирани податоците од присуството на овој термин во неговите драмски дела. Во неа, само делумно, може да го согледаме несогледливиот, зачудувачки наплив на леглото во единечната поетика на еден автор, состојба која нема свој пандан во целата хеленска книжевност.

VII. 3. 1. Леглото во трагедијата *Медеја*

Каква е таа сила која може да натера една мајка да ги убие сопствените рожби? Се чини, одговорот на ова прашање, кој веќе две илјади години е "протуркуван" во најразлични облици со заедничка ефемерна обвивка - болка поради невозвратена и измамена љубов, конечно ја добива вистинската форма: одговорот не постои, го нема, не може да се даде или станува чиста апорија, доколку во неговото градење се изостави основната дефиниција - што е жената во антиката? Се разбира, сега е веќе јасно, жената е легло. Но, навистина, збунува фактот што повеќе од две илјади години, триесет и петте примери со леглото во *Медеја*, не се доволни за илјадниците теоретичари, критичари, филолози, толкувачи, и кои ли уште не, да ја согледаат вистинската димензија на овој феномен. Објаснувањето веројатно лежи во секогаш, без исклучок, преголемото потпирање врз метафората и метафоричноста. Враќањето кон знакот и знаковноста овозможува проблемот да се согледа во вистинската светлина.

Но, да почнеме со образложувањето на нашите согледувања изнесувајќи некои статистички податоци добиени од извршените анализи. Па така, поимот легло во трагедијата, произнесен според полот на говорителот и самиот произнесувач на зборот ја покажува следната диспозиција:

	λέχος	λέκτρον	εὐνή	κοίτη	вкупно
<i>Машико</i>	6	3	4	0	13
%	32%	43%	57%	0%	37%
<i>Женско</i>	13 (х.ж. 5)*	4 (х.ж. 3)	3 (х.ж. 1)	2 (х.ж. 2)	22 (х.ж. 11)
%	68% (26)	57% (43)	43% (14)	100% (100)	63% (31)

* х.ж. = Хор жени, хор составен од жени

	λέχος	λέκτρον	εὐνή	κοίτη	вкупно	
Хорот	5 (или 4)	3	1	2	11 (или 10)	31 (28,5)%
Медеја	7 (или 8)	0	2	0	9 (или 10)	26 (28,5)%
Јасон	5	2	2	0	9	26 %
Ајгеј	1	0	1	0	2	17%
Доилката	1	1	0	0	2	
Креонт	0	1	0	0	1	
Воспитувач	0	0	1	0	1	

Присутството, пак, низ делото може, како и досега да се прикаже преку една бар-код табела, која ќе го добие следниот изглед:

1	
51	
101	
151	
201	
251	
301	
351	
401	
451	
501	
551	
601	
651	
701	
751	
801	
851	
901	
951	
1001	
1051	
1101	
1151	
1201	
1251	
1301	
1351	
1401	

Стих

Леглото во
Медеја

Од последната табела забележуваме речиси константно и интензивно користење на терминот низ целата трагедија. Леглото е сеприсутно во првата половина, додека, всушност, се гради заплетот, се воспоставува редот на собитијата кои ќе водат во катастрофичен расплет; во втората, пред нашите очи излегуваат две "пукнатини": првата, кога Медеја прв пат вистински дејствува и од Ајгеј обезбедува засолниште во неговата земја, за веднаш потоа, јавно, пред Хорот коринтски госпоѓи, да ги соопшти крвавите дела што има намера да ги преземе, и, втората, кога повторно дејствува и ги убива новата невеста, нејзиниот татко и сопствените деца (убиствата, вообичаено, ги соопштува гласник). Пред самиот завршеток присуството на леглото е одново воспоставено, згуснато, набиено, како круна на неговото постоење.

Претходните две табели укажуваат на речиси симетричен распоред во употребата на овој поим меѓу трите основни ликови, Медеја, Јасон и Хорот коринтски госпоѓи, со најголем број примери (вкупно 29 наспроти 6 за сите останати ликови) и двотретинско користење на зборот легло од женски ликови, наспроти една третина во устите на мажи. Ваквата ситуација варира кај другите означители, но кога станува збор за основниот, митскиот, архетипскиот - λέχος, тогаш тој пројавува слична состојба на глобалната, со тоа што приматот во неговата употреба го презема централниот лик - Медеја.

А сега, да видиме низ конкретните примери "каде" е леглото во *Медеја*.

Во самиот пролог, изнесувајќи ги претходните собитија и актуелните состојби, Доилката вели: "Сега сè е душманско и љубовта боледува; откако ги предаде своите чеда и мојата господарка, *Јасон залеѓна*¹⁴⁷ во кралски брак, се венча со ќерката на Креонт, кој владее со оваа земја.¹⁴⁸ Значи, на самиот почеток се воведува леглото во еден дискурс кој може да се опише со зборовите: сè било во ред, сè дури Јасон не *залеѓнал* во друго, и тоа кралско легло.¹⁴⁹ Доилката како жена, знае што претставува леглото за жена и затоа очекува

¹⁴⁷ На соодветните места ги вклучуваме и другите зборови кои произлегуваат од основите што го означуваат леглото.

¹⁴⁸ *Медеја*, ст. 16-19:

νῦν δ' ἐχθρὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὰ φίλτατα.
πρὸ τοῦ γὰρ αὐτοῦ τέκνα δεσπότην τ' ἐμὴν
γάμοις Ἰάσων βασιλικοῖς εὐνάζεται,
γῆμας Κρέοντος παῖδ', ὃς αἰσυμνᾷ χθονός·

¹⁴⁹ Иако ова експлицитно не е така кажано, потврда за ваквата мисловна конструкција наоѓаме подоцна на неколку места.

нарушениот ритам на леглото жената да го одмазди или воспостави со убиство и тоа токму врз леглото, врз постелата.

"Јас добро неа ја познавам, затоа и стравувам, да не отиде молкум во одаите и онаму, каде *σιῖο* е *ἰο*слано *λεῖλοῖο*, да не пониже меч низ утробата, или, пак, да не го убие принцот¹⁵⁰ и младоженецот..."¹⁵¹, вели Доилката со двосмислено значење. Според едно, убиството би можело да се гледа како самоубиство (како што тоа го прават трагичките женски ликови во делата на Софокле, cf. Јокаста или Дејанејра), но, според друго, поверојатно, убиството се однесува на новата невеста.¹⁵² Медеја не е хероина од Софоклевите трагедии, туку Еврипидова митска жена којашто својата одмазда ќе ја изврши низ пропаста на она што е причина за нејзината болка. Потврда за ваквото значење наоѓаме во идентичните зборови што ги употребува Медеја кога објавува дел од својата намера, значи, не да се самоубие, туку: "Дали одаите невестински да ги запалам или остар меч да (и) понижам низ утробата, откако молкум влезам во одаите каде *σιῖο* е *ἰο*слано *λεῖλοῖο*?"¹⁵³

Многу е индикативно што воведувањето на овој термин во трагедијата започнува со означителот *λέχος* кој во себе опфаќа дел од универзумот во кој е отсликана и смртта, одарот. Во исто време зборот го употребува жена, која донекаде ги антиципира разорните моќи на леглото.

Веќе се воведени трите основни чинители околу кои се гради заплетот: Леглото, Јасон и Медеја. Но, не се исклучени ниту децата, низ кои Медеја ќе ја пројави својата хибристичност и ќе го изгради својот трагички лик. Не случајно прологот го кажува доилка, дадилка, која веќе го навестува и присуството на оние преку кои се оправдува нејзината функција. Од друга страна, веднаш по нејзиниот монолог на сцената влегува Воспитувачот на децата заедно со децата.

---

¹⁵⁰ Во некои редакции место *τύραννον* наоѓаме *τυράννους*; со ваква флексија би можеле делот да го преведеме: "да не ги убие членовите на кралската фамилија и младоженецот". Во овој случај ги имаме наброено сите можности за убиство со исклучок на онаа за децата.

¹⁵¹ *Μεδεια*, ст. 39-42:

ἐγφῶδα τῆνδε, δευμαίνω τέ νιν
μη̄ θηκτόν ὥσπῃ φάσγανον δι' ἥπατος,
σιγῆ δόμους εἰσβάσ', ἴν' ἔστρωται λέχος,
ἢ καὶ τύραννον τόν τε γῆμαντα κτάνη

¹⁵² Меѓу другото, Медеја е веќе избркана од ложницата, од женските одаи, тие сега ѝ припаѓаат на друга жена.

¹⁵³ *Μεδεια*, ст. 378-380:

πότερον ὑφάψω δῶμα νυμφικόν πυρί,
ἢ θηκτόν ὥσπῃ φάσγανον δι' ἥπατος,
σιγῆ δόμους εἰσβάσ', ἴν' ἔστρωται λέχος;

Што значи - присуството на децата што треба да умрат е означено преку три знаци.

Воспитувачот дури загатнува и уште едно егзистенцијално прашање во контекст на децата: "Дали нив таткото *не ѝ љуби ѝоради леѓлоѝо?*"¹⁵⁴, ја прашува Доилката. Нејзиниот одговор изостанува, но затоа, антиципирајќи некаква опасност за децата, му вели на Воспитувачот да ги држи понастрана од мајка им. Она што како новина која се однесува на леглото го среќаваме за прв пат е сознанието дека и сопствените деца може да не се сакаат поради леглото. Каде ли се границите на моќта на леглото?

Влегувањето на Медеја е пропратено со нејзините лелеци: "О проклети деца на клета мајка, да згинете...", извикнува Медеја. Убиството на децата е веќе воведено на голема врата. Се очекува само мигот кога тоа ќе се случи...

Но, каква е таа моќ која може да ги "избрише" биолошките закономерности и да ја претвори мајката во чедоморка? Да видиме, најпрво што другите мислат за тоа.

Доилката ситуацијата во домот на Хорот коринтски госпоѓи му ја објаснува со овие зборови: "Домот го нема: веќе е исчезнат. *Леѓлоѝо на ѝираноѝ* него (Јасон) го држи, а гоподарката (Медеја) во одаите го топи животот."¹⁵⁵ Леглото е субјект. Леглото на Креонтовата ќерка го има зграпчено Јасон и го држи, а Медеја, осамена во својата брачна ложница, се измачува. Поради што? Хорот, составен од жени, го знае одговорот; ја прашува Медеја: "Каков ти е овој ерос кон *неисѝолнеѝоѝо леѓло*, о лудо мори? Ќе го забрза смртниот час; не моли за тоа."¹⁵⁶ Се разбира, ерос кој потекнува од леглото, ерос кој и самиот е легло, значи тханатолошки, трагички ерос. Веќе ја видовме неговата моќ за "создавање" пустош кога леглото е неисполнето.

Брачното легло е микрокосмос во кој се одразува правилниот ритам на универзумот. Тоа има своја *ѝочно оѝределена мерка и содржина* која не смее да

¹⁵⁴ *Медеја*, ст. 88:

εἰ τοῦσδε γ' εὐνῆς οὐνεκ' οὐ στέργει πατήρ;

¹⁵⁵ *Медеја*, ст. 139-142:

οὐκ εἰσὶ δόμοι· φροῦδα τὰδ' ἤδη.
τὸν μὲν γὰρ ἔχει λέκτρα τυράννων,
ἢ δ' ἐν θαλάμοις τήκει βιοτὴν
δέσποινα.

¹⁵⁶ *Медеја*, ст. 151-154:

τίς σοί ποτε τὰς ἀπλή-
στου κοίτας ἔρος, ᾧ ματαία;
σπεύσει θανάτου τελευ-

биде ниту поголема, ниту помала. Со нарушувањето на оваа μεσότης се нарушува и целата хармонија содржана во леглото, чија дисонанца создава какофонија - прелудиј во најголеми несреќи и зла. Свршениот, целиот и полн број на леглото е бројот два. Какво било вадење или додавање само ја нарушува неговата совршена форма и, како атом на кој му се одземени или додадени електрони, создава бурна реакција испуштајќи енергија со несогледлива разурнувачка моќ. Леглото во светот на Медеја (или Дејанејра во *Трахинки*) останува *ἄραστο* и *νευσίολνειτο*; истото легло во светот на Јасон (или Херакле во *Трахинки*) станува *ἡρεϊολλο* и *ἡρεζασίηενο*. Смртта е нужност со која се воспоставува изгубениот ред, нарушената рамнотежа. Леглото не ги простува грешките на оние кои се должни да ја одржуваат мерата.

Хорот е свесен за гибелната состојба во која е доведено леглото на Медеја. "Живееш во туѓа земја, откако *ῶ* иззуби, кутрата, *βραχνητο* легло и љубовиџа на својот маж (*ἡρεζραιηοιῖ* на *βεζμαχνητο* легло)."¹⁵⁷ "Немаш ниту татков дом, несреќничке, за да ти ги намали страдањата, а друга кралица, *ἡμοκна* од *ἡβοεητο* легло, стапна на челото во твојот дом."¹⁵⁸ Но, знаејќи ги последиците од тоа се обидува да го смири гневот на Медеја: "Ако твојот маж *ἡочιηηува* ново легло, не се остри (не се дразни) за тоа на него (на мажот)."¹⁵⁹ А веднаш потоа додава: "Себс, тоа"¹⁶⁰ ќе го отплати заедно со тебе. Немој прекумерно да се растопуваш од тага *ἡο* *ἡβοηοιῖ* *соῖруζ* (*соложник*)."¹⁶¹ Хорот се обидува да го вразуми и Јасона, кога му вели: "мислам дека не постапуваш праведно што ја *ἡредаваи* *својαιηа* *соῖруζа* (*соложничка*)"¹⁶², или, "ти, не знаејќи

τά· μηδὲν τότε λίσσου.

¹⁵⁷ *Μεδεја*, ст. 434-437 (плеонастично κοίτας и λέκτρον):

ἐπὶ δὲ ξένα
ναίεις χθονί, τὰς ἀνάδρου
κοίτας ὀλέσσασα λέκτρον,
τάλαινα,

¹⁵⁸ *Μεδεја*, ст. 441-445:

σοὶ δ' οὔτε πατρὸς δόμοι,
δύστανε, μεθορμίσασθαι
μόχθων πάρα, σῶν τε λέκτρον
ἄλλα βασιλεία κρείσσων
δόμοισιν ἐπέστα.

¹⁵⁹ *Μεδεја*, ст. 155-157:

εἰ δὲ σὸς πόσις
καινὰ λέχη σεβίζει,
κείνω τότε μὴ χαράσσω·

¹⁶⁰ Велејќи τάде и, веројатно мислејќи на καινὰ λέχη.

¹⁶¹ *Μεδεја*, ст. 158-159:

Ζεὺς σοὶ τάδε συνδικήσει. μὴ λίαν
τάκου δυρομένα σὸν εὐνάταν.

¹⁶² *Μεδεја*, ст. 578:

δοκεῖς προδοῦς σὴν ἄλοχον οὐ δίκαια δρᾶν,

носиш гибел за животот на твоите деца и омразена смрт за *ἰβοῖαίῃα σοῖρουῖα* (соложничка)¹⁶³ Моќите на леглото, се чини, на Хорот коринтски госпоѓи им се добро познати; затоа, не случајно, во една куса реченица, врвна молба - апотропа, искажување почит и стравопочит, и, химна - благодарница, три пати го употребува зборот легло со трите различни, но клучни означители: "Нека никогаш, страшната Афродита, не распали во мојата душа зајадлив гнев и ненаситно кавгаџство и *никоῖαи нека не ме фрли во ἰουῖι леῖλα*, туку, *ἰοοῖιουαῖκι ῖι νεοῖνσιῖвениῖι леῖλα*, остроумно нека одлучува за *леῖλαῖῃα на жениῖι*"¹⁶⁴ "165

Воспитувачот (пајдагогот) веќе видовме дека леглото го набљудува и за него размислува во контекст на децата. Креонт, пак, чие дејствување во трагедијата е во функција да ја избрка Медеја, објаснува зошто така постапува; стравот што го чувствува е сосема конкретен, реален страв.¹⁶⁶ "Ти мудра си и вешта на многу зла и *οσκρβена си, заσιῖο си лишена од леῖλοῖῃο на мажοῖῃ*."¹⁶⁷ Ѓ вели на Медеја, свесен за злото кое може да се изроди од неисполнетата постела.

А Јасон? И Јасон го носи во себе генерациски наследениот код во кој е содржана дефиницијата: жена + легло = ред, хармонија, и, соодветно на тоа: жена - легло = неред, хаос. Бидејќи функцијата што самиот ја презема е знакот за вадење, се обидува да се оправда; у вели на Медеја дека се оженил за кралската ќерка "*не заσιῖο ῖο мразам ἰβοεῖῃο леῖλο*, како што ти се изјадуваш..."¹⁶⁸ или: "Ниту ти не би рекла (дека јас лошо ги обмислив моите постапки), *αко не ῖιε ῖριζεσι леῖλοῖῃο*."¹⁶⁹ или: "Ова добро знај го, *не ῖο женив јас кралскоῖῃο леῖλο*, коешто сега го имам, *заради жена*, туку, како што и порано

¹⁶³ *Μεδεја*, ст. 992-994:

παισῖν οὐ κατειδῶς
δλεθρον βιοτῶ προσάγεις ἀλόχῳ τε
σῶ στυγερὸν θάνατον.

¹⁶⁴ Т.е. нека обмислува кому ќе бидат доделени и што ќе се случува со нив.

¹⁶⁵ *Μεδεја*, крајот, ст. 639-643:

μηδέ ποτ' ἀμφιλόγους ὀργᾶς ἀκόρεστᾶ τε νεῖκη
θυμὸν ἐκπλήξασ' ἑτέροις ἐπὶ λέκτροις
προσβάλοι δεινὰ Κύπρις
ἀπτολέμους δ' εὐνὰς σεβίζουσ'
ὀξύφρων κρίνοι λέχη γυναικῶν.

¹⁶⁶ Всушност, стравот за кој зборува во 282-284 ст. е предизвикан од недвосмислената изјава на Медеја во разговорот со него во 263-266 ст.

¹⁶⁷ *Μεδεја*, ст. 285-286:

σοφῆ πέφυκας καὶ κακῶν πολλῶν ἴδρις,
λυπῆ δὲ λέκτρων ἀνδρὸς ἔστερημένη.

¹⁶⁸ *Μεδεја*, ст. 555:

οὐχ, ἦ σὺ κνίζῃ, σὸν μὲν ἐχθαίρων λέχος

¹⁶⁹ *Μεδεја*, ст. 568:

кажав, бидејќи сакав да те спасам тебе, а на моите рожби да им родам истокрвни кралски браќа, крепост за домот." ¹⁷⁰

Најпосле да видиме што чувствува Медеја за леглото. Таа едноставно размислува преку леглото, чувствува преку леглото, дејствува преку леглото, живее преку леглото, се радува или тагува преку леглото, работите ги гледа и премерува преку леглото, едноставно бидува или не бидува преку леглото, ја има или ја нема преку леглото. Зарем има поголема потврда за изедначеноста меѓу женското битие и леглото од зборовите на Медеја: "Зашто, жената, за многу други работи е полна страв и не може да гледа битка или оружје, но, *кога ќе се зайекне онеправдана во леглојо*, е тогаш нема покрволочен ум од нејзиниот." ¹⁷¹ Се чини, оваа митска, архетипска состојба ја познава и мажот, Јасон: "Но вие, жените, дотаму сте дотерале, што, *доколку леглојо е исправено* (доколку е добро уредено, здравоусироено, усиешно или среќно), сметате дека имате сè, но, *доколку насиеане некаква несреќа во леглојо*, најдоброто и најубавото ви станува најомразено." ¹⁷²

Затоа и не може Медеја да го доживува Јасон поинаку одошто како предавник во леглото: "...ти не предаде нас (мене) и *сиекна ново легло...*" ¹⁷³ и да го колне, како што соопштува Хорот: "Крик на болни воздишки слушнав, како извикува гласни и печални клетви кон *предавникој во леглојо*, младоженецот клет." ¹⁷⁴ Децата се додатна причина за ужасот што ќе го остави испразнетата

οὐδ' ἂν σὺ φαίης, εἴ σε μὴ κνίζοι λέχος.

¹⁷⁰ *Μεδεја*, ст. 593-597:

εὖ νυν τόδ' ἴσθι, μὴ γυναικὸς οὐνεκα
γῆμαί με λέκτρα βασιλέων ἂ νῦν ἔχω,
ἀλλ', ὥσπερ εἶπον καὶ πάρος, σῶσαι θέλων
σέ, καὶ τέκνοισι τοῖς ἐμοῖς ὁμοσπόρους
φῦσαι τυράννουσ παῖδας, ἔρυμα δῶμασι.

¹⁷¹ *Μεδεја*, ст. 263-266:

γυνὴ γάρ τ' ἄλλα μὲν φόβου πλέα
κακὴ τ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν·
ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἠδικημένη κυρῆ,
οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μαιφονωτέρα.

Стиховите што следат (267-268), а ги кажуваат Хорот коринтски госпоѓи, потврдуваат дека станува збор за женски императив околу кој не може да има колебање.

¹⁷² *Μεδεја*, ст. 569-573:

ἀλλ' ἐς τοσοῦτον ἤκεθ' ὥστ' ὀρθομένης
εὐνῆς γυναικες πάντ' ἔχειν νομίζετε,
ἦν δ' αὖ γένηται ξυμφορὰ τις ἐς λέχος,
τὰ λῶστα καὶ κάλλιστα πολεμιώτατα
τίθεσθε.

¹⁷³ *Μεδεја*, ст. 489:

προὔδικας ἡμᾶς, καινὰ δ' ἐκτήσω λέχη

¹⁷⁴ *Μεδεја*, ст. 205-207:

ἰαχὰν ἄιον πολύστονον γόων,
λιγυρὰ δ' ἄχεα μογερά βοᾶ
τὸν ἐν λέχει προδόταν κακόνυμφον·

постела: "Зашто, доколку беше ти бездетен, уште и би можело да ти се прости *ӣӣо се в̄љуби во ова ле̄ло*."¹⁷⁵, вели Медеја обраќајќи му се на Јасон. Причината што таа ја гледа за напуштањето на нејзиното легло за неа е поразителна: "*барбарскоӣо ле̄ло* не ти се чинеше достоино со него да ја минеш староста."¹⁷⁶

Разговорот што Медеја го води со Ајгеј, единствениот маж кој недвосмислено застанува на нејзината страна, се одвива повторно низ леглото. За да може да биде сигурна дали нејзиниот соговорник ќе ја разбере, таа мора да го "запознае", да го "провери", да го "искуша", да го "измери неговиот пулс", да види дали го "познава" женското легло. Не случајно го прашува: "Дали имаш жена или си *нео̄ӣӣен во ле̄лоӣо*?"¹⁷⁷, по што Ајгеј одговора: "*Не сум невјармен со свадбена ӣосӣела*."¹⁷⁸ Дијалогот може да продолжи и тие разговараат, но на неговото прашање: "Дали (Јасон) е страшно вљубен, или, пак, *му сӣанало омразено ӣвоеӣо ле̄ло*?"¹⁷⁹, Медеја одговора: "Та многу љуби!". Таа може сè да претрпи и да прифати, но не и да поверува дека нејзиното легло е омразено; затоа, како давеник за сламка, се фаќа за зборовите што Јасон како "вистина" се обидел да ѝ ги протурка кога ѝ кажал дека не го мрази нејзиното легло (555 ст.).

Пред крвавиот чин, пред убиството на "новото легло" и чедоморството, уште неколку пати леглото се јавува на сцената. Во миговите кога Медеја се обидува да го измами Јасон, за да добие во време дури ја испрати отровната наметка која ќе ја "спали" новата сопруга и ќе го "разјаде" нејзиното тело (исто како отровната кошула на Херакле во *Трахинки*), лицемерно му ласка за неговата мудрост и промисленост (*σωφρονεῖν τ' ἐμοὶ δοκεῖς*, "чинам дека си мудар", му вели двосмислено), наспроти сопствената "непромисленост" (*ἀβουλία*) и "неразумност" (*ἐγὼ δ' ἄφρων*), па вели: "...бидејќи требаше јас да помагам во твоите намисли и со тебе заедно да работам да се исполнат и да *засӣанам крај ле̄лоӣо* (да *засӣанам на сӣранатӣа на скло̄енио̄ӣ брак*)..."¹⁸⁰.

¹⁷⁵ *Медеја*, ст. 490-491:

εἰ γὰρ ἦσθ' ἅπαις ἔτι,
συγγνώστ' ἂν ἦν σοι τοῦδ' ἐρασθῆναι λέχους.

¹⁷⁶ *Медеја*, ст. 590-591:

ἀλλὰ βάρβαρον λέχος
πρὸς γῆρας οὐκ εὐδοξὸν ἐξέβαινέ σοι.

¹⁷⁷ *Медеја*, ст. 672:

δάμαρτος οὔσης ἢ λέχους ἄπειρος ὦν;

¹⁷⁸ *Медеја*, ст. 673:

οὐκ ἐσμὲν εὐνής ἀζυγες γαμηλίου.

¹⁷⁹ *Медеја*, ст. 697:

πότερον ἐρασθεῖς ἢ σὸν ἐχθαίρων λέχος;

¹⁸⁰ *Медеја*, ст. 886-887:

Навистина, таа ќе застане крај леглото, цврсто крај сопственото, и, убиствено, крвнички крај новото, туѓото, другото. Пред да ги испрати "даровите" за новата сопруга, му вели на Јасон: "Ќе биде среќна не еднаш, туку илјада пати, зашто за *соῦρουζ* (ὄμεινέτης, кој ќе го сῖоделува леḡлоῖο) те доби тебе, најдобриот маж и го стекна накитот што еднаш Хелиј, таткото на татко ми, го даде на своите потомци."¹⁸¹ И, додека се разделува од децата кои ќе заминат "во друг облик на живот" (ἐς ἄλλο σχῆμα βίου), Медеја тагува што ќе замине во прогонство: "пред да се радувам и да ве видам среќни, *ἔ*ред да ви *ζ*и украсувам бањите"¹⁸², жените и брачниџе леḡла и да ги држам свадбените факли."¹⁸³

А сега, подредувајќи ги парчињата на мозаикот што пред нашите очи полека го исполнува леглото, добиваме слика за состојбата во која: Јасон "се вљубил во ново леḡло" и, откако "оженил кралско леḡло", "сῖекнал ново леḡло", "залеḡнал во кралски брак", сега "леḡлоῖο на *ῖ*иранοῖ *не*го го држи", а тој "ῖочῖῖува ново леḡло", бидејќи "барбарскоῖο леḡло не му се чини досῖοјно", а Медеја, исфрлена од домот поради некоја друга "ῖοмоќна кралица на леḡлоῖο", доживува "несреќа во леḡлоῖο", "го *ζ*уби леḡлоῖο на безмажнῖῖа *ῖ*οсῖελα", и, бидејќи "лишена од брачноῖο леḡло на мажοῖ", се чувствува "ονεῖправдана во леḡлоῖο", па "го *ῖ*οῖῖи живоῖοῖῖ во својаῖῖа οδαја" и "се расῖοῖува од *ῖ*αḡα" додека "ја *ζ*ριζε леḡлоῖο", измачувана од "ερος кон неῖсῖολнеῖοῖο леḡло".

Медеја е жена-легло, леглото е знак-легло, знак-жена, знак-смрт. Причината за смртта на децата е повеќе од очигледна:

"О, страдална мајко на деца, ти ќе *ζ*и убиеш рожбиџе *ῖ*οради невестῖнскоῖο леḡло, бидејќи, откако незаконски тебе те остави, твојот маж живее заедно со *δ*руḡа соложничка!"¹⁸⁴, вели Хорот коринтски госпоῖи.

ῖ ἤ χρῆν μετεῖναι τῶνδε τῶν βουλευμάτων
καὶ ζυμπεραίνειν καὶ παρεστάναι λέχει

¹⁸¹ *Μεδεја*, ст. 952-955.

¹⁸² Во некои редакции место λουτρὰ стои λέκτρα, но првото е пологично и синтаскички и смисловно оправдано.

¹⁸³ *Μεδεја*, ст. 1025-1027:

πρὶν σφῶν ὀνάσθαι κάπιδειν εὐδαίμμονας,
πρὶν λουτρὰ καὶ γυναῖκα καὶ γαμηλίους
εὐνάς ἀγήλαι λαμπάδας τ' ἀνασχεθεῖν.

¹⁸⁴ *Μεδεја*, ст. 997-1001:

ὦ τάλαινα παίδων
μᾶτερ, ἃ φονεύσεις
τέκνα νυμφιδίων ἔνεκεν λεχέων, ἃ
σοι προλιπῶν ἀνόμως
ἄλλα ζυνοικεῖ πόσις συνεύνη.

И Јасон знае дека децата умираат поради брачната постела:

"...ти нив (децата) *џи уби заради ѡсѡѡелайѡа и леџлоѡѡ*." ¹⁸⁵

Злосторот е извршен, Јасон лелека: "Јас имам да си ја оплакувам мојата несреќа, бидејќи *нема ниѡѡу да се радувам на скоро оженеѡѡѡѡ леџло*, ниту да им зборувам на децата живи, кои ги родив и отхранив..." ¹⁸⁶

Бидејќи Медеја не го дозволува тоа: "...ти не смееш, *оѡѡкако џо ѡпрезрe моеѡѡ леџло (не џо исѡѡочѡѡѡѡува)*, да живееш сладок живот мене потсмевајќи ми се..." ¹⁸⁷

И, доколку остане некаков сомнеж во поврзаноста меѓу жената и леглото, во детерминираноста на жената со леглото, во моќта што тоа ја има врз жената, со која го управува нејзиниот живот, доколку остане сомнеж во сознанието дека леглото, толку мистериозно и толку таинствено е, всушност, основниот двигател на целото трагичко дејствие, вистинскиот господар кој со хипнотичка сила ја анимира "темната страна" на женското битие, најголема потврда и сведоштво наоѓаме во последното јавување на леглото, во прашањето што еден маж секогаш ќе го поставува и не помислувајќи на ужасот што се крие во возвратениот со прашање одговор:

Јасон: "*Зар вредно беше да џи убиеш ѡоради леџлоѡѡ*?" ¹⁸⁸

Медеја: "*Зарем мислиш дека за женаѡѡѡа ѡѡа е мала несреќа (беда, мака, навреда)*?" ¹⁸⁹

Излишни се нашите зборови во оваа знаковна ризница на Еврипидовата генијалност. Митскиот крик што Хорот коринтски госпоѓи го испушта плачно од своите грла е толку силен што како Севсова молња го распарува небото, минува низ земјата и продира сè до подземниот свет: "*О, мноџумачно леџло на жениѡѡѡе*, колку зла веќе им направи на смртниците!" ¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ *Медеја*, ст. 1338:

εὐνής ἕκατι καὶ λέχους σφ' ἀπάλεσας.

¹⁸⁶ *Медеја*, ст. 1347-1350:

ἐμοὶ δὲ τὸν ἐμὸν δαίμον' αἰάζειν πάρα,
ὅς οὔτε λέκτρων νεογάμων ὀνήσομαι,
οὐ παῖδας οὐς ἔφουσα κάξεθρεψάμην
ἔξω προσειπεῖν ζῶντας

¹⁸⁷ *Медеја*, ст. 1354-1355:

σὺ δ' οὐκ ἔμελλες τάμ' ἀτιμάσας λέχη
τερπνὸν διάξειν βίотον ἐγγελῶν ἐμοὶ

¹⁸⁸ *Медеја*, ст. 1367:

λέχους σφε κήξίωσας οὔνεκα κτανεῖν;

¹⁸⁹ *Медеја*, ст. 1368:

σμικρὸν γυναικὶ πῆμα τοῦτ' εἶναι δοκεῖς;

¹⁹⁰ *Медеја*, ст. 1290-1291:

Антитетичноста во која се пројавува леглото како етичко лице и прага го следи и антагонизмот што се јавува меѓу облиците во кои "суштествува" низ трагичката плазма: барбарско наспроти кралско легло, старо наспроти ново, празно наспроти полно, воинствено наспроти невоинствено, непочитувано и несреќно наспроти почитувано и здравоустроено... Постојаниот судир меѓу спротивставените начела ги придвижува трагичките собитија, не дијалектички, со Хераклитов оган кој со мерка пали и гаси, туку со митски пожар без мерка што согорува сè. Трагичката рамнотежа што леглото ја воспоставува е свет пеплосан во кој веќе нема место за ниту една негова епифанија, почеток на време со безлегловен простор.

VII. 3. 2. Леглото во трагедијата *Хелена*

Сопственикот на најпознатото легло во историјата (сакрална и профана) на старите Хелени е епонимот на оваа Еврипидова трагедија, која со само еден пример помалку од претходната го зазема врвот според бројот на местата во кои е употребен односниот поим.

Митот на оваа драма е изграден врз една митологема според која вистинската Хелена никогаш не престојувала во Троја. Имено, божицата Хера, лута на Парис што не ѝ го доделил нејзе јаболкото, направила лик (ејдолон) од воздух идентичен на Хелена, со кој Парис се оженил, а Хермес, по Севсова наредба, ја пренел вистинската Хелена во Египет и му ја предал на чување на кралот Протеј. Хелена била безбедна сè додека Протеј бил жив, но по неговата смрт, Хелена почнал да ја прогонува Протејевиот син Теоклимен, кој сакал да ја земе за жена. Тука започнува дејствието на трагедијата *Хелена*.

ἡ γυναῖκῶν λέχος
πολύπλον, ὅσα βροτοῖς ἔρεξας ἦδη κακά.

Од другите лескеми (изведенки или сложенки), кои потекнуваат од основите што го означуваат леглото и легнувањето, ни остана да ги споменеме уште ἄλοχος во 1394 ст. кога Медеја му вели на Јасон: "Оди дома и закопај ја *соῦρυγαῖα!*" и ξυνευνέτης 'сопруг, другар во постела', во 240 ст., кога Медеја зборува воопшто за жените и вели: "А кога ќе дојде во нови обичаи и закони, доколку дома не научила, треба да биде пророк, како најдобро *ке οἰσῆται со соῦρυγοῖν.*" Не може, а да не забележаме дека никогаш, ниту еден збор од овој корпус во *Медеја* не е употребен вон контекст на трагичката супстанција.

Истите настани се изложени и во прологот на драмата, кој го кажува Хелена, во 67 стихови, и во кој леглото го среќаваме дури седум пати. Интересно е што целата претстава за митологемата може да се добие со реконструкцијата на овие седум наведени места. Па, така, во почетокот, додека кажува за Протеј дека бил крал на Египет, Хелена¹⁹¹ вели: "...тој ожени една од ќерките на морето, Псамата, откако таа *ἔοι ναῦυιηῖιι λεῖλοῖοι на Ајак.*"¹⁹², со која родил две деца, синот Теоклимен и ќерката Теonoја. Малку потоа, говорејќи за своето потекло и своите родители кажува: "Но постои, навистина, приказна, дека Севс летнал до мојата мајка Леда, откако зел облик на птицата лебед, и, *извршил лукаво леῖλο (соединување)*, бегајќи гонет од орел, ако приказнава е вистинита."¹⁹³ Парис, по одлуката јаболкото за најубавата да го додели на Афродита, требало како подарок да ја добие Хелена, и, "Откако Парис Идајски го остави оборот, дојде во Спарта *да го земе моеῖο леῖλο.*"¹⁹⁴ "А Хера, лута поради тоа што не ги победи божиците, *му го осуеῖιι моеῖο леῖλο на Александар...*"¹⁹⁵, па направила сениште од воздух, слично на Хелена кое тој го однел во Троја, а нејзе, вистинската, Хермес, по наредба на Севс, ја сместил во домот на Протеј, кого го смета за најразумен од смртниците: "*за да го сочувам неизмешано (чисῖο, неосквернаῖο) леῖλοῖο* за¹⁹⁶ Менелаж."¹⁹⁷ Таа е свесна за проклетството со кое е проткаен нејзиниот живот - со нејзиното име да гинат илјадници јунаци под Троја, за несреќната судбина - сите да мислат дека го издала својот сопруг. "А зошто сè уште живеам? Зашто чув од богот Хермес реч, дека пак со мажот ќе живеам во славната долина на Спарта, откако тој ќе дознае дека не отидов во Илиј, па *за да не го ἱρoсῖрам леῖλοῖο ἱοοδ некоῖο* (за

¹⁹¹ Поимот легло најмногу го употребува Хелена -56%; Менелаж - 32%.

¹⁹² Хелена, ст. 6-7:

ὄς τῶν κατ' οἶδμα παρθένων μίαν γαμεῖ,
Ψαμάθην, ἐπειδὴ λέκτρ' ἀφῆκεν Αἰακοῦ.

¹⁹³ Хелена, ст. 17-21:

ἔστιν δὲ δὴ
λόγος τις ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπατ' εἰς ἐμὴν
Λήδαν, κύκνου μορφάματ' ὄρνιθος λαβάν,
ὄς δόλιον εὐνήν ἐξέπραξ' ὑπ' αἰετοῦ
δίωγμα φεύγων, εἰ σαφῆς οὗτος λόγος:

¹⁹⁴ Хелена, ст. 29-30:

λιπὼν δὲ βούσταθμ' Ἰδαῖος Πάρις
Σπάρτην ἀφίκεθ' ὡς ἐμὸν σχήσων λέχος.

¹⁹⁵ Хелена, ст. 31-32:

Ἦρα δὲ μεμφθεῖσ' οὐνεκ' οὐ νικᾷ θεάς,
ἐξηνέμωσε τὰμ' Ἀλεξάνδρω λέχη,

¹⁹⁶ Кај Диндорф стои ген. Менέλεω (леглото на Менелаж).

¹⁹⁷ Хелена, ст. 48:

ἀκέραιον ὡς σφῶσαιμι Менέλεω λέχος.

да не леѓнам со друѓ маж)."¹⁹⁸ Сè било добро додека Протеј бил жив, но по неговата смрт, синот Теоклимен почнал да ја бара за жена, па затоа сега "...паѓам како молителка пред гробот на Протеј (и молам) да го сочува моето леѓло за мажот (мој)..."¹⁹⁹

Помеѓу пристигнувањето на Менелај и прологот на Хелена, на сцената се појавува Тевкар, кој исполнува улога на обичен гласник (иако именуван и со сопствена историја), кој, меѓу другите, носи и вест за "смртта" на Менелај. Задачата што конзистентно ја извршува во драмското ткиво е само дотаму да ја нагласи омразата што светот ја чувствува кон Хелена, да ја истакне моќта на гибелната убавина која го разорува животот на Хелена, и, меѓу смртта на другите нејзини блиски, да објави уште еден привид - божемната смрт на сопругот Менелај. Оваа вест ја поттикнува Хелена да размислува за сопствената смрт, а Хорот заробенички од Хелада да ги "подгрева" ваквите размисли додека пее: "...а низ градовите се пронесува глас, којшто тебе, госпоѓо, ѝе ѝредава в барбарско леѓло, а твојот маж го изгубил животот во морските бранови..."²⁰⁰ Додека ја оплакува сопствената убавина - причината за сопствената и гибелта на илјадници други, Хелена го споменува и митот за убавата Калиста, која исто така настрадала поради својата убавина: "О, блажена еднаш во Аркадија, девице Калисто, ти која четвороношки се качи на креветот на Севс..."²⁰¹

Хелена, наговорена од Хорот, заминува кај пророчката Теоноја, да ја праша за вистината околу смртта на својот сопруг, а на сцената се појавува бродоломникот Менелај, со уште едно легло-знак на усните, во неговите почетни стихови низ кои е означено неговото потекло: камо среќа Пелопе, вели Менелај, да исчезнеше "пред да го родеше мојот татко Атреј, кој од леѓлот на

---

¹⁹⁸ Хелена, ст. 56-59:

τί δῆτ' ἔτι ζῶ; θεοῦ τόδ' εἰσήκουσ' ἔπος
Ἑρμοῦ, τὸ κλεινὸν ἔτι κατοικήσειν πέδον
Σπάρτης σὺν ἀνδρὶ, γόνοντος ὡς ἐς Ἴλιον
οὐκ ἦλθον, ἵνα μὴ λέκτρ' ὑποστρώσω τί.

¹⁹⁹ Хелена, ст. 64-65:

Πρωτέας μνήμα προσπίτνω τόδε
ἰκέτις, ἵν' ἀνδρὶ τάμ'α διασώσῃ λέχη,

²⁰⁰ Хелена, ст. 223-227:

διὰ δὲ πόλεας ἔρχεται
βάξις, ἃ σε βαρβάρουσι,
πότνια, παραδίδωσι λέχεσιν,
ὁ δὲ σὸς ἐν ἀλὶ κύμασι τε λέ-
λοιπε βίωτον,

²⁰¹ Хелена, ст. 375-376:

ὦ μάκαρ Ἀρκαδίᾳ ποτὲ παρθένε Καλλιστοῖ, Διὸς
ἃ λεχέων ἐπέβας τετραβάμοσι γυίοις,

Аероџа љо создаде Агамемнон и мене, Менелај, славната двојка."²⁰² Откако накусо ја изложува својата судбина по Тројанската војна, која, по многу талкања го фрлила на овој непознат брег, Хелена, вели, "којашто ја довлечкал од Троја", ја сокрил во пештерата "...и дојдов тука, откако ги принудив оние што преостанаа од другарите да љо чуваат моето лејло (жена)."²⁰³ Старицата, која прво ја среќава, му кажува за името на земјата во која се нашол и омразата што сегашниот крал ја има кон Хелените, па и за Хелена која ваму дошла од Лакедајмонската земја. Менелај е во чудење: "А кога? Да не ни е љрабнаџо, некако, лејлоџо (женаџа) од џеџџераџра?"²⁰⁴ Во меѓувреме Хелена, која од Теоноја дознала дека Менелај е жив, се враќа кај гробот на Протеј, каде што го сретнува својот сопруг.

Оттука, па натаму тече препознавањето. Првото, се разбира е според изгледот, според ликовите, според она што може да се види. За Хелена нема сомневање дека тоа е нејзиниот сопруг бидејќи знае за измамата што ја подготвила Хера, па затоа веднаш му полетува во преграт. Но, Менелај е внимателен, не може сѐ уште да поверува. Објаснува дека тој, еден, не е господар на две жени. "А на какво друљо лејло џи си љосџодар?"²⁰⁵, прашува Хелена. Овој џ кажува за девојката што се наоѓа во пештерата, а Хелена тврди дека е тоа ејдолон. На прашањето од Менелај, кој може да прави живи тела што може да се видат. Хелена одговора: "Ајтхер, од каде џџо и џџи имаџ лејло (жена) наџравено од бољовиџе."²⁰⁶ Менелај не верува. Повторно Хелена: "Зарем мене ќе ме оставиџ, а ќе џоведеш џразно лејло?"²⁰⁷ Доаѓа гласник од другарите на Менелај и му кажува: "Твојата соџруља беше крената во слоевите на ајтхерот

²⁰² *Хелена*, ст. 390-392:

πριν τὸν ἐμὸν Ἀτρέα πατέρα γεννησαί ποτε,
ὃς ἐξέφυσεν Ἀερόπης λέκτρων ἄπο
Ἀγαμέμνον' ἐμέ τε Μενέλεων, κλεινὸν ζυγόν·

²⁰³ *Хелена*, ст. 426-427:

ἦκω τοὺς γε περιλελειμμένους
φίλων φυλάσσειν τάμ' ἀναγκάσας λέχη.

²⁰⁴ *Хелена*, ст. 475:

пότε; οὐ τί που λελήσμεθ' ἐξ ἄντρων λέχος;

²⁰⁵ *Хелена*, ст. 572:

ποιῶν δὲ λέκτρων δεσπότης ἄλλων ἔφους;

²⁰⁶ *Хелена*, ст. 584:

αἰθήρ, ὅθεν σὺ θεοπόνητ' ἔχεις λέχη.

²⁰⁷ *Хелена*, ст. 590:

λείψεις γὰρ ἡμᾶς, τὰ δὲ κέν' ἐξάξεις λέχη;

и исчезна.²⁰⁸ Менелај сега ја препознава својата вистинска жена: "О, најмила глетко, не ја кудама²⁰⁹ судбината; *ῶ ἔγωγε ἴδωμι* на Севс и Леда..."²¹⁰

Хелена му ја кажува вистината за минатите случувања од нејзиниот живот: "Не полетав на крилата на веслата *κον κρηβείη* на *μυρμιχίδης* барбарин (Парис)..."²¹¹ "Мене, несреќница проклета, ме исфрли бог од татковината, од градот и од тебе, кога *ῶ παρθένω* кровот и *κρηβείη* - но не го напуштив заради срамен брак."²¹²

Препознавањето е комплетирано, но се забележува нов заплет - Хелена треба да се омажи за Протејевиниот син. "Зарем некој посакал *да ῶ ἄνδρα μοι ἔδωκεν ἄλοχόν* (жена)?"²¹³, прашува Менелај, кој потоа кажува дека веќе разбрал за нејзиниот просец. "Ти, како што изгледа, знаеш сè за мојот брак.", вели Хелена; "Знам. Но *дали ῶ ἄνδρα μοι ἔδωκεν ἄλοχόν*, тоа не го знам."²¹⁴ Хелена одговора: "Знај дека *κρηβείη* *ῶ ἔγωγε* сочувано недојдено за тебе."²¹⁵ Менелај бара доказ, а таа покажува на гробот, пештерата со легло од слама, па тој вели: "Гледам, несреќнице, *κρηβείη* од слама, а што ќе ти е тоа?"²¹⁶ Хелена: "Тука дојдов како прибегарка, *да ἄνδρα μοι ἔδωκεν ἄλοχόν* (на Теоклимен)."²¹⁷ "Зарем не е можно дома, на кораб, да те водам?", прашува Менелај, а Хелена вели: "Поскоро меч те чека, одошто *κρηβείη* *ῶ ἔγωγε*."²¹⁸ Таа го убедува да бега, за да не загина: "Подобро

²⁰⁸ Хелена, ст. 605-606:

βέβηκεν ἄλοχος σὴ πρὸς αἰθέρος πτυχᾶς
ἀρθείσ' ἄφαντος.

²⁰⁹ Според друга емендација: οὐκ ἐμέμφθην ἐγὼ τὰς Διὸς λέκτρα Λήδας τε (не го кудама јас леглото на Севс и Леда); за ова види: CQ 39 (i) 45-69 (1989) p. 52-53.

²¹⁰ Хелена, ст. 636-637:

ὦ φιλότατη πρόσωπις, οὐκ ἐμέμφθην·
ἔχω τὰ τῆς Διὸς τε λέκτρα Λήδας θ'.

²¹¹ Хелена, ст. 666-667:

οὐκ ἐπὶ βαρβάρου λέκτρα νεανία
πετομένας κόπας,

²¹² Хелена, ст. 694-697:

ἐμὲ δὲ πατρίδος ἄπο κακόποτμον ἀραΐαν
ἔβαλε θεὸς ἀπὸ τε πόλεος ἀπὸ τε σέθεν,
ὅτε μέλαθρα λέχεά τ' ἔλιπον - οὐ λιποῦσ'
ἐπ' αἰσχροῖς γάμοις.

²¹³ Хелена, ст. 784:

ἦ γὰρ γαμεῖν τις τάμ' ἐβουλήθη λέχη;

²¹⁴ Хелена, ст. 794:

οἶδ'· εἰ δὲ λέκτρα διέφυγες τάδ' οὐκ ἔχω.

²¹⁵ Хелена, ст. 795:

ἄθικτον εὐνήν ἴσθι σοι σεσφωμένην.

²¹⁶ Хелена, ст. 798:

ὄρω ταλαίνας σπιβάδας, ὧν τί σοι μέτα;

²¹⁷ Хелена, ст. 799:

ἐνταῦθα λέκτρων ἵκετεύομεν φυγᾶς.

²¹⁸ Хелена, ст. 803:

ξίφος μένει σε μάλλον ἢ τοῦμόν λέχος.

е (тоа), одошто *да ѝе убие моеѝо леџло.*"²¹⁹ Се јавува искра надеж дека Теоноја би можела да им помогне да се спасат, но доколку тоа не се оствари Хелена е подготвена да умре заедно со него. "Што велиш? Дека ќе умреш? А *леџлоѝо* никогаш *нема да го смениш?*"²²⁰, вели Менелај и се договараат заедно да умрат: "Но, прво, голема борба ќе започнам за *ѝвоеѝо леџло.*"²²¹

Доаѓа Теоноја и двајцата почнуваат да ја молат да не ги издаде, повикувајќи се на светоста на нејзиниот покоен татко. Најпрво Хелена, а потоа и Менелај, кој повикувајќи се на Хад и жртвите што му ги принел со безбројните убиства, вели: "...натерај ја оваа нека се покаже подобра од богобојазливиот татко и *нека ми го враѝи моеѝо леџло.*"²²² Теоноја се согласува, но ним им остава самите да го направат планот за бегството.

Измамата е подготвена, а Хелена ги моли за помош Афродита и Хера: "Госпоѓо Херо, *ѝи која ѝаѓаш во леџлоѝо Севсово...*"²²³ Хорот ја пее судбината на Хелена и несреќата на Тројанците што ги снајде од коцјата на Ахајците "кога дојде, кобно оженетиот Парис, кој поита со барбарско весло преку рамнините шумни, *одведувајќи го од Лакедајмон кај Пријамовиѝе ѝоѝомци ѝвоеѝо леџло*, Хелена..."²²⁴

Доаѓа Теоклимен и двајцата сопружници почнуваат да ја плетат измамата; го лажат дека Менелај е умрен и дека, според хеленскиот обичај, сопругата треба да го сохрани неговото непостоечко тело на море, со брод. Менелај вели: "Се носи и *ѝросѝирено леџло, ѝразно, без ѝело.*"²²⁵ Теоклимен се согласува; за мене е среќа, вели, да имам побожна жена (*ἄλοχον εὐσεβῆ*). Менелај, пред

²¹⁹ *Хелена*, ст. 807:

κρείσσον γάρ ἢ σε τάμ' ἀποκτεῖναι λέχη.

²²⁰ *Хелена*, ст. 836:

τί φής; θανεῖσθαι; κοῦποτ' ἀλλάξεις λέχη;

²²¹ *Хелена*, ст. 843-844:

πρῶτον δ' ἀγῶνα μέγαν ἀγωνιούμεθα
λέκτρων ὑπὲρ σῶν.

²²² *Хелена*, ст. 973-974:

ἢ τήνδε πατρὸς εὐσεβοῦς ἀνάγκασον
κρείσσω φανεῖσαν τάμά γ' ἀποδοῦναι λέχη.

²²³ *Хелена*, ст. 1093-1094:

ὦ πότνι' ἢ Δίοισιν ἐν λέκτροις πίτνεις
Ἦρα,

²²⁴ *Хелена*, ст. 1117-1120:

ὃς ἔμολεν ἔμολε πεδία βαρβάρῳ πλάτῃ,
ὃς ἔδραμε ρόθια μέλεα Πριαμίδαις ἀγῶν
Λακεδαίμονος ἄπο λέχεα
σέθεν, ὦ Ἑλένα, Πάρις αἰνόγαμος

²²⁵ *Хелена*, ст. 1261:

καὶ στρωτὰ φέρεται λέκτρα σώματος κενά.

Исклучително место каде значењето на леглото се доближува до она на одар.

Теоклимен, двосмислено и иронично ја убедува Хелена да си го сака "присутниот маж", па вели: "А ако дојдам во Хелада и најдам спас, ќе ставам крај на твојата поранешна хула, ако бидеш онаква жена каква што треба да му бидеш на твојот *σοῦρουζ*."²²⁶

Измамата тече, се извршува, а Хелена, на Теоклимен, кој ѝ вели дека не мора да оди толку далеку на море, за да ја укаже почитта и љубовта кон умрениот маж, му одговора: "О господару мој нов, *нужно е да се ѱочίηува ѱρвоίηο леζλο на невесίηинскаίηα врска*."²²⁷ Бродот на кој се качени Хелена и Менелај запловува, а Хорот пее и ги повикува Диоскурите да помогнат, да испратат поволен ветер за коработ: "Симнете го од сестра ви *λοίηοίη ζλας за барбарскоίηο леζλο (за венчавкаίηα со барбарин, со Парис)*..."²²⁸

На копното, на Теоклимен му доаѓа гласник, кој ја соопштува веста за измамата и за колежот на бродот. Теоклимен, бесен, тргнува да ја убие сестра си. Хорот се обидува да го спречи. Се забележува стегната стихомитхија. Теоклимен вели: "Таа ме издаде." Хо. "Убаво предавство, да вршиш правда." Те. "*Μοείηο леζλο му ζο даде на друζ*." Хо. "На оној кој е поголем негов господар." Те. "А на моето, кој е господар?" Хо. "Оној кој ја зел од татко ѝ."²²⁹

Ех машина се јавуваат Кастор и Полукс кои го одвраќаат Теоклимен од неговата намера, кажувајќи му дека се извршува божјата волја. Трагедијата завршува "среќно".

Бездруго Еврипидовата *Хелена* создадена во 412 г. пр. Хр. има своја подлога во историските прилики (големите загуби и пустош што Атина ги претрпува по речиси дваесет годишната војна со Спарта и пропаста на освојувачката експедиција во Сицилија), но и во рамките на едно митско наследство за нејзината невиност или неинволвираност во Тројанската војна и

²²⁶ *Хелена*, ст. 1291-1293:

ἦν δ' Ἑλλάδ' ἔλθω καὶ τύχῳ σωτηρίας,
παύσω ψόγου σε τοῦ πρίν, ἦν γυνὴ γένη
οἷαν γενέσθαι χρὴ σε σῶ ζυνευέτη.

²²⁷ *Хелена*, ст. 1399-1401:

ᾧ καινὸς ἡμῖν πόσις, ἀναγκάϊως ἔχει
τὰ πρῶτα λέκτρα νυμφικὰς θ' ὁμιλίας
τιμᾶν·

²²⁸ *Хелена*, ст. 1506-1507:

δύσκειαν δ' ἀπὸ συγγόνου
βάλετε βαρβάρων λεχέων,

²²⁹ *Хелена*, ст. 1633-1635:

Θε. ἢ με προῦδακεν Хо. καλὴν γε προδοσίαν, δίκαια δρᾶν.

Θε. τάμ' ἀλέκτρ' ἄλλω διδοῦσα. Хо. τοῖς γε κυριωτέροις.

Θε. κύριος δὲ τῶν ἐμῶν τίς; Хо. ὃς ἔλαβεν πατρὸς πάρα.

нејзиниот претој во Египет, што е веќе потврдено во традицијата.²³⁰ Од друга страна трагедијата може да се приброи кон драмските експериментирања²³¹ на Еврипид започнати во *Ион* и *Ифиџенеја во Таврида*, и може да го понесе атрибутите "романтична комедија" или "трагикомедија на илузии", поради честите комични, нетрагички тонови, "среќниот" завршеток и комбинирањето разни мотиви (светилиште, препознавање, прибегнување и молење, план за бегство и схема на бегство).²³² Амбивалентноста на самиот лик Хелена (со божеска и смртна природа, партхенос²³³ и сопруга²³⁴, привид или стварност итн.) не само што ја отсликува амбивалентноста на целата драма, туку наметнува и бројни прашања за "заднината" на трагичкото ткиво - интересна сфера на бројни научни трудови.

Меѓутоа, повторно, во сите толковни и критички анализи, отсуството на леглото е евидентно, редовно пресликано во метафоричните изведувања. Уште еднаш, обременетоста со богатиот критички апарат, книжевно-историскиот контекст и "сувата" митолошка заднина, успева да ја замагли претставата за едноставниот рефлексивен момент - митскиот поглед на свет или митскиот начин на мислење. "Почнувањето од крајот" е симптоматичен приод кој ги следи современите учени и "не им дава од сонцето да го согледаат постоењето на ѕвездите", кои се дури и пред неговото создавање.

---

²³⁰ Уште Хомер (Г, 154-165) се обидува да ја отстрани вината од нејзиното име и да ја прикаже како смерна домаќинка (о, 271-289), полна самодоверба и спремна за дејствување (v. D.M. Juffras, "Helen and Other Victims in Euripides' *Helen*", *Hermes* 121, 1993, p. 45-47; N.J. Austin, *Helen and Her Shameless Phantom*, Ithaca, NY: Cornell U.P., 1994), Стесихор отворено ја отфрла приказната за Хелена како причина за Тројанската војна (Платон, *Фајдар*, 243а), а Херодот сведочи за нејзиниот престој во Египет (*Историја*, 2.112-20); Горгија, десетина години пред драмата на Еврипид, во својот *Енкомииј за Хелена* се обидува да го оправда и одбрани нејзиното предавање на еротската желба, слично на Сапфо, која во нејзиниот пример ја велича моќта на еротската страст над епската војна (fr. 16).

²³¹ Невообичаеностите се присутни и во структурата на хорските партии, редуцијата на учеството на Хорот и минималната инерација на лидерот на Хорот со актерите.

²³² A. P. Burnett, "Euripides' *Helen*: A Comedy of Ideas", *CP* 55, 1960, 151-163 и *Catastrophe Survived: Euripides' Plays of Mixed Reversal*, Oxford: Clarendon Press, 1971.

²³³ Значењето на *παρθένος* не соодветствува докрај на нашиот превод - 'девица'; се чини, зборот повеќе реферира на неомажена адолесцентка; девојките (девиците), особено во Спарта, можеле да бидат *παρθέναι*, а да имаат дете. (v. G. Sissa, *Greek Virginity*, trans. A. Goldhammer, Cambridge, MA: Harvard U.P., 1990; B. Zweig, "The Only Women Who Give Birth to Men: A Gynocentric, Cross-Cultural View of Women in Ancient Sparta", in *DeForest*, 1993, p. 32-53.)

²³⁴ "Иако почитувањето на Хелена е присутно на разни страни од грчкиот свет, Спарта, нејзиниот митолошки дом, било нејзиното ритуално средиште и можеби имала иста важност за Спартанците, како Атина за Атињаните" (*Women on The Edge: Four Plays by Euripides*, London & NY: Routledge, 1999, p. 227).

1	
51	
101	
151	
201	
251	
301	
351	
401	
451	
501	
551	
601	
651	
701	
751	
Стих 801	
851	
901	
951	
1001	
1051	
1101	
1151	
1201	
1251	
1301	
1351	
1401	
1451	
1501	
1551	
1601	
1651	

Леглото во
Хелена

Се разбира, никогаш не било, ниту ќе биде спорно дека Еврипид, кога вели легло, најчесто мисли - жена или брак. Но, она што не може да се одмине е прашањето зошто авторот ја употребува токму оваа лексика. На располагање му стојат цела палета зборови кои денотативно, многу побрзо и посигурно го погодуваат вистинското значење.²³⁵ Секако, ваквата состојба би можеле да се обидеме да ја објасниме со разни книжевно-историско услови, а најсилниот аргумент би бил поединечниот авторов стил, или, уште подобро, стилот (дури и поетиката, во современо значење на терминот) на одредени книжевни видови. Меѓутоа и во овој случај ние размислуваме "современо", не водејќи сметка за "духот" на времето, кој одразува еден специфичен начин на мислење - митскиот. Нашата способност за рационално размислување не ни дава да излеземе од сопствениот светоглед и да созерцаеме дека леглото за Еврипид е жена, исто како и за Хомера или за оние пред Хомера, во еден симпатички, речиси магиски или, најпрецизно, митски однос. Кога во мистериски добиеното светилиште - театар, во кое за прв пат негови катопти можат да бидат и гледачите, во мистериски создадената драма, во трагедијата изнедрена од митологијата и внедрена во митот, актерот или хорот ќе речат 'легло', тогаш и гледачот, во чија потсвест или, сè уште, во чија свест е жив кодот кој говори на јазикот за жената, т.е. јазикот на леглото, автоматски (со претходно усвоена митска семантика на нештата) го впира овој израз и во неговите размисли не се случува "премостување" на некаков конвенционален знак, туку, едноставно,

²³⁵ Еден од нив е и *δαμαρ* кој значи 'сопруга' и кого Еврипид во *Хелена* штедро го користи (15 пати); во толкав број го среќаваме само уште во *Побеснејшиот Херакле*. Неговата етимологија се врзува за глаголот *δαμάζω* 'скротувам'. Во Браурон и Мунихија, светилишта на Артемида близу Атина (cf. Аристофан, *Лисисипраија*, 644-645), имало еден женски ритуал, наречен Арктеја, во кој девојките меѓу пет и десет години минувале одредено време во ритуална служба во светилиштето, далеку од семејството. Се вели дека овој ритуал се воспоставил како надомест за полуприпитомената мечка што му припаѓала на светилиштето. Периодот минат во светилиштето се нарекувал "играње мечка". За старите Грци децата по природа се сметале за "диви", а особено *καρθένοι*. На бракот се гледало како на вид дресирање, кротење, па така, пред преземањето на улогата на сопруга, *καρθένοι* требало да бидат припитомени со серија ритуали. Се чини "младите мечки" во светилиштата ја играле и изигрувале својата "дивост" пред конечното припитомување во бракот. (v. C. Sourvinou-Inwood, *Studies in Girls' Transitions*, Athens: Kardamitsa, 1988; N. Demand, *Birth, Death, and Motherhood in Classical Greece*, Baltimore: Johns Hopkins U. P., 1994, p. 107-114; K. Dowden, *Death and Initiation Rites in Greek Mythology*, London & NY: Routledge, 1989, p. 9-47).

восприемање на еден иконичен знак.²³⁶ Нашето ratio прави напор при повторното воспоставување на изгубените релации²³⁷ (иако и денес, што е можеби и најдобра потврда, во културата од која сме и ние дел, која се нарекува западна и која потеклото го води токму од Хелените, асоцијациите меѓу леглото и светот на жената постојат), но за старите Грци асоцијацијата била толку "обична", како што е за нас онаа меѓу планетата Земја и топка или обратно. Во трагедијата која митски "дише" и која за нас е сè уште несфатлив, таен обред, докрај неразјаснет ритуал, во својот сакрален говор нужно употребува изрази кои се дел од речникот на таа мистерија. Како што зборот отелотворува, така и леглото ја отелотворува жената. Во митската свест жената не е причина за постоењето на леглото, - леглото е причина за постоење на жената. Нема двојство, нема различност, можеби тешко да се разбере, но знакот себеси се означува.

И сега, враќајќи се на самата трагедија, може да речеме дека, доколку во *Медеја* антитетичноста беше градена на опозицијата барбарско - кралско легло, во *Хелена* таа е на релација барбарско - хеленско. Иако последново никаде експлицитно не се споменува, тоа од контекстот се подразбира, особено што синтагмата "барбарско легло" во тој или во видоизменет синтагматски облик се јавува три пати и уште еднаш во непосредна близина на терминот барбарски. Оваа амбивалентност продолжува и на релациите чисто (неизмешано) - нечисто легло, сочувано - несочувано, допрено - недопрено, прво - второ (друго) легло итн. Во некои подетални анализи би можел да се најде заедничкиот именител кој го поврзува 'празното легло', без вистинското тело, што Менелај го "носи" со

---

²³⁶ Ова воопшто не значи целосно исклучување на знакот или неговата арбитражност, само што неговото метаморфозирање е толку напреднато што речиси целосно се претопува во својот референт.

²³⁷ И при тоа, не внимавајќи на знаковната, семантичката и митската димензија прави гротескни "преводи", како на пр. кога реченицата во 590 ст. која, буквално (и никако поинаку) гласи: "Зарем мене ќе ме оставиш, а ќе поведеш (одведеш) празно легло?" ја преведува: "Will you leave me? And then go after your phantom wife?" (Bella Zweig) или "What! wilt leave me, and take that phantom bride away?" (E.P. Coleridge). Во оригиналот никаде не среќаваме 'сопруга' wife, ниту 'невеста' bride (со таков превод во мислите веќе детерминираме некаква релација, брачна, која, очигледно Еврипид сакал да ја одбегне), уште помалку phantom преку кој би требало да го подразбереме Еврипидовото ејдолон, од кое во мигот нема никаква трага (доколку сакал, Еврипид можел да го употреби тој збор); никаде не го среќаваме глаголот go after (кој, семантички е речиси спротивен со глаголот води, одведува); од друга страна, во преводот нема место за придавката 'празно', која, во семиотичкиот систем на леглото, веќе видовме заема многу значајно место и која може да развие цела низа асоцијации. Потребата од враќањето кон вистинскиот знак и неговото востановување на вистинското место, се чини е нужност што треба да не извлече од лабиринтот во кој самите запаѓаме.

себе од Тројанската војна и го чува во пештерата и 'празното легло', без вистинското тело, што Хелена го носи на коработ, кога сака да го погребва својот сопруг. Би можело да се "открие" значењето на леглото од слама - гробот, пештерата, жртвеникот, кое Хелена го користи како прибежиште каде успева да го "избегне" леглото на Теоклимен, или, да се согледа улогата и местото на леглото со оглед на активноста или пасивноста што ја зазема во драмата; да се види зошто леглото е најчесто објект и дали случајно низ флексијата во која се јавува, далеку пред другите доминира акузативот (со 25 примери од вкупно 34), за разлика, на пр., од *Медеја* каде акузативот од овој термин го среќаваме на 12 места (од вкупно 35). Би можела да се анализира состојбата за припадноста на леглото или кои сè ликови и колку пати претендираат да го наметнат синтагматскиот облик "мое легло", наспроти "твое"; да се види кои глаголи најчесто одат со леглото (дава, зема, враќа, држи, има, избегнува, одведува, чува, сочувува итн.). Би можела повторно да се потврди митската стварност во која леглото може да убие (807 ст.). И така, би можело, би можело... низ призмата на леглото би можело да се открие нов свет со несогледливи пространства, нов универзум со нови димензии, светот на леглото-знак, леглото-жена, светот на загатката жена во антиката.²³⁸

VII. 3. 3. Леглото во трагедијата *Андромаха*

Андромаха претставува "прирачник за леглото", негов "толковен речник" во кој се наоѓаат речиси сите негови појави, во кој се загатнати речиси сите состојби и сите негови промени што досега ги среќававме. Поради ваквиот еkleктички приод, во трагедијата не постојат драстични отскокнувања во употребата на поимот од страна на говорителите, а седумдесет и две процентното јавување кај женските ликови само ја потврдува тезата за леглото - дел од светот на жената.

²³⁸ За крај, од неспоменатите изведенки од основите на зборовите кои го означуваат леглото и легнувањето би ги навеле глаголот ἐκλογεύω 'раѓа, породува', во 258 стих, кога Хелена вели: "Зашто ниедна Хеленка, ниту барбарка нема чедо *родено* во бела лушпа (во јајце), во каква што,

Се разбира, драмата има мит со корени во митологија и заплет кој се загатнува во прологот што го кажува Андромаха и кој, "низ очите на леглото" изгледа вака:

Откако накусо ја изложува својата судбина по Тројанската војна, по убиството на Хектор и нејзиното дете, одвлечкувањето во Фтија и принудното "сплотување" со Неоптолем (од кого ѝ се родил син), Андромаха, "запленетата сојузничка на Хектор",²³⁹ вели: "Но откако ја зеде за жена Лаконката Хермиона и како господар *ἔο οἰκίῳρνα насίῳρανα μοεῖῳ ροῖσκο λεḡλο*, оттогаш сум прогонувана од неа со ужасни злини."²⁴⁰ Веднаш потоа кажува за Хермиона, која мисли дека Андромаха потајно ја прави бездетна: "... и дека сакам, место неа, да престојувам во овој дом и *насила да ἔο исφρλαμ неḡζινοῖῳ λεḡλο*. А јас, прво, неволно го примив, а сега, пак, го оставив. Великиот Севс нека го знае ова, *дека не ῖο моја волја ἔο σῖοδεлив ова λεḡλο*. Но неа не можам да ја убедам, и таа сака да ме убие..."²⁴¹

Значи, на самиот почеток се наметнува проблемот - "две легла"²⁴² (барбарско и хеленско, т.е. кралско²⁴³), и од него произлезените пројави: лишување од леглото, т.е. "празно легло"²⁴⁴ и, во исто време, "двојно легло" (за Неоптолем²⁴⁵).

Не навлегувајќи во диференцијација на етичката оправданост или правото што некој го има врз леглото (зашто леглото признава само еден закон чиј создавач и извршител е трагичкиот Ерос), лесно може да го потврдиме и развиеме горенаведениот проблем низ примерите во драмата. Па така, Менелај, таткото на Хермиона, станувајќи во нејзина одбрана, вели: "Па и јас станувам

велат, мене Леда од Севс ме роди." и именката *ἄλοχος* која се јавува уште на четири места во 674 ст. (за Хера), 1124 ст. (за тројанските сопруги), 1183 и 1278 ст. (за Хелена).

²³⁹ *Андромаха*, ст. 908:

τὴν αἰχμάλωτον Ἑκτορος ξυνευνέτην.

²⁴⁰ *Андромаха*, ст. 29-31:

ἐπεὶ δὲ τὴν Λάκαιναν Ἑρμιόνην γαμῖ
τοῦμόν παρώσας δεσπότης δοῦλον λέχος,
κακοῖς πρὸς αὐτῆς σχετλίοις ἐλαύνομαι.

²⁴¹ *Андромаха*, ст. 34-39:

αὐτῇ δὲ ναίειν οἶκον ἀντ' αὐτῆς θέλω
τόνδ', ἐκβαλοῦσα λέκτρα τάκεινης βίαι·
ἀγῶ τὸ πρῶτον οὐχ ἔκοῦσ' ἐδεξάμην,
νῦν δ' ἐκλέλοιπα· Ζεὺς τάδ' εἰδείη μέγας,
ὡς οὐχ ἔκοῦσα τῶδ' ἐκοινώθην λέχει.
ἀλλ' οὐ σφε πείθω, βούλεται δέ με κτανεῖν,

²⁴² Како во Софоклевата трагедија *Трахинки* или во Еврипидовата *Медеја*.

²⁴³ Исто во *Медеја*.

²⁴⁴ *Медеја*, *Дејанејра* и др.

²⁴⁵ Како *Јасон*, *Херакле* и др.

сојузник на мојата ќерка, зашто сметам дека е сериозна работа да биде лишена од леḡλοῖο, бидејќи жената би можела да ги истрпи сите други споредни работи, но доколку го изгуби мажот, го губи животот."²⁴⁶ Многу позната сентенција од Медеја, нели? Или, Орест, кога во разговор со Хермиона ја прашува: "Та каква друḡа несреќа, додека децата уште не се родени, може да има женайῖα освен некоја во леḡλοῖο?"²⁴⁷, а таа одговора: "Е, токму од тоа боледувам." Повторно Медеја, зарем не?

Веќе видовме дека обликот на схемата според која се гради "трагиката" на леглото произлегува од едноставни математички калкулации: I. за жената: а) козмос: $1 + 1 = 2$; б) хаос: $1 + 0 = 1$ или $1 - 1 = 0$ или $1 + (1 + 1) = 3$; II. за мажот: а) козмос: $1 + 1 = 2$; б) хаос: $1 + 2 = 3$. Бројката на редот, хармонијата е бројот 2, спротивно, на нередот, хибристичните бројки се 1 или 3. Меѓутоа, бидејќи леглото е всушност едно, цело, во кое двајца стануваат едно, цело, резултатите би можеле да се прикажат како производ, низ множење: I. за жената: а) козмос: 1 (легло на жена) $\times$ 1 (легло на маж) = 1 (и цело легло на маж и жена); б) хаос: $1 \times 0 = 0$; II. за мажот: а) козмос: $1 \times 1 = 1$; б) хаос: $1 \times 2 = 2$. Во овој случај $0 > 1 > 2$, еден, како едно цело, заедничко, завршено и совршено легло во кое партиципираат двајца во еден, е бројот на редот, мерката, совршениот број во кој и само преку кој можат да се хармонизираат и 0 ($0 + 1 = 1$) и 2 ($2 - 1 = 1$).

Веќе забележавме дека проблемот со леглото кај мажот најчесто се манифестира преку бројот 2 или двојното легло (иако, како што подолу ќе видиме, и мажот може да биде лишен од леглото), што, како појава е опфатено и во *Андромаха*. Па така, Орест, додека разговара со Хермиона, која му го објаснува истото, прашува и заклучува: "Велиш, зло е маж да има две (двојно) леḡла!"²⁴⁸ За ова двојно легло на Неоптолем, експлицитно зборува и Хорот млади Фтијанки, кој, кога ѝ пристапува на Андромаха, ѝ кажува дека дошол да најде некаков лек за "неразрешливите маки" ($\tau\acute{\omega}\nu \delta\upsilon\sigma\lambda\acute{\upsilon}\tau\omega\nu \pi\acute{\omicron}\nu\omega\nu$): "кои тебе и Хермиона ве сплеткаа во ужасна кавга, кутра, која го споделуваш двојноῖο

²⁴⁶ *Андромаха*, ст. 370-373:

καὶ ὡ θυγατρί, μεγάλα γὰρ κρίνω τάδε,
λέχους στέρεσθαι, σύμμαχος καθίσταμαι.
τὰ μὲν γὰρ ἄλλα δεύτερ' ἂν πάσχοι γυνή,
ἄνδρὸς δ' ἄμαρτάνουσι' ἄμαρτάνει βίου.

²⁴⁷ *Андромаха*, ст. 904-905:

τίς οὖν ἂν εἴη μὴ πεφυκότων γέ πω
παίδων γυναικί συμφορὰ πλὴν εἰς λέχος;

²⁴⁸ *Андромаха*, ст. 909:

легло кај синот на Ахил."²⁴⁹ За подоцна да констатира: "Никогаш не ќе пофалам двојно легло кај смртниците²⁵⁰, ниту деца од две мајки, причина за кавги во домот и ужасен печал."²⁵¹ И малку потоа: "Во бракот, господарот *нека ми љуби едно легло кое не го сѝоделува со друѓи жени*."²⁵² Бидејќи, во спротивно, се изродуваат ужасни нешта: "Тоа го покажа Лаконката, ќерката на војсководецот Менелај; имено, *целата ѝ в оѓан*²⁵³ *оѝишла во или кај (наѝаднала врз) друѓоѝо легло (ѝроѝив својаѝа соѝерничка)*, па ја убива кутрата девојка од Илиј и нејзиното дете поради лута кавга."²⁵⁴ И Хермиона го мисли истото за "двојното легло": "Зашто и не е убаво еден маж да ги држи уздите на две жени, туку, нека биде задоволен *зледајќи во една љубов на својеѝо легло*, секој кој не сака лошо да живее."²⁵⁵ Второ, друго легло веќе значи гибел: "Дали *некое друѓо легло*, место тебе, *љуби зосѝодароѝ*?"²⁵⁶, ја прашува Орест Хермиона, како Ајгеј Медеја во *Медеја*.

Леглото, секако убива, тоа го видовме во *Медеја*, тоа може јасно да го видиме и овде: "Несреќна жено и ти кутро дете, кое *умираш заради мајчиноѝо легло*, а ништо не згреши..."²⁵⁷, ѝ вели Хорот на Андромаха. Посредно и Неоптолем умира од "леглото": Гласникот го раскажува убиството на

κακόν γ' ἔλεξας, ἄνδρα δίσσο' ἔχειν λέχη.

²⁴⁹ *Андромаха*, ст. 122-125:

οἷ σέ καί Ἑρμιόναν ἔριδι στυγερᾶ συνέκλησαν,
τλάμον', ἀμφί λέκτρων
διδύμων ἐπίκοινων ἐοῦσαν
ἀμφί παιδ' Ἀχιλλέως.

²⁵⁰ Боговите се апсолвирани од ова.

²⁵¹ *Андромаха*, ст. 465-467:

οὐδέποτε δίδυμα λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν
οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους,
ἔριδας οἴκων δυσμενεῖς τε λύπας.

²⁵² *Андромаха*, ст. 469-470:

μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
ἀκοινώνητον ἀμὸς εὐνάιν.

²⁵³ Оганот кој сѝ спалува, трагичкиот Ерос.

²⁵⁴ *Андромаха*, ст. 486-489:

ἔδειξεν ἡ Λάκαινα τοῦ στρατηλάτα
Μενέλα· διὰ γὰρ πυρὸς ἦλθ' ἑτέρω λέχει,
κτείνει δὲ τὴν τάλαιναν Ἰλιάδα κόραν
παιδᾶ τε δύσφρονος ἔριδος ὑπερ.

²⁵⁵ *Андромаха*, ст. 177-180:

οὐδὲ γὰρ καλὸν
δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἐν' ἡνίας ἔχειν,
ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν Κύπριν
στέργουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.
εὐναῖος, 3. (< εὐνή) 'кој се однесува на леглото'

²⁵⁶ *Андромаха*, ст. 907:

ἄλλην τιν' εὐνήν ἀντὶ σοῦ στέργει πόσις;

²⁵⁷ *Андромаха*, ст. 497-499:

δύστηνε γύναι, τλήμον δὲ σὺ παῖ,
μητρὸς λεχέων ὅς ὑπερθνήσκεις
οὐδὲν μετέχων

Неоптолем и вели дека, додека тој палел кадеж во Фојбовото пророчиште, сакајќи да се покае за старите гревови: "Наспроти него, имаше поставено *заседа* од луѓе вооружени со мечеви, сокриени во сенката на лаврово дрво."²⁵⁸ Оваа заседа - λόχος < *legh-/logh-, всушност и го убива Неоптолема. Но и старецот Пелеј знае дека причината за смртта на неговиот внук лежи во леглото: "Оф леле, дете, камо среќа *мојоῖι род*²⁵⁹ од *ἰβωοειῖο леḡло* (твојот брак), губелен за децата и домот, да не ти зададеше смрт тебе, чедо, заради Хермиона, туку претходно да загинеше од гром."²⁶⁰

Леглото на Хелена (кое толку често е споменувано во сите трагедии) е причина за несреќата на многу легла, меѓу кои е и она на Андромаха. Хорот пее за Тројанската војна и вели дека, доколку родената мајка го усмртела навреме Парис: "*Леḡлаῖῖα никоḡаш не би биле осῖавени ἰυσῖῖι*, ниту старците лишени од деца."²⁶¹ Или: "Многу (тројански) *соῖруḡи* на хеленските собири *ḡласно сῖенкаа* за *несреќниῖе леḡла*²⁶², оти си ги оставија домовите за *друḡи соῖрузи*."²⁶³ Леглото на Хелена е проклетството што го следи целиот тројански род. Тоа длабоко го почувствувала и Андромаха: "Во високиот Илиј Парис не ја доведе Хелена во брачните одаи како сопруга, туку како некакво *ἰрокλειῖсῖῖво во брачноῖο леḡло* (*леḡловна, брачна несреќа*)."²⁶⁴

²⁵⁸ Андромаха, ст. 1114-1115:

τῷ δὲ ξιφῆρης ἄρ' ὑφειστήκει λόχος
δάφνη σκιασθείς

²⁵⁹ Се мисли на Молос, синот на Андромаха и Неоптолем, кон кого Хермиона чувствувала омраза и поради што го поттикнала Орест да го убие Неоптолем.

²⁶⁰ Андромаха, ст. 1188-1193:

ὦ παῖ,
μήποτε σῶν λεχέων τὸ δυσώνυμον
ἄφελ' ἐμὸν γένος εἰς τέκνα καὶ δόμον
ἀμφιβαλέσθαι

Ἑρμιόνας Ἄϊδαν ἐπὶ σοί, τέκνον,
ἀλλὰ κεραυνῷ πρόσθεν ὀλέσθαι·

²⁶¹ Андромаха, ст. 306-308:

δεκέτεις ἀλάληντο νέοι λόγχοις.
λέχη τ' ἔρημ' ἄν οὐποτ' ἐξελείπετο,
καὶ τεκέων ὄρφανοὶ γέροντες.

²⁶² Поприфатлива ни се чини емендацијата *λεχέων*, место *τεκέων* како кај Т. Fix или G. Dindorfius, бидејќи за Еврипид и трагичарите е вообичаено првиот збор (неговите синоними, алузијата на него или самиот поим жена) да го врзуваат со атрибутот *δύστηνος*, додека со *τέκος* (*τέκνον*) тоа не е случај (cf. Софокле, *Антиџона*, ст. 1225). Покрај тоа, субјектот *ἄλοχοι* во никој случај не може да се врзе со *τέκνον* бидејќи, кај Еврипид, двата поими се исклучуваат; тие, навистина, понекогаш стојат еден покрај друг, но редовно со спротивставени функции.

²⁶³ Андромаха, ст. 1037-1040:

πολλαὶ δ' ἄν' Ἑλλάνων ἀγόρους στοναχὰς
μέλποντο δυστάνων λεχέων ἄλοχοι,

ἔκ δ' ἔλειπον οἴκους
πρὸς ἄλλον εὐνάτορ·

²⁶⁴ Андромаха, ст. 103-104:

Ἰλίῳ αἰπεινῶ Πάρις οὐ γάμον ἀλλά τιν' ἄταν

Жената е свесна дека жената е легло и дека таа е повод, причина, па дури и поттикнувач на несреќите во леглото. Жената Хермиона го срочува тоа на единствен и многу сликовит начин. Додека разговара со Орест молејќи го да ја одведе некаде далеку, зашто, ако се врати нејзиниот маж од Фојбовото пророчиште: "...ќе ме убие за најсрамни дела; или, *ќе му робувам на незаконско легло*, со коешто претходно господарев."²⁶⁵, за состојбата во која е доведена ги обвинува жените кои ја подбуцнувале на лоши постапки со овие зборови: "Зарем ти, во својот дом ќе трпиш робинка, најлошата заробеничка, *да го сїоделува со ѝебе леглоїо*. Жими небеската владетелка, во мојот дом таа не би ги гледала сончевите зраци и *не би се насладувала во моеїо легло!*"²⁶⁶ Затоа, Хермиона заклучува: "Оние мажи што се паметни и имаат жена, не треба да пуштаат дома други жени *да доагааї кај неѓоваїа соїруѓа*; зашто тие се учителки на зли нешта. Една, заради некаква добивка, *го уїроїасїува леглоїо (бракоїї)*, а друга, која згрешила, сака да има некоја која ќе ѝ прави друштво во грешната состојба, а многу, пак, само поради развратност."²⁶⁷ Жената-легло зборува за жена-легло, жената-легло обвинува жена-легло и жената-легло зборува на јазик кој произлегува од богатиот семиотички систем на леглото, користејќи ја богатата лексика на жената-легло.

Одговорноста за леглото лежи во рацете на жената. Андромаха се обидува тоа да ѝ го каже на Хермиона, па затоа ѝ вели: "Не те мрази господарот поради моите волшебства, туку затоа што не знаеш да живееш со него. Та љубовната чар е и во ова: не убавината, жено, туку доблестите ги радуваат *соїружнициїе* (ξυνευνέτας)."²⁶⁸ И понатаму: "Да имаше за маж крал во Тракија, во онаа снежна земја, каде еден маж наизменично *го сїоделува (го дава)*

ἡγάγετ' εὐναίαν εἰς θαλάμους Ἑλέναν.

²⁶⁵ Андромаха, ст. 927-928:

κτενεῖ μ' ἐπ' αἰσχίστοισιν· ἢ δουλεύσομεν νόθοισι λέκτροις ὧν ἐδέσποζον πρὸ τοῦ.

²⁶⁶ Андромаха, ст. 932-935:

Σὺ τὴν κακίστην αἰχμάλωτον ἐν δόμοις
δούλην ἀνέξῃ σοὶ λέχος κοινομένην;
μὰ τὴν ἄνασσαν, οὐκ ἂν ἔν γ' ἐμοῖς δόμοις
βλέπουσ' ἂν ἀνὰς τὰμ' ἐκαρποῦτ' ἂν λέχη.

²⁶⁷ Андромаха, ст. 944-949:

χρὴ τοὺς γε νοῦν ἔχοντας, οἷς ἔστιν γυνή,
πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον ἐσφοιτᾶν ἑᾶν
γυναῖκας· αὐταὶ γὰρ διδάσκαλοι κακῶν·
ἢ μὲν τι κερδαίνουσα συμφεῖρει λέχος,
ἢ δ' ἀμπλακοῦσα συννοσεῖν αὐτῇ θέλει,
πολλὰὶ δὲ μαργότητι.

²⁶⁸ Андромаха, ст. 205-208:

λεῖλοιο со многу жени, зарем ти нив би ги убила? На тој начин сите жени би ги жигосала со обвинение за незасиџност во леῖλοιο. Тоа е срамно."²⁶⁹ Може да се претпостави дека низ ова хипотетичко прашање, на мала врата се вовлекуваат барбарски обичаи (за Еврипд ништо невообичаено), се наметнуваат барбарски закони и дека преку нив се релативизира сакралноста на леглото. Меѓутоа опозицијата барбарски - хеленски и натаму стои, така што преку споредбата само се истакнува разликата што длабоко ги раздвојува двата света. Меѓутоа, ставот на барбарката Андромаха е јасен - нејзе не и пречи "двојното легло" на Неоптолем или, во најдобар случај, таа се повлекува од него и го остава со воспоставена рамнотежа. Меѓутоа, причината за менувањето на ставот кон леглото е во изменетиот код: разликата барбарски - хеленски е премостена и покриена со ἦθη кои не само што дејствуваат туку имаат и сопствени διάνοιαι. Имено, леглото-Јола во *Трахинки* е немо, додека леглото-Хермиона дејствува со недоблесен етхос. Затоа и може Андромаха (барбарка) да му префрла на Менелај (Хелен) да не биде заслепѐн од зборовите на својата ќерка, зашто таа нејзе ништо лошо не ѝ направила, и, да му рече: "О несреќен мажу, зар не го гледаш приливот на толкуте зла? Колку ли леῖла би сакал да најде (да смени) твојата ќерка како онеправдана,²⁷⁰ одошто да го истрпиш она што јас го кажувам?"²⁷¹

Веќе споменавме дека во комбинациите со леглото постои и онаа кога мажот е лишен од него. Па така, Пелеј, дедото на Неоптолем, додека се расправа со Менелај, го руга и прекорува не сметајќи го достоин да се вброи меѓу мажите, му вели: "Ти (ли имаш право да зборуваш, ти), кој беше οἰῖργῆναι од леῖλοιο од маж Фригиец, откако ги остави домот и огништето незаклучени и без чувари, како в куќи да имаш мудра жена, а всушност, од сите најлоша."²⁷² Од

²⁶⁹ *Андромаха*, ст. 215-220:

εἰ δ' ἀμφὶ Θρήκην τὴν χιόνην κατάρρυτον
 τύραννον ἔσχεσ' ἄνδρ', ἵν' ἐν μέρει λέχος
 δίδασι πολλαῖς εἰς ἀνὴρ κοινούμενος,
 ἔκτεινας ἂν τάσδ'; εἴτ' ἀπληστῖαν λέχους
 πάσαις γυναῖξι προστιθεῖσ' ἂν ἠρέθης.
 αἰσχρὸν γε·

²⁷⁰ Или " Во колку ли леῖла поскоро би сакал да ја видиш твојата ќерка, божем повредена..."

²⁷¹ *Андромаха*, ст. 348-351:

ὦ τλήμων ἀνὴρ,
 κακῶν τοσούτων οὐχ ὄρας ἐπιρροάς;
 πόσας ἂν εὐνάς θυγατέρ' ἠδικημένην
 βούλοι' ἂν εὐρεῖν ἢ παθεῖν ἀγῶ λέγω;

²⁷² *Андромаха*, ст. 592-595:

една страна повторно антитетичноста барбарин - Хелен, од друга улогата на жената во леглото (бракот). Оваа нова²⁷³ дихотомија - добро легло / лошо легло - е преплетена низ целото трагичко ткиво и речиси ги засенчува сите останати. Не случајно мудриот старец Пелеј, на самиот крај, го поставува прашањето кое секој гледач треба да го понесе со себе заминувајќи од чудесниот театарски круг: "И затоа, не ли треба, оној кој добро расудува, да се жени со благородна жена и да ја дава ќерката за честит маж и да нема желба за лошо леѓло, па дури ни ако носи најбогат мираз в куќи?"²⁷⁴

Божеската рамнотежа повторно ја воспоставува *deus ex machina*, овој пат благородната сопруга (γενναῖα συγκοιμήματα) на Пелеј, божицата Тетида, која засега ги одвојува двете начела, барбарското и хеленското: "А запленетата жена, мислам Андромаха, треба, старче, да живее во земјата Молосија и да се сврзе во леѓловен брак со Хелен"²⁷⁵, а со неа да биде и детето, единствениот преостанат од лозата на Ајак."²⁷⁶, во кој се споени хеленската и тројанската лоза, двете лози, двете земји за кои и понатаму ќе се грижат боговите. И, обраќајќи му се на Пелеј: "А тебе, за да ја сиознаеш милосија на моеџо леѓло, јас, божица и рожба на татко бог, ќе те ослободам од јадовите на смртниците и ќе те направам бесмртен и нетлен бог."²⁷⁷

ὅστις πρὸς ἄνδρὸς Φρυγὸς ἀπηλλάγης λέχος,
ἀκλήστ' ἄδουλα δάμαθ' ἐστίας λιπών,
ὡς δὴ γυναῖκα σώφρον' ἐν δόμοις ἔχων
πασῶν κακίστην.

²⁷³ Не и непозната, но секако нова како основна нишка во еден мит.

²⁷⁴ *Андромаха*, ст. 1279-1282:

κᾶτ' οὐ γαμείν δῆτ' ἕκ τε γενναίων χρεῶν
δοῦναί τ' ἐς ἐσθλοῦς, ὅστις εὖ βουλευεται,
κακῶν δὲ λέκτρων μὴ πιθυμίαν ἔχειν,
μηδ' εἰ ζαπλοῦτους οἴσεται φερνάς δόμοις;

²⁷⁵ Хелен, гатач, син на Пријам

²⁷⁶ *Андромаха*, ст. 1243-1247:

γυναῖκα δ' αἰχμάλωτον, Ἀνδρομάχην λέγω,
Μολοσσίαν γῆν χρῆ κατοικῆσαι, γέρον,
Ἐλένω συναλλαχθεῖσαν εὐναίοις γάμοις,
καὶ παῖδα τόνδε, τῶν ἀπ' Αἰακοῦ μόνον
λελειμμένον δή.

²⁷⁷ *Андромаха*, ст. 1253-1256:

σὲ δ', ὡς ἂν εἰδῆς τῆς ἐμῆς εὐνῆς χάριν,
θεὰ γεγῶσα καὶ θεοῦ πατρὸς τέκος,
κακῶν ἀπαλλάξασα τῶν βροτησίων
ἀθάνατον ἄφθιτόν τε ποιήσω θεόν.

Ни остана да споменеме само уште една употреба на *ἄλοχος*, во 1027 стих, кога Хорот, мислејќи на Клитајмистра, вели: "Падна и Атрејевиот син (Агамемнон) од раката на својата *σοῦρυζα*..."

VII. 3. 4. Леглото во трагедијата *Оресѝ*

Како дел од митолошката целина за Пелоповиот род, трагедијата *Оресѝ* се наоѓа некаде пред самиот нејзин крај, веднаш по убиството на Клитајмистра, а во уметнички обликуваните митски прагми, меѓу Ајсхиловите *Надгробно жрѝвување* и *Евмениди* од трилогијата *Оресѝија*. Уште еднаш, според трагичките закономерности, "посветувањето" во митската граѓа е извршено преку нејзино кусо "расплетување" во прологот што го беседи Електра и со именувањето на леглото²⁷⁸ кое претставува појдовна точка во нанижувањето на собитијата од оваа Еврипидова драма: "Едниот (Менелај) се ожени со омразената на бозите Хелена, а другиот, вождот Агамемнон, со леѓло на Клитајмистра, бележиѝо меѓу Хелените (со леглото на бележитата кај Хелените, Клитајмистра)."²⁷⁹ "Бележитото" легло со мијазмичен знак ги обележува сите што се допираат до него. Последниот меѓу нив е осквернетиот, извалканиот со убиство Орест, кого Клитајместриното легло го фрла в легло, му ја одзема животната вертикала и го положува во земјината хоризонтала²⁸⁰ до која лесно допира мирисот на хадските длабочини. Токму ова легло го остава најсилниот печат врз целиот трагички мит. Бројот на примерите јасно говори за ваквата состојба (дванаесет или речиси половината од вкупниот број во оваа драма).

Шест дена (39-40 ст.)²⁸¹ по уништувањето на едно легло, осквернетиот со неговата смрт - мајкоубиецот Орест: "Оттогаш стопен од дива болест боледува

²⁷⁸ Несреќните легла постојано ги исполнуваат судбините на соделниците во овој род; Електра неколку пати сведочи за тоа:
τά τ' ἐπώνυμα δεῖπνα Θυέστου
λέκτρα τε Κρήσσας Ἀερόπας δολί-
ας δολίοισι γάμοις·

"...злогласната онаа гозба на Тиест, леѓлоѝо на Криѝјанкаиѝа, ѝодмолнаѝа Ајроѝа со нејзиниот измамнички брак;" (*Оресѝ*, ст. 1008-1010). Или, преку изведените форми од истата основа: "на мојот дом дојде многујадна клетва, пород (λόχουα) меѓу стадата од чедото на Маја, златноруно јагне... (995-998).

²⁷⁹ *Оресѝ*, ст. 19-21:

γαμεῖ δ' ὁ μὲν δῆ τῆν θεοῖς στυγουμένην
Μενέλαος Ἑλένην, ὁ δὲ Κλυταιμῆστρας λέχος
ἐπίσημον εἰς Ἑλληνας Ἀγαμέμνων ἄναξ·

²⁸⁰ На сцената со која започнува трагедијата централното место го зазема леглото врз кое лежи и спие Орест.

²⁸¹ "Колку време овој лежи (е ѝаднаѝ) в кревеѝ?"

πόσον χρόνον δ' ἐν δευρίοις πέπτωχ' ὄδε; (ст. 88), ја прашува Хелена Електра;

"Откога ја пролеа родителската крв.", одговора таа.

кутриот Орест; *ἰαδναῖι βο λεῖλο ἰοῖ лежи*, крвта на мајката него го гони со бесови."²⁸² Легнат на легло-гроб, лежи како мртовец (83-84)²⁸³, како еден од жителите на подземниот свет (385), со разбарушена коса како дивјак (387), со суви зеници во очите (389), како змеј (479), неискапен (42), непосветен, без да вкуси храна (41), со "пеновидна крв" на устата и очите (219-220), целиот безобличен (391), измачуван од страшните Еринии: "Сокриен во наметка"²⁸⁴, кога телото ќе почувствува олеснување од болеста, при свест плаче, *ἰοнеκοῶши, ἰак, наῖло скока од леῖλοῖο*, како млад коњ од под јарем."²⁸⁵ Сестрата Електра го очекува доаѓањето на Агамемноновиот брат Менелај во кого гледа спас за себе и својот брат пред разбеснетиот аргивски народ, во денот кога треба да биде донесен судот за нивната натамошна судбина. Како грижна мајка над легало со пилци таа бдее над Орестовото легло и ги набркува сите кои може да го оттргнат од сонот во кој залегнал (*εὐνάζεται*, 151 ст.), што го држи во (с)покој: "*Οδειῖе онаму далеку, далеку од леῖλοῖο*."²⁸⁶ му вели Електра на Хорот аргивски госпоѓи. "Врева кренавте. Зарем нема тивко, тивко *чувајќи ја вреваῖῖа на усῖῖαῖῖа далеку од леῖλοῖο*, да му ја пружиш мирната радост на сонот, о мила?"²⁸⁷

Орест се разбудува, се обидува да се придигне, но "страшната болест" му ја одзема снагата: "*Положи ме назад в леῖло*; кога болеста на бесот минува растревожен сум и бессилен."²⁸⁸ и вели тој на Електра, а таа: "Глеј, навистина *на болниοῖι леῖλοῖο* му е *драῖο*, иако е мачна ствар, сепак е неопходна."²⁸⁹ И

²⁸² *Ορεσῖι*, ст. 34-37:

έντεῦθεν ἀγρία συντακεῖς νόσω νοσεῖ
τλήμων Ὀρέστης· ὁ δὲ πεσὼν ἐν δεμνίοις
κεῖται, τὸ μητρὸς δ' αἰμᾶ νιν τροχλατεῖ
μανίασιν·

²⁸³ *ἰσονέκυες* - 'исти како мртовци', вели за себе и својот брат Електра (200 ст.)

²⁸⁴ Како покриен со покров; старите пред смртта ја прекривале главата со *πέπλος* 'наметка'.

²⁸⁵ *Ορεσῖι*, ст. 42-45:

χλανιδίων δ' ἔσω
κρυφθεῖς, ὅταν μὲν σῶμα κουφισθῆ νόσου,
ἔμφρων δακρύει, ποτὲ δὲ δεμνίων ἄπο
πηδᾶ δρομαῖος, πῶλος ὡς ὑπὸ ζυγοῦ.

²⁸⁶ *Ορεσῖι*, ст. 142:

ἀποπρὸ βᾶτ' ἐκεῖσ', ἀποπρὸ μοι κοίτας.

²⁸⁷ *Ορεσῖι*, ст. 181-186:

κτύπον ἠγάγετ'· οὐχι σῖγα,
σῖγα φυλασσομένα στόματος
ἄνα κέλαδον ἀπὸ λέχεος ἢ
συχὸν ὕπνου χάριν παρέξεις, φίλα;

²⁸⁸ *Ορεσῖι*, ст. 227-228:

κλῖνόν μ' ἐς εὐνήν αὐθις· ὅταν ἀνῆ νόσος
μανίας, ἀναρθρὸς εἰμι κάσθενῶ μέλη.

²⁸⁹ *Ορεσῖι*, ст. 229-230:

понатаму: " *Осїїани*, кутар, *мирен на ѿвоєѿѿо леѳло*; зашто не гледаш ништо од она, што мислиш дека јасно го гледаш."²⁹⁰ Навистина се страшни маките на Орест: "А зошто се губам, здивот од градите ми излегува? Та каде, *каде скокнав од леѳлоѿѿо*?"²⁹¹

И, бидејќи оттука натаму исчезнува, ова легло на стравот, на ужасот, на болеста, на смртта, за да го потврди своето присуство, да го остави својот знак што како патоказ ќе ги насочува собитијата до крајот на трагедијата, во само три стихови за последен пат три пати се јавува, се врежува, се повторува, се истакнува, во устата на бездетната, земјољубната, смртољубната Електра, како три отворени врати од трите Еринии за тројцата²⁹² извалкани со смрт кои повеќе сакаат заедно да умрат, одошто одвоени да живеат: "Туку навали ја снагата во *леѳлоѿѿо* и немој премногу да го примаш (при срце) она што те возмутува и она што те исплашува (стравот кој те крева) од *леѳлоѿѿо*, ами остани на посланото *леѳло*."²⁹³

Тетрагонално во трагичкото тело на уметничкиот мит, леглото минува низ четири фази, четири метаморфози: болесничко (легло на смрт или живот), прељубничко (легло на смрт), женско (легло на смрт или живот) и брачно (легло на живот). Првата од четирите преобразби завршува со крајот на првата целина. Во почетокот, со првото јавување, - *λέχος* (во кое се сплотени сите негови епифании), на крајот, во последното јавување - *λέκτρον* - кое оддишува со живот. Речиси симетрично групирани во четири делови, леглото го остава печатот на почетната делиберативност меѓу животот и смртта, просторот меѓу она Горе и она Доле, оставајќи натамошните прагми да го лоцираат неговото вистинско место и да одлучат за неговото конечно пројавување.

ἰδοῦ. φίλον τοι τῶ νοσοῦντι δέμνιον,
ἀνιαρὸν ὄν τὸ κτήμ', ἀναγκαῖον δ' ὅμας.

²⁹⁰ *Оресїѿ*, ст. 258-259:

μέν', ὡ ταλαίπωρ', ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις;
ὄρας γὰρ οὐδὲν ὦν δοκεῖς σάφ' εἰδέναи.

²⁹¹ *Оресїѿ*, ст. 278-279:

τί χρῆμ' ἀλύω, πνεῦμ' ἀνεῖς ἐκ πλευμόνων;
ποῖ ποῖ ποθ' ἠλάμεσθα δεμνίων ἄπο;

²⁹² Орест, Електра и Пилад.

²⁹³ *Оресїѿ*, ст. 311-315:

ἀλλὰ κλῖνον εἰς εὐνήν δέμας
καὶ μὴ τὸ ταρβοῦν κάκφοβοῦν σ' ἐκ δεμνίων
ἄγαν ἀποδέχου, μένε δ' ἐπὶ στρατοῦ λέχους.

	1
	101
	201
	301
	401
	501
	601
	701
Стих	801
	901
	1001
	1101
	1201
	1301
	1401
	1501
	1601

Леглото во
Оресѝ

Вториот дел, во кој леглото го нарековме прељубничко, всушност го прикажува разговорот меѓу Орест и "милот Севсов истокреветник" (ὁμόλεκτρος, 476), таткото на Клитајмистра, Тиндареј. Орест се обидува пред него да го оправда својот крвнички чин токму преку "тежината" на злосторот извршен во леглото, преку измаменото легло - најголемата скверност во митското живеење: "А твојата ќерка, срам ми е да ја наречам мајка, *οἴμιδε во леῶλοῖο на маж* преку (со) сопствена (приватна) и нечесна свадба."²⁹⁴ "Таа, мажот, заминат со војска од дома, војводата за цела Хелада, го издаде и *не му ῶо сочува леῶλοῖο χισῖο (неизмешано)*."²⁹⁵ "Гледаш, Одисеевата сопруга не ја уби Телемах; бидејќи не се ожени при маж со маж, туку *седн дома леῶλοῖο здраво (нерасиῖано)*."²⁹⁶ Па сепак, вината Орест не ја гледа во себе, туку му ја префрла на Аполон, кој го поттикнал на такво дело. Меѓутоа Тиндареј не размислува како него. Тој го осудува синцирот злосторства што би го започнала жена - истокреветник (ὁμόλεκτρος γυνή, 508) со убиството на својот маж, бидејќи таквите постапки не водат никаде (508-511). За него вината е во Орест и во сестра му, Електра, која повеќе заслужува да умре, зашто постојано го подбуждувала против мајка му: "...кажувајќи ти соништа за Агамемнон и за ова *леῶλο (брак) на Αἰῖσιῖ*, кое подземните богови нека го замразат."²⁹⁷ Здравото легло на Пенелопа и Одисеј за кое говори Орест, е во парадигматска врска со "болното" на Клитајмистра од кое се "разболува" и Орест.

Третата легловна целина почнува со лошата вест што ја донесува гласникот од народниот собор, свикан да му се суди на Орест. Иако тој пред насобраните граѓани се брани со единствениот "закон на леглото": "Сега е

²⁹⁴ *Ορεσιῖ*, ст. 557-559:

ἡ σὴ δὲ θυγάτηρ - μητέρ' αἰδοῦμαι λέγειν -
 ἰδίοισιν ὑμεναίοισι κοῦχι σάφροσιν
 ἐς ἀνδρὸς ῖει λέκτρ'.

²⁹⁵ *Ορεσιῖ*, ст. 573-575:

ἦτις μεθ' ὄπλων ἀνδρ' ἀπόντ' ἐκ δωμάτων
 πάσης ὑπὲρ γῆς Ἑλλάδος στρατηλάτην
 προῦδακε κοῦκ ἔσφασ' ἀκίρατον λέχος.

²⁹⁶ *Ορεσιῖ*, ст. 588-590:

ὄρας, Ὀδυσσέως ἄλοχον οὐ κατέκτανε
 Τηλέμαχος· οὐ γάρ ἐπεγάμει πόσει πόσιν,
 μένει δ' ἐν οἴκοις ὑγιὲς εὐνατήριον.

²⁹⁷ *Ορεσιῖ*, ст. 618-620:

ὄνειρατ' ἀγγέλλουσα τὰ Ἀγαμέμνονος,
 καὶ τοῦθ' ὁ μισήσειαν Αἰγίσθου λέχος
 οἱ νέρτεροι θεοί.

мртва онаа која го издаде лежлојто на мојот татко."²⁹⁸, сепак, пресудата била смрт.²⁹⁹ Додека гласникот ова го соопштува, доаѓаат Орест и Пилад и, заедно со Електра, одлучуваат сите да умрат, да се самоубијат, да го исполнат својот трагички етхос. Меѓутоа, болното - болесничко легло на Орест, се чини ги заразува тројцата, па сите заедно, како слудениот Ајант, решаваат да колат сè пред себе, нималку трагички да вовлечат во смрт и виновни и невини, да ги убијат Хелена, Хермиона и Менелај, па дури после, ако треба, да умрат. Блиску до земјата, но и подеднакво далеку од неа, болесничкото легло ги заразува со семе на животот, со желба тој да се продолжи, ги поттикнува да забораваат на својата трагичка суштина. Женското присуство, присуството на Електра и присуството на нејзиниот ветен брачен другар - Пилад, ги враќа спомените за убавините на леглото, тагата по невкусеното брачно легло. Ја прегрнува Орест сестра си и вели: "О гради сестрини, о мил мој преграту; тој поздрав наместо деца и намесио брачно лежло ни остана нам, обајцата, бедните."³⁰⁰ Го убедува Пилада да не умира заедно со него, да се врати дома и наместо Електра: "Ти земи друго лежло (жена) за да направиш деца..."³⁰¹. Но Пилад, чувствувајќи лична одговорност за убиството и ставајќи го над сè друго пријателството, вели: "Значи и да умрам треба заедно со тебе и со оваа. Зашто неа, чиешто лежло го ѱофалив (одобрив, веиив брак со неа), ја сметам како своја сопруга."³⁰² Овој пат леглото на Електра игра пресудна улога. Тоа ги исполнува нивните срца со желба за живот, но, живот, речиси по секоја цена, преку жртвување животи на многу други. Тројцата "болни" повторно паѓаат во замката што ја плете

²⁹⁸ *Оресѱ*, ст. 939-940:

νϋν μὲν γάρ ἢ προδοῦσα λέκτρ' ἐμοῦ πατρὸς
τέθνηκεν

И оваа драма го памти злосторот на начин каков што е прикажан кај Ајсхил: Агамемнон "паднал во последната бања на сопругата" (λουτροῖσιν ἀλόχου περιπεσὼν πανυστάτοις, 367 ст.). Покрај веќе споменатите, во *Оресѱ* наоѓаме уште три места каде се среќава ἄλοχος: во 248 и 520 ст. за Хелена, сопругата на Менелај и во 473 ст. за сопругата на Тиндареј.

²⁹⁹ Некој селанин ја бранел постапката на Орест, бидејќи овој со неа спречил луѓето да не одат во бој, доколку оние кои дома останале им ги "упропастуваат сопругите на мажите" (ἀνδρῶν εὔνιδας λαβόμενοι, 929 ст.).

³⁰⁰ *Оресѱ*, ст. 1049-1051:

ὦ στέρν' ἀδελφῆς, ὦ φίλον πρόσπτυγμ' ἐμόν,
τάδ' ἀντὶ παιδῶν καὶ γαμηλίου λέχους --
προσφθέγματ' ἀμφοῖν τοῖς ταλαιπῶροις πάρα.

³⁰¹ *Оресѱ*, ст. 1080:

σὺ δ' ἄλλο λέκτρον παιδοποίησαι λαβών,

³⁰² *Оресѱ*, ст. 1091-1093:

καὶ ξυθανεῖν σὺν δεῖ με σοὶ καὶ τῆδ' ὁμοῦ.
ἐμὴν γὰρ αὐτήν, ἧς <γε> λέχος ἐπήνεσα,
κρίνω δάμαρτα·

брачното легло; тројцата "бескреветници" посакуваат да здобијат легло, да станат соделители на постелата, со обредно колење, три жртви, што ќе ги посветат нивните брачни легла. "Пиладе, таква жена ќе изгубиш, кутар ти, или, ако си жив, ќе сѝекнеш блажено леґло (браќ)."³⁰³, ја фали Орест сестра си пред Пилада, размислувајќи повеќе за животот одошто за смртта.

Бесни, како три Еринии, почнуваат да ја исполнуваат својата намера, но, Аполон, според Севсовата промисла, ја спасува прво Хелена (која, во мигот пред самото колење, одлетува кон небото од брачната ложница, θάλαμος, 1494 ст.), а пред самиот крај, се појавува над учесниците во овој безумен колеж и ги одвраќа од намислата, воспоставувајќи го меѓу нив редот на божеската правда. Леглото е сосема метаморфозирано, далеку од смртта, блиску до зачеток на нов живот, до негово продолжување, вратена му е убавината на создавањето доделена од боговите. Четвртата целина, четвртата преобразба на леглото е лѐκτρον, брачно легло во кое се измируваат старите злосторства и непријателства. Богот на светлината му ја кажува на Орест божеската волја според која треба да се исполнат собитијата - неговото венчавање со Хермиона и: "А на Пилад, *λεῖλοιο* на сестѝра *ἴμι*, како што еднаш му вети, дај му го."³⁰⁴ Орест се покорува и ја одобрува пролептичката божја реч: "Гледај ја пуштам Хермиона од колење и *λεῖλοιο* (браќоῖ со неа) *ῶ* одобрувам (се соῑласувам), ако ја даде тако *ἦ*."³⁰⁵ Менелај се согласува, воспоставен е мир, Аполон повикува да се слави Ејрена, а Хорот пее за Ника и ја моли да ги чува животите на луѓето.³⁰⁶ Мирот и победата се воспоставени преку леглото, вратена му е мерката, возобновен "волшебниот" број, во магнетна врска се споени спротивните полови. За нас дури на крајот, а за леглото во текот на целата трагедија, во магичните знаци што "лежат" неоткриени и непротолкувани.³⁰⁷

³⁰³ *Оресῑ*, ст. 1207-1208:

Πυλάδῃ, τοιαύτης ἀρ' ἀμαρτήσῃ τάλας
γυναϊκὸς ἢ ζῶν μακάριον κτήσῃ λέχος.

³⁰⁴ *Оресῑ*, ст. 1658-1659:

Πυλάδῃ δ' ἀδελφῆς λέκτρον, ὡς ποτ' ἦνεσας,
δός·

³⁰⁵ *Оресῑ*, ст. 1671-1672:

ἰδοῦ, μεθίτημ' Ἑρμιόνην ἀπὸ σφαγῆς,
καὶ λέκτρ' ἐπήνεσ', ἦνίκ' ἀν διδῶ πατήρ.

³⁰⁶ Од "основите на леглото" ни остана неспомената именката εὐνέτης во синтагмата: "Ганимед, *σοκρεвейῑνικοῖ* Севсов" (1392 ст.).

³⁰⁷ Во *Оресῑ* поимот 'легло' е речиси симетрично поделен според полот на лицата што го произнесуваат (52% машки - 48% женски ликови); според честотата на употреба од страна на конкретни ликови, на Електра отпаѓаат 44%, а на Орест 40%.

VII. 3. 5. Леглото во трагедијата *Хиполиџ*

Хиполит, синот на атинскиот крал Тесеј "одбива леґло и не се дофаќа за брак, а ја чествува сестрата на Фојб, Артемида, ќерката Севсова, (...) но, за тоа не му замерувам, (...) а што кон мене згреши, ќе го казнам Хиполита уште денес."³⁰⁸, вели Афродита³⁰⁹ во прологот, откривајќи ја на самиот почеток тајната на заплетената трагичка прагматеја. Уште еднаш леглото ќе ги крои судбините на луѓето, уште еднаш ќе однесе многумина во смрт, ќе обвие многумина во болка и жал, уште еднаш, немо, ќе проговори на стариот, добро познат, митски јазик.

Две божици Афродита и Артемида, спротивставени во своите божествени суштини токму низ легловната реторика³¹⁰, два кипа со два жртвеника и две жртви, Хиполит и Фајдра, два хора (тројзенските госпоѓи и Хиполитовата придружба), двајца слуги (Хиполитовиот и слугинката на Фајдра), две антитетички начела - љубовна страст и девствена чистота, два хибриса - љубовна насилственост и дрска, стерилна девственост, двојство на слики и поимски антитези во драматично единство,³¹¹ синтетизирани во две легла, две болни, заболени легла, првото празно, второто полно, кое тежнее да се преполни, двете доведени во нерамнотежа, двете надвиснати над работ на смртоносната бездна.

³⁰⁸ *Хиполиџ*, ст. 14-22:

ἀναίνεται δὲ λέκτρα καὶ ψαύει γάμων,
Φοίβου δ' ἀδελφὴν Ἄρτεμιν, Διὸς κόρην,
τιμᾶ,...

...
τούτοισι μὲν νῦν οὐ φθονῶ...

ἀ δ' εἰς ἔμ' ἡμάρτηκε, τιμωρήσομαι
Ἴππόλυτον ἐν τῆδ' ἡμέρᾳ.

³⁰⁹ Страшни се моќите на господарката на сите "женски" легла; Хорот низ песната на леглото пее за урнатите градови и домови, за убиствата, колежите и палежите, за несреќните судбини на оние кои бесловесно се допираат до него занемарувајќи ја неговата разорна сила. Пее за младата заробеничка Јола и несреќите што ги донела за својот град и Херакловиот дом: "Во Ојхалија, мома, *невјармена во леґло*, и претходно безмажна и неневестна..." τὰν μὲν Οἰχάλια πῶλον ἄζυγα λέκτραν, ἄνδρον τὸ πρῖν καὶ ἄνυμφον, (545-547 ст.), за Семела, која Кипранката "со *крвава судбина ја усџала (ја леґнала)*" πότιφ φονίφ κατηύνασεν (562), поради нејзината желба да го види љубениот Севс во неговиот вистински лик.

³¹⁰ Но и чудесно врзани во легловната семантика, каква што користи Хорот во 166 ст. кога ја ословува како εὐλοχὸς οὐρανία 'небеска бабица, помошничка при породувањата'.

³¹¹ Cf. E. Koleva, "Уште неколку белешки за Еврипид", во Еврипид, *Хиполиџ*, *Ифиґенеја во Авлида*, *Бакхи*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 271.

Како и Орест во трагедијата *Оресѝ*, Фајдра боледува од тешка болест, три дена ништо не јаде (275 ст.), сака да умре (277), "душаѝа ѝ е врзана за леґло"³¹² и "измачувана, ја држи снаґаѝа во леґло кое ѝредизвикува болесѝ (нездраво, шѝеѝно, болесно леґло), внаѝре во куќата, а тенки покривки"³¹³ ја засенчуваат нејзината руса глава."³¹⁴ Се разбира, на "митските" жени им е сосема јасно дека "митската" болест на "митската" жена може да биде предизвикана единствено од "митското" легло, но, во овој случај, сепак, причината не лежи во она легло, преполнетото од мажот, за кое прашуваат тројсенските госпоѓи: "Дали благородниот маж (од благороден татко), кралот ерехтејски (на Атина, т.е. Тесеј), в куќи го развеселува (напасува) некое ѝајно леґло скришум од ѝвоеѝо леґло?"³¹⁵ Болеста кај Фајдра е предизвикана од сопственото легло, од "болното" легло. Заедно со ова "болно легло" таа се појавува на сцената, легната врз него, додека слугинките ја изнесуваат надвор: "Еве ти го зракот јасен, еве ти воздух. А надвор од куќата се наоѓа веќе и кревеѝоѝ (кревеѝнаѝа констѝрукција) на леґлоѝо кое ја ѝредизвика болесѝа (нездравоѝо, болесноѝо, шѝеѝноѝо леґло). Та ваму да дојдеш, секој збор ти беше; но бргу назад в ложницаѝа ќе брзаш."³¹⁶ "Болните легла" се многубројни меѓу човечкиот род, а тоа го потврдува слугинката кога ја убедува Фајдра во "исправноста" на нејзините страсти: "А колку, мислиш, (дека ги има) кои се многу паметни, и кои (си) ги гледаат леґлаѝа заболени (на своите жени или сопствените во бракот), а се прават дека не гледаат?"³¹⁷

³¹² *Хиѝолиѝ*, ст. 160:

εὐναία δέδετα ψυχά

³¹³ Како што веќе споменавме, покриената глава со покривки или покров навестува смрт.

³¹⁴ *Хиѝолиѝ*, ст. 131-134:

τειρομέναν νοσερᾶ κοίτα δέμας ἐντὸς ἔχειν οἴκων, λεπτά δὲ φάρη ξανθὰν κεφαλὰν σκιάζειν·

Додека Фајдра "ја држи снаґаѝа во леґло кое предизвикува болест", снагата на Хиѝолит е далеку од легло: "...до овој ден снаґаѝа ми е чиста од леґло" (1003 ст.), му вели Хиѝолит на својот татко додека го убедува дека е невин.

³¹⁵ *Хиѝолиѝ*, ст. 151-154:

Ἦ πόσιν, τὸν Ἐρεχθεῖδαν ἀρχαγόν, τὸν εὐπατρίδαν, πομαίνει τις ἐν οἴκοις κρυπτά κοίτα λεχέων σῶν;

³¹⁶ *Хиѝолиѝ*, ст. 178-182:

τόδε σοι φέγγος λαμπρόν, ὄδ' αἰθήρ· ἔξω δὲ δόμων ἦδη νοσερᾶς δέμνια κοίτης·

δεῦρο γὰρ ἐλθεῖν πᾶν ἔπος ἦν σοι· τάχα δ' ἐς θαλάμους σπεύσεις τὸ πάλιν.

³¹⁷ *Хиѝолиѝ*, ст. 462-463:

Фајдра боледува Внатре, на болно легло и од болно легло, и со него излегува Надвор. Врз него лежи и говори, од него искокнува, во него се враќа, од него станува и повторно врз него се фрла и трет пат станува, а потоа сама, одделно, без него (слугинките го внесуваат), се враќа Внатре, каде засекогаш останува, умира Внатре, врз новото легло, врз одарот. Хиполит не боледува или барем мисли дека не боледува од легло, стои Надвор и на сцената доаѓа од Надвор, за миг влегува Внатре и одбивајќи легло предизвикува смрт, а потоа, од својот татко е избркан Надвор, каде засекогаш останува, умира Надвор на легло-носилка, врз легло-одар.

Фајдра боледува од легло, но ја таи болеста, се бори со неа, бидејќи длабоко во себе ја чувствува сакралноста на леглото: "А знаев дека и делото и болеста (страсниот копнеж) се срамни, а кон ова убаво спознав(ав) и дека сум жена, омразена на сите. Нек' згине најклето онаа која прва се дрзнала да го срамојќи брачнојо леѓло со љуѓи мажи."³¹⁸ Можеби парадоксално, но таа се згрозува над чинот на женската прељуба: "Ох, морска господарко, Кипранко, како им гледаат во лице на сојузниците (τῶν ξυνευνητῶν) и не се плашат од темнината, сојузникот (на нивниот грев) и од сидовите на куќата, да не некогаш проговорат?"³¹⁹ Но, во миговно бесознание, попушта пред притисоците на својата слугинка и "го објавува" заболеното легло. Фајдра умира поради објавеното, изговореното, изреченото, откриеното (болно) легло, Хиполит поради необјавеното, неизговореното, неизреченото, скриеното (болно) легло.

Болеста на леглото е страшна болест која го уништува животот на жената. Слугинката-фармак се обидува да ја "излечи" господарката со лек - φάρμακον (516), љубовен пијалок - φίλτρον (509), волшебство за Ерос - θελκτήριον ἔρωτος (509), страшниот, митскиот, трагичкиот Ерос, "клучарот на најмилите одаи Афродитини"³²⁰. Тоа го прави зашто: "Да не ти беше животот во опасност, како оваа, и ако можеше да бидеш разумна жена, никогаш, заради леѓлојо

πόσους δοκεῖς δὴ κάρτ' ἔχοντας εἰ φρενῶν νοσοῦνθ' ὀρώντας λέκτρα μὴ δοκεῖν ὄραν;

³¹⁸ *Хиполиј*, ст. 405-409:

Τὸ δ' ἔργον ἤδη τὴν νόσον τε δυσκλεᾶ,
γυνή τε πρὸς τοῖσδ' οὐσ' ἐγίγνωσκον καλῶς,
μίσσημα πᾶσιν. ὡς ὄλοιτο παγκάκως
ἤτις πρὸς ἄνδρας ἤρξατ' αἰσχύνειν λέχη
πρώτη θυραίους.

³¹⁹ *Хиполиј*, ст. 415-418.

³²⁰ *Хиполиј*, ст. 539-540:

(*σῑρασῖα*) и твоето задоволство, не би те наведувала до овде (до оваа точка). Но сега е голема борба да се спаси твојот живот и нема кој да завидува на ова."³²¹, и вели слугинката на Фајдра. Лекот, смета слугинката, е објавувањето. Но, објавувањето, изречувањето во митот е отелотворување, воплотување. Гревот е создаден, сотворен. Тоа е точка од која нема враќање.

Хиполит е бесен. Неговата реакција е невоздржана, без мерка, непромислена, дрзосна. "Та јасно ја нарекува (слугинката) посредник во зла и *ἰρδαβνιϭка на леḡлоῖο на ḡосῖοδαροῖ* (*ἰρδαβνιϭка на ḡосῖοδαροῖ во однос на леḡлоῖο*)."³²² Не успева да прости, да сфати дека е човек и дека луѓето може да грешат (*ἀμαρτεῖν εἰκὸς ἀνθρώπους*, 615 ст.). Во својата хибрисна девственост, во својата легловна јаловост, покажува дополнителна хибрис. Нема никаква почит кон леглото, кон Афродита, самобендисано ја возвеличува сопствената "безлегловност". Како Хермиона (cf. *Андромаха*, 944-946 ст.) вели дека кај жените не би требало да доаѓаат слугинки и главите да им ги полнат со секакви глупости: "Така и ти, зла главо, *δοῖδε да ми ḡο нудиш леḡлоῖο на ῖαῖοко ми, кое е sweῖο за мене (кое не смее да се доῖира)*."³²³ Во своето несмирено безумие го руга и хули женскиот род, посакува да го нема, зборува против леглото-брак, против леглото-жена, го оспорува неговото од боговите промислено постоење, во него не гледа никаква убавина, само нужност: "Но, постои (голема) нужност, така што или, откако (некој) се оженил, радосен со (од) добрите сватовите *ḡο (се) сочувува (одржува) ḡорчливоῖο леḡло (брак)*, или, *οῖḡкако зел чесῖῖῖο леḡло (жена)*, а лоши (бесполезни) сватови, неволјата (несреќата) со добро ја потиснува."³²⁴

τὸν τὰς Ἀφροδίτας

φιλτάτων θαλάμων κληδοῦχον,

³²¹ *Χιῖολιῖ*, ст. 493-497:

εἰ μὲν γὰρ ἦν σοι μὴ πὶ συμφοραῖς βίος
τοιαῖσδε, σῶφρων δ' οὐσ' ἐτύχχανες γυνή,
οὐκ ἂν ποτ' εὐνής οὐνεχ' ἠδονῆς τε σῆς
προῆγον ἂν σε δεῦρο· νῦν δ' ἀγῶν μέγας
σῶσαι βίον σόν, κοῦκ ἐπίφθονον τόδε.

³²² *Χιῖολιῖ*, ст. 589-590:

καὶ μὴν σαφῶς γε τὴν κακῶν προμνήστριαν,
τὴν δεσπότου προδοῦσαν ἐξαυδᾶ λέχος.

³²³ *Χιῖολιῖ*, ст. 651-652:

ὡς καὶ σύ γ' ἡμῖν πατρός, ᾧ κακὸν κάρα,
λέκτρων ἀθικτων ἦλθες ἐς συναλλαγάς·

³²⁴ *Χιῖολιῖ*, ст. 634-637:

ἔχει δ' ἀνάγκην· ᾧστε κηδεύσας καλοῖς
γαμβροῖσι χαίρων σῶζεται πικρὸν λέχος,
ἢ χρηστὰ λέκτρα πενθεροῦς δ' ἀναφελεῖς
λαβὼν πιέζει τὰγαθῶ τὸ δυστυχές.

Смртта е веќе тука. За прв пат Фајдра почнува да дејствува³²⁵ - да се венча со Хад и да остави покана за својата свадба со која го повикува Хиполита како сват. Нејзиното дејствување ќе ја сплете мрежата околу вратот на бездејствителниот Хиполит, ќе види, ќе дознае тој дека не смее да стои возвишено, да биде горделив (ὕψηλός) над нејзините несреќи (729-730), споделувајќи ја заедно со неа нејзината болест, ќе научи да биде мудар (σωφρονεῖν μαθήσεται, 731). Хорот пее за далечни краишта, далеку од оваа миризба на смрт, сака да избега, да се вивне високо на небото, да појде во високи клисури, меѓу крилести птици, над ширно море, над бреговите на Адрија или во земјата на Хесперидите, "крај ἰοχιβαλιηῖαια на дворот Севсов" (Ζηνὸς μελάθρων παρὰ κοίταις, 749). Хорот тројсенски госпоѓи го антиципира исходот на легловната судбина, смртта на Фајдра, во "невестинските одаи" (769-770) крај своето легло.

Пискот и лелек. Доаѓа Тесеј и кога му кажуваат за несреќата прашува: "Зарем умре σοῦρουζαῖα?"³²⁶. Хорот се обидува да го утеши: "Кралю, не си ти единствениот врз кого надошле овие зла, ами меѓу (заедно со) многу други ἴμι изγῦβι γριζно леζло."³²⁷ Тесеј пристапува крај леглото-одар и гледа нов знак: "Но што е оваа табличка закачена за милата рака? Сака нешто ново да значи? Но, зарем за леζλοῖο и за децата ми најишала ἱιςμο, несреќната, барајќи нешто од мене? Охрабри се, кутра, ти. Зашто не постои жена која ќе влезе во леζλοῖο и во домот на Тесеј."³²⁸ Но, лажното, измамничко писмо подметнато од Фајдра е завештание за нова несреќа: "Хиполит се дрзнал насилно да се докосне за моеῖο леζло, обесчестувајќи го величественото око (она што е најскапо, најмило) на Севс."³²⁹, извикнува Тесеј пред сите насобрани, а веднаш потоа моли

³²⁵ И Хиполит не дејствува во текот на целата трагедија и задобива смрт.

³²⁶ *Χιπολιῖ*, ст. 801:

ὄλωλεν ἄλοχος;

³²⁷ *Χιπολιῖ*, ст. 834-835:

οὐ σοὶ τάδ', ὦναξ, ἦλθε δὴ μόνω κακά,
πολλῶν μετ' ἄλλων δ' ὄλεσας κεδνὸν λέχος.

³²⁸ *Χιπολιῖ*, ст. 857-861:

τί δὴ ποθ' ἦδε δέλτος ἐκ φίλης χειρὸς
ἠρτημένη; θέλει τι σημῆναι νέον;
ἄλλ' ἢ λέχους μοι καὶ τέκνων ἐπιστολᾶς
ἔγραψεν ἢ δύστηνος, ἐξαιτουμένη;
θάρσει, τάλαινα: λέκτρα γὰρ τὰ Θησέως
οὐκ ἔστι δῶμά θ' ἦτις εἴσεισιν γυνή.

³²⁹ *Χιπολιῖ*, ст. 885-886:

Ἴππόλυτος εὐνής τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν
βίᾳ, τὸ σεμνὸν Ζηνὸς ὄμμ' ἀτιμάσας.

од така си Посејдон да му исполни една од трите ветени желби и да го уништи неговиот син.

Доаѓа Хиполит, а таткото го обвинува пред толпата народ: "Погледнете го овој, кој, иако е роден од мене, *ѓо сраμοѓел моеѓо леѓло*, а од умренава јасно е разобличен, дека бил најлош никаквец."³³⁰ Хиполит верен на заклетвата за молчење, се оправдува дека е невин користејќи го "јазикот на леглото": "Но, в едно недопрен сум, во она, во кое, мислиш, сега фатен сум; зашто до овој ден *снаѓаѓа ми е чисѓа од леѓло (однос, секс, жена)*; не знам за таа работа, освен од збор чуено или на слика видено."³³¹ "Дали телото на оваа беше најубаво меѓу сите жени? Или, зарем се понадевав дека *ќе сѓанам соделиѓел на леѓлоѓо* и ќе живеам во твојот дом?"³³²

Но Тесеј не верува на овие зборови и го протерува синот од земјата; Хиполит, неправедно обвинет, плаче, а овој му вели: "Требаше тогаш да стенкаш и да се премислуваш, кога се дрзна да ја напаствуваш *ѓаѓѓковаѓа соѓруѓа (πατρώαν ἄλοχον)*."³³³ Хиполит заминува во изгон, а Хорот тажи поради неговото заминување: "Со твојот изгон кај девојките згинаа (исчезнаа) *невесѓинскиѓе најѓѓреварувања околу леѓлоѓо (бракот со тебе)*."³³⁴

Се чини несреќите се завршени, но доаѓа гласник и објавува нови. Посејдон ја исполнил желбата Тесејева. Сѓ уште бесен, кога му јавуваат дека неговиот син е речиси мртов, Тесеј саркастично вели: "А кој го уби? Зар дошол некој душман лут, чијашто *соѓруѓа (ἄλοχον)* на сила ја посрамотил, како на татка си?"³³⁵ А потоа: "Донесете го да го погледнам в очи него кој одрекуваше дека *ѓо*

³³⁰ *Хиѓолиѓѓ*, ст. 943-945:

σκέψασθε δ' ἐς τόνδ', ὅστις ἐξ ἐμοῦ γεγῶς
ἤσχυνε τάμ' ἀλέκτρα κάξελέγχεται
πρὸς τῆς θανούσης ἐμφανῶς κάκιστος ὢν.

³³¹ *Хиѓолиѓѓ*, ст. 1002-1005:

ἐνὸς δ' ἄθικτος, ᾧ με νῦν ἔχειν δοκεῖς·
λέχους γάρ ἐς τόδ' ἡμέρας ἀγνὸν δέμας·
οὐκ οἶδα πρᾶξιν τήνδε πλὴν λόγῳ κλύων
γραφῆ τε λεύσσων·

³³² *Хиѓолиѓѓ*, ст. 1009-1011:

πότερα τὸ τῆσδε σώμ' ἐκαλλιστεύετο
πασῶν γυναικῶν; ἢ σὸν οἰκῆσειν δόμον
ἐγκληρον εὐνήν προσλαβὼν ἐπῆλπισα;

³³³ *Хиѓолиѓѓ*, ст. 1072-1073.

³³⁴ *Хиѓолиѓѓ*, ст. 1140-1141:

νυμφιδία δ' ἀπόλωλε φυγᾶ σᾶ
λέκτρων ἄμιλλα κούραις.

³³⁵ *Хиѓолиѓѓ*, ст. 11164-11165.

осквернил моеѣно леѣло, да го разобличам со зборови и со несреќите пратени од боговите."³³⁶

Се појавува θεός ἀπὸ τῆς μηχανῆς, Артемида, и ја завршува катастрофата. Го открива она што не се гледа, му ја открива на Тесеј сокриената вистина: го убил неправедно својот син: "на лажни зборови од сопругата (ἀλόχου) им поверува, без јасен доказ" (1288-1289), му вели таа. Другарите го донесуваат Хиполит на легло-носилка, носилка-одар, телото му е разобличено, раскинати меса, искршени коски, распарчена глава, раце и нозе во крв. "Дотепажте ме, убијте ме мене несреќникот;" вели Хиполит, "копнеам по двосеклив меч, да ме расече, да го положам в почин (да го залегнам, εὐνᾶσαι) мојот живот."³³⁷ Тесеј стои над него и лелека. Хиполит го сожалува татка си и (иронично) неговата бедна положба. Дури се дрзнува и да ги колне боговите. Но Артемида го смирува и (повторно иронично) му ја ублажува смртта, навестувајќи некаква есхатолошка сотерологија. Хиполит - безлегловниот, Хиполит - леглоборецот, Хиполит кој секогаш одбивал легло, Хиполит кој никогаш не се допрел до легло, Хиполит кој никогаш не жртвувал девствена женска крв врз легло, најпосле, самиот девствена жртва, заклана, во девствена крв, жртвуван поради легло, добива легло, залегнува во легло од кое ги гледа портите на долниот свет (νευτέρων ὀρῶ πύλας, 1447).

VII. 3. 6. Леглото во трагедиите *Тројанки* и *Хекаба*

Иако леглото за Еврипид секогаш е знак, "позајмен" од митолошките сфери и воведен во уметнички мит, знак кој го остава белегот на женската οὐσία, нејзините ерото-био-танатолошки епифании, знак кој го остава печатот врз трагичката супстанција, иако, повеќе или помалку, е присутен во сите негови дела со своето специфично значење, сепак, трагедијата *Тројанки* за леглото-знак претставува пресвртница во начинот на неговото восприемање, во начинот

³³⁶ *Хиполиид*, ст. 1265-1267:

κομίζεις' αὐτόν, ὡς ἰδὼν ἐν ὄμμασιν
τὸν τᾶμ' ἀπαρηθέεντα μὴ χρᾶναι λέχη
λόγοις τ' ἐλέγξω δαιμόνων τε συμφοραῖς.

³³⁷ *Хиполиид*, ст. 1374-1377.

на неговото опстојување и местото и улогата што ја зазема низ Еврипидовите творби. Имено, во претходните трагедии (вклучително и оваа) леглото секогаш со еден или повеќе примери се јавува во самиот пролог; состојбата во останатите веќе покажува отстапувања од ваквата пракса (не во сите). Меѓутоа, многу посуштествено е тоа што во претходните драми "уводното" легло стои во неразделна причинско-последична врска со драмските собитија и од самиот почеток па сè до крајот ја води, ја плете и расплетува нишката на уметничкиот мит. Во *Тројанки* состојбата веќе почнува да се менува.

Навистина сцената започнува со Хекаба која лежи³³⁸ пред еден од хеленските шатори сместени крај тројанскиот брег, а Посејдон во својата пролошка беседа споменува едно легло (и тоа λέχος), додека зборува за судбината на Троја, а во тој контекст и за Касандра, ќерката на Хекаба, па вели: "А девојката, што господарот Аполон ја остави вдохновена, отфрлајќи ја благочестивоста кон богот, Агамемнон на сила ја води за жена во ѿемно (ѿμαίνο, ѿρεљубничко) леґло."³³⁹ Според досегашните искуства би очекувале ова легло, леглото на Касандра, да биде предводничко и да ги "држи" настаните до самиот крај, да ги вообличува трагичките прагми, да ги пали и гаси, да ги забрзува и забавува, да им дава сила и живот, со еден збор, да ја обележи, да ја означи целата трагедија. Ваквите очекувања особено се поттикнати од дијалогот меѓу Атена и Посејдон, што следи веднаш по прологот. Имено, Атена кажува дека сака на Ахејците да им приреди горко враќање (νόστος πικρός) во татковината, несреќно враќање, враќање неввраќање (δύσνοστος νόστος), зашто тие покажале хибрис кон неа и нејзиниот храм (ὕβριςθειῖσάν με καὶ ναοὺς ἐμούς), кога Ајант силнички ја влечел Касандра (Αἴας εἶλκε Κασάνδραν βίᾱ). Посејдон се согласува и двајцата прават договор како тоа ќе го остварат. Веднаш по нивниот дијалог и со реч се воведува "сценското" легло на Хекаба, која, додека си ја оплакува судбината, вели: "...колку сум несреќна, плешки (мои) ѿпросѿрени на кораво (ѿψερδο) леґло."³⁴⁰

³³⁸ Леглото и легнувањето се навистина бескрајни во полисемичноста, меѓутоа изведувањето нови значење и нивното натамошно толкување би имале потреба од студија многу поголема од оваа.

³³⁹ *Тројанки*, ст. 41-44:

ἦν δὲ παρθένον
μεθῆκ' Ἀπόλλων δρομάδα Κασάνδραν ἄναξ,
τὸ τοῦ θεοῦ τε παραλιπὼν τὸ τ' εὐσεβὲς
γαμεῖ βιαίως σκότιον Ἀγαμέμνων λέχος.

³⁴⁰ *Тројанки*, ст. 113-114:

Две легла, посебни, издвоени, со почетна потенција, која, се чини, ќе го диктира ритамот на настаните, но, обете само дел од една збирна множина, од множината на насловот, претопени во "заедничкото", едното, леглото на Тројанките. Доследен на својата уметничка виртуозност, мајстор во еснафот на трагичкото плетење мит, Еврипид, како следно, во драмското ткиво го нанижува и ова легло, вистинското, семантички сеопфатното во однос на структурната прагматеја: Хорот заробени Тројанки, додека ја оплакува својата судбина, вели: "А јас ќе имам поголеми јадови, или *ἰριδρῦχνη* (*качена, ἰριδρῦχνη, вовлечена*) во *λεῖλαια* на *Хелени* (нека згине таа ноќ и таквата судбина)..."³⁴¹

И, навистина, токму ова е леглото што го создава, објаснува и оправдува трагичкиот мит, меѓутоа, восприемачот на драмата продолжува да биде заведуван со Касандриното легло, кое, неспорно, навира со огромна силина, насочувајќи го погледот во сосема поинаков правец, но набргу ги напушта собитијата и ги остава да се развиваат по вистинскиот тек.

Доаѓа ахајскиот гласник Талтибиј и ѝ кажува на Хекаба дека ќерка ѝ, Касандра, како дар му припаднала на Агамемнон. На тоа, оваа болно извикнува дека Касандра ќе биде робинка на неговата жена - Лаконка, но Талтибиј вели: "Не, туку *μαίνα* *деверуша* на *λεῖλοιο* (да ја споделува со неа својата скришна љубов)." ³⁴² Веднаш потоа Хекаба извикнува: "Зарем девицата на Фојб, на која златокосиот бог ѝ даде во дар *безлеῖλωθεν* (*безбрачен*) *живοῖ*?!"³⁴³ Талтибиј е зачуден од противењето на Хекаба, па прашува "Зарем за неа не е голема работа *да се добере до кралско леῖλο* (*браќ*)?"³⁴⁴

Од шаторот излегува Касандра со оган, факел во раката, антиципираниот пламен на нејзиното легло што ќе го уништи Агамемноновиот кралски двор. Пролептички слудена, како мајнада, како бакханка (cf. 341 ст.), "како една од трите Еринии" (457), му пее песни на Хименај, радосна што ќе му биде жена на

ὥς διάκειμαι,
νῶτ' ἐν στεροῖς λέκτροισι ταθεῖσ'.

³⁴¹ *Тројанки*, ст. 203-205:

μόχθους ἔξω κρείσσοις,
ἢ λέκτροις πλαθεῖσ' Ἑλλάνων
[ἔρροι νδξ αὔτα καὶ δαίμων],

³⁴² *Тројанки*, ст. 252:

οὐκ, ἀλλὰ λέκτρων σκότια νυμφευτήρια.

³⁴³ *Тројанки*, ст. 253-254:

ἢ τὰν τοῦ Φοίβου παρθένον, ἧ γέρας ὁ
χρυσοκόμας ἔδωκ' ἄλεκτρον ζῶαν;

³⁴⁴ *Тројанки*, ст. 259:

οὐ γὰρ μέγ' αὐτῇ βασιλικῶν λέκτρων τυχεῖν;

Агамемнон: "Среќна јас, што во Аргос ќе се омажам со кралско леѓло!"³⁴⁵; "Светлина ти давам тебе, о Хекато³⁴⁶, како што е обичај ѝри леѓла (свадби) на девици!"³⁴⁷; "Девојки, пејте го мојот господар, од судбинаѝа одреден за леѓлоѝо од мојоѝ брак."³⁴⁸ Хекаба не може да ја види причината за нејзината радост, но, од богот на светлината вдахновената Касандра јасно ја гледа можноста за одмазада, па затоа ѝ вели: "Поради тоа не треба, мајко, да ја оѝлакуваш (тажиш) земјата (наша), ниту моеѝо леѓло (брак); зашто, најомразените мене и тебе, со мојот брак ќе ги уништам."³⁴⁹ И гласникот Талтибиј го минуваат морници кога ги слуша нејзините пророчки зборови во кои не сака да поверува, и дури: "Јас навистина сум сиромав", вели тој, "но сепак, не би сакал да го сѝекнам леѓлоѝо на оваа."³⁵⁰

Целата Касандрина беседа е градена врз знаковната релација легло-жена - легло-брак - легло-смрт; лексиката на бракот, свадбата, е редовно надополнета со таа на смртта. На познавачите на легловната семантика не им треба познавање од митологијата за да го добијат збирот од "тајното" и "кралското" легло, кој е еднаков на легло на смртта, смртта на кралот и учесниците во тоа легло. На леглото дури и не му треба декорот на "венчавање со младоженец во Хад" (445), "гроб на младоженец" (449) и сл., бидејќи во себе веќе ги содржи асоцијациите на гибелниот трагички Ерос. Леглото на Касандра максимално го оправдува и исполнува своето присуство, како дел од пропаста на Хелените, но

³⁴⁵ *Тројанки*, ст. 312-313:

μακαρία δ' ἐγὼ βασιλικοῖς λέκτροις
κατ' Ἄργος ἀγαμουμένα.

Зборовите на Касандра се крајно саркастичен одговор на претходно поставеното прашање од Талтибиј.

³⁴⁶ Хеката е хтонска божица, демонско суштество кое е врзано со подземниот свет; ги чува клучевите од Хадовите капи, господари со душите во царството на мртвите и може да ги врати меѓу живите. Предизвикува разни болести, посебно епилепсија и лудило. Врзана е и со Месечината, а преку неа и со животот на жените (заштитничка на бракот како Артемида, а врзувана е и со Афродита, Магна Матер и Дијана).

³⁴⁷ *Тројанки*, ст. 323-325:

δίδους, ὦ Ἐκάτα, φάος,
παρθένων ἐπὶ λέκτροις
ἧ νόμος ἔχει.

³⁴⁸ *Тројанки*, ст. 339-341:

κόραι, μέλλετ' ἐμῶν γάμων
τὸν πεπρωμένον εὖνᾱ
πόσιν ἐμέθεν.

³⁴⁹ *Тројанки*, ст. 403-405:

ὦν οὐνεκ' οὐ χρεῖ, μήτηρ, οἰκτίρειν σε γῆν,
οὐ τὰμὰ λέκτρα· τοὺς γὰρ ἐχθιστοὺς ἐμοὶ
καὶ σοὶ γάμοισι τοῖς ἐμοῖς διαφθερᾶ.

³⁵⁰ *Тројанки*, ст. 415-416:

καὶ πένης μὲν εἰμ' ἐγώ,
ἀτὰρ λέχος γε τῆσδ' ἄν οὐκ ἐκτησάμην.

не влегува во почетните пресметки за глобалната одмазда што Атена им ја подготвува при враќањето во татковината. Иако неговата функција, која би требало да произлегува од почетното присуство, донекаде е исполнета, сепак, за прв пат леглото не е вклопено во схемата според која досега беше граден уметничкиот мит. "Пролошкото" легло веќе не е леглото на целата трагедија, тоа е само еден нејзин дел. Неговото единствено толковно оправдување во рамките на целината би било доколку во него се проицира збирното легло на тројанските заробенички.

И леглото на Хекаба, зачнато на почетокот, се провлекува низ тракичката материја, во истиот, првичен облик; Хекаба тажи над судбината што ќе дојде, што ќе стане робинка и ќе ѝ бидат доделени задолженија недостојни на нејзиниот статус: "...и на ѱод да имам леḡло за набрчканиѿе ѿлешки (за набрчканиѿе ѿлешки ѱодоѿ да биде леḡло), намесѿо кралскоѿо ми леḡло..."³⁵¹ Споредбата на леглата може највпечатливо да ја отслика бедната положба во која е доведена кралицата на Троја. Но и нејзиното легло е само дел од заедничката судбина на тројанските легла, за која говори Еврипидовата драма, и, која, Хорот Тројанки ја опишува, додека си припомнува за пропаста на Троја³⁵²: "Колежи на Фригијци околу олтарите, а во леḡлаѿа обезḡлавена ѿусѿош на млади (ѿусѿош која насѿанала со убисѿваѿа на младѿе мажи во војнаѿа)..."³⁵³

Испразнети легла од страшната војна, кои треба да се исполнат со душмански мажи. Илјадници несреќни легла поради едно легло, заради кое Парис, синот на Хекаба: "...ја уништи тврдината тројска ѿоради ненависноѿо леḡло (жена, љубов)." ³⁵⁴ Ова ненависно легло ќе ја фрли и Андромаха во

³⁵¹ Тројанки, ст. 494-495:

κάν πέδω κοίτας ἔχειν
ῥυσοῖσι νότοις, βασιλικῶν ἐκ δερνίων,

³⁵² Хорот пее за последните денови од освојувањето на Троја, за дрвениот коњ што ја донел пропаста на Троја и додека зборува за него, ја употребува метафората *λόχος* 'заседа'. Во 534 ст. Хорот вели: *ξεστὸν λοχὸν* 'мазно изделкана заседа', (се однесува на тројанскиот коњ); и уште еднаш, во 560 стих, кога вели: *λόχου δ' ἐξέβαιν'* 'Арес' од заседа излезе Арес', опишувајќи ги миговите кога од тројанскиот коњ излегле војниците.

³⁵³ Тројанки, ст. 562-565:

σφαγαὶ δ' ἀμφιβόμοι
Φρυγῶν, ἐν τε δερνίοις
καράτομος ἐρημία
νεανίδων...

³⁵⁴ Тројанки, ст. 598-599:

ὄς λεχέων στυγερῶν χάριν ᾤλεσε
πέργαμα Τροίας·

синовското легло на нејзиниот мажоубиец, оставајќи ја со единствениот спомен на изгубеното легло, Хекторовата рожба Астијанакт, со која е асоциран и плачот што извира при погледот на разурнатиот дом.³⁵⁵ Андромаха не испушта да спомене кому припаѓало нејзиното легло и да ја нагласи својата предбрачна девственост: "Ти ме зеде", му вели таа на мртвиот Хектор, "чиста (недопрена) од татковиот дом и *ἴρβ̄ τ̄ο β̄ј̄αρμ̄ι за себе девојчинскоῖο леḡλο.*"³⁵⁶ Меѓутоа, новонастанатата ситуација ја поттикнува да размислува околу состојбите со идното легло, дали да се покори и да го прифати душманското легло: "Па сепак, велат дека една ноќ може да го отстрани гневот (непријателството, срдбата, омразата) на жената *кон леḡλοῖο (кон браκοῖι со неḡο, кон самιοῖι маж) на мажоῖι.*"³⁵⁷ Размислувајќи на јазикот на леглото, за миг како обична жена, но веднаш потоа доблесна во своето етхос: "Јас плукам на онаа (жена) која го отфрлила претходниот маж и *ῶβ̄ι друḡ во ново леḡλο (брак).*"³⁵⁸

Да се истрае во новото легло е императив што го налага сочувувањето на единствениот Хекторов потомок, идниот возобновувач и одмаздник на Троја. Тоа го знае старечката мудрост на Хекаба, па затоа и ја советува својата снаа да му се покори на новото легло (697-705). Меѓутоа, гласникот доаѓа со вест за нови јадови: Ахајците, по наговор на Одисеј, одлучиле да го убијат нејзиниот син. Андромаха плаче: "*Ο, несρεќно мое леḡλο и браку...*"³⁵⁹. Толку исконски, толку митски, толку женски, го оплакува леглото, во кое родила син, жртва за Данајците (747). Уште еднаш, како многу пати досега, жената го плаче светото и проклето место, најголемата причина за нејзиното митско егзистирање, нејзината најголема радост и прокоба.

Драмата вниманието го фокусира на три легла: Касандриното, Хекабиното, Андромахино³⁶⁰, сите поврзани со она на Хекаба, но уште

³⁵⁵ "Мојот дом каде што раѓав (ἐνθ' ἐλοχεύθη)", вели Андромаха во 602 ст., употребувајќи го глаголот λοχεύω, од основата *legh-/logh-.

³⁵⁶ *Тројанки*, ст. 675-676:
ἀκήρατον δέ μ' ἐκ πατρός λαβὼν δόμων
πρῶτος τὸ παρθένειον ἐξεύξω λέχος.

³⁵⁷ *Тројанки*, ст. 665-666:
καίτοι λέγουσιν ὡς μί' εὐφρόνη χαλᾶ
τὸ δυσμενές γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος

³⁵⁸ *Тројанки*, ст. 667-668:
ἀπέπτυσ' αὐτήν, ἥτις ἀνδρα τὸν πάρος
καινοῖσι λέκτροις ἀποβαλοῦσ' ἄλλον φιλεῖ.

³⁵⁹ *Тројанки*, ст. 745:
ὦ λέκτρα τὰμὰ δυστυχῆ τε καὶ γάμοι,

³⁶⁰ Оттаму и најголем и, приближно ист процент на употреба на терминот меѓу овие три ликови: Андромаха - 22%; Хекаба - 22%; Касандра - 18%.

поважно, сите произлезени од заедничкото, леглото на жената Тројанка. Во митот несреќата во леглото може да дојде само од легло. За Тројанките несреќата доаѓа од Хелениното легло: "Кутра Троја, изгуби безброј, *заради* една жена и *ненависно леґло*."³⁶¹ Ова веќе два пати споменато - омразено, ненависно³⁶² легло, е она кое стои наспроти леглата на Тројанките, кое ги врзува во заедничката црна судбина. И Хелена е дел од тројанските заробенички кои се наоѓаат во шаторите. Нејзиното легло ќе послужи да се посочи виновникот за несреќното тројанско легло³⁶³ и, преку еден кус "судски процес", во кој има обвинет - Хелена, тужител - Хекаба и судија - Менелај, да се докаже вината на Хелена.

Тројцата учесници во "судскиот процес", само по еднаш го употребуваат поимот легло. Но доволно, судската реторика да се замени со легловна реторика и преку неа да се сумираат беседите на одбраната, обвинението и пресудата. Прва настапува Хелена, која вината ја префрла на трите божици - Атена, Хера и Афродита; а подоцна, во Троја: "Кога умре Александар и отиде длабоко под земјата, кога веќе *моето леґло (брак) не беше задржувано од никаква божеска детерминираност*, требаше да го напуштам дворот и да појдам кон аргивските кораби."³⁶⁴ Се обидувала тоа да го направи, но, како што вели самата, била спречувана, сè дури најпосле братот Парисов, Дејфоб, не ја направил своја сопруга (ἄλοχος, 960).

Но, Хекаба ги отфрла ваквите обвинувања насочени кон боговите, велејќи дека е невозможно божиците да го направиле тоа, туку таа самата, од страст, тргнала со Парис; одбраната ја гради преку леглото: "Зарем Атена пошла да улови брак со некој од бозите, таа која, *бегајќи од леґлото*, измоли девственост од татко ѝ?"³⁶⁵ Менелај, по сослушувањето на обете страни, го

³⁶¹ *Тројанки*, ст. 780-781:

τάλαινα Τροία, μυρίους ἀπάλεσας
μιάς γυναικὸς καὶ λέχους στύγνου χάριν.

³⁶² Во 132 ст. Хекаба за Хелена вели: στύγνᾶν ἄλοχον 'омразената сопруга'; наспроти неа, сопругите на Тројанците се именувани како ἄλοχοι μέλαι 'клетни, несреќни сопруги' (143 и 1120 ст.).

³⁶³ И да се оправда и отфрли заедничката вина на Хелените.

³⁶⁴ *Тројанки*, ст. 952-954:

ἐπεὶ θανάων γῆς ἦλθ' Ἀλέξανδρος μυχούς,
χρῆν μ', ἦνίκ' οὐκ ἦν θεοπόνητά μου λέχη,
λιποῦσαν οἴκουσ νᾶυς ἐπ' Ἀργείων μολεῖν.

³⁶⁵ *Тројанки*, ст. 979-981:

ἦ γάμον Ἀθηνᾶ θεῶν τίνος θηρωμένη,
ἦ παρθεναίαν πατρὸς ἐξητήσατο,
φεύγουσα λέκτρα;

донесува судот: Хелена е виновна, "...од мојот дом *доброволно ѿаа οἴτιδε во ἰυῖο леῖλο*; Кипранката ѝ е само изговор".³⁶⁶ Смртната пресуда ќе биде извршена по пристигнувањето во Арг.

На сцената повторно се јавува Талтибиј со нова вест која ќе предизвика страв и жал; го носи мртвото тело на Астијанакт, бидејќи, во меѓувреме, Андромаха била принудена да замине, па порачала Хекаба да го закопа нејзиниот син. Бабата го положува внукот на бронзениот Хекторов штит и над него, во еден, речиси френетичен тхренос, со исклучителен лирски патос својствен на Еврипидовиот стил, тажи и лелека, ги плаче и оплакува неговите раце, лице, очи, коса, зглобови. се присетува на зборовите што тој ѝ ги кажал кога еднаш болна паднала в кревет: "Многу ветувања искажа милата уста, а сега загина, ме излажа, *коῖα ἰαδнав в крееῖι...*"³⁶⁷. Ова е последното легло што се јавува во трагедијата, легло во кое е обединет ужасот на страшната војна, несреќната судбина, леглото што е надвиснато над отворените Хадови порти, леглото на дете и леглото на старица, леглото на рожба и леглото на смрт, двата крака на легловната семиотичка оска. меѓу кои наизменично се менуваат сите парадигматски легловни пројави.

Крајот на трагедијата го објавува пожарот на Троја, трагичкиот и физичкиот; Илиј гори, пламенот се крева високо до небото, во чад, во ништожност се претвораат остатоците од славниот град. Хекаба, поранешната кралица на богатата Троја и Хорот тројански заробенички паѓаат на земјата, ја удираат и за последен пат се обраќаат кон своите загинати солужници: "...ги повикувам одоздола моите несреќни *соῖрузи...*"³⁶⁸ Во страшен трескот се урива Троја, а Хорот го продолжува чекорот кон ахајските кораби.³⁶⁹

---

³⁶⁶ *Тројанки*, ст. 1037-1039:

έκουσίως τήνδ' εκ δόμων έλθειν έμῶν
ξένας ές εὐνάς· χή Κύπρις κόμπου χάριν
λόγοις ένεῖται.

³⁶⁷ *Тројанки*, ст. 1180-1181:

ῶ πολλὰ κόμπους εκβαλὼν φίλον στόμα,
ῶλωλας, έψεύσω μ', ὅτ' έσπίπτων λέχος,

Како поверојатна, ја прифаќаме емендацијата λέχος според Euripidis Tragoediae superstites et deperditarum fragmenta, ex recensione G. Dindorfii. Oxonii, 1832-40, tom. III, p. 682; во некои изданија на ова место стои πέπλους.

³⁶⁸ *Тројанки*, ст. 1308-1309:

τοὺς έμοὺς καλοῦσα νέρθεν
ἀθλίους ἀκοίτας.

³⁶⁹ Од основите врзани за леглото и легнувањето остана неспомената именката εὐνάτωρ 'сопруг, другар во постела', во 831 ст., за сопрузите на тројанските жени.

Митското време во кое е исплетена трагичката прагматеја на драмата *Хекаба* се надоврзува на она на *Тројанки*. Имено, трагичката стварност е фингирана во времето кога сè уште се чувствува кадежниот мирис на опожарениот Илиј, веднаш по заминувањето на хеленските кораби од тројанскиот брег. Драмскиот простор, како во *Тројанки*, зазема војнички логор, хеленски шатори поставени на морското крајбрежје, но, овој пат, во тракиски Херсонес, наспроти фригискиот брег, во првата патемна дестинација при враќањето на победниците кон својата татковина.

Како во *Тројанки* и овде драмскиот Хор го сочинуваат тројански заробенички, а леглото повторно е означено и значи низ пленичката судбина на тројанските жени.³⁷⁰ Ропско легло и легло-смрт, тоа се двете основни референци на легловната семиотика сместена во драма која собитијата ги обликува во топка на војна,³⁷¹ а точката на гледање ја поместува кон онаа на победените. Според веќе утврден схематизам на легловна реторика употребена во уметнички мит - дел од тројанскиот киклос, неминовно се споменува леглото на Хелена. Контекстот се несреќите и страдањата на тројанските заробенички, чии зачетоци се поместени во времето кога Парис на планината Ида почнал да сече шума "...за да допатува на кораб низ морските бранови на лежлојто на Хелена, најубавата што златносјајното сонце ја заблеснува."³⁷² И падот на Троја, падот на Градот, Хорот жени - Тројанки, оправдано, пикторално и експресивно, го опишува со јазикот на леглото. Сликата е поместена во ноќните часови, кога една (како многу) жена се подготвувала да залегне крај својот сопруг: "А јас си ги плетев кадриците со ленти за врзување и гледав во бескрајните лачи на златното огледало, за да ѝ паднам врз лежлојто, на ѝосѝела (за да ѝ паднам на лежлојто во ѝреѝраѝ љубовен)."³⁷³ Страшната врева внатре во сидините тројски

³⁷⁰ Процентот кој произлегува од употребата на поимот според полот на говорителот изнесува дури 89% во корист на женските ликови, а само Хорот терминот го користи со 56% од вкупните примери.

³⁷¹ Всушност, топика на смрт, бидејќи, во крајна линија, трагедијата не зборува за војната туку за смртта.

³⁷² *Хекаба*, ст. 633-637:
 ἄλιον ἐπ' οἶδμα ναυστολήσων
 Ἑλένας ἐπὶ λέκτρα, τὰν
 καλλίσταν ὁ χρυσοφαῖς
 "Ἄλιος ἀυγάζει.

³⁷³ *Хекаба*, ст. 923-927:
 ἐγὼ δὲ πλόκαμον ἀναδέτοις
 μίτραισιν ἐρρυθμιζόμεν
 χρυσέων ἐνόπτρων λεύσ-

ја кренала од леглото: "(А јас) *ῶο οστῆαβινε μιλῶιτο λεῖλο* покриена само со горна наметка, како дорска девојка и, залудно, кутрата, пред светата Артемида седнав."³⁷⁴ "Откако го видов *μοјοῖ σοῖρουῖ* кај умира, бев одведена преку морската шир..."³⁷⁵

Жената е означена со леглото, а преку него и козмосот што таа го исполнува. За да се означи собитие, исполнето со трагички жал и страв, во кое партиципира жена, нужно е да се употреби архетипскиот знак, кој ќе остави најдобар впечаток, ќе постигне најдобар ефект при исполнувањето на дискурсот со семантичка димензија. Жената е легло, светот на жената е легло, функцијата на жената е легло. Во целосно опкружување на "женска", легловна топка, во мигот на киклично исполнување на нејзината (женска) основна функција, во мигот на целосно сплотување меѓу жена и легло, вревата од душманско "копје" ја оттргнува жената од легло, жената "го остава", "го напушта" леглото, жената е лишена од "милото легло", жената го гледа "солегловникот" (*ἀκοίτης*) кај умира и жената е одведена далеку од своето легло. Уривањето, уништувањето на градот е предадено преку уништувањето на светот на жената - леглото. Ништењето на животот преку ништењето на леглото, неговата функција и неговите партиципенти. Напуштањето на градот преку напуштањето на леглото. Најголемите страдања преку сликата за "легловните страдања".

Смртта во драмата е фокусирана во две (всушност четири поединечни) спротивставени убиства со специфична "историја": првото, "неправедното", убиството на двете Хекабини деца и второто, "праведното", одмаздничкото, убиството на двете Полиместорови деца. На првото убиство (во драмско време) му претходи Касандриното легло со оптаивна профилактичка, апотропејска, но неисполнета функција. Имено, веднаш по пролошкото јавување на Полидоровиот дух³⁷⁶ и откривањето на страшното Хекабино сновидение, кое ја

σουσ' ἀτέρμονας εἰς ἀγῶας,
ἐπιδέμνιος ὡς πέσοιμ' ἐς εὐνάν.

³⁷⁴ Хекаба, ст. 933-936:
λέχη δὲ φίλια μονόπεπλος
λιποῦσα, Δωρίς ὡς κόρα,
σεμνὰν προσίζουσ' οὐκ
ἦνυσ' Ἄρτεμιν ἅ τλάμων·

³⁷⁵ Хекаба, ст. 937-938:
ἄγομαι δὲ θανόντ' ἰδοῦσ' ἀκοίταν
τὸν ἐμὸν ἄλιον ἐπὶ πέλαγος,

³⁷⁶ Најмладиот син на Хекаба, кого татко му Пријам го испратил во Тракија, кај Полиместор, заедно со големо богатство, за да му обезбеди засолниште, доколку Троја падне. Но, кралот - домаќин, полакомен од богатството, го убива Полидор штом Троја е освоена.

антиципира смртта на нејзините деца - Полидор и Поликсена, Хорот на Хекаба и ја донесува веста за нужното жртвување на нејзината ќерка Поликсена: од мртвите се јавил Ахил и барал жртва за својот гроб; Ахајците сакале да ја жртвуваат Касандра, но постоеле подвоени мислења: "Таму беше Агамемнон, кој се заземаше за твое добро, бидејќи *ѓο ιοчийιυва леѓлойιο на вдохновенαιια Βακхова ιρρορочица*."³⁷⁷ "Но, двајцата синови на Тесеј, атински гранки, беа говорници на двојни зборови; со една мисла дека ќе го овенчаат гробот (на Ахил) со млада крв, а *леѓлойιο на Касандра*, рекоа, никогаш нема да го стават пред (повеќе да го ценат од) копјето³⁷⁸ на Ахил."³⁷⁹ "Шареноумниот дрдорко, слаткоговорникот" Одисеј успеал да ја убеди војската да биде жртвувана Поликсена. Но, со воведувањето на Касандриното легло, се отвора простор за дејствување, молење, барање помош од почитателот на ова легло - Агамемнон.

До средба меѓу Агамемнон и Хекаба не доаѓа; напротив, се случува средба со Одисеј, но тој е неблагородно неумолив. Поликсена доброволно одбира смрт, бидејќи ја очекува недоличен живот, кој најсликовно може да се претстави со јазикот на леглото: "А *некој роб куиен од некаде ќе ѓο оскверни моеиιο леѓλο*, коешто некогаш беше достоино за кралеви."³⁸⁰ По нејзината величествена, славна, херојска, трагичка смрт, следува нова, подмолна, измамничка; во почетокот се открива само духот, а сега и телото на Полидор: неговата смрт е "комплетирана", потврдена. Овој пат доаѓа до средба меѓу Хекаба и Агамемнон и во молбениот разговор таа го искористува Касандриното легло за своите одмазднички намери: "Каде, кралу, ќе ги покажеш милите ноќи или *каква блаѓодарносιι ќе има моеиιο деиιе за најмилиιιе ιρεѓραιικι (милувања) во*

³⁷⁷ *Хекаба*, ст. 120-122:

ἦν δ' ὁ τὸ μὲν σὸν σπεύδων ἀγαθὸν
τῆς μαντιπύλου Βάκχης ἀνέχων
λέκτρ' Ἀγαμέμνων·

³⁷⁸ Многу е индикативна спротивставеноста меѓу симболиката на копјето и леглото ставени во ист контекст.

³⁷⁹ *Хекаба*, ст. 123-129:

τὼ Θησείδα δ', ὄζω Ἀθηνῶν,
δισσῶν μύθων ῥήτορες ἦσαν·
γνώμη δὲ μιᾷ συνεχωρείτην,
τὸν Ἀχιλλεῖον τύμβον στεφανοῦν
αἶματι χλωρῷ, τὰ δὲ Κασάνδρας
λέκτρ' οὐκ ἐφάτην τῆς Ἀχιλλείας
πρόσθεν θῆσειν ποτὲ λόγῃς.

³⁸⁰ *Хекаба*, ст. 365-366:

λέχη δὲ τάμα δοῦλος ὠνητός ποθεν
χρανεῖ, τυράννων πρόσθεν ἤξιωμένα.

ἰοστῆλαιῖα, а и јас од неа?"³⁸¹ Агамемнон се согласува, но не сака војската да дознае дека услугата ја врши поради леглото на Касандра (855-856). Договорот е постигнат, убиството ќе го изврши множеството жени, со женска измама (884).

Полиместор е повикан заедно со своите деца и намамен во шатор³⁸² со неговата "среброљубна" страст. Жени го седнуваат на *легло* и измамнички го лишуваат од неговото *којје-колец* (κάμαξ, 1155): "Ги подвиткав колената и седнав *среде леглоῖο*;³⁸³ а многу Тројски девојки, едните од лево, а други од другата страна, како кај пријател седнаа..."³⁸⁴. Ги оттргнуваат децата од него и ги убиваат, а него "го приковуваат" за леглото и го ослепуваат. Полиместор тагува над своите убиени деца: "...како брод со корабни јажиња (прикотвен на морето), собирајќи го лененото платно, *иῖαμ кон ова ḡибелно легло* (ἰοχίβαλιηῖη), како чувар на моите деца."³⁸⁵ Леглото-смрт е последниот и основниот знак со кој е обележана оваа трагедија. Полиместор, откако му е одземен очниот вид, прогледува и кажува пророштва. Пророкува и реди несреќи и убиства, а меѓу нив и она Касандриното, од раката на Агамемноновата сопруга (ἄλοχος, 1277), Клитајмистра. Трагедијата завршува со смрт и го разлива мирисот на нова смрт. Смртта е сеприсутна, во неа се измешуваат и благородни и неблагородни, господари и робови, барбари и Хелени, мажи и жени, родители и деца, но за тоа е болно да се слуша (1283), мртвите треба да се закопаат и да се продолжи понатаму, во нова неизвесност.

---

³⁸¹ *Хекаба*, ст. 828-830:

ποῦ τὰς φίλας δῆτ' εὐφρόνας δείξεις, ἄναξ,
ἢ τῶν ἐν εὐνῇ φιλτάτων ἀσπασμάτων
χάριν τίν' ἔξει παῖς ἐμή, κείνης δ' ἐγώ;

³⁸² Во *στέγαι* (1016) на жените пленички, а не во Ἀχαιῶν ναύλοχοι περιπυχαί (1015) "морнарски шатори на Ахајците *или* престојувалиште на Ахајците која ја опкружува нивната флота", како што прашува Полиместор.

³⁸³ Ова е единственото место од сочуваните во целост Еврипидови трагедии каде се среќава означителот κλίνη.

³⁸⁴ *Хекаба*, ст. 1150-1153:

ἴζω δὲ κλίνης ἐν μέσῳ κάμψας γόνυ·
πολλαὶ δὲ χεῖρες, αἱ μὲν ἐξ ἀριστερᾶς,
αἱ δ' ἐνθεν, ὡς δὴ παρὰ φίλῳ, Τρώων κόραι
θάκουσ' ἔχουσαι,

³⁸⁵ *Хекаба*, ст. 1081-1083:

ναῦς ὅπως ποντίοις πείσμασιν, λινόκροκον
φᾶρος στέλλων, ἐπὶ τάνδε συθεῖς
τέκνων ἐμῶν φύλαξ ὀλέθριον κοίταν;

VII. 3. 7. Леглото во трагедијата *Рес*

И покрај многуте контроверзности околу своето потекло и припадност³⁸⁶, покрај различната драмска структурна схема и поинаквата тематска обработка, трагедијата *Рес* за нас е интригантна во својот различен, специфичен начин на употреба на поимот легло. Речиси целата "машка", во неа терминот го среќаваме дури дваесет пати, повеќе од многу други Еврипидови драми во кои може слободно да се рече дека преовладува женскиот елемент. Се разбира и користењето на поимот е во доминантна припадност на машките ликови - 80% (за разлика, на пр., од претходно разгледаните *Тројанки* каде тој процент е 22%). Меѓутоа, консеквентно на новата поларизираност, терминот покажува доследност во семантичката и семиотичката предлошка, па така, преку означителите λέχος и λέκτρον се јавува само по еднаш и тоа во устата на женски лик - Музата Терпсихора.

Трагедијата обработува дел од *Илијада*, поточно од нејзиното десетто пеење, наречено "Долонеја",³⁸⁷ со малку поразличен однос кон митот за кралот на Тракијците - Рес. Почетокот е целиот "легловен" и само во првите дваесет и четири стихови поимот го среќаваме дури пет пати.

Во шаторот на Хектор влегува Хорот тројански стражари, целиот возбуден, и вели: "Оди кон ἰοσίηλαῖα на Хекῆτορ! Кој од штитоносците на кралот или од оклопниците е буден?"³⁸⁸ Хорот го буди Хектора: "...οσίηαι γὼ λεῖλοῖο на земја ἰοκριενο со лисја...",³⁸⁹ а тој, разбуден, прашува: "Кои (сте вие кои) во ноќта се ἰρῖβλῖζυβαῖε до моеῖο леῖλο? Ајде, мора да ми кажете!"³⁹⁰ Хорот се претставува, а Хектор прашува зошто ги напуштиле стражарските места, дали можеби е поставена некаква ноќна заседа (λόχος, 17 ст.): "Зарем не

³⁸⁶ Сè уште постојат сомневања околу припадноста на овој текст кон Еврипидовиот драмски корпус.

³⁸⁷ Cf. IV.1.2. Во *Илијада* ова пеење исто така обилува со легловна лексика, што може да биде една од причините за честата употреба на терминот од составувачот на *Рес*.

³⁸⁸ *Рес*, ст. 1-3:

Βᾶθι πρὸς εὐνάς τὰς Ἑκτορέους,
τίς ὑπασπιστῶν ἄγρυπνος βασιλέως,
ἢ τευχοφόρων;

³⁸⁹ *Рес*, ст. 9:

λεῖπε χαμεύνας φυλλοστράτους,

³⁹⁰ *Рес*, ст. 13-14:

τίνες ἐκ νυκτῶν τὰς ἡμετέρας

знаете дека ние, близу Аргејската војска, ја минуваме ноќнаџа џочивка (ноќноџо леџло) во потполна бојна спрема?"³⁹¹, а Хорот вели: "Раката на оружје! Хекторе, оди во џабороџ (леџлоџо) на сојузнициџе, разбуди ги и натерај ги да го земат копјето (оружјето)."³⁹², а веднаш потоа: "испрати пријатели да појдат кај твојата чета (потџ сџн лџхов)"³⁹³...".

Хектор дознава за таинствената мешаница во логорот на Ахајците и, во привдно мислење сака да пројави дрзост, но, етичкиот коректив - Хорт, го одвраќа од намерата. Доаѓа Ајнеј и прашува: "Хекторе, зоџџо ноќниџе сџражи во сџрав дошле (се џробиле) низ војскаџа до џвојаџа џосџела и се собрале на ноќно собрание, па ја вознемируваат војската?"³⁹⁴ Ајнеј го советува Хектор да испрати шпиун во противничкиот табор кој ќе дозна за намерите на Хелените. Избран е Долон, кој "под услов" се согласува. Облекува волчја кожа и заминува во логорот на Ахајците. Во меѓувреме пристигнува пастир кој ја донесува веста за доаѓањето на тракискиот крал Рес со неговата многубројна војска, сојузници на Тројанците. Потоа доаѓа и самиот Рес. Хектор го прекорува за неговото бавење, потсетувајќи го на стариот долг. Му вели дека други се бореле на нивна страна, без да се грижат дали ги пече сонце или ги дуваат ветришта: "...опстојуваат издржувајќи и не наздравуваат често со полни чаши во еден здив (џовалени) на лежалки, како ти."³⁹⁵ Рес кажува "издржно" оправдување, а веднаш потоа пројавува и крајна хибрис: сега е тука и, ако треба, сам, за еден ден ќе ја заврши војната и ќе ги победи Хелените, а потоа ќе појде во нивната татковина и таму ќе ја уништи цела Грција.

Откако Хектор му ги набројува најголемите хеленски јунаци, а меѓу нив и лукавиот Одисеј, за кого Рес покажува презир, војските отидуваат на починок.

κοίτας πλάθουσ' ἐνέπειν χρή.

³⁹¹ Рес, ст. 20-22:

οὐκ οἶσθα δορός
πέλας Ἀργείου νυχίαν ἡμᾶς
κοίταν πανόπλους κατέχοντας;

³⁹² Рес, ст. 23-25:

ὀπλίζου χέρα· συμμάχων,
Ἔκτορ, βᾶθι πρὸς εὐνάς,
ἄτρυνον ἔγχος αἶρειν, ἀφύπνισον.

³⁹³ Рес, ст. 26. Терминот λόχος 'заседа' или 'чета', поради сржта на трагичката материја, која се потпира на војна и заседи, се среќава седум пати.

³⁹⁴ Рес, ст. 87-89:

Ἔκτορ, τί χρῆμα νύκτεροι κατὰ στρατὸν
τάς σάς πρὸς εὐνάς φύλακες ἔλθόντες φόβῳ
νυκτηγοροῦσι καὶ κεκίνηται στρατός;

³⁹⁵ Рес, ст. 418-419:

Хорот, прашувајќи кој е сега на ред да стражари и нив да ги замени, вели: "Разбудете се, зошто се бавите? *Сѝанеӣе од ѝосѝелиӣе за да сѝѝражарӣӣе!*"³⁹⁶ И понатаму: "И навистина слушам: (како) *седна̄ӣ во окрвавено ле̄гло (̄гнездо) крај Симоен̄ӣ*, пее со многузвучен глас, чедоморецот славеј,³⁹⁷ уметник во пеењето."³⁹⁸ (или: "...седнат крај Симоент, чедоморецот славеј, уметник во пеењето, со многузвучен глас *̄ѝи ѝеѝ јадовиӣе на окрвавена̄ӣа ѝосѝела.*"³⁹⁹).⁴⁰⁰ Хорот се прашува зошто сѝ уште го нема Долон и стравува да не паднал во заседа (λόχος, 560) и да не загинал. Потоа излегува од сцената, а на неа доаѓаат Одисеј и Диомед.

Тие го фатиле Долон, кој им го открил шаторот на Хектор, па сега дошле да го убијат Хектора. Но кога влегуваат во него, Одисеј вели: "Еј, *оваа ѝосѝела на не̄ѝрија̄ӣелиӣе ја ̄ледам ѝпразна!*"⁴⁰¹ А Диомед: "И навистина, Долон кажа дека *ова било ле̄гло̄ӣо на Хекѝор*, за кого ова копје е подготвено."⁴⁰², а потоа: "Што ќе правиме, Одисеј? *Не ̄о најдовме мажоӣ во ѝосѝела̄ӣа*, надежта ни се покажа напразна."⁴⁰³

Додека премислувајќи се решаваат да се вратат во својот логор, над нив се појавува Атена, која им кажува за доаѓањето на моќниот крал Рес, кој може да ја уништи нивната војска, затоа: "Ако него го убиете, сѝ е ваше. *Ле̄гло̄ӣо на Хекѝор* и неговото колење *се̄ѝа осѝѝавеӣе ̄о*. Смртта нему ќе му дојде од друга

μένουσι καρτεροῦντες, οὐκ ἐν δεινίοις
πυκνὴν ἄμυστιν ὡς σὺ δεξιούμενοι.

³⁹⁶ Рес, ст. 532-533:

ἔγρεσθε, τί μέλλετε; κοιτᾶν,
ἔγρεσθε πρὸς φυλακᾶν.

³⁹⁷ Се мисли на Прокна, која свирепο му се одмаздила на својот сопруг Тереј, зашто, откако ја обесчестил нејзината сестра Филомела и ѝ го отсекол јазикот, таа го убила синот Итиј, го зготвила и му го принела на трпеза на Тереј: боговите на молбите на сестрите се смилувале, па ја претвориле Прокна во славеј, а Филомела во ластовица.

³⁹⁸ Доколку коίτας го сфатиме како акузатив множина.

³⁹⁹ Доколку коίτας го сфатиме како генитив еднина.

⁴⁰⁰ Рес, ст. 546-550:

καὶ μὴν ἄϊω· Σμόεντος
ἡμένα κοίτας
φονίας ὕμνεϊ πολυχорδοτάτᾳ
γῆρυι παιδολέτωρ μελοποιὸς ἀηδονὶς μέριμνας.

Текстот е наведен според Theobaldus Fix, *Euripidis fabulae*, Parisiis, 1844, стр. 352.

⁴⁰¹ Рес, ст. 575:

ἔα·
εὐνάς ἐρήμους τάσδε πολεμίων ὄρω.

⁴⁰² Рес, ст. 575-576:

καὶ μὴν Δόλων γε τάσδ' ἔφραζεν Ἴκτορος
κοίτας, ἐφ' ᾧπερ ἔγχος εἴλικυσται τόδε.

⁴⁰³ Рес, ст. 580-581:

τί δῆτ', Ὀδυσσεῦ, δρῶμεν; οὐ γὰρ ἠύρομεν
τὸν ἄνδρ' ἐν εὐναίς, ἐλπίδων δ' ἡμάρτομεν.

рака.⁴⁰⁴ Одисеј прашува: "Кажи ми, каде почива (κατηύασται) овој маж." (611 ст.) А таа му одговора дека е тука близу, но не заедно со војската, бидејќи Хектор *ἔο σῆαβιλ да сῆιιε* (κατηύασεν, 614) настрана од другите.

Во меѓувреме Атена здогледува кај доаѓа Парис и вели: "Сам е. *Како шῆιιο изḗледа, оди кон ἰοσῆελαῖῆα на Хекῆορ*, за да му јави дека дошле шпиони."⁴⁰⁵ Ги спречува двајцата грчки јунаци да го убијат и ги испраќа по новата задача - убиството на Рес и одземањето на неговите коњи, а таа, преправена во Афродита му приоѓа на Парис. Во разговор со неа тој ѝ вели дека чул оти има некои шпиуни дојдени во логорот: "*Ποραди ἰῆοα дојдов до ἰοσῆελαῖῆα на Хекῆορ*."⁴⁰⁶ Но, го разубедува и тој си заминува.

На сцената влегува Одисеј гонет од војска. Кажувајќи ја лозинката што му ја открил Долон успева да се извлече и да избега. Потоа доаѓа Ениох, коларот на Рес, носејќи несреќна вест; прашува: "Каде почива Хектор, во кое леѓло *ἰοκριен со шῆιῆῆῆῆ* (каде сῆιιε *ἰοδ* оружје)?"⁴⁰⁷ Кажувајќи ги настаните пред ноќниот напад и убиството на Рес, вели дека Хектор *ḗι ἰοложил за сῆιιεῆε*, т.е. *им ἰοкажал месῆο за залеḗнување* (ἦμας ῆῆασ', 762), а тие, уморни, бргу заспале без да постават стражи. Но, ноќта, тој се разбудил бидејќи бил вознемирен и отишол да ги нахрани коњите, па забележал две фигури и помислил дека се некои од сојузниците, па им довикнал: "А тие ништо. И јас ништо друго не кажав, туку *се враῆῆив ἰοβῆορно во леḗλοῆο* и пак заспав."⁴⁰⁸ Кога повторно се разбудил по страшното видение што го сонил, го видел господарот Рес пред умирање и некој маж кој и него го пронижал со меч. Додека тоа го зборува, влегува Хектор и почнува да го обвинува Хорот стражари. Тие се бранат, а Ениох го обвинува Хектор, дека тој го смислил и извршил убиството, бидејќи: "Кој од непријателите би можел ноќе *да дојде и да ḗο најде леḗλοῆο* на земја на

⁴⁰⁴ Рес, ст. 605-607:

τοῦτον κατακτάς πάντ' ἔχεις, τὰς δ' Ἑκτορος
εὐνάς ἕασον καὶ κατατόμους σφαγὰς·
ἔσται γὰρ αὐτῷ θάνατος ἐξ ἄλλης χειρός.

⁴⁰⁵ Рес, ст. 631-632:

μόνος· πρὸς εὐνάς δ' ὡς ἔοικεν, Ἑκτορος
χωρεῖ, κατόπτας σημανῶν ἦκειν στρατοῦ.

⁴⁰⁶ Рес, ст. 660:

ᾧν οὐνεκ' εὐνάς ἦλυθον πρὸς Ἑκτορος.

⁴⁰⁷ Рес, ст. 739-740:

ποῦ δῆθ' Ἑκτωρ
τὸν ὑπασπίδιον κοῖτον ἰαύει;

⁴⁰⁸ Рес, ст. 778-779:

οἱ δ' οὐδέν· οὐ μὴν οἶδ' ἐγὼ τὰ πλείονα,
εὐδον δ' ἀπελθὼν αὐθις ἐς κοίτην πάλιν.

Рес, освен ако некој бог не им кажал на убијците?"⁴⁰⁹ Хектор одрекува и го испраќа Ениох во градот да му ги излечат раните, а по Пријам испраќа гласници да го известат за мртвите и да подготват за нив достоин погреб.

Над сцената се појавува Музата Терпсихора⁴¹⁰, мајката на Рес, со телото на умрениот син во нејзините раце. Кажува дека убиецот е Одисеј, па плаче и лелека над мртвото чедо. Ги колне Диомед и Одисеј, ја проколнува и Хелена: "(Проклетата нека е) и (онаа жена) која го напушти домот во Хелада и се *ἔπιβριση* (*ἔπιβριση*, се *ἔπιδруγη*, се *качи* во) до *Φριγίσκε* леḡλο (*во леḡλοῖο* на Парис), па доплови тука под Илиј и те уништи тебе под Троја, најмил мој, и испразни безброј градови од храбри мажи."⁴¹¹ Додека си ја оплакува својата несреќа, се обраќа и кон Тамириј, синот на Филамон, кој е причина за нејзината скрб, бидејќи неговата дрзост и кавгата со Музите придонеле таа да го роди нејзиниот син⁴¹², па вели: "Кога ги минував водите на реката *δοῖδος* близу *ἰλλοδοносῖο* леḡλο на *Σῆριμον*..."⁴¹³ Музата за убиството на Рес ја обвинува божицата Атена. Вели дека Рес ќе стане полубог кој ќе престојува во пештерите на Тракија. Пред да замине лелека над човечките маки, над мајките и татковците, велејќи дека е подобро за луѓето да се бездетни, за да не ја доживеат најголемата несреќа - да ги погребуваат своите деца. Хектор ја повикува војската да се подготви за нова битка со Хелените, се надева, конечна за Фригијците, која ќе донесе ослободување на Троја.

Без да ги прејудицираме нештата, не може, а да не ја забележиме присутноста на леглото во оваа драма. Но, се чини, тоа не е иманентен дел на трагичката прагматеја, ниту дел од светот на жената. Тогаш каква е улогата на

⁴⁰⁹ Рес, ст. 852-854:

τίς δ' ἄν χαμεύνας πολεμίων κατ' εὐφρόνην
Ῥήσου μολῶν ἐξηῦρεν, εἰ μή τις θεῶν
ἔφραζε τοῖς κτανούσιν;

⁴¹⁰ Според некои и Евтерпа, Клио или Калиопа.

⁴¹¹ Рес, ст. 910-914:

ἃ θ' Ἑλλανα λιποῦσα δόμον
Φρυγίων λεχέων ἔπλευσε πλαθεῖσ'
ὑπ' Ἰλίῳ ἄλεσε μὲν σέ κατὰ Τροίας,
φίλτατε, μυριάδας τε πόλεις
ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἐκένωσεν.

Текстот е наведен според Euripidis Tragoediae superstites et deperditarum fragmenta, ex recensione G. Dindorfii, Oxonii, 1832-40, tom. II, p. 499-500

⁴¹² Зачнувањето на мајката на Рес од Стримон настанало за време на патувањето на Музите на натпреварот што го организирал Тамириј, кој, како добар пеач и свирач, се фалел дека нив ќе ги натпее и натсвири.

⁴¹³ Рес, ст. 919-920:

περῶσα γὰρ δὴ ποταμίους διὰ ῥοᾶς
λέκτροις ἐπλάθην Στρυμόνος φυταλμίους,

леглото во *Рес*? Одговорот е едноставен доколку се набљудува сцената на која се одвива трагичкото дејствие. Сите собитија се извршуваат во топка на легло. Станувања и легнувања, будења и заспивања, сон и јаве, излегување од и влегување во легло, барање и наоѓање легло, ноќни стражи кои залегнуваат, убиство во легло... Топика која воспоставува интерактивна релација дури и со самите прагми и станува семантика, која условува и која е условена од, која значи и означува. Леглото, во ноќ, привид и заседа, за хибристот станува гробница, за разумниот - живот. Леглото на Хектор - јавно, познато, откриено, останува легло на живот; леглото на Рес, тајно, непознато, сокриено, станува легло на смрт. "Потрага по легло" е основната прагма во оваа драма. Легловната топка е повеќе од топос, таа е единствениот знаковен систем кој на сигурен начин може да ги обедини драмските собитија.

VII. 3. 8. Леглото во трагедијата *Елекѝра*

Истата митологема што ја среќаваме во Ајсхиловата драма *Надгробно жртвување* и Софоклевата *Елекѝра*, својата уметничка обработка ја наоѓа и во Еврипидовата трагедија *Елекѝра*. Но, за разлика од митскиот сјај и мистериската вдохновеност на претходните, последната е веќе истрошена и празна, без трагична и херојска суштина, антихеројска или пародично херојска, во која е уништен трагичниот патос или етичкиот занес и заменет со реалистичен моралитет и софистички разградена побожност. Таа е аристотеловски најслаб тип трагедија ($\delta\iota\lambda\eta\ \tau\rho\alpha\gamma\omega\delta\iota\alpha$) со две телеологии, "среќен" свршеток за "добрите" и "несреќен за "лошите". Во драмата е обвинет богот на светлината - Фојб за неразумност, низ човечко морализирање, без да биде сфатена митската логика на искупување за секоја ефемеридна хибрис. Драмските лица доведени до обична човечка психологија ги држат моралните проповеди на авторот, а трагичните, отугени од митската суштина, дејствуваат по некој автоматизам според запаметениот, а не извршениот избор.⁴¹⁴

⁴¹⁴ в. Е. Колева, *Систѝаса...*, стр. 181-184.

И покрај "слабостите" на трагичката структура, сферата на нашиот интерес останува мерката според која леглото партиципира во драмата, а таа не може да се потцени, ниту според квантитет, ниту со оглед на новиот квалитет во начинот на кој приоѓа во трагичката супстанција.

Во тој поглед семантичката и семиотичката поставка на леглото уште еднаш е потврдена на самиот почеток, во прологот што го кажува безимениот Селанец, "таканаречениот маж" (cf. 1286 ст.) на Електра, во топика лишена од олтари и жртвеници, во селски двор со пусти полиња наоколу. Откако накусо ги изложува претходните настани, вели дека Ајгист⁴¹⁵ му ја доделил Електра за жена, плашејќи се таа да не се омажи за некој благородник од кого би можел да се роди одмаздник на нејзиниот татко Агамемнон. Меѓутоа интригата се зачнува со неговата изјава дека никогаш не го допрел нејзиното легло; нешто поради сопственото ниско потекло, но повеќе заради стравот од враќањето на Орест: "Овој маж неа никогаш - тоа го знае Кипранката - не ја посрамоишил в леѓлоишо; девица е уште."⁴¹⁶

Во овој простор на сенки го нема присуството на Хорот (бидејќи и, навистина, нема што ново да се чуе), освен она на новокомпонираниот сопружнички пар - непар, Селанецот и Електра, кои, сепак, се осамени, одвоени, секој со своите дневни, ситни, приземни задачи и проблеми. Старата приказка што објаката ја повторуваат, по заминувањето на Електра по вода, е заменета и надополнета со нов монолог - Орестовиот. И Орест е дел од еден пар, од стариот, добро познат пар - Орест и Пилад. Трезвено, без страст, тој известува дека е дојден да убие, дека ја бара сестра си која ќе му помогне во убиството и дека треба да се крие за да не биде откриен. Орест потајно дебне, залегнат во заседа, држи легло во заседа, од кое подоцна, подготвувајќи двојна заседа ќе ги убие Ајгист и мајка си Клитајместра. Двете цврсти легла, јаловото, привидното, измамничкото на Електра и убиственото, тајното, "заседничкото" на Орест ќе го убијат мајчиното, "непостојаното" (1156), "окрвавеното" (211) легло.

Додека Орест и Пилад се кријат, се враќа Електра со стомна вода на глава и тажи над својата судбина, и по седум години подеднакво го оплакува

⁴¹⁵ Претходно, во 13 ст., Селанецот вели дека Ајгист ја има (за жена) сопругата (ἄλοχον) на Агамемнон.

⁴¹⁶ *Електира*, ст. 43-44:

ἦν οὐλοῦθ' ἀνήρ ὄδε, σύνοιδέ μοι Κύπρις,
ἤσχυεν εὐνή· παρθένος δ' ἔτ' ἐστὶ δῆ.

татка си, како секој миг да се случува неговата смрт.⁴¹⁷ Правејќи споредба со лебедот, кој тажи гласно викајќи по умрениот татко фатен во подмолната мрежа: "...така тебе, несреќен татко"⁴¹⁸, јас те плачам, искапен во последна бања, во најбеднојто леѓло на смртџиџа."⁴¹⁹ За себе кажува дека живее во сиромашна колиба протерана од татковата куќа: "А мајка ми во окрвавено леѓло, во брак со друг врзана живее."⁴²⁰

Значи, веќе се воведени три од четирите легла кои ја обликуваат тетрагоналната схема во која се извршуваат дејствувањата произлезени од логичката законитост на причина и последица, во која лицата и собитијата добиваат атрибут на двојност или четворност: Електриното привидно, недопрено легло, Агамемноновото легло на смртта и Клитајместриното окрвавено легло. Останува уште четвртото, одмаздничкото, "заседничкото" легло на Орест. Него го воведува Електра, кога во заседа ги забележува Орест и Пилад: "Некои туѓинци близу куќава наша, кои имале леѓло (биле залеѓнајќи) крај жрџивеникојџи, се креваат од заседа."⁴²¹

При средбата на Орест и Електра се развива стихомитија во која Орест студено и методично, како платен убиец, истражува и испитува за состојбите во кралскиот дом. Иако веќе знае која е Електра, ја измамува претставувајќи се како Орестов пратеник. Одговорите на Електра се прецизни и суви, а во претставата што ја гради за учесниците во актуелната судбина, наспроти богатите неблагородни "благородници" единствено сиромавиот Селанец е достоин за почит и слава, бидејќи, како што самата кажува: "Никогаш не се осмели да џо дојре моејџо леѓло."⁴²² Ова е неговата најголема доблест, која и

⁴¹⁷ Во овие мигови на сцената влегува и Хорот аргивски девојки, кои ја канат Електра на празнично оро, но таа, скрбна, одбива.

⁴¹⁸ Претходно, обраќајќи се кон татка си, вели: "Ти лежиш во Хад искапапен од твојата сопруга и Ајгист." (σᾶς ἀλόχου σφαγαίς, 122-124).

⁴¹⁹ *Елекџира*, ст. 155-158:

ὡς σὲ τὸν ἄθλιον
πατέρ' ἐγὼ κατακλαίομαι,
λουτρά πανύσταθ' ὑδρανάμενον χροῖ
κοίτα ἐν οἰκτροτάτα θανάτου.

⁴²⁰ *Елекџира*, ст. 211-212:

μάτηρ δ' ἐν λέκτροις φονίσις
ἄλλω σύγγαμος οἰκεῖ.

⁴²¹ *Елекџира*, ст. 216-217:

ξένοι τινὲς παρ' οἴκον οἶδ' ἐφεστίους
εὐνάς ἔχοντες ἐξανίστανται λόχου·

Во 225 ст. Електра го прашува Орест: "Па зошто тогаш *дебнеш* во заседа близу мојот дом вооружен со меч.", употребувајќи го глаголот λοχᾶω 'во заседа сум'.

⁴²² *Елекџира*, ст. 255:

οὐλώποτ' εὐνής τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν.

самиот Селанец сака да ја нагласи: кога доаѓа и се распрашува за нивниот разговор, живо се интересира дали тугинецот дознал за неговото воздржување од леглото (355-356).

Селанецот заминува да го повика старецот - пастир, некогашен учител на Агамемнон, а Хорот пее песна за штитот на Ахил, за чудата и чудовиштата насликани на него, обидувајќи се да ги антиципира страшните собитија преку завршната реч со која во леглото го открива вистинскиот убиец на славниот крал Агамемнон: "Вождот на такви копјаници мажи, го уби, Тиндарова ќерко, *ἴβροειῖο λεῖλο*, зловна девојко."⁴²³ Уште еднаш, леглото експлицитно се јавува како убиец, како субјект, како извршител на трагичките прагми.

Доаѓа Старецот и препознавањето не се извршува доследно според традиционалната анагноричка семиологија (навистина, според некои надворешни белези, но не и според составот на собитијата), туку "реалистично". По ова, Старецот го смислува и обмислува убиството на Ајгист, подмолниот сопруг (*δόλιον ἄκοιταν*, 166), а Електра заседата, која ќе ја убие соделничката на "крвавото легло". На Орест му се одземени сопствените размисли, исклучен е неговиот ум, оставена раката, тој само дејствува според туѓи напатствија. Убиството на Ајгист треба да се изврши додека овој жртвува; за Клитајмистра Електра смислува "женска", легловна измама. Го испраќа Старецот да ѝ јави на Клитајмистра дека таа е "леунка" (*λεχῶ*, 652 ст.), т.е. дека тукушто се породила; како жена знае - легловната реторика е најлесниот пат за остварена комуникација меѓу жени. Му вели на Старецот да ѝ каже на Клитајмистра дека е во десеттиот ден од породувањето, онолку колку што ѝ треба на "леунка" (*λεχῶ*, 654) да се очисти. Таа е повеќе од сигурна дека Клитајмистра ќе дојде, кога ќе чуе за нејзините (*ἰοσίῃ*)родилни болки (*λόχιά*⁴²⁴ μου νοσήματα, 656). Нејзиното легло-заседа, од легло-раѓање, легло-живот, ќе се претвори во легло-смрт.

Старецот, Орест и Пилад заминуваат по доделените задачи, а Хорот уште еднаш пее за клетата Пелопова лоза, за гибелните кавги меѓу браќата Тиест и Атреј: "Со *ἰθαίνο λεῖλο* (милувања, љубовни *ἰρεῖραιῖκι*) ја завел милата жена на

---

⁴²³ *Ελεκτίρα*, ст. 479-482:
τοιῶνδ' ἄνακτα δοριπόνων
ἔκανε ἀνδρῶν, Τυνδαρίς,
σά λέχεα, κακόφρων κόυρα.

⁴²⁴ Од *λόχιος*, 3. 'кој му припаѓа на породувањето'.

Атреј (Аеропа) и го донел чудото (златното руно) во својот дом.⁴²⁵ Доаѓа гласник и донесува вест за Орестовата победа: вест која не објавува одмазда-прада, туку колеж. На гостинска покана за учество во жртва ("Случајно им жртвувам говеда на нимфите;", им рекол Ајгист⁴²⁶ на Орест и Пилад, канејќи ги со него да го извршат жртвувањето, "в зори *ако сѝанεῑηε од леḡλο̄ῑηο*, на време пак ќе стигнете."⁴²⁷), тој го претвора домаќинот, жртвувачот, во жртва - "зад грб" го заклал лошиот Крал.

Орест доаѓа и го носи мртвото тело на Ајгист. Иако Електра знае дека не треба да се ругаат мртвите (*νεκρούς ὑβρίζειν*, 902), таа над трупот искажува погрдни јамби и се изругува користејќи го јазикот на леглото: "До толку беше луд што се понадева дека ако ја земеш за жена мојата мајка, нема да биде лоша кон тебе, а (истата таа) *ḡο οσκверни леḡλο̄ῑηο на мојο̄ῑ ἱ̄αῑη̄κο*."⁴²⁸ И понатаму: "Па нека знае секој *кој расӣη̄αλ (завел) нечија со̄ῑρυḡα со ἱ̄αῑη̄ни милувања*, а потоа в нужда ја зел, дека е несреќник (будала), ако мисли дека честитоста што онаму ја немала, дека сега, кај него, ќе ја има."⁴²⁹ Продолжувајќи со оваа (чисто авторова) моралистичка реплика, кажува дека е навистина срамота доколку во куќата владее жената, а не мажот и дека нејзе и се омразени и децата кога не го носат името според машкото, својот татко, туку, според родот на мајката ги нарекува градот: "Зашто *ако некој ожени и ο̄ῑη̄ο̄ј̄ке бележӣη̄ο* (по род) *леḡλο*, никој не го споменува мажот, туку жената."⁴³⁰ Се чини целото убиство е осмислено со една цел: да се даде можност најприземно да се изругаат слабите

⁴²⁵ *Елекѝра*, ст. 720-723:

κρυφίαις γὰρ εὐ-
ναίς πείσας ἄλοχον φίλαν
Ἄτρεως, τέρας ἐκκομί-
ζει πρὸς δῶματα·

⁴²⁶ За него, додека ѝ зборува на Електра, Гласникот вели: "сопругот на твојата мајка" (*μητρός εὐνέτης σέθεν*, 803).

⁴²⁷ *Елекѝра*, ст. 785-787:

τυγχάνω δὲ βουθυτῶν
νύμφαις· ἔωοι δ' ἐξαναστάντες λέχους
ἐς ταῦτόν ἤξειτ'.

⁴²⁸ *Елекѝра*, ст. 918-920:

ἐς τοῦτο δ' ἦλθες ἀμαθίας ὥστ' ἠλπισας
ὡς ἐς σέ ἐμὴν δὴ μητέρ' οὐχ ἔξοις κακὴν
γῆμας, ἐμοῦ δὲ πατρός ἠδίκεις λέχη.

⁴²⁹ *Елекѝра*, ст. 921-924:

ἴστω δ', ὅταν τις διολέσας δάμαρτά του
κρυπταῖσιν εὐναίς εἴτ' ἀναγκασθῆ λαβεῖν,
δυστηνός ἐστιν, εἰ δοκεῖ τὸ σωφρονεῖν
ἐκεῖ μὲν αὐτὴν οὐκ ἔχειν, παρ' οἱ δ' ἔχειν.

⁴³⁰ *Елекѝра*, ст. 936-937:

ἐπίσημα γὰρ γῆμαντι καὶ μείζω λέχη
τάνδρος μὲν οὐδεῖς, τῶν δὲ θηλειῶν λόγος.

мажи и неверните жени, одземајќи му ја на митот обредната, божеската, митската димензија.

Отстранет од сцената е трупот на Ајгист, а на неа доаѓа Клитајмистра и почнува агон меѓу неа и Електра. Одбраната на Клитајмистра е веќе добро позната; во легловната реторика лоцирана на два пункта: леглото на Ифигенеја, т.е. Ахил: "Оној (Агамемнон) ќерката моја *οἴῃκακο* ја убеди во *λεῖλοῖο* на Ахил (во *браκοῖι* со Ахил), водејќи ја замина од дома во Авлида која ги држеше корабите, каде што ја простре врз огнот и го расече белиот образ на Ифигенеја."⁴³¹, и, сопственото во кое е доведена Касандра: "Но сепак, поради ова, макар што ми беше причинета неправда, не здивеав и не ќе го убиев мажот, но дојде доведувајќи ми девојка, бесна и опседната, и *κον ἰῖοα υἱῖτε* во *λεῖλοῖο* ја *ἰυἱῖι*, па така истовремено во иста куќа две невести држеше."⁴³² Второто е, се чини, за жената многу поважно, и, оправдувањето за новостекнатото легло доаѓаат токму преку него: "А жените се будалести, не велама поинаку; па, бидејќи се подложни на ова, кога годе мажот згреши и *ῖο* *ισῖῖςνε* *насῖῖρα* *λεῖλοῖο* *ῖῖο* е в куќи, жената сака да го подражава мажот и да си стекне друг љубен."⁴³³ Значи, обете, всушност, едно легло, Клитајмистриното, во две епифании: легло-мајка и легло-сопруга.

Но, девојката Електра, сè уште нема слух за леглото-знак, леглото-жена, па затоа обвинението го оснива токму на новоисполнетото легло. Во разговор со Клитајмистра, ѝ вели дека, доколку Агамемнон ја убил нејзината ќерка, како што таа кажува, тогаш што ѝ се виновни самата таа, Електра, и нејзиниот брат Орест: "Како тоа, откако го уби мажот, не ни ја додели нам татковата куќа,

---

⁴³¹ *Ελεκῖρα*, ст. 1020-1023:
κεῖνος δὲ παῖδα τὴν ἐμὴν Ἀχιλλέως
λέκτροισι πείσας ᾤχετ' ἐκ δόμων ἄγων
πρυμνοῦχον Αὔλιν, ἐνθ' ὑπερτείνας πυρᾶς
λευκὴν διήμησ' Ἰφιγόνης παρηΐδα.

Додека зборува за смртта на ќерка си, ја споменува и Хелена, за која, чудно, само неколку редови пред сопственото оправдување, не наоѓа оправдување за нејзината "збеснатост од похота" (*μάργος*) и ја нарекува "сопруга - предавник" (*ἄλοχος προδότις*, 1028).

⁴³² *Ελεκῖρα*, ст. 1030-1034:
ἐπὶ τοῖσδε τοίνυν, καίπερ ἠδικημένη,
οὐκ ἠγριούμην, οὐδ' ἂν ἔκτανον πόσιν
ἄλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἐνθεον κόρην
λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε, καὶ νύμφα δύο
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς δάμασιν κατεῖχ' ὁμοῦ.

⁴³³ *Ελεκῖρα*, ст. 1035-1038:
μῶρον μὲν οὖν γυναῖκες, οὐκ ἄλλως λέγω·
ὅταν δ', ὑπόντος τοῦδ', ἀμαρτάνη πόσις
τᾶνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσθαι θέλει
γυνὴ τὸν ἄνδρα χᾶτερον κτᾶσθαι φίλον.

ἴυκυ во леḡλοῖτο ἵρиведе ἴуḡ, купувајќи го бракот со цена (на кралство)?"⁴³⁴ И не испушта, во легловниот триаголник да не го спомене и Ајгист: "А секој што гледа на богатство или благороден род и жени лоша (жена), будала е; зашто *ἵοδοбро е в куќа честἱῖἱο леḡло (жена) од низок род, одошἱῖἱο од боḡаἱἱ род (нечестито).*"⁴³⁵

Кај Клитајмистра надвладуваат мајчините чувства и се повлекува од расправата, па ја прашува Електра зошто стои така неизмиена и слабо облечена, а тукушто, како "леунка" (λεχῶ, 1108), се ослободила од новородено дете. Се возобновува сликата за родилното легло - заседа, и Електра ја започнува измамничката игра со ова легло. "Слушна, мислам, за *моειῖο ἵοродување* (τῶν ἔμῶν λοχευμάτων, 1124), ѝ вели таа ладнокрвно, како најдрзок лажливец. И бесрамно ја продолжува лагата со леглото, со која ја крои замката, заседата, смртта: "Сама *ḡи ἱḡрἱев родилниἱе најορι* и сама го родив детето."⁴³⁶ Клитајмистра заклучува дека треба да им жртвува на бозите и влегува во колибата за да го изврши тоа, а по неа и Електра. Хорот Аргивки, уште еднаш сеќавајќи се на стариот злостор⁴³⁷, сега веќе со сигурност пролептично пее за блиските собитија: "*Одмаздаἱἱа (ἱḡравдаἱἱа, казнаἱἱа)* која тече назад за *нейῖοсἱἱοјаноἱἱο леḡло (кое ἱḡрча најἱаму наваму, или одмаздаἱἱа ἵοοради клеἱἱοἱἱο неверсἱἱво се враќа)* ја мами неа, која клетниот маж кој доцна се врати во својот дом и небесните Киклопски сидови, го уби со своја рака со остро оружје, држејќи секира во своите раце."⁴³⁸

Од колибата допираат претсмртните крикови на Клитајмистра. На сцената излегуваат Орест, Електра и Пилад, испрскани со крв, а придружбата пред нив ги изнесува мртвите тела на Ајгист и Клитајмистра. Одмаздниците

⁴³⁴ *Елекἱἱра*, ст. 1088-1090:

πῶς οὐ πόσιν κτείναςα πατρώους δόμους
ἡμῖν προσήψας, ἀλλ' ἐπηνέγκω λέχει
τάλλοτρια, μισθοῦ τοὺς γάμους ἄνουμένη;

⁴³⁵ *Елекἱἱра*, ст. 1097-1099:

ὅστις δὲ πλοῦτον ἢ εὐγένειαν εἰσιδὼν
γαμεῖ πονηράν, μῶρός ἐστι· μικρὰ γὰρ
μεγάλων ἀμείναι σῶφρον' ἐν δόμοις λέχει.

⁴³⁶ *Елекἱἱра*, ст. 1129:

αὐτὴ ἴοχευον κάτεкон μόνη βρέφος.

⁴³⁷ Обраќајќи се кон Клитајмистра Хорот вели дека направила голем злостор кон својот "сопруг" (εὐνέταν, 1171).

⁴³⁸ *Елекἱἱра*, ст. 1155-1160:

παλῖρρους δὲ τάνδ' ὑπάγεται δίκα
διαδρόμου λέχους μέλεον ἃ πόσιν
χρόνιον ἱκόμενον εἰς οἴκους
Κυκλώπειά τ' οὐράνια τείχε' ὄξυθήκτου βέλους

тажат, се оплакуваат го обвинуваат Фојб: "Ој Фојбе, откако гласно ја опеа правдата (одмаздата), изнесе на виделина невидени јадови, но *крвничкоῖο* (*ῖιβελνοῖο*, *убисῖιβеноῖο*) *леῖλο* (брак) *ῖο* искорени од хеленската земја."⁴³⁹ Орест стравува поради прогонот што му следува од ваквиот чин, а Електра: "Оф леле, кутрата јас! Каде ли јас ќе одам, во кое ли оро, во кој ли брак? *Кој ли маж ќе ме ῖрими во невесῖиинско леῖло?*"⁴⁴⁰ Тоа е првото и последното легло, во почетокот *εὐνή*, на крајот *εὐνή*; првото со гордост дека е недопрено, последното со тага и жалење што ќе остане недопрено. Тоа е леглото на носителот, стожерот на трагичките прагми,⁴⁴¹ тоа е женското легло,⁴⁴² неисполнетото, гибелното, безмажното, јаловото, одмаздничкото, "заседничкото", безеросното (дури не може да речеме ни дека во него надвладува трагичкиот, погубниот Ерос), измамничкото, привидното, окрвавеното, свирепото, смртното... Легло кое само по себе дејствува, легло во кое никој не партиципира, легло кое само предизвикува, а ништо не извршува, кое драмата ја остава без митско величие, со разбиена митска претстава, легло - чуден знак, кој речиси не знае што да значи, од кого театарот останува скочанет, без дејство, ни можност за излез, од кого останува само дамка на злосторство, без никаква внатрешна поетичка илузија. Драмската апорија може да ја разреши само *deus ex machina*, овој пат дајмони, - Диоскури, браќата Клитајестрини: "Фојб, Фојб е - но цар е мој и затоа молчам. Тој мудар е, но мудро не те подучи."⁴⁴³ Вината е "пренасочена", Орест ќе добие само "условна" казна. Без трагичка конзистенција, правдата се воспоставува на чуден начин, без исконска возвишеност. Секому дел, а на Електра легловна шанса - сопруга (*ῖλοхов*, 1249) на Пилад. Братот и сестрата се

ῖκανεν αὐτόχειρ, πέλεκυν ἐν χεροῖν λαβοῖσ'.

⁴³⁹ *Елекῖира*, ст. 1190-1193:

ῖω Φοῖβ' ἀνύμνησας δῖκαν,
ῖφαντα φανερά δ' ἐξέπρα-
ξας ῖχεα, φόνια δ' ῖπασας
λέχε' ἀπὸ γῆς ῖλλανίδος.

Според некои редакции, место *λέχε'* наоѓаме *λάχε'*; во тој случај текстот би можеле да го преведеме: "...а (мене ми) додели крвава судбина (надалеку) од хеленската земја." Можеби оваа емендација е поверодостојна.

⁴⁴⁰ *Елекῖира*, ст. 1198-1200:

ῖω ῖω μοι. ποῖ δ' ἐγώ, τίν' ἐς χορόν,
τίνα γάμον εῖμι; τίς πόσις με δέξεται
νυμφικῶς ἐς εὐνάς;

⁴⁴¹ Електра поимот го произнесува најмногу од сите други лица; изразено во проценти - 56%. Зад неа доаѓаат Хорот и Клитајестра со по 17%.

⁴⁴² Дури осумдесет и девет проценти отпаѓаат на женските ликови кои го употребуваат овој термин.

⁴⁴³ *Елекῖира*, ст. 1245-1246.

судски ослободени, но засекогаш оттргнати од сопствениот топос. Хорот завршува со апсурден, полисемичен и загадочен поздрав: "Збогум, бидете поздравени!" или "Весели бидете!"⁴⁴⁴.

VII. 3. 9. Леглото во трагедиите *Ифиџенеја во Авлида* и *Ифиџенеја во Таврида*

Навистина Аристотел му забележува на Еврипид дека етичкиот лик (ἦθος) на Ифиџенеја во оваа драма е недоследен (*Поетика*, 1454a), но, се прашуваме, има ли воопшто (освен Клитајмистра и Војската) нешто доследно во трагедијата *Ифиџенеја во Авлида*?

Агамемнон испратил измамничко писмо во кое ја повикува жена си да ја доведе ќерката Ифиџенеја под изговор на брак со Ахил, а всушност решил да ја жртвува заради "заедничко добро". На самиот почеток од драмата се предомислува и испраќа ново писмо во кое ѝ пишува на жена си да не ја доведува ќерката. Подоцна уште еднаш се предомислува и одлучува да ја жртвува. Ахил одбива брак, но на крајот се предомислува, го посакува, жали по леглото на Ифиџенеја. Отпрвин вели дека ќе го загина за спасот на Ифиџенеја, но потоа, неговата бестрашност се разводенува пред ненадејната етичка преобразба на Ифиџенеја. Менелај во почетокот смета дека има полно право да ја бара крвта на својата внука, но по разговорот со братот се откажува од таквата намера. Ифиџенеја, веќе рековме, одбива смрт, се згрозува од неа, а подоцна стоички ја прифаќа. Но, дали ваквата двојност, дволичност е својствена само на ликовите?

Се чини ваквата поларизираност (бинарност, двојност, позитивност и негативност, бидување и небидување, имање и немање, присуство и отсуство, акција и реакција, дејствување во една и дејствување во спротивна насока, создавање и уништување, кревање и спуштање) не само што се провлекува низ целата трагедија, туку драмското ткиво е изградено единствено врз неа, а собитијата се нижат во постојана осцилација, наизменично заменувајќи го белото со црно и црното со бело, и така, речиси во недоглед. Ваквата

---

⁴⁴⁴ *Елекџра*, ст. 1357.

константна и континуирана промена на среќа со несреќа, на плус со минус, се воведува на самиот почеток, во Агамемноновото изложување на претходните собитија: среќа - во задобивањето на Хелениното легло и договорот постигнат меѓу просците (55-70); несреќа - во грабнувањето на Хелена од Парис (71-77); среќа - собирањето на хеленските војски во Авлида поради одмазда за претрпениот срам, собирањето за поход кон Троја и казнување на барбарите (78-83); несреќа - безветрина, војските не може да се придвижат (87-88); среќа - Агамемнон е избран за врховен заповедник на сите хеленски војски (84-85); несреќа - ваквата чест подобро да не му била доделена (85-86); среќа - Калхант пророкува излез од безветрината, придвижување на војските со жртвување (трагичка среќа) на Ифигенеја (88-93); несреќа - Агамемнон најавува излез, придвижување на војските, враќање дома, без жртвување на Ифигенеја (94-96); среќа - Менелај го убедува братот да ја жртвува ќерка си и тој испраќа писмо до Клитајмефра со покана за лажен брак со Ахил (97-106); несреќа - Агамемнон се предомислува и испраќа ново писмо до сопругата во кое ѝ наложува да не ја доведува ќерката во Авлида (107-123), итн. Среќа - несреќа, несреќа - среќа, обединети во митска, трагичка Τύχη, на која не може да ѝ се препознае вистинското лице, да се открие вистинската страна.

Двојството е сеприсутно, го гледаме насекаде, и во митските поими и во трагичната елементарна структурираност: двојство на добро и зло во ликовите на Агамемнон и Менелај, благородие и свирепост кај Ахил и Калхант, двојство на жртвување и саможртвување, свадба и смрт, смрт и апотеоза, двојство - Хелени и барбари, слободни луѓе и робови, жени и мажи, јавни, државни, заеднички нешта (τὰ κοινά) и приватни, домашни (τὰ οἰκεῖα), "два хора, еден статичен - жени од Халкида присутни за епоптичко набљудување чуда и чудеса, другиот невидлив, а динамичен, Војската која очекува жртва и се подготвува за плен; две етики: младешка невиност (Ифигенеја, Ахил) и тврда, кралска властољубивост, алчност и скверност"⁴⁴⁵ (Агамемнон, Менелај).

Тогаш, каде би требало да го бараме леглото во *Ифигенеја во Авлида*? Од претходните согледувања произлегува дека би требало да го побараме и најдеме на некое невообичаено, неочекувано место, спротивно на мнението

---

⁴⁴⁵ Е. Колева, "Уште неколку белешки за Еврипид", во Еврипид, *Хиџолий, Ифигенеја во Авлида, Бакхи*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 272.

(парадоксално). И токму така: леглото-знак, леглото-жена, се наоѓа во διάνοιαι на мажи (атопично или алотопично, но не и алогично, поради неговата амбивалентност), маж го воведува (Агамемнон), мажи го заведуваат и маж го изведува (Ахил); претежно мажи го произнесуваат (71%, наспроти 29% жени) и маж е тој кој најчесто го користи во своите говори (Агамемнон со 47%, а веднаш зад него Ахил со 18%).

Почетокот е во зачетокот, во леглото на Хелена, "најлошата сопруга" (κακίστης εὐνίδος, 397) на Менелај, дури и пред тоа, во договорот за леглото; поради бројните просци, таткото на Хелена побарал од нив да се заколнат: "Кому и жена да стане ќерката на Тиндар, дека нему ќе му помогнат, доколку некој ја грабне од дома и замине и *ῥο ιστῆισνε (ῥο λιши) од леῖλοῖο оној шῆο ῥο има (неῖοισῆῖ ῥοσιῖοδαρ)*, дека ќе завојуваат на него со оружје и ќе му го разурнат градот, било да е Хелен или барбарин."⁴⁴⁶ Второто е она суштинското за трагедијата, Ифигенииното, но не автономно, не автохтоно, туку во спој, заедница, свадба, во маж и преку маж, во Ахил, "младоженецот". Агамемнон раскажува како ѝ пратил лажно писмо на жена си, да ја испрати ќерката во Авлида, божем Ахил да ја земе за жена: "... велејќи ѝ дека (Ахил) не сака да плови заедно со Ахајците, ако од нас во Фтија не му дојде леῖλο (невесῆα)."⁴⁴⁷ Но, по ова писмо следува ново, демант на старото, а Старецот се грижи за мажот, за Ахил: "Та како Ахил, *οῖκακο нема да ῥο добие леῖλοῖο (лишен од леῖλοῖο)*, зар не ќе биде бесен на тебе и твојата сопруга?"⁴⁴⁸ Агамемнон - маж ја почитува грижата на маж за маж, истапува со нов демант: употребено е само името на Ахил, како мамка, не вистински, не стварно, тој, всушност, не знае за бракот и плановите: "...ниту дека сум му ветил ќерката да му ја *ῖρεδαдам во*

⁴⁴⁶ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 61-65:

ὅτου γυνῆ γένοιτο Τυνδαρίς κόρη,
τούτω ξυναμυνεῖν, εἴ τις ἐκ δόμων λαβὼν
οἴχοιτο τὸν τ' ἔχοντ' ἀπωθοίη λέχους,
κάπιστρατεύσειν καὶ κατασκάψειν πόλιν
Ἑλλην' ὁμοίως βάρβαρόν θ' ὄπλων μέτα.

⁴⁴⁷ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 102-103:

συμπλεῖν τ' Ἀχαιοῖς οὐνεκ' οὐ θέλοι λέγων,
εἰ μὴ παρ' ἡμῶν εἴσιν ἐς Φθίαν λέχος·

⁴⁴⁸ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 124-126:

καὶ πῶς Ἀχιλεὺς λέκτρων ἀπλακῶν
οὐ μέγα φυσῶν θυμὸν ἐπαρεῖ
σοὶ σῆ τ' ἀλόχῳ;

невесѣински ѡсѣтели на раѣѣе (во невесѣински ѡреѣраѣѣки), на (во) брачно леѣло."⁴⁴⁹

Хорот Халкидиѣки пее за Војската, страшната војска, безмерно големата војска, за хероите и војководците, легловни рожби (λοχεύματα) на славни родители (285), пее за Војската која е со кораби залегната, во пристаниште закотвена, која со кораби дебне во заседа (ἐναυλόχει, 249)⁴⁵⁰, на кои бројот не може да им се изброи, да им се догледа.

Но, во меѓувреме, писмото - демант е откриено, печатот разбиен, пораката исчитана. Менелај го прекорува брата си за властољубие, за честољубие (337-341, 354-357, 366-367) и за дволичност (342-349, 358-364), а себеси се претставува како бранител на општото, хеленско добро (370-372). Но, Агамемнон одвраќа, на своето честољубие (385) ги спротивставува братовите зли страсти, задоволства (ἡδονὰ κακάι, 387) по расипаното, лошото легло: "Кажи ми зошто страшно шиштиш со очи закрвавени? Кој те навреди? Што сакаш? Посакуваш (коѣнееш) да си го земеш (назад) честѣиѣѣѣѣѣѣ⁴⁵¹ леѣло (жена)?!"⁴⁵² "Па зарем јас, кој претходно не размислував добро, а сега се опаметив, зарем сум луд? Па ти повеќе си, штом лошо леѣло (жена) изѣуби, а сакаш да го земеш назад, та некој бог ти ја дарил оваа добра судба."⁴⁵³ Но овие зборови не успеваат да го променат мислењето на Менелај. Дури откако доаѓа Гласник со вест дека ги води Клитајмефра и Ифигенеја, дури откако Агамемнон испушта солза од сознанието дека неговата ќерка "набргу ќе се венча со Хад"⁴⁵⁴, Менелај го менува гледиштето, размислите (500-502), се сожалува над братовите солзи (477-478). Но, сега, пак, Агамемнон, како и повеќето ликови во драмата - единствено доследен на својата недоследност,

⁴⁴⁹ Ифигенеја во Авлида, ст. 130-132:

οὐδ' ὅτι κείνῳ παῖδ' ἐπεφήμισα
νυμφείους εἰς ἀγκῶνων
εὐνάς ἐκδώσειν λέκτροις.

⁴⁵⁰ Од глаголот ναυλόχει 'вкотвен сум, со корабите се наоѓам, сум залегнат во заседа', сложенка од основата *legh-/logh-.

⁴⁵¹ Се разбира, кажано со крајна иронија.

⁴⁵² Ифигенеја во Авлида, ст. 381-382:

εἰπέ μοι, τί δεινὰ φυσῆς αἰματηρὸν ὄμμ' ἔχων;
τίς ἀδικεῖ σε; τοῦ κέχρησαι; χρηστὰ λέκτρ' ἐράς λαβεῖν;

⁴⁵³ Ифигенеја во Авлида, ст. 388-390:

εἰ δ' ἐγώ, γνοὺς πρόσθεν οὐκ εὔ, μετετέθην εὐβουλίᾳ,
μαίνομαι; σὺ μᾶλλον, ὅστις ἀπολέσας κακὸν λέχος
ἀναλαβεῖν θέλεις, θεοῦ σοι τὴν τύχην διδόντος εὔ.

⁴⁵⁴ Ифигенеја во Авлида, ст. 461:

"Αἰδῆς νιν, ὡς εἶκε, νυμφεῦσαι τάχα

уште еднаш го менува ставот, поради "нужна среќа-несреќа" (511), поради страв од Војската, одлучува да си го "отпрати детето во Хад" (540).

Сé се врти околу леглото. Сите судбини се врзани за него: се создаваат преку него, испреплетени се во него. Важно е да се почитува ритамот според кој тоа пулсира, да се пази мерката. Хорот пее: "Блажени се оние кои *сӣоред о̄йределена мерка со разборӣиос̄ӣ зема̄ӣӣ учес̄ӣво во ле̄гло̄ӣо (љубовнӣӣе ӣ̄ри) на Афродӣӣа...*"⁴⁵⁵

На сцената се Агамемнон, Клитајмефра, Ифигенеја и малиот, молчаливиот Орест. Во игра на зборови, во метафори, алегии пред гледалиштето се открива леглото, бракот, жртвата. Целата драма е жртва - *πρωτέλεια*, жртва пред некаков чин, иницијација, почеток на нешто ново, брак, жртва пред бракот (433, 718, 1310). Неразделно се испреплетени бракот и смртта, жртвата наменета за Хера⁴⁵⁶ (718) со таа за Артемида (433, 1310). Клитајмефра е *νυμφαγωγός* (610), 'водач, доведувач, предавач на невестата'. Но вистинскиот младоженец не е Ахил туку Смртта (461) или Хелада (1397). Бракот ќе биде плоден, неговите "деца" ќе бидат разорување на Троја (1398-1399). Двата обрета (за венчавање и посмртниот) вклучуваат украсувања (436, 905-906, 1477-1478, 1512), музика (437-439, 1036-1048, 1467-1468), оган (732, 1470-1471, 1601-1602) и гозба (720, 722-723, 1049-1053).

Оваа скриена двојност почнува најмногу да доаѓа до израз, да се открива токму низ скриените, скришните, двосмислените зборови на Агамемнон упатени кон Клитајмефра, во неговото мудрување, како што вели самиот (744). Со доаѓањето на Ахил, со средбата меѓу него и Клитајмефра, се крева првата завеса од Агамемновата игра: Ахил ниту знае за звадба, ниту посакува свадба (837, 841-842). Доаѓањето на Старецот, миразот Клитајмефрин, крева уште една завеса: Ифигенеја треба да се венча со Хад. Клитајмефра лелека и моли: Ахил - сопругот по име (908) да ја спаси Ифигенеја - сопругата по име (904). Ахил е разгневен; не сака неговото име да се обесчестува, со него да се коле девојка (938-939). Сопственото тело не го чувствува веќе чисто, свето (940), веќе е допрено, "заразено" со брак (941), па затоа се колне дека нема да дозволи (а

⁴⁵⁵ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 543-545:

*μάκαρες οἱ μετρίας θεοῦ
μετά τε σωφροσύνας μετέ-
σχον λέκτρων Ἀφροδίτας,*

⁴⁵⁶ Божица - заштитничка на бракот.

сепак дозволува) девојката да згине поради неговиот брак. Сепак, познавајќи ја светоста на леглото, внимава да не го "повреди" со збор и целата вина ја префрла врз Агамемновата хибрис: "Не го реков тоа заради бракот, та *безброј девојки го ловаат моејто легло*; ами (затоа што) најдрско се поруга со мене крал Агамемнон."⁴⁵⁷

И во мигот кога помислуваме дека Ахил ќе дејствува и ќе го спречи колежот, повторно пресврт: остава на жена (Клитајмистра) со зборови да моли маж жртвувањето да се откаже. Хорот девојки пее песна за свадбата на Пелеј и Тетида од која се родил "мажот", "јунакот" Ахил, но во исто време ја промолкнува и сликата за нежниот, мекушавиот Ганимед: "А Дардановиот внук, *мила наслада на леглото Севсово...*"⁴⁵⁸. Песната завршува со сеќавање на Срам (Αἰδώς) и Доблест (Ἀρετά) кои меѓу луѓето се потиснати од Беззаконие (Ἄνομία).

По ова доаѓа до семејната средба: мажот, жената и двете деца. Уште еднаш мажот се обидува "женски" да мами, но Клитајмистра сака да зборува отворено, да ги "открие думите" (ἀνακαλύψω γὰρ λόγους, 1146), да не се служи со "загатки кои не ѝ припаѓаат на песната" (παρωδοῖς αἰνίγμασιν, 1147). И веднаш во својата беседа "под нос му го тутнува" своето легло: таа не пошла за него по сопствена волја, туку, откако ги убил нејзиниот прв маж Тантал и нејзиното рулче, браќата на Клитајмистра, завојувале на него, но: "те спаси тебе мојот стар татко Тиндареј кога дојде кај него како прибегар и *ми го задоби моејто легло (ме зеде за жена)*."⁴⁵⁹ Леглото досега ѝ било беспрекорно, но доколку се изврши убиството, таа не може да гарантира дека со него и понатаму сè ќе биде во ред.⁴⁶⁰ Кога веќе се работи за судбината на Ахајците кои вкотвени чекаат, зошто не одлучеле со ждреб, прашува таа, чие дете ќе се жртвува: "...или Менелај нека ја убие ќерка си Хермиона за мајка си, та ова е негова работа. А сега јас, *која го чувам (нејовредено) мојо легло (која сум ми верна)*, ќе бидам лишена од ќерката, а онаа што згреши, ќе си го однесе своето младо дете во

⁴⁵⁷ *Ифиџенеја во Авлида*, ст. 959-961:

οὐ τῶν γάμων ἕκατι, μυρίαί κόραι
θηρῶσι λέκτρον τοῦμόν, εἴρηται τόδε·
ἀλλ' ὕβριν ἐς ἡμᾶς ὕβρις Ἀγαμέμνων ἄναξ.

⁴⁵⁸ *Ифиџенеја во Авлида*, ст. 1049-1050:

ὁ δὲ Δαρδανίδας, Διδὸς
λέκτρον τρύφημα φίλον,

⁴⁵⁹ *Ифиџенеја во Авлида*, ст. 1155-1156:

πατὴρ δὲ πρέσβυς Τυνδάρεώς σ' ἐρρύσατο
ἐκέτην γενόμενον, τὰμὰ δ' ἔσχεσ ἀὐ λέχη.

⁴⁶⁰ Клитајмистра ги антиципира настаните и наоѓа оправдување за нив.

Спарта и ќе си биде среќна."⁴⁶¹ Две легла, на две полусестри; едното цело, здраво, неповредено, другото извалкано, осквернето, обесчестено. За да се спаси "лошото" треба да се одземе од "доброто". Леглото не ќе може да ја "проголта" ваквата логика.

Во семјната расправија се вмешува и Ифигенеја. Со чувства се повикува на чувства, моли за својот живот, дури и премногу патетично и "невкусно" за еден трагички лик. За неа најголемата придобивка е да се живее по секоја цена: "Со една (наведена) причина сè ќе прекратам и ќе победам: Виделина да гледа за човек е нешто најслатко, а она долу - ништо. Луд е тој што сака да умре; лошо да се живее е поарно одошто убаво да се умре."⁴⁶² И, крајно бесмислено за трагичката конзистентност,⁴⁶³ таткото Агамемнон на своето расплакано дете, престашеното девојче, му нуди "објаснување" повикувајќи се на "повисоки", државни, хеленски цели и интереси, бесрамно вовлекувајќи го леглото кое, божем, познава и разликува граници и народи: "Некаква Афродита (страст) ја разбеснила војската на Хелените, да пловат што побрзо во земјата на барбарите и да *ῶ σοῖραῖι ῥαβεжоῖι на хеленскиῖε леῖλα (соῖρουῖι)*."⁴⁶⁴ Тој не ја жртвува заради Менелај, како што вели самиот, туку затоа што Хелада го бара тоа од него: "Зашто, колку е до тебе, чедо, и до мене, треба да биде слободна, и *не смее од барбари, на оние кои се Хелени, на сила да им бидатῖι ῥαбани леῖλαῖια (жениῖε)*."⁴⁶⁵ Но, Ифигенеја не го разбира овој јазик на леглото. Како и својата мајка и таа единствената вина ја наоѓа во Хелена, во изнуденото легло од Афродита, во спорот меѓу трите божици: "...Кипранката се гордее со (својата) страст (со копнежот што го предизвикува), Палада со копје, а *Хера со*

⁴⁶¹ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1201-1205:

ἢ Μενέλεων πρὸ μητρὸς Ἑρμιόνην κτανεῖν,
οὐπερ τὸ πρῶγμ' ἦν. νῦν δ' ἐγὼ μὲν ἢ τὸ σὸν
σφίζουσα λέκτρον παιδὸς ἐστερήσομαι,
ἢ δ' ἐξαμαρτοῦσ', ὑπότροφον νεάνιδα
Σπάρτη κομίζουσ', εὐτυχῆς γενήσεται.

⁴⁶² *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1249-1252.

⁴⁶³ Единството оправдано во личните авторови чувства за историско-политичкиот момент.

⁴⁶⁴ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1264-1266:

ἔμνηε δ' Ἀφροδίτη τις Ἑλλήνων στρατὸν
πλεῖν ὡς τάχιστα βαρβάρων ἐπὶ χθόνα,
παῦσαί τε λέκτρων ἀρπαγὰς Ἑλληνικῶν

⁴⁶⁵ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1273-1275:

ἐλευθέραν γάρ δεῖ νιν, ὅσον ἐν σοί, τεκνον,
κάμοι γενέσθαι, μηδὲ βαρβάροις ὑπο
Ἑλληνας ὄντας λέκτρα συλᾶσθαι βία.

кралској̄о ле̄гло на̄ го̄с̄ӣодаро̄ӣ Севс..."⁴⁶⁶ Толку чиста и невина, за неа леглото е поврзано единствено со Хера, со бракот, а не со Афродита.

На сцената се појавува Ахил со придружба, и, кажува за опасноста во која бил доведен поради застапувањето за Ифигенеја (1349-1353). "Викаа дека сум замајан од бракот", вели Ахил, а Клитајмејстра го прашува: "А ти што одговори?" "*Да не го убиваат̄ мое̄ӣо идно ле̄гло...*"⁴⁶⁷, одговора тој. И додека пројавува несигурна самоувереност дека ќе го одбрани "идното легло", се случува "чудо": младата, плачлива девојка станува "мудра" старица. Како во ветар исчезнуваат претходните размисли за предностите на животот над смртта (1385), таа, доскоро малечка и нејака, сега сака да го заштити туѓинецот, бестрашниот јунак Ахил пред бесот на војската (1371-1373, 1392-1394), наоѓа оправдување за сопствениот татко и ја советува мајка си да не му се лути на мажот (1369-1370), ги презема Агамемноновите размисли, сфаќањата на возрасните за заедничкото добро, а себеси се гледа како дел од пошироката заедница (1386), сака славно да умре (1375-1376), да се жртвува за Хелада (1383-1384, 1397-1398), да не дозволи барбарите да ги грабаат леглата на Хелените (1380-1382), да помогне да се извојува битката на Хелените над барбарите (1387-1390, 1398-1401).⁴⁶⁸

И Ахил, час поскоро, "скокнува" во схемата на ненадејните промени.⁴⁶⁹ Веднаш по "храбрата", "патриотска" изјава ѝ оддава признание што одбила да влегува во судир со боговите и сфатила што е честито и нужно: "Но (затоа сега) *ӣо̄голема желба кон ӣвое̄ӣо ле̄гло ме обзема*, кога ја гледам твојата куд; зашто ти си благородна."⁴⁷⁰ Повеќе од очигледно, боговите се изговор, но затоа, пак, леглото, пројавувајќи се за последен пат, оддишува со недореченост, со желба, со страст, со неисполнетост, се крева на пиедестал и за него жали и копнее

⁴⁶⁶ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1304-1307:

ἄ μὲν ἐπὶ πόθῳ τρυφῶσα
Κύπρις, ἃ δὲ δορὶ Παλλάς,
Ἦρα τε Διὸς ἄνακτος
εὐναΐσι βασιλίσιν,

⁴⁶⁷ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1355:

τὴν ἐμὴν μέλλουσαν εὐνήν μὴ κτανεῖν...

⁴⁶⁸ Со ваквата демагошка реторика се задоволени сите освен трагичката издржаност. Изневерена е трагичката прагматеја, заменета со просирно политиканство.

⁴⁶⁹ Ахил, Оној познатиот, како да е Хомеров, како да ѝ припаѓа на *Одисејаӣа*, како веќе да се наоѓа во царството на мртвите, вели: "Смртта е страшно зло!" (1415).

⁴⁷⁰ *Ифигенеја во Авлида*, ст. 1410-1411:

μᾶλλον δὲ λέκτρων σῶν πόθος μ' ἐσέρχεται
ἔς τὴν φύσιν βλέψαντα: γενναῖα γὰρ εἶ.

најголемиот грчки јунак. Ахил се запалува од страст кон леглото, посакува легло, а Ифигенеја одбива легло!? Ифигенеја станува "потрезвена" од самиот Ахил (1416-1420, 1424-1432)!?

Се разделува Ифигенеја од својата мајка, од својот брат, ги кажува последните пораки. своето завештание до мајка си, ѝ порачува да не рони солзи, да не сече коси, да не облекува траур, и, да не го мрази Агамемнон, кој неволно се согласил за ваквиот чин. Се разделува и речиси ладнокрвна заминува во смрт. Во жртвувањето веќе не ја гледа смртта, не го гледа својот гроб, гледа само олтар, споменик за сопствената слава (1442-1444).

Набргу доаѓа Гласник и носи вест: се случило чудо! При колежот, при жртвувањето, божицата Артемида наместо Ифигенеја подметнала срна! Сите го чуле ударот на ножот, но никој не видел што се случило. Само крв на сите страни и голема, убава срна. Апотеоза?! Никој не видел "кај под земја девојката ја снемало" (1583). Хефајст ја изгорел жртвата, траги нема никакви (1601-1602). Гласникот бил присутен и "тврди" дека "детето 'сигурно' кај бозите одлетало" (1608). Никој не видел, но чудо си е чудо. Сите веруваат, само Клитајмефра - постојаната, "несменетата", во очај вели: "Да не е пушта приказна, да олесни, на болка тажна по тебе да ставам крај?" (1617-1618).⁴⁷¹

Тајната за судбината на Ифигенеја, се чини, ни се открива во "продолжението", во трагедијата *Ифигенеја во Таврида*: Ифигенеја била пренесена од божицата Артемида во Таврида и била назначена за свештеничка во храмот на Артемида, каде, според старата традиција, ги посветува за жртвено колење Хелените кои пристигнуваат во таа земја. Оваа, пред сè, ајтиолошка драма, чие егзистирање е најмногу оправдано низ воспоставувањето на причинско-последичните врски кај актуелните обичаи од Еврипидовото време, ја користи митологијата и поетичките средства и облик, поетската граѓа, на еден, по малку чуден начин, за создавање уметнички мит, кој, сам по себе, се чини, не е доволен да ги издржи строгите критики за високо уметничка, оригинална драма. Имено, еkleктиката во градењето на трагичките прагми во ова драмско дело се чувствува многу силно и лесно може да се откријат споредбите со мотиви и

---

⁴⁷¹ Од останатите употребени лексеми кои потекнуваат од основите врзани со леглото останаа неспоменати: ἄλοχος, четири пати за Клитајмефра, како сопруга на Агамемнон (46, 114, 126, 154), еднаш за Ифигенеја, ветената сопруга на Ахил (134) и еднаш за сопругите на Лидијците и Фригијците (787) и εὐνίς, за сопругите на Хелените (807).

поетски решенија присутни во другите дела од трагичкиот корпус. Најголемата сличност во внатрешната и надворешната форма се одвива на релација со трагедијата *Хелена*: туѓа, барбарска земја (Египет и Таврида), владетел - самодржец (Тоант и Теоклимен), од бози пренесена жена (Хелена и Ифигенеја), хеленски морнари кои пристигнуваат на барбарскиот брег (Менелај со придружбата и Орест, Пилад со придружбата), пештери, дупки во кои се кријат дојденците, смрт која им се заканува на дојденците, заедничко бегство (Менелај со Хелена и Орест со Ифигенеја) со измама на кралот која ја смислуваат жени (Хелена и Ифигенеја⁴⁷²), измама која се состои од вршење обред на море ("погребување" на Менелај и "очистување" на "скверните" Орест и Пилад), помошници во бегството, кои во него не учествуваат, но не му ги кажуваат плановите на кралот и се обидуваат да го заведат (Теоноја и Хорот хеленски жени, дворјанки на Ифигенеја), барбарски војници испратени да ги придружуваат бегалците, борба меѓу нив, победа на бегалците, кралот сака да тргне во потера по нив, но е спречен од *deus ex machina* (Диоскури и Атена) и се помирува со божјата волја, при тоа помилувајќи ги и помошниците во бегството⁴⁷³. Сличности наоѓаме и во други дела, како на пр. меѓу сонот на Ифигенеја и сонот на Атоса во *Персијци*, лудилото Орестово и колењето добиток, како во *Побеснейшој Херакле* или *Ајанѝ*, приносител на жртва (Ифигенеја) како Агамемнон во *Ифиџенеја во Авлида*, жртва - Орест (705) како Ифигенеја во *Ифиџенеја во Авлида*, писмо чија содржина предвреме се открива како во *Ифиџенеја во Авлида* итн.

И леглото-знак се вклопува во ваквата схема и опстојува во реминисценциите на старите митови или настаните од минатото; директно не се поврзува со сегашноста, а уште помалку влијае врз актуелните собитија, служи како декор, дескрипција на дел од митската претстава. Се среќава многу ретко, во два облика - брачно и безимено, неопределено (иако, во вториов случај, појавата е содржина, која го става леглото во функција, го прави функционално во контекст на трагичката прагматеја: сонот е важен сегмент кој ги исполнува и детерминира драмските собитија). Брачното опфаќа две пројави: Ахилово легло

---

⁴⁷² Cf. *Ифиџенеја во Авлида*, 1032 ст. и *Хелена*, 1049 ст.

⁴⁷³ Cf. *Ифиџенеја во Авлида*, 1482-1483 ст. и *Хелена*, 1682 ст.

и Пиладово легло, т.е. Ифигениино и Електрино. Обете нестварни, нејасни, неопределени, јалови и неисполнети (првото за вечност, второто во сегашност).

Ахиловото легло стои во определена каузалност со трагичките собитија, па затоа и најмногу се среќава (три пати). Во своите говори го употребуваат и братот и сестрата. Орест, еднаш, кога на прашањето од Ифигенеја дали Ахил е сè уште жив, одговора: "Не е. *Залудно го ожени леџлоио во Авлида.*"⁴⁷⁴ А Ифигенеја два пати, додека му зборува на Орест: "Кога, без свадбарски песни, брате, *бев доведена во подмолнаџа посџела*⁴⁷⁵ *на леџлоио на Ахил.*"⁴⁷⁶ За симболиката на ова легло погоре веќе зборувавме. Единствена забелешка би ставиле на чудната конструкција ставена во устата на Орест; се разбира, сосема ја разбираме метафората на целата реченица, но, таа уште повеќе би добила на значење доколку глаголот беше ставен во имперфект, наместо во аорист, како што тоа авторот го прави. Од друга страна, во легловната реторика што ја користи Ифигенеја забележлив е недвосмислено негативниот однос⁴⁷⁷ кон "старото" легло: за тавридската, за измамената Ифигенеја тоа не е ништо друго одошто 'подмолно, измамничко'. Таквиот став е потврден и во стихот што следи по Орестовата реплика: за Ахиловото *λέκτρα* таа уште еднаш го употребува атрибутот *δόλια* (539 ст.).⁴⁷⁸ Меѓутоа и самата Ифигенеја, ругач на измамата, подоцна, со своите лукавства (*τεχνήματα*) прави подмолни нешта, а нејзините вештини стануваат измамнички (1316, 1355). Што се однесува до второто брачно легло, за него говори Пилад, неговиот сопственик, додека му зборува на Орест, кој мисли дека ќе умре: "Ќе имаш ти гроб и *нема да го предадам леџлоио на сесџра џи...*"⁴⁷⁹. Легло - речиси неважно за трагичките собитија на конкретниот уметнички мит.

⁴⁷⁴ *Ифигенеја во Таврида*, ст. 538:

οὐκ ἔστιν ἄλλως λέκτρ' ἔρημ' ἐν Αὐλίδι.

⁴⁷⁵ Лексемата *κλισία* е употребена во значење на 'брачно легло'.

⁴⁷⁶ *Ифигенеја во Таврида*, ст. 856-859:

ἀνυμέναιος, <ὡ> σύγγον', Ἀχιλλέως
ἐς κλισίαν λέκτρων
δόλιαν ὅτ' ἀγόμαν

⁴⁷⁷ Ифигенииниот "песимизам" за постојаната несреќа што ја следи во текот на целиот живот, таа уште еднаш го искажува со јазикот на леглото, додека се жали дека нејзината судбина од самиот почеток е несреќна, уште од свадбата на нејзината мајка и ноќта во која таа е зачната: "Од почетокот *родилниџе Наречници* ми исплетоа свирепа младост." (205-207) Употребената придавка произлезена од основата **legh-/logh-* *λόχιος* е со значење - 'кој се однесува на раѓањето' (*λόχια*... *Μοῖραι*).

⁴⁷⁸ Cf. и 371 ст.

⁴⁷⁹ *Ифигенеја во Таврида*, ст. 716-717:

Втората епифанија на леглото, како што веќе рековме, значењето го добива со присуството на сонот што Ифигенеја го сонува и го толкува на свој начин. Ваквото толкување не само што е неточно, туку, поради него, за малку, Ифигенеја ќе го убие сопствениот брат. Затоа Хорот хеленски жени и девојки, дворјанки на Ифигенеја, некаде пред крајот, пред пресвртот, пее: "...Земјата ги родила ноќните виденија на соништата, коишто на многу од смртниците, што било и што треба да се случи *им кажувале во сон на ѝемниѝе леѝла на земјайѝа.*"⁴⁸⁰ Но, подоцна, им го одзема овој дар на луѓето и му го враќа на Φοῖβ, а ним им ја враќа вербата во Аполоновата божја реч (1283).

Култот на божицата Артемида (раширен низ цела Грција и во многу барбарски земји) е основната нишка која се провлекува од почетокот до крајот на трагедијата.⁴⁸¹ Ифигенеја е нејзина свештеничка и жртвува луѓе во нејзина чест, а Орест е испратен во Таврида да го земе нејзиниот свет кип и да го донесе во Хелада. Многу моменти од ритуалите врзани со почитувањето на оваа божица се присутни во трагедијата, но, за легловната семантика најзначајна е нејзината епифанија во божица која помага при раѓањето - Λόχια. Оттаму логично прозвучува присуството на неколкуте примери кои се врзани со поимот за раѓањето (изведени од ИЕ основа *legh-/logh-). Па така, именката λοχεΐα 'породување, раѓање дете' ја среќаваме во 382 ст. кога Ифигенеја вели дека не се согласува со лукавата одлука на Артемида, која, доколку некој смртник изврши убиство "или доколку бил *ѝрисуѝен за време на ѝородување* или допрел мртовец со раце" (ἢ καὶ λοχεΐας ἢ νεκροῦ θίγη χεροῖν), сметајќи го нечист, го одбива од жртвениците, а самата се насладува со човечки жртви. Во 1097 ст., зборувајќи за

ἔσται τάφος σοι, καὶ κασιγνήτης λέχος
οὐκ ἂν προδοίην,

⁴⁸⁰ *Ифиζенеја во Таврида*, ст. 1262-1267:

λύχια

Χθῶν ἐτεκνώσατο φάσματ' ὀκνεΐρων,
οἱ πολέσιν μερόπων τά τε πρῶτα, τά τ'
ἔπειθ', ὅσσα τ' ἔμελλε τυχεῖν,
ὔπνου κατὰ δνοφερὰς γᾶς εὐ-
νάς ἔφραζον·

⁴⁸¹ Ликот на божицата Артемида настанал со спојување на разни божества и демони од природата. Етимологијата на нејзиното име е врзана со значењето на 'онаа која коле' или со 'мечка'. Почитувана е како божица на животните и природата, вегетацијата (нејзината девственост ја симболизира недопрената природа и ритуалната чистота - обврска на сите кои заминуваат на лов), божица на ловот, а подоцна и заштитничка на колонистите, на рибарите, морнарите, заштитничка на пристаништата, бреговите и островите, божица на Месечината. Била изедначувана со божицата од тавридски Херсонес на која ѝ се принесувале човечки жртви исто како и во култот на Артемида Ортија во Спарта. Како божица која се грижела за породот

својата тага кон родниот крај, Хорот вели: "копнеам по Артемида која помага при раѓањето" (ποθοῦσ' Ἄρτεμιν Λοχίαν), која била почитувана на островот Дел, за разлика од тавридската Артемида, која била свирепа; хеленскиот култ на Артемида е спротивставен на оној кај барбарите. Во 1241 ст., повторно Хорот, зборувајќи за Лето и нејзините деца, Аполон и Артемида, кои ги родила на островот Дел, вели: "откако го остави (Лето) славното место каде ги роди своите деца" (λοχεῖα κλεινὸν λιποῦσα, sc. χωρία); употребена е придавката λοχεῖος 'кој се однесува на раѓањето'. Потпрени на етимологијата и семантиката од која произлегува атрибутот на Артемида - Лохеја и поимот за раѓањето, веројатно би можеле да откриеме интересни паралели со легловната семиотика, но ова би не одвлекло длабоко во антропологијата и митологијата, па затоа ова "бреме" го оставаме за некои идни истражувачи.

За нас "загребувањето" по "легловната површина" од оваа драма се чини е исполнето, со напомената за уште две лексеми произлезени од основата на именката εὐνή. Првата е придавката εὐναῖος 'кој се однесува на постелата', но овде со невообичаено значење 'кој смирува' во синтагмата εὐναῖα πηδάλια 'кормила кои смируваат' (432). Втората е сложенката ξυνευνέτης, ó 'другар во постела, сопруг', употребена во 524 стих, кога Орест ѝ кажува на Ифигенеја за Хелена, дека сега живее во Спарта "со својот поранешен сопруг" (τῷ πάρος ξυνευνέτη).

VII. 3. 10. Леглото во "трагедијата" *Алкесѝида*

Алкесѝида е четврта драма од една тетралогија (на која ѝ припаѓале несочуваните *Криѝјанки*, *Алкмеон во Псофида* и *Телеф*), место кое вообичаено е резервирано за сатирските игри. Поради ова, за нејзиниот род се спори уште од времето кога кон неа била додадена ὑπόθεσις.⁴⁸² Авторот на овој параграф забележува дека "во драмата промената на судбина е како кај комедиите... Драмата е од видот сатирски игри, со оглед на тоа што на крајот се извртува во

на животните, станала заштитничка на малите деца. Како Ејлејтија, Лохија или Ифигенеја, Артемида ја повикувале жените да им помогне при породувањето.

радост и задоволство, спротивно на трагедиите."⁴⁸² Поради ова, бројни филолози дискутирале за нејзиниот облик, нарекувајќи ја различно, како антидраме, драма на апсурд, просатирска драма или трагикомедија. Таа вистински не е сатирска игра, бидејќи нема хор сатири, меѓутоа не е исклучено влијанието што врз неа го извршиле сатирските драми.

Навистина би можело многу да се дискутира за обликот, композицијата или, воопшто, поетиката на оваа драма, за бројните преземени бајковни мотиви потврдени во старите преданија, за комичното во неа, за недоследностите итн., меѓутоа нашите согледувања и заклучоци и овој пат ги фокусираме на проблемот со кој завлегуваме во хеленската книжевност, а тоа е секако леглото. Тргувајќи од неговата семиотика и семантика *Алkestида* за нас претставува исклучителен знаковен систем каде среќаваме речиси уникатни нормативни решенија на "легловната морфологија".

Основната скица на митот изгледа вака: Алkestида, жената на тесалскиот крал Адмет, се согласила да ја заложува својот живот во замена за животот на нејзиниот маж, кој требало да умре, придобивка што овој ја стекнал од слугувањето на Аполон во неговите дворови. За да не остане простор за некаков сомнеж или колебање во етичката доблесност на ликот на Алkestида и во нејзиниот избор со дејствување, Еврипид целата трагедија ја испреплетува со реплики кои ја потврдуваат и докажуваат оваа нејзина претстава, а на многу места, со исползуваната лексика, експлицитно ја нагласува ваквата морална големина. Па така, неколку пати, од разни ликови, за неа е употребена синтагмата "најдобра жена" - ἀρίστη γυνή (83-84, 151, 235-236, 442,) или, со измени на синтагматските единици на парадигматски план, како на пр. без именката γυνή (152), потоа, во обликот "далеку најдобра" - μέγ' ἀρίστη (742, 899), "најдобра сопруга" - ἀρίστη ἄλοχος (241-242), "најблагородна сопруга" - γενναϊότατα ἄκοιτις (994) или, пак, само γενναία (742), а нејзиното дело - ἔργον γενναῖον (624); потоа "сјајна жена" - ἐσθλή γυνή (200, 418, 615-616, 1083), "грижна, честита жена" - κεδνή γυνή (97), "единствена меѓу жените" - μόνα γυναικῶν (460) или само μόνα (368), "мила сопруга" - φίλη ἄκοιτις (201), "не мила туку најмила

---

⁴⁸² Кус прозен увод за драмите во текстовите што се наоѓале во Александриската библиотека.

⁴⁸³ Аристотел во *Поетиката* не се спротивставува и не ги обезвреднува можните среќни завршетоци на трагедиите; неколку трагедии кај Еврипид имаат среќен крај (*Ион*, *Хелена*, *Ифиџенеја во Таврида*).

жена" - οὐ φίλα ἀλλὰ φιλότατα γυνή (231-232), "мила жена" - φίλη γυνή (351-352), "мила мајка" - φίλα μάτηρ (406-407), "мила меѓу жените" - φίλα γυναικῶν (460), "мила сопруга" - φίλη ἄλοχος (599) или, со исто значење - φίλια ἄλοχος (473, 876, 917), само φίλα (991, 992), "најмила жена" - φιλότατα γυνή (1133), "верна сопруга" - πιστή ἄλοχος (880) или само πιστή (368).⁴⁸⁴ Во истиот контекст, три пати е употребена односната замена οἷα, за да значи "каква"⁴⁸⁵ тоа сопруга Адмет губи со нејзината смрт: на ова му укажува Хорот⁴⁸⁶, на ова му укажува Херакле⁴⁸⁷, а за тоа "е свесен" и самиот Адмет⁴⁸⁸. Сликата за "совршеноста" на Алкестида е потврдена и со јазикот на леглото, кога Хорот, по нејзината смрт, му вели на Адмет: "...најблагородната сопруга од сите (ти) *си ја вјарми во брачнојо леḡло*."⁴⁸⁹

Што се однесува, пак, до односот кон смртта на релација Адмет - Алкестида како кон дејствие, т.е. восприемањето и гледиштето на ликовите кон таа смрт, тие се изразени преку неколку глаголи. Што "добива" Адмет со нејзината смрт, што му се случува, што губи, што "дејствува" Адмет со таа смрт, или, семиотички кажано, што "прави" Адмет во релација со нејзината смрт? За да се "објасни" ова два пати е употребен глаголот στερῶ 'лишувам некого од нешто' (200, 227) и уште два пати сложенката ἀλοστερέω со слично значење (378, 384); имено, Адмет е "лишен", "се лишува" од својата сопруга, тој неа "ја губи", "одземена му е", "грабната му е". Еднаш е употребен глаголот ἀποσυλάω, од војничката терминологија, со значење 'плenuвам, ограбувам, одземам' (870). Но, најинтересно е што четири пати за оваа намена е искористен глаголот ἀμαρτάνω (144, 342, 616, 879) кого, во конкретната употреба го преведуваме со 'изгубувам, оштетувам', меѓутоа семантиката на овој глагол покажува состојба на "грешка", т.е. во своето основно значење го содржи поимот на "грешење, промашување,

⁴⁸⁴ Интересно е да се забележи дека именката δάμαρ 'сопруга' која не стои во етимолошка врска со поимите легло и легнување, иако во текстот се среќава десет пати (повеќе дури и од ἄλοχος), никогаш не се јавува заедно со некој од горе наведените атрибути; единствено со посвојни замени кои укажуваат на припадноста на сопругата (Алкестида).

⁴⁸⁵ Колку велика, колку доблесна, од каков вид.

⁴⁸⁶ Алкесτιδα, ст. 144:

ὦ τλήμων, οἷας οἶος ὦν ἀμαρτάνεις.

⁴⁸⁷ Алкесτιδα, ст. 824:

ὦ σχέτλι', οἷας ἤπλακες ξυναόρου.

⁴⁸⁸ Алкесτιδα, ст. 384:

ὦ δαίμων, οἷας συζύγου μ' ἀλοστερεῖς.

⁴⁸⁹ Алкесτιδα, ст. 993-994:

γενναιοτάταν δὲ πασῶν
ἐξέυξω κλισίαις ἄκοιτιν.

застранување, не постигнување цел". И тоа не е сè. Уште четири пати за истата намена е употребен глаголот ἀμπλακίσκω (242, 418, 824, 1083), кој семантички е близок на претходниот, т.е. и овој во себе го содржи поимот "грешка", а значењето му е 'грешам, промашувам, не постигнувам'. Потпрени на оваа семантика (и не само на оваа), би можеле да ја релативизираме смртта на Алкестида и да се запрашаме дали нејзината смрт не е некаква грешка, промашување?

Меѓутоа, како што веќе рековме, оваа драма за нас е исклучително скапоцена, бидејќи во неа е содржана најголемата и најубавата ода испеана за леглото во целата античка литература. Оваа химна за леглото е всушност и првата средба со него во *Алкестидата*, химна во четиринаесет стихови и со импозантен број од пет примери со зборот 'легло'. Пред самиот чин на умирање Алкестида заминува во брачната одаја, во ложницата, и таму, на брачното легло, излева прекрасен венец од чувства, дејствија и зборови, откривајќи еден чудесен свет од женската интима. Овие "легловни проблеснувања", овие ретки мигови во кои синтезата на женското битие и леглото доживува своевидна кулминација, ги пренесува Слугинката која, во својство на Гласник, известува за она што се случувало во внатрешноста на одајата: "Потоа се втурна таа в ложницата и се фрли врз креветот, па заплака и вака проговори: 'Ој леґло, каде што девојчинската девственост јас ја изгубив од овој маж, за кого предвремено умирам, ај збогум ти! Јас не те мразам, иако мене единствена ме упропасти: јас умирам зашто не сакав (се плашев да не те, се грижев да не те) да те предадам тебе и господарот. Тебе ќе те поседува некоја друга жена, која нема да биде поблагочестива, но можеби ќе биде посреќна.' Падна крај него и го бацуваше и целото леґло го натопуваше со потоци солзи од очите. А кога се засити од многуте солзи, се оштрџна од леґлото и зачекори наведната напред, и, честопати излегуваше од одајата, се вртеше назад и ѝак и ѝак се фрлаше во леґлото."⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ *Алкестидата*, ст. 175-188:

κάπετα θάλαμον ἐσπεσοῦσα καὶ λέχος
 ἐνταῦθα δὴ δάκρυσε καὶ λέγει τάδε·
 ὦ λέκτρον, ἔνθα παρθένει' ἔλυσ' ἐγὼ
 κορευμάτ' ἐκ τοῦδ' ἀνδρός, οὗ θνήσκω πάρος,
 χαῖρ'· οὐ γὰρ ἐχθαίρω σ'· ἀπόλεσας δέ με
 μόνην· προδοῦναι γάρ σ' ὀκνοῦσα καὶ πόσιν
 θνήσκω. σέ δ' ἄλλη τις γυνὴ κεκτήσεται,
 σώφρων μὲν οὐκ ἂν μᾶλλον, εὐτυχῆς δ' ἴσως.
 κυνεῖ δὲ προσπίτνουσα, πᾶν δὲ δέμνιον

Пред нашите очи излегува слика полна експресија во која доминира чудесниот патос со кој Алкестида ги проткајува овие мигови на разделба со својата брачна постела, мигови достоини за најголемите пријателства, мигови во кои безбројните солзи на болниот, егзистенцијален крик на највпечатлив начин ја откриваат нејзината слабост - бескрајната младешка љубов кон докрај невкусените убавини на живеењето. Меѓутоа, колку што односот со леглото е искрен, архетипски, митски, исконски стварен, вистинит, отворен, несомнен, толку, од друга страна, односот со Адмет е полн сомнеж, прикриен, двојбен, лажен. Иако умира за својот сопруг Алкестида ни малку не се снебива да "потсети" на жртвата што ја прави за него: "Јас тебе те почитувам и за тебе јас душа давам - светлост да ми гледаш ти; умирам, а можев, знај, да не умрам за тебе јас." (282-284). да ја нагласи "цената" за која е добиен неговиот живот: "Ни даровите на младоста не ги штедев, а во нив слатко уживав." (288-289), да се означи себеси како "жизнељубна": "зашто нема ништо поскапо од животот." (301)⁴⁹¹. При разделбата со мажот Алкестида му ги пренесува последните желби за иднината на своите деца и, не верувајќи сосема во неговата љубов, го моли во нејзиното легло да не донесе некоја друга жена. И Хорот не е сигурен во верноста на Адмет, па затоа вели: "*Ако ἑοσιπодарοῖι земе некакво ново леḡλο, тогаш навистина мошне омразен ќе ми биде и мене и на твоите деца.*"⁴⁹² Целата сцена на збогување меѓу нив обилува со трагикомични елементи и во таа сфера постојано надвиснува некаква воздржаност и недореченост (доведена ad absurdum). Адмет, речиси отворено, повеќе се сожалува себеси одошто сопругата, а Алкестида толку многу ја нагласува својата жртва и љубовта кон животот, што на сопствениот лик му одзема секакво трагичко етхос и го

ὄφθαλμοτέγκτω δέυεται πλημμυρίδι.
 ἐπεὶ δὲ πολλῶν δακρῶν εἶχεν κόρον,
 στείχει προναπῆς ἐκπεσοῦσα δεινίων,
 καὶ πολλὰ θαλάμων ἐξιοῦσ' ἐπεστράφη
 κόρριψεν αὐτὴν αὐθις ἐς κοίτην πάλιν.

⁴⁹¹ Ова место не е единственото каде Алкестида отворено проговорува дека ѝ е мил животот и дека воопшто не е "среќна" со изборот што го направила (cf. 167-169, 205-207, 262, 379 et passim). Во целата драма постојано, дури и премногу се зборува за убавините на живеењето; речиси сите ликови нагласуваат колку им е мил животот, како на пр. Ферес, таткото на Адмет, во 691, 693, 703-704 и 722 ст. (cf. и 671-672), кој дури отворно го нарекува својот син убиец на сопствената жена (696, 730).

⁴⁹² *Алкестида*, ст. 463-465:

εἰ δὲ τι
 καινὸν ἔλοιτο πόσις λέχος, ἢ μάλ' ἂν ἔμοιγ' ἂν εἶη
 στυγηθεῖς τέκνοις τε τοῖς σοῖς.

обвиткува со чиста патетика. Слушајќи го дијалогот меѓу нив, не можеме докрај да поверуваме во искреноста на нивните мисли и постапки.

Но леглото... тоа е нешто друго. Тоа е светот на жената Алкестида, нејзиниот најверен пријател. Пред него може да го отвори срцето и да ја излее целата болка што ја носи во градите. Тоа е место на кое ги доживеала најубавите мигови во животот, топос во кој се извршила нејзината метаморфоза во жена. Еднаш порано веќе се имала жртвувано за својот маж кога врз постелата ги оставила крвавите траги на својата девственост. Сега тоа треба да го направи со животот. И во обете жртвувања леглото е оној олтар што ги прифаќа нејзините жртви. Првиот пат како невестинска постела, а сега - како мртвечки одар. Во грчкиот јазик обете значења, како што веќе рековме, ги обединува именката *λέχος*. Со овој израз се користи Слугинката (види погоре) кога раскажува за настаните што се одвиваат во брачната одаја. Малку подолу, и овој пат мислејќи на леглото, го употребува зборот *κοίτη*, кој исто така може да значи брачна постела, но и ковчег.

Ползувајќи ја ваквата етимологија може да претпоставиме дека Слугинката знае што претставува леглото и во него го "гледа" идниот мртвечки одар. Но, таа не е онаа што треба да умре и за неа е сосема природен тој објективен, реалистичен пристап кон леглото. Смртниот *μόρος* е доделен на друга жена. Избраницата на *Θάνατος* е нејзината господарка Алкестида. Во неа се одвива целата претсмртна агонија, сета мисловна подвоеност и расцеп меѓу свеста и потсвеста, меѓу она што прилега да се направи и она што потајно се посакува да се случи. Не е лесно да се прифати смртта и човек во леглото да види свој мртвечки одар. Барем не за Алкестида.⁴⁹³ Таа не е сосема сигурна во својата *αἴρεσις* и нејзиниот начин на мислење и дејствување не се вклопува целосно во Аристотеловата слика за трагичкото *ἦθος*. Повеќе жена одошто херој, таа не може да го види она што го гледа Слугинката и за неа до последниот миг леглото останува *λέκτρον* - брачно легло.

Па сепак, постапките што следат по обраќањето кон леглото јасно укажуваат на нејзиниот потсвесен однос кон тоа легло како кон жртвеник и мртвечки одар.

---

⁴⁹³ Спореди ја разделбата со леглото на Дејанејра во Софоклевите *Трахинки*.

Во еден обреден чин Алкестида врз леглото-жртвеник положува логос, како нешто живо и полно душа, како божество кое ќе доживее смрт и раѓање и кое на приносителот на логосот ќе му донесе воскреснување. Најинтересно е тоа што хипостаса на тој логос е самото легло, кое се јавува како своевидно божество. Овој однос кон леглото како кон божество може јасно да го видиме и во постапката на Алкестида што следува веднш по завршениот монолог; таа паѓа пред него и го бакнува: *κυνεῖ δὲ προσίτινουςα*, вели Слугинката. Всушност, таа врши обред на проскинија како пред божество. Ова е еден од ретките мигови во грчката литература каде среќаваме таков однос кон леглото. Тоа е нешто величествено, нешто живо, нешто свето! Тоа е божество! Целото збогување со него е една исповед, претсмртна исповед пред леглото-божество.

Сакрифицираниот логос не е единствената жртва што Алкестида ја принесува на леглото-жртвеник. Навраќајќи се на текстот, забележуваме дека таа седи на креветот и плаче. Со тоа излевање солзи, таа, всушност, жртвува, излева. Оваа ламентација, од една страна е врзана со смртта, со миење и чистење на телото пред самиот чин на умирање, а од друга, со жртвување жива вода, како услов за осветување и воскреснување на носителот на таа жртва. Најпосле и самото тело што Алкестида го положува на постелата претставува жртвен симбол на нејзиното изедначување со хоризонталата - меѓупростор низ кој се минува во невид, и, сплотување со леглото-земја, идниот мртвовечки одар.

Врзувајќи ја целата оваа семантика, добиваме една слика со повеќе значења. Леглото е брачна постела, жртвеник, божество и мртвовечки одар, а Алкестида е онаа која упатува молитви до тоа божество, онаа која жртвува и самата жртва на тоа легло-жртвеник. Сето ова ги потврдува нашите согледувања за релацијата жена - легло и ни открива еден чудесен свет во кој женското битие со невидливи нишки цврсто е врзано за просторот во кој царуваат божествата на плодноста, раѓањето, љубовта и смртта. А тој однос, таа релација не е ни малку едноставна. Таа извира од длабочините на женската митска суштина, од праисконската определба на жената како *γυνή* и како *μήτηρ*. За нас е доволна сцената во одајата, за да видиме дека леглото за Алкестида е божество. Ниту за миг не може да помислиме дека тоа е само обичен предмет, дел од брачната одаја. Таа со него говори како со најблизок пријател, пред него ја положува сета бол поради сопствената немоќ и судбинската определба како

ефемерно суштество. Со него се збогува⁴⁹⁴, му се исповедува, од него се простува; но и нему за сè му простува, додека вели: "јас не те мразам, иако мене единствена ме упропасти". Знае дека умира поради леглото, знае дека леглото ја убива: "Умирам зашто не сакав да те предам тебе и господарот!" Дали е безначајно тоа што како причина за својата смрт Алкестида го наведува и леглото? Дали е само метрички оправдано што леглото е претпоставено на мажот-господар?

Алкестида ја убива леглото кое претставува алотропска модификација на Ерос. Но, како што веќе рековме, не станува збор за Ерос, кој во философските спекулации е претставен како момче, често со крилја, кое во рацете држи лак и стрела⁴⁹⁵ со кои внесува немир и љубовен копнеж во срцата на луѓето и боговите. Тоа е трагички Ерос. Дали во античката литература може да најдеме примери кои ќе ни објаснат за каков Ерос станува збор?

Во Платоновият *Симпосион*, во беседата за Ерос, Диотима говори за големиот дајмон - Ерос, кој е рожба на Πόρος и Πενία. Како син на вакви родители, тој се наоѓа во средината на сите нешта. "Тој има моќ да им го објаснува и да им го пренесува на боговите она што потекнува од луѓето, а на луѓето она што доаѓа од боговите; од едните молитви и жртви, а од другите наредби и одговори на ртвите. Бидејќи се наоѓа во средината меѓу едните и другите, тој го исполнува просторот меѓу нив, така што вселената е поврзана сама со себе." (202e)

Од наведениот Платонов⁴⁹⁶ текст забележуваме дека Диотима Еросовиот топос го определува како "средина", она што се наоѓа помеѓу, простор што го поврзува и одделува она што е горе од она што е долу, животот од смртта, сакралното од профаното, светлината од темнината. Леглото во кое е содржана симболиката на хоризонталното исто така се јавува како некој меѓупростор, како граница меѓу она Горе и она Долу, меѓу она што е Небо и она што е Земја.

---

⁴⁹⁴ Дури и кога се збогува со татковата земја, со родното место, повторно се повикува на леглото: "О земјо, кровови на домот и невесџински (девојчински) лежала на лозата Јолкова!"
γαῖά τε καὶ μελάθρων στέγαι
νυμφίδιοί τε κοῖται πατρίας Ἴωλκοῦ.
(*Алкестида*, ст. 248-249)

⁴⁹⁵ Стрелата е машки предмет, симбол на фалос и активен принцип во козмосот.

⁴⁹⁶ Некаде на самиот почеток од *Симпосион*, Фајдар, додека говори за Ерос, го споменува и митот за Алкестида и вели дека токму поради нејзиното "љубовно" дело боговите ја вратиле нејзината душа од Хад (179b-180b).

Оваа хоризонтална поставеност⁴⁹⁷ ја определува улогата на леглото како хоризонт што го исполнува просторот меѓу Горе и Долу, и, наоѓајќи се во средината меѓу Небо и Земја, овозможува вселената да биде поврзана сама со себе. Топос на обете, и на леглото и на Ерос, е дефиниран како Средина, како *ἔρῶν ἡμετέριον* во кој се остварува врската меѓу две спротивставени козмички начела, меѓу две временско-просторни димензии.

Понатаму, од истиот текст гледаме дека Ерос се јавува како некој посредник меѓу луѓето и боговите, кој двонасочно ги пропушта пораките и ги толкува. Малку погоре веќе кажавме дека целата сцена во одајата потсетува на еден чин на жртвување во кој Алкестида се јавува како жрец и сакрифициум, а леглото како жртвеник што ја прифаќа таа жртва. Вака замисленото легло, како и секој жртвеник, има улога на *ἡμετέριον* меѓу оној што моли и жртвува, и, боговите до кои се упатени тие молитви и таа жртва. Алкестида врз леглото ја принесува својата жртва, како свет логос, како излевање и како тело, и тоа е очигледно. Но, кои би биле тие молитви што таа ги упатува до боговите? Ако погледнеме во текстот, ќе видиме дека таа вели: *σὲ δ' ἄλλη τις γυνὴ κекτήσεται, σόφρων μὲν οὐκ ἄν μᾶλλον, εὐτυχῆς δ' ἴσως* (181-182). Овој футур егзактум *κεκτήσεται* од глаголот *κτάομαι* може да биде преведен императивно, бидејќи сите индикативи на футурот често го содржат таквото значење. Така преведена, реченицата би го добила следниот облик: "Тебе нека те добие некоја друга жена, која нема да биде помудра⁴⁹⁸, но можеби ќе биде посреќна!", т.е. онаа која добро ја погодила целта, онаа што си ја исполнила желбата. Нашата претпоставка се засновува врз епилогот на трагедијата, во кој е содржано исполнувањето на оваа молитва. Алкестида ја упатува оваа молба до леглото-жртвеник, леглото посредник меѓу богови и луѓе, барајќи таа "друга жена" да биде самата Алкестида, која ќе воскресне од мртвите. Таа знае: мудроста не е сокриена во умирањето, во смртта; мудроста се наоѓа во животот, во светлината. Ако умре и повторно се врати на овој свет, нема да биде помудра одошто

---

⁴⁹⁷ Cf. III.2.

⁴⁹⁸ Иако лексемата *σόφρων* претходно ја преведовме како 'благочестива', бидејќи кај Еврипид најчесто доаѓа со тоа значење, овој пат се повикуваме на основното, изворното значење - 'мудар'. Во овој контекст спореди го и исказот на Диотима во Платоновитиот *Симпосион*: "...Ерос бара мудрост, а бидејќи тој бара мудрост, нужно е да се наоѓа во средината меѓу мудреците и неуките." (204b). или "...се наоѓа во средината меѓу мудроста и незнаењето" (203e).

порано, но, затоа, враќањето во живот ќе ја направи среќна и ќе ја исполни нејзината желба за "гледање светлина".

Леглото е премин меѓу два просторно-временски одделени света, мост со кој се поврзани поимите Ваму и Таму, праг со чие пречекорување се минува во вечност⁴⁹⁹. Како жртвеник и мртвовечки одар, тоа е преносител и извршител на волјата на боговите, отвор низ кој доаѓаат гласовите од оној свет. Во трагедијата, преку леглото, Слугинката ја "гледа" волјата на боговите. Употребувајќи го означителот *λέχος*, во чија семантика се крие значењето на мртвовечки одар, таа ја толкува и објавува судбинската определба: Алкестида мора да умре, за да се роди во нов живот!

Дајмонот - Ерос за кој говори Диотима во *Симпосион*, поради природата што ја има наследено од обајцата родители, се наоѓа во средината на космичката дихотомија и, чувствувајќи постојан недостиг, вечно копнее по она што го нема. Во почетокот на овој труд објаснувајќи ја етимологијата на зборовите кои го означуваат леглото, изнесовме едно мислење според кое лексемата *εὐνή* потекнува од една основа со значење "недостига, посакува". Но, доколку се сомневаме во вистинитоста на ова толкување, сличностите меѓу легло и Ерос, гледани од една ваква перспектива, може да ги побараме во самата семиотика на леглото. Во народниот говор и во литературата среќаваме изрази како "постела на раѓање", "брачна постела", "болничка постела" и "мртвовечка постела". Постелата, леглото, овие атрибути ги добива според функциите што ги врши во определено време. Но, и покрај сите намени, знаеме дека само посебе тоа е празно. Зависно од содржината што во даден момент го исполнува, може да стане мртвовечко, болничко, брачно или легло на раѓање. Поради ваквата определба како празно, тоа чувствува недостиг и постојано копнее по некакво себеисполнување. Во цикличната космичка промена на денот и ноќта, на раѓањето и умирањето, тоа постојано нешто нема и, чувствувајќи ја поради тоа својата несовершеност, неисполнетост и нецелост, вечно стреми и копнее по она што му недостига.

Најпосле, во оваа споредбена низа меѓу легло и Ерос, би ја споменале и асоцијацијата на поимите за брак, брачна постела, љубовна преградка, љубовно

---

⁴⁹⁹ Леглото ја води "невестата" Алкестида во новите дворови на "младоженецот" Хад (cf. 259-261).

сплотување и љубов во семантиката на речиси сите означители на леглото. Овде врската меѓу легло и Ерос е најјасно и најсилно изразена. Во обете се јавува единствена смисла за егзистирање - вечен стремеж кон зачнување и раѓање во убавина заради обезбедување бесмртност.

Според овие согледувања може да заклучиме дека леглото се јавува како еден облик на отелотворување на Ерос. Леглото е Ерос кој во себе ги опфаќа сите облици на љубов. Љубов кон раѓањето и животот, љубов кон бракот и мажот - господар и љубов кон враќањето во земјината утроба - Смртта. Ерос има двојна природа: творечка и разурнувачка. Овој Ерос - Тханатос, како и леглото, претставува женски облик на љубов и во себе ги носи погубните уништувачки сили на Земјата. Алкестида станува жртва на овој Ерос, жртва на своето легло - сопствениот брак.

Претставата за леглото - причина за смртта на Алкестида и врата низ која таа минува во подземниот свет, наоѓа потврда на крајот на драмата, во намерата на Херакле да ја отргне умрената жена од студените преградки на "облечениот во црно крал на мртовците". Херакле, образложувајќи го својот наум, вели дека ќе успее да му ја одземе Алкестида само "...ако од *месѝо во заседа* истрчам и го зграпчам..."⁵⁰⁰. Понатаму, кога раскажува за она што се случувало кај гробот, вели: "Крај гробот, *од заседа* него го зграпчив со рацете."⁵⁰¹

За да ја постигне својата цел, Херакле знае дека мора да исполни еден предуслов: да се наоѓа во "заседа". Не случајно тој го употребува токму овој израз (< *legh-/logh-). За да ја врати умрената Алкестида на овој свет, тој мора да залегне на земјата, да легне врз леглото низ кое минала таа во царството на мртвите и, при тоа, израмнувајќи се и сплотувајќи се со таа Земја, да исчезне во меѓупросторот на хоризонталата што го разграничува светот Горе од светот Долу, да стане невидлив и навидум мртов, да мине низ истата врата, низ истите скали⁵⁰² низ кои поминала Алкестида при патувањето во подземниот свет, и оттаму да ја врати во светлината на животот Адметовата жена.

⁵⁰⁰ Алкесѝида, ст. 846-847:

κᾶνπερ λοχαΐας αὐτὸν ἐξ ἔδρας συθεΐς
μάρψω,

⁵⁰¹ Алкесѝида, ст. 1142:

τύμβον παρ' αὐτὸν ἐκ λόχου μάρψας χεροῖν.

⁵⁰² Лексемите κλίνη (легло) и 'скала' κλίμαξ потекнуваат од иста IE основа *klei- (v. II.5).

Ερος е Легло, Алкестида е Ερος, Легло е Алкестида. Овој неизбежен силогизам на длабоката Еврипидова ингениозност болно одекнува во мислите на Алкестидиниот сопруг. Со смртта на својата жена Адмет доживува трикратна загуба. Тоа е причина три пати плачно да извика, три пати болно да ја нагласи сликата што отсега ќе го следи во неговиот дом - опустено, празно легло: "...невестински (брачни) леґла ойустйошени од смртййа, тоа е неподносливо да се гледа..."⁵⁰³; "А сега, наспроти свадбени песни - лелек, а место бели халини црна руба внатре ме испраќа, во йустйййе йреґраййки на леґлојйо."⁵⁰⁴; "Внатре пустош ќе ме истерува, кога ќе го видам йразноййо леґло на женаййа и столовите на кои седеше..."⁵⁰⁵. Само жената може да го исполни, само таа е праисконски врзана со она што се вика Легло. Без неа леглото не постои, без неа тоа е празно.

Се чини дека леглото ја исполнува својата семиотичка функција во рамките на една трагичка прагматеја. И наизглед сè е во совршен ред доколку сознанијата за леглото кои произлегуваат од совршените уметнички творби на епот и трагедијата автоматски ги пресликуваме во ова дело и ги восприемаме на, речиси, денотативно ниво. Меѓутоа, *Алкестйида* не е трагедија. И леглото, како и сè друго во оваа "драма на апсурд" сликата на стварноста ја обвиткува со миметичка магла. Конотацијата што произлегува од "граничните" собитија на овој "граничен" уметнички облик фрла друга слика врз целта што оваа игра треба да ја постигне. Сè што се случува, се случува како привид. Привид се зборовите на Адмет за "леглото опустошено од смртта", бидејќи, всушност, тој им заблазнува на неженетите, кои носат лесно бреме на животот: "но, болестите на децата и невестинските легла опустошени од смртта, тоа е неподносливо да се гледа, кога можеше да се биде постојано неженет и без

⁵⁰³ *Алкестйида*, ст. 885-887:

νυμφιδίους
εὐνάς θανάτοις κεραϊζομένας
οὐ τλητὸν ὄραν,

⁵⁰⁴ *Алкестйида*, ст. 922-925:

νῦν δ' ὑμεναίων γόος ἀντίπαλος
λευκῶν τε πέπλων μέλανες στολμοὶ
πέμπουσί μ' ἔσω
λέκτρων κοίτας ἐς ἐρήμους.

⁵⁰⁵ *Алкестйида*, ст. 944-946:

ἢ μὲν γὰρ ἔνδον ἐξελαῖ μ' ἐρημία,
γυναικὸς εὐνάς εὐτ' ἂν εἰσίδω κενὰς
θρόνους τ' ἐν οἴσιν ἴζε

деца.⁵⁰⁶ Веќе рековме дека малкумина веруваат во Адметовта верност. Но, уште поинтересно, и самиот тој "не верува во празно легло". Самиот навестува дека ќе го исполни со некаков привид, со снага која наликува на Алкестидината, со симулакрум, со ејдолон, со фигура, кип на жена: "Тело, од вешта рака на мајстори изработено слично на твоето, *ќе биде исцѐружено во креветиоѐи*, и кон него ќе паѓам и ќе го гушнувам со рацете, повикувајќи го твоето име, и ќе ми се чини дека ја држам љубената жена во преграт, иако не ја држам."⁵⁰⁷ Апсурдно, смешно, некрофилично, дури и перверзно делуваат зборовите на Адмет.

Апсурдно делува Адметовата "хомерска гостопримливост", кој, во сета жалост, го кани Херакле да го почести далеку од смртниот одар; Херакле се снебива, одбива, сака да замине на друго место (538), но Адмет инсистира - "мртвите си се мртви" (541). Овенчаниот гостин, разоткриен од Слугата како разблуден и пијан сатир, враќајќи на гостопримството, донесува жена под превез (Алкестидида?!), за која вели дека ја добил како победнички дар. Ја остава на чување кај Адмет, кој промислено, пресметано "се снебива": "Зарем да ја внесам во брачнаѐа одаја и да ја чувам? Та како оваа ќе ја внесам (*ѐуѐиѐам*) во леѓлоѐио на онаа? Од двоен прекор стравувам: од народот, да не ме разобличи некој дека сум предавник на мојата добротворка и *ѐаѓам во креветиоѐи на друѓа млада*, а, и за умрената ми е; достоино е да ја почитувам; треба да сум многу претпазлив."⁵⁰⁸ Какво чудно лицемерие?! Се повикува на *прѐνοѐа* и тоа не некаква божја, вдохновена, туку ситна, сметкаѐиска, пазарѐиска - "да не рече народот", "да не ме озборува" или, повеќе како себеси да се убедува - "достојна е умрената за мојата почит". Но, Херакле притиска, го разубедува, го убедува, користејќи дури и легловна реторика: "А што? Зарем нема да се жениш, туку *ќе ѐо ѐравиш*

⁵⁰⁶ *Алкестѐида*, ст. 885-888:

παίδων δὲ νόσους καὶ νυμφιδίους
εὐνάς θανάτοις κεραϊζομένας
οὐ τλητὸν ὄραν, ἐξὸν ἀτέκνους
ἀγάμους τ' εἶναι διὰ παντός.

⁵⁰⁷ *Алкестѐида*, ст. 348-352:

σοφῆ δὲ χειρὶ τεκτόνων δέμας τὸ σὸν
εἰκασθὲν ἐν λέκτροισιν ἐκταθήσεται,
ᾧ προσπεσοῦμαι καὶ περιπτύσσω χέρας
ὄνομα καλῶν σὸν τὴν φίλην ἐν ἀγκάλαις
δόξω γυναῖκα καίπερ οὐκ ἔχων ἔχειν

⁵⁰⁸ *Алкестѐида*, ст. 1055-1061:

ἢ τῆς θανούσης θάλαμον ἐσβήσας τρέφω;
καὶ πῶς ἐπεσφρῶ τήνδε τῷ κεινῆς λέχει;
διπλὴν φοβοῦμαι μέμψιν, ἔκ τε δημοτῶν,
μή τίς μ' ἐλέγξῃ τὴν ἐμὴν εὐεργέτιν
προδόντ' ἐν ἄλλης δεμνίους πίτνειν νέας,
καὶ τῆς θανούσης· ἀξία δέ μοι σέβειν

леῖλοιο вдовица?"⁵⁰⁹ На крајот Адмет попушта, подава рака да ја прифати младата жена, и, во ужас ја препознава Алкестида! Таа е нема, Адмет не смее три дена да ги слушне незините зборови, сè додека од неа не се симне посветата на Хадските богови. "Трагедијата трае еден сончев период, трагичниот ден гасне, просторот од три дена останува бескрајно незавршен. (...) Никој не знае кој е под превезот!"⁵¹⁰

Во своите невини елегии исплетени во драмската прагматеја Хорот пее - секој смртник има смртен дар: свое раѓање и своја смрт; за ова говори недостојниот и низок Ферес во недостојниот и низок агон со Адмет, за ова говори Тханатос во прологот, за ова мудрува пијаниот Херакле. Навидум пресреќен, Адмет го прифаќа понудениот дар, но, како пред него да стои самата смрт, не може да погледне во лицето на Жената - се плаши да погледне како во смртоносната Медуса, а превезот привремено, го сокрива нејзиниот лик (што ли ќе се случи кога по три дена Алкестида ќе проговори?). Се чини, во целиот ужас, Адмет сфаќа дека ја фатил за рака сопствената смрт; гостопримството е наградено со смртен мџор, вратена му е замената, митската Алкестида - Еротовата хипостаса, Леглото-Ерос, Леглото-Алкестида, се враќа како Ерос-Тханатос, како Легло на смртта, мртвовечко легло кое ќе ја замени Адметовата брачна постела.⁵¹¹

πολλὴν πρόνοιαν δεῖ μ' ἔχειν.

⁵⁰⁹ Алкестида, ст. 1089:

τί δ'; οὐ γαμεῖς γὰρ ἀλλὰ χηρεύση λέχος;

⁵¹⁰ Е. Колева, *Сисијаса...*, стр. 192.

⁵¹¹ Од "легловната реторика" неспоменати останаа уште три примери со лексемата ἄλοχος (166, 998 и 1095 ст.) и еден со ἄκοιτις (526). Од нив само првиот (166 ст.) не се однесува на Алкестида.

VII. 3. 11. Леглото во трагедијата *Ион*

И во оваа Еврипидова трагедија заплетот, чија иницијација е зачната во прологот што го кажува Хермес, се загатнува и гради со "јазикот на леглото", во два различни сегмента кои се интерферираат во драмското ткиво. Имено, богот гласник огласува дека жена Креуса⁵¹² однела дете (нејзино) во кошница и го изложила на ѕверови, во "истата пештера каде што била леѓнаџа (или обљубена) од бог⁵¹³" (ἠὺν ἄσθη θεῶν од глаголот εὐνάζομαι)⁵¹⁴. Малку подолу, се вели дека маж Ксут се венчал со Креуса, но: "Иако долго време го засејуваше леѓлоџо, сепак е бездетен, а и Креуса."⁵¹⁵ Значи, веќе се воспоставуваат антиномичните релации изразени преку знаковниот систем на леглото: *оџлодено леѓло* наспроти *јалово леѓло*. За да се постигне нивно приближување, стопување, за да се надмине антагонизмот во леглото потребно е присуство на трет легловен член, негов производ - рожба. Третата епифанија на леглото - рожбата Ион, е воведена веднаш по овие две: тој е жител на Аполоновиот храм во Делфи, сирак кој не си ги познава родителите, служител во светилиштето, служба која му е дозволена: "...бидејќи сум *свеџ* (*чисџ*) од леѓло (*целомудрен сум*)."⁵¹⁶ Најпосле, со легловна реторика се огласува и присуството на птиците⁵¹⁷, кои, како што подоцна ќе се види, се помошнички во избегнувањето на несреќата: "Еј, еј, доаѓаат веќе птиците, *џи осџавааџ леѓалаџа* на Парнас."⁵¹⁸,

⁵¹² За семиотичкиот систем - легло воопшто и не е важно нејзиното потекло, достоинство или име.

⁵¹³ Од Аполон.

⁵¹⁴ *Ион*, ст. 17.

⁵¹⁵ *Ион*, ст. 64-65:

χρόνια δὲ σπείρας λέχη
ἄτεκνός ἐστι, καὶ Κρέουσα·

⁵¹⁶ *Ион*, ст. 151:

ἄσιος ἄπ' εὐνᾶς ἄν.

⁵¹⁷ Птиците ја симболизираат врската меѓу небото и земјата. Нивното именување честопати е синоним за небесен знак или порака. Покрај светата Севсова птица - орелот и нераздвојниот Аполонов придружник - лебедот, како најважна за пресвртот во трагичката прагматеја се споменува и птицата - гулаб, т.е. гулабицата, светата Афродитина птица. Крај додонскиот даб посветен на Севс се наоѓале и гулабици, симболи на Големата Телурска Мајка, што укажува на древната хиерогамија меѓу небескиот бог на виорот и големата Божица на плодноста. (v. J. Chevalier - A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Zagreb: NZMH, 1989, стр. 169).

⁵¹⁸ *Ион*, ст. 154-155:

ἔα ἔα·
φοιτῶσ' ἤδη, λείπουσιν τε
πτανοὶ Παρνασοῦ κοίτας·

или: "Каква е оваа нова птица што доаѓа? Зарем сакаш под сидниот венец да свиеш *леѓало* (εὐναία) од суво класје за твоите млади?"⁵¹⁹

Откако на овој начин се воспоставени четирите пункта врз кои ќе се базира заплетувањето и расплетувањето на трагичките прагми, настапува вториот чин кој го означува присуството на Ион и Креуса и разговорот што се води меѓу нив. Во него, повторно преку јазикот на леглото, се изложува она што е веројатно и можно, во мерка која ја дозволува уметничкиот облик каков што е трагедијата. Информациите се дозираат селектирано, етапно, полека, бидејќи нивното целосно разоткривање би го уништило сосема трагичкото ткиво. Ион се распрашува за сопругот на Креуса: "А потоа *џо венча џивоеџџо леѓло*?"⁵²⁰, на што добива потврден одговор. Нејзиното (и на мажот) присуство во пророчиштето Креуса го објаснува со зборовите: "Бездетни сме, а *долго време сме во брак (во леѓловна џреѓраџџка)*."⁵²¹ Воспоставено е ниво на знаење кое во мигот е дозволено да го поседува Ион, а пред гледачите е нагласена дихотомијата во леглото на Креуса - два пати насилнички земено, но првиот пат од бесмртник, плодно, вториот пат од смртник (cf. 298), неплодно.

Ион и Креуса ги разменуваат меѓусебно исповестите за својата судбина; Ион отворено и искрено, Креуса прикриено, како приказна за друга жена, којашто ја обљубил Аполон. Во почетокот Ион наоѓа оправдување, не верува, но подоцна и самиот се приклонува кон прекорите на Креуса (436-451). Се враќа Ксут со добри вести од Трофониевото пророчиште. Влегува во храмот да го праша Аполон за својата бездетност, а Хорот слугинки на Креуса со песна ја повикува Атена, божицата недопрена од ниедна легловна епифанија: "Тебе, која никогаш *за родилни маки* не си ја повикала на помош божицата на раѓањето Ејлејтија (т.е. не си ги искусила *болкиџџе на раѓањеџџо*), моја Атена, те молам за помош, тебе, којашто од Титанот Прометеј *си џородена* од врвот на главата на Севс..."⁵²² Ја повикува Хорот Атена, ја повикува и Артемида, двете божици

⁵¹⁹ Ион, ст. 171-173.

⁵²⁰ Ион, ст. 297:

κᾶτα σὸν γαμεῖ λέχος;

⁵²¹ Ион, ст. 304:

ἄπαιδές ἐσμεν, χρόνι' ἔχοντ' εὐνήματα.

⁵²² Ион, ст. 452-457:

σὲ τὰν ὠδίνων λοχιᾶν
ἀνειλείθουσαν, ἐμᾶν
Ἄθᾶναν, ἱκετεύω,
Προμηθεῖ Τιτάνι λοχευ-
θεῖσαν κατ' ἀκροτάτας

безлегловни, бездетни, ги повикува и своите другарки слугинки, да измолат пород за Ерехтејевиот род, - највредното нешто за секој смртник (472-491).

Третиот чин. Од пророчиштето излегува Ксут и, според пророштвото, првиот на кого наидува е Ион, за кого смета дека е негов син. Настапува привидно препознавање, во кое е пресудно Ионовото прашање: "*Дали си дошол (οἴησις) во некое незаконско (вонбрачно) легло* (т.е. дали незаконски си обљубил некоја жена)?"⁵²³ Одговорот на Ксут е потврден, девојката е безимена Мајнада, местото на "зачнувањето" е Делфи. "сплотувањето" е направено во бакхански занес. Ион се покорува пред "знаците", го прифаќа својот "татко", но покажува грижа за чувствата на Креуса. Распознавањето меѓу нив е одложено за подоцна, во Атина, а за тука, во Делфи, се подготвува веселба со која ќе се прослави средбата меѓу "таткото и синот".

Четвртиот чин во однос на останатите стои некако "најлегловно" со дури десет примери каде се јавува овој поим, од вкупно шеснаесет во целата трагедија и уште пет лексеми кои претставуваат дел од легловната реторика. Тоа, секако, не е случајно, бидејќи во него е објавена тајната за плодното легло, во него е откриена содржината на плодното легло и во него се удрени темелите на најголемите дејствувања (се разбира, во ἄγνοια), кои ќе ги предизвикаат идните препознавања и катастрофи.

Тукушто Креуса на стариот Пајдагог му ја искажува радоста поради најавеното Фojбово пороштво за разрешување на нивната бездетност, кога ете, Хорот девојки истапува со вест што носи пресврт - Ксут го нашол својот син во момчето Ион, кој не потекнува од нејзиното легло, туку од леглото на некоја мајнада. Креуса е скршена од болка, а учителот на нејзиниот татко ја подучува својата миленичка: Ксут лаже, сака да ја измами; откако се оженил со неа, го зел наследството од татко ѝ, па: "Кога сетил дека си јалова, не сакал да биде ист со тебе и да ја дели со тебе истата судбина, туку зел *ройско легло (жена робинка)* и скришно ја обљубил, па родил син, го испратил в туѓина и го дал на некој Делфиец да го отхрани."⁵²⁴, и сега сака на Ион - роб, да му го предаде

κορυφαῖς Διός,

⁵²³ *Ион*, ст. 545:

ἦλθεσ ἐς νόθον τι λέκτρον;

⁵²⁴ *Ион*, ст. 817-821:

ἐπεὶ σ' ἄτεκνον ἦσθες, οὐκ ἔστερύε σοι

кралството. Учителот и натаму подучува: да не беше роб, ќе можеше да се поднесува, но сега, убиството на мажот и "неговиот син" е единствениот излез, во спротивно таа ќе биде убиена од нив (844-846).

Креуса презема реч. Доаѓа до нов пресврт, ново познавање, ново апокалиптично сознание. Креуса ќе проговори за тајната болка: "О, душо, како да молчам? *Како да го објавам тајноста леѓло* и срамот да го пренебрегнам?"⁵²⁵, "...но веќе нема да го кријам *леѓлоста*, зашто кога ќе го тргнам од градиве, полесно ќе ми биде."⁵²⁶, "...ќе ги покажам *неблагодарниите предавници на леѓлоста*."⁵²⁷ Фојб е предавникот, кон кого ја упатува својата реч: "И ме фати цврсто за белите дланки на рацете и *во ѝешиџера во леѓло* - а пуштав вик мајко моја - бесрамно, ти боже, *како исџокревейник (соложник)*, ме одведе, угодувајќи ѝ на Афродита."⁵²⁸ "А јас, несреќна, ти родив тебе момче, па во страв од мајка ми *го фрлив (сџавив) на ѝвојаџа ѝосџела*, каде што мене, клетата, *ме вјарми* (ти) *во леѓло клеџо*, несреќна."⁵²⁹ Го објавува своето клето, тајно легло Креуса, го објавува "злиот соложник" (κακὸς εὐνάτωρ, 912) Аполон, кого и островот Делос го мрази, каде што него, "светата рожба" (λοχεύματα σέμν', 921) "го родила" (ἐλοχεύσατο, 921) Лето и објавува сопствена рожба од сопствено легло, на постела фрлена, во легло изложена, за која никој не знае, божем птици некаде ја однеле. Се крева нов бран јадови и удира со нови несреќи по други клети патеки (927-930). Креуса има рожба, леглото не ѝ било јалово. "Каде? *Кοј*

ὅμοιος εἶναι τῆς τύχης τ' ἴσον φέρειν,
λαβὼν δὲ δοῦλα λέκτρα νυμφεύσας λάθρα
τὸν παῖδ' ἔφυσεν. ἐξενωμένον δὲ τῷ
Δελφῶν δίδωσιν ἐκτρέφειν·

⁵²⁵ *Ион*, ст. 859-861:

ὦ ψυχά, πῶς σιγάσω;
πῶς δὲ σκοτίας ἀναφήνω
εὐνάς, αἰδοῦς δ' ἀπολειφθῶ;

⁵²⁶ *Ион*, ст. 874-875:

οὐκέτι κρύψω λέχος, ὡς στέρνων
ἀπονησαμένη ῥάων ἔσομαι.

⁵²⁷ *Ион*, ст. 879-880:

ἀποδείξω
λέκτρων προδότας ἀχαρίστους.

⁵²⁸ *Ион*, ст. 891-896:

λευκοῖς δ' ἐμφύς καρποῖσιν
χειρῶν εἰς ἀντροῦ κοίτας
κραυγᾶν ὦ μᾶτέρ μ' αὐδῶσαν
θεὸς ὀμευνέτας
ἄγες ἀναιδεῖα
Κύπριδι χάριν πρᾶσσαν.

⁵²⁹ *Ион*, ст. 896-901:

τίκτω δ' ἀδύστανός σοι
κοῦρον, τὸν φρίκα ματρὸς

ἡε ἰοροδι? (Κοј ἡι ἰομοḡνα ἡρι ραḡаηεἡο?) Или самата се измачи?"⁵³⁰, прашува Пајдагогот. Сведоци нема, Креуса себеси е бабица, детето во пештера го изложила, веројатно сега го сокрива Хад. Учителот повторно подучува: да се казни богот, да се спали пророчиштето; Креуса одбива. Да се убие мажот, - но Креуса одговора: "*Го ἡочииἡувам леḡлоἡο (браκοἡ)*", што тогаш го имавме, оти беше добро."⁵³¹ И по трет пат Пајдагогот "наведува", "поведува", "заведува": да се убие детето! Креуса одобрува⁵³²; но и таа знае "измами претприемчливи" (985), та затоа самата презема коварство, кое ќе го убие "ропчето": капка смрт од крвта на змиите Горгонини. Го испраќа Пајдагогот во шаторот, кај гозбата, веселбата, да го сипе отровот во чашата Ионова. Пајдагогот заминува по "задачата", а Хорот пее за "легловната доблест" на жените над онаа на мажите: "Вие кои сте се свртеле кон музиката и *со ἡесни злoбни ἡеεἡε за нашиἡε леḡла* и за безбожните, безумни (наши) љубови (прељуби), видете колку со богобојазливост го надминуваме неправедното семе на мажите. Песната обратно нека пее и *неблаḡозвучнаἡа музика за леḡлаἡа (измамийε, ἡрељубийε)* нека оди кај мажите."⁵³³

Во петтиот чин се сосредоточени најголемите препознавања и катастрофи во оваа драма. Горгониниот отров е налиен во чашата на Ион, но, поради лош предзнак, тој го истура виното. "Заговорот" е "откриен" од гулаби кои се напиле од истурениот пијалок и веднаш умреле. Креуса бара спас крај олтарот, а Ион решил да ја убива. Доаѓа Питија и носи кошница со пелени. Во неа, Креуса ја препознава "својата стара болка". Во Иона ја препознава својата рожба, па почнува и нему да му ја открива "тајната на леглото". Но, по обратен

εἰς εὐνὰν βάλλω τὰν σάν.
ἵνα με λέχεσι μελέαν μελέοις
ἐξεύξω τὰν δύστανον.

⁵³⁰ *Ион*, ст. 948:

ποῦ; τίς λοχεύει σ'; ἢ μόνη μοχθεῖς τάδε;

⁵³¹ *Ион*, ст. 977:

αἰδοῦμεθ' εὐνὰς τὰς τόθ' ἡνίκ' ἐσθλὸς ἦν.

⁵³² Првиот предлог го одбива поради δεἶμα, бидејќи δέδοικεν (975), вториот поради αἰδώς, бидејќи αἰδεῖται (977). За третиот не наоѓа ни страв, ни срам, ни стравопочит, ни срамопочит.

⁵³³ *Ион*, ст. 1090-1098:

ὄραθ' ὅσοι δυσκελάδοι-
σιν κατὰ μοῦσαν ἰόντες αἰεῖθε' ὕμνοις
ἀμέτερα λέχεα καὶ γάμους
Κύπριδος ἀθέμιτας ἀνοσίους, ὅσον
εὐσεβία κρατοῦμεν
ἄδικον ἄροτον ἀνδρῶν.
παλίμφομος αἰοῖδᾶ
καὶ μοῦσ' εἰς ἀνδρας ἴτω
δυσκέλαδος ἀμφὶ λέκτρων.

редослед: најпрво мајката, раѓањето и изложувањето: "Чедо, не си роден *ἴθι* без *σολμ*, со плач од рацете на мајката си одделен."⁵³⁴, а дури потоа таткото и зачнувањето: "Крај стената славејева, со Φοјб... *βев леḡнай̄θα во ἱαјно леḡλο*."⁵³⁵ "Легнувањето со богот" во заплетениот почеток (cf. 17 ст.) повторно проблеснува во расплетениот завршеток. Се јавува Атена, *deus ex machina*, и на Креуса, поколебаната во исправноста на божјите одлуки, ѝ ја потврдува безгрешноста на божествените постапки: "Аполон сé убаво направил": "*...ἴθι се ἰοροδι без ḡριжи (без да ἰρεῖῖρῖθιш некаква шῖηῖθα)*, за да не дознаат пријателите."⁵³⁶ А потоа, божицата ги дотерува работите до крај. Да не остане простор за премислување или да не се исполни времето со дамка за нова човечка измама, ја антиципира иднината и според "божја промисла" ја презема одговорноста на одлуката за новиот привид. Рожбата од леглото нека биде премолчена и Ксут слатко нека си живее со својата *δόκησις*.⁵³⁷ Многу чудно, сосема вонконтекстно, Хорот ја завршува трагедијата: "зашто на крајот, добрите добиваат достојна награда, а лошите, оти се такви, никогаш добро (среќа) не можат да постигнат" (1621-1622). Единствениот за кого ова би можело да се однесува (во драмата) е Ксут, кому тешко би можело да му се придодаде атрибутот "лошиот". Трагедијата и нема "лоши", само измамени, кои живеат во незнаење. Она што во Ксут може да се види е раѓање нова трагичка личност, која отсега ќе живее и дејствува во незнаење.⁵³⁸

Па сепак, за легловната семиотика трагедијата е од исклучително значење. Како никаде на друго место легловната реторика е поместена кон "најсветата" функција на неговото постоење - раѓањето⁵³⁹ (бројноста на лексемите ова јасно го потврдува). Тајното легло е централното собитие, па

⁵³⁴ *Ион*, ст. 1458-1459:

*τέκνον, οὐκ ἀδάκρυτος ἐκλοχεύη,
γούσις δὲ μητρὸς ἐκ χειρῶν ὀρίζη·*

⁵³⁵ *Ион*, ст. 1482-1484:

*παρ' ἀηδόνιον πέτραν
Φοίβω...*

κρυπτόμενον λέχος ἠνύασθην.

⁵³⁶ *Ион*, ст. 1596:

ἄνοσον λοχεύει σ', ὥστε μὴ γινῶναι φίλους·

⁵³⁷ Привид, мнение, убедување.

⁵³⁸ Крајот на трагедијата најмногу е издржан и оправдан во изложувањето на ајтиологијата на четирите атички братства и трите хеленски племиња, Јонците, Дорците и Ахајците.

⁵³⁹ "Изместеноста" во знаковноста на леглото кон "легло на раѓање" се потврдува и со осамениот пример за *ἄλοχος* (се однесува на Креуса) во 618 стих. Сопругата, сопружништвото, знакот легло-жена-сопруга е сосема неважен во споредба со знакот легло-жена-мајка, легло-раѓање, легло-ројба итн.

затоа во петтиот чин, единствениот пример е токму преку него. Целата трагедија е откривање на тајното легло и неговите содржини. Трагичките собитија што леглото секогаш како лавина ги предизвикува и тука произлегуваат од неговото неисполнување со "целиот" број. Хармонијата е воспоставена со именувањето на "сопствениците" на леглото, со минувањето од незнаење во знаење за неговите вистински исполнители. Трагедија каква што е *Ион*, градена врз митот за едно легло, не може а да не заврши среќно кога на тоа легло му е вратена мерката, возобновен редот, во него помирен машкиот и женскиот принцип, заради единствената цел - раѓање во убавина.

VII. 3. 12. Леглото во трагедиите *Фојничанки и Молићелки*

Драмата, чијашто граѓа е презема од митовите за Тебанскиот циклус, насловот го добива според Хорот - девојките од Фојникија⁵⁴⁰, кои тргнале да му служат на Аполон во Делфи, но по пат, во Теба, ги затекнала војната. Според потеклото сосема рамноправни учеснички во уметничкиот мит, но, според дејствувањето, случајни гледачи на трагичката прагматеја.

Во приближно слична положба се наоѓа и леглото во оваа драма. Нераскинлив дел од блиското минато, кое ја отвора Пандорината кутија за Лабдаковата лоза и ги причинува сите подоцнежни несреќи, но не и активен учесник во конкретните трагички прагми. Токму поради ова, иако многукратно евидентирано, неговото присуство е распрснато групирани во трагедијата, дисконтинуирано, понекогаш дури и неврзано, бидејќи самото не е активен чинител, туку повремен гостин, кој дава пресек на состојбите врзувајќи ги со каузални нишки во "она што било".

Во таа насока и прологот во кој проговорува Јокаста не навраќа на легловните спомени, на вистинската причина поради која ќе се нанижуваат прагмите во оваа драма. "А мене Лај ме ожени", вели Јокаста, "но, бидејќи беше бездетен, иако *долго време го имаше моето легло* во домот, отиде да го праша

---

⁵⁴⁰ Со Кадмовите потомци во Теба со исто потекло според прамајката Ио и нејзиниот син Епаф.

Φοјб...⁵⁴¹ Јаловото легло, "засеано во страст и бакхански занес", ќе роди рожба, но рожба убиец на легловниот соделник, ќе роди сопствен убиец. Леглото се испразнува и во него останува еден - Јокаста; леглото станува празно и зјае чекајќи да се исполни. Кога Сфингата, "ἰοροδοῖι на земјата и подземната Ехидна" (γᾶς λόχευμα νερέρου τ' Ἐχίδνας, 1019), почнала да го измачува градот: "...братот Креонт γο οἴλασι (за продавање) моеῖο λεῖλο, кој ќе ја научи (узнае) загатката на мудрата девојка, нему ќе му γο ἰρσоедини моеῖο λεῖλο."⁵⁴² Ојдип, "ἰοροδοῖι Јокастин" (λόχευμ' Ἰοκάστας, 803), ја "научил" загатката и го присоединил огласеното легло. "А Ојдип, кој ги поднесе сите страдања, кога научи дека моеῖο λεῖλο е од мајчиниоῖι брак, на сопствените очи фрли страшно убиство..."⁵⁴³

За ова легло, покрај Јокаста, зборуваат само уште Ојдип и Хорот девојки.⁵⁴⁴ Ојдип, дури откако се издејствувани страшните трагички прагми: "И откако го убив сопствениот татко, несреќник јас, дојдов во λεῖλοῖο на куῖραιῖα мајка и деца, браќа изродив, коишто ги уништив..."⁵⁴⁵, а Хорот пред нивното извршување: "Зашто никогаш она што не е убаво не може да стане убаво, па ниту децата кои се незаконски - ἰοροδ (рожби) за мајката, но скверност (грев, срам) на таткото. А ἰῖαα дојде во λεῖλο на исῖοκρῖνικ."⁵⁴⁶

⁵⁴¹ Φοјничанки, ст. 13-15:
γαμεῖ δὲ Λαίος μ' ἐπεὶ δ' ἄποις
ἦν χρόνια λέκτρα τᾶμ' ἔχων ἐν δόμασιν,
ἐλθὼν ἐρωτᾷ Φοῖβον

⁵⁴² Φοјничанки, ст. 46-49:
Σφιγξ ἀρπαγαῖσι πόλιν ἐμός τ' οὐκ ἦν πόσις,
Κρέων ἀδελφὸς τὰμὰ κηρύσσει λέχη,
ὅστις σοφῆς αἰνιγμα παρθένου μάθοι,
τούτω ξυνάψει λέκτρα.

⁵⁴³ Φοјничанки, ст. 59-61:
μαθὼν δὲ τὰμὰ λέκτρα μητρώων γάμων
ὁ πάντ' ἀνατλάς Οἰδίπους παθήματα
ἐς ὄμμαθ' αὐτοῦ δεινὸν ἐμβάλλει φόνον,

⁵⁴⁴ Хорот и не ја користи легловната реторика надвор од собитијата врзани за Ојдиповиот инџест.

⁵⁴⁵ Φοјничанки, ст. 1608-1610:
κτανῶν δ' ἐμαυτοῦ πατέρ' ὁ δυσδαίμων ἐγὼ
ἐς μητρὸς ἦλθον τῆς ταλαιπώρου λέχος,
παῖδάς τ' ἀδελφοὺς ἔτεκον, οὓς ἀπάλεσα,

⁵⁴⁶ Φοјничанки, ст. 814-817:
οὐ γὰρ ὁ μὴ καλὸν οὐποτ' ἔφν καλόν,
οὐδ' οἱ μὴ νόμιμοι
παῖδες ματρὶ λόχευμα, μίασμα πατρός·
ἦ δὲ συναίμονος ἐς λέχος ἦλθεν.

Последниот стих според Theobaldus Fix, *Euripidis fabulae*, Parisiis, 1844, гласи:

ἦ δὲ συναίμον λέχος ἦλθεν.

"А ἰῖαα дојде во исῖοκρῖνο λεῖλο."

Бидејќи трагедијата зборува за битки и војни, јазикот на леглото своето лексичко богатство му го отстапува на војничката терминологија. Оттаму, во драмата ја среќаваме дури девет пати лексемата λόχος; осум пати во значење 'чета'⁵⁴⁷ и еднаш со семантика на 'заседа'⁵⁴⁸. Покрај неа на неколку места наидуваме и на зборовите λοχαγός 'водач на лох, четоводач'⁵⁴⁹ и λοχαγέτης⁵⁵⁰ со значење како претходниот.

Секундарноста на леглото поради неговата улога на статист, улога во која не се јавува како главен носител на трагичките прагми,⁵⁵¹ и, почетокот во губењето на врските со неговата митска суштина и неговото митско поимање, се чувствуваат и низ денотативна употреба, употреба со семантика на утилитарен предмет. Јокаста го прашува Полинејк: "Бараше *ἠοχισαμένη*, талкајќи како бегалец?"⁵⁵², кога овој ѝ кажува за неговото пристигнување пред дворецот на Адраст. Антигона, повикувајќи го Ојдип, вели: "Слушаш ли, о, ти, чија старечка нога цбара пат низ дворот или почиваш на *κρεβέτιοι* (*сламарицаί*), кутар (клет)."⁵⁵³ Ојдип, на повикот од Антигона, излегува и ја прашува: "Зошто, девојко, кај слеп се тетеравам на стап, со најгорки солзи, ме изведе на светлина, мене, *ῥαχὴν* за *λεῖλοιο*,⁵⁵⁴ од темната одаја..."⁵⁵⁵ Во посочените примери дури и би можело да се открие некаква конотативна димензија, меѓутоа врските со митската конотација е веќе недвосмислено прекината.

Се разбира дека леглото од прологот е она кое стои во заднината на уметничкиот мит, меѓутоа тоа не е основното врз кое се обликува трагичкото ткиво, тоа не е вистинскиот знак кој ја означува драмата. Напротив, во неа

⁵⁴⁷ 108, 448, 739, 742, 743, 1093, 1105 и 1129 ст.

⁵⁴⁸ 724 ст.

⁵⁴⁹ 123, 148 и 749 ст.

⁵⁵⁰ 974 и 1093 ст.

⁵⁵¹ Честољубието (φιλοπτία), на пр., на Етеокле, крената на ниво на хибрис, е една од основните прагми која ги придвижува настаните кон катастрофичен свршеток, меѓутоа леглото воопшто не партиципира во таква страст.

⁵⁵² *Φοῖνιχάνκι*, ст. 416:

κοίτας ματεύων, ἢ φυγὰς πλανώμενος;

⁵⁵³ *Φοῖνιχάνκι*, ст. 1536-1538:

κλύεις, ὦ κατ' αὐτὰν

ἀλαίνων γεραίων

πόδ' ἢ δεμνίοις δύ-

στανος ἰαύων;

⁵⁵⁴ *λεχίρης*, 2. 'прикован за легло, врзан за постела, болен'.

⁵⁵⁵ *Φοῖνιχάνκι*, ст. 1539-1542:

τί μ', ὦ παρθένε, βακτρεύμασι τυφλοῦ

ποδὸς ἐξάγαγεσ ἐς φῶς

λεχίρη σκοτίων ἐκ θαλάμων οἰκ-

τροτάτοισιν δακρύοισιν,

среќаваме и други, патемни легла-знаци, како на пр. она на Полинејк и Аргија; Јокаста, откако дознава од синот дека се оженил со ќерката на Адраст, го прашува: "*На кој начин го зеде лежлојџо?*"⁵⁵⁶ Малку подолу, откако ѝ кажува на мајка си дека Адраст, него и Тидеј ги споредил со ѕверови, Полинејк ја разложува таквата компарација со зборовите: "Бидејќи дојдовме во бој заради лежло."⁵⁵⁷ "Бој заради легло", навистина е знак, мотив, тема, мит, но само спореден за оваа трагедија.

Менојкеј, синот на Креонт, чија смрт треба да ја спаси Теба од пропаст, умира токму поради "немање легло". Леглото е основниот мерник при изборот меѓу двајцата Креонтови синови: "А бракот на Хајмон го исклучува да стане жртва; зашто веќе не е ерген. Та, ако и не се *фајџил за џосџела, сеџак има лежло* (т.е. ако и немал полов однос или ако не е сè уште во брак, сепак има љубена, има вереничка)."⁵⁵⁸ Значи, обајцата се девствени⁵⁵⁹, што автоматски обајцата ги прави потенцијални жртви, меѓутоа Хајмон веќе има легло; леглото го брани, го одбива, го спречува пролевањето "соложничка" крв. Ова легло, всушност Антигониното, е и последното што се споменува во трагедијата. По смртта на Етеокле, Полинејк и Јокаста⁵⁶⁰, Креонт му вели на Ојдип: "Власта над оваа земја ми ја даде Етеокле, твоето дете, давајќи ја како мираз брачен на Хајмон и (заедно со) *лежлојџо на џивојаџа ќерка Антиџџона*."⁵⁶¹ Малку подолу, истиот ѝ кажува на Антигона да престане со плачот, да оди дома: "...и девствувај (биди си уште малку девојка) чекајќи го денот што доаѓа, во кој *џебе џе чека лежлојџо на Хајмон*."⁵⁶² Одлуките на "идниот свекор", за жената Антигона можеби се и прифатливи, но затоа се неприфатливи за ќерката Антигона и за сестрата

⁵⁵⁶ *Фојничанки*, ст. 414:

τίνη τρόπῳ δ' ἔσχες λέχος;

⁵⁵⁷ *Фојничанки*, ст. 421:

στρωμνῆς ἐς ἀλκὴν οὐνεκ' ἦλθομεν πέρι.

⁵⁵⁸ *Фојничанки*, ст. 944-946:

Αἴμονος μὲν οὐδὲν γάμοι
σφαγὰς ἀπειργουσ'. οὐ γὰρ ἐστὶν ἦθεος·
κεῖ μὴ γὰρ εὐνῆς ἦψατ', ἀλλ' ἔχει λέχος.

⁵⁵⁹ Спореди ја Ифигенеја од *Ифигенеја во Авлида*.

⁵⁶⁰ Користејќи ја легловната реторика, во 1548 ст. Антигона му јавува на Ојдип дека неговата сопруга (ἄλοχος) умрела, а во 1566 ст. Ојдип ја прашува Антигона, од каква судбина умрела "кутратата сопруга" (τάλαιν' ἄλοχος).

⁵⁶¹ *Фојничанки*, ст. 1586-1588:

ἄρχας τῆσδε γῆς ἔδωκέ μοι
Ἐτεοκλέης παῖς σός, γάμων φερνάς διδοὺς
Αἴμονι κόρης τε λέκτρον Ἀντιγόνης σέθεν.

⁵⁶² *Фојничанки*, ст. 1637-1638:

καὶ παρθενεύου τὴν ἰοῦσαν ἡμέραν
μένουσ', ἐν ἣ σε λέκτρον Αἴμονος μένει.

Антигона. Токму затоа страда леглото. Антигона го одбива леглото. На прашањето од Креонт: "Та како ќе го избејнеи леγλοῖο?"⁵⁶³, Антигона се заканува со убиство на неговиот син во првата брачна ноќ.⁵⁶⁴

Иако присутно во деловите на трагичката прагматеја поради недвојбеното присуство во митологемата за Лајевиот род, леглото во драмата се повлекува пред длабоката философска димензија на трагичката целина. Сите собитија, од почетокот до крајот, од таткоубиството, преку сквернавењето на мајчиното легло, па сè до братоубиството⁵⁶⁵, сите до едно, на крајот од трагедијата се синтетизирани во Ојдиповото себепокажување, во Ојдиповото повикување на гледање, гледање на човекот и Сфингата, човекот и ајнигмата⁵⁶⁶, ајнигмата за човекот, неговото утро, пладне и вечер, кои, навидум се век, но во суштина само еден трагички ден.⁵⁶⁷

На ова драмско дејствие се надоврзува трагедијата *Молишелки*, која ја проследува судбината на мајките на седумтемина јунаци - вожди, кои загинале во битките против Теба. Имено, тие, заедно со аргивскиот крал Адраст, дошле во Атина, да го молат Тесеј да им помогне во враќањето и задобивањето на телата на умрените синови. Меѓутоа, вистинската идеја која го оправдува постоењето на оваа драма е всушност величењето на атинската демократија над кралската - тиранска власт. Оттаму драмата изобилува со беседи кои го восфалуваат, слават ваквото уредување и градот Атина, а собитијата се одвиваат во насока на практично докажување на предностите на демократијата.

Во едно вакво "профано" опкружување сосема е нормално леглото да биде запоставено (се јавува само на четири места). Од друга страна, пак, со оглед на тематската подлога што во драмата се зафаќа - смртта од војна и војна "за смртта", трагичкото ткиво е испреплетено со легловна реторика во служба на војничката терминологија. Па така, во неа среќаваме четири примери од

---

⁵⁶³ *Фојничанки*, ст. 1674:

ποῖ γάρ ἐκφεύξει λέχος;

⁵⁶⁴ Далечниот претпочеток во Лајевото јалово легло крајот го гледа во новото јалово легло.

⁵⁶⁵ Навидум, главната прагма во *Фојничанки*.

⁵⁶⁶ "Еве сум јас, кој се искачи на небесните победнички песни, бидејќи ја открив неразбирливата ајнигма на девојката девица!" (1278-1731). "О, граѓани на славната татковина, гледајте ме, еве сум јас, Ојдип, кој ја спознав славната ајнигма и бев најголем маж... а сега без чест, беден, ме изгонуваат од земјата." (1758-1761).

⁵⁶⁷ "Еден ден ме направи среќен (ме воскресна), еден ден ме погуби (ме уништи)". (1689)

лексемата *λόχος* 'чета'⁵⁶⁸ и по еден од зборовите *λοχαγέτης* (502) и *λοχαγός* (598), обете со исто значење - 'водач на лох, водача на чета'.

Меѓутоа, иако крајно редуцирана, знаковноста на леглото и во оваа драма наоѓа соодветно место, се разбира, отелотворена во нејзината митска димензија. Имено, "вистинскиот актер" во драмата, Хорот мајки на седумтемина убиени *λοχαγέται* главниот означеник на леглото го определува некаде на самиот почеток, во првата средба со поимот, во семантичкото опкружување на мисловната референца. Седнати крај жртвеникот пред храмот на Деметра⁵⁶⁹ во Елевсина, мајките ја молат⁵⁷⁰ Тесејевата мајка да помогне во "ослободувањето" на труповите на нивните синови, повикувајќи се на мајчинство, на мајчински болни чувства за изгубените чеда. Во тој молебен ја воспоставуваат релацијата легло-раѓање, "потсетувајќи" ја мајката Ајтхра на сопствената легловна означеност: "И ти еднаш, госпоѓо, *μου ἔοι ναῖ ἰσῆραὶ λεῖλοῖο μίλο να ἰῖβοῖοῖι μάη* и роди син."⁵⁷¹ Леглото станува "мило" со исполнувањето на неговата најголема функција - зачнување и раѓање рожби - *λοχεύματα*. Рожбите се радост за легложена-мајка (*λοχευμάτων χάρις*, 1136) која исчезнува со нивното исчезнување (*ibidem*). Смртта е негација на основната легловна функција, но не и на сите негови функции. Леглото "ги бара" назад легловните рожби да ги прими во легло - одар. Леглото ги дава, леглото тежнее да ги земе, да ги врати кај себе. "Молењето" за враќање на телата на загинатите чеда е, всушност, потребата од исполнување на испразнетите легла. За да се заокружи функционалноста на леглото која ритмично пулсира во циклична поставеност нужно е леглото да ги прими и испрати во ништо оние кои ги довело од ништо. Уште еднаш "задобивањето легло" е основната нишка која го проткајува уметничкиот мит, но, овој пат, леглото е одар, посмртно легло. Гласникот го објавува "задобивањето легло", додека на мајките им ја пренесува "радосната" вест за успехот што го постигнал Тесеј во борбата со тебанските војски: "*Ἰ λεῖλα (οδρι) ἰμ ἰοσλα* и

⁵⁶⁸ 131, 636, 703 и 896 ст.

⁵⁶⁹ Деметра, божица-мајка, мајка на Хадовата невеста Персефона.

⁵⁷⁰ *Ἰκέτιδες* (каков што е изворниот наслов на трагедијата) се, всушност, молителки кои прибегнуваат кај некого (или некаде), обично во некој храм, крај жртвеникот, и молат за помош или заштита.

⁵⁷¹ *Μολιῖτελκι*, ст. 54-56:

*ἔτεκες καὶ σύ ποτ', ὦ πότνια, κοῦρον
φίλα ποιησαμένα λέ-
κτρα πόσει σῶ·*

ги покри телата (со покров).⁵⁷² Леглата се исполнети, но останува тагата поради неможноста за започнување нов легловен круг: старите мајки си ја плачат судбината, бидејќи "Ἄρτεμις Λοχία"⁵⁷³ "веќе никогаш нема да ги поздравува" (958-959). Болката поради изгубените рожби е неизмерна и тие во еден миг посакуваат да немало легло. Болката е толкава што леглото (легло-жена-мајка) сака да не биде легло (легло-жена-мајка): "Камо среќа моето тело *никогаш* да не беше вјармено во леḡло на маж."⁵⁷⁴ Евадна, "славната сопруга" (κλινη ἄλοχος, 984) на Капанеј, одбира да замине кај својот маж во "ложницата на Персефона" (1022), а за рожбите што зад себе ги остава, посакува: "Камо среќа *некои* леḡла од *праведен брак* да се јават (да се најдат) за моите деца во Арг."⁵⁷⁵ "Побожен легловен сопруг" (ὅσιος εὐναῖος γαμέτας) здружен со чесна простодушност на благородна сопруга (ἄλοχοιο).⁵⁷⁶ Умира леглото-мајка и најголемото што може да им го посака на своите оставени легла-ројби се праведни, побожни легла.

Навидум толку куса, толку редуцирана, семантичката и семиотичката димензија на леглото во оваа трагедија е отворена за многукратна херменевтика изведена од архетипската знаковност. Линијата по која таа се протега е бескрајната кружница во која се изменуваат легловните епифании. Конкретно, во оваа трагичка прагматеја, како ретко на друго место, толку многу се приближени почетокот и крајот во кружниот бескрај, споени функциите на леглото-живот со леглото-смрт (и леглото-брак со леглото-смрт), леглото - извор на радост со леглото - извор на тага и јад, измешани болките на родилното легло со болките на она посмртното, копнежот кон леглото на раѓање со копнежот кон леглото на умирање, метаморфози, кои, најпосле, ги доживуваат единствено ефемерните учесници во легловната хоризонтала, додека самото тоа, опстојува непроменето во својата митска дводимензионалност, пречекувајќи ги и испраќајќи ги тродимензионалните човечки суштества на патот кон вечноста.

⁵⁷² *Молићелки*, ст. 766:

κᾶστροσέ γ' εὐνάσ κακάλυψε σώματα.

⁵⁷³ Артемида која ги заштитува родилките.

⁵⁷⁴ *Молићелки*, ст. 823-824:

ἐμὸν δὲ μήποτ' ἐζύγη
δέμας ἐς ἀνδρὸς εὐνάν.

⁵⁷⁵ *Молићелки*, ст. 1026-1028:

ἴθ' αἴτινες εὐναὶ
δικαίων ὑμεναίων ἐν Ἄργει
φανῶσιν τέκνοις·

⁵⁷⁶ *Молићелки*, ст. 1028-1030.

VII. 3. 13. Леглото во трагедиите *Побеснејќиоѝ*

Херакле и Децаѝа на Херакле

"Кој од смртниците не го знае *сокреветѝникоѝ на Севс*, Амфитрион од Аргос?"⁵⁷⁷, го започнува Амфитрион со реторско прашање прологот на оваа драма. Случајно? Се разбира, не. Во јазикот на леглото случајностите се ретки.

Сите знаат кој е Севс и која е неговата сопруга и сите го познаваат Амфитрион и неговата сопруга Алкмена. Сите знаат дека Амфитрион е сокретник Севсов, дека го има споделено леглото (жената, Алкмена) со Севс и дека од таа "солегловност" се родил најголемиот хеленски херој - Херакле. Сите знаат, но тоа го знае и Хера, сопругата Севсова...

Лико, синот на истоимениот "сопруг на Дирка" (Δίρκης... εὐνήτωρ, 27), убивајќи го кралот Креонт, насилно ја презел власта над Теба и решил, поради роднинството со Креонт, да ги погуби Мегара (ќерката на Креонт), нејзиниот свекор Амфитрион (очувот на Херакле) и трите деца од бракот на Мегара⁵⁷⁸ и Херакле, во времето кога нејзиниот "сопруг" (εὐνήτωρ, 97) Херакле, се наоѓа во Хад, извршувајќи ја последната задача - доведувањето на Кербер од подземниот свет на светлината на денот. На сцената, крај жртвеникот, покрај "жртвите", се појавува и Хорот тебански "треперливи" старци, потомци на славните Спарти, "рожби на земјата" (γῆς λοχεύματα, 252), волни да помогнат, но немоќни, "само глас и ноќен привид од ноќно видение" (111-112), и тие означени со своето легло: "Кон кровот и домот и *кон сѝаречкоѝо леѓло*, потпирајќи се на стап, *ѝрѝнав*, јас пеач на тажен вик, како бела птица (лебед)..."⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ *Побеснејќиоѝ Херакле*, ст. 1-2:
τίς τὸν Διὸς σύλλεκτρον οὐκ οἶδεν βροτῶν
'Αργεῖον Ἀμφιτρώων',

⁵⁷⁸ Додека му зборува на Амфитрион, Мегара вели:
κάμ' ἔδωκε παιδί σῶ
ἐπίσημον εὐνήν Ἡρακλεῖ συνοικίσας. (67-68)
"Мене (татко ми) ме даде на твојот син,
присоединувајќи ја *бележиѝаѝа ѝосѝела* кон Херакле.
(задомувајќи ја *бележиѝаѝа ѝосѝела* кај Херакле)."

⁵⁷⁹ *Побеснејќиоѝ Херакле*, ст. 107-110:
ὑπόροφα μέλαθρα καὶ
γεραιὰ δέμνι', ἀμφὶ βᾶκτροις
ἔρεισμα θέμενος, ἐστάλην
ἠλέμων γόων ἀοι-
δὸς ὥστε πολὺς ὄρνις,

Бидејќи помошта не доаѓа од никаде, а полемичката беседа на старецот Амфитрион уште повеќе го разгневува неумоливиот Лико, Мегара одбира да загина бестрашно⁵⁸⁰, да ја заслужат славата на благородниот дом. Успевајќи да ја измоли единствената милост од свирепиот тиранин, заминува во домот да ги искити децата со свечени мртвовечки украси. Амфитрион, како Креуса во *Ион*, со јазикот на леглото го обвинува "сокреветникот" Севс, што не се грижи за своите потомци: "Ти знаеше *скришум да дојдеш во (мојата) ѝосѝела* и да *заземеи ѝуѝо леѝло*, без никој да ти дозволи, но да ги спасиш своите мили не знаеш."⁵⁸¹ Од сцената заминува и Амфитрион, а Хорот пее броејќи ги подвизите Хераклови.

Се враќаат на сцената Амфитрион и милата сопруга (ἄλοχος φίλη, 445) Хераклова, со децата овенчани и свечено облечени. "Подготвени се жртвите да заминат во Хад" (453), црните "Кери се нивните невести" (481). Одненадеж влегува Херакле и ги гледа крај жртвеникот своите најмили искитени со мртвовечки украси. Ја прашува жена си зошто ја напуштиле куќата и неговото огниште, а таа одговора: "Бевме присилени, *ѝаѝѝко ѝѝи ѝо исфрлија од ѝосланоѝо леѝло*."⁵⁸² Вратениот од Хад (736), "од ложницата Плутонова" (807-808), дознава за злосторствата на Лико и го убива свирепиот тиранин. Хорот ја воспева "воспоставената рамнотежа", пее за предците на Теба, за Спартите, рожби на земјата, "четата вооружени со бронзени штитови" (χαλκασπίδων λόχος, 795), за леглото Алкменино: "О, две сродни *ѝосѝели* (двајца младоженци) на едно леѝло (на една жена), едната на смртник, другата на Севс, кој дојде во *ѝосѝелайѝа на нимфайѝа*⁵⁸³ на Персејевиоѝ син⁵⁸⁴; *ѝѝоа ѝѝвое леѝло*, Севсе, веќе одамна ми е верно,⁵⁸⁵ над сите очекувања,⁵⁸⁶ а времето ја покажа блескавата снага на Херакле."⁵⁸⁷

⁵⁸⁰ Мегара и самата ја антиципира неизбежната, непроменливата божја судбина, сметајќи ја за безумност човечката желба да се оттргне од нејзината детерминираност (cf. 309-311).

⁵⁸¹ *Побеснейѝоѝи Херакле*, ст. 344-346:
σὺ δ' ἐς μὲν εὐνάς κρύφιος ἤπιστω μολεῖν,
τάλλοτρία λέκτρα δόντος οὐδενὸς λαβών,
σώζειν δὲ τοὺς σοὺς οὐκ ἐπίστασαι φίλους.

⁵⁸² *Побеснейѝоѝи Херакле*, ст. 555:
βίᾱ, πατὴρ μὲν ἐκπεσῶν στρατοῦ λέχους.

⁵⁸³ На ќерката, се мисли на Алкмена.

⁵⁸⁴ Електрион, синот на Персеј и Андромеда, таткото на Алкмена.

⁵⁸⁵ Т.е. сигурно, докажано, за твоето обљубување на Алкмена веќе порано ми е потврдено.

⁵⁸⁶ Т.е. иако не ми се веруваше.

⁵⁸⁷ *Побеснейѝоѝи Херакле*, ст. 798-806:

Се чини трагедијата се приближува кон среќен завршеток, но... Легловната реторика пролептично објавува нови несреќи. Двете постели на едно легло во семиотичкиот легловен систем не означуваат хармонија; напротив, знаците говорат за нарушена рамнотежа, "нестабилен" број, отсуство на μέτρον и μεσότης. Амфитрион, сокреветникот на Севс (1), има свој опонент во Хера, "сокреветничката Севсова" (ή τοῦ Διὸς σύλλεκτρος, 1268). Постоечкиот антагонизам не е отсликан во релацијата меѓу ликовите, тој се воспоставува на легловно ниво. Поради леглото Хера и Амфитрион стануваат οἱ τοῦ Διὸς σύλλεκτροι. Во рационалното мислење Хера се споделува себеси, а Амфитрион ја споделува својата сопруга. Меѓутоа, во митското мислење доколку се воведат четвртиот член (Алкмена), бројот четири би ја релативизирал нестабилноста што експресивно ја означува бројот три. Зато метафората, знакот го исклучува референтот што може да внесе забуна и се ограничува на оној чија семантика може лесно да се протолкува. Повредено е леглото, леглото "трпи", "страда" - леглото мора да "излезе" од таквата состојба, леглото "ќе заколе жртва" за да ја очисти сопствената мијазма.

Леглото е ἱερεύς, σφαγεύς и φονεύς⁵⁸⁸ (451-452) на жртвите, отелотворено во Хера, Λύσσα (Беснило, Лудило) и Херакле.⁵⁸⁹ Во жртвениот (легловен) синцир почетната алка ја зазема Хера,⁵⁹⁰ која "сака Херакле да се извалка со нова крв, со убиството на своите деца" (831-832). Λύσσα, персонификацијата на беснилото, лудилото, има повеќе разборитост (?!) од врховната божица допрена од "легловна болка"; "Лудата" им противречи (847-853) на Херините коварства (τά Ἴηρας μηχανήματα, 855). Но, сепак, се покорува на божјата хиерархија. Херакле е слуден, побеснет, разумот му е изматен, ликот изобличен. Во привид ги убива сопствените деца и својата сопруга (ἔκαθεν ἄλοχον, 1063). Во мигот кога посегнува да се извалка и со таткоубиство, се јавува Атина и го фрла во сон.

ὦ λέκτρων δύο συγγενεῖς
 εὐναί, θνατογενοῦς τε καὶ
 Διὸς, ὃς ἦλθεν ἐς εὐνάν
 Νύμφας τὰς Περσηίδος· ὡς
 πιστόν μοι τὸ παλαιὸν ἦ-
 δη λέχος, ὦ Ζεῦ, σὸν ἐπ' οὐκ ἐλπίδι φάνθη,
 λαμπρὰν δ' ἔδειξ' ὁ χρόνος
 τὴν Ἴηρακλέος ἄλκάν·

⁵⁸⁸ Во 1147 ст. Херакле вели: "станав убиец (φονεύς) на своите деца"; во 1138 вели: "јас сум убиец (φονεύς) на мојата сопруга".

⁵⁸⁹ Всушност оружјето на Херакле со кое ги извршува убиствата. Херакле на сцената влегува со своето оружје (во митот "жртвениот нож"), тој е означен преку своето оружје.

⁵⁹⁰ Поточно "гневот на Хера" (χόλος Ἴηρας, 840) предизвикан поради леглото.

Неговата состојба е како Ајантовата во *Ајант* или Орестовата во *Орест*. Како Електра во *Орест*⁵⁹¹ Амфитрион го брани и го продолжува привидот во кој залегнал неговиот син: "...не викајте, не го будете (кревајте) од лежло со заспаниот во спокоен сон."⁵⁹² Но, кревањето од леглото го заменува привидот со стварност. Херакле го гледа ужасниот "подвиг", се гледа себеси "исполнет со зла" (1245) и сака да умре.

Како "homo ex machina" Еврипид на сцената го воведува Тесеј, кој ќе го "разреша" неразрешливото. Виновникот е познат, друг е виновникот,⁵⁹³ Херакле нема вина: "Кој на таква божица (Хера) ќе ѝ се моли? Таа заради жена (смртна), завидувајќи му на *Севс* за лежло, го уништи добротворот на Хелада, кој немаше никаква вина."⁵⁹⁴ Од *τύχη*, среќа-несреќа-грев, не се лишени ни боговите, ако не се лажни зборовите на аојдите, вели Тесеј (1314-1315): "*Зарем* (тие, боговите) не ги присијуваат лежлата меѓусебе и тоа такви за кои не постои никаков закон."⁵⁹⁵ Со истата легловна реторика Херакле одвраќа; зборовите на аојдите се несреќни измислици (1346): "Но (што се однесува до мене) јас не смејам дека боговиите љубајќи лежла, на начин кој е во спротивност со законите..."⁵⁹⁶

Можеби почитта што ја искажува кон леглата на боговите Херакле го "спасува" од смртниот избор, му го "враќа разумот" и се откажува од трагичката судбина, од своето трагичко *ἦθος*; можеби почитта што во искрена исповед ја искажува кон сопственото легло, кон сопствената жена: "И тебе, кутра, те упропаствив, не (враќајќи ти) на ист начин како што *џи* го чуваше моеј лежло *џосијано* (сиѓурно)..."⁵⁹⁷. Меѓутоа, се чини, вистината е поинаква.

⁵⁹¹ Cf. *Орест*, 142 и 185 ст.

⁵⁹² *Побеснејтиој Херакле*, ст. 1048-1050:

μη βοᾶτε, μη
τὸν εὐδι' ἰαύονθ'
ὑπνώδεά τ' εὐνάς
ἐγείρετε.

⁵⁹³ Cf. 1135, 1311-1312 et passim.

⁵⁹⁴ *Побеснејтиој Херакле*, ст. 1308-1310:

τίς ἄν προσεύχοιθ'; ἢ γυναικὸς οὐνεκα
λέκτρων φθονούσα Ζηνὶ τοὺς εὐεργέτας
Ἑλλάδος ἀπάλεσ' οὐδὲν ὄντας αἰτίους.

⁵⁹⁵ *Побеснејтиој Херакле*, ст. 1316-1317:

οὐ λέκτρ' ἐν ἀλλήλοισιν, ὧν οὐδεὶς νόμος,
συνῆψαν;

⁵⁹⁶ *Побеснејтиој Херакле*, ст. 1341-1342:

ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὐτε λέκτρ' ἄ μη θέμις
στέργειν νομίζω,

⁵⁹⁷ *Побеснејтиој Херакле*, ст. 1371-1372:

Семантиката на леглото се разводенува пред новата демагогија, пред политичката ентелехија, пред новите барања што ги поставува духот на времето. Тесеј е тука да ги поведе плачните, ужалените, несреќните во "блажено" устројство, во лулката на демократијата, во славната Атина. Не Атина, туку Атина е *deus ex machina* овоплотена во Тесеј, која им подава рака (1398) на потомците Персејеви, на сите кои сакаат да ја прифатат нејзината мудрост, и, која ќе биде нивни патеводител (1402). Пријателството е најголемото богатство, вели Херакле во својата завршна реч (1425-1426). Се разбира, пред него стои еден "избран" пријател - Тесеј. Понудата за пријателство со Атина е нешто што секој "разумен" треба да го прифати. *Sapienti sat* - трагиката се повлекува, ѝ отстапува место на политиката.

Асоцијацијата на Хераклеовото име во насловот не е единственото нешто што трагедијата *Децаίια на Херакле* го има заедничко со *Ποβεςνειήμοιοι Херакле*. Драмата за прогонетите Хераклеви потомци, кои, бегайќи пред ножот на Евристеј бараат засолниште низ цела Хелада, завршува во градот Атина каде бегалците го наоѓаат својот спас. Атина - ветената земја, Атина - праведната, правичната, Атина - слободниот град, слободната земја, толку пати споменувана во трагедијата,⁵⁹⁸ Хераклевите потомци ќе ги направи "слободни од маките" (873), слободни од Евристеј (874-875), откако Макарија ќе умре слободно (559), жртвувајќи се за слободата на своите браќа: дури и слугата, кој ќе ја соопшти веста за победата со која за градот светнува слободниот ден (868) и која ќе ја ослободи Алкмена од стравот (790), ќе добие слобода (789, 890).

Можеби химна, можеби *ἔλαινος* за градот, или, можеби *ψόγος* на Еврипидовиот прикриен сарказам, кој во ненадејните промени на неопределената *ἀρετή*, ги релативизира поимите чест, правда, благородие, во интеракција со оние на спасот и одмаздата. ја возматува нивната прадедовска патина и ги фрла пред испитувачкото око на новиот рационализам. На леглото не му е тука местото. Како одблесок од хоризонтот што се оддалечува, како треперлива реминисценција, се јавува само еднаш, во својот најзнаковен, "најмитски" облик - *λέχος*, за да потсети на нешто "онаму" - толку далеку во

σέ τ' οὐχ ὁμοίως, ᾧ τάλαιν', ἀπόλεσα
ὥσπερ σὺ τάμα λέκτρ' ἔσφαζες ἀσφαλῶς,

⁵⁹⁸ Во 62 ст. (ἐλευθέρα τε γαί'), 113 (γῆν... ἐλευθέραν), 198 (Ἀθήνας... ἐλευθέρας), 244-245 (ἐλευθέραν... γαίαν), 287 (ἐλευθέραν, sc. πόλιν) и 957 (πόλισι' ἐλευθερον).

веќе развишаната претстава за боговите и хероите, оставајќи го и сместувајќи го "божескиот" термин онаму каде припаѓа, на "небото": "*Се дойде* (Херакле) до љубенојќо леѓло на Хеба во златниот двор."⁵⁹⁹

VII. 3. 14. Леглото во трагедијата *Бакхи*

Бакхи е единствената сочувана трагедија која во драмскиот простор, како дејствено лице, го воведува самиот бог на сцената - Дионис и која ја структурира најархаичната митска плазма за природата на Дионис. Поетскиот текст на трагедијата, со богата семантика и полифоничност, претставува неисцрпно наоѓалиште на изнијансирани митолошки, етнолошки и антрополошки откритија и на нови согледувања во книжевно или преткнижевно драмско-сценските појави (од предидеен или предуметнички карактер), токму поради архаиката на драмската граѓа и полисемичноста на различните дајмонски природи на главниот протагонист, заплетени, сложени и измешани во култовите и мистериите распрснати низ различни и оддалечени земји. Мистерискиот мит преобразен во трагичка драма (проследувајќи ја повеќеслојната Дионисова природа низ интерферентноста на нејзиниот постојан биполаризам) ја насочува ударната прагматика во спротивставеноста на ентузијазираната *ἔκφρων* состојба како животен став произлезен од една мистична манија, наспроти *ἔμφρων* состојбата - привидна разумност и трезвеност, јалова "здраворазумска" пресметаност да се согледа "реалниот" ред на нештата.

Предетичката слика за агонот меѓу митските козмички појави е претставена преку агонот на универзалната хибрис овоплотена во Дионис - Бакхи и Пентеј, неговата орфичка хипостаса. Дајмонот и Кралот се главните протагонисти - антагонисти, во чие дејствување се огледува судирот на појмовно сфатениот макрокозмос.⁶⁰⁰ Смртта на Пентеј, неговиот *σπαραγμός*, претставува мистериска катарктика со која се обезбедува обновување и подвигнување на

⁵⁹⁹ *Децаίῖα на Херакле*, ст. 915-916:

Ἦβας τ' ἐρατὸν χρόϊ-
ζει λέχος χρυσέαν κατ' ἀλάαν.

⁶⁰⁰ O.M.Frejdenberg, *Mit i antička...*, стр. 384.

"тркалото на нужноста".⁶⁰¹ Меѓутоа, носителот на трагичниот заплет е Хорот, но, не оној видливиот, хорот на вистинските мајнади кој не учествува во дејствието, туку невидливиот Хор, оној кој се наоѓа зад сцената, маничниот, хибристичниот, Хорот на божемните мајнади.⁶⁰² "Хорот 'паѓа во грешка', зашто од почетокот до крајот дејствува во слепило на безбожност и тоа не поради страсна насоченост кон трагичка цел, ниту поради волја за трагична страст, туку токму обратно - поради немање благородна цел и поради отсуство на занес и страст."⁶⁰³

Знаковниот систем - легло, иако недоминантен, се вклопува во појмовната слика што го следи обликувањето на заплетот и го води кон катастрофична разврска. Имено, уште во прологот, Дионис ги спротивставува двете начела: неговата божеска природа и нејзиното непризнавање од пресметаната трезвеност - доведена на рамниште на болест. За себе кажува дека е син на Севс и дека го родила Кадмовата ќерка Семела, "иородена од оган донесен во молња" (λοχευθειῖς ἀστραληφόρω πυρί, 3 ст.). Првата слика - доказ за божеската природа не се гради преку изјавата од првиот стих која го подразбира глаголот "εἶναι" (јас сум дете на Севс), туку со глаголското дејствие "прави" содржан во третиот стих во глаголот λοχεύομαι; глаголот τίκτει во вториот стих го определува неговиот "смртен родител" - Семела, а λοχεύομαι во третиот, неговиот божески татко.

Откако е вака потврдена неговата дајмонска природа, неколку стихови подолу, повторно со легловна реторика, се воведува и првиот и главен антагонизам: сестрите на Семела порекнувале дека тој, Дионис, потекнува од Севса: "...и дека Семела, која била обљубена од некој смртник, сакала *ῥεῖσκαίῃα* на (во) *λεῖλοῖο* да ја префрли на Севса..."⁶⁰⁴. Но, не постои грешка во леглото, постои грешка во која запаѓа "невидливиот" Хор Тебанки. Сценскиот Хор Мајнади, вистински ентузијазирани, екстатични и оргијастични, ја познаваат, гледаат, потврдуваат и слават низ "свето лудило" Дионисовата божеска природа. За него, овој Хор вели: "А него, кого еднаш го имаше (во утробата)

⁶⁰¹ Е. Колева, *Систџаса...*, стр. 189.

⁶⁰² "Вистинските бакханки го слават Дионис и му подготвуваат оргии, божемните запаѓаат во разузданост како во лудило, кое ги обзема со божја волја." О.М. Frejdenberg, op. cit., стр. 382.

⁶⁰³ Е. Колева, "Уште неколку белешки за Еврипид" ..., стр. 274.

⁶⁰⁴ *Бакхи*, ст. 28-29:

неговата мајка, во родилна нужда од болкиите (ἐν ὠδίνων λοχίαις ἀνάγκαισι), исфрлен од утробата од летечкиот гром на Севс, го роди, а самата го остави животот од ударот на молњата. Но, Кроновиот син, Севс, веднаш *ζο ἱρими* (*ζο зеде*) во родилна дујка (λοχίους δ' αὐτίκα νιν δέξατο θαλάμαις), го сокри во бедротото и со златна фибула го прикачи цврсто, скриено од Хера.⁶⁰⁵ Но, невидливиот хор, тебанските Бакхи, покажуваат хибрис не препознавајќи ја божеската природа на Дионис, па затоа тој ги фрла во трезвено беснило, ги прави зло опијанети и разбеснети. Дури и тогаш Пентеј не успева вистински да препознае, да види, напротив, "гледа зло" во кое ја затекнал земјата, жени кои ги напуштаат домовите и одат по шумите виејќи ора во чест на "некој си"⁶⁰⁶ дајмон Дионис: "И среде секоја бакханска дружба стојат полни (вино) грнци и во осама бегаат, една ваму, друга таму, за да им угодуваат на лежлаиџа на мажиите, божем се мајнади кои вршат обред, а всушност Афродита повеќе ја тераат, одошто Бакх."⁶⁰⁷ За прв пат леглото е симнато од piedestalот што го исполнува во "женскиот универзум", за прв пат леглото станува подредено, поттурнато, занемарено, неважно, второ, за прв пат отстапува пред интронизацијата на новата божеска манија. Трезвениот Пентеј, "тажниот", "страдалникот", прави грешка; не е вистински момент да се почитува леглото, да се биде загрижен за него. Се чини, Пентеј повеќе "се грижи" за леглата одошто за бога. Зборувајќи против Дионис, сметајќи го човек, Пентеј им вели на слугите да се растрчаат низ градот и да го бараат "...мекушлациот туѓинец, кој внесува нова болест меѓу жениите и лежлаиџа ги расијува."⁶⁰⁸ Неговото слепило, неговото убедување дека женската "болест" е изговор со кој жените можат слободно да им улогуваат на машките легла, низ легловната реторика се пројавува уште еднаш. Поведен од

Σεμέλην δὲ νυμφευθεῖσαν ἐκ θνητοῦ τινος
 ἐς Ζῆν' ἀναφέρειν τὴν ἀμαρτίαν λέχους,

⁶⁰⁵ *Бакхи*, ст. 88-98. Според Theobaldus Fix, *Euripidis fabulae*, Parisiis, 1844.

⁶⁰⁶ Всушност "кој и да е" (ὅστις ἔστι), како што вели Пентеј (220, 247; cf. и 769). Пентеј "не знае" или "не сака да знае" кој е Дионис. Меѓутоа, вистинското незнаење е во себеспознавањето; Дионис му вели: "Не знаеш ниту зошто живееш, ниту што правиш, ниту кој си." (506).

⁶⁰⁷ *Бакхи*, ст. 221-225:

πλήρεις δὲ θιάσοις ἐν μέσοισιν ἐστάναι
 κρατῆρας, ἄλλην δ' ἄλλοσ' εἰς ἐρημίαν
 πτώσσουσιν εὐναῖς ἀρσένων ὑπηρετεῖν,
 πρόφασιν μὲν ὡς δὴ μαινάδας θυοσκόους,
 τὴν δ' Ἀφροδίτην πρόσθ' ἄγειν τοῦ Βακχίου.

⁶⁰⁸ *Бакхи*, ст. 353-354:

τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς ἐσφέρει νόσον
 καινὴν γυναιξὶ καὶ λέχη λυμαίνεται.

сопствената страст (иако непосветен⁶⁰⁹) да ги види⁶¹⁰ "светите оргии", станува заведен од Дионис,⁶¹¹ изруган и исмеан (854), "облечен во женска руба на мајнади, бакханки" (915), па, решен да појде и да се сокрие во шумата, да им пријде и да ги види Бакханките, пред самото поаѓање, вели: "И навистина мислам дека тие, како птици во честар, се *φαιῖνοι* во најмилиите (најпријатниите) мрежи (замки) на *λεῖλοῖο* (на *ἰρεῖραιῖκιῖτε*)".⁶¹² Тој сè уште мисли дека жените се наоѓаат во шумите поради легло, дека се оддадени на легловните прегратки.

Не како *κατάσκοπος*, туку како *φύλαξ* (959) заминува Пентеј во шумата и не одбира легло, не залегнува во *λόχος* (во заседа во каква залегнуваат претходно испратените војници и од која успеваат да се спасат пред разбеснетите Бакханки⁶¹³), туку, по наговор на Дионис, се качува на дрво, "се изедначува со него и гине заедно со него, кое, фатено од орото на Бакханките, се свиткува како лак, од небото до земјата".⁶¹⁴ Од дрвото гледа омофагија на која ќе биде и самиот подложен. Паднат сред избезумените Бакханки станува распарчен, раскинат и делумно изеден; се случува замена на суштината: Пентеј, лут душман на Дионис, ја презема неговата божеска *οὐσία*. Се враќа Агава победнички во Теба и ја носи како трофеј главата на нејзиниот син Пентеј, според нејзиното сновидение - шумски китајронски лав. Извршена е откупничката жртва, Дионис се обединува во еден божествен лик, "се обединува распрснатата природа во мистично единство, се поништува стремежот за одделно спроведување волја, се уништува дрската посебност".⁶¹⁵ Веќе се обликува логичниот драмски расplet, но се јавува и Дионис за да објави пролепса на иднината за понижениот Кадмов род.⁶¹⁶ Во оваа антиципација уште еднаш, за последен пат, е искористена легловната реторика, за да ја означи

⁶⁰⁹ Cf. 471-472.

⁶¹⁰ Пентеј е подготвен да даде товари злато (812), само да ги види Бакханките "собрани во шумата". Не би сакале Пентеј да го "обвинуваме" за воајеризам, но, неговите објаснувања зошто сака само да ги види, се некако неиздржани, празни (cf. 811-815, па дури и 837-838). Дионис го нарекува "дебнач на дружбата (*λόχου κατάσκοπος*) и својата мајка" (916). Cf. и 956 и 981 ст.

⁶¹¹ Дионис саркастично му вели: "Ќе видиш умни (трезвени, честити) бакханки." (940).

⁶¹² *Βακχι*, ст. 957-958:

*καὶ μὴν δοκῶ σφᾶς ἐν λόχοις ὄρνιθας ὡς
λέκτρων ἔχεσθαι φίλτατοις ἐν ἔρκεσιν.*

⁶¹³ Cf. 722.

⁶¹⁴ O.M.Frejdenberg, op. cit., стр. 385.

⁶¹⁵ Е. Колева, "Уште неколку белешки за Еврипид" ..., стр. 275.

⁶¹⁶ Е. Колева, *Сисѳаса*..., стр. 189.

"сопругата" (1334) Кадмова, за да го означи и потврди божескиот удел со кој постојано е бележена смртната (1332) лоза Кадмова, благословот божји кого потомците Кадмови не успеваат да го видат, та затоа ќе страда целиот род, прогонет во далечни, туѓи, барбарски краишта.

На крајот од оваа легловно-трагичка нишка остана непроследена уште сатирската драма *Киклој*. Со својата двојна семантика, со своите комично-трагички претпоставки, сатирската драма, се чини, е почетен облик и на трагедијата и на комедијата.⁶¹⁷ Со својата специфична предетичка катартика предадена во груб, примитивен и конкретен облик, во која носителите на сликата за очистителната смрт се домашни животни, а јунаците се поделени на измамник и измамен (победува полукавиот), сатирската драма се разликува од трагедијата и се приближува кон комедијата. Сличностите со трагедијата бргу се изменуваат и преоѓаат во сличности со комедијата.

Иако Киклоп е фармак каков што е Филоктет, кој зловолен и осамен живее на пуст остров, во пештера, каде има свое легло: "А потоа, од елови лисја *ἵοσλα* на земјај*ῖτα* леѓло близу пламенот на огинот."⁶¹⁸, споредбата со *Φιλοκτιέει* нема формален карактер, туку има свои семантички корени, во древните претполисни слики, во "грубоста" на хеленската преткултура. Ослепувањето на Киклоп нема ништо заедничко со Ојдиповото ослепување, а споредбите со Теоклимен од *Хелена*, кој ги убива дојденците, со Тоант од *Ифиџенеја во Таврида* или со измамениот хибрист Полместор од *Хекаба*, завршуваат во мигот кога херменевтиката ќе се повика на етичка смисла: Киклоп не е злосторник, тој едноставно ги јаде луѓето како што ги "јаде" самата смрт, без никакви мотиви или причини, единствено за да го засити својот огромен стомак. Во *Киклој* постојат многу сцени (како онаа за заверата на Одисеј и Хорот Сатири, тајното заминување на заверениците-Сатири во Киклоповата пештера, дебнењето на Киклоп, одржувањето на тишината додека тој спие итн.) кои може да се препознаат во некои трагедии, но немаат некоја подлабока сликовно-митолошка или појмовна заднина во своето толкување, туку се сведени на чиста

⁶¹⁷ Од ова не треба да се заклучи дека сатирската драма е архетип на трагедијата или комедијата. Меѓутоа, неспорна е нејзината архаичност, која се огледува во примитивното сиже кое нема голем значенски тон и кое, според тематиката и разработката е елементарно, наивно и неразвиено.

⁶¹⁸ *Киклој*, ст. 386-387:

ἔπειτα φύλλων ἐλατίνων χαμαιπετῆ
ἔστρωσεν εὐνήν πλησίον πυρὸς φλογί.

типологија. Додека Киклоп, поднапиен и навален врз Силен излегува од пештерата, Хорот Сатири пее бакхански комос, во кој вели дека е блажен оној кој бакханува и кој: "...го гушка милиот маж, а на креветοοῑ си има цвет̄и на нежна хεῑταιρα..."⁶¹⁹. Меѓутоа, "бакханството" на Сатирите не е појмовно 'дионисиство' со 'екстаза' и 'ентусијазам', туку конкретно, физичко пијанство и изесливост.⁶²⁰ Леглото, сомнабулно врзано за жена, не покажува "знаци на живот", не врзува конкретни прагми, не зафаќа "свештен топос", не воведува женски универзум. Ретките примери се само траги, остатоци, реминисценции⁶²¹ на старата митска слава, делумно ефемерни, тривијализирани, делумно конвенционални, арбитрарни, "фрлени" како нов, чисто книжевен знак, без митска димензија, без повеќеслојна семантичка подлога. Вратите за исчезнувањето на семиолошкиот систем - легло се веќе подотворени; нив широко ќе ги отвори комедијата, "гробарот" на последните останки на леглото, врвниот уметнички знак произлезен од сферите на митската стварност, на единствената древна вистина за жената.

⁶¹⁹ *Κικλοῖ*, ст. 498-500:

φίλον ἄνδρ' ὑπαγκαλίζων
ἐπὶ δεμνίοισι τ' ἄνθος
χλιδανᾶς ἔχων ἑταίρας,

⁶²⁰ O.M.Frejdenberg, op. cit., стр. 475.

⁶²¹ По инерција останата од употребата на старата легловна реторика, Одисеј во 306 ст. додека говори за ужасите на Тројанската војна, за хеленските жени оставени без своите мажи, вели ἄλοχοι ἄνανδροι.

VIII. Леглото во поетиката на Аристофан

Последното скалило на ова "патешествие" за леглото-знак е посветено на сочувваните драми на Аристофан, врвна парадигма за поетскиот облик - комедија. Поради бројните специфики на овој уметнички облик¹ за кого "нема ништо толку 'свето', а да не биде смешно"², леглото не успева (или, подобро, не може) да се вклопи и да најде соодветно место. Разбиен е митот за него, разбиена е неговата митска суштина, сведена на патемен "помен". "Старите" означители најчесто се заменети со нови, а ретките останки, тривијализирани, или, подобро, семантички лимитирани, едnodимензионално врамени, вкалупени, му "служат" на комичното и со својата алузија го дополнуваат "комичкото величие" - парадоксот. Причините поради кои леглото во комедијата "изумира" се, веројатно, бројни, но, можеби, најголемата е новата димензија на поимот жена: сликата за жената - легло е уништена, отфрлена, неспоива ниту со интригантната духовност ниту со духот на новото време што доаѓа.

Ваквата состојба најлесно може да се согледа низ примерите. А тие говорат за неприсуство на лексемата λέκτρον во сите до нас останати драми и фрагменти од Аристофан. Нешто подобра е ситуацијата со зборот λέχος, но и него го среќаваме само четири пати. Два пати во Тхезмофориазуси: "Ме силеа да го мешам леγλοῖο во брак со детето на Протеј."³ и "...да (ύ) ἵαδнам в постела и в свадбено леγλο."⁴ Првиот пат со алузија на Еврипидовата *Хелена*, а вториот како целосно преземен стих од Еврипид (cf. fr. 889.1.), веројатно од несочуваната трагедија *Хрисий*. Зборот еднаш се среќава во *Πῦιши*, при самиот крај, во завршната слика на свадбената поворка, без да носи некаков особен печат, повеќе технички употребен, како чиста метафора: "Ајде сега, сите вие крилести племиња на наши сограѓани, следете го брачниот пар до дворот на

¹ Специфики кои наједноставно може да се опишат со атрибутот комички: комичка систаса, комичка лексис, комички етхос, комичка стварност, комичка ератологија, комичка метафорика итн.

² Е. Колева, *Сисῖπаса...*, стр. 195.

³ Аристофан, *Тхезмофориазуси*, 890-891:

βιάζομαι
γάμοισι Прοτέως παιδὶ συμμείξαι λέχος.

⁴ *Тхезмофориазуси*, 1122:

πεσεῖν ἐς εὐνήν καὶ γαμήλιον λέχος;

Севс и до свадбеной̄о ле̄ло!"⁵ И уште еднаш во *Μιρ*, повторно врзан за поимот "брак", кога Тригај му вели на слугата: "Туку, воведи ја брзо оваа девојка (Опора) во мојата куќа, исчисти ја кадата, стопли вода и *ἵοστῆλι γο νεγσῆιησκοῖο ле̄ло* за мене и за неа."⁶ Значи, и овде терминот е употребен во речиси утилитарна функција, иако е означен со атрибутот "невестински". Од другите зборови изведени од оваа основа во единаесетте сочувани комедии на Аристофан ги среќаваме: придавката ἀπειρολεχῆς (*Тхезμοφοριαзуси*, 119) 'немажен, неопитен во легло', како атрибут на Артемида; именките: λεχῶ (*Еκлесиазуси*, 530) 'жена која се пораѓа', ἄλοχος 'сопруга' (*Λισισῆραιῖα*, 1286 и *Жаби*, 1050) и λόχος 'чета', секогаш во "парадоксни" синтагми, со видоизменето, комично значење (*Ахарнијци*, 575, 1074, *Πῆιци*, 589, *Λισισῆραιῖα*, 453); глаголот λοχεύομαι (*Μιρ*, 1014) со метафорично значење⁷, во мисла која, очигледно, на што укажува околниот текст, не е Аристофанова; од друга страна често пати се среќаваат изведенките како што се βωμολόχος, βωμολοχεύομαι и сл., лексика сосема природна за овој уметнички облик.

Покрај веќе споменатото место во *Тхезμοφοριαзуси* (1122), каде паралелно со λέχος го среќаваме и означителот εὐνή, на овој збор наидуваме уште пет пати. Во *Птици*, каде двојното значење на 'легло' и 'легало, гнездо' е вклопено во играта на зборови со која се опишани симптомите на орнитоманијата: "Прво, в зора, од ле̄ло (станувајќи) сите заедно, како ние, летаат по храна."⁸ Два пати во *Еκлесиазуси*: кога младата девојка пее за момчето: "Пушти, те молам, Ерос, да дојде *ἡοј во моеῖο ле̄ло*"⁹, и, речиси идентично, кога момчето пее за младата девојка: "Пушти, те молам, Ерос, да

⁵ Аристофан, *Πῆιци*, 1755-1758:

ἔπεσθέ νυν γαμοῦσιν, ὦ
φῦλα πάντα συννόμων
πτεροφόρ' ἐπὶ δάπεδον Διὸς
καὶ λέχος γαμήλιον.

⁶ Аристофан, *Μιρ*, 842-844:

ἀλλ' εἴσαγ' ὡς τάχιστα ταυτηνὶ λαβῶν,
καὶ τὴν πύελον κατάκλυζε καὶ θερμαίν' ὕδωρ,
στόρνυ τ' ἐμοὶ καὶ τῆδε κουρίδιον λέχος.

⁷ Единствено место каде овој глагол го има исклучено основното значење; според некои се преведува како "лежи врзан", според други "прави пречки" итн.

⁸ *Πῆιци*, 1286-1287:

πρῶτον μὲν εὐθὺς πάντες ἐξ εὐνῆς ἅμα
ἐπέτονθ' ἕωθεν ὡσπερ ἡμεῖς ἐπὶ νομόν·

⁹ Аристофан, *Еκлесиазуси*, 958-959:

μέθεε, ἰκνοῦμαι σ' Ἔρωε,
καὶ ποιήσον τόνδ' ἐς εὐνήν
τὴν ἐμὴν ἰκέσθαι.

дојде *ἴαα* во *μοεῖο* леґло"¹⁰. И по еднаш во *Виїези* (605) и *Оси* (552), во првата со значење на 'место за лежење' (всушност 'легало за коњ'), а во втората со значење на обичен кревет за спиење или одмор. Значи, со исклучок на првиот пример, кој всушност и не му припаѓа на Аристофан, семантиката на другите се движи строго во рамките на еднозначна (речиси денотативна) референцијалност.¹¹ Означителот *κοίτη* се среќава само на едно место, во *Оси* (1040) и тоа повторно со значење на обичен кревет. Од истата основа во *Лисисίραιа* (592) постои и една сложенка *μονοκοιτέω* 'лежам, спијам сам' со гранична семантика, меѓу метафорично и обично значење. Лексемите *δέμνιον* и *στρωμνή* не се среќаваат, но затоа често пати фигурира именката *στρώματα* во своето изворно значење - 'прекривки', а понекогаш (ретко) и во значење на кревет.

Како што веќе рековме термините присутни во епот и трагедијата, кај Аристофан се заменуваат со нови, па така "водење љубов" или "имање полов однос" никогаш експлицитно не се изразува преку поимот легло, а многу ретко со легловна реторика, како на пр. со глаголот *συγκατάκειμαι*, *κατακλίνω* (и евентуално *συγκατακλίνω*); главно се користат глаголи со метафорично значење или такви кои се крајно обцени: *καθεύδω*, *συγκαταδαρθάνω*, *ύλοκρούω*, *διασποδέω*, *ληκάω* итн. Во оваа смисла и леглото го добива својот нов означител, кој ја раскинува врската со митската легловна слава задобиена низ женски светоглед, ја "разобличува" старата семиотика и семантика, поимот го "приземјува"; значењето, "исчистено" од алузиите на "женскиот универзум", подведено под критериумите што ги наложува родовата поетска стварност, еднозначно се насочува, терминот се користи речиси како лингвистички знак. Новата лексема е веќе споменуваната *κλίνη*, која во сочуваните комедии се среќава девет пати, со значење на обичен кревет или 'лежалка за јадење, диван': (*Ахарнијци*, 1090,

¹⁰ *Εκκλησιαζυσι*, 967-968:
μέθες, ἰκνοῦμαι σ' Ἔρωσ,
καὶ ποιήσον τήνδ' ἐς εὐνήν
τὴν ἐμὴν ἰκέσθαι.

¹¹ Во комедиите среќаваме и три сложенки од оваа основа: *ξύνευνος* 'солужник' (*Εκκλησιαζυσι*, 953), *εὐνοδχος* 'евнух' (*Ахарнијци*, 117, 121) и *χάμευνη* (*Πύιци*, 816) со значење на 'креветна конструкција', наместо основното значење 'легло на земја'.

Еклесиазуси, 418, 840, 909, *Лисисипраїа*, 575, 732, *Плуїос*, 527, 540, *Тхезмофориазуси*, 796)¹².

Комедијата не е единствениот книжевен вид кој ја "отфрла" семиотиката на леглото, но е единствениот меѓу уметнички високо обликуваните видови. Меѓутоа, ваквата состојба не е резултат на присуството на "смешното"; како и во сите "нелегловни" поетички облици, отсуството на леглото во комедијата е последица на отсуството или редуцираното присуство на митолошки елементи, содржини од митската граѓа.¹³ Леглото му припаѓа на митот (не во аристотеловска смисла¹⁴), неговата "биосфера" е митот: во него се раѓа, живее и умира. Целата семиотика и семантика на леглото опстојува единствено од митот; надвор од митот светот е "безлегловен", во него постојат само бледи семантички сенки на древниот легловен универзум и ефемерни, мутирани форми на оригиналниот облик - Легло-Знак.

---

¹² Кон овие ги приклучуваме и деминутивот κλιΐδιον (*Лисисипраїа*, 916), именката κλιΐς 'лежалка' (*Тхезмофориазуси*, 261) и сложенката ἐπικλιΐτρον 'лежалка, диван' (*Еклесиазуси*, 907).

¹³ Веројатно постојат и други причини за отсуството на "леглото" во овој вид творештво; една од нив можеби се наоѓа во поврзаноста на старата комедија со древната ритуална "распусност", ритуалниот, т.е. култниот "промискуитет".

¹⁴ Бидејќи сообразно со Аристотеловата теорија на поетиката на Аристофан не може да му се одземе митопејската вештина и дарба да прави совршени митови (μῦθος) во кои е вткаена архетипска содржина.

IX. Семантички релации

(функционална референцијалност)

Нашите анализи би останале нецелосни доколку согледувањата за Леглото-знак не ги извежбаме и испробаме низ функционалистичката теорија на значењето, во која значењето на знакот се дефинира преку неговата употреба или функција во рамките на симболичката дејственост, т.е. знакот се разгледува низ призмата на практичната употреба. Ваквата димензија постулира релација во која значењето на посебниот знак може да се определи во рамките на комплексниот знак, во кого тој (посебниот знак) влегува во одредени синтагматски односи. Односите, пак, на самиот знак му го враќаат и надополнуваат значењето (или, подобро, значењата), така што знакот "дише и живее" преку нив. Во таа насока, би било потребно да ги утврдиме можните контексти на комплексните знакови во кои како елемент се јавува нашиот посебен знак, а потоа, врз база на практичното и експериментално проверливото искуство, да ги опишеме сите употреби на овие комплексни знакови во човековата симболичка пракса.

Меѓутоа, свесни за детерминираноста при исцртувањето на разновидните реални и потенцијални употреби на функциите што знакот ги има или може да ги има во знаковните процеси, за сложеноста на знаковниот систем, кој и самиот припаѓа на највисоко развиениот лингвистички систем, а истовремено е дел од речиси неограничено кодирана уметничка пракса со сопствен метајазик и конотативна димензија произлезена од "домашното задоволство" - спецификата на постојано менливата и прикриена метафоричност, свесни за условеноста од синтаксичките, версификаторските, книжевно-родовите, како и од многу други нормативи, вниманието го задржуваме на елементарните релации што се воспоставуваат со измените на парадигматскиот план на синтагматско ниво, на утврдувањето на различните окружувања во кои се наоѓа знаковниот елемент (утврдување на единиците кои влегуваат во состав на синтагмата и утврдување на единиците во кои таа самата се наоѓа) и врз утврдување на асоцијативните групи на елементите од комплексниот знак (според асоцијација на сличност која опфаќа и асоцијација според контраст) и нивната комбинаторика. Крајната цел

е откривање на модалитетите според кои леглото во уметничкиот мит функционира како знак, закономерностите кои ја условуваат неговата егзистенција во рамките на еден дискурс, местото што "морфолошки", смисловно и идејно го зазема во една потесна или поширока мисловна целина, а преку нив и оправданоста за негово детерминирање како *signum speciale* или *speciosum*, "жив знак" кој осцилира, кој значи "автономно", но значи и условено, кој значи и означува, кој е означител, но и самиот означеник, кој е предзнак и надзнак, кој е микрокосмос и макрокосмос, еден цел универзум во кој е вграден и изграден поимот жена и нејзината митска суштина.

Поради фреквентноста на примерите со "леглото" во трагичката книжевност (како логичната каузалност во митската провениенција на трагичката прагматеја), "ударните" анализи ги вршме врз поетската материја на тројцата велики трагедиографи, меѓутоа, заради практично испробување и во другиот книжевен вид (епот), кој базичната граѓа ја наоѓа во митската структура, од анализите не изостануваат и споредбите со парадигмите извлечени од епските песни.¹

Заклучоците до кои дојдовме при критичкиот преглед на постоечките материјали укажуваат на различни релации во кои влегува леглото во синтаксичката целина на една мисловна периода, релации кои говорат за неговото место и улога, за односот кон оваа "појава" во автентичниот митски начин на размислување предаден низ "поетското око", однос кој леглото го вообличува како субјект, обејкт, дејствие итн., состојба или функции што несомнено го одделуваат од значењето на обичен книжевен знак. Издвојувањето на синтагмите добиени со промената на парадигматскиот план, би било логично да започне со утврдувањето на атрибутите на леглото, според кои тоа се определува како такво и влегува во понатамошни интеракции со другите мисловни субјекти.

---

¹ Кон овие ги приклучивме и примерите од *Хомерскиите химни*.

IX. 1. Атрибути на леглото

Откривањето на атрибутите на леглото, кои не се само производ, туку и причина за воспоставените релации со останатите синтаксичко-морфолошки единици, овозможува базично скицирање на знаковноста на леглото, утврдување на неговата појмовна егзистенција, а истовремено, отвора и простор за негово понатамошно структурирање во рамките на сопствениот семиотички систем. Имено, веќе самите податоци за квалитетот на леглото упатуваат на некаков однос, според кој може да се утврдат разни релациони параметри, двојно насочени, од и кон леглото, од кои произлегува комуникацијата со и преку него. Со утврдување на класи и поткласи (понекогаш и според аналогија) во парадигматските атрибути единици чии комбинаторски можности се приближно исти се постигнува поголема степен на апроксимација, а истовремено се отвора простор за (условно) генерализирање на состојбата и нејзино аплицирање во нови, претпоставени структурирања.

Поделбата на атрибутите² веројатно може да се направи на повеќе начини, така што долу избраниот е само еден обид за нивна класификација. Употребените називи за нивното калсифицирање се произволни, необврзувачки.

а) *Айрибути според негативна конојација*

Во оваа класа атрибути среќаваме релации според кои леглото може да биде:

- многумачно: (λέχος πολύπονον)³;
- несреќно, јадно, клето, тажно: (δυστάνων λεχέων)⁴, (τὸ δύστηνον λέχος)⁵;
- несреќно, клето: (λέκτρα... δυστυχῆ)⁶;
- клето: (δυσώνυμα λέκτρ)⁷;
- бедно, најбедно: (κοίτα... οἰκτροτάτα)⁸;
- клето, несреќно, јадно: (λέχεσι... μελέοις)⁹;
- бедно, јадно: (τλάμων' εὐνῶν)¹⁰;

² Треба да се напомене дека не станува збор за граматички атрибути, туку логички, произлезени од смисловните корелации во конкретната реализација на уметничкиот мит.

³ *Медеја*, 1290-1291.

⁴ *Андромаха*, 1038.

⁵ *Анџигона*, 1225.

⁶ *Тројанки*, 745.

⁷ *Ојдиј на Колон*, 528.

⁸ Еврипид, *Елекџра*, 158.

⁹ *Ион*, 900.

¹⁰ *Седумџемина појтив Теба*, 364.

- несреќно сопружничко, злосреќно, на несреќа оженето: (τὸ δυσπάρεινον λέκτρον)¹¹;
- омразено, ненависно, клето, злосреќно, одбивно, гадно: (λέχους συγ-
νοῦ)¹², (λεχέων συγερῶν)¹³; клето, јадно, бедно, несреќно (στυγεραὶ... εὐναί)¹⁴;
- подмолно: (δόλιον εὐνήν)¹⁵, (κλισίαν... δολίαν)¹⁶;
- гибелно: (ὀλέθριον κοίταν)¹⁷;
- темно, мрачно: (δνοφεράς... εὐνάς)¹⁸;
- лошо, зло: (κακῶν δὲ λέκτρων)¹⁹, (κακὸν λέχος)²⁰, (κακῶ... εὐνῶ)²¹;
- незаконско: (νόθοισι λέκτροις)²², (νόθον... λέκτρον)²³;
- горчливо: (πικρὸν λέχος)²⁴;
- кораво, тврдо: (στερροῖς λέκτροισι)²⁵;
- тајно, скришно, потајно: (κρυπτὰ κοίτα)²⁶, (κρυφίαις γὰρ εὐναίς)²⁷, (κρυπταῖ-
σιν εὐναίς)²⁸, (κρυπτόμενον λέχος)²⁹, (κρύφιον... λέχος)³⁰;
- темно, тајно, прељубничко: (σκοτίον... λέχος)³¹, (σκοτίας... εὐνάς)³²;
- непостојано, кое трча натаму-наваму: (διαδρόμου λέχους)³³;
- она кое ја предизвикува болеста, нездраво, штетно, болесно: (νοσεράς...
κοίτης)³⁴, (νοσερᾶ κοίτα)³⁵;
- окрвавено, крваво: (λέκτροις φονίους)³⁶, (κοίτας φονίας)³⁷;
- недостојно за слободен човек, просто, срамно: (κοίταν τάνδ' ἀνελεύθερον)³⁸;
- неспокојно (биено од ноќни бури) и оросено: (νυκτίπλαγκτον ἔνδροσόν...
εὐνήν)³⁹;
- неволно, против нечија волја: (λέκτρων... ἀκόντων)⁴⁰;

¹¹ Трахинки, 791.

¹² Тројанки, 781.

¹³ Тројанки, 598.

¹⁴ Елекѵра, 92-93.

¹⁵ Хелена, 20.

¹⁶ Ифиџенеја во Таврида, 858-859.

¹⁷ Хекаба, 1083.

¹⁸ Ифиџенеја во Таврида, 1266-1267.

¹⁹ Андромаха, 1281.

²⁰ Ифиџенеја во Авлида, 389.

²¹ Ојдиѵ на Колон, 525.

²² Андромаха, 928.

²³ Ион, 545.

²⁴ Хиѵолиѵ, 635.

²⁵ Тројанки, 114.

²⁶ Хиѵолиѵ, 153-154.

²⁷ Еврипид, Елекѵра, 720-721.

²⁸ Еврипид, Елекѵра, 922.

²⁹ Ион, 1484.

³⁰ Трахинки, 360.

³¹ Тројанки, 44.

³² Ион, 860-861.

³³ Еврипид, Елекѵра, 1156.

³⁴ Хиѵолиѵ, 179-180.

³⁵ Хиѵолиѵ, 131.

³⁶ Еврипид, Елекѵра, 211.

³⁷ Рес, 548-549.

³⁸ Аџамемнон, 1494 и 1518.

³⁹ Аџамемнон, 12-13.

⁴⁰ Ајсхил, Молиѵелки, 37-39.

- она кое создава полно грижи или кое постојано лежи на срцето или во паметта: (ἐνθυμίους εὐναίς)⁴¹.

Во εἰοῖ:

- полно воздишки, здружено со лелеци, стенкања, јадовито: (εὐνήν, ἢ μοι στονόεσσα τέτυκται)⁴², (εὐνήν, ἢ μοι στονόεσσα τέτυκται)⁴³,
- неприлично, недолично: (ἀεικελίω... κοίτη)⁴⁴;
- скришно, тајно: (κρυπταδίης εὐνής)⁴⁵.

Како една поткласа на претходната или како посебна класа, би можеле да ги наведеме атрибутите на леглото изведени *Сῖορεδ нечие ἱρисуσιῖво во неḡо, сῖορεд исῖолнейῖосῖа со неиῖо:*

- неисполнето: (τὰς ἀπλήστου κοίτας)⁴⁶;
- празно, ништожно: (τὰ δὲ κέν'... λέχη)⁴⁷; празно, без жена: (εὐνάς... κενάς)⁴⁸;
- празно од тело, без тело: (λέκτρα σώματος κενά)⁴⁹;
- пусто, опустено: оставено без маж: (λέχη τ' ἔρημ')⁵⁰; без жена (κοίτας... ἐρήμους)⁵¹;
- безмажно: (τὰς ἀνάδρου κοίτας)⁵², (εὐναίς ἀνανδρώτοισι)⁵³.

Кон оваа група би ги придодале и атрибутите што леглото ги добива *Сῖορεд сῖοделуваῖеῖо на леḡлоῖо со ἱовеке од два члена:*

- соделничко, во него да има некој наследство, да има еден дел од него, да биде и нечиј дел: (ἔγκληρον εὐνήν)⁵⁴;
- двојно, дупло, со тоа што во него се наоѓаат две жени: (δίσσ'... λέχη)⁵⁵, (λέκτρων διδύμων)⁵⁶, (δίδυμα λέκτρ')⁵⁷;
- сродно, сродствено: (ὦ λέκτρων δύο συγγενεῖς εὐναί)⁵⁸;
- незаедничко, кое не им припаѓа на повеќе жени: (ἀκοινωνητον... εὐνάν)⁵⁹.

И сè уште кај примерите со негативна конотација, леглото може да биде:

- ново: нова жена (καινά λέχη)⁶⁰, (καινά... λέχη)⁶¹, (καινὸν... λέχος)⁶²; нов брак (καινοῖσι λέκτροις)⁶³;

⁴¹ Трахинки, 110.

⁴² Хомер, ρ, 102.

⁴³ τ, 595.

⁴⁴ τ, 341.

⁴⁵ Хеспод, *Дела и дни*, 329.

⁴⁶ Медеја, 151-152.

⁴⁷ Хелена, 590.

⁴⁸ Алкесῖида, 945.

⁴⁹ Хелена, 1261.

⁵⁰ Андромаха, 307.

⁵¹ Алкесῖида, 925.

⁵² Медеја, 435-436.

⁵³ Трахинки, 110.

⁵⁴ Хиῖолиῖ, 1011.

⁵⁵ Андромаха, 909.

⁵⁶ Андромаха, 123-124.

⁵⁷ Андромаха, 465.

⁵⁸ *Побеснейшоῖ Херакле*, 798-799.

⁵⁹ Андромаха, 470. Со позитивна конотација, но во конкретната употреба со негативно опкружување.

- нововенчано или скоро оженето: (λέκτρων νεογάμων)⁶⁴;
- туѓо, на некој друг, од гледна точка на жената: (έτέροις έπι λέκτροις)⁶⁵, (ήλθ' έτέρω λέχει)⁶⁶;
- друго, на некоја друга жена, од гледна точка на мажот: (άλλην τιν' ευνήν)⁶⁷, (άλλο λέκτρον)⁶⁸;
- туѓо, на некој друг (и за маж и за жена): (τάλλότρια λέκτρα)⁶⁹.

б) *Ciōped iōziūiivna koноiūaiиja*, леглото може да биде:

- невоинствено: (άπτολέμους δ' ευνάς)⁷⁰;
- бележито: (λέχος έπίσημον)⁷¹, (έπίσημα... λέχη)⁷², (έπίσημον ευνήν)⁷³;
- блажено: (μακάριον... λέχος)⁷⁴;
- здраво, цело, нерасипано, добро: (ύγιές ευνατήριον)⁷⁵;
- мило, драго (за болниот): (φίλον... δέμνιον)⁷⁶;
- грижно, честито: (κεδνόν λέχος)⁷⁷;
- честито: (χρηστά λέκτρα)⁷⁸, (χρηστά λέκτρ')⁷⁹;
- честито, мудро, разумно: (σώφρον'... λέχη)⁸⁰;
- мило, свое, сопствено, пријателско: (λέχη δέ φίλια)⁸¹;
- љубено, дражесно, мило: (ερατὸν... λέχος)⁸²;
- неизмешано, чисто, неосквернето: (άκέραιον... λέχος)⁸³; неизмешано, чисто, цело, недопрено, неοштетено (άκήρατον λέχος)⁸⁴;
- недопрено: (άθικτον ευνήν)⁸⁵;
- свето, недопирливо, кое не смее да се допира: (λέκτρων άθικτων)⁸⁶;
- божески детерминирано, од божествата приредено: (θεοπόνητά... λέχη)⁸⁷;
- плодносно: (λέκτροις... φυταλμίοις)⁸⁸;

⁶⁰ *Μεдеја*, 156.

⁶¹ *Μεдеја*, 489.

⁶² *Αλκесίτιδα*, 464.

⁶³ *Τροјанки*, 668.

⁶⁴ *Μεдеја*, 1348.

⁶⁵ *Μεдеја*, 640.

⁶⁶ *Ανδρομαха*, 487.

⁶⁷ *Ανδρομαха*, 907.

⁶⁸ *Ορεσί*, 1080.

⁶⁹ *Πобеснейиоiу Херакле*, 345.

⁷⁰ *Μεдеја*, 642.

⁷¹ *Ορεσί*, 20-21.

⁷² *Εвриπид*, *Ελεκίτρα*, 936.

⁷³ *Πобеснейиоiу Херакле*, 68.

⁷⁴ *Ορεσί*, 1208.

⁷⁵ *Ορεσί*, 590.

⁷⁶ *Ορεσί*, 229.

⁷⁷ *Χиiолиiу*, 835.

⁷⁸ *Χиiолиiу*, 636.

⁷⁹ *Ифиѓенеја во Авлида*, 382.

⁸⁰ *Εвриπид*, *Ελεκίτρα*, 1099.

⁸¹ *Χекаба*, 933.

⁸² *Децаiиa на Херакле*, 915-916.

⁸³ *Хелена*, 48.

⁸⁴ *Ορεσί*, 575.

⁸⁵ *Хелена*, 795.

⁸⁶ *Χиiолиiу*, 652.

⁸⁷ *Τροјанки*, 953.

⁸⁸ *Ρес*, 920.

- од судбината одредено, судбински одредено: (εὐνή... μόρσιμος)⁸⁹.

Во εἰοῦ:

- преубаво: (περικαλλέος εὐνής)⁹⁰;

- многупосакувано: (πολυήρατον... εὐνήν)⁹¹, (πολυήρατον... εὐνήν)⁹²;

- мило: (φίλα δέμνι)⁹³;

- свето: (ἱερὸν λέχος)⁹⁴, (ἱερὸν λέχος)⁹⁵, (ἱερὸν λέχος)⁹⁶.

в) *Сῖοред една од неζοвиῖе основни функции (брачнаῖа):*

- невестинско: (νυμφιδίων... λεχέων)⁹⁷, (νυμφικὰς... εὐνάς)⁹⁸, (νυμφείους... εὐνάς)⁹⁹, (νυμφιδίους εὐνάς)¹⁰⁰, (νυμφιδιοί τε κοίται)¹⁰¹, (τὰ νυμφικὰ λέχη)¹⁰²;

- свадбено, сватовско: (εὐνής... γαμηλίου)¹⁰³, (γαμηλίους εὐνάς)¹⁰⁴, (γαμηλίου λέχους)¹⁰⁵, (κοίτας γαμηλίου)¹⁰⁶.

Во εἰοῦ:

- брачно, законско: (λέχος... κουρίδιον)¹⁰⁷.

г) *Сῖοред досῖοинсῖвоῖо шῖоо зо зазема, леглото може да биде:*

- кралско, да припаѓа на крал: (βασιλικῶν λέκτρων)¹⁰⁸, (βασιλικοῖς λέκτροις)¹⁰⁹, (βασιλικῶν... δεμνίων)¹¹⁰, (εὐναῖσι βασιλίσιν)¹¹¹;

- ропско, да припаѓа на робинка: (δοῦλον λέχος)¹¹², (δοῦλα λέκτρα)¹¹³.

Во εἰοῦ:

- господарско, да му припаѓа на господарот: (λέχος... δεσπόσυνον)¹¹⁴;

- смртно, да припаѓа на смртник: (βροτέης εὐνής)¹¹⁵.

д) *Леζлоῖо покажува еῖνничка ῖриῖадносῖ:*

⁸⁹ *Евмениди*, 217.

⁹⁰ κ, 347.

⁹¹ ψ, 354.

⁹² *Хеспод, Теоζонија*, 404.

⁹³ θ, 277.

⁹⁴ *Хомерски химни, Кон Аῖолон*, 328.

⁹⁵ *Хеспод, Теоζонија*, 57.

⁹⁶ *Хеспод, Теоζонија*, 939.

⁹⁷ *Медеја*, 999.

⁹⁸ *Еврипид, Елекῖра*, 1200.

⁹⁹ *Ифиζенеја во Авлида*, 131-132.

¹⁰⁰ *Алкесῖида*, 885-886.

¹⁰¹ *Алкесῖида*, 249.

¹⁰² *Ојдиῖ ῖтиранин*, 1242-1243.

¹⁰³ *Медеја*, 673.

¹⁰⁴ *Медеја*, 1026-1027.

¹⁰⁵ *Оресῖ*, 1050.

¹⁰⁶ *Ајсхил, Молиῖелки*, 804-805.

¹⁰⁷ ο, 39-40.

¹⁰⁸ *Тројанки*, 259.

¹⁰⁹ *Тројанки*, 312.

¹¹⁰ *Тројанки*, 495.

¹¹¹ *Ифиζенеја во Авлида*, 1307.

¹¹² *Андромаха*, 30.

¹¹³ *Ион*, 819.

¹¹⁴ *Хомерски химни, Кон Демеῖра*, 143-144.

- барбарско: (βάρβαρον λέχος)¹¹⁶, (βαρβάροισι... λέχεσιν)¹¹⁷, (βαρβάρων λεχέων)¹¹⁸;
- туѓо, туѓинско: (ξένας... εὐνάς)¹¹⁹;
- хеленско: (λέκτρων... Ἑλληνικῶν)¹²⁰;
- фригиско: (Φρυγίων λεχέων)¹²¹.
- ѓ) *Λεῶλοιῖο ἰοκαжува лична ἰριῖαδносῖ:*
- Хераклово, херакловско: (δεμνίους τοῖς Ἡρακλείους)¹²².
- е) *Λεῶλοιῖο ἰοκαжува роднинска ἰριῖαδносῖ:*
- татково, татковско: (κοίταις πατρώαις)¹²³.
- ж) *Αἰῖριбуῖῖи сῖоред надворешно време:*
- прво: (τὰ πρῶτα λέκτρα)¹²⁴;
- идно: (μέλλουσαν εὐνήν)¹²⁵.
- з) *Αἰῖριбуῖῖи сῖоред внаῖрешно (човечко) време:*
- девојчинско: (τὸ παρθένειον... λέχος)¹²⁶;
- старечко: (γεραιὰ δέμνι')¹²⁷.
- с) *Αἰῖριбуῖῖи сῖоред уῖилиῖарна функционалносῖ (конкретна и метафорична):*
- прострено: (στρωτὰ... λέκτρα)¹²⁸, (στρωτοῦ λέχους)¹²⁹, (στρωτοῦ λέχους)¹³⁰;
- со меки покривки: (εὐνάς ἀβροχίτωνας)¹³¹;
- камено (за пештерата на Филоктет): (πετρίνης κοίτης)¹³²;
- издлабено (за одар, носилка): (κοῖλα δέμνια)¹³³;
- добросенчесто, кое има добри сенки (за гроб): (κοίταν... εὐσκίαστον)¹³⁴.
- Во еῖοῖ:*
- продупчено: (παρὰ τρητοῖσι λέχεσσι)¹³⁵, (τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν)¹³⁶, (τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν)¹³⁷, (ἐν τρητοῖσι λέχεσσι)¹³⁸;

¹¹⁵ Хомерски химни, *Кон Афродиῖа*, 47.

¹¹⁶ *Μεдеја*, 590.

¹¹⁷ *Хелена*, 224-225.

¹¹⁸ *Хелена*, 1507.

¹¹⁹ *Тројанки*, 1038.

¹²⁰ *Ифиḡенеја во Авлида*, 1266.

¹²¹ *Рес*, 911.

¹²² *Трахинки*, 915-916.

¹²³ Софокле, *Елекῖра*, 194.

¹²⁴ *Хелена*, 1400.

¹²⁵ *Ифиḡенеја во Авлида*, 1355.

¹²⁶ *Тројанки*, 676.

¹²⁷ *Побеснеῖиоῖи Херакле*, 108.

¹²⁸ *Хелена*, 1261.

¹²⁹ *Оресῖ*, 313.

¹³⁰ *Побеснеῖиоῖи Херакле*, 555.

¹³¹ *Персијци*, 543.

¹³² *Филокῖеῖ*, 160.

¹³³ *Трахинки*, 901.

¹³⁴ *Ојдиῖ на Колон*, 1706-1707.

¹³⁵ α, 440.

- цврсто, со повеќе покривки: (πυκινὸν λέχος)¹³⁹, (πυκινὸν λέχος)¹⁴⁰, (πυκινὸν λέχος)¹⁴¹, (πυκινὸν λέχος)¹⁴², (πυκινὸν λέχος)¹⁴³, (πυκινὸν λέχος)¹⁴⁴;
- вешто изработено: (λέχει ἀσκητῶ)¹⁴⁵;
- меко: (λέκτροισι... μαλακοῖσιν)¹⁴⁶, (εὐνή... μαλακῆ)¹⁴⁷, (εὐνή... μαλακῆς)¹⁴⁸, (εὐνή... μαλακῆ)¹⁴⁹, (εὐνή... μαλακῆ)¹⁵⁰, (εὐνή... μαλακῆ)¹⁵¹;
- старо: (λέκτροιο παλαιοῦ)¹⁵²;
- широко: (εὐνήν... εὐρεῖαν)¹⁵³;
- пробушено (стројно): (τρητοῖσι... λεχέεσσιν)¹⁵⁴, (τρητοῖς... λεχέεσσι)¹⁵⁵;
- тркалезно истругано, заокружено, округло, изработено вешто, изрезбано: (δινωτοῖσι λέχεσσι)¹⁵⁶;
- добро послано: (εὐστρώτων λεχέων)¹⁵⁷, (λέχος εὐστρωτων)¹⁵⁸;
- добро, убаво направено: (λεχέων εὐποιήτων)¹⁵⁹;
- прострено: (στρωτοῖς... λεχέεσσι)¹⁶⁰.

и) *Дрӯзи ай̄рибӯйи*:

- освоено со копје: (λέχος δουριάλων)¹⁶¹; (εὐνὰν αἰχμάλων)¹⁶².

Во εἰοῖι:

- исто, заедничко: (ὄμὸν λέχος)¹⁶³.

Забележуваме дека во примерите доминираат атрибутите со негативна конотација и дека во споредба со оние што имаат позитивна конотација тие се речиси двојно побројни. Зборовите што најчесто се среќаваат во синтагмите од оваа група (и тоа многу повеќе во трагедиите одошто во епот) алудираат на

¹³⁶ γ, 399.

¹³⁷ η, 345.

¹³⁸ κ, 12.

¹³⁹ η, 340.

¹⁴⁰ ψ, 177.

¹⁴¹ ψ, 179.

¹⁴² ψ, 291.

¹⁴³ ι, 621.

¹⁴⁴ ι, 659.

¹⁴⁵ ψ, 189.

¹⁴⁶ υ, 58.

¹⁴⁷ χ, 196.

¹⁴⁸ ψ, 349.

¹⁴⁹ ι, 618.

¹⁵⁰ κ, 75.

¹⁵¹ χ, 504.

¹⁵² ψ, 296.

¹⁵³ ε, 482-483.

¹⁵⁴ γ, 448.

¹⁵⁵ Ω, 720.

¹⁵⁶ γ, 391.

¹⁵⁷ Хомерски химни, *Кон Деметра*, 285.

¹⁵⁸ Хомерски химни, *Кон Афродитија*, 157.

¹⁵⁹ Хомерски химни, *Кон Афродитија*, 161.

¹⁶⁰ Хесиод, *Теоџонија*, 798.

¹⁶¹ *Ајани*, 212.

¹⁶² *Седумтеемина* *Проџив Теба*, 364.

¹⁶³ Хесиод, *Теоџонија*, 508.

несреќа, маќа, јад, таѓа, срам, грижи, зло, подмолност, гибелност, клетост, штета, болест, крв, пустош, итн., што значи, цела една трагичка лексика, лексика со која се соопштуваат трагички прагми исполнети со жал и страв, лексика која го определува местото и улогата на леглото во уметничкиот мит и му отвора простор да биде дефинирано како носител на трагички заплет, како еден вид автономна трагичка прагма. Издвоените поткласи од оваа група обединети околу бинарните поими: полно - празно, двојно - единечно, туѓо (друго) - сопствено, ново - старо (свое), упатуваат на релациите врз кои се градат основните антагонизми со кои легловниот универзум партиципира во митскиот универзум и со кои леглото ја интронизира својата знаковност во трагичката поетика.¹⁶⁴ При проследувањето на поединечните драми веќе имавме можност да ја регистрираме егзистенцијата на овие релации и да го согледаме начинот на кој тие се востановуваат, а сега, преку издвоените синтагми, и практично, во рамките на поетскиот јазик, да го потврдиме нивното особено место и значење. Понатаму, забележуваме апсолутна доминација на конотативната димензија над онаа кога леглото поседува ниво на денотација, што повторно говори за некаква метазнаковност на леглото, за негово апстрахирање од обичниот предметен свет. Меѓутоа, состојбата е нешто поразлична во епот; во него единствено бројноста на атрибутите кои укажуваат на "обична" утилитарност ја надминува онаа на примерите земени од трагедијата. Ваквата состојба не ја исклучува сосема митската семантика на леглото во епот, меѓутоа укажува на разликите што постојат во употребата кај различните книжевни видови и на нецелосно изградениот знаковно-легловен систем во епската поезија.

Сепак, ваквите генерализирања не можат да дадат егзактна претстава за состојбата, бидејќи разликите се јавуваат и меѓу самите автори или во рамките на еден книжевен вид (на пр. во епската поезија, меѓу епот и епопејата: леглото е "свето" кај Хесиод и во *Хомерскиите химни*, меѓутоа, овој атрибут не се среќава кај Хомера). Во таа смисла, потребни се нови, понатамошни длабински

---

¹⁶⁴ Бинарноста на легловната семантика која го структурира трагичкиот антагонизам, е предадена и низ други постоечки и претпоставени "атрибутски" синтагми, како: кралско (господарско, благородно, слободно) - ропско (слугинско, неблагородно) легло, барбарско - хеленско, законско - незаконско, смртно - божеско, плодносно - јалово и уште многу други.

испитувања и поконкретни анализи, кои би окриле нови закономерности според кои се гради и функционира легловната семиотика.

IX. 2. Леглото - субјект

"Непредметноста" на леглото на најдобар начин може да ја илустрира неговата улога на субјект. Кога велиме субјект, не мислиме на граматички субјект, кој, се разбира, не е ограничен на живи суштества (на пр. *Водаиџа* тече.); под субјект подразбираме вистински актант во некакви прагми, персонифициран, оживотворен, кој се движи, дејствува, кој создава, предизвикува, чувствува, страда, воспоставува однос со живи луѓе, со еден збор - "жив" субјект. Без разлика што "подметноста" на леглото е најчесто метафорична, во митската плазма на уметничкиот мит таа функционира сосема рамноправно со другите ἦθη, на елементарно ниво, како волев дејствител, носител на заплет, хибрист, извршувач и исполнувач на волја во прагми набиени со жал и страв итн. Во таа смисла леглото покажува необична "живост", станува носител на улога, станува етички лик (ἦθος), невидливо драмско лице. Иако оваа положба на леглото е определена низ глаголските дејствија, кои, всушност, даваат одговор на прашањето - што може леглото да прави, сепак, групирањето под еден ваков заеднички именител сметаме дека е најпригодно, бидејќи покрива еден важен сегмент од легловната митско-книжевна егзистенција,¹⁶⁵ чија дејствителност е повеќеслојна и интерактивна со другите партиципенти во легловната реторика. Па затоа, подведувајќи го леглото под оваа терминолошка (не само граматичка) категорија, велиме дека тоа, како субјект може:

- да им причинува зла на смртниците: (ᾧ γυναικῶν λέχος πολύπονον, ὅσα βροτοῖς ἔρεξας ἤδη κακά)¹⁶⁶; посредно: (ἧ γυναικὸς οὐνεκα λέκτρων φθονοῦσα Ζηνὶ τοὺς εὐεργέτας Ἑλλάδος ἀπώλεσ' οὐδὲν ὄντας αἰτίους)¹⁶⁷;

- да убие, да го убие мажот: (σε τὰμ' ἀποκτεῖναι λέχη)¹⁶⁸, (τοιῶνδ' ἀνακτα δорιπόνων ἔκανεν ἀνδρῶν... σὰ λέχεα)¹⁶⁹; да убие безброј луѓе, да уништи цел град: (τάλαινα Τροία, μυρίους ἀπώλεσας μιᾶς γυναικὸς καὶ λέχους στύγνου χάριν)¹⁷⁰;

¹⁶⁵ На пр., спротивставена на легловната објектност.

¹⁶⁶ *Μεδεја*, 1290-1291.

¹⁶⁷ *Πομπηναῖοι Ἡρακλε*, 1308-1310.

¹⁶⁸ *Ἥλενα*, 807.

- да гризе во срцето, да боцка, да измачува, да јадосува: (εἶ σε μὴ κνίζοι λέχος)¹⁷¹;
- да оскрбува некого: (ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος)¹⁷²;
- да држи некого, да го има во свои раце (во случајов мажот): (τὸν μὲν γὰρ ἔχει λέκτρα τυράννων)¹⁷³;
- да чека, да очекува некого, да дочекува (во случајов мажот): (ξίφος μένει σε μᾶλλον ἢ τοῦμόν λέχος)¹⁷⁴; да чека, да престојува, да седи некаде (μένει δ' ἐν οἴκοις ὑγιᾶς εὐνατήριον)¹⁷⁵; да чека, да очекува некого (во случајов жената): (ἐν ἧ σε λέκτρον Αἴμονος μένει)¹⁷⁶;
- да го напасува мажот, да биде негов пастир, да го тера на паша: (Ἦ πόσιν... ποιμαίνει τις ἐν οἴκοις κρυπτὰ κοίτα)¹⁷⁷;
- да отиде кај некого (кај некој маж): (εἰ μὴ παρ' ἡμῶν εἴσιν ἐς Φθίαν λέχος)¹⁷⁸;
- да ја прими жената во своите прегратки: (ᾧ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμά, τὸ λοιπὸν ἤδη χαίρεθ', ὡς ἐμ' οὐποτε δέξεσθ' ἔτ' ἐν κοίταισι ταῖσδ' εὐνήτριαν)¹⁷⁹;
- да знае за маките на неговиот сопственик (жената): (τὰ δὲ παννυχίδων ἤδη στυγεραὶ ξυνίσασ' εὐναὶ μογερῶν οἴκων, ὅσα τὸν δύστηνον ἐμὸν θρηνώ πατέρ')¹⁸⁰;
- да боледува, да биде заболено: (νοσοῦνθ'... λέκτρα)¹⁸¹.

Во εἰοῦι:

- да лежи во копнеж, да копнее по оние кои се наоѓаат во леглото: (Ὀδυσσεύς δέ που εὐνή χήτει ἐνευναίων κάκ' ἀράχνια κεῖται ἔχουσα)¹⁸²;
- да се мили, да се допаѓа некому: (ἐπεὶ νύ τοι εὐαδεν εὐνή)¹⁸³.

Повторно на виделина излегуваат разорните моќи на леглото, повторно, и како субјект, леглото најчесто причинува зло, создава несреќи, уништува, оскрбува, јадосува... Вистинско трагичко лице, со трагичка дејствителност, определена низ неговата ерото-танатолошка природа. Повеќе трагички одошто епски јунак, својата субјектност леглото ретко ја пројавува во епот, а и кога тоа го прави, го прави речиси незабележливо, пасивно, како страничен набљудувач, а не како непосреден учесник во собитијата.

¹⁶⁹ Еврипид, *Електира*, 479-482.

¹⁷⁰ *Тројанки*, 780-781.

¹⁷¹ *Медеја*, 568.

¹⁷² *Антигона*, 573.

¹⁷³ *Медеја*, 140.

¹⁷⁴ *Хелена*, 803.

¹⁷⁵ *Орест*, 590.

¹⁷⁶ *Фојничанки*, 1638.

¹⁷⁷ *Хиолий*, 151-154.

¹⁷⁸ *Ифигенеја во Авлида*, 103.

¹⁷⁹ *Трахинки*, 920-922.

¹⁸⁰ Софокле, *Електира*, 92-95.

¹⁸¹ *Хиолий*, 463.

¹⁸² π, 34-35.

IX. 3. Леглото - објект

Можеби не толку поради својата реална, "профана" провениенција, леглото може да се пројави како објект, колку поради неговата митска, сакрална положба, неговата "живост", мобилност, активност, неговата "рамноправност" со другите субјекти - актанти во уметнички обликуваните митови. Имено, во епот, а особено во трагедијата, ретки се примерите во кои објектноста на леглото е ограничена на неговата предметна егзистенција (на пр. постилам постела, подготвувам легло). Во многу поголем број се оние кои покажуваат "жив" однос кон него, однос кој во леглото "гледа" живо суштество, човек, жена, дајмон или бог. Понекогаш, дури и во издвоените примери, границата меѓу живост и неживост може да биде нејасна, речиси неопределена, меѓутоа, и тогаш, или контекстот укажува на непредметност, или во односот се аплицирани сегменти од легловниот универзум, семиотички единици од знакот легло или од целиот негов семиотички систем. На пр., леглото не е единствениот предмет кој може да биде облеван со солзи, меѓутоа, кога тоа го прави жена, во определен контекст, кој укажува на релација (не било каква) меѓу жена и легло, тогаш тоа е секако дел од еден знаковен систем.

Иако можностите за различни комбинации, поинакво групирање или дополнителни класификации, стојат секогаш отворени, поделбата според оваа "синтаксичка" определба наликува на претходните, не поради нужна детерминираност, туку заради некаков континуитет во прагматскиот приод кон знаковноста на леглото - истакнување на неговите активно-пасивни творечки (творечки за зло и творечки за добро) сили. Оттаму, како прва и најбројна класа ја издвојуваме онаа кога леглото е објект на негативна конотација, кога дејствијата што ги трпи имаат негативен предзнак. Во таа смисла леглото може да биде:

- непочитувано, потценето, презрено: (τᾶμ' ἀτιμάσας λέχη)¹⁸⁴;
- мразено, да стане омразено: (σὸν μὲν ἐχθαίρων λέχος)¹⁸⁵, (σὸν ἐχθαίρων λέχος)¹⁸⁶, (τοῦθ' ὃ μισήσειαν Αἰγίσθου λέχος οἱ νεότεροι θεοί)¹⁸⁷; кон него може да се чувствува непријателство, срдба, гнев (τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος)¹⁸⁸;

¹⁸³ Ξ, 340.

¹⁸⁴ *Μεδεја*, 1354.

¹⁸⁵ *Μεδεја*, 555.

- исφρлено (од друга жена): (έκβαλοῦσα λέκτρα τάκεινης βίᾱ)¹⁸⁹;
- издадено, предадено (од жена): (ή προδοῦσα λέκτρ' έμοῦ πατρὸς)¹⁹⁰;
- предадено (од маж): (κασιγνήτης λέχος οὐκ ἄν προδοίην)¹⁹¹;
- оттурнато настрана, истиснато, запоставено од мажот: (τοῦμόν παρώσας δεσπότης δοῦλον λέχος)¹⁹², (πόσις τᾶνδον παρώσας λέκτρα)¹⁹³;
- (леглото на маж) осквернето, извалкано од друг маж: (τὸν τᾶμ' ἀπαρνηθέντα μὴ χρᾶναι λέχη)¹⁹⁴; (леглото на жена) осквернето, извалкано од друг маж: (λέχη δὲ τᾶμὰ δοῦλος ὠνητός ποθεν χρανεῖ)¹⁹⁵;
- осрамотено од жената со туѓи мажи: (ήτις πρὸς ἄνδρας ήρξατ' αἰσχύνειν λέχη πρώτη θυραίους)¹⁹⁶; (леглото на маж) осрамотено од друг маж: (ήσχυνε τᾶμὰ λέκτρα)¹⁹⁷, (εὐνήν ἄνδρὸς αἰσχύνων)¹⁹⁸;
- осквернувано (од маж): (λέχη δὲ τοῦ θανόντος ἐκ χεροῖν έμαῖν χραίνω)¹⁹⁹;
- расипувано (од мажот, богот Дионис): (λέχη λυμαίνεται)²⁰⁰;
- одбивано од страна на мажот (т.е. мажот да одбива легло, да не сака да има однос со жена): (ἀναίνεται δὲ λέκτρα)²⁰¹;
- (леглото на маж) онеправдано, осквернето од жена: (έμοῦ δὲ πατρὸς ήδίκεις λέχη)²⁰²;
- убиено: (τὴν έμὴν μέλλουσαν εὐνήν μὴ κτανεῖν)²⁰³;
- опустошено од смртта: (νυμφιδίους εὐνάς θανάτοις κεραΐζομένας)²⁰⁴;
- овдовено, да биде направено вдовец (од маж): (οὐ γαμεῖς γὰρ ἀλλὰ χηρεύση λέχος;)²⁰⁵;
- исплукано (од Еринни): (έν мέρει δ' ἀπέπτυσαν εὐνάς ἀδελφοῦ)²⁰⁶;
- оставено, изгубено, опустено: (λέκτρων εὐνάς ἀβροχίτωνας... ἀφείσαι)²⁰⁷;
- изгубено, да се загуби, да се загина: (ὀλέσσασα λέκτρον)²⁰⁸, (ὄστις ἀπολέσας κακὸν λέχος)²⁰⁹;
- избегнувано, одбегнувано (од жена): (εὐνάς ἄνδρῶν... ἐκφυγεῖν)²¹⁰, (εἰ δὲ λέκτρα διέφυγες)²¹¹, (ένταῦθα λέκτρων ίκετεῦομεν φυγᾶς)²¹², (φεύγουσα λέκτρα)²¹³, (ποῖ γὰρ ἐκφεύξη λέχος)²¹⁴;

¹⁸⁶ *Μεδεја*, 697.

¹⁸⁷ *Ορεσίη*, 619-620.

¹⁸⁸ *Τροјанки*, 666.

¹⁸⁹ *Ἀνδρομαχα*, 35.

¹⁹⁰ *Ορεσίη*, 939.

¹⁹¹ *Ифиζенеја во Таврида*, 716-717.

¹⁹² *Ἀνδρομαχα*, 30.

¹⁹³ *Εвриπιδ, Ελεκίπρα*, 1036-1037.

¹⁹⁴ *Χιϊολиη*, 1266.

¹⁹⁵ *Χекаба*, 365-366.

¹⁹⁶ *Χиϊολиη*, 408-409.

¹⁹⁷ *Χиϊολиη*, 944.

¹⁹⁸ *Αζαμεμνον*, 1626.

¹⁹⁹ *Οјдиη тиранин*, 821-822.

²⁰⁰ *Βακхи*, 354.

²⁰¹ *Χиϊολиη*, 14.

²⁰² *Εврипιδ, Ελεκίπρα*, 920.

²⁰³ *Ифиζенеја во Авлида*, 1355.

²⁰⁴ *Αλκесίηида*, 885-886.

²⁰⁵ *Αλκесίηида*, 1089.

²⁰⁶ *Αζαμεμνον*, 1192-1193.

²⁰⁷ *Περσιјци*, 543-544.

²⁰⁸ *Μεδεја*, 436.

²⁰⁹ *Ифиζенеја во Авлида*, 389.

²¹⁰ *Αјсхил, Молиηелки*, 142-143 и 152-153.

- одбиено, отфрлено, презрено (од жена): (μὴ ἴπολακτίσης λέχος τὸ Ζηνός)²¹⁵;
  - упропастувано од друга жена: (ἢ μὲν τι κερδαίνουσα συμφθείρει λέχος)²¹⁶;
  - оплакувано, плачено, тажено од жена: (οὐ χρὴ, μήτηρ, οἰκτίρειν σε... τὰμὰ λέκτρα)²¹⁷, (γοῶτο δ' εὐνάς)²¹⁸;
  - оплакувано (од маж): (ἀποιμῶζοντα... τὸ δύστηνον λέχος)²¹⁹;
  - лелекано, викано: (ἰὼ λέχος καὶ στίβοι φιλόνορες)²²⁰;
  - колнето (од маж): (τὸ δυσπάρεινον λέκτρον ἐνδατούμενος σοῦ τῆς ταλαί- νης)²²¹;
  - криено, сокривано (од други луѓе): (οὐκέτι κρύψω λέχος)²²²;
  - осуетено, оддувано со ветерот: (ἐξηνέμωσε τὰμ' Ἀλεξάνδρω λέχη)²²³;
  - оставено, напуштено (од жена): (λέχεά τ' ἔλιπον)²²⁴, (λέκτρ' ἀφῆκεν)²²⁵;
- оставено пусто (кога мажот ќе замине во војна): (λέχη τ' ἔρημ' ἄν οὔποτ' ἐξελείπετο)²²⁶;
- (лошото легло) предмет на желба (т.е. кон него мажот може да чувствува желба): (κακῶν δὲ λέκτρων μὴ ἴπιθυμίαν ἔχειν)²²⁷.

Во εἰοῖ:

- посрамотено (од маж, бог): (λέχος δ' ἦσχυνε καὶ εὐνήν Ἡφαίστιο ἀνακτος)²²⁸;
- посрамотено (од жена, божица): (οὔτε σὸν αἰσχύνασ' ἱερὸν λέχος οὔτ' ἐμὸν αὐτῆς)²²⁹;
- одбиено (од маж): (ἔνθα σὺ μηκέτ' ἔπειτ' ἀπανήνασθαι θεοῦ εὐνήν)²³⁰.

²¹¹ Хелена, 794.

²¹² Хелена, 799.

²¹³ Тројанки, 981.

²¹⁴ Фојничанки, 1674.

²¹⁵ Окованиоῖ Πρωμειῖεј, 651-652.

²¹⁶ Андромаха, 947.

²¹⁷ Тројанки, 403-404.

²¹⁸ Ојдиῖ Πιρранин, 1249.

²¹⁹ Анῖτιζона, 1224-1225.

²²⁰ Азамемнон, 411.

²²¹ Трахинки, 791-792.

²²² Ион, 874.

²²³ Хелена, 32.

²²⁴ Хелена, 696.

²²⁵ Хелена, 7.

²²⁶ Андромаха, 307.

²²⁷ Андромаха, 1281.

²²⁸ θ, 269-270.

²²⁹ Хомерски химни, Кон Айолон, 328.

²³⁰ κ, 297.

Наспроти оваа се наоѓа класата во која објектноста на леглото е определена преку позитивен однос: леглото е "предмет" на позитивни дејствија, дејствија кои произлегуваат од знаковноста на "добро", "среќно", "правично" итн.²³¹ Во таа смисла леглото може да биде:

- почитувано: (σὸς πόσις καινὰ λέχη σεβίζει)²³², (ἀπτολέμους δ' εὐνάς σεβίζουσ')²³³; ценето, почитувано: (ἀναγκαίως ἔχει τὰ πρῶτα λέκτρα... τιμῶν)²³⁴; почитувано (од жена): (αἰδούμεθ' εὐνάς τὰς τόθ' ἠνίκ' ἐσθλὸς ἦν)²³⁵; почитувано (од маж): (τῆς μαντιπόλου Βάκχης ἀνέχων λέκτρ' Ἀγαμέμνων)²³⁶; почитувано (ставено пред, ценето) повеќе или помалку од нешто друго: (τὰ δὲ Κασάνδρας λέκτρ' οὐκ ἐφάτην τῆς Ἀχιλείας πρόσθεν θήσειν ποτὲ λόγχης)²³⁷;

- спасено, да биде сочувано за некого: а) од страна на жената: (ὡς σώσαμι Μενέλεω λέχος)²³⁸, (εὐνήν ἴσθι σοι σεσφωσμένην)²³⁹, (ἐγὼ μὲν ἢ τὸ σὸν σώζουσα λέκτρον)²⁴⁰; да биде сигурно чувано (ὡσπερ σὺ τὰμὰ λέκτρ' ἔσωζες ἀσφαλῶς)²⁴¹; или несочувано (κοῦκ ἔσωσ' ἀκήρατον λέχος)²⁴²; б) од страна на мажот: (ἴν' ἀνδρὶ τὰμὰ διασώψη λέχη)²⁴³;

- чувано: (φυλάσσειν τὰμ' ἀναγκάσας λέχη)²⁴⁴;

- направено мило (од жена): (φίλα ποιησαμένα λέκτρα πόσει σῶ)²⁴⁵;

- згрижено (од маж): (ἀλλ' αὐτός, ὦ παῖ, τοῦτο κήδευσον λέχος)²⁴⁶;

- да го ужива, да се насладува од него, да ги собира плодовите од него, некоја друга жена: (τὰμ' ἐκαρποῦτ' ἄν λέχη)²⁴⁷;

- љубено (од маж): (μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις ἀκοινώνητον ἀμὸς εὐνάν)²⁴⁸, (ἄλλην τιν' εὐνήν ἀντὶ σοῦ στέργει πόσις);²⁴⁹ љубено: (ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὔτε λέκτρ' ἄ μὴ θέμις στέργειν νομίζω)²⁵⁰;

- фалено, пофалено, славлено, одобрено, препорачано: (οὐδέποτε δίδυμα λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν)²⁵¹, (ἦς <γε> λέχος ἐπήνεσα)²⁵², (λέκτρ' ἐπήνεσ')²⁵³.

²³¹ Иако, понекогаш, дури и во оваа група, контекстот во кои се ставени "позитивните" дејствија може да упатува на негативна конотација; на пр. "прагмичката" средина на "почитување ново легло" воопшто не подразбира "добра устроеност".

²³² *Μεδεја*, 155-156.

²³³ *Μεδεја*, 642.

²³⁴ *Хелена*, 1399-1401.

²³⁵ *Ион*, 977.

²³⁶ *Хекаба*, 121-122.

²³⁷ *Хекаба*, 127-129.

²³⁸ *Хелена*, 48.

²³⁹ *Хелена*, 795.

²⁴⁰ *Ифиџенеја во Авлида*, 1202-1203.

²⁴¹ *Πобеснейшоий Херакле*, 1372.

²⁴² *Оресий*, 575.

²⁴³ *Хелена*, 65.

²⁴⁴ *Хелена*, 427.

²⁴⁵ *Молийџелки*, 55-56.

²⁴⁶ *Трахинки*, 1227.

²⁴⁷ *Андромаха*, 935.

²⁴⁸ *Андромаха*, 469-470.

²⁴⁹ *Андромаха*, 907.

²⁵⁰ *Πобеснейшоий Херакле*, 1341-1342.

²⁵¹ *Андромаха*, 465.

²⁵² *Оресий*, 1092.

²⁵³ *Оресий*, 1672.

Во εἰοῦ:

- (леглото на маж) почитувано (од жена): (εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος)²⁵⁴, (εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος)²⁵⁵.

Во третата група ги издвоивме примерите во кои објектноста на леглото од една страна е определена со помош на релацијата маж - жена (најчесто во топка на брак), а од друга со менливата положба на леглото (сосема спротивна на неговата реална, световна егзистенција), кога тоа е подвижен објект што може да го менува местото, "трпејќи" дејствија кои истовремено и го вреднуваат, па затоа, како некаков дар, може да се зема, да се дава, да се дарува, да се краде, да се стекнува итн. Наоѓајќи се на границата меѓу реалната и ваквата метафорична предметност, леглото може да биде:

- венчано, оженето (од маж): (ἴσθι, μὴ... γῆμαί με λέκτρα)²⁵⁶, (γαμεῖν... τᾶμ'... λέχη)²⁵⁷, (γαμεῖ δ'... Κλυταιμῆστρας λέχος... Ἀγαμέμνων ἄναξ)²⁵⁸, (ἐπίσημα γὰρ γήμαντι καὶ μείζω λέχη)²⁵⁹, (κᾶτα σὸν γαμεῖ λέχος);²⁶⁰, (ἄλλως λέκτρ' ἔγημ' ἐν Αὐλίδι)²⁶¹;
- вјармено (од маж): (πρῶτος τὸ παρθένειον ἐξεύξω λέχος)²⁶²;
- составено со некој маж: (λέχος γὰρ Ἡρακλεῖ κριτὸν ξυστάσ')²⁶³;
- задомено кај некој: (ἐπίσημον εὐνήν Ἡρακλεῖ συνοικίσας)²⁶⁴;
- присоединето некому: (τούτῳ ξυνάψειν λέκτρα)²⁶⁵; (повеќе легла) да бидат присоединувани меѓусебно: (οὐ λέκτρ' ἐν ἀλλήλοισιν, ὧν οὐδεὶς νόμος, συνῆψαν);²⁶⁶;
- ловено од жена: (μυρίαί κόραι θηρῶσι λέκτρον τοῦμόν)²⁶⁷;
- грабано: (παῦσαί τε λέκτρων ἀρπαγὰς Ἑλληνικῶν)²⁶⁸;
- грабано: (μηδὲ βαρβάρους ὑπο Ἑλλήνας ὄντας λέκτρα συλασθαι βίαι)²⁶⁹;
- фатено од маж: (κεῖ μὴ γὰρ εὐνῆς ἦψατ')²⁷⁰;
- (леглото на маж) насилно допрено од некој друг маж: (Ἴππόλυτος εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν βίαι)²⁷¹; (леглото на жена) допрено од маж (οὐπόποτ' εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν)²⁷²;

²⁵⁴ π, 75.

²⁵⁵ τ, 527.

²⁵⁶ *Μεδεја*, 593-594.

²⁵⁷ *Хелена*, 784.

²⁵⁸ *Оресѝ*, 19-21.

²⁵⁹ Еврипид, *Елекѝра*, 936.

²⁶⁰ *Ион*, 297.

²⁶¹ *Ифиѝенеја во Таврида*, 538.

²⁶² *Тројанки*, 676.

²⁶³ *Трахинки*, 27-28.

²⁶⁴ *Побеснеѝиоѝи Херакле*, 68.

²⁶⁵ *Фојничанки*, 49.

²⁶⁶ *Побеснеѝиоѝи Херакле*, 1316-1317.

²⁶⁷ *Ифиѝенеја во Авлида*, 959-960.

²⁶⁸ *Ифиѝенеја во Авлида*, 1266.

²⁶⁹ *Ифиѝенеја во Авлида*, 1274-1275.

²⁷⁰ *Фојничанки*, 946.

²⁷¹ *Хиѝолиѝи*, 885-886.

²⁷² Еврипид, *Елекѝра*, 255.

- земено (од маж): (σὺ δ' ἄλλο λέκτρον... λαβῶν)²⁷³, (χρηστὰ λέκτρα... λαβῶν)²⁷⁴, (χρηστὰ λέκτρ' ἐρᾶς λαβεῖν;)²⁷⁵, (λαβῶν δὲ δοῦλα λέκτρα)²⁷⁶, (τάλλοτρια λέκτρα... λαβῶν)²⁷⁷, (εἰ δέ τι καινὸν ἔλοιτο πόσις λέχος)²⁷⁸;
- некаде одведено, поведено, водено (од маж): (Πριαμίδαις ἄγων Λακεδαίμονος ἄπο λέχεα)²⁷⁹, (τὰ δὲ κέν' ἐξάξεις λέχη)²⁸⁰;
- грабнато и одведено: (λελήσμεθ'... λέχος)²⁸¹;
- скришно украдено: (αἶ τοὺς εὐνὰς ὑποκλεπτομένους)²⁸²;
- сменето: (κοῦποτ' ἀλλάξεις λέχη;)²⁸³;
- вратено (на маж): (τὰμὰ γ' ἀποδοῦναι λέχη)²⁸⁴;
- дадено на друг (маж): (τὰμὰ λέκτρ' ἄλλω διδοῦσα)²⁸⁵;
- од братот (леглото на сестрата) дадено (на маж): (Πυλάδῃ δ' ἀδελφῆς λέκτρον... δός)²⁸⁶, (διδοὺς Αἴμονι κόρης τε λέκτρον Ἀντιγόνης σέθεν)²⁸⁷;
- дадено на други (жени): (ἐν μέρει λέχος δίδωσι πολλαῖς εἰς ἀνήρ κοινούμενος)²⁸⁸;
- (леглото на маж) нудено на некој друг маж: (ὡς καὶ σύ γ' ἡμῖν πατρός... λέκτρον ἀθίκτων ἦλθες ἐς συναλλαγάς)²⁸⁹;
- огласено (за продажба): (Κρέων ἀδελφὸς τὰμὰ κηρύσσει λέχη)²⁹⁰;
- прострено под некого, под некој маж (т.е. телото на жената може да се поддаде под некој маж): (ἵνα μὴ λέκτρ' ὑποστρώσω τινί)²⁹¹;
- стекнато, да се стекне: (καινὰ δ' ἐκτήσω λέχη)²⁹², (μακάριον κτήση λέχος)²⁹³, (λέχος γε τῆσδ' ἄν οὐκ ἐκτησάμην)²⁹⁴.

Четвртата класа ја сочинуваат примери каде леглото се пројавува со својата природна предметност, меѓутоа, евидентното учество на неговиот "природен" означеник и дејствието со кое се воспоставува релацијата меѓу нив, ја исклучува можноста за профанизирање на објектноста; напротив, открива митска димензија, сакрален однос, апликабилен единствено преку прифаќањето

²⁷³ *Оресѝ*, 1080.

²⁷⁴ *Хиѝолиѝ*, 636-637.

²⁷⁵ *Ифиѝенеја во Авлида*, 382.

²⁷⁶ *Ион*, 819.

²⁷⁷ *Побеснеѝиоѝи Херакле*, 345.

²⁷⁸ *Алкесѝида*, 463-464.

²⁷⁹ *Хелена*, 1118-1119.

²⁸⁰ *Хелена*, 590.

²⁸¹ *Хелена*, 475.

²⁸² *Софокле, Елекѝѝра*, 114.

²⁸³ *Хелена*, 836.

²⁸⁴ *Хелена*, 836.

²⁸⁵ *Хелена*, 1634.

²⁸⁶ *Оресѝ*, 1658-1659.

²⁸⁷ *Фѝјничанки*, 1587-1588.

²⁸⁸ *Андромаха*, 216-217.

²⁸⁹ *Хиѝолиѝ*, 651-652.

²⁹⁰ *Фѝјничанки*, 47.

²⁹¹ *Хелена*, 59.

²⁹² *Медеја*, 489.

²⁹³ *Оресѝ*, 1208.

²⁹⁴ *Тројанки*, 416.

на знаковната егзистенција на леглото, прифаќањето на издвоениот легловен универзум. Во оваа смисла леглото може да биде:

- натопувано со потоци солзи (од жена): (πᾶν δὲ δέμνιον ὀφθαλμοτέγκτω δεύεται πλημμυρίδι)²⁹⁵;

- исполнувано со солзи од копнеж по мажот: (λέκτρα δ' ἀνδρῶν πόθῳ πίμπλαται δακρύμασιν)²⁹⁶.

Во еἰοῖ:

- испрскано со солзи на жена: (εὐνήν... αἰεὶ δάκρυσ' ἔμοῖσι πεφυρμένη)²⁹⁷, (εὐνήν... αἰεὶ δάκρυσ' ἔμοῖσι πεφυρμένη)²⁹⁸.

Последната група е хетерогена, составена од различни примери на непредметна објектност на леглото, објектност добиена со различни глаголски дејствија, на кои им е заедничка метафоричноста во релацијата што ја воспоставуваат од која повторно произлегува еден необичен, сакрален однос. Во таа смисла леглото може да биде:

- засејувано од маж: (σπεύρας λέχη)²⁹⁹;

- исполнето (од маж): (ἦ ματρόθεν, ὡς ἀκούω, δυσώνυμα λέκτρ' ἐπλήσω;)³⁰⁰;

- пеено, опејувано: (αἰεὶδεθ' ὕμνοις ἀμέτερα λέχεα)³⁰¹;

- задржувано од некаква божеска детерминираност (т.е. од напишаните божески закони кои владеат додека мажот е жив): (ἦνίκ' οὐκ ἦν θεοπόνητά μου λέχη)³⁰².

Во еἰοῖ:

- споменато во заклетва (од жена): (καὶ νωῖτερον λέχος αὐτῶν κουρίδιον, τὸ μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ ποτε μὰψ ὁμόσαιμι)³⁰³.

IX. 4. Жена, маж, легло

Со оглед на тоа што знаковноста на леглото е тесно врзана со поимот жена, а нејзината референтност е распространета врз сето она што претставува "свет на жената", и, со оглед на тоа што, речиси без исклучок, односите меѓу

²⁹⁵ Алкесѝида, 183-184.

²⁹⁶ Персијци, 133-134.

²⁹⁷ ρ, 102-103.

²⁹⁸ τ, 595-596.

²⁹⁹ Ион, 64.

³⁰⁰ Ојдий на Колон, 527-528.

³⁰¹ Ион, 1091-1092.

³⁰² Тројанки, 953.

³⁰³ О, 39-40.

жената и мажот во митската поетска сфера се градат и опстојуваат во топка на легло, за да се определи местото и улогата на леглото во уметничкиот мит, потребно е да се определат и односите што се воспоставуваат на релација жена - легло, маж - легло или жена - легло - маж. Со нивна класификација, систематизација и детална анализа би можеле да се откријат одредени нормативи присутни во воспоставените релации, кои ги условуваат и детерминираат модалитетите според кои жената или мажот (во митот) влегуваат во корелација со легловниот универзум.

Бројноста на овие релации (логички, а не граматички) со изнијансирани специфики и многу блиски или слични типолошки карактеристики, ја обременуваат можноста за нивно целосно морфолошко дијагностицирање и бараат напор кој ги надминува целите поставени пред оваа студија. Поради тоа, во изложениот преглед на издвоените примери, класификациите се само делумни и произволни, според еден од повеќето можни критериуми.

Во првата група би можеле да ги сместиме примерите кои означуваат - што може субјектот да направи заради леглото:

Женаӣа:

- да убие заради леглото:³⁰⁴ (μᾶτερ, ἃ φονεύσεις τέκνα νυμφιδίων ἔνεκεν λεχέων)³⁰⁵, (εὐνής ἕκατι καὶ λέχους σφ' ἀπώλεσας)³⁰⁶, (λέχους σφε κήξιωσας οὐνεκα κτανεῖν;)³⁰⁷;

- да му завидува на мажот заради леглото: (ἦ γυναικὸς οὐνεκα λέκτρων φθονοῦσα Ζηνὶ)³⁰⁸.

Мажо̄и:

- да уништи цел град: (ὄς λεχέων στυγερῶν χάριν ὄλεσε πέργαμα Τροίας)³⁰⁹;

- да ги љуби или да не ги љуби своите деца: (εἰ τοῦσδε γ' εὐνής οὐνεκ' οὐ στέργει πατήρ;)³¹⁰.

Во примерите од оваа класа релацијата меѓу леглото и субјектот (жена/маж) се гради врз одредена каузалност, посочува директно инволвирање на леглото во собитојата и многу прецизно ја определува неговата деструктивна улога. Забележуваме дека оваа релација е присутна само во трагедијата, што, како состојба - логичен продукт на видовата суштина, е веќе доволно

³⁰⁴ Консеквентно и децата може да бидат убиени, да умрат поради мајчино то легло: (τλήμων δὲ σὺ παῖ, μητρὸς λεχέων ὄς ὑπερθνήσκεις, *Андромаха*, 497-498).

³⁰⁵ *Медеја*, 998-999.

³⁰⁶ *Медеја*, 1338.

³⁰⁷ *Медеја*, 1367.

³⁰⁸ *Побеснейшо̄и Херакле*, 1308-1309.

³⁰⁹ *Тројанки*, 598-599.

ελαборирана. Кон оваа ја придружуваме и релацијата што се воспоставува исклучиво меѓу жена и легло, повторно само во трагедијата, која би можела да се приведе под заеднички назив "убиство - легло"³¹¹. Во оваа сфера жената може:

- да оди и да се убие (или да убие) каде што е послано леглото: (ἐγῶδα τήνδε, δειμαίνω τέ νιν μὴ θηκτὸν ὄσση φάσγανον δι' ἥπατος, σιγῆ δόμους εἰσβάσ', ἴν' ἔστρωται λέχος,) ³¹², (ἢ θηκτὸν ὄσω φάσγανον δι' ἥπατος, σιγῆ δόμους ἐσβάσ', ἴν' ἔστρωται λέχος;) ³¹³;

- пред да се убие, да напише писмо за леглото (бракот) и да му го остави на мажот: (ἦ λέχους μοι... ἐπιστολὰς ἔγραψεν) ³¹⁴;

- разбеснета, да отиде во друго легло (кај друга жена на својот маж) и да ја убие таа своја соперничка и нејзиното дете: (διὰ γὰρ πυρὸς ἦλθ' ἑτέρῳ λέχει, κτείνει δὲ τὴν τάλαιναν Ἰλιάδα κόραν παῖδά τε) ³¹⁵.

Како што веќе видовме, најголемите несреќи за жената се случуваат токму во леглото и заради леглото; во таа смисла жената може:

- да се затекне онеправдена во леглото и тогаш станува најголем крвник: (ἐς εὐνήν ἠδίκημένη κυρῆ) ³¹⁶;

- да има некаква несреќа во леглото, и тоа, додека децата не се уште родени, таа единствено во него може да има некаква несреќа: (συμφορὰ... εἰς λέχος) ³¹⁷.

Леглото е причина, но и цел, па затоа релацијата понекогаш се воспоставува во рамките на некакво натпреварување за леглото:

Женаῖα:

- да се натпреварува околу леглото со други жени: (νυμφιδία δ' ἀπόλωλε φυγᾶ σῶ λέκτρων ἄμιλλα κούραις) ³¹⁸.

Мажοῖ:

- да се бори, да се натпреварува за леглото: (ἀγῶνα μέγαν ἀγωνιούμεθα λέκτρων ὑπὲρ σῶν) ³¹⁹; заради леглото доаѓа во бој, во судир, се завојува, бие битка (στρωμνῆς ἐς ἀλκὴν οὐνεκ' ἦλθομεν πέρι) ³²⁰.

Односот често пати се воспоставува на ниво на "предавство":

Женаῖα:

- да го издаде, да го предаде леглото: (ἦ προδοῦσα λέκτρ' ἐμοῦ πατρὸς) ³²¹;

³¹⁰ *Μεδεја*, 88.

³¹¹ На оваа класа може да се приклучат и некои приемири од претходната.

³¹² *Μεδεја*, 39-41.

³¹³ *Μεδεја*, 379-380.

³¹⁴ *Χιϋολιῖ*, 859-860.

³¹⁵ *Ἀνδρομαха*, 487-489.

³¹⁶ *Μεδεја*, 265.

³¹⁷ *Ἀνδρομαха*, 905.

³¹⁸ *Χιϋολιῖ*, 1140-1141.

³¹⁹ *Χελενα*, 843-844.

³²⁰ *Φοјничанки*, 421.

³²¹ *Ορεσιῖ*, 939.

- да биде предавничка на господарот во однос на леглото, т.е. предавничка на леглото на господарот: (τὴν δεσπότης προδοῦσαν ἔξαυδᾶ λέχος)³²².

Μαζοῖ:

- да го издаде, да го предаде леглото: (κασιγνήτης λέχος οὐκ ἂν προδοίην)³²³;

- да биде предавник во леглото: (τὸν ἐν λέχει προδόταν)³²⁴; или предавник на леглото: (λέκτρων προδότας ἀχαρίστους)³²⁵.

"Срамотење легло" е уште една релација што се востановува меѓу субјектот и леглото, која е присутна и во епот, но, во него, само кога се однесува на боговите. Во овие примери интересна е социолошката димензија на воспоставениот сооднос: додека жената може да осрамоти и сопствено и туѓо легло, мажот тоа може да го направи единствено со друго:

Женаῖα:

- да го осрамоти леглото со туѓи мажи: (ἥτις πρὸς ἄνδρας ἤρξατ' αἰσχύνειν λέχη πρώτη θυραίους)³²⁶;

- да го онеправда, да го оскверни леглото на мажот: (ἐμοῦ δὲ πατρός ἠδίκεις λέχη)³²⁷;

(*Во εἰοῖ*)

- да го посрамоти леглото на мажот или да го посрамоти своето легло: (οὔτε σὸν αἰσχύνασ' ἱερὸν λέχος οὔτ' ἐμὸν αὐτῆς)³²⁸.

Μαζοῖ:

- да оскверни, да извалка нечие легло (на друг маж, на пр.): (χρᾶναι λέχη)³²⁹, (λέχη δὲ τοῦ θανόντος ἐκ χεροῖν ἐμαῖν χραινῶ)³³⁰; на друга жена: (λέχη δὲ τάμᾳ δοῦλος ὠνητός ποθεν χρανεῖ)³³¹;

- да осрамоти нечие легло (на маж): (ἥσχυνε τάμᾳ λέκτρα)³³²; (εὐνήν ἀνδρὸς αἰσχύνων)³³³;

- да осрамоти жена во леглото (со леглото): (ἦν οὔποθ' ἀνὴρ ὄδε... ἥσχυνε εὐνή)³³⁴;

(*Во εἰοῖ*)

- да го осрамоти леглото (на друг): (λέχος δ' ἥσχυνε καὶ εὐνή)³³⁵.

Субјектите може на леглото да му робуваат или да господарат со него:

Женаῖα:

³²² Хиџолий, 590.

³²³ Ифиџенеја во Таврида, 716-717.

³²⁴ Медеја, 207.

³²⁵ Ион, 880.

³²⁶ Хиџолий, 408-409.

³²⁷ Еврипид, Елекџира, 920.

³²⁸ Хомерски химни, Кон Аџолон, 328.

³²⁹ Хиџолий, 1266.

³³⁰ Ојдий џиранин, 821-822.

³³¹ Хекаба, 365-366.

³³² Хиџолий, 944.

³³³ Аџамемнон, 1626.

³³⁴ Еврипид, Елекџира, 43-44.

³³⁵ θ, 269.

- да му робува на леглото (во случајов на незаконско легло): (δουλεύσομεν νόθοισι λέκτροις)³³⁶;

- да господари со леглото (во случајов со незаконско легло): (ἢ δουλεύσομεν νόθοισι λέκτροις ὧν ἐδέσποζον πρὸ τοῦ)³³⁷.

Μαζοῦ:

- да биде господар на леглото: (κύριος δὲ τῶν ἐμῶν, sc. λέκτρων, τίς;)³³⁸; (ποιῶν δὲ λέκτρων δεσπότης ἄλλων ἔφους;)³³⁹.

Да бидат лишени, отстранети од леглото:

Женаῖα:

- да биде лишена од леглото на мажот: (λέκτρων ἀνδρὸς ἐστερημένη)³⁴⁰, (λέχους στέρεσθαι)³⁴¹.

Μαζοῦ:

- да биде отргнат од леглото (од друг маж): (ὅστις πρὸς ἀνδρὸς Φρυγὸς ἀπηλλάγης λέχος)³⁴²;

- да биде истиснат од леглото (од друг маж): (εἴ τις ἐκ δόμων λαβὼν οἴχοιτο τὸν τ' ἔχοντ' ἀπωθοίη λέχους)³⁴³;

- да биде лишен од леглото, да биде излажан, измамен, т.е. да не го добие очекуваното легло: (Ἀχιλεὺς λέκτρων ἀπλακῶν)³⁴⁴.

Да го изгубат:

Женаῖα:

- да го изгуби леглото: (ὀλέσσασα λέκτρον)³⁴⁵.

Μαζοῦ:

- да го изгуби леглото: (ὄλεσας κεδνὸν λέχος)³⁴⁶; (ἀπολέσας κακὸν λέχος)³⁴⁷.

Да го истиснуваат, одбиваат, оставаат, запоставуваат:

Женаῖα:

- да го пушти, да го остави, да го напушти леглото: (λέχεά τ' ἔλιπον)³⁴⁸, (λέκτρ' ἀφῆκεν)³⁴⁹;

- да го остави, да го изгуби, да го напушти леглото (не по своја волја): (λέκτρων εὐνὰς ἀβροχίτωνας... ἀφείσαι)³⁵⁰;

- да го избегнува, да го одбегнува леглото, да бега од леглото: (εἰ δὲ λέκτρα διέφυγες)³⁵¹, (ἐνταῦθα λέκτρων ἰκετεύομεν φυγὰς)³⁵², (φεύγουσα λέκτρα)³⁵³, (ποῖ γὰρ ἐκφεύξῃ λέχος;)³⁵⁴; да го избегнува леглото на мажот: (εὐνὰς ἀνδρῶν... ἐκφυγεῖν)³⁵⁵;

³³⁶ *Ἀνδρομαха*, 927-928.

³³⁷ *Ἀνδρομαха*, 927-928.

³³⁸ *Хелена*, 1635.

³³⁹ *Хелена*, 572.

³⁴⁰ *Μεдеја*, 286.

³⁴¹ *Ἀνδρομαха*, 371.

³⁴² *Ἀνδρομαха*, 592.

³⁴³ *Ифиζенеја во Авлида*, 62-63.

³⁴⁴ *Ифиζенеја во Авлида*, 124.

³⁴⁵ *Μεдеја*, 436.

³⁴⁶ *Χιῶλιῖ*, 835.

³⁴⁷ *Ифиζенеја во Авлида*, 389.

³⁴⁸ *Хелена*, 696.

³⁴⁹ *Хелена*, 7.

³⁵⁰ *Персијци*, 543-544.

- да го одбива леглото на мажот: (μὴ ἰπολακτίσης λέχος τὸ Ζηνός)³⁵⁶;
(*Bo eīoiū*)
- да се оддалечи, да го напушти леглото: (εὐνῆς μὲν ἀπείχετο)³⁵⁷;
- да се воздржува од леглото: (ἀπέχονται εὐνῆς)³⁵⁸, (ἀπέχονται εὐνῆς)³⁵⁹.

Μαζοῖ:

- да го оттурне настрана, да го истисне, да го запостави леглото, заради друга жена: (τοῦμὸν παρώσας δεσπότης δοῦλον λέχος)³⁶⁰; што е во куќата (πόσις τᾶνδον παρώσας λέκτρα)³⁶¹;
- да одбива легло: (ἀναίνεται δὲ λέκτρα)³⁶²;
(*Bo eīoiū*)
- да се воздржува од легло: (ἀπέχονται εὐνῆς)³⁶³, (ἀπέχονται εὐνῆς)³⁶⁴;
- да го одбие леглото (на жена): (ἔνθα σὺ μηκέτ' ἔπειτ' ἀπανήνασθαι θεοῦ εὐνήν)³⁶⁵.

Леглото е причина за несреќи, тага и жал, па затоа субјектите може да го исполнуваат со "тхренична" реторика (буквално и метафорично):

Женаῖα:

- да пее воздишки, да стенка, гласно да лелека за своето несреќно (оставено) легло: (πολλὰ δ' ἀν' Ἑλλάνων ἀγόρους στοναχὰς μέλλοντο δυστάνων λεχέων ἄλοχοι)³⁶⁶;
- да си го повикува леглото, да му зборува и да се збогува со него: (ὦ λέκτρον, ἔνθα παρθένει' ἔλυσ' ἐγὼ κορεύματ' ἐκ τοῦδ' ἀνδρός, οὐ θνήσκω πάρος, χαῖρ')³⁶⁷, (ὦ λέχη τε καὶ νυμφεῖ' ἐμά, τὸ λοιπὸν ἤδη χαίρεθ')³⁶⁸; да го повикува (νυμφίδιοί τε κοῖται πατρίας Ἰωλκοῦ)³⁶⁹;
- да го оплакува, да го повикува, да го тажи леглото: (ὦ λέκτρα τὰμὰ δυστυχή τε καὶ γάμοι)³⁷⁰;
- да го оплакува (да го тажи) леглото на својата ќерка: (ὦν οὐνεκ' οὐ χρή, μῆτερ, οἰκτίρειν σε... τὰμὰ λέκτρα)³⁷¹;
- да го оплакува леглото, да го плаче: (γοᾶτο δ' εὐνάς)³⁷²;

³⁵¹ Хелена, 794.

³⁵² Хелена, 799.

³⁵³ Тројанки, 981.

³⁵⁴ Фојничанки, 1674.

³⁵⁵ Ајсхил, *Молићелки*, 142-143 и 152-153.

³⁵⁶ *Окованиоῦ Промеῖπεј*, 651-652.

³⁵⁷ Хомерски химни, *Кон Афродиῖα*, 230.

³⁵⁸ Ξ, 206-207.

³⁵⁹ Ξ, 305-306.

³⁶⁰ *Андромаха*, 30.

³⁶¹ Еврипид, *Елекῖпра*, 1036-1037.

³⁶² *Хиῖолий*, 14.

³⁶³ Ξ, 206-207.

³⁶⁴ Ξ, 305-306.

³⁶⁵ κ, 297.

³⁶⁶ *Андромаха*, 1037-1038.

³⁶⁷ *Алксῖида*, 177-179.

³⁶⁸ *Трахинки*, 920-921.

³⁶⁹ *Алксῖида*, 249.

³⁷⁰ *Тројанки*, 745.

³⁷¹ *Тројанки*, 403-404.

³⁷² *Ојдий ῖиранин*, 1249.

- да го натопува леглото со потоци солзи од очите: (πᾶν δὲ δέμνιον ὀφθαλμοτέγκτω δεύεται πλημμυρίδι)³⁷³;

(*Во εἰοῦι*)

- да го испрскува леглото со солзи: (εὐνήν... αἰεὶ δάκρυσ' ἔμοῖσι πεφυρμένη)³⁷⁴, (εὐνήν... αἰεὶ δάκρυσ' ἔμοῖσι πεφυρμένη)³⁷⁵.

Мажоῦι:

- да го оплакува леглото: (ἀποϊμῶζοντα... τὸ δύστηνον λέχος)³⁷⁶.

Во релациите со леглото субјектите пројавуваат извесен емотивен однос, тие може да чувствуваат нешто кон леглото:

Женаῦια:

- да има ерос, да чувствува незаситна желба кон леглото: (τᾶς ἀπλήστου κοίτας ἔρος)³⁷⁷;

- да чувствува незаситност во (кон) леглото, т.е. чувство дека не може да се исполни, што е срамно за жените: (ἀπληστίαν λέχους)³⁷⁸;

- да чувствува гнев, срдба, непријателство, омраза кон леглото на мажот, кон половиот однос, кон бракот, кон односот на негова жена: (τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος)³⁷⁹.

Мажоῦι:

- да биде желен за леглото и да влезе во битка со друг маж заради тоа: (οἱ τότε ὀλλεῖς ἴσαν ἐς μέσον ἰέμενοι λεχέων)³⁸⁰;

- да чувствува желба кон леглото (кон лошо легло): (κακῶν δὲ λέκτρων μὴ πιθυμίαν ἔχειν)³⁸¹;

- да го обзема желба кон леглото на жена: (μᾶλλον δὲ λέκτρων σῶν πόθος μ' ἐσέρχεται)³⁸²;

- да се плаши за леглото, да биде во грижи за него, да стравува, да е загрижен за него: (καὶ πῶς τὸ μητρὸς οὐκ ὀκνεῖν λέχος με δεῖ;)³⁸³.

Леглото е простор кој се именува и почнува да значи во мигот кога се исполнува со нешто. Субјектите активно го исполнуваат овој простор, на најразлични начини.

Женаῦια:

- да влезе во леглото на некој маж: (λέκτρα γὰρ τὰ Θεσέως οὐκ ἔστι δῶμά θ' ἦτις εἴσεισιν γυνή)³⁸⁴;

- да отиде во легло на маж: (ἐς ἀνδρὸς ἦει λέκτρ')³⁸⁵, (ἦ δὲ συναίμονος ἐς λέχος ἦλθεν)³⁸⁶;

³⁷³ Алкесῖιδα, 183-184.

³⁷⁴ ρ, 102-103.

³⁷⁵ τ, 595-596.

³⁷⁶ Анῖιιζона, 1224-1225.

³⁷⁷ Медеја, 151-152.

³⁷⁸ Андромаха, 218.

³⁷⁹ Тројанки, 665-666.

³⁸⁰ Трахинки, 513-514.

³⁸¹ Андромаха, 1281.

³⁸² Ифиџенеја во Авлида, 1410.

³⁸³ Ојдий ширанин, 976.

³⁸⁴ Хиџолиџи, 860-861.

- да паѓа (оди, се качува) во леглото на некој маж: (ὦ πότνι' ἦ Δίοισιν ἐν λέκτροις πίτνεις Ἦρα)³⁸⁷, (ὡς πέσοιμ' ἐς εὐνάς)³⁸⁸;
  - доброволно да отиде во туѓо легло, откако ќе го напушти својот маж: (ἐκουσίως τήνδ' ἐκ δόμων ἐλθεῖν ἐμῶν ξένας ἐς εὐνάς)³⁸⁹;
  - да дојде (заедно), да отиде, да влезе (да се соедини) во легло на маж: (τὸ σὸν λέχος ξυνήλθον)³⁹⁰;
  - да полета, да отпатува со весла, со брод кон леглото (на маж): (οὐκ ἐπὶ βαρβάρου λέκτρα νεανία πετομένας κώπας)³⁹¹;
  - да се приближи, да пријде, да се придружи, да се качи, да се вовлече во леглото на маж: (Φρυγίων λεχέων... πλαθεῖς)³⁹²; (λέκτροις ἐπλάθην Στρυμόνος φυταλμίοις)³⁹³; да му се доближи на леглото, да му се приближи, т.е. да стапи во брак со некого: (τῆσδε κοίτης ἐμπελασθῆναί)³⁹⁴;
  - во леглото да приведе, да донесе туѓ маж: (ἀλλ' ἐπηνέγκω λέχει τ'ἀλλότρια)³⁹⁵;
  - да ја држи снагата (да го држи телото положено во, да лежи во) во нездраво легло, во легло кое предизвикува болест: (τειρομέναν νοσερᾶ κοίτην δέμας ἐντὸς ἔχειν οἴκων)³⁹⁶;
  - да живее, да домува во леглото: (ἐν λέκτροις φονίοις... οἴκει)³⁹⁷;
  - да учествува во леглото, да партиципира во него, во љубовните игри: (μετέσχον λέκτρων Ἀφροδίτας)³⁹⁸;
- (Во εἰοῦ)
- да падне во леглото на маж: (βροτοῦ ἀνέρος ἔμπεσον εὐνῆ)³⁹⁹;
  - да се смеша во легло со маж: (μίγη φιλότῃτι καὶ εὐνῆ)⁴⁰⁰; (ὄφρα μιγέντε εὐνῆ καὶ φιλότῃτι πεποίθομεν ἀλλήλοισιν)⁴⁰¹; (ἀνδρὶ παρ' ἄλλοδαπῶ ἐμίγη φιλότῃτι καὶ εὐνῆ)⁴⁰².

Мажоῦ:

- да го исполни леглото (на жена): (ἦ ματρόθεν, ὡς ἀκούω, δυσώνυμα λέκτρ' ἐπλήσω)⁴⁰³;
- да пушти жена (друга) во леглото: (ἀλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἔνθεον κόρην λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε)⁴⁰⁴;
- да прими жена во легло невестинско: (τίς πόσις με δέξεται νυμφικὰς ἐς εὐνάς)⁴⁰⁵;

³⁸⁵ *Оресῖ*, 559.

³⁸⁶ *Φοῖνιχчанки*, 817.

³⁸⁷ *Хелена*, 1093-1094.

³⁸⁸ *Хекаба*, 927.

³⁸⁹ *Тројанки*, 1037-1038.

³⁹⁰ *Ајанῖ*, 491.

³⁹¹ *Хелена*, 666-667.

³⁹² *Рес*, 911.

³⁹³ *Рес*, 920.

³⁹⁴ *Трахинки*, 17.

³⁹⁵ Еврипид, *Елекῖпра*, 1089-1090.

³⁹⁶ *Хиџолиῖ*, 131-132.

³⁹⁷ Еврипид, *Елекῖпра*, 211-212.

³⁹⁸ *Ифиџенеја во Авлида*, 544-545.

³⁹⁹ Хомерски химни, *Кон Афродиῖа*, 199.

⁴⁰⁰ ε, 126.

⁴⁰¹ κ, 334-335.

⁴⁰² ψ, 219.

⁴⁰³ *Ојдиῖ на Колон*, 527-528.

⁴⁰⁴ Еврипид, *Елекῖпра*, 1032-1033.

- да дојде, да отиде во легло на жена: (ἐς μητρὸς ἦλθον τῆς ταλαιπώρου λέχος)⁴⁰⁶, (ὄς ἦλθεν ἐς εὐνάν Νύμφας τᾶς Περσηίδος)⁴⁰⁷;
  - да паѓа во леглото на друга млада (жена): (ἐν ἄλλης δεμνίοις πίτνειν νέας)⁴⁰⁸;
  - да се качи во леглото (на жена): (λέκτρων... ἀκόντων ἐπιβῆναι)⁴⁰⁹;
  - да учествува во леглото, да партиципира во него, во љубовните игри: (μετέσχον λέκτρων Ἀφροδίτας)⁴¹⁰;
  - може да биде оној кој се приближува до леглото на друг маж, напасник, прељубник: (τὸν πελάταν λέκτρων ποτὲ τῶν Διὸς)⁴¹¹;
  - да се вртка во нечие легло (на маж): (ἐν λέχει στρωφόμενον)⁴¹²;
  - со или во легло да се соединува со жена: (καί σ' ἀντιάζω πρὸς τ' ἐφεστίου Διὸς εὐνῆς τε τῆς σῆς, ἥ συνηλλάχθης ἐμοί)⁴¹³;
  - насилно да оженува некоја во тајно легло: (γαμεῖ βιαίως σκότιον Ἀγαμέμνων λέχος)⁴¹⁴;
- (*Во εἰοῖῷ*)
- да се смеша во леглото со жена: (εὐνῆ δ' οὐ ποτ' ἔμικτο)⁴¹⁵; (ὄφρα μιγέντε εὐνῆ καὶ φιλότῃτι πεποίθομεν ἀλλήλοισιν)⁴¹⁶; (μίγη κοίλῃ παρὰ νηϊ εὐνῆ καὶ φιλότῃτι)⁴¹⁷; (ἐμίγην φιλότῃτι καὶ εὐνῆ)⁴¹⁸; (μίγη φιλότῃτι καὶ εὐνῆ)⁴¹⁹; (ἐμίγη φιλότῃτι καὶ εὐνῆ)⁴²⁰.

Поради двојната легловна природа (предметно-непредметна)⁴²¹ мажот во релациите со него пројавува исклучителен поседувателен однос. Во оваа смисла тој може:

- да земе (ново) легло: (εἰ δέ τι καινὸν ἔλοιτο πόσις λέχος)⁴²²;
- да стекне легло: ново (καινὰ δ' ἐκτήσω λέχη)⁴²³; блажено (μακάριον κτήση λέχος)⁴²⁴; нечие (λέχος γε τῆσδ' ἄν οὐκ ἐκτησάμην)⁴²⁵;
- да го има, да го држи, да го поседува леглото: (λέκτρα βασιλέων ἅ νῦν ἔχω)⁴²⁶, (ἔχων δὲ λέκτρα)⁴²⁷; да го земе, да го задобие, да го има (ὡς ἐμὸν σχήσων

⁴⁰⁵ Еврипид, *Електира*, 1199-1200.

⁴⁰⁶ *Фојничанки*, 1609.

⁴⁰⁷ *Побеснејшооѝ Херакле*, 800-801.

⁴⁰⁸ *Алкесиида*, 1059.

⁴⁰⁹ Ајсхил, *Молишелки*, 37-39.

⁴¹⁰ *Ифигенеја во Авлида*, 544-545.

⁴¹¹ *Филокитиѝ*, 678.

⁴¹² *Аџамемнон*, 1224.

⁴¹³ *Ајанѝ*, 492-493.

⁴¹⁴ *Тројанки*, 44.

⁴¹⁵ α, 433.

⁴¹⁶ κ, 334-335.

⁴¹⁷ ο, 420-421.

⁴¹⁸ Γ, 445.

⁴¹⁹ Ζ, 25.

⁴²⁰ Хомерски химни, *Кон Селена*, 14.

⁴²¹ Се разбира, не го занемаруваме ниту социолошкиот фактор кој влијае на ваквата лексика.

⁴²² *Алкесиида*, 463-464.

⁴²³ *Медеја*, 489.

⁴²⁴ *Оресѝ*, 1208.

⁴²⁵ *Тројанки*, 416.

⁴²⁶ *Медеја*, 593-594.

⁴²⁷ *Ојдиѝ ѝиранин*, 260.

λέχος)⁴²⁸, (ἔχεις λέχη)⁴²⁹, (ἔχω τὰ... λέκτρα)⁴³⁰, (τάμα δ' ἔσχεσ αὐ λέχη)⁴³¹, (τίни τρόπω δ' ἔσχεσ λέχος;)⁴³²; да има легло (ἀλλ' ἔχει λέχος)⁴³³; да го има леглото (да има однос со жена): (ἦν χρόνια λέκτρα τὰμ' ἔχων ἐν δώμασιν)⁴³⁴; да има скришно легло: (κρύφιον ὡς ἔχοι λέχος)⁴³⁵; да си има добросенчесто легло под земја (т.е. да си има гроб): (κοίταν δ' ἔχει νέρθεν εὐσκίαστον αἰέν)⁴³⁶;

- да го држи леглото: (ἐπεὶ σὲ λέχος δουριάλωτον στέρξας ἀνέχει θούριος Αἴας)⁴³⁷;

- да земе легло: (σὺ δ' ἄλλο λέκτρον... λαβών)⁴³⁸, (χρηστὰ λέκτρα... λαβών)⁴³⁹, (λαβών δὲ δοῦλα λέκτρα)⁴⁴⁰, (τάλλότρια λέκτρα... λαβών)⁴⁴¹.

Горната диспозиција на релациите може да биде потврдена со пасивната улога на жената во следните примери кога таа може:

- да биде легната во тајно легло: (κρυπτόμενον λέχος ἠνιάσθη)⁴⁴²;

- да биде заведена со тајно легло (тајни милувања): (κρυφίαις γὰρ εὐναῖς πείσας ἄλοχον φίλαν Ἀτρέως)⁴⁴³; да биде расипана, заведена со тајно легло (тајни милувања): (ὅταν τις διολέσας δάμαρτά του κρυπταῖσιν εὐναῖς)⁴⁴⁴;

- да биде одведена во нечие легло: (Ἀχιλλέως ἐς κλισίαν λέκτρον δολίαν ὄτ' ἀγόμαν)⁴⁴⁵;

- да биде фрлена на туѓи легла: (έτέροις ἐπὶ λέκτροις προσβάλοι)⁴⁴⁶;

- да биде предадена, ставена во нечие легло: (βαρβάροισι, πότνια, παραδίδωσι λέχεσιν)⁴⁴⁷;

- да биде (против своја волја) придружена, качена, приближена, вовлечена во леглото на маж, што е за неа голема несреќа: (λέκτροις πλαθεῖσ' Ἑλλάνων)⁴⁴⁸;

- да биде примена од мажот во легло невестинско: (τίς πόσις με δέξεται νυμφικῶς ἐς εὐνάς;)⁴⁴⁹;

и, исклучително во следниот пример, кој повеќе ја истакнува моќта на леглото одошто немоќта на мажот, мажот може:

---

⁴²⁸ Хелена, 30.

⁴²⁹ Хелена, 584.

⁴³⁰ Хелена, 637.

⁴³¹ Ифиџенеја во Авлида, 1156.

⁴³² Фојничанки, 414.

⁴³³ Фојничанки, 946.

⁴³⁴ Фојничанки, 14.

⁴³⁵ Трахинки, 360.

⁴³⁶ Ојдиј на Колон, 1706-1707.

⁴³⁷ Ајаниј, 212-213.

⁴³⁸ Оресиј, 1080.

⁴³⁹ Хијолиј, 636-637.

⁴⁴⁰ Ион, 819.

⁴⁴¹ Побеснейшој Херакле, 345.

⁴⁴² Ион, 1484.

⁴⁴³ Еврипид, Електира, 720-722.

⁴⁴⁴ Еврипид, Електира, 921-922.

⁴⁴⁵ Ифиџенеја во Таврида, 857-859.

⁴⁴⁶ Медеја, 640-641.

⁴⁴⁷ Хелена, 224-225.

⁴⁴⁸ Тројанки, 204.

⁴⁴⁹ Еврипид, Електира, 1199-1200.

- да биде врзан со леглото, т.е. некој на измама да го врзе со лошо легло, без самиот да знае нешто повеќе за него: (κακῶ μ' εὐνῶ πόλις οὐδὲν ἴδριν γάμων ἐνέδησεν ἄτα)⁴⁵⁰.

Меѓутоа обата субјекти можат да пројават иницијатива во "заземањето легло":

Женаῖα:

- да се добере до легло (нечие, или некакво): (βασιλικῶν λέκτρων τυχεῖν)⁴⁵¹; за неа тоа може да биде голема работа или може да не биде важно (οὐ γὰρ μέγ' αὐτῇ βασιλικῶν λέκτρων τυχεῖν;)⁴⁵²;

- да најде легло, да открие или да го смени: (πόσας ἄν εὐνὰς θυγατέρ' ἠδικημένην βούλοι' ἄν εὐρεῖν)⁴⁵³;

- да го лови леглото на мажот: (μυρίαί κόραι θηρῶσι λέκτρον τοῦμόν)⁴⁵⁴;

Мажοῖ:

- да се осмели (насилно) да се докосне за нечие легло: на маж: (Ἰππόλυτος εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν βία)⁴⁵⁵; на жена: (οὐπόποτ' εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν)⁴⁵⁶;

- да се докосне, да се фати за легло: (κεῖ μὴ γὰρ εὐνῆς ἦψατ')⁴⁵⁷;

- да се допре до леглото на жена: (Ἦβας τ' ἐρατὸν χροΐζει λέχος)⁴⁵⁸.

Субјектите можат да омажат/оженат легло:

Женаῖα:

- да омажи легло, да се омажи со легло: (βασιλικοῖς λέκτροις... ἄγαμουμένα)⁴⁵⁹.

Мажοῖ:

- да ожени легло, да венча легло: (ἴσθι, μὴ... γῆμαί με λέκτρα)⁴⁶⁰, (γαμεῖ δ'... Κλυταμῆστρας λέχος... Ἀγαμέμνων ἄναξ)⁴⁶¹, (ἐπίσημα γὰρ γήμαντι καὶ μείζω λέχη)⁴⁶², (κῆρα σὸν γαμεῖ λέχος;)⁴⁶³, (ἄλλως λέκτρ' ἔγμ' ἐν Αὐλίδι)⁴⁶⁴;

или, изразено преку позната метафорика:

Женаῖα:

- да биде вјармена во легло: (ἴνα με λέχεσι μελέαν μελέοις ἐξεύξω)⁴⁶⁵, (γενναιοτάταν δὲ πασῶν ἐξεύξω κλισίαις ἄκοιτιν)⁴⁶⁶; телото на жената може да биде вјармено во легло на маж: (ἐμόν δὲ μήποτ' ἐζύγη δέμας ἐς ἀνδρὸς εὐνάν)⁴⁶⁷;

⁴⁵⁰ *Οἶδιῖ на Колон*, 525-526.

⁴⁵¹ *Тројанки*, 259.

⁴⁵² *Тројанки*, 259.

⁴⁵³ *Андромаха*, 350-351.

⁴⁵⁴ *Ифиζенеја во Авлида*, 959-960.

⁴⁵⁵ *Χιῖολιῖ*, 885-886.

⁴⁵⁶ *Еврипид*, *Елекῖρα*, 255.

⁴⁵⁷ *Φοῖνιчанки*, 946.

⁴⁵⁸ *Децаῖα на Херакле*, 915-916.

⁴⁵⁹ *Тројанки*, 312-313.

⁴⁶⁰ *Μεдеја*, 593-594.

⁴⁶¹ *Ορесиῖ*, 19-21.

⁴⁶² *Еврипид*, *Елекῖρα*, 936.

⁴⁶³ *Ион*, 297.

⁴⁶⁴ *Ифиζенеја во Таврида*, 538.

⁴⁶⁵ *Ион*, 900-901.

⁴⁶⁶ *Αλκесиῖδα*, 993-994.

- да биде невјармена во легло: (ἄζυγα λέκτρων)⁴⁶⁸.

Мажоῖι:

- да биде вјармен во леглото: (εὐνήs ἄζυγες)⁴⁶⁹;

- да вјарми некое легло: (πρῶτος τὸ παρθένειον ἐζεύξω λέχος)⁴⁷⁰;

- да го згрижи леглото (да ожени некоја жена): (ἀλλ' αὐτός, ὦ παῖ, τοῦτο κήδευσον λέχος)⁴⁷¹.

Според веќе познатата "легловна аритметика", субјектите можат:

Женаῖια:

- да го споделува леглото со друга жена, да заедничари со некоја жена во леглото: (σοῖ λέχους κοινουμένην)⁴⁷², (ὡς οὐχ ἔκοῦσα τῷδ' ἐκοινώθην λέχει)⁴⁷³; да биде онаа која заедничари во двојно легло (ἀμφὶ λέκτρων διδύμων ἐπίκοινον ἐοῦσαν)⁴⁷⁴.

Мажоῖι:

- да има две легла (двојно легло): (κακόν γ' ἔλεξας, ἄνδρα δίσσω ἔχειν λέχη)⁴⁷⁵;

- (во Тракија) наизменично да им го дава леглото на разни жени (т.е. да го споделува своето легло со други жени): (ἴν' ἐν μέρει λέχος δίδωσι πολλαῖς εἰς ἀνὴρ κοινούμενος)⁴⁷⁶;

- да стане соделител на леглото (на некој маж), да има еден дел од него: (ἦ σὸν οἰκήσειν δόμον ἔγκληρον εὐνήν προσλαβὼν ἐπήλπισα;)⁴⁷⁷.

Жената е пред сè таа која е одговорна за "целоста" на леглото, па затоа единствено таа може:

- да го сочува леглото неизмешано, чисто, неосквернато: (ἀκέραιον ὡς σῶσαμι... λέχος)⁴⁷⁸, да го чува, да го сочувува, т.е. да биде верна: (ἐγὼ μὲν ἢ τὸ σὸν σῶζουσα λέκτρον)⁴⁷⁹; да го сочува леглото недопрено: (ἄθικτον εὐνήν ἴσθι σοι σεωσμένην)⁴⁸⁰; постојано (сигурно) да го чува леглото: (ὡσπερ σὺ τὰμὰ λέκτρ' ἔσωζες ἀσφαλῶς)⁴⁸¹; или да не го сочува како такво, неизмешано, чисто, цело, недопрено, нештетено (κοῦκ ἔσωσ' ἀκήρατον λέχος)⁴⁸².

Субјектите во релациите со леглото кон него може да искажуваат почит:

Женаῖια:

- да го почитува леглото: (ἀπτολέμους δ' εὐνὰς σεβίζουσ')⁴⁸³;

- да го почитува леглото: (αἰδοῦμεθ' εὐνὰς τὰς τόθ' ἠνίκ' ἐσθλὸς ἦν)⁴⁸⁴;

---

⁴⁶⁷ *Молишелки*, 823-824.

⁴⁶⁸ *Хиџолиџи*, 546.

⁴⁶⁹ *Медеја*, 673.

⁴⁷⁰ *Тројанки*, 676.

⁴⁷¹ *Трахинки*, 1227.

⁴⁷² *Андромаха*, 933.

⁴⁷³ *Андромаха*, 38.

⁴⁷⁴ *Андромаха*, 123-124.

⁴⁷⁵ *Андромаха*, 909.

⁴⁷⁶ *Андромаха*, 216-217.

⁴⁷⁷ *Хиџолиџи*, 1010-1011.

⁴⁷⁸ *Хелена*, 48.

⁴⁷⁹ *Ифиџенеја во Авлида*, 1202-1203.

⁴⁸⁰ *Хелена*, 795.

⁴⁸¹ *Побеснейџиоџи Херакле*, 1372.

⁴⁸² *Оресџи*, 575.

⁴⁸³ *Медеја*, 642.

- да го почитува првото легло на невестинската врска: (ἀναγκαίως ἔχει τὰ πρῶτα λέκτρα νυμφικὰς θ' ὁμιλίας τιμᾶν)⁴⁸⁵;

(*Во εἰοῦ*)

- да го почитува леглото на мажот: (εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος)⁴⁸⁶, (εὐνήν τ' αἰδομένη πόσιος)⁴⁸⁷.

Мажоῦ:

- да почитува (ново) легло⁴⁸⁸: (σὸς πόσις καινὰ λέχη σεβίζει);

- да го почитува, да го чествува леглото: (τῆς μαντιπόλου Βάκχης ἀνέχων λέκτρ' Ἀγαμέμνων)⁴⁸⁹;

- да го почитува (да го става пред, да го цени) леглото повеќе или помалку од нешто друго (во случајов од копјето на Ахил): (τὰ δὲ Κασάνδρας λέκτρ' οὐκ ἐφάτην τῆς Ἀχιλείας πρόσθεν θήσειν ποτὲ λόγχης)⁴⁹⁰.

Како што веќе рековме можностите за комбинирање на воспоставените релации се условно неограничени. Изборот на критериумите според кои тие ќе бидат групирани зависи од многу фактори и затоа е многу тешко да се даде егзактна претстава за сите реални и потенцијални односи во кои влегуваат субјектите со леглото. Нашиот избор беше сведен на неопходен минимум кога станува збор за критериумите, не водејќи при тоа сметка за бројни детерминирања кои се нужен предуслов за секоја подлабока систематизација. Во таа смисла, за прецизно дефинирање на релациите, потребно е да се утврдат разни "параметри", како на пр., дали субјектот е човек (условно) или бог, дали е единка или збирна множина, кому припаѓа леглото (на маж или на жена), дали е активен или пасивен учесник во дејствието, дали дејствието е транзитивно (во логичка, а не граматичка смисла), дали релацијата се воспоставува на ниво на глаголот "прави" или "е", во каква улога се јавува леглото (објект или нешто друго), за каков книжевен вид станува збор, за кој автор, контекстот на определеното дело, определените дискурс итн. Ова е само дел од бројните патемни "знаци" кои истражувачот го насочуваат и водат до вистинската цел. Засега, сметаме, беше доволно да претставиме само еден модел при типологизирањето на овие релации. Останатите евидентирани во делата што погоре ги разгледавме, ги донесуваме во продолжение без особен редослед. Значи, покрај другото, жената во трагедијата може:

---

⁴⁸⁴ *Ион*, 977.

⁴⁸⁵ *Хелена*, 1399-1401.

⁴⁸⁶ π, 75.

⁴⁸⁷ τ, 527.

⁴⁸⁸ *Медеја*, 155-156.

⁴⁸⁹ *Хекаба*, 121-122.

⁴⁹⁰ *Хекаба*, 127-129.

- да го смени, да го промени леглото: (κούποτ' ἀλλάξεις λέχη)⁴⁹¹;
- да си го простре леглото (телото) под некој маж: (ίνα μὴ λέκτρ' ὑποστρώσω τινί)⁴⁹²;
- да го крие, да го сокрива леглото, да не кажува за него: (οὐκέτι κρύψω λέχος)⁴⁹³;
- да го состави леглото со некој маж: (λέχος γὰρ Ἡρακλεῖ κριτὸν ξυστᾶσ')494;
- да го отфрли претходниот маж и да љуби друг во ново легло: (ἦτις ἄνδρα τὸν πάρος καινοῖσι λέκτροις ἀποβαλοῦσ' ἄλλον φιλεῖ)⁴⁹⁵;
- на друга жена да ѝ го упропастува леглото заради некаква добивка: (ἢ μὲν τι κερδαίνουσα συμφθεῖρει λέχος)⁴⁹⁶;
- да си ги собира за себе плодовите од нечие друго легло, да се насладува, да ужива во нечие друго легло: (τᾶμ' ἐκαρποῦτ' ἄν λέχη)⁴⁹⁷;
- насилно да го исфрли леглото на друга жена: (ἐκβαλοῦσα λέκτρα τάκείνης βίᾳ)⁴⁹⁸;
- да го нуди леглото на некој маж на друг маж: (ὡς καὶ σύ γ' ἡμῖν πατρός... λέκτρων ἀθίκτων ἦλθες ἐς συναλλαγάς)⁴⁹⁹;
- да му угодува на леглото на мажот, т.е. да ја задоволува страста на мажот: (εὐναῖς ἀρσένων ὑπηρετεῖν)⁵⁰⁰;
- на мажот да му го направи леглото мило: (φίλα ποιησαμένα λέκτρα πόσει σῶ)⁵⁰¹;
- да биде помоќна од нечие легло, од леглото на некоја друга жена: (σῶν τε λέκτρων... κρείσσων)⁵⁰²;
- да биде тајна деверуша на леглото (тајно да го споделува леглото со законската жена): (λέκτρων σκότια νυμφευτήρια)
- да се истрошува (да се измачува) со леглото, со леглото во кое не е присутен мажот: (ἐνθυμίῳις εὐναῖς ἀνανδρώτοισι τρύχεσθαι)⁵⁰³;
- да се гордее со леглото: (τρυφῶσα...“Ἡρα τε Διὸς ἄνακτος εὐναῖσι βασιλίσιν)⁵⁰⁴;
- да моли и да заколнува некого во она што му е мило, т.е. во леглото: (πρὸς σ' ὅ τι σοι φίλον ἐκ σέθεν ἄντομαι, ἢ τέκνον ἢ λέχος ἢ χρέος ἢ θεός)⁵⁰⁵, (καί σ' ἀντιᾶζω πρὸς τ' ἐφεστίου Διὸς εὐνῆς τε τῆς σῆς)⁵⁰⁶;
- (Еринии) да го исплукаат леглото: (ἐν μέρει δ' ἀπέπτυσαν εὐνάς ἀδελφοῦ)⁵⁰⁷;
- (Афродита) да обмислува или пресудува, просудува, т.е. да се грижи и одлучува за леглата на жените: (ὀξύφρων κρίνοι λέχη γυναικῶν)⁵⁰⁸;

⁴⁹¹ Хелена, 836.

⁴⁹² Хелена, 59.

⁴⁹³ Ион, 874.

⁴⁹⁴ Трахинки, 27-28.

⁴⁹⁵ Тројанки, 667-668.

⁴⁹⁶ Андромаха, 947.

⁴⁹⁷ Андромаха, 935.

⁴⁹⁸ Андромаха, 35.

⁴⁹⁹ Хиџолиџи, 651-652.

⁵⁰⁰ Бакхи, 223.

⁵⁰¹ Молиџиелки, 55-56.

⁵⁰² Медеја, 443-444.

⁵⁰³ Трахинки, 110.

⁵⁰⁴ Ифиџенеја во Авлида, 1304-1307.

⁵⁰⁵ Ојдий на Колон, 250-251.

⁵⁰⁶ Ајаниџи, 492-493.

⁵⁰⁷ Аџмемнион, 1192-1193.

(*Bo eīoī*)

- да се погрижува за леглото на мажот, да го подготвува, да го споделува со него: (κείνου πορσανέουσα λέχος)⁵⁰⁹;

- да го спомене во заклетва: (καὶ νωΐτερον λέχος αὐτῶν κουρίδιον, τὸ μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ ποτε μᾶψ ὁμόσαιμι)⁵¹⁰;

- да го трпи (да го поднесува) леглото на маж (иако тоа не го сака): (ἔτλην ἀνέρος εὐνήν πολλὰ μάλ' οὐκ ἐθέλουσα)⁵¹¹.

Μαχοῖ:

- да го засежува леглото: (χρόνια δὲ σπεύρας λέχη)⁵¹²;

- да се вљуби во леглото, да го засака: (τοῦδ' ἐρασθῆναι λέχους)⁵¹³;

- во бракот да љуби едно легло, што значи може да љуби и повеќе легла: (μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις ἀκοινώνητον ἀμὸς εὐνάν)⁵¹⁴; да љуби друго легло (ἄλλην τιν' εὐνήν ἀντὶ σοῦ στέργει πόσις;)⁵¹⁵;

- да го одведе, да го поведе леглото: (Πριαμίδαις ἄγων Λακεδαίμονος ἄπο λέχεα... Πάρις)⁵¹⁶, (τὰ δὲ κέν' ἐξάξεις λέχη)⁵¹⁷;

- да го направи леглото вдовец, да го овдови: (οὐ γαμεῖς γὰρ ἀλλὰ χηρεύση λέχος;)⁵¹⁸;

- да го колне леглото: (τὸ δυσπάρεινον λέκτρον ἐνδατούμενος σοῦ τῆς ταλαίνης)⁵¹⁹;

- да го пофали леглото, да го одобри: (ῆς <γε> λέχος ἐπήνεσα)⁵²⁰; (Απολον): (λέκτρ' ἐπήνεσ')⁵²¹;

- да ужива во леглото, да му се радува, да влече некаква полза од него: (οὔτε λέκτρων νεογάμων ὀνήσομαι)⁵²²;

- од леглото или со помош на леглото на жена да роди нешто (некого): (ὄς ἐξέφυσεν Ἀερόπης λέκτρων ἄπο Ἀγαμέμνον' ἐμέ τε Μενέλεων)⁵²³;

- (братот) да го даде некому сестринското легло: (Πυλάδῃ δ' ἀδελφῆς λέκτρον... δός)⁵²⁴; (διδούς Αἴμονι κόρης τε λέκτρον Ἀντιγόνης σέθεν)⁵²⁵;

- (таткото) да ја убеди, да ја наговори жената (ќерката) за (во) нечие легло на маж: (κεῖνος δὲ παῖδα τὴν ἐμὴν Ἀχιλλέως λέκτροισι πείσας)⁵²⁶;

- (таткото) да го задоми леглото (на својата ќерка) кај некого: (ἐπίσημον εὐνήν Ἡρακλεῖ συνοικίσας)⁵²⁷;

⁵⁰⁸ *Μεδεја*, 643.

⁵⁰⁹ Г, 411.

⁵¹⁰ О, 39-40.

⁵¹¹ Σ, 433-434.

⁵¹² *Ион*, 64.

⁵¹³ *Μεδεја*, 491.

⁵¹⁴ *Андромаха*, 469-470.

⁵¹⁵ *Андромаха*, 907.

⁵¹⁶ *Хелена*, 1118-1120.

⁵¹⁷ *Хелена*, 590.

⁵¹⁸ *Алкесѝида*, 1089.

⁵¹⁹ *Трахинки*, 791-792.

⁵²⁰ *Оресѝ*, 1092.

⁵²¹ *Оресѝ*, 1672.

⁵²² *Μεδεја*, 1348.

⁵²³ *Хелена*, 391-392.

⁵²⁴ *Оресѝ*, 1658-1659.

⁵²⁵ *Фојничанки*, 1587-1588.

⁵²⁶ *Еврипид*, *Елекѝира*, 1020-1021.

⁵²⁷ *Πобеснейшоῖ* *Херакле*, 68.

- (братот) да го огласи (за продавање) леглото (на сестра си): (Κρέων ἀδελφὸς τὰμὰ κηρύσσει λέχη)⁵²⁸;
  - да си го гледа леглото заболено (жената обземена со страст), а да се прави дека не го гледа тоа: (νοσοῦνθ' ὀρώντας λέκτρα μὴ δοκεῖν ὀρᾶν)⁵²⁹;
  - со (тајно) легло да убеди, да наговори, да заведе жена: (κρυφίαις γὰρ εὐναῖς πείσας ἄλοχον φίλαν Ἀτρέως)⁵³⁰; да расипе, да заведе жена: (ὅταν τις διολέσας δάμαρτά του κρυπταῖσιν εὐναῖς)⁵³¹;
  - да посакува да си го земе назад, да си го врати леглото што го изгубил: (ὅστις ἀπολέσας κακὸν λέχος ἀναλαβεῖν θέλεις)⁵³²;
  - да посакува да си го земе леглото (назад, да си го поврати): (χρηστὰ λέκτρ' ἐρᾶς λαβεῖν;)⁵³³;
  - (Дионис) да ги расипува леглата: (λέχη λυμαίνεται)⁵³⁴;
  - да биде неопитен во легло: (λέχους ἄπειρος ὢν)⁵³⁵;
  - да биде чист од легло, неосквернет, прав: (ὄσιος ἀπ' εὐνάς ὢν)⁵³⁶;
  - да има чиста снага од легло, т.е. да нема пробано легло: (λέχους γὰρ ἐς τόδ' ἡμέρας ἀγνὸν δέμας)⁵³⁷;
  - да биде судбински одреден, определен, доделен на (за) леглото: (ἐμῶν γάμων τὸν πεπρωμένον εὐνᾶ πόσιν ἐμέθεν)⁵³⁸;
  - (Ганимед) да биде мила наслада на леглото на Сеус: (Διὸς λέκτρων τρύφημα φίλον)⁵³⁹;
- (*Во εἰοῖ*)
- да се засити од леглото на жена, да се наужива: (εὐνῆς ἥς ἀλόχου ταρπήμεναι)⁵⁴⁰.

IX. 5. Легловна топка

Леглото зазема простор, претставува тоπος, кој не е определен единствено со својата просторна димензија - легловната хоризонтала или со својата елементарна утилитарност. Понекогаш собитијата што во него се одвиваат укажуваат на специфична топка, која, бездруго, би можела да го понесе атрибутот - драмска.

⁵²⁸ *Φοῖνιχάνκι*, 47.

⁵²⁹ *Χιῶλιῖ*, 463.

⁵³⁰ Еврипид, *Ελεκῖρα*, 720-722.

⁵³¹ Еврипид, *Ελεκῖρα*, 921-922.

⁵³² *Ифиџенеја во Авлида*, 389-390.

⁵³³ *Ифиџенеја во Авлида*, 382.

⁵³⁴ *Βακχι*, 354.

⁵³⁵ *Μεδεја*, 672.

⁵³⁶ *Ιων*, 151.

⁵³⁷ *Χιῶλιῖ*, 1003.

⁵³⁸ *Τροјάνκι*, 339-341.

⁵³⁹ *Ифиџенеја во Авлида*, 1049-1050.

Имено, навистина постојат примери во кои просторот на леглото е дефиниран исклучително со неговата предметна утилитарност. Во таа смисла, на, врз или во леглото може да се биде положен⁵⁴¹ или да се положува, да се навалува нешто,⁵⁴² да се пружа, да се простира нешто,⁵⁴³ да се простира, да се фрла нешто,⁵⁴⁴ да се лежи, да се падне (болен),⁵⁴⁵ да се качува, влегува,⁵⁴⁶ да се останува, чека или престојува,⁵⁴⁷ да се држи нешто во него⁵⁴⁸ или да се искокнува од него⁵⁴⁹. Меѓутоа, далеку побројни се примерите во кои е направен спој меѓу денотацијата и конотацијата, во кои метафоричноста "го искривува" просторот на леглото: во него сè уште се одвиваат дејствија кои се детерминирани од утилитарната функционалност, меѓутоа тие се кренати на едно повисоко ниво, почнуваат да значат нешто друго. Топиката на леглото веќе не е ограничена на своето "ефемерно" егзистирање, таа воведува нови димензии (жена, брак, полов однос итн.) од легловниот универзум. Во овој случај леглото секогаш е упатено на некој сопственик, означено е со нечија припадност:

Во или на легло на маж може:

- жената четвороношки да се качи: (ἄ λεχέων ἐπέβας τετραβάμοσι γυίοις)⁵⁵⁰;
- жената да паѓа, да лежи, (за полови односи, однос жена - маж): (ὦ πότνι' ἦ Δίοισιν ἐν λέκτροις πίτνεις Ἴηρα)⁵⁵¹; (ὡς πέσοιμι' ἐς εὐνάην)⁵⁵²; (βροτοῦ ἀνέρος ἔμπεσον εὐνή)⁵⁵³;
- да влезе (друга) жена: (λέκτρα γὰρ τὰ Θησέως οὐκ ἔστι δῶμά θ' ἦτις εἴσεισιν γυνή)⁵⁵⁴;
- да биде придружена, вовлечена, приближена или качена жена: (λέκτροις πλαθεῖτο Ἑλλάνων)⁵⁵⁵;
- да биде одведена некоја жена: (Ἀχιλλέως ἐς κλισίαν λέκτρων δολίαν ὄτ' ἀγόμαν)⁵⁵⁶;
- да се вртка друг маж: (ἐν λέχει στρωφώμενον)⁵⁵⁷.

⁵⁴⁰ ψ, 346.

⁵⁴¹ *Оресѝ*, 227.

⁵⁴² *Оресѝ*, 311.

⁵⁴³ *Тројанки*, 114; *Алкесѝида*, 348-349.

⁵⁴⁴ *Трахинки*, 915-916.

⁵⁴⁵ *Оресѝ*, 35-36, 88.

⁵⁴⁶ Хомерски химни, *Кон Афродѝиѝа*, 161.

⁵⁴⁷ *Оресѝ*, 258, 313.

⁵⁴⁸ *Хиѝолийѝ*, 131.

⁵⁴⁹ *Оресѝ*, 44-45, 279.

⁵⁵⁰ *Хелена*, 376.

⁵⁵¹ *Хелена*, 1093-1094.

⁵⁵² *Хекаба*, 927.

⁵⁵³ Хомерски химни, *Кон Афродѝиѝа*, 199.

⁵⁵⁴ *Хиѝолийѝ*, 860-861.

⁵⁵⁵ *Тројанки*, 204.

⁵⁵⁶ *Ифиѝенеја во Таврида*, 857-859.

⁵⁵⁷ *Аѝамемнон*, 1224.

Во или на легло на жена може:

- мажот да паѓа (за полови односи, однос жена - маж): (έν ἄλλης δεμνίοις πίτνειν νέας)⁵⁵⁸;

- да се качи маж: (λέκτρων... ἀκόντων ἐπιβῆναι)⁵⁵⁹, (σῆς ἐπιβήμεναι εὐνῆς)⁵⁶⁰, (τεῆς ἐπιβήμεναι εὐνῆς)⁵⁶¹, (τότ' ἐγὼ Κίρκης ἐπέβην περικαλλέος εὐνῆς)⁵⁶², (σῆς εὐνῆς ἐπιβάς)⁵⁶³;

- маж да пушти, да внесе жена: (ἀλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἔνθεον κόρην λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε)⁵⁶⁴, (καὶ πῶς ἐπεσφρῶ τήνδε τῷ κείνης λέχει;)⁵⁶⁵.

За разлика од претходните постојат примери во кои топиката на леглото е веќе целосно изменета, нивото на денотација целосно исклучено. Легловниот простор е драмски простор, определен и добиен низ драмски прагми, драмска сцена на која се извршуваат трагички собитија. "Реалната" топика е заменета со нова топичка стварност произлезена од значенската димензија на леглото. Просторот целосно значи, семантиката е неприкосновена. Просторот станува трансферзала која ја поврзува оската на козмичката вертикала со легловната хоризонтала, која ги обединува сите ерото-танатолошки епифании на леглото. Леглото е трагички топос во кој се зачнуваат и извршуваат трагички прагми полни жал и страв. Следните примери сами по себе доволно говорат за тоа.

Во леглото може да се случуваат несреќи: (ἦν δ' αὖ γένηται ξυμφορὰ τις ἐς λέχος)⁵⁶⁶; единствено во леглото, додека децата не се уште родени, жената може да има несреќа: (τίς οὖν ἄν εἴη μὴ πεφυκότων γέ πω παίδων γυναικὶ συμφορὰ πλὴν εἰς λέχος;)⁵⁶⁷; во леглото може да се родат несреќи: (γοῶτο δ' εὐνάς, ἔνθα δύστηνος διπλοῦς ἐξ ἀνδρὸς ἀνδρα καὶ τέκν' ἐκ τέκνων τέκοι)⁵⁶⁸; да се случуваат убиства: (οἰκτρὰ μὲν νόστοις αὐδᾶ, οἰκτρὰ δ' ἐν κοίταις πατρώαις ὅτε οἱ παγχάλκων ἀνταῖα γενῶν ὠρμάθη πλαγᾶ)⁵⁶⁹;

На леглото (жената) може да убие или да се самоубие: (μὴ θηκτὸν ὥση φάσγανον δι' ἥπατος, σιγῆ δόμους εἰσβᾶσ', ἴν' ἔστρωται λέχος)⁵⁷⁰, (ἦ θηκτὸν ὥσω φάσγανον δι' ἥπατος, σιγῆ δόμους ἐσβᾶσ', ἴν' ἔστρωται λέχος)⁵⁷¹;

Во леглото (жената) може да се затекне онеправдена: (ἐς εὐνὴν ἠδικημένην κυρῆ)⁵⁷²

⁵⁵⁸ Алкесѝида, 1059.

⁵⁵⁹ Ајсхил, Молиѝелки, 37-39.

⁵⁶⁰ κ, 340.

⁵⁶¹ κ, 342.

⁵⁶² κ, 347.

⁵⁶³ Хомерски химни, Кон Афродиѝа, 154.

⁵⁶⁴ Еврипид, Елекѝра, 1032-1033.

⁵⁶⁵ Алкесѝида, 1056.

⁵⁶⁶ Медеја, 571.

⁵⁶⁷ Андромаха, 904-905.

⁵⁶⁸ Ојдиѝ ѝиранин, 1249-1250.

⁵⁶⁹ Софокле, Елекѝра, 193-196.

⁵⁷⁰ Медеја, 40-41.

⁵⁷¹ Медеја, 379-380.

⁵⁷² Медеја, 265.

Во леглото може маж да осрамоти жена: (ἦν οὐποθ' ἀνὴρ ὄδε... ἥσχυεν εὐνῆ)⁵⁷³;

Во леглото може некој да биде искапен за последен пат (за убиството на Агамемнон во кадата) или во бракот на смртта: (λουτρὰ πανύσταθ' ὑδρανάμενον χρὸ κοίτη ἐν οἴκτροτάτη θανάτου)⁵⁷⁴;

Во леглото жената може да биде вјармена: (ἵνα με λέχεσι μελέαν μελέοις ἐξεύξω)⁵⁷⁵; во леглото маж може да вјарми жена: (γενναιοτάταν δὲ πασῶν ἐξεύξω κλισίαις ἄκοιτιν)⁵⁷⁶;

Во леглото може да има обезглавена пустош на млади, т.е. пустош која настанала со убиствата на младите мажи во војната: (ἐν τε δεμνίοις καράτομος ἐρημία νεανίδων)⁵⁷⁷;

Во леглото може жената да живее, да домува: (ἐν λέκτροις φονίοις... οἴκει)⁵⁷⁸;

На леглото мажот може да си има цвет на нежна хетаира: (ἐπὶ δεμνίοισι τ' ἄνθος χλιδαῶς ἔχων ἐταίρας)⁵⁷⁹;

Во леглото на мажот може да се наоѓа неговиот крвник: (τὸν αὐτοέντην ἡμῖν ἐν κοίτη πατρὸς)⁵⁸⁰.

IX. 6. Леглото покажува припадност

Во класификациите и систематизациите на претходните морфолошко-синтаксички синтагматски целини веќе имавме можност да се увериме во важноста што многу пати, за правилното структурирање на релациите, ѝ се придава на легловната припадност. Имено, видовме дека не е сеедно дали леглото му припаѓа на маж или на жена, на роб или на господар итн., бидејќи парадигматските промени кои може да се извршат во видот на воспоставената релација во многу зависат од таквата припадност. Понекогаш таа дури е пресудна и за самата трагичка или (во помала мерка) епска прагматеја. Затоа е нужно да се издвојат и утврдат можните комбинации во кои влегува леглото на ова ниво, заради комплетирање на претставата за неговото место и улога.

При анализите утврдивме состојба во која многу често припадноста на леглото е дефинирана со заменски форми. Оваа "заменска определба" покажува

---

⁵⁷³ Еврипид, *Елекѿра*, 43-44.

⁵⁷⁴ Еврипид, *Елекѿра*, 157-158.

⁵⁷⁵ *Ион*, 900-901.

⁵⁷⁶ *Алјесѿида*, 993-994.

⁵⁷⁷ *Тројанки*, 563-565.

⁵⁷⁸ Еврипид, *Елекѿра*, 211-212.

⁵⁷⁹ *Киклој*, 499-500.

⁵⁸⁰ Софокле, *Елекѿра*, 272.

поголема фреквентност и разновидност кога се однесува на жена. Па така, леглото може да ѝ припаѓа на жената, како:

Μοε:

- (τάμ'... λέχη)⁵⁸¹, (ἐμόν... λέχος)⁵⁸², (τοῦμόν λέχος)⁵⁸³, (τάμ'... λέχη)⁵⁸⁴, (τάμ'... λέχη)⁵⁸⁵, (τάμ'... λέχη)⁵⁸⁶, (τάμ'... λέχη)⁵⁸⁷, (τοῦμόν... λέχος)⁵⁸⁸, (τῆς ἐμῆς εὐνῆς)⁵⁸⁹, (λέκτρα τάμα)⁵⁹⁰, (τάμα λέκτρα)⁵⁹¹, (εὐνῆς τῆς ἐμῆς)⁵⁹², (τάμα... λέχη)⁵⁹³, (τάμα... λέχη)⁵⁹⁴, (λέκτρα τάμ')⁵⁹⁵, (τάμα λέκτρα)⁵⁹⁶, (λέχη δὲ τάμα)⁵⁹⁷, (λέχη... ἐμά)⁵⁹⁸, (λέχος... ἐμόν)⁵⁹⁹;

Τβοε:

- (σὸν... λέχος)⁶⁰⁰, (σὸν... λέχος)⁶⁰¹, (σῶν τε λέκτρων)⁶⁰², (λέκτρων... σῶν)⁶⁰³, (λεχέων σῶν)⁶⁰⁴, (σὰ λέχεα)⁶⁰⁵, (λέκτρων σῶν)⁶⁰⁶, (σὸν... λέχος)⁶⁰⁷, (τὸ σὸν λέχος)⁶⁰⁸, (σῆς... εὐνῆς)⁶⁰⁹, (τεῆς... εὐνῆς)⁶¹⁰, (σῆς εὐνῆς)⁶¹¹;

Нејзино:

- (λέκτρα τάκείνης)⁶¹², (τῷ κείνης λέχει)⁶¹³;
- (λέχος γε τῆσδ')⁶¹⁴;

На δρυζα:

- (ἄλλης δεμνίους)⁶¹⁵;

Наше:

- (ἀμέτερα λέχεα)⁶¹⁶, (εὐνῆς ἡμετέρης)⁶¹⁷.

---

⁵⁸¹ *Μεδεја*, 1354.

⁵⁸² *Хелена*, 30.

⁵⁸³ *Хелена*, 803.

⁵⁸⁴ *Хелена*, 32.

⁵⁸⁵ *Хелена*, 65.

⁵⁸⁶ *Хелена*, 807.

⁵⁸⁷ *Андромаха*, 935.

⁵⁸⁸ *Андромаха*, 30.

⁵⁸⁹ *Андромаха*, 1253.

⁵⁹⁰ *Тројанки*, 745.

⁵⁹¹ *Тројанки*, 404.

⁵⁹² *Еврипид, Елекѿра*, 255.

⁵⁹³ *Ифиџенеја во Авлида*, 1156.

⁵⁹⁴ *Фојничанки*, 47.

⁵⁹⁵ *Фојничанки*, 14.

⁵⁹⁶ *Фојничанки*, 59.

⁵⁹⁷ *Хекаба*, 365.

⁵⁹⁸ *Трахинки*, 920.

⁵⁹⁹ *Хомерски химни, Кон Аѿолон*, 328.

⁶⁰⁰ *Μεδεја*, 555.

⁶⁰¹ *Μεδεја*, 697.

⁶⁰² *Μεδεја*, 443.

⁶⁰³ *Хелена*, 844.

⁶⁰⁴ *Хиѿолиѿи*, 154.

⁶⁰⁵ *Еврипид, Елекѿра*, 481.

⁶⁰⁶ *Ифиџенеја во Авлида*, 1410.

⁶⁰⁷ *Ион*, 297.

⁶⁰⁸ *Анѿиѿѿона*, 573.

⁶⁰⁹ *κ*, 340.

⁶¹⁰ *κ*, 342.

⁶¹¹ *Хомерски химни, Кон Афродиѿиа*, 154.

⁶¹² *Андромаха*, 35.

⁶¹³ *Алкесѿида*, 1056.

⁶¹⁴ *Тројанки*, 416.

⁶¹⁵ *Алкесѿида*, 1059.

Леглото може да му припаѓа и на мажот и тоа како:

Мое:

- (τάμ'... λέχη)⁶¹⁸, (τάμ'... λέχη)⁶¹⁹, (τάμά... λέχη)⁶²⁰, (τάμά λέκτρ')⁶²¹, (τάμ'... λέχη)⁶²², (τάμά λέκτρα)⁶²³, (εὐνῆς τῆς ἐμῆς)⁶²⁴, (λέκτρον τοῦμόν)⁶²⁵, (τὴν ἐμὴν... εὐνήν)⁶²⁶; (τάμά λέκτρ')⁶²⁷, (τῶν ἐμῶν λέκτρων)⁶²⁸, (ἐμὰ δέμνια)⁶²⁹;

Твое:

- (τὸ σὸν... λέκτρον)⁶³⁰, (λέχος... σὸν)⁶³¹, (τὸ σὸν λέχος)⁶³², (εὐνῆς τε τῆς σῆς)⁶³³, (λέχος σὸν)⁶³⁴, (σὸν... λέχος)⁶³⁵; (σοῖς ἐν δεμνίοις)⁶³⁶;

Негово:

- (κείνου... λέχος)⁶³⁷

Наше (на маж и жена):

- (εὐνῆς ἡμετέρης)⁶³⁸; (νωῖτερον λέχος)⁶³⁹;

Задржувајќи ја истата полова определба може да ја поделиме и следната група примери, во кои леглото може да припаѓа, да биде:

(неοἰределено) на жениӣе (женαῑια):

- (γυναικῶν λέχος)⁶⁴⁰, (λέχη γυναικῶν)⁶⁴¹, (γυναικὸς εὐνάς)⁶⁴²; или на сопругата: (εὐνῆς ἥς ἀλόχου)⁶⁴³; (εὐνῆς ἀλόχου)⁶⁴⁴;

(οἰределено) на конкретна жена:

- (Κλυταιμῆστρας λέχος)⁶⁴⁵; (Ἀερόπης λέκτρων)⁶⁴⁶, (λέκτρα τε Κρήσας Ἀερόπας)⁶⁴⁷; (λέκτρον Ἀντιγόνης)⁶⁴⁸; (εὐνὰν Νύμφας τᾶς Περσηίδος)⁶⁴⁹; (τῆς μαντιπόλου

⁶¹⁶ *Ион*, 1092.

⁶¹⁷ κ, 334.

⁶¹⁸ *Хелена*, 427.

⁶¹⁹ *Хелена*, 784.

⁶²⁰ *Хелена*, 974.

⁶²¹ *Хелена*, 1634.

⁶²² *Хиџолиџӣ*, 1266.

⁶²³ *Хиџолиџӣ*, 944.

⁶²⁴ *Хиџолиџӣ*, 885.

⁶²⁵ *Ифиџенеја во Авлида*, 960.

⁶²⁶ *Ифиџенеја во Авлида*, 1355.

⁶²⁷ *Побеснеџӣиоџӣ Херакле*, 1372.

⁶²⁸ *Персиџӣ*, 704.

⁶²⁹ θ, 314.

⁶³⁰ *Ифиџенеја во Авлида*, 1202-1203.

⁶³¹ *Побеснеџӣиоџӣ Херакле*, 803.

⁶³² *Аџанӣ*, 491.

⁶³³ *Аџанӣ*, 493.

⁶³⁴ *Окованиоџӣ Промеџеј*, 556.

⁶³⁵ *Хомерски химни, Кон Аџолон*, 328.

⁶³⁶ *Оресџӣ*, 258.

⁶³⁷ Γ, 411.

⁶³⁸ ψ, 226.

⁶³⁹ Ο, 39.

⁶⁴⁰ *Медеја*, 1290.

⁶⁴¹ *Медеја*, 643.

⁶⁴² *Алкесџӣида*, 945.

⁶⁴³ ψ, 346.

⁶⁴⁴ *Хесиод, Дела и дни*, 329.

⁶⁴⁵ *Оресџӣ*, 20.

⁶⁴⁶ *Хелена*, 391.

⁶⁴⁷ *Оресџӣ*, 1009.

Βάκχης... λέκτρ')⁶⁵⁰; (τὰ δὲ Κασάνδρας λέκτρ')⁶⁵¹; (Ἑλένας... λέκτρα)⁶⁵²; (Ἥβας... λέχος)⁶⁵³; (Κίρκης... εὐνής)⁶⁵⁴; (Δήμητρος... λέχος)⁶⁵⁵; со значење на љубовни игри, љубовно уживање: (λέκτρων Ἀφροδίτας)⁶⁵⁶;

(*неοἰределено*) на *мажиџе* (*мажџи*):

- (λέκτρων ἀνδρὸς)⁶⁵⁷, (ἀνδρὸς... λέκτρ')⁶⁵⁸, (ἀνδρὸς λέχος)⁶⁵⁹, (εὐναίς ἀρσένων)⁶⁶⁰, (ἀνδρὸς εὐνάν)⁶⁶¹, (εὐνήν ἀνδρὸς)⁶⁶², (εὐνάς ἀνδρῶν)⁶⁶³, (εὐνάς ἀνδρῶν)⁶⁶⁴; (ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ)⁶⁶⁵, (ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ)⁶⁶⁶; (ἀνέρος εὐνήν)⁶⁶⁷; на маж господар (εὐνήν... πόσιος)⁶⁶⁸;

(*οἰределено*) на *конкреџиен маж*:

- (Διὸς... λεχέων)⁶⁶⁹, (Διὸς λέκτρων)⁶⁷⁰, (λέκτρων... τῶν Διὸς)⁶⁷¹, (λεχέων Διὸς)⁶⁷², (λέχος τὸ Ζηνός)⁶⁷³, (Διὸς ἄνακτος εὐναίσι)⁶⁷⁴, (εὐνήν Διὸς)⁶⁷⁵; (λέκτρ'... Αἰακοῦ)⁶⁷⁶; (Αἰγίσθου λέχος)⁶⁷⁷; (λέκτρα γὰρ τὰ Θησεώς)⁶⁷⁸; (Ἀχιλλέως λέκτροισι)⁶⁷⁹, (Ἀχιλλέως... λέκτρων)⁶⁸⁰; (λέκτροις... Στρυμόνος)⁶⁸¹; (λέκτρον Αἴμονος)⁶⁸²; (λέχος... καὶ εὐνήν Ἥφαιστοιο)⁶⁸³; (Ὀδυσσῆος... εὐνή)⁶⁸⁴; (Ἀγχίσεω... λέχεσιν)⁶⁸⁵; (Κοίου... εὐνήν)⁶⁸⁶.

⁶⁴⁸ *Φοјничанки*, 1588.

⁶⁴⁹ *Побеснејџиоџи Херакле*, 800-801.

⁶⁵⁰ *Хекаба*, 121-122.

⁶⁵¹ *Хекаба*, 127-128.

⁶⁵² *Хекаба*, 635.

⁶⁵³ *Децаџџа на Херакле*, 915-916.

⁶⁵⁴ κ, 347.

⁶⁵⁵ *Хесиод*, *Теоџонија*, 912.

⁶⁵⁶ *Ифиџенеја во Авлида*, 545.

⁶⁵⁷ *Медеја*, 286.

⁶⁵⁸ *Оресџи*, 559.

⁶⁵⁹ *Тројанки*, 666.

⁶⁶⁰ *Бакхи*, 223.

⁶⁶¹ *Молиџелки*, 824.

⁶⁶² *Аџамемнон*, 1626.

⁶⁶³ *Ајсхил*, *Молиџелки*, 142.

⁶⁶⁴ *Ајсхил*, *Молиџелки*, 152.

⁶⁶⁵ δ, 333.

⁶⁶⁶ ρ, 124.

⁶⁶⁷ Σ, 433.

⁶⁶⁸ π, 75.

⁶⁶⁹ *Хелена*, 375-376.

⁶⁷⁰ *Ифиџенеја во Авлида*, 1049-1050.

⁶⁷¹ *Филокџеџи*, 678.

⁶⁷² *Окованиоџи Промеџеј*, 895.

⁶⁷³ *Окованиоџи Промеџеј*, 651-652.

⁶⁷⁴ *Ифиџенеја во Авлида*, 1306-1307.

⁶⁷⁵ *Хомерски химни*, *Кон Аџолон*, 344.

⁶⁷⁶ *Хелена*, 7.

⁶⁷⁷ *Оресџи*, 619.

⁶⁷⁸ *Хиџолиџи*, 860.

⁶⁷⁹ *Еврипид*, *Елекџира*, 1020-1021.

⁶⁸⁰ *Ифиџенеја во Таврида*, 857-858.

⁶⁸¹ *Рес*, 920.

⁶⁸² *Φοјничанки*, 1638.

⁶⁸³ θ, 269-270.

⁶⁸⁴ π, 34.

⁶⁸⁵ *Хомерски химни*, *Кон Афродиџа*, 126.

⁶⁸⁶ *Хесиод*, *Теоџонија*, 404.

- девица: (παρθένων ἐπὶ λέκτροις)⁷⁰⁹;
- девојка: (δέμνια κούρης)⁷¹⁰;
- умрениот: (λέχη δὲ τοῦ θανόντος)⁷¹¹;
- смртта: (κοίτα ἐν οἰκτροτάτα θανάτου)⁷¹².

Ова поглавје би го завршиле со уште едно потсетување за семантичката слика на поимот легло во хеленската трагедија. Веќе добро ни се познати референтите на кои е упатен знакот легло во античката книжевност, знаеме што тој може да значи и означува, затоа вниманието го ограничуваме на трагичкиот мит во кој се синтетизирани повеќето (или главните) означеници на овој знак. Немајќи намера да ја преземаме улогата на речниците, овде само накусо ги сумираме сознанијата за референтните облици со кои леглото воспоставува релации. Во таа смисла леглото може да означува или да претставува:

- а) жена (во најразлични облици, како сопруга, наложница итн.) - се среќава насекаде;
- б) брак (свадба, венчавка) - се среќава често;
- в) пород, чедо, производ на љубовно уживање: (ἔχω τὰ τῆς Διός τε λέκτρα Λήδας θ')⁷¹³;
- г) секс, полов однос, брачна полова обврска: (εἰ δὲ λέκτρα διέφυγες τάδ' οὐκ ἔχω)⁷¹⁴; (ἐνταῦθα λέκτρων ἵκετεύομεν φυγᾶς)⁷¹⁵; (λέχους γὰρ ἐς τόδ' ἡμέρας ἀγνὸν δέμας)⁷¹⁶;
- д) секс, љубовно уживање: (κρυπτὰ κοίτα λεχέων σῶν)⁷¹⁷; (κρυφίαις γὰρ εὐναῖς)⁷¹⁸; (οὐκέτι κρύψω λέχος)⁷¹⁹; љубовни игри (λέκτρων Ἀφροδίτας)⁷²⁰; сексуален однос, тајни милувања (κρυφίαις γὰρ εὐναῖς πείσας ἄλοχον φίλαν Ἀτρέως)⁷²¹;
- ѓ) страст, страст за полов однос: (οὐκ ἄν ποτ' εὐνῆς οὐνεχ' ἡδονῆς τε σῆς προῆγον ἄν σε δεῦρο)⁷²²; (νοσερᾶς δέμνια κοίτης)⁷²³;
- е) тело на жена, полов орган на жена, честитост на жена: (ἵνα μὴ λέκτρ' ὑποστρώσω τινί)⁷²⁴; тело на жена, полов орган на жена (ἦν χρόνια λέκτρα τᾶμ' ἔχων ἐν δώμασιν)⁷²⁵;

⁷⁰⁹ Тројанки, 324.

⁷¹⁰ ζ, 20.

⁷¹¹ Οἰδίῳ Ἰθιρανῖν, 821.

⁷¹² Еврипид, *Електира*, 158.

⁷¹³ Хелена, 637.

⁷¹⁴ Хелена, 794.

⁷¹⁵ Хелена, 799.

⁷¹⁶ Хиџолий, 1003.

⁷¹⁷ Хиџолий, 153-154.

⁷¹⁸ Еврипид, *Електира*, 720-721.

⁷¹⁹ Ион, 874.

⁷²⁰ *Ифигенеја во Авлида*, 545.

⁷²¹ Еврипид, *Електира*, 720-722.

⁷²² Хиџолий, 495-496.

⁷²³ Хиџолий, 179-180.

⁷²⁴ Хелена, 59.

⁷²⁵ Фојничанки, 14.

ж) процес, дејствие, дејание: мажот може да изврши подмолно легло, т.е. да направи процес на подмолно соединување, подмолна копулација, како што прави Севс со Леда, кога зема облик на лебед и извршува лукаво соединување со неа: (Ζεὺς μητέρ' ἔπτατ' εἰς ἐμὴν Λήδαν, κύκνου μορφώματ' ὄρνιθος λαβών, ὃς δόλιον εὐνήν ἐξέπραξ')⁷²⁶.

---

⁷²⁶ *Хелена*, 18-20.

ЗАКЛУЧОК

Последната четвртина од векот што изминува ги обележи хуманистичките науки со зголемен интерес за феноменот жена во рамките на историскиот, социолошкиот, културолошкиот, литерарниот, философскиот итн. контекст. Во таа смисла, покрај бројните писанија и трудови во научните области чии аспекти го профилираат "проблемот на старото ново совремие", во светот се појавија издвоени установи, како "Родови студии" или "Женски студии", кои во своите истражувања го афилираат токму овој феномен. И класичните науки не останаа имуни на "женското" гледање на нештата, па, некако истовремено, и кај нив се наметна прашањето за жената, се разбира, во контекстот што тие го истражуваат - антиката. Па така, за прв пат, светот што веќе две илјади години до нас допираше како ἀνδρεῖος и, во кој, да се има *virtus* значеше да се биде *vir*, почна да се менува, да добива нов облик.

Во потрагата по дефинирањето на улогата и местото на жената во антиката е вклучен загадочно голем број класични филолози, кои со своите теоретски решенија потпрени на пишаните споменици останати до нас, во голема мерка, речиси егзактно, нудат одговори за проблемот, гледано од историски, социолошки, или, донекаде, антрополошки аспект, меѓутоа многу ретко, или, барем, доста неуспешно, му приоѓаат на феноменот жена во уметничкиот мит, т.е. начинот на кој жената учествува во него, егзистира во него, начинот на кој влегува во релации со светот што го обликуваат уметничките прагми.

Од истражувањата, согледувањата, анализите и, понекогаш, аксиоматичните заклучоци изложени во претходните поглавја веќе може да се насети и одгатне нашето убедување дека конечно е откриена алката што недостасуваше, најдено е парчето од мозаикот со кое се исцртува сликата за женската οὐσία во античката книжевност. Веќе не се поставува симплифицираното прашање за местото и улогата на жената, туку прашањето се крева на највисоко онтолошко рамниште: која или што (*sic!*) е жената во античката, поточно, старогрчката

книжевност? Со оглед на тоа што истражувањата опфатија голем дел од хеленската поетика, низ анализите се издиференцира и наметна егзистирањето на овој феномен во уметничката (или со модерна, англосаксонска терминологија, фиктивната) книжевност. Поради спецификите со кои таа се издвојува од останатите книжевни облици, а најмногу поради фактот што во неа е длабоко вткаен митот и митскиот начин на мислење, единствено во неа одговорот носи конкретна, сликовна, дури опиплива форма.

Леглото е жена, жената е легло, жената е означена преку леглото, жената се остварува низ леглото, жената дејствува низ и со леглото, жената постои како легловен облик, се метаморфозира во легловни форми, исполнува легловни содржини, во светот влегува низ легловна димензија и го восприема преку леглото, води легловен живот, чувствува преку леглото, радоста и тагата, среќата и несреќата ги доживува преку леглото, работи и страда за и низ леглото, живее и умира за и во леглото, своето учество во универзумот го означува преку леглото, своите постапки, однесувања и дејанија ги сообразува со леглото, светот ја препознава преку леглото, светот ја препознава како легло. Веќе станува јасно дека жената во митот и книжевноста која почива на митот има друго "јас", има друго име, дека жената е, всушност, легло. Меѓутоа, зошто, кога присуството на леглото е толку евидентно, повеќе од два милемниума никој не се осмелува да го посочи, издвои и означи со вистинското име, да му го додели местото што му припаѓа. Се чини одговорот се крие во замката на човечкото ratio со кое е обременета критичката мисла уште од времето на Аристотел, кога почнуваат да попуштаат врските со архаичниот, изворниот начин на мислење. Леглото се препушта во водите на метафората која непознатото го изразува преку познатото, во релација чија "безрелатност" има потреба од имагинативен скок за да се препознае сличноста на која метафората алудира. Човештвото, врзано во прангите на конвенционалноста што ја наложува рационалната мисла, неиздржано, сирово, по малку наивно, а пред сè неправедно, го "фрла" леглото во пазувите на метафората, каде буквалната или денотативната сличност меѓу означителот и означеникот е занемарена, па сега означителот упатува на референтот на начин кој "почетно" е "невообичаен". Се разбира оваа релација била овозможена од фактот што луѓето чувствувале дека некаква сличност сепак постои. Меѓутоа дури и ползувајќи ја новата "придобивка", толкувачите и

преведувачите на античките текстови низ вековите не се снебиваат да ја преведат "метафората" (можеби, зашто самите чувствуваат дека нешто недостига, дека зборот не е обична метафора, или, пак, дека, како метафора, нема да биде доволно јасна). Со времето од мислата и погледот исчезнуваат релациите што леглото ги воспоставува и гради најпрво во поширокиот, а потоа и во потесниот дискурс, се отвораат празнини во значењето, се брише контекстот што самото легло го создава, полисемантичноста на леглото се симплифицира, се тривијализира, му се одземаат местото и улогата на рамноправен актант во собитијата. Леглото останува "соголено", станува товар што треба да се избегне, да се замени со нешто "поприземно". Се бараат модуси за што подобра translација, се прибегнува кон секакви решенија само да се "заобиколи" што побрзо и побезболно - состојба која станува традиција.

Нашето враќање кон изворната семантика немаше за цел да ги поедноставни нештата; напротив, намерата беше да се возобнови и предочи стариот значенски систем што леглото бездруго го образувало во антиката. Избраната методологија е само орудие со кое најбрзо и најлесно се стигнува до веќе познатата цел - богатата семиотичка и семантичка ризница на овој *signum*. Леглото не е метафора, леглото е знак кој значи и означува, според своја внатрешна логика, кој гради еден цел семиотички систем, знак, дури и над современите сфаќања за овој термин, надзнак, кој во магиската стварност на единствената енергија на духот, затворениот облик на свеста, често пати ја брише границата меѓу него и означеното.

Значенскиот систем на леглото според утврдена схематика го структурира делот од универзумот што во него е пресликан. Во таа смисла тој поседува детерминирани релати, како на пр. специфичните означители *λέχος*, *λέκτρον*, *εὐνή* итн., кои, додека системот функционира, покажуваат издржана доследност, во употребата, во означувањето, во припадноста на одредени поетски облици, во генерирањето специфична митска, т.е. поетска стварност. Од друга страна, постоењето означители (како *κλίνη*) кои не му припаѓаат на овој систем и кои генерираат поинаква стварност, само го потврдуваат неговото функционирање. Таму каде што (во просторот) и кога (во времето) системот е разбиен, во неговото функционирање почнуваат да се јавуваат аномалии, а

причините за тоа, како што видовме, можат да бидат објективни или крајно субјективни.

Проверката на тезата направена врз истражувањата на базичните столбови на хеленската поетика покажа дека Леглото семиотичкиот систем го генерира во митот, т.е. во митологемата, во митската сликовност, во митската стварност, во митската мисла и претстава. Оттаму се "симнува" во уметничкиот мит. Онаму каде што поетската стварност структурира митска стварност легловниот систем функционира; онаму каде што нема митска стварност леглото нема сакрално значење, леглото е речиси беззначно или семантички еднозначно, на ниво на денотација. Во таа смисла, неуметничките (условно кажано) книжевни видови (како историографијата, философијата, реториката и сл.) не ја ползуваат полисемантичноста на леглото; кога треба на него да се повикаат, употребуваат "ефемерна" лексика; богатата знаковна лексика ја користат само кога воведуваат или наведуваат делови од некој мит или митологема.

Лирската поезија на свој начин донекаде ја запазува ваквата закономерност. Меѓутоа, во неа легловниот систем целосно функционира, иако во многу помала мерка (на пр. од епот или трагедијата); профаната лексика отсуствува, за неа лириката сè уште "не знае".¹ Онаму каде што лириката нагласено фингира митска стварност знаковноста на леглото е присутна; онаму каде што лирската прагматеја се повеќе непосредно се објавува низ епопички, мистички, еротски вознес на авторот, неа ја нема. Спецификата на лириката во односот кон Леглото произлегува од спецификите на нејзиниот поетски вид; во таа смисла лиричарите понекогаш експериментираат со овој знаковен систем, ставајќи го во необични и невообичаени контекстуални комбинаторики. Комедијата "се држи" уште построго во однос на легловната семиотика. Всушност, одликите на овој книжевен вид (а, донекаде и времето во кое таа се твори), ѝ налагаат да го тривијализира значењето на леглото, да го профанизира, но токму затоа и да ја избегнува употребата на "сакралната" легловна лексика. Кога тоа го прави, обично се повикува на веќе (на друго место) фингирана митска стварност или цитира делови од драмски дела на

---

¹ Всушност, хронолошките рамки во кои се креира, ја определуваат ваквата состојба, поради близината и силното влијание на митскиот простор и време.

трагички автори. Меѓутоа, треба да се нагласи дека комедијата сè уште го чува во сеќавање "култот на леглото"; се чини, ја чувствува неговата моќ, ја почитува неговата светост, па затоа означителите ги заменува со такви кои, покрај (условно земено) легловната утилитарна функционалност, не содржат некаква друга конотација, кои не може да збунат, да упатуваат на нешто друго, да алудираат на митската легловна димензија.

Во поетската уметност семиотичко-семантичкиот систем легло за прв пат, вистински, влегува низ епските песни, во кои врската со митската стварност е многу свежа и многу силна. Во епот јасно може да се види провениенцијата на легловниот универзум - митската претстава за светот, митскиот начин на мислење и восприемање на стварноста. Леглото-знак доаѓа од уранските простори, им припаѓа на боговите, а нивниот посебен однос кон леглото станува парадигма за односот што луѓето ќе го воспостават со него. Во тој однос, кој сè уште не е докрај оформен, се отсликуваат борбите меѓу силите на стихиите на внатрешно ниво, остатоци од периодот на дивјаштвото и етичките норми што ги донесува времето во кое човештвото се обликува според поимот културта. Меѓутоа она што може да се издвои како несомнено е почитта кон леглото како нешто свето, која ќе го следи сè додека е живо сеќавањето на митското време. Сè уште не е јасно издиференцирана припадноста на леглото, сè уште за него не може да се зборува како дел од светот на жената, сè уште не се детерминирани сите функции на леглото. Леглото сè уште не носи никаква трагичка димензија, но во мигот кога влегува (или слегува) во просторот меѓу богови и луѓе (херои), меѓу бесмртни и смртни (како во бајковната структура на *Одисеја*), се востановува како составен дел на поетското ткиво, сè уште не активен чинител, но, бездруго, при-чинител на собитијата. Впрочем, како што видовме, со воведувањето на леглото, херменевтичката слика на *Одисејата* добива поинаков облик, клучната прага - *νόστος* добива митска конкретизација, а ликовите стануваат логички профилирани низ неговата знаковно-значенска присутност.

Своето акциј леглото го доживува и живее во трагедијата. Се чини совршениот (според многумина) уметнички книжевен облик е вистинскиот простор во кој семантичноста на леглото проблеснува во сиот свој раскош. Во него леглото ги искористува сите значенско-творечки елементи од својот

знаковен систем, ги воспоставува сите синтагматско-парадигматски релации, се вградува себеси во трагичката прагматеја, учествува како, речиси рамноправен актант во собитијата, гради заплети, катастрофични пресврти, расплети, препознавања итн., легловната лексика е речиси без исклучок "сакрална", со длабока конотативна димензија, а јазикот на трагедијата се исполнува со специфичен комуникациски облик - легловна реторика. Од една страна, за ваквата состојба е "виновна" митската стварност што ја структурира трагедијата, а од друга, многу позначајно, присуството на вистинскиот означеник - жената, со трагичката суштина произлезена од нејзината ерототанатолошка димензионираност. Ваквото гледиште би можело да се поткрепи со митската претстава дека раѓањето и смртта се архетипски пројави на женскиот принцип во козмосот, а трагедијата зборува за раѓање (родови, градови, па дури и конкретни трагички лица) и умирање, уништување (градови, родови, луѓе, кралства).

Иако присуството на семиотички многуродното легло е евидентирано кај сите тројца велики трагедиографи, Еврипид, според Аристотел "најтрагичниот меѓу поетите", се издвојува не само според бројот на примерите, туку и со богатата полисемантичност и развиената структурираност на легловниот семиотички систем. Се разбира, за ваквата состојба пресудно е присуството на жената со кое изобилуваат неговите драми, меѓутоа, се чини, Еврипид го заслужува атрибутот "најтрагичен" токму поради проникнувањето во есенцијата на она што ја означува жената.

Во трагедијата станува јасно дека леглото не е ниту обичен предмет, ниту обична метафора, супститут за жена. Напротив, речиси без исклучок, жената во трагедијата дејствува единствено *низ* (преку), единствено *за* (поради) леглото, а често пати *со*, *во* или *на* леглото. Нејзината дејствителност е секогаш насочена *од* и *кон* леглото. Леглото излегува од детерминираниите граници на Домот: во трагедијата леглото не е нешто што се наоѓа Внатре,² леглото е Надвор, го исполнува целиот трагички топос или претставува центар³ околу кој се собираат, збиваат и нанижуваат трагичките прагми. Преку леглото жената

---

² Се разбира, не во буквална смисла, туку метафизички, појмовно, на начин на кој во трагедијата "се гледаат" извршените убиства или самоубиства; иако, понекогаш, дури и физички може да се евидентира присуството на леглото на сцената.

³ Како свештен топос, како олтар, врз леглото се случуваат колежи, убиства, самоубиства...

пенетрира во машката трагичка сфера и целосно ја инфицира со вирусот на ерототанатолошка дејствителност, преку леглото ја открива својата волја, го прави својот избор, го објавува своето дејствување.

Жената е таинствено врзана со леглото, жената е овоплотена преку леглото. За жената леглото е над секаква страст или љубов, над секаква мака или страдање, пред мажот или децата, пред правото и правдата, пред доблеста, пред стравот, пред смртта... Жената живее, твори и дејствува низ леглото, жената умира на леглото и поради леглото, убива и се самоубива заради леглото. За жената леглото е единствен, најинтимен пријател, со него разговара, од него се разделува, пред него го отвора срцето, му се исповедува, му се радува... Дисхармонијата во леглото се одразува во хибристичните пројави низ трагичката прагматеја, во разорување, нарушување правда, мерка, во трагичка дејствителност која предизвикува смрт; хармонијата во леглото воспоставува и возобновува мерка, ред, поредок, правда.

Не само жената, туку целиот женски макро и микрокосмос е означен преку леглото. Целиот универзум во кој партиципира жената и во кој се воспоставува релација меѓу неа и мажот е означен преку леглото. Женскиот принцип е принципот на леглото, женската оубоја е суштината на леглото. Во социлошки, културни и историски рамки детерминирањето на местото и улогата на жената во антиката е прашање кое стои отворено и кое носи различни дефиниции и заклучоци; во хеленската книжевност, во митот, одговорот на ова прашање ги обликува своите контури низ знакот за равенство ставен меѓу Жена и Легло.

Доживувајќи го својот кулмен во Еврипидовите трагедии, леглото го "видува" и својот залез. Новите книжевни генерации задоени со духот на новото време, кое сè повеќе "расчистува" со митската претстава за светот, го оттурнуваат леглото настрана, "забораваат" на неговата слава, ја банализираат неговата знаковност, ја "измешчуваат" сакралната со профаната лексика, сакралната со профаната семантика, и, само во миговите кога се повикуваат на древните претстави за митската стварност му дозволуваат на леглото да проблесне, но само како бледа слика, како трага од далечна козмичка светлина на она што некогаш било, постоело и живеело како легловен универзум.

Изворна литература, критички изданија, и текстуална критика

Aeschyli quae supersunt tragoediae, recensuit, adnotationem criticam et exegeticam adiecit Henricus Weil, Gissae, 1858-1867.

Aeschyli septem quae supersunt tragoediae, recensuit Gilbertus Murray, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1937.

Aeschyli Tragoediae, cum fabularum deperditarum fragmentis: poetae vita et operum catalogo, recensuit Arturus Sidgwick, Oxonii, 1902.

Aeschyli Tragoediae, edidit Udalricus de Wilamowitz-Moellendorff, Berolini: apud Weidmannos, 1914.

Aeschyli Tragoediae quae supersunt, ex editione Thomae Stanleii, cum versione latina; accedunt variae lectiones et notae, quibus suas intertexuit Samuel Butler, Cantabrigiae, 1809-1816.

Aeschyli Tragoediae quae supersunt ac deperditarum fragmenta, recensuit varietate lectionis et commentario perpetuo illustravit: scholia graeca apparatus historicum et lexicon Aeschyleum adiecit Christianus Godofr. Schütz, Halae: I. I. Gebaveri, 1794-1801.

Aeschyli tragoediae superstites et deperditarum fragmenta, ex recensione G. Dindorfii, Oxonii, 1832-1851.

Anacreontis, quae feruntur, carmina, Sapphus et Erinnae fragmenta, textum passim refinxit brevique annotatione illustravit Ern. Anton. Moebius, Gothae: G. Hennings, 1826.

Anthologia graeca, ad palatini codicis fidem edita, Tomus I-II, Lipsiae, 1829.

Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudea, ed. H. Stadtmüller, vol. I - III, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1894-1906.

Anthologia lyrica, curavit Theodorus Bergk, editio tertia ex Poetarum lyricorum graecorum editione quarta expressa, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1883.

Anthologia palatina; codex palatinus et codex parisinus phototypice editi. Praefatus est Carolus Preisendanz, Lugduni Batavorum, A. W. Sijthoff, 1911.

Aristophanis Comoediae, Lipsiae: excudit Carolus Tauchnitz, 1812-14.

Aristophanis Comoediae, recognoverunt brevique adnotatione critica instruxerunt F. W. Hall, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1902.

Aristophanis Comoediae et perditarum fragmenta, Parisiis: A. Firmin-Didot, 1838.

Aristophanis Comoedias, edidit Theodorus Bergk..., editio altera, correctior stereotypa, Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri, 1897-1900.

Aristotelis opera, edidit Academia Regia Borussica, Berolini: apud G. Reimerum, 1831-1870.

Aristotelis opera ex recensione Immanuelis Bekkeri, accedunt indices Sylburgiani, Oxonii: e typographeo Academico, 1837.

Aristotelis opera omnia quae extant, Lutetiae Parisiorum: Typis regiis, 1619.

Bacchylides: *The poems and fragments*, ed. with introduction, notes, and prose translation, by Sir Richard C. Jebb, Cambridge: University Press, 1905.

- Bacchylidis Carmina cum fragmentis*, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1934.
- Euripidis Fabulae*, edidit J. Diggle, Oxonii; New York: e typographeo Clarendoniano, 1981-1994.
- Euripidis Fabulae*, recognovit brevis adnotatione critica instruxit Gilbertus Murray, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1902.
- Euripidis perditarum fabularum fragmenta*, collegit, disposuit, emendavit D. Fridericus Guilelmus Wagner, Parisiis: A. Firmin-Didot, 1878.
- Euripidis Tragoediae*, ex recensione Augusti Nauckii, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1869-1901.
- Euripidis Tragoediae*: ad optimorum librorum fidem accurate editae, editio stereotypa, Lipsiae: ex officina C. Tauchnitii, 1823-1828.
- Euripidis tragoediae superstites et perditarum fragmenta*, tomus II-III, ex recensione G. Dindorfii, Oxonii: e typographeo Academico, 1833, 1839, 1840.
- Fabulae Aesopicae collectae*, ex recognitione Caroli Halmii, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1881.
- Fragmenta comicorum Graecorum*, Coll. et disposuit Augustus Meineke, Berlin, Reimer, 1839-[57] Berlin: de Gruyter, 1970.
- Fragmenta nova - Sappho*, Berkeley: e typographeo Arif & Officina Chartaria Twinrocker, Brookston [Ind.], 1981.
- Harberton, J. S. Pomeroy: *Notes and emendations to Aeschylus, Sophocles, and Euripides in connexion with the text of the 5th ed. of Dindorf's "Scenici Graeci"*, Oxford, 1910.
- Herodoti Historiae*, edidit Haiim B. Rosén, Leipzig: Teubner, 1987.
- Herodoti Historiae*, recognovit brevis adnotatione critica instruxit Carolus Hude, editio tertia, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1926.
- Herodoti Historiarum libri IX*, curavit Henr. Rudolph. Dietsch, Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri, 1881-1894.
- Hesiodi Carmina*, recensuit Aloisius Rzach, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1913.
- Hesiodi Carmina*, recensuit et commentariis instruxit Carolus Goettlingius, ed. 3, quam curavit Joannes Flach, Lipsiae: B.G. Teubner, 1878.
- Hesiodi Theogonia, Opera et dies, Scutum*, edidit Friedrich Solmsen; Fragmenta selecta; ediderunt R. Merkelbach et M. L. West, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1990.
- Homeri Carmina* ad optimorum librorum fidem expressa curante Guilielmo Dindorfio, editio 4, Lipsiae: umptibus et typis B. G. Teubneri, 1855.
- Homeri Carmina*, recensuit et selecta lectionis varietate instruxit Arthurus Ludwich..., Lipsiae: B.G. Teubner, 1889-1907.
- Homeri Ilias*, cum brevi annotatione, curante C.G. Heyne, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1821.
- Homeri Ilias ad veteris codicis veneti fidem recensita*, scholia in eam antiquissima ex eodem codice aliisque nunc primum edidit cum asteriscis, obeliscis, aliisque signis criticis, Joh. Baptista Caspar d'Ansse de Villoison, Venetiis: typ. et sumpt. fratrum coleti, 1788.

- Homeri Odyssea*, graece et latine, item Batrachomyomachia, hymni, et epigrammata, Homero vulgo ascripta, Londini: impensis Johannis et Pauli Knapton, 1740.
- Homeri Odyssea*, recognovit Helmut van Thiel, Hildesheim; New York: G. Olms, 1991.
- Homeri Opera*, recognoverunt brevique adnotatione critica instruxerunt David B. Monro, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1902-12.
- Homeri Opera et reliquiae*, Oxonii: e Typographeo Clarendoniano, 1896.
- Homerische Hymnen*, Griechisch und Deutsch, herausgegeben von Anton Weiher, München: Heimeran, 1979.
- In Aeschylī Persas scholia*, nunc primum edidit Lydia Massa Positano. Accedunt appendices duae et tabula phototypica, Napoli: Libreria scientifica editrice, 1948.
- Observationes criticae in Aeschylī Agamemnonem*, Mannhemii: Ex officina Schneideriana, 1859.
- Observationes criticae in Aeschylī tragoedias tragoediarumque reliquias*, Gottingae: typis Henrici Dieterich, 1809.
- Observationes criticae in quosdam locos Aeschylī et Euripidis*, Lipsiae, 1798
- Pindarus: *Carmina cum fragmentis selectis*, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1914.
- Pindari Carmina cum fragmentis*, edidit Alexander Turyn, Carcoviae: Academia Polona Litterarum et Scientiarum, 1948.
- Pindari Carmina cum fragmentis*, edidit Bruno Snell, Lipsiae: Teubner, 1964-1989.
- Platonis Convivium*, cum epistola ad Thompsonum, edidit Carolus Badham Londini: Williams et Norgate, 1866.
- Platonis Dialogi*, secundum Thrasylli tetralogias dispositi, Lipsiae: sumptibus et typis B. G. Teubneri, 1869.
- Platonis Dialogi secundum Thrasylli tetralogias dispositi*, post Carolum Fridericum Hermannum recognovit Martinus Wohlrab, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1887-1902.
- Platonis Dialogi tres: Sophista, Politicus, Parmenides*, Graece e recensione Henrici Stephani animadversionibus criticis illustrati ab Ioh. Frider. Fischer Lipsiae: Sumtu Ioh. Frider. Langenhemii, 1774.
- Platonis Epistulae*, recognovit Jennifer Moore-Blunt, Leipzig: Teubner, 1985.
- Platonis et quae vel Platonis esse feruntur vel Platonica solent comitari* scripta graece omnia ad codices manuscriptos recensuit variasque inde lectiones diligenter enotavit Immanuel Bekker, Londini, excudebat A. J. Valphy, A. M., sumptibus Ricardi Priestly, 1826.
- Platonis opera*, recognoverunt brevique adnotatione critica instruxerunt E.A. Duke... [et al.], Oxonii: e typographeo Clarendoniano; New York: Oxford University Press, 1995.
- Platonis Opera omnia*, Gothae et Erfordiae: sumptibus Hennings, 1858-1860.
- Platonis Opera omnia*, ad fidem optimorum librorum denuo recognovit et una cum scholiis Graecis emendatus edidit Godofredus Stallbaumius, Lipsiae: C. Tauchnitz, 1850.
- Platonis Opera quae feruntur omnia*, ad codices denuo collatos, edidit Martinus Schanz, Lipsiae: B. Tauchnitz, 1875-85.

Plutarchi Moralia, Vol. V, fasc. 3, recensuerunt et emendaverunt C. Hubert et M. Pohlenz, editio altera, addenda adiecit H. Drexler, Lipsiae: in aedibus B.G. Teubneri, 1960.

Plutarchi Vitae parallelae, recognoverunt Cl. Lindskog et K. Ziegler, Lipsiae: in aedibus B. Teubneri, 1914-1935.

Poetarum Lesbiorum fragmenta, ediderunt Edgar Lobel et Denys Page, Oxford: Clarendon Press, 1955.

Σαπφοῦς ἅπαντα, Ἐπιστεμονικὴ εἰσαγωγή τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων πάπυρος, 1975.

Scholia antiqua in Homeri Odysseam, maximam partem e codicibus ambrosianis ab Angelo Maio prolata, nunc e codice Palatino et aliunde auctius et emendatius edita a Philippo Buttmanno. Accedunt fragmentorum Iliadis Ambrosianorum notitia et excerpta, Berolini: in libraria Myliana, 1821.

Scholia Graeca in Aeschylum quae exstant omnia, edidit Ole Langwitz Smith, Leipzig: Teubner, 1976.

Scholia Graeca in Aristophanem cum prolegomenis grammaticorum, Varietate lectionis optimorum codicum integra, ceterorum selecta, annotatione criticorum item selecta, cui sua quaedam inseruit Fr. Dübner, (Reprografischer Nachdruck der Ausg. Paris 1877.), Hildesheim, G. Olms, 1969.

Scholia Graeca in Homeri Iliadem, (scholia vetera), recensuit Hartmut Erbse, Berolini: de Gryter, 1969.

Scholia Graeca in Homeri Odysseam, ex codicibus aucta et emendata edidit Gulielmus Dindorfius, Oxonii, 1855.

Scholia in Aeschyli tragoedias omnes, ex vetustissimis libris manuscriptis collecta, atq[ue] in hoc corpus redacta a Francisco Robortello, Venetiis: ex officina Erasmiana Vincentij Valgrisijs., 1552.

Scholia in Euripidem, collegit, recensuit, edidit Eduardus Schwartz, Berlin: W. de Gruyter, 1966.

Scholia in Sophoclis tragoedias vetera, e codice Laurentiano denuo collato, edidit commentario critico instruxit indices adiecit Petrus N. Papageorgius, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1888.

Scholia in Thucydidem ad optimos codices collata, edidit Carolus Hude, New York: Arno Press, 1973.

Scholia metrica vetera in Pindari Carmina, edidit Andrea Tessier, Leipzig: B.G. Teubner, 1989.

Scholia vetera in Hesiodi Opera et dies, Milano: Vita e pensiero, 1955.

Scholia vetera in Hesiodi Theogoniam, recensuit Lambertus Di Gregorio, Milano: Vita e pensiero, 1975.

Sophocle: opera et fragmenta omnia, index verborum, listes de fréquence, par Georges Rigo, Liège: Université de Liège, Faculté de philosophie et lettres, C.I.P.L., 1996.

Sophoclis fabulae, edidit, commentario instruxit Aristides Colonna, Aug. Taurinorum: in aedibus Io. Bapt. Paraviae, 1975-83.

Sophoclis fabulae, Oxonii: E typographeo Clarendoniano, 1961.

Sophoclis fabulae, recognoverunt brevique adnotatione critica instruxerunt H. Lloyd-Jones et N.G. Wilson, Oxonii: e typographeo Clarendoniano; New York: Oxford University Press, 1990.

Sophoclis tragoediae, edidit R. D. Dawe, Leipzig: Teubner, 1979.

Sophoclis tragoediae, ex recensione Guilelmi Dindorfii, Lipsiae: Teubner, 1885.

Sophoclis tragoediae septem scholiis veteribus illustratae, Londini: J. Pote [etc.], 1758.

Aristotelis Ars rhetorica, recognovit, brevis adnotatione critica instruxit W. D. Ross, Oxonii: e typographeo Clarendoniano, 1959.

Avagianou, Aphrodite: *Sacred marriage in the rituals of Greek religion*, Bern; New York: P. Lang, 1991.

Bain, David: "The Prologues of Euripides' 'Iphigenia in Aulis'", *Classical Quarterly* 27: 10-26 (1977).

Bart, Rolan: *Književnost, mitologija, semiologija*, preveo Ivan Čolović, Beograd: Nolit, 1979.

Barthes, Roland: *Carstvo znakova*, prevela Ksenija Jančin, Zagreb: "August Cesarec", 1989.

Barthes, Roland: *Retorika Starih / Elementi semiologije*, prevajalec Rastko Močnik, Zoja Skušek, Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1990.

Bazala, Albert: "Mudrost grčkog naroda u priči i pjesmi", u: Heziod, *Poslovi i dani*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1970, crp. 58-184.

Bechtel, Friedrich: *Historischen Personennamen des Griechischen*, Halle: Max Niemeyer, 1917.

Beker, Miroslav: *Semiotika književnosti*, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1991.

Bergren, Ann: "Language and the Female in Early Greek Thought", *Arethusa* 16: 69-95 (1983).

Berruto, Gaetano: *Semantika*, prevela Iva Grgić, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, 1994.

Beye, Charles Rowan: "Male and Female in the Homeric Poems", *Ramus* 3: 87-101 (1974).

Blundell, Sue: *Women in ancient Greece*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995.

Blundell, Sue: *Women in classical Athens*, London: Bristol Classical Press, 1998.

Boisacq, Émile: *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris, 1923.

des Bouvrie, Synnøve: *Women in Greek Tragedy: an anthropological approach*, Oslo: Norwegian University Press; Oxford: Distributed world-wide excluding Scandinavia by Oxford University Press, 1990.

Bradley, Edward: "Admetus and the Triumph of Failure in Euripides' 'Alceste'", *Ramus* 9: 112-127 (1980).

Burkert, Walter: "Greek Tragedy and Sacrificial Ritual", *Greek, Roman and Byzantine Studies* 7: 87-121 (1966).

Burkert, Walter: *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*, translated by Peter Bing, Berkeley: University of California Press, 1983.

Burnett, Anne Pippin: "The Virtues of Admetus", *Classical Philology* 60: 240-255 (1965).

Calame, Claude: *Choruses of young women in ancient Greece: their morphology, religious role and social function*, translated by Derek Collins and Janice Orion, Lanham, Md; London: Rowman & Littlefield, 1997.

Calame, Claude: *The poetics of eros in Ancient Greece*, translated by Janet Lloyd, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1999.

Cantarella, Eva: *Pandora's Daughters; the Role and Status of Women in Greek and Roman Antiquity*; translated by Maureen B. Fant; with a foreword by Mary R. Lafkowitz, Baltimore, John Hopkins University Press, 1987.

- Cesar, Ivan: *Od riječi do znaka*, Zagreb: Globus, 1990, стр. 255-276.
- Chantraine, Pierre: *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, I-IV, Paris. 1968-1977.
- Culler, Jonathan: *Strukturalistička poetika: strukturalizam, lingvistika i proučavanje književnosti*, prevela Milica Mint, Beograd: Srpska književna zadruga, 1990.
- Čolović, Ivan: *Vreme znakova*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1988.
- Човић, Бранимир: *Поетика слика*, Нови Сад: Филозофски факултет. Институт за стране језике и књижевност. 1989.
- Demand, Nancy H.: *Birth, death, and motherhood in Classical Greece*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994.
- Dil, Pol: *Simbolika u grčkoj mitologiji*, preveo Miodrag Radović, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1991.
- Dikro, Osvald i Cvetan Todorov: *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku, I, II*, preveli sa francuskog Sanja Grahek i Mihajlo Popović, Beograd: Prosveta. 1987.
- Dowden, Ken: *Death and the maiden: girls' initiation rites in Greek mythology*, London; New York: Routledge, 1989.
- Dukat, Zdeslav: *Homersko pitanje*, Zagreb: Globus, 1988.
- Easterling, Patricia, E.: "Women in Tragic Space", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 34: 15-26 (1987).
- Eco, Umberto: *Kultura, informacija, komunikacija*, prevela Mirjana Drndarski, Beograd: Nolit, 1973.
- Eco, Umberto: *A Theory of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press, 1976.
- Encyclopedic dictionary of semiotics*, general editor, Thomas A. Sebeok, Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1994.
- Euripides, women, and sexuality*, edited by Anton Powell, London & New York: Routledge, 1990.
- Fantham, Elaine, H. P. Foley, N. B. Kampen, S. B. Pomeroy and H. A. Shapiro, *Women in the Classical World*, New York: Oxford University Press, 1994.
- Felson, Nancy: *Regarding Penelope: From Character to Poetics*, Norman: University of Oklahoma Press, 1997.
- Flacelière, Robert: *La vie quotidienne en Grèce au siècle de Périclès*, Paris: Hachette, 1990.
- Flacelière, Robert: *Love in ancient Greece*. translated by James Cleugh, Westport, Conn.: Greenwood Press, 1973.
- Foley, Helen P.: *Reflections of women in antiquity*, New York: Gordon and Breach Science Publishers, 1981.
- Foley, Helene P.: *Ritual irony: poetry and sacrifice in Euripides*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1985.
- Fredricksmeier, Hardy C.: "Penelope Polutropos: The Crux at Odyssey 23.218-24," *American Journal of Philology* 118.4 (1997).
- Frejdenberg, Olga M.: *Mit i antička književnost*, prevela Radmila Mečanin, Beograd: Prosveta, 1987.

Frisk, Hjalmar: *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, I-II, Heidelberg, 1954-1970.

Гамкрелидзе, Т. В. - Иванов, Вяч. Вс.: *Индоевропейский язык и Индоевропейцы*, реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры, Тбилиси: Издательство Тбилисского Университета, 1984.

Garner, Richard: *From Homer to Tragedy: The Art of Allusion in Greek Poetry*, New York: Routledge, 1990.

Gillan, Garth: *From sign to symbol*. Brighton (Sussex): The Harvester Press, Atlantic Highlands (New Jersey): Humanities Press, 1982.

Giro, Pjer: *Semiologija*, prevela Mira Vuković, Beograd: BIGZ, 1975.

Gould, John: "Law, Custom and Myth: Aspect of the Social Position of Women in Classical Athens", *Journal of Hellenic Studies* 100: 38-59 (1980).

Greene, Ellen: *Reading Sappho: Contemporary Approaches*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1996.

Greimas, Algirdas: *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*, trans. Paul J. Perron & Frank H. Collins, London: Frances Pinter, 1987.

Greimas, Algirdas-Julien: *Sémantique structurale: recherche de méthode*, Paris: Larousse, 1966.

Grevs, Robert: *Grčki mitovi*, prevela Gordana Mitrinović-Omčikus, Beograd: Nolit, 1987.

Guiraud, Pierre: *La sémantique*, Paris: Presses universitaires de France, 1955.

Hall, Edith: *Inventing the Barbarian: Greek Self-Definition through Tragedy*, Oxford: Clarendon Press, 1989.

Hjelmslev, Louis: *Essais Linguistiques*, Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague, vol. XII, Copenhague: Nordisk Sprog-og Kulturforlag, 1970.

Hjelmslev, Louis: *Prolegomena teoriji jezika*, preveo Ante Stamać, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1980.

Hofmann, Thomas Ronald: *Realms of meaning: an introduction to semantics*, London, New York: Longman, 1993.

Holst-Warhaft, Gail: *Dangerous voices: women's laments and Greek literature*, London & New York: Routledge, 1992.

Humphreys, Sarah C.: *The family, women and death: comparative studies*, 2nd ed., Ann Arbor: University of Michigan Press, 1993.

Ingarden, Roman: *O saznavanju književnog umetničkog dela*, preveo Branimir Živojinović, Beograd: Srpska književna zadruga, 1971.

Ivić, Ivan D.: *Čovek kao animal symbolicum*, Beograd: Nolit, 1987.

Jaeger, Werner: *Paideia: the Ideals of Greek Culture*, volume I, translated from the Second German Edition by Gilbert Highet, Oxford: Basil Blackwell, 1946.

Jakobson, Roman: *Ogledi iz poetike*, preveo Leon Kojen i Ljubina Došen, Beograd: Prosveta, 1978.

Jakobson, Roman: *Lingvistika i poetika*, preveo Draginja Pervaz, Beograd: Nolit, 1966.

Kaler, Džonatan: *Sosir, osnivač moderne lingvistike*, preveo Boris Hlebec, Beograd: BIGZ, 1980.

Kandal, Terry R.: *The woman question in classical sociological theory*, Miami: Florida International University Press, c 1988.

Karydas, Helen Pournara: *Eurykleia and her successors: female figures of authority in Greek poetics*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 1998.

Kasirer, Ernst: *Filozofija simboličkih oblika*, drugi deo - Mitsko mišljenje, prevela Olga Kostrešević, Novi Sad: Dnevnik, 1985

Katz, Marylin A.: *Penelope's renown: meaning and indeterminacy in the Odyssey*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1991.

Колева, Елена: "Превод како илузионистичко мајсторство", во Софокле. *Ојдиџирианин, Ојдиџи на Колон*, Скопје: Мисла, 1991, стр. 5-25.

Колева, Елена: *Сисџипаса на џраџми како џоеџиичко начело*, Скопје: Ѓурџа, 1992.

Колева, Елена: "Определување на трагедијата", во Софокле, *Трахинки, Ајаниџи, Елекџира*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 223-254.

Колева, Елена: "Уште неколку белешки за Еврипид", во Еврипид, *Хиџолиџиџи, Ифиџенеја во Авлида, Бакхи*, Скопје: Зумпрес, 1995, стр. 261-278.

Колева, Елена: "Соографија на песната", во *Аниџолоџија на хеленскаџиџа лирика*. Скопје: Зумпрес, 1996, стр. 9-106.

Kot, Jan: *Jedenje bogova*, preveo Petar Vujičić, Beograd: Nolit, 1974.

Ќулафкова, Катица, *Одлики на лирикаџиџа*, Скопје: Наша книга, 1989.

Ќулафкова, Катица, *Коџнеж џо сисџипем*, Скопје: Македонска книга, 1992.

Ќулафкова, Катица, *Теорија на книжевносџиџи, Увод*, Скопје: Култура, 1999.

Larson, Jennifer: *Greek Heroine Cults*, Madison: University of Wisconsin Press, 1995.

Lattimore, Richmond: "Notes on Greek Poetry", *American Journal of Philology* 65: 172-175 (1944).

Lefkowitz, Mary R.: *Heroines and hysterics*, New York: St. Martin's Press, 1981.

Lefkowitz, Mary R.: *Women in Greek myth*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986.

Lévi-Strauss, Claude: *Structural Anthropology*, trans. Claire Jacobson & Brooke Grundfest Schoepf, Harmondsworth: Penguin, 1972.

Levi-Stros, Klod: *Divlja misao*, preveli Jelena Jelić i Branko Jelić, Beograd: Nolit, 1966.

Levi-Stros, Klod: *Mitologike, I, II, III*, preveli D. Udovički, B. Lukić, S. Stanojević i M. Perić, Beograd: BIGZ, 1980-1983.

Liddell, H. G. - R. Scott - H. S. Jones: *Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 1996.

Loraux, Nicole: *Façons tragiques de tuer une femme*, Paris: Hachette, 1985.

Loraux, Nicole: "L'Acropole comique," *Ancient Society* 11: 119-50 (1980).

Lotman, Jurij M.: *Struktura umetničkog teksta*, preveo Novica Petković, Beograd: Nolit, 1976.

Lotman, Yuri M.: *Universe of the mind: a semiotic theory of culture*, translated by Ann Shukman, Bloomington: Indiana University Press, 1990.

Lyons, Deborah: *Gender and immortality: heroines in ancient Greek myth and cult*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1997.

Lyons, John: *Semantics*, Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 1977.

Massey, Michael: *Women in ancient Greece and Rome*, Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Medvedev, Pavel N.: *Formalni metod u nauci o književnosti*, preveo Đorđije Vuković, Beograd: Nolit, 1979.

Meletinski, E. M., *Poetika mita*, preveo Jovan Janićijević, Beograd: Nolit, 1983.

Metafora, figure i značenja, zbornik teorijskih radova, izabrao i priredio Leon Kojen, Beograd: Prosveta, 1986.

Miklosich, Franz R.: *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1886.

Milošević, Nikola: *Filozofija strukturalizma*, Beograd: BIGZ, 1980.

Moranjak-Bamburać, Nirman: *Metatekstovi i metatekstualnost - neki problemi estetske funkcije i tipologije umjetničkih tekstova sa metakomunikacijskog aspekta* (doktorska disertacija), Zagreb: [N. Moranjak-Bamburać], 1990.

Moren, Edgar: *Čovek i smrt*, preveo Branko Jelić, Beograd: BIGZ, 1981

Morris, Charles W.: *Osnove teorije o znacima*, preveo Radoslav Konstantinović, Beograd: BIGZ, 1975.

Mossé, Claude: *La femme dans la Grèce antique*, Paris: A. Michel, 1983.

Mukaržovski, Jan: *Struktura, funkcija, znak, vrednost*, preveo Aleksandar Ilić, Beograd: Nolit, 1987.

Nöth, Winfried: *Handbook of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press, 1990.

Nimis, Stephen A.: *Narrative Semiotics in the Epic Tradition*, Bloomington: Indiana University Press, 1988.

Ogden, C.K. & I.A. Richards, *The meaning of meaning: a study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism*, with supplementary essays by B. Malinowski and F.G. Crookshank; introduction by Umberto Eco, San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, c1989.

O'Higgins, Dolores: "Above Rubies: Admetus' Perfect Wife", *Arethusa* 26: 77-97 (1993).

Ormand, Kirk: *Exchange and the maiden: marriage in Sophoclean tragedy*, Austin: University of Texas Press, 1999.

Pavlović, Miodrag, *Poetika žrtvenog obreda*, Beograd: Nolit, 1987.

Payne, Michael: *Reading theory: an introduction to Lacan, Derrida, and Kristeva*, Oxford, Cambridge: Blackwell, 1993.

Peleš, Gajo: *Priča i značenje: semantika pripovjednog teksta*, Zagreb: Naprijed, 1989.

Pihler, Borut: "Téchne - poíesis - prâxis - dýnamis", *Anthropos* 3/4: 177-194 (1990).

Pijaže, Žan, *Strukturalizam*, Beograd: BIGZ, 1978.

- Platon: *O jeziku i saznanju*, izbor i pogovor K. M. Gađanski, prevod K. M. Gađanski i I. Gađanski, Beograd: Rad, 1988.
- Pokorny, Julius: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, I, Bern und München, 1959.
- Poetika ruskog formalizma*, priredio Aleksandar Petrov, Beograd: Prosveta, 1970.
- Pomeroy, Sarah B.: *Goddesses, whores, wives, and slaves: women in classical antiquity*, New York: Schocken Books, 1975.
- Powell, Anton: *Euripides, women, and sexuality*, London; New York: Routledge. 1990.
- Prop, Vladimir J.: *Historijski korijeni bajke*, prevela Vida Flaker, Sarajevo: Svjetlost, 1990.
- Prop, Vladimir J.: *Morfologija bajke*, preveli P. Vujičić, R. Matijašević, M. Vuković, Beograd: Prosveta, 1982.
- Pucci, Pietro: "The Song of the Sirens", *Arethusa* 12: 121-132 (1979).
- Rabinowitz, Nancy Sorkin: *Anxiety Veiled: Euripides and the Traffic in Women*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993.
- Rabinowitz, N. S. and Amy Richlin: *Feminist theory and the classics*, New York: Routledge, 1993.
- Raskin, Victor, *Semantic mechanisms of humor*, Dordrecht [etc.]: D. Reidel, 1985.
- Reading the Odyssey: selected interpretive essays*, edited with an introduction by Seth L. Schein, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1996.
- Reeder, Ellen: *Pandora: Women in Classical Greece*; with essays by Sally C. Humphreys; Mary R. Lefkowitz, Françoise Lissarague, John Oakley, Margot Schmidt, H. A. Shapiro, Christiane Sourvinou-Inwood, Andrew Stewart, Froma I. Zeitlin, and Carol Benson; Baltimore Md., Trustees of the Walters Art Gallery; Princeton, N. J: In association with Princeton University Press, 1995.
- Rehm, Rush: *Marriage to death: the conflation of wedding and funeral rituals in Greek tragedy*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994.
- Ricoeur, Paul: *Živa metafora*, prevela Nada Vajs, Zagreb: GZH, 1981.
- Riffaterre, Michael: *Semiotics of poetry*, London: Methuen, 1980.
- Schaps, David: "The Women Least Mentioned: Etiquette and Women's Names", *Classical Quarterly* 27: 323-330 (1977).
- Seaford, Richard: "The Tragic Wedding", *Journal of Hellenic Studies* 107: 106-130 (1987).
- Segal, Charles: *Sophocles' tragic world: divinity, nature, society*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995.
- Segal, Charles: *Euripides and the Poetics of Sorrow: Art, Gender and Commemoration in Alcestis, Hippolytos and Hecuba*, Chapel Hill, NC: Duke University Press, 1993.
- Segre, Cesare: *Semiotics and literary criticism*, The Hague, Paris: Mouton, 1973.
- Simeon, Rikard: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1969.
- Sissa, Giulia: *Greek virginity*, translated by Arthur Goldhammer, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1990.

- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, 1971-1974.
- Slatkin, Laura M.: *The Power of Thetis: Allusion and Interpretation in the Iliad*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1991.
- Škiljan, Dubravko: *U pozadini znaka*, Zagreb: Školska knjiga, 1985.
- Štajger, Emil, *Umeće tumačenja i drugi ogleđi*, prevela Drinka Gojković, Beograd: Prosveta, 1978.
- Taaffe, Lauren K.: *Aristophanes and women*, London; New York: Routledge, 1993.
- Теорија на драмата и тхеа̀таро̀и*, М. Калсон, М. де Маринис, Ф. Руфини, С. Е. Ларсен, А. Г. Естергард, К. Елам, Т. Ковзан, Е. Ертел, А. Иберсфелд, П. Павис, П. Сонди, Ж. Лакан, Р. Барт, Д. Шваниц, приредувач Јелена Лужина, Скопје: Детска радост, 1998.
- Теорија на њроза̀и*, избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов. Скопје: Детска радост, 1996.
- Теорија tragedije*, priredio Zoran Stojanović, Beograd: Nolit, 1984.
- Теоријска misao o književnosti*, priredio Petar Milosavljević, Novi Sad: Svetovi, 1991.
- Thornton, Bruce S.: *Eros: The Myth of Ancient Greek Sexuality*, Boulder, CO: Westview, 1997.
- Тодоров, Цветан: *Поетика*, превод и предговор Атанас Вангелов, Скопје: Детска радост, 1998.
- Томашевски, Борис, *Теорија књижевности*, Београд: СКЗ, 1972.
- Trenkner, Sophie: *The Greek Novella in The Classical Period*, Cambridge: University Press, 1958.
- Turner, Mark: *Death is the mother of beauty: mind, metaphor, criticism*, Chicago, London: University of Chicago Press, 1987.
- Turner, Victor: *Od rituala do teatra: ozbiljnost ljudske igre*, Zagreb: August Cesarec, 1989.
- Ullmann, Stephen: *Semantics: An Introduction to the Study of Meaning*, Oxford: Blackwell, 1972.
- Uspenski, Boris A.: *Poetika kompozicije, Semiotika ikone*, preveo Novica Petković, Beograd: Nolit, 1979.
- Вангелов, Атанас: *Семантичкиије фигури во македонска̀и народна лирика*, Скопје: Македонска книга, 1986.
- Velek, Rene i Ostin Voren: *Teorija književnosti*, preveli A. Spasić i S. Đorđević, Beograd: Nolit, 1985.
- Vellacott, Philip: *Ironic Drama: A Study of Euripides' Method and Meaning*, Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
- Vernant, Jean-Pierre: *Myth and Society in Ancient Greece*, translated by Janet Lloyd, Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1980.
- Vernant, Jean-Pierre and Pierre Vidal-Naquet: *Myth and Tragedy in Ancient Greece*, translated by Janet Lloyd, New York: Zone, 1988.
- Walcot, Peter: "Greek attitudes towards women: the mythological evidence", *Greece & Rome* 31; 37-47 (1984).
- Welby, Victoria: *What is meaning?: studies in the development of significance*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1983.

Wilson, Lyn Hatherly: *Sappho's Sweetbitter Songs: Configurations of Female and Male in Ancient Greek Lyric*, London and New York: Routledge, 1996.

Winkler, John J., *The Constraints of Desire: The Anthropology of Sex and Gender in Ancient Greece*, New York and London: Routledge, 1990.

Women in antiquity, edited by Ian McAuslan and Peter Walcot, Oxford & New York: Oxford University Press on behalf of the Classical Association, 1996.

Women in Antiquity: New Assessments, edited by R. Hawley and B. Levick, New York and London: Routledge, 1995.

Women on the Edge: four plays by Euripides, translated and edited by Ruby Blondell... [et al.], New York and London: Routledge, 1999.

Zeitlin, Froma I.: *Under the sign of the shield: semiotics and Aeschylus' Seven against Thebes*. Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1982.

Zeitlin, Froma I.: *Playing the other: gender and society in classical Greek literature*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.

СОДРЖИНА

Предисловие	1
I. Леглото - семиотички модел	8
I.1. Деной̄аџија и коној̄аџија	14
I.2. Јазик / ѓовор	21
I.3. Синй̄аѓма / й̄арадиѓма	23
I.4. Значенско-комуникаџиски синџир	26
II. Етимологијата и семантиката на леглото	35
II.1. Λέχος и λέκτρον	36
II.2. Εὐνή	43
II.3. Δέμνιον	45
II.4. Κοίτη	45
II.5. Κλίνη	47
III. Символиката на леглото	49
III.1. Леѓло - Земја	50
III.2. Леѓло - хоризонй̄ала	52
III.3. Леѓло - брак (<i>Ἔρως πρὸς ἀθανασίας</i>)	53
III.4. Леѓло - й̄ерὸς τόπος	54
IV. Леглото во книжевното творештво на Хелените (Леглото во епоите и епските песни)	56
IV.1. Леѓлой̄о во ей̄оӯејаѓа "Илијада"	57
IV.1.1. Λέχος	59
IV.1.2. Εὐνή	68
IV.1.3. Други основи	75
IV.2. Леѓлой̄о во ей̄оӯејаѓа "Одисеја"	77
IV.2.1. Λέχος и λέκτρον	80
IV.2.2. Δέμνιον	88
IV.2.3. Други основи	91

IV.2.4. Εὐνή.....	92
IV.2.5. "Одисеја" - ψ	105
IV.3. <i>Λεῖλοιο</i> во "Хомерскиите химни"	114
IV.4. <i>Λεῖλοιο</i> во Хесиодовиите ејови	120
V. "Лирското" легло	124
VI. Леглото во книжевноста која τὰ γενόμενα καὶ τὰ καθ' ἕκαστον λέγει	136
VII. Леглото во трагичката поезија	146
VII.1. <i>Λεῖλοιο</i> во <i>ἰοειϊκῆ</i> на Ајсхил	147
VII.1.1. Леглото во трагедијата "Агамемнон" (Орестија)	148
VII.1.2. Леглото во трагедијата "Персијци"	159
VII.1.3. Леглото во трагедиите "Молителки", "Прикованиот Прометеј" и "Седумтемина против Теба"	163
VII.2. <i>Λεῖλοιο</i> во <i>ἰοειϊκῆ</i> на Софокле	168
VII.2.1. Леглото во трагедијата "Трахинки"	169
VII.2.2. Леглото во трагедијата "Антигона"	182
VII.2.3. Леглото во трагедиите "Ојдип Тиранин" и "Ојдип на Колон"	185
VII.2.4. Леглото во трагедијата "Електра"	190
VII.2.5. Леглото во трагедиите "Ајант" и "Филоктет"	193
VII.3. <i>Λεῖλοιο</i> во <i>ἰοειϊκῆ</i> на Еврипид	196
VII.3.1. Леглото во трагедијата "Медеја"	199
VII.3.2. Леглото во трагедијата "Хелена"	210
VII.3.3. Леглото во трагедијата "Андромаха"	221
VII.3.4. Леглото во трагедијата "Орест"	229
VII.3.5. Леглото во трагедијата "Хиполит"	236
VII.3.6. Леглото во трагедиите "Тројанки" и "Хекаба"	242
VII.3.7. Леглото во трагедијата "Рес"	254
VII.3.8. Леглото во трагедијата "Електра"	259
VII.3.9. Леглото во трагедиите "Ифигенеја во Авлида" и "Ифигенеја во Таврида"	267

VII.3.10. Леглото во "трагедијата" "Алкестида"	279
VII.3.11. Леглото во трагедијата "Ион"	293
VII.3.12. Леглото во трагедиите "Фојничанки" и "Молителки"	299
VII.3.13. Леглото во трагедиите "Побеснетиот Херакле" и "Децата на Херакле"	306
VII.3.14. Леглото во трагедијата "Бакхи"	311
VIII. Леглото во поетиката на Аристофан	317
IX. Семантички релации (функционална референцијалност)	321
IX.1. <i>Айрибуџи на леџлоџо</i>	323
IX.2. <i>Леџлоџо - субјекџи</i>	331
IX.3. <i>Леџлоџо - објекџи</i>	333
IX.4. <i>Жена, маж, леџло</i>	339
IX.5. <i>Леџловна џоџика</i>	354
IX.6. <i>Леџлоџо џокажува џриџадносџи</i>	357
Заклучок	364
Ползувана литература	371